

E6

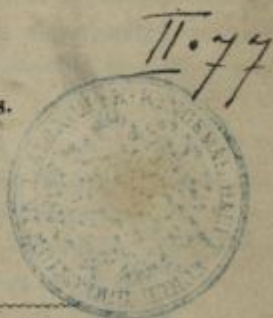
CVETNIK

slovenske slovesnosti.

Berilo
za
više gimnazije in realke.

Sestavil
Anton Janežič,
c. k. profesor na viši realki v Celovcu.

Tretji, popravljeni natis.

V Celovcu 1870.
Založil E. Liegel, knjigar.

Postaviti v skledišče!

106732

CVETNIK

Slovenske slovnice

106732

DVAŠKA KNJAZNICA na drž. učilnici	
Invent. št. 1456	Signatura p443

F2C 2314/1952

PREDGOVOR.

Pričujoča slovenska anthologija, „Cvetnik slovenske slovesnosti“ imenovana, obsega v skrbnem izboru in v lahko pregledni sestavi bogato nabiro zabavno-podučnih izdelkov na polji domače književnosti v vezani in nevezani besedi in je namenjena v dušno zabavo vsem prijateljem lepoznavskega berila, posebnost pa odrasli slovenski mladini v viših učilnicah. Vodilo pri razredbi gradiva so mi bila enaka dela v drugih jezikih in posebnost velenega načrta za avstrijske gimnazije in realke, kateri zahteva, da se mladina v viših razredih po prikladnem berilu seznanj z najboljšim književnim delom domačih pisateljev. Lepota vnanje oblike v soglasji z mikavnim, um in srce blaživnim zapopadkom mi je bila pri izbiri vedno pred očmi; ker pa je oblika še v mnogem domačem spisu močno omahljiva in nedosledna, vravnal sem besedo, kjer in kolikor mi je bilo to mogoče, po tirjavah sedanje, najbolj navadne slovenske pisave. Ker je knjiga posebnost šoli namenjena, bila je sem ter tje tudi kaka prenavedba v besedah ali okrajšava neogibno potrebna. Ne dvomim, da mi pritrudi v tem oziru vsak umni odgojitelj; v svesti pa sem si tudi, da mi to ne bode v zamero pri nobenem pisatelji.

Da se slovenska mladina tudi s teorijo pesmarstva nekoliko seznanj, dodal sem v „Vvodu“ kratek poduk v najnavadnih pesniških izdelkih. Tako opravljen naj roma „Cvetnik slovenske slovesnosti“ med slovenski svet, da ogreva mladini serce za milo domovino in sladko materino besedo!

K tretjemu natisu.

Da se je spravila pričujoči izdavi poezija in proza v lepše razmerje, treba je bilo sem ter tje nekaj pesniškega blaga izpustiti, da sem mogel dramatični in sploh prozaični del nekaj razmnožiti. Nadjam se, da sem ustregel s temi premembami gg. učiteljem in učencem.

A. J.

VVOD.

O slovesnosti sploh.

§. 1. Slovesnost, književnost ali literatura je skupina duševnih izdelkov v besedi in knjigi.

Slovesnost je leposlovná (pesniška), po kateri se razodeva dobro, pravo in lepo v prijetni obliki in z mično besedo, ali znanstvena (učena), kateri so predmet razna znanstva. Leposlovní izdelki so: pesmi, pravljice, pripovedke itd.; znanstveni: sestavki naravopisni, zgodovinski itd.

§. 2. Leposlovná slovesnost, pesništvo ali poezija se šteje k lepim umetnijam in se loči, z ozirom na njen izvor, v národno, ki je naravnost izmed prostega naroda kalj pognala, in v úmetno, ki obsega izdelke posameznih izobraženih pisateljev.

Glavni namen pesništvu je dušna zabava. Beseda v pesniških izdelkih je bogata z raznim lepotičjem in večidel umetno v vezí djana; zató se zove pesniški jezik tudi vezani govor.

O lepotičji pesniškega jezika.

§. 3. Lepa jedrovita beseda in lična vnanja oblika je pesmi neogibna potreba. Lepoto govora in ličnost vnanje oblike pospešujejo in vekšajo sešebno prilike (trope) in podobe (figure).

Prilike, pripodobe ali prenosí so tisti pravim, lastnim podobni (slični) izrazi, ki naznanjajo stvarí, lastnosti in djanja bolj umljivo, ko tem pristojne besede. Prilike imajo svoj izvor v sličnosti (podobnosti) ali različnosti posameznih obrazov ali pojmov.

Podobe ali figure so pa tisti izrazi, ki se ločijo od pravih, lastnih samo po nenavadni razvrstitvi govornih delov.

A. Prilike.

§. 4. **Metafora** ali prenosba je prilika, ki je navstala po zamenjavi raznih, pa med seboj podobnih (sličnih) obrazov ali pojmov; vsaka metafora je torej prav za prav prispodoba, v kateri se je izpustila prispodobna beseda. Najlepše so one metafore, ktere prisojajo neživočím rečém lastnosti in djanja živočím stvarí; takim metaforam pravimo sploh poosebitve (personifikacije, prosopopeje). Raba metafor je kaj mnogovrstna in pesmi posebna lepšava; po njih se daje pesniškemu slogu potrebna živahnost, jasnost in krasota.

Predmetje so si podobni v stvaréh, lastnostih ali djanjih; torej so metafore:

a) samostalne n. pr. *Cvet življenja* (= mladost); *ogenj besede* (= sila, moč); *pamet je svetilo človeškega uma*.

b) pridevne, n. pr. *sreberni* (= ko srebro beli) *las*; *trnjev* (= težaven) *pot*; *solnčne* (= obsijane) *višave*; *zlati* (= srečni) *vek*.

c) glagolske, n. pr. *Veter brije* (= ostro piše); *zemlja rodi* (= prinaša sad); *jezero divjá* (= divje razgraja); *valovi se tepó* (*kopičijo drug nad drugim*).

Metafora, obširnije razpredena, imenuje se alegorija.

§. 5. **Metonimija** ali preimemba navstaja po zamenjavi pojmov ali razumkov, ki so med seboj v naravni zvezi. Najnavadnije se jemlje:

a) učinek namesto vzroka ali vzrok namesto učinka, n. pr. *Oblaki rosé nebeški blagodar* (= dež); *kopita teptajo delo* (= sad) *kmečkih rok*; *prebiram Homerja* (= Homerjeva dela).

b) posestnik namesto posestva, lastnik namesto lastovine ali vodja namesto krdela, ki je vodi, n. pr. *Radecki* (= armada, kateri je bil vodja) *je zmogel na Laškem*; *sosed* (sosedov dom) *je pogorel*.

c) tvarina ali orodje namesto izdelka ali nasprotno, n. pr. *Votlo v turnu klenka bron* (= zvon iz bron); *lira* (pesem) *se glasi najrajše v samoti*; *zlato* (= zlati denar) *rado pravico preprije*.

d) znamenje namesto zaznamnjevane stvari ali lastnost namesto stvari, ki se po njej odlikuje, na pr. *Križ* (= vera) *zmaguje*; *lakomnost* (= lakomni človek) *se sama tepe*.

e) kraj ali čas namesto stvari v kraju ali času in nasprotno, n. pr. *Moj čas* (= moji vrstniki) *leži pod zemljo*; *marljiv učenec ne mudi šole* (= poduka v šoli); *zaupno se obrni k nebesom* (k. Bogu v nebesih).

§. 6. **Sinekdoha** ali povzemba se zove prilika, ki je navstala po zamenjavi raznoobsežnih pojmov, t. j. večih z manjšimi, viših z nižimi in nasprotno. Jemlje se:

a) del namesto celote ali celota namesto dela, n. pr. *V potu obraza si služi svoj kruh* (= živež); *morje* (= morski valovi) *pluska ob bregove*.

b) vrsta ali pleme namesto rodú, ali rod namesto vrste ali plemena n. pr. *Z mečem* (= orožjem) *v roci*; *s pomladi trava* (= vse rastline) *zeleni*; *ptice pod nebom* (= prosto živoče ptice).

c) ednina namesto množine, posamezno namesto splošnega, določno število namesto nedoločnega ali nasprotno, n. pr. *Lastavica* (= lastavice) *žvrgolj*; *pes* (= psi) *je človeku zvest prijatelj*. *Kdo more prešteti mirijade* (neštevilne) *zvezd na nebu?*

§. 7. **Ironija** je prilika, ktere pravi pomen je v nasprotji s tem, kar beseda na videz oznanja. Jako zbadljivi ironiji pravimo sarkazem (poroga), n. pr. *Sramuj se starih, lepih nprav očetnih!* *Le pojdi in prodaj svobodno dušo, v dar jemlji dobra, bodi knezom hlapec, ker nečeš biti lastni gospodar*.

Le-sem se šteje tudi litotes, ki na videz pomanjšuje, kar reči hoče, in eufemija, po kateri se kaj z rahlejo, prijaznišo besedo razodeva, n. pr. *To ni bilo posebno lepo djanje (= to je bilo sramotno djanje).*

§. 8. **Hiperbola** je prilika, ktera stvari, lastnosti in djanja čez nemero povečuje ali zmanjšuje, in je torej preveličevavna ali prezmanjševavna, n. pr. *Trpim kakor kamen na poti (= zelo trpim). Desnica, če vdari, razruši ko tresk. V prah spremenimo vražno pošast.*

B. Podobe.

§. 9. **Opisovavni prilog** (epitheton ornans) se imenuje pridevnik, ki se veže samostalniku, da njegov obseg bolj živo opiše in ga v prav mikavnem obrazu bralcu predoči. V poeziji je njegova raba kaj priljubljena, n. pr. *Iz črnega lesovja gleda skala, in na skalo stopi silni Zboj. Iz vseh krajev bridko žalost prejme. Teče skozi les, les ši ropusti.*

§. 10. **Raba sedanjega časa** namesto preteklega ali prihodnjega, ki nam kaže reči in dogodbe ravno preteklih in prihodnjih časov, kakor bi se nam v sedanjosti pred očmi vršile, n. pr. *Nastane šum in trkanje po gradu, na uho bijejo nam mnoga kladva; menili smo, da so rešitelji. Up miga nam, življenja sladka želja prebujja vnovič se z močjó neskončno, zdaj vrata se odpró . . .*

§. 11. **Brezvezje** (asyndeton) t. j. pomanjkanje veznikov in **mnogovezje** (polisyndeton) t. j. preobilnost veznikov v stavku, n. pr. *Lenega čaka strgan rokav, palca beraška, prazen bokal. Tje kliče in miče in vabi srce.*

§. 12. **Ponavljatev** ali opetovanje besed v začetku (anaphora), v sredi (epizeuxis) ali na koncu stavkov (epiphora); večkrat se ponavljajo tudi celi stavki, da se bralčeva pozornost na nje obrne, n. pr. *Kdo po cvetji kaže pot bučeli? Kdo potrvi da plavute bistre? Stoji, stoji silna skala, silen grad. Oj sveti, sveti beli dan!*

§. 13. **Vprašanje**, ki je stavi pisatelj, nepričakovaje odgovora, bralcu ali poslušavcu, da bi toliko bolj obudil njegovo pozornost, n. pr. *Kdo je trate, gaje ozelenil? Kdo je stvaril jezera, potoke?*

Včasi stoji za vprašanjem tudi odgovor, n. pr. *Kdo dela iz človeka človeka? Kdo drugi ko krščanska izreja!*

§. 14. **Zaslv**, s katerim se obrača pisatelj do bralca ali zaziva viša bitja, pa tudi neživoče reči, in **vsklik**, kateri tu rabi v posebno živih občutkih, pri prošnji, prisegah itd., n. pr. *Zvonovi zvonite, na delo budite! O močna vez na dom človeka veže! O lep nebeški dar je luč očesna!*

§. 15. **Izpustek** (elipsa), kedar se kaj zamolči, kar se samo ob sebi razume, n. pr. *Srečen, kdor drugih skušnjo na se oberne.*

§. 16. **Primerca**, ktera kaže na podobnost glavnega predmeta z drugim in **izgled**, ki pojasnuje kako trditev s posameznim primerljejem, sosebnost iz zgodovine, n. pr. *Kakor trava so dnevi človeka, cvete kakor roža na polji. On je bogat kakor Krez.*

§. 17. **Stopnjatev**, kedar se misli tako vrsté, da je vsaka naslednja bolj krepka od sprednje, n. pr. *Lenoba je mati siromaštva, tatvine, samomora.*

§. 18. **Popravek** je podoba, s katero nekaj dostavljamo ali dopolnjujemo, kedar mislimo, da nismo vsega dostojno povedali, n. pr. *Lenuh je nekoristen — kaj pravim nekoristen! — on je škodljiv ud človeške družbe.*

§. 19. **Preskok** je podoba, ktera nam rabi, kedar se vedemo, kakor bi hoteli nekaj zamolčati, pa je vendar povemo, in **premolč**, kedar v govoru na enkrat premolknemo in nekaj nepričakovanega povemo, n. pr. *Ne razkladam vam trpljenja, ki smo je prebili itd. Zdaj delo je edino — potrpljenje, molk.*

§. 20. **Prividek**, kedar se nam v duhu kažejo pretekle ali prihodnje dogodbe, kakor bi se v sedanosti vršile, n. pr. *Z močjó pritiska novo k nam in staro, častitljivo umira, drugi časi nastopajo, drug rod živí na zemlji.*

§. 21. **Opis** ali perifriza, kedar opišemo predmet ali dogodek po njegovih delih ali znamenjih, reč samo pa zamolčimo, n. pr. *Dežela ljuba (domovina), kje ležiš, ki jezik moj mi govoriš? Tjekaj gori se ezrimo, kjer svetov ne zmeri okó (k nebesom).*

§. 22. **Nasprotje** ali opostavek je zveza v resnici ali samo na videz nasprotnih pojmov, n. pr. *Ne sklepamo zaveze nove, zvezo očakov svojih starodavno le ponavljamo. Črviča v prahu in soma na morji je vstvarila ta ista roka Gospodova. Grenko veselje, sladka miloba.*

§. 23. **Nadrobna razkladba** nam služi, kedar dopovedujemo vse stopinje ali prikazni kakega dogodka, kakor bi se prav sedaj vršil, n. pr. *Glejte ga, kako se mu svetijo oči, čelo mu je nabrano v temne gube, ustni se mu tresete, zdaj se zaslišijo pretrgani glasi, na pol izgovorjene besede, zdaj zaškriplje z zobmi itd.*

X br

O stihih ali verzih.

§. 24. V obhoji in v znanstvenih spisih nam služi nevezana beseda ali proza, ktera mora biti pred vsem drugim pravilna, jedrovita in jasna; prvo pravilo pesniškemu jeziku pa je lepota, ki se razodeva sosebnost v soglasji zapopadka z obliko. Pesniškemu jeziku prijetno obliko ubrati, učí stihoslovje t. j. nauk o stihih ali verzih, ktero učí merjenje zlogov, njih vezavo v stopice itd.

§. 25. **Merjenje zlogov**. V slovenščini se merijo zlogi po náglasu ali povdarku. Breznáglasni zlogi so kratki, naglašeni dolgi. Kratkim zlogom se daje znamenje \cup , dolgim —, n. pr. *nédólžnóst, pótóp, mórjē.*

Zlogom, ki je rabimo zdaj kratke, zdaj dolge, služi znamenje \cup ali \cup , n. p. *mē, jē.*

Enakomerna spreminjava kratkih in dolgih zlogov se zove pevska mera.

§. 26. **Stopice.** Stopice so deli, v ktere razpadajo posamezni verzi, in so dvo-, tro- ali čveterozložne. Najnavadnije so :

a) dvo-zložne :

- 1) trohejska . . . - U, na primer : $\overline{\text{slava}}$.
- 2) jambijska . . . U - " " : $\overline{\text{potop}}$.
- 3) spondejska . . . - - " " : $\overline{\text{moj}} \overline{\text{Bog}}$.

b) tro-zložne :

- 4) daktilska . . . - U U " " : $\overline{\text{rožica}}$
- 5) anapeška . . . U U - " " : $\overline{\text{nepokoj}}$.
- 6) kretiška . . . - U - " " : $\overline{\text{bistroglav}}$.
- 7) amfibrahjska . . . U - U " " : $\overline{\text{recimo}}$.

c) čveterozložna :

- 8) korijambijska . . - U U - " " : $\overline{\text{ustanovi}}$.

§. 27. **Stihl ali verzl.** Stihl so po pevski meri ūmetno ubraue vrstice ; po številu stopic so stihl dvo-, tro-, čvetero- ali peterostopni ; pa se jih nahaja tudi večstopnih. Najnavadnjiši stihl ali verzi so v slovenščini :

1) trohejski, v kterih razodevamo najrajše mirna in resnobna čutila. Slovanskim národnim pesmam so trohejski verzi najbolj po godu ;

2) jambijski, ki so seobno prikladni za krepke in strastne počutke ;

3) daktilski, ki so sploh veselega, v zvezi s spondeji in troheji pa slovesnega značaja.

Daktilskih verzov je najvažnejši šestomé (hexameter), to je tisti šestarostopni stih, kterega šesta stopica je vedno spondej ali trohej, peta vselej daktil, štiri prve pa daktili ali namesto njih troheji in spondeji. Včasl je šestomeru v družbi petomé (pentameter), ki se loči od šestomera samo v tem, da je njegova tretja in šesta stopica enozložna, in mimo pete tudi četrta vedno daktilska. Zveza petomera s šestomerom se zove elegijskl vers ali distihon.

Kratkl zlog pred dolžino v prvi stopici se imenuje nástop ; enako se sklepa slovenskl verz rad z nenaglašnim zlogom n. pr. $\overline{\text{Ná}}|\overline{\text{tóra}}$ $\overline{\text{jesen}}|\overline{\text{i}}$ — $\overline{\text{pr}}\overline{\text{e}}|\overline{\text{trúdná}} \overline{\text{zaspí}}$ itd.

Omeniti je treba na tem mestu tudi odmor (oddihljej, caesura), kl je navadno med drugo in tretjo stopico, kjer se bralec nekaj oddahne in z glasom premolkne, in pa povzetje samoglasnikov, ko se včasl dva samoglasnika, na koncu ene in od kraja druge besede, v dvo-glasnik povzemeta, n. pr. *V rumeno solnce* ózira se solnčnica.

§. 28. **Rima** ali vjema je sklad ali soglasje eno, dvo- ali večzložnih besed, od koreninskega samoglasnika naprej, na koncu vrstic. Včasih se nahaja rima tudi sredi vrstic.

Enozložna rima ali vjema se zove čvrsta ali moška, dvozložna mehka ali ženska, trizložna pa tekoča. Po vrsti, v kateri se soglasno ubrane vrstice prebirajo, so rime:

1) zaporedne, ako se vrsté soglasne vrstice druga za drugo (obrazec: *aabbcc . . .*).

2) prestopne, če se vjema prva s tretjo, druga s četrto vrstico (obrazec: *abab . . .*).

3) objemne, ako prva s četrto zaporedno ubrani vrstici objema (obrazec: *abba . . .*).

4) zapletene, če prehaja soglasje iz enega vrstičnega oddelka v drugi (obrazec: *aba, bcb, cdc . . .*).

Južnim literaturam rabi večkrat namesto rime asonanca, t. j. ponavljajo se ti isti samoglasniki sredi besed (glej Cegnarjevo pesem „Danici“ št. 34); severnim pa aliteracija, v kateri se ponavljajo ti isti soglasniki v začetku besed (glej Hicingerjevo pesem „Novo in staro“ št. 48). Namesto posameznih glasov ponavlja slovenščina rajše cele besede in vrstice, kakor je razvidno iz slovanskih narodnih pesem.

§. 29. **Kitice**. Kitice, sloke ali strofe so iz dveh, štirih ali več verzov v celoto ubrani pesniški odstavki, ki se v tej isti sestavi večkrat ponavljajo.

Kitice ali strofe razpadajo v domače, kakor je sploh kažejo domače pesmi, in v ptuje, ki se jih je navzela slovenščina iz starih klasiških ali iz novejših evropskih in drugih literatur. Domače kitice imajo návadno po štiri, šest ali osem vrstic; včasih jih je v kitici samo po dvoje, včasih pa celó po deset ali več vrstic.

Iz klasiških jezikov so posnete sledeče, v odah návadne sloke:

1) safina, z obrazcem

- u	- u	- u u	- u	- u
- u	- u	- u u	- u	- u
- u	- u	- u u	- u	- u
		- u u	- u	

2) asklepijadská z obrazcem:

- u	- u u	-	- u u	- u	u
- u	- u u	-	- u u	- u	u
- u	- u u	- u			
	- u u	- u	u		

3) alkejská z obrazcem

u	- u	u	u u	- u	u u
u	- u	u	u u	- u	u u
u	- u	u	- u	- u	u
- u u	- u u	- u	- u		

Iz novejših evropskih ali jutrovih jezikov so doslej v slovenščini sem ter tje navadue:

1) Tercina, ki šteje po troje peterostopnih jambijskih verzov z zapletenim soglasjem, kakor kaže obrazec: *aba, bcb, cdc* . . ; samo poslednja tercina ima štiri verstice s soglasjem: *xyzy*.

2) Stanca (otava rime), ki ima po osem peterostopnih jambijskih verzov s soglasjem: *abababcc*. — Ta kitica je priljubljena sosebno v večih epiških poezijah (epopejah).

3) Decima, ki je zložena iz desetih čveterostopnih trohejskih vrstic s soglasjem: *abbaaccdd*. V decimah so zložene vse glose.

4) Nibelungova, ki šteje štiri šesterostopne jambijske verze z enim nadštevilnim kratkim zlogom za tretjo stopico (glej Cegnarjev prevod „Pevčeva kletev“).

O pesniških izdelkih.

§. 30. Snov ali predmet dohaja pesniku iz človeške notranjosti (lirika), iz vnanjega sveta (epika), ali iz zveze vnanjega sveta s človeško notranjostjo (dramatika); lirika, epika in dramatika so torej podstavne vrsti vsega pesništva.

Nekterim liriškim in epiškim izdelkom je glavni namen poduk (didaktika); zatorej bode v tej knjigi govorjenje o liriki, didaktiki, epiki in dramatiki v vezani in nevezani besedi.

A. Lirika.

§. 31. Liriško, subjektivno ali pevno pesništvo, zrcalo notranjega življenja pesnikovega, je mnogovrstno, kakor so mnogovrstni predmetje, ki utegnejo pesniku srce ganiti in ga v pesem vneti, in kakor je različna stopinja pesniške navdušenosti. Ime so dobile liriške poezije od lire, s katerim orodjem so starodavni Grki petje spremljali; mi pa je imenujemo tudi pevne, ker so večidel za petje pripravne. Najnavadnije liriške poezije so sledeče:

§. 32. Pesem je vsaka pesniška cvetica, ki razodeva v blagoglasni besedi in v priprosti obliki, da je za petje pripravna, naravne počutke človeškega srca. Vse v pesmi bodi naravno, nježno in olikano, da bralcu in poslušavcu srce ogreje; zato je pesmi rima ali soglasje neogibna potreba. Najbolj po godu so pesmam tri — štiristopne vrstice, ki se v soglasji lepo prebirajo.

Po obsežku se ločijo pesmi v svete in posvetne. Predmet posvetnih pesem so razne prikazni in zadeve življenja: veselje in žalost, narava, domovina, prijateljstvo itd.; zapopadek svetih pesem so pa čutila, ki je rodi človekova odvisnost od njegovega stvarnika v nebesih. Tiste pobožne pesmi, ki je sosebno po cerkvah pojo, slovó cerkvene pesmi.

Z ozirom na skladavca razpadajo v pesmi národne, to je pesmi, ki je poje priprosti národ od roda do roda in o katerih se ne vé, kdo je je zložil, in v úmetne, ki so je zložili posamezni izobraženi pesniki. — Národna poezija je verno zrcalo národovega življenja in tako rekoč cvet njegovih misli in čutov.

§. 33. **Elegija** ali žalostinka slove liriška pesem, v kateri pesnik z mirno dušo razodeva svoja bitka čutila nad nestanovitnostjo in goljufovostjo vseh posvetnih reči. Zarad njenega mirnega značaja so elegiji sosebno trohejski verzi po godu, pa tudi jambijskih in daktilskih ne zametuje.

§. 34. **Kantata** ali popevka je pesem, na več odstavkov razdeljena, ki v dramatiški obliki vzvišene občutke in misli o Bogu, o naravi, o življenji itd. pri raznih svečanostih v posamnih ali združenih glasovih razodeva. V vsaki popevki ločimo spév (dvospév, trospev, čveterospev itd.), recitativ pripovednega, opisovavnega ali premišljevavnega obsežka in zbor (kor), v katerem se družijo vsi glasovi. Popevke so po obsegu posvetne ali pobožne; poslednje imenujemo tudi oratorije.

§. 35. **Oda** (grški ὕμνός t. j. pesem) slove tista liriška pesem, ktera z najvišim navdušenjem in svetim ognjem visoke misli in čute s pesniško vnetimi besedami razodeva. Bog, človeštvo in natora so odam najvrednejši predmetje. Beseda v odi je živa, žarovita, vzvišena in polna pesniških skokov: oda je tako rekoč cvet navdihnjene človeške domišljije.

Ode pobožnega zapopadka se zovejo himne, med kterimi je najbolj znana ambrozijanska hvalnica „Te Deum laudamus“. Najveličastniše himne in kroua vsega pesništva so Davidovi psalmi.

Najviše navdihnjeni pesniški izdelki te vrste, ki so posebno svobodni v vnanji obliki in se ne držé enega pevskega merila, so diti-rambje; Grki so je prepevali na čast bogu Bahu.

§. 36. **Sonet** je liriška pesem, spletena iz 14 peterostopnih jambijskih verzov, ki so v štiri kitice ubrani. Prvi dve kitici imate po štiri vrstice z objemnim soglasjem, zadnji dve pa tri z dvojno ali trojno vjemo. Redno sestavljeni sonet ima v prvi kitici vvod, v drugi kako primero, v tretji se h koncu nagiblje, v poslednjo pa je vložena glavna misel ali jedro cele pesmi.

Iz sonetov je zrastel sonetni venec, ki je tako spleten iz 14 sonetov, da je zadnja vrstica sprednjega ob enem začetna vrstica vsacega naslednjega in začetna vrstica prvega ob enem poslednja vrstica 14. soneta. Tem štirinajstim sonetom je pridjan še en sonet, magistrale imenovan, ki je zložen iz začetnih vrslic vseh 14 sonetov. Obsega je večidel erotiškega.

§. 37. **Glosa** je liriška pesem, ktera ima na čelu štirivrstično kitico iz kake znane pesmi kot geslo, ki služi za podlago štirim trohejskim slokam, decime imenovanim; vsako kitico sklepa ena vrstica iz gesla.

Glosa je v španski poeziji najlepše cvetje pognala.

§. 38. **Gazela** je liriška pesem, iz jutrovihi jezikov v evropske presajena, ki ima dvovrstične kitice s soglasjem: *aa, ba, ca, da* itd. toda ne črez 20—24 verzov.

V slovenščini jih imamo nekaj od Prešerna z erotiškimi zapodkom.

§. 39. **Kancona** je liriška pesem, navadno elegijskega obsega, ki ima pet do sedem kitic in vsaka kitica 11—18 peterostopnih jambijskih vrstic z umetno ubranim soglasjem. Vsaka kitica razpada v tri odstavke; konec pesmi pa dela navadno krajša sloka s kakim voščilom ali ogovorom pesnikovim, ki velja sami kanconi.

Drugihi liriških pesem v stalnih oblikah, kakor: sestin, madrigalov, trioletov, ritornelov itd. slovenščina sploh še ne pozna.

B. Didaktika.

§. 40. Didaktika ali naučna poezija razodeva s pripomočjó lirike ali epike razne podučne misli in je torej liriško-naučna ali pripovedno-naučna. Liriško-naučne poezije so: naučna pesem, poslanica, satira, nadpisi in druga podobna drobnjav; k pripovedno-naučnim pa štejemo: basni, parabole, alegorije in paramitije.

Le-sem spadajo tudi govori in razni drugi podučni sestavki iz naravoslovja, prirodopisa in drugih znanstev v nevezani besedi.

a. Liriško-naučne pesmi.

§. 41. **Naučna pesem** se zove liriško-didaktičen pesmotvor, kteremu je edini namen podučevanje v pesniški obliki. Predmet takih pesem je sploh ena sama resnica; če jih je pa več, morajo biti v tesni zvezi med seboj. Večih naučnih pesem slovenščina še nima.

§. 42. **Poslanica** (epistola) je podučna pesem, ktera je v obliki poslanega pisma sicer določni osebi namenjena, vendar občno veljavna pravila razodeva. Najlepše poslanice so Horacijeve.

§. 43. **Satira** ali **zabavljica** slove tista liriško-naučna pesem, ktera napake človeštva z ostro besedo graja ali pa njogove slabosti šaljivo obira. Satira ima zmeraj didaktičen namen: zato mora biti beseda v satiri vselej namenu primerna, resno ali šaljivo učeča, nikar pa ne grdivna ali zasmehovavna.

§. 44. **Reki** ali **prigovori** so zapopadek nravnih pravil in resnic v malih, prav jedernatih besedah. Najlepši prigovori so Salomonovi in Sirahovi.

Rekom podobni so národní pregovori ali prislovice, ki so pravi zaklad modrosti priprostega kmota.

§. 45. **Nadpisi** ali pušice (epigrami) so liriško-didaktični pesniški izdelki, po kterih se kaka dovtipna misel prav na kratko, pa jedrnato pové, da nepričakovani konec bralca ostrmljivo prevzame.

Ta pesniška cvetica je dobila ime od napisov, ki so bili Grkom in Rimcem navadni na obrazih, posodah, spomenikih in stavbah.

§. 36. **Zastavice** ali **uganjke** so kratki pesniški izdelki, ki služijo v vadbo človeškemu umu, da iz naznanjenih znamenj po pravem predmetu ugiblje in sklepa.

Zastavice se ločijo v **úmetne** in **národne**; slovenščina je bogata sosebno z narodnimi ugankami.

b. Pripovedno-naučne pesmi.

§. 47. **Basen** se imenuje vsaka pripovedno-naučna cvetica, ki pojasnuje na posebnem dogodku kako **resnico** ali **pravilo** iz vsakdanjega življenja. Pripoved tedaj ni glavna reč v basni, ampak samo obleka, v katero je ogrnjena rasnica in nauk, ki je jedro cele basni.

Delajoče osebe v basni so navadno živali ali rastline, ker se po živalih in rastlinah, katerih značaj je vedno ta isti, najlaže in na najkrajši način predstavljajo resnična, vedno veljavna pravila iz človeškega življenja.

Basni so zložene v **vezani** in **nevezani** besedi; v obče pa mora biti basen po besedi in obliki prav priprosta, jasna, tudi otroškemu umu lebko zapopadljiva.

§. 48. **Parabola** ali **prilika** je basni podobna kratka pripoved, ktera pojasnuje na posebnem dogodku kako **uravno pravilo** ali **višo resnico** iz duševnega življenja človeškega. Delajoče osebe v paraboli so ljudje, ne živali; tudi beseda v njej je bolj olikana in pripovedovanje obširniše razpredeno. Najlepše parabole ali prilike so v sv. pismu nove zaveze.

Paraboli enaka je **paramitija**, samo da so delajoče osebe v njej viša, nadzemeljska bitja, ne pa ljudje.

§. 49. **Alegorija** (iz grškega *ἄλλο*, drugača in *αγορεύω*, govorim) je pripovedno-naučna pesem, ktera prikazuje kak predmet po drugem podobnem predmetu, ki ga more naš um leže zapopasti. Alegorije se nahajajo kot samostalni pesmotvori ali pa so vpletene drugim večim posniškim izdelkom.

Najlepše alegorije se nahajajo v hebrejskem jeziku.

C. Epika.

§. 50. **Epiško**, **objektivno** ali **pripovedno pesništvo**, zrcalo vnanjega življenja, pripoveduje dogodbe in djanja, **resnične** (zgodovinske) ali **izmišljene**, katerim je neogibna potreba **verjetnost** in **edinstvo**. Snov pripovednih poezij bodi v resnici pesniška in mikavna, beseda pa živa in blagglasna, da se bralcu delo prikupi.

Pripovedni pesniški izdelki so: **pravljice**, **pripovedke**, **legende**,

balade, romaunce, selanke, povesti (novele), junaške pesmi in romani. Le-sem spada tudi pesniški popis.

§. 51. **Pravljica** slove vsaka pripoved, v kateri se druží v divni pesniški lepoti in v prečudni sestavi naravno in návadno s čudovitim in nezapopadljivim. Delajoče osebe v pravljicah so mimo človeka živali, duhovi in druge moči v naravi, ktere je ljudska domišljija z življenjem navdihnila.

Pravljica se je med národom rodila; ona z národom živi in umrje. V njej se pojasnuje návadno kaka resnica iz vsakdanjega življenja v priprosti, vsakemu umljivi obliki.

§. 52. **Pripovedka** je podobna pravljici, ker se tudi v njej druží naravno in návadno s čudovitim in nezapopadljivim; navezana je vendar na znano osebo ali na določen kraj. Pripoved ima torej zgodovinsko podlago, samo da jo je ljudska domišljija po svoje preobrazila.

Pripovedke so, kakor pravljice, resnobnega ali šaljivega obsežka.

§. 53. **Legenda** je pripovedna pesem, kateri so predmet pobožna in čudežna djanja iz življenja bogoljubnih oseb, v vezani in nevezani besedi. Zgodovinska resničnost legendi ni neogibna potreba, marveč se dogodba v legéndi prav čudovito razvija. Legenda nam kaže, kaj premore za vero in krepost naydušena oseba v boju z nasprotnimi močmi, ter nam navdaja srce s posnemovavno ljubeznijo do čednosti in pravrosti. Predmet je večidel vzet iz prvih časov krščanskih.

Legenda je sploh resnobna in učeča, njena beseda pa priprosta in tehtni tvarini pristojna.

§. 54. **Selanka** ali idila je liriško-pripovedni izdelek, po katerem se nam predstavlja prosti nepopačeni narod — navadno pastirji, ribiči in kmetje — v svojih prirojenih nravih in običajih.

Po svojem predmetu je selanka pripovedovna ali popisovavna. Današnjemu svetu so taki pesniški izdelki sploh malo priljubljeni.

§. 55. **Balada** slove tista pesem, ktera pripoveduje v obliki, za petje pripravni, razne resnobne ali strahovite dogodke, ki imajo návadno še svoj koren v paganski starodavnosti in sploh v ljudskih vražah.

Balada nam predstavlja djanje samo v glavnih prikaznih, vse drugo prepušča bralcu, da dostavi s svojo domišljijo, kar še manjka v vezavi dogodkov.

Najlepše se je razvila balada pod severnim nebom, in njen značaj je ravno tako temen in grozoten, kakor je njena domovina mrakotna in divja.

§. 56. **Romanca**, po obliki baladi sorodna pesem, zajema svojo tvarino iz romantiške dobe srednjega veka in pripoveda z žarovito, olikano besedo razne čudovite in divotne dogodke v njihovem prečudnem zamotku in razmotku.

V obče je romanca bolj veselega značaja ko balada in je doma

pod južnim nebom. Ona je plod človeške domišljije, ki se je že na podlagi krščanstva olikala.

V baladi in romanci se družijo epika, lirika in dramatika.

§. 57. **Pripoved** ali **pove**st slove tista vrst pripovednega pesništva, kateri je predmet kaka resnična ali izmišljena dogodba iz človeškega življenja v njenem naravnem razvitku. Povest je po svojem zapopadku resna ali šaljiva. Visoke cene v šolskem nauku je pravno-podučna pove,st, ktera ima namen, da požlahtuje mladini um in srce. — Pesniška pripove,st je zložena v vezani besedi.

Pripove,sti v rodu je novela, ktera pripoveduje z mično, pesniško uglajeno besedo kak zanimiv, na tenko določen dogodek v njegovih najznamenitnejših prikaznih in nepričakovanem razvitku. Njena snov mora biti prav zanimiva, v resnici poetična in na tenko omejena.

§. 58. **Junška pesem** se imenuje tista pripovedna pesem, v kateri se opevajo slavna dela narodovih junakov. Junške pesmi so narodne ali umetne.

„Med vsakim narodom — blizo tako piše profesor Macun v svojem „Cvetji“ — ki se je le nekaj povzdignil čez najnižji stan izobraženosti, nahaja se mnogo pripove,sti, ki kažejo nazaj na njegovo preteklost. V le-té pripove,sti vliwa svojo žalost in svoje veselje; in kar ga je v preteklosti najbolj zadelo, to si rad pregledava v raznih obrazih; on te svoje pravljice rad pripoveduje in posluša, kolikorkrat bi koli bilo, in ako se vsega prenasiti, te stvaritve lastne domišljije so mu vedno mile in prijetne. Daj takemu narodu še ljubav do pesništva in videl boš, da bo pesmi zlagal iz vsake pripove,sti. Tako je grški narod boj trojanski, španjolski junaka Cida, burgundski Krimhildo in Sigfrida, velikoruski Igorjevo vojsko s Polovci, srbski pa žalostipolni boj kneza Lazarja na Kosovem polji in brezkončni boj s Turki v neštevilnih pesmih popeval. Pojó se pa te pesmi od ust do ust, od roda do roda. Pri davnih Grkih, kakor še dan danes pri Malorusih in Srbjih, peli so je posebno starci, in pri Srbih je prepevajo večidel slepci, kokor se tudi o Homerji bere, da je bil slep.

Če kdo teh pevcev najlepše teh pesem v veliko pesem zloži, dobimo največi pesmotvor, ki se narodna poezija ž njim ponašati more, in ta pesem se imenuje epopeja, in ker je iz narodnih pesem zložena, velika narodna junška pesem ali narodna epopeja. Tako se je zložila grška Ilijada in Odiseja, španski Cid in nemški Nibelungi z Gudruno. Tudi za jugoslovensko narodno epopejo so prvine že rojene v beli svet; goslarji je nosijo od sela do sela v svojih ustih, le roke še manjka, da bi je zbrala in vredila. Kakor so se prepevala dela trojanskih junakov od sela do sela, dokler se niso bili vsi deli v skladno celoto združili, tako gredó med južnimi Sloveni junški čini Dušana, Lazarja, Miloša, Marka in Matjaža“.

§. 59. **Umetna epopeja**, najlepši cvet epiške poezije, slove tista velika, v besedi najviše dovršena pripovedna pesem, ki nam pred-

stavlja vrsto velikih in znamenitih, v celoto združenih dogodeb, katerih središče je junak v svojem boru z nasprotnimi sovražnimi močmi.

Dogodbe v epopeji morajo biti znamenite za vse človeštvo ali vsaj za množino ljudi in med seboj v pristojni zvezi. — Da se olepša glavno djanje, vpletajo se epizode ali priložna djanja, ki se toliko tičejo glavnega djanja, da se podpirajo ali ovirajo; vpletajo se sosebno na mestih, kjer glavno djanje nekaj miruje.

Epopeja razpada po navadi na več oddelkov, ki jim rekamo spevi; zložena pa je v šestomerih, v stancih ali tercinah. Beseda v epopeji mora biti velikosti in važnosti djanja primerna, in z raznim lepotičjem opisana.

Po svojem predmetu je epopeja junaška, romantiška, nabožna, pastirska (idilska) ali šaljiva.

§. 60. **Roman** je pripovedno delo, po katerem se v nevezani besedi predstavlja vrsta djanj in dogodeb iz zasebnega življenja, ki so med seboj v notranji zvezi.

„Roman bodi — kakor piše g. Zakrajšek, — pred vsem edinstven v poglavitnem dogodku; smejo ali prav za prav morajo se vplesti razne zanimive dogodbe, samo da preglednosti ne žalijo; on naj je pa tudi razločen v popisovanji šeg in navad, verjeten v vsem, kar je v njem izmišljenega, prikladen, resničen in mnogovrsten v značajih“. Sicer je dobremu romanu nравnost in podučevalnost neogibna potreba.

Po predmetu je roman mnogotér: zgodovinski, nравno-podučen, popisovaven itd.

D. Dramatika.

§. 61. Dramatiškim umotvorom so, kakor epiki, djanja in dogodbe podstavna tvarina. Epiški pesnik pripoveduje, kaj se je godilo ali se še godi, dramatiški nam pa kaže, kako se je djanje vršilo ali se še vrši. V dramatiški poeziji se snuje in razvija djanje pred našimi očmi, da je sami vidimo in slišimo.

V dramatiških delih je treba v ozir vzeti:

1) Djanje ali čin, ki nam kaže človeka v boru s protivno osodo. Djanje more biti zgodovinsko, če je pesnik svoj predmet iz zgodovine zajel, ali izmišljeno, če si ga je pesnikova domišljija vstvarila. Naj si bo djanje zgodovinsko ali izmišljeno, vselej mora biti a) pesniške vrednosti, da povzdiguje človeka nad golo vsakdanjost, b) verjetno t. j. resnici podobno, da se po naravnem poti razvijajo posledki iz vzrokov in c) edino, da se nam prikazuje v popolni celoti od konca do kraja. Glavni deli dramatiškega djanja so osnutek, zapletek (zamotek) in razpletek (razmotek).

2) Delajoče osebe, po katerih se razvija djanje pred našimi očmi. Ena izmed delajočih oseb je glavna oseba (junak), ki je tako rekoč steber umotvora, okoli kterega se sučejo vse druge delajoče osebe.

Vse osebe morajo pa tako govoriti in tako delati, kakor je to primerno njihovemu značaju.

Vsako dramatiško delo razpada na manj ali več djanj ali činov (aktov), in vsako djanje v manj ali več nastopov ali prizorov. V večih dramatiških igrah se šteje navadno po pet djanj ali činov; mnoge igre pa imajo tudi le po tri, dva ali celó po enem djanji.

Dramatiško pesništvo se loči sploh v tragedijo (žalostno igro), v komedijo (veselo igro) in, če je djanje z godbo združeno, v opero (spevigo).

§. 62. **Tragedija**, žalostna igra ali žaligra se zove dramatiško delo, katero nam kaže bor med človekom in višjo osodo, ki ga žuga popolnoma pogubiti ali vsaj njegove namere zatopiti. „Žalost nas prehaja, ako vidimo, kako se naš brat, človek in to človek višje vrednosti, višje cene z vsemi neprilikami, s celim svetom boriti ima; ali srce se nam tudi čudno vzdiguje, kedar vidimo njegovo visoko nepremakljivo voljo, ki se rajši življenja iznebi, ko doslednosti in nastopljenega pota. Odtod izvira žalostne igre čudna oblast nad vsakim človekom.. Rahla žalost, ki mu srce polni, je olepšana in povzdignjena po nebeško-sladkem čutu: človeška volja je večja ko vsi zadržki, ko vse napote, ki mu zalagajo pot“.

Snov tragedije mora biti v resnici tragična, in v zamotku in razmotku dosledna in verjetna, da more gledavcem srce gauti.

Tragediji sorodne so drame, to so igre, ki niso ne skozi in skozi žalostnega, pa tudi ne le veselega značaja, in tako rekoč v sredi med tragedijo in komedijo stojé.

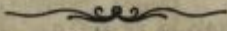
§. 63. **Komedija** ali vesela igra nam kaže kako resnično ali izmišljeno djanje iz družabnega življenja ter je nam po njegovih slabostih in abotah na vesel in šaljiv način predstavlja. Vesela igra je prava učilnica človeške modrosti, ter nas prijetno uči, kaj je prav in kaj ni prav.

Veselim igram v rodu so burke ali glume, ki nam kažejo smešna djanja v prav čudnem razvoju.

§. 64. **Opera** ali spevigra se imenuje dramatiška igra, v kateri delajoče osebe ne govore, ampak večidel ali pa od kraja do konca prepevajo. Po predmetu je spevigra resnobna (opera seria) ali vesela (opera buffa).

Manjšim veselim spevigram pravimo sploh operetke.

bi

Prvi razdel: Lirika.

I. Mirno navdihnjene poezije: pesmi in elegije.

1. Avstrija za vse.

Ako li če, Avstrija b'la je in bo za vse! Zdaj brambovci zaukajte: Bit' če, bit' če	Ako li če, Ni treba jarma tuj'ga nos't, Moč naša sama je zadost: Bit' če, bit' če	
5 Avstrija za vse!	Avstrija za vse!	15

Ker tedaj če, Nikogar se ne bojimo, Brez skrbi, varri, trdni smò: Bit' če, bit' če	Ino ker če, Obeta Rudolf iz nebes: „Premagal bodeš Franc zares! Ker Avstrija če, Tud bo za vse!	
10 Avstrija za vse!		20

Ino ker če, Avstriji bo pomagal Bog, Da se razširi krog in krog: Bit' če, čit' če		
25 Avstrija za vse!	V. Vodnik.	

2. Na moje rojake.

Slovenec! tvoja zemlja je zdrava, Za pridne nje lega najprava; Polje, vinograd, gora, morjé, 4 Ruda, kupčija tebe rodé.	Za uk si prebrisane glave, Pa čedne in trdne postave; Išče te sreča, um ti je dan, Našel jo boš, če nisi zaspan.	8
--	---	---

Glej, stvarnica vse ti ponudi, Le jemat' od nje ne zamudi; Lenega čaka strgan rokav, 12 Pal'ca beraška, prazen bokal.	V. Vodnik.	
--	------------	--

3. Moj spominek.

4	Kdo rojen prihodnih
Bo meni verjel,
Da v letih nerodnih
Okrogle sem pel!	Redila me Sava,
Ljubljansko poljé,
Navdale Triglava
Me snežno kopé.	16
8	Ne žvenka ne cvenka,
Pa bati se nič;
Živi se brez plenka
O petji ko ptič.	Vršaca Parnasa
Zgolj svojega znam,
Inacega glasa
Iz gosli ne dam.	20
12	Kar mati učila,
Me mika zapét';
Kar starka zložila,
Jo lično posnét'.	Latinske, helenske,
Tevtonske učim,
Za pevke slovenske
Živim in gorim.	24
28	Ne hčere ne sina
Po meni ne bo;
Dovolj je spomina:
Me pesmi pojó.	V. Vodnik.	

4. Solnce.

4	Ti morjé svitlobe
Vojvoda zemljé!
Nas moré tesnobe,
Té meglé temné.	Srea vsa odpira
Plameneč oltar;
Kjer tvoj žar'k umira,
Vsahne zemlje dar.	12
8	Komej zarja zlata
Jutro prebudi,
Skoz nebeška vrata
Gór vrhé zlatí.	Ti nam vinske trte
Zoriš ljubo slast,
S sadjem polniš vrte,
Kožam daješ rast.	16
20	Ti nebeške luči,
Luno razsvetliš,
Vedno, vedno uči:
Kogar čast goriš.	M. Kastelec.	

5. Iskana dežela.

Kje med, kje vince nek v potokih teče?

Kje sreča želj nobenih ne odreče?

Kje cvete brez morivnih bojev mir,

Kipi breztrudnega veselja vir?

Dežela ta povsod iskana,

Kolumbom, Kukom ni še znana.

6

Kje iskerna ljubezen gospoduje?

Kje brez dobička lepa čednost sluje?

Kje srečni za sirote se boré?

Pusti pastir življenje za ovcé?

Zgubljeni davno taki kraji,

Najemniki bežijo raji.

12

Kje najde zaželeni pokoj duša?

Kje človek raja radosti okuša?

Kje dvomnega resnica razsvétli,

Zaupanje pobite obudi?

Prekrivajo meglé danico,

Svitleje zarje porodnico.

18

Kje zori delu dobremu vračilo?

Kje tihim sužnosti solzá rešilo?

Kod pridem truden, o strma skalád!

Na počival'sča sladkega plaščad?

Nebó ozvezdjeno se glási:

Tu zlati zasvetljo časi.

J. L.—k v Čbelici. 24

6. Luna.

Ak solca luč, za goro skrita,

Nebó od svoj'ga vnema svita,*)

Kaj lepšega se komu zdi,

Ko videt' lune pomlajéne

Svitleje žare oživljéne,

6 Ko zemlja in nebo temní?

Dá, pomlajenje, luna, tvoje

Blagrena mlada leta moje,

Sladkost njih kliče mi v spomin,

Ki, kakor mavrica ustavi

Nalive na nebá širjavi,

Pozabit' da trop bolečin.

18

Sreč na svetu je ledeno,

Ki ne puhtelo bi ognjeno,

Ak se okó ozre okrog

In na temnečem loku neba

V gaseči žarjavici neba

12 Srebrni mlaja spazi rog!

Ak žar tvoj pride v ječe kote,

Kjer stiskajo okovi s'rote,

V prostosti misli se jetnik;

Okó omamljen vzdigne trudno,

Bližčiš mu upanje priljudno,

Rev svojih vidi bliz mejnik.

24

*) Ak . . . nebó od svoj'ga svita (= s svojim svitom) vnema.

In vi, ki ste od zmot slepljeni,
 In v gosto brezno tme vtopljeni,
 Svit vam Seline nauk dá:
 Um, glavo, pamet prevedrite,
 V ljudi se nove prerodite,
 Ko mlada luč na nebu tá. J. Zemlja.

7. Na posipu hudega grada.

<p>Tiha groza me sprehaja, Al ostanem, al bežim? Vse podira se in maja, 4 Med skalovjem ostrimim.</p> <p>Plaz posiplje se po steni, Sivo zidje se drobi, Kaj razmet le-tá pomeni? — 8 Razvalina, kdo si ti?</p> <p>Hudi grad, ti dom trepeta, Prednjim staršem nestrah'van! Prišla so maščevanja leta, 12 Bliža se ti zadnji dan.</p> <p>Kje so skladi, kje zidovi, Tabra dolg' sloveča moč? Kje so vrata, kje mostovi? 16 Ječ kje tvojih strašna noč?</p>	<p>Kje shodišča, kje morišča? Kje orožja tvoj'ga šum? Kje strelišča, kje stražišča? Kje ukanje tvojih tram? 20</p> <p>Davno so junaki zgnjili, Mirnega soseda strah; Dnevi slave so minili, Razvalina si in prah. 24</p> <p>Tako v prah in razvaline Se na zemlji vse razspé, Čas pomigne, vse to mine, Kar človeški rod počné. 28</p> <p>Le kar v srcu lep'ga stvari Božja milost, obstojí; Unstran sveta lepše žari, Lepše se ponebesí. 32</p>
--	--

H. v Čbelici.

8. Na Danih 1. malega travna.

<p>Mravljinec že lazi, Žerjav prileti, Bučelica pazi, 4 Al roža medí.</p> <p>Vijolica vstane Iz zimskih nadlog; Glasí se čez Dane *) 8 Že črednikov rog.</p>	<p>Belin se odmiče, Otravi snežnik, Škrjanec te kliče, Poljanec! gornik! 12</p> <p>Le rabi v planjavi, Le orji srčno; Že trta v dobravi Odganja močno. 16</p>
--	---

*) Dane, vas v loški župniji.

Že solnce pripeka,
Oživilja stvari,
Jug diha topleje,
Dan krajša noč.

Ne bo ga več mraza,
Ledú več ne bó;
Ne bo ga več plaza,
Vse kaže gorkó.

20

24

J. K. v Čbelici.

9. V spomin Valentina Vodnika.

V Arabje puščavi
Se ptiček rodi;
V odljudni goščavi
Sam za-se živi.

In miro nabira
Nevtruden vse dni,
Se vbada, se vpira,
Za smrt le skrbi.

4

20

So zvezde sestrice,
Mu mesec je brat;
Ni dano mu ptice
Si ljubico zbrat'.

Grmado 'z njih dela
Priletan samčè,
Ko pride smrt bela,
Na njej se sežgè.

8

24

Za-nj družba ne mara,
In on ne za njo;
V samoti se stara,
Mu leta tekó.

Ven plane 'z plamèna,
S svitlobo obdán,
Sloveč'ga imena
Ptič Fenis na dán.

12

28

Najslajše dišave,
Ki za-nje sam vé,
Najžlahtniše trave,
Kadila dragé

Tak pevec se trudi,
Samoten živi,
Se v slavi, ko zgrudi
Ga smrt, prerodi.

16

32

Fr. Prešeren.

10. Slovo od mladosti.

Dni mojih lepša polovica kmalo,
Mladosti leta! kmalo ste minule;
Rodile ve ste meni cvetja malo,
Še tega rož'ce so se koj osule;
Le redko upa solnce je sijalo,
Viharjev jeze so pogosto rjule;
Mladost! vendar po tvoji temni zarji
Srcé britkó zdihuje: Bog te obvarji!

8

Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje!
Vesolja dokaj strup njegov je vmoril;
Sem zvedel, da vest čisto, dobro djanje
Svet zanič'vati se je zagovoril;
Ljubezen zvesto najti, kratke sanje!
Zbežale ste, ko se je dan zazoril;
Modrost, pravičnost, učenost, device
Brez dot žal'vati videl sem samice.

16

Sem videl, da svoj čoln po sapi sreče,
 Komur sovražna je, zastonj obrača,
 Kak veter nje nasproti temu vleče,
 Kogar v zibeli vid'la je berača,
 Da le petica dá ime sloveče,
 Da človek toliko veljá, kar plača;
 Sem videl čislati le to med nami,
 Kar um slepi z goljufijami, lažami!

Te videt', grje videti napake,
 Je srcu rane vsekalo krvave;
 Mladosti jasnost vendar misli take
 Si kmalo iz srcá spodí in glave;
 Gradove svitile zida si v oblake,
 Zelene trate stavi si v puščave,
 Povsod vesele lučice prižiga
 Jej up goljufivi, ki iz stisk jej miga.

Ne misli, da dih prve sap'ce bode
 Odneseš to, kar misli so stvarile;
 Pozabi koj nesreč prestanih škóde
 In ran, ki so se komej zacelile:
 Doklér, da smo brez dna polnili sode,
 'Zučé nas v starših letih časov sile; —
 Zató mladost! po tvoji temni zarji
 Srce zdihvalo bo mi, Bog te obvarji!

Fr. Prešeren.

II. V spominj Andreja Smoleta.

Črne te zemlje pokriva odeja
 V grobu tihotnem, naš bratec Andrej!
 Vince zlató se v kozarcih nam smeja,
 V tvojo opombo pijémo ga zdaj.

Zbrani prijatli v spominj ga pijémo
 Tvojih veselih in žalostnih dni;
 Zraven si take zdravice pojémo,
 Da ni nesrečen, kdor v grobu leží.

Čedna postava je bila ti dana,
 Bister je um ti z bogastvom bil dan,
 Bolj'ga srcá ni imela Ljubljana,
 Kak si za srečo človeštva bil vžgan.

Kratko sijale so zvezde prijazne,
V sanjah prijetnih te zibal je up;
Jezo si sreče občutil sovražne,
Zgodaj okusil življenja si strup. — 16

Videl si Nemško, Francosko, Britansko,
Videl si Švajca visoke goré,
Videl si jasno nebó italjansko —
Sreče ni ránjeno našlo srcé. 20

Videl povsod si, kak iščejo dnarje,
Kak se le vklanjajo zlat'mu bogú;
Kje bratoljubja si videl oltarje?
S srcem obupnim si prišel domú. 24

Mogla umreti ni stara Sibila,
Da so prinesli jej 'z doma prstí;
Ena se tebi je želja spolnila:
V zemlji domači da truplo leží. 28

V zemlji slovenski, v predragi deželi,
Ki si jo ljubil presrčno ves čas;
V kateri očetje so naši sloveli,
Ktera zdaj ima grob komej za nas. 32

Težka človeku ni zemlje odeja,
Vzamejo v sebe ga njene močí:
Trčimo, bratje, še vince se smeja,
Dolgo Smoletov spominj naj živí! 36

Fr. Prešeren.

+ 12. Nuna in kanarček.

Nuna.

Vesela pomlád se zbudila je spet;
Moj ptiček, preljubi kanarček!
Ak mika v zeleni te gozdek zletét',
Ne branim ti, okno ti hočem odprét';
Poišči si gnejzdice, parček,
Zapusti Ignac'je samoto,
In prostosti vživaj sladkoto. 7

Kanarček.

Bi zletel iz celice ptiček vesel
 Na srečnih otocih kanarskih,
 Kjer rod se očetov je mojih začel,
 Kjer vedna pomlád je, ni groma, ni strel,
 Ne sliši šum sap se viharskik,
 Kjer slana, sneg, toča ne pada,
 Zalez'vati nas ni navada.

14

Premrzle so v gozdih mi vaših rosé,
 Prehitro pomlád pri vas mine;
 Viharska poletja so, zime hudé,
 In ptice kregulji, lisice moré,
 Leteče, lazeče zverine;
 Mladenči pri vas za njih glave
 Nastavljajo skrivne nastave.

21

Sem v tičnici rojen in v cel'ci zrejen,
 Samote, pokoja navajen:
 Le tebe sem, deklica, ljubít' učén,
 Od sreče togotne bil nisem tepén,
 Od tvojih sem rok le bil glajen;
 Kak bi se navadil trpeti,
 Kak živel bi zunaj na sveti!

28

Nuna.

Pač res je, kar poješ! Pri meni tedaj
 V tej celici nunski ostani;
 Ti stregla in pela bom kakor da zdaj;
 Odpevaj mi ljubček, krog mene skakljaj,
 Mi zlato dovoljnost ohrani;
 Le celico naj'no zapriva,
 Prostosti svetá ne želiva!

35

Fr. Prešeren.

13. Zvonikarjeva.

Ko dan se zaznava,
 Danica priplava,
 Se sliši zvonjenje
 Čez hribe, čez plan:
 Zvonovi, zvonite!
 Na delo budite,
 Ker naše življenje
 Je kratek le dan.

Kdor hoče živeti
 In srečo imeti,
 Naj dela veselo,
 Pa molí naj vmes:
 Zvonovi, zvonite!
 K molitvi vabite,
 Ker prazno je delo
 Brez sreče z nebés.

8

16

Če delav'c se vpéha,
Trpljenje mu neha,
Ga delopust vabi,
Večer ga bladi:
Zvonovi, zvonite!
Nedeljo znanite,
Gospod ne pozabi,
24 Plačilo deli.

Oh naglo nas mine
Ves trud, bolečine;
Utrujen se vleže
Na pare trpin:
Zvonovi, zvonite!
Domú ga spremite;
Gre z dela in teže
Adamovi sin.

Bl. Potočnik.

32

14. Hči na grobu matere.

S'rota, s'rota! ne zaspím;
Polnoči mi ura bije,
Groza, strah me je samije —
4 K materi na grob bežím.

Pridi, matern duh meglén!
Te objeti se vzdigujem,
V črno noč roké stegujem
In objamem — križ lesén.

20

Na grobéh je tma nocoj,
Zvezde gost oblak pokriva,
Solz potok oči zaliva:
8 Grob ošlatam pred seboj.

Križ! te kušnem, sveti križ!
Znam'nje moj'ga odrešeuja,
Znam'nje večnega življenja!
Noč duhá mi razjasniš.

24

Mati! mati! kje ste ví?
Groba noč vas je požrla,
V zemlje mrzli dom zaprla, —
12 Vaš otrok na njem medli.

Na te, s'rota, se oprém,
Kažeš 'z groba na zvezdišče,
Gor naj duh zgubljenih išče!
Upljivo se gor ozrém.

28

Oh, zastonj je hčere stok!
Č'mu li mutaste mrličé
Zapuščena s'rota kliče?
16 Groba ne predere jok!

Žalovala več ne bom,
Le skoz temna groba vrata
Se odpre nam hiša zlata,
Večnega življenja dom!

32

Bl. Potočnik.

15. Kdo je mar?

Vse doseže, kar mu drago,
Bodi slava, bodi blago;
Vse doseže sosed moj.
Dlan domá mu ne odreče,
Gre na ptuje, dobro steče,
Njemu zlata kaplja znoj.
Vidi ptujče krasne čine
In se vname iz daljine —
Kdo je mar?
Mi zapojmo: rodovine
11 Je slovenski oratar.

Čujte bor, vojaške roje!
Kroglja žvižga, boben poje,
Grad vali se v sip in prah,
Vragu peta se zabliška,
En junak za njim pritiska,
Udri, ndri, mah na mah!
Kjer zadene, iskra šine,
Šest jih pade, kjer porine,
Kdo je mar?
Ta pogúmní korenine
Je slovenski oratar.

22

Blaga polna trg in cesta,
 Barka plava v daljna mesta,
 Vel'ki kupec pošlje vse.
 Nam nanese mire, zlata,
 Njemu vsa odprta vrata,
 Zemlja skor njegova je.
 Kupi polje, plavž, graščine,
 Dnarje meri na štrtine,
 Kdo je mar?
 Ta bogati korenine
 33 Je slovenski oratar.

V zbor učenih, vedi slava,
 Stopi moder, bistra glava,
 Vse jezike sveta zna.
 Če zapoje, vse pogleda,
 Na katedru grom beseda,
 Zvezde šteje, pravdo da.
 Svet posluša modrovine,
 Se začudi koncu tmine,
 Kdo je mar?
 Taka glava korenine
 44 Je slovenski oratar.

Nek se tudi v sodni liši,
 Raste krepko, viši, viši,
 Pravde čist, železen bram.
 Vse ga slavi, vsi so vneti,
 Zvezda se na prsih sveti,
 Cesar clo ga čisla sam.
 Kakor solnce iz višine
 On zasije, krivo zgine,
 Kdo je mar?
 Ta pravični korenine
 Je slovenski oratar.

Pusti svet opravke svoje,
 „Sursum corda“ v domu poje
 Mož pobožen, rajski svat.
 Vse obrne v božjo slavo,
 Mitra kinči sveto glavo,
 Papež piše: „Ljubi brat!“
 Kedar grob nemilo zine,
 Angelj čist na svetu mine,
 Kdo je mar?
 Ta pobožni korenine
 Je slovenski oratar.

53

66

Bodi v tugi, bodi v šali,
 Zmer ponižno Boga hvali,
 Ter ne zabi rojstva nit;
 Skaz je njemu krasno lice,
 Uma, sprave, sle, pravice
 Zvezdojasen, čist osvit.
 Če zavist lizuna zvine,
 Da zamrdne sin krtine,
 Kdo je mar?
 Zagrmimo: Čast očine,
 Scer slovenski oratar!

I. Koseski.

16. Vojaška.

Kaj bliska se v jasnem, kaj votlo doni
 Pred nami na levi, na pravi?
 Od sela do sela v okrogu vrši,
 Kot jeka v zaprti dobravi.
 Ozožje se sveti, vojaški je šum,
 Nabira se čudo okinčanih trum.
 Vitezi cénjeni!
 Kam ste namónjeni,
 Kaj vam zažiga v obrazu pogúm?

Mi čvrsti Slovenci smo, gremo na boj
 Za pravdo, za dom, za cesarja,
 Zakonu domačemu viteški roj,
 Protivnemu groza viharja.
 Obraze bojarj nam hrabrosti blesk,
 Desnica, če vdari, razruši ko tresk ;
 Ude trum ločimo,
 Grade naskočimo,
 Tabor pred nami drobi se ko pes'k.

18

Podravske, posavske planjave so nas
 Iz krepkega jedra rodile,
 Neplašba, svoboda, premaga tačas
 So tri rojenice nam bile.
 Železo nam prva je dihnila v dlan,
 Svoboda domovja naročila bran,
 Zmaga le gledala,
 Nekaj povedala,
 Slišali boste, če bliža se dan.

27

Naj bo ga ko listja sovražnika broj,
 Ko trave po gorah slovenskih ;
 Srdito razkačen pripelji ga v boj
 Sam vóyvoda brezdnov peklenskih :
 Če trdega snopja skrbi te nasád,
 Mlatiče slovenske povabi na mlát ;
 Radostno vrisnejo,
 Krepko pritisnejo,
 Udrijo srčno, ne štejejo klád.

36

Nabita je risan'ca, oster je meč,
 Obilno v kartušu je blaga,
 V junaškem je srcu poguma še več,
 Na vruga, o bratje, na vruga !
 Stoletni raztrgati v migljeji hrast,
 Nevihti je dana gotova oblast,
 Hujše mi planemo,
 Urniše zmanemo,
 V prah jo spreménimo vražno pošast! I. Koseski. 45

17. Človečji sled.

Prostosrčno dete stoplje
 Lehko skoz življenja mir,
 In stopinja mu ne vkoplje
 4 Za seboj sledú nikir.

Naj že v prah veselja skaka,
 Al naj lazi v pes'k strasti,
 Urno mine želja vsaka,
 Nič sledú ne naredí.

8

<p>Im mladenča noga krpka
Trje stopa že ob tlá ;
Mila radost in sla trpka
12 Mu je v dušo že zašlá.</p> <p>V slepi tmini omamljenja
Nosi mnogo src s sebó ;
Že teží ga znoj življenja
16 In že daje sled z nogó.</p> <p>In bolj leze v prah veselja
In bolj grezne v pes'k strasti,
Vtrdi se mu vsaka želja,
20 Sama sebi v sled stoji.</p> | <p>Tisočskrben se upira
Teži djanja mož močán,
In stopinja se mu vdira
Globokeje noč in dan.</p> <p>Skrb prežene vso omamo,
Ptuja srca vrže tje ;
Lastnim le breménom ramo
On še uklanja, drugim ne.</p> <p>Dan na dan ga globokeje
Rine moč strasti in zlob,
Dokler na življeuja meji
Dost globok ni sled — za grob. 32</p> | <p>24</p> <p>28</p> <p>32</p> |
|---|--|-------------------------------|

R. Ledinski.

18. Enako naključje.

<p>Kólikrat pač pevec poje
Tak okroglo in veselo,
Pa mu skrivna solza lije
4 Dol na lice obledelo !</p> <p>In drhal, krog njega zbrana,
Pesmi rádotno posluša ;
Saj, kar srce mu ujeta,
8 Te britkosti ne okuša.</p> <p>Tak prepeva v kletki slavec,
Kdar od zunaj pomlad sije,
In po brdih in ravninah
12 Svóbedo in radost lije.</p> | <p>Vse posluša njega petje,
Ah! in vse je zveseljéno ;
Pa kar revež v pesem sklada,
Srce ne umé nobéno.</p> <p>Saj nobeno ne občuti
Mirokradne prebritkosti,
Ki jo spleta v svoje pesmi
Miloslúšljive sladosti.</p> <p>Pevec — slavec, slavec — pevec
Sta vrstnika pač v težavi ;
Oj, da b'la bi na vse veke
Si vrstnika tudi v slavi !</p> | <p>16</p> <p>20</p> <p>24</p> |
|--|---|-------------------------------|

R. Ledinski.

19. Razni potje.

- Oj kmet, al veš do kruba pot ?
Al véš, kje poln dobí se sod ?
Plug in motika vesta za-nj ;
4 Le prašaj ju, kdar vstaneš 'z sanj.

- Pa rano vstani ; nezaspán
Rabotaj, dokler sije dan ;
Skrbnó obdelaj si poljé,
8 Okoplji v nógradu trtjé.

- Pomladni hlad, poletni znoj
 Po vrsti hodi naj s teboj;
 Na levo, desno ne poglej
 In stopaj ž ujima zvest naprej. 12
- In kdar se leto jeseni,
 Se ti na njivi hleb zori;
 In kdar umrè jesenski grom,
 Tekoč ti nograd zajde v dom. 16
- Al' veš, kje rajnši se dobé?
 Po krajcarjih se pride tje,
 Saj — komur krajcarja ni mar,
 Ni nikdar rajnšu gospodar. X 20
- Veš, kod se v siromaštvo gre?
 Skoz hiše, s smreko znamnjane!
 V njih sladko vince točijo,
 In nove kvarte hranijo. 24
- In v zadnji torba se dobó,
 Kdar pojdeš ven, le vzemi jo;
 Oj! kak se ti lepo podá —
 Beraška prazna mavhica! 28
- V njej boš lesen kozar'c dobil,
 Ž njim bodeš hladno pitje pil;
 Kjer koli najdeš bistri vir
 Zastonj — tam je sam Bog oštir. X 32
- Kje je pa steza do časti,
 Do mirne srečne starosti?
 Od te poštenje ti pové:
 Naravno po dolžnostih gre. 36
- Če najdeš na nji križem pot,
 Ne veš, al šel bi tam al tod,
 Le prašaj svojo dobro vest,
 Saj kranjsko zna — pa bod' jej zvest. X 40
- Kje neki steza v grob peljá?
 Ta se zgrešiti pač ne dá;
 Po njej vsi hodimo vsak dan,
 Na njej počivamo vsak dan. X 44
- Al unstran groba se zdelj,
 Na levo, desno tam drži:
 Na katero si boš nagnil vest —
 Tje pojdeš — tega bodi svest. 48

20. Zaničevavcem pevcev.

„Čmu pevec poje? marsikdo vprašuje:
 Saj dan današnji nam ni petja mar;
 Od vseh se pevec — godec zasmehuje;
 4 Njegova pesem je pač prazna stvar.“

O vi, ki 'z ust vam ide neprevdarno
 Beseda taka, sem stopíte zdaj,
 In poslušajte skrbno me in varno,
 8 Vam na ušesa bom povedal kaj:

Prašajte grlico, čmu pokrulkuje
 Tak milo v znojni, trudapolni dan,
 Kdar solnčni žark le dela skrb kušuje,
 12 In grlic glas je vsem neopazván?

Prašajte slavca, čmu tak sladko guči
 V samotnem kraju senc in hladnih loz,
 Kdar srebros'jajne, mirodarné luči
 16 Na cvetja san razliva lunin voz?

Prašajte rožo, čmu tak blago dije,
 Naj njezin dub že vonja kdo al ne,
 Čmu vse to troje svojo sladkost lije
 20 Tje v zrak — al nam, al sebi, kdo to vé?

Pa le krulkuje grlica, le poje
 Slaviček, le se lije rožic slá;
 In tak spolnujejo dolžnosti svoje,
 24 'Zročene jim od milega nebá.

Tak tudi poje in tak tudi sluje
 V dnu pevčevega srca petja don;
 Za pesmi cilj in konec ne vprašuje,
 28 In njezin vseh si v nemar pušča on.

Vsesilna moč nadzvezdnega vlivanja
 Objema pesmonosno mu srcé,
 In brez skrbi do ptuj'ga poslušanja
 32 Mu pesem klije, raste, v cvetje gré.

Častite ga tedaj al zaničujte
 Njegovo pesem kakor prazno stvar;
 Le tega nikdar mi ne pozablujte,
 36 Da njega pesem je nebeški dar.

Da ž njo spolnuje on, poslanec roku,
 Kar srcema naročil mu je Bog;
 Da on v čutilih src, v radosti, v joku
 Le božjo slavo poje krog in krog. 40

R. Ledinski.

21. Pepelnična.

Pomisli človek, da si sad prahú,
 Da, va-nj vrniti se, je tvoj namen,
 In da pod solncem vse je rop begú,
 Da bo veseljnost clo kdaj časa plen. 4

Neznan je tu počitek, ptuj pokoj,
 Kjer solnce meri nam kratkobo dnev;
 Minljivost bije že svoj strašni boj
 S narodo, kar je svet domija rev. 8

Le enkrat cvete roža, in nikdar
 Se več ne vrne njen begljivi cvet;
 Na nje cvetila pust, razdrt oltar
 Obeša vence pomlad drugih let. 12

Ko zbežno val bití tje v okean,
 Tak hitro zbegne detešce z igriš;
 In val, detešce in igrišča plan
 Raznese časa vijorepna piš. 16

Tu pušča mož otroku pol skrbí,
 Tam gre pečivat sivček, solnea sit;
 Kolovrat bitij vedno se vrtí, —
 Pa le motoz mu je najdaljša nit. 20

Kaj veš, če ne boš zdihal poln solzá
 Tam, kjer poji te zdaj veselja zbor;
 Vse, kar miluješ, čislaš v dnu srcá,
 Ti vtegne vzeti jutro rani zor. 24

Naj čelo venča venec tí kraljev,
 Al brije piš naj krog beraških las;
 Ne gleda smrt na čast, ne loči rev:
 Enako gre berač in kraj k njej v vas. 28

Enako tare kron demantno vez,
 Ženinov ven'c, nevestin šapelj zlat;
 Na en kup meče žezlo, bergljic les,
 Beraški plašč tik na kraljev škrlat. 32

Edin'ga ne zadene smrtna ost,
 Naj bo še bolj napeta nje tetiv:
 Kristjanstva blagodarni cvet — krepost —
 36 Bo s sabo vzel mim smrti mlad in siv.

Tedaj pomisli, ljubček svetnih klam,
 Ki ceniš strast in radosti razsaj:
 40 Da, vjet v goljufne zanjke hudih zmam,
 Na prah le zidaš, kjer si staviš raj.

Naj bo v spomin današuji ti pepel:
 Le bogoljubu ptuj je groba strah,
 Da le krepost mim smrti bodeš vzel,
 44 Kdar strast in slast zdrobila se bo v prah.

R. Ledinski.

22. Minljivost.

Ko spred pene pena zgine, Ura uri se ugane, Dan za dnevom v noči mine, 4 Teden mimo tedna plane.	Ako ravno pa trdnjave Zidane se razvalijo, In gor plešastih višave Strel in mraza se drobijo:	16
---	--	----

Mesci, leta ko valovi V pretečenost se drviyo; Čas pomigue in rodovi 8 Ko dim v zraku se zgubijo.	Vendar, človek! list na veji, Misliš vekomaj živeti, Biti vedno visokeji In nikdár né sprsteneti.	20
--	--	----

In kar rod za rodom dela, Čas natihoma podira; Mest posutih vrsta cela 12 Ti resnico to podpira.	Toda al prek misli te-le Čas odmerjen ne poteče? Ali smrt ti veke cele: „Idi z mano!“ ne poreče?	24
---	---	----

Fr. Svetličič.

23. Na Hrušici.

Kedar solnce, teka trudno, V sinje morje se topí, In njegov poslednji žarek Z mračnih bribov se gubi: Grem pod lipo, ter se vsedem, In strmim v daljavo tje, Kjer čez Hrušico visoko 8 Stara cesta vije se.	Noč zagrne zemlji lice, Glasne pevke utihnejo, Hladne sape se igrajo V gostem listji nad menojo; Šumotljanje njih me vabi, Trudno stisniti oči, Duh zamišljen v čase davne Pa budeti mi velí.	16
--	--	----

- Zdaj prisije luna čista
Zvezd obdana na vrhé,
Mi razsveti temne klance,
Kteri se krivé v dolé ;
Ino jasno ko po dnevi
Vidim čudne potnike
Truditi po njih na goro,
24 Ino ž nje v nižave se.
- Vidim hrabre Galijane,
Ki je pelje Belovez,
Vodja skušen, v južne kraje
Po preseku ozkem čez.
Vidim čete krvosrdne,
Ki je goni mnogo let
Rim ošabni, plena hlepni,
32 V jutrov in polnočni svet.
- Vidim vojsko hoje sito,
Ki iz sremskih mest zidín
Žene jo nad Gordijana
Nepošteni Maksimin.
Vidim trume bojeslavne,
Ki derejo ko vihar,
Kamor stopati veli jim
40 Teodozij, verni car.
- Vidim Gote črnomsrke,
Ki se selijo v zatón,
Da pred njih krdeli trese
Se mogočni Stilikon.
Vidim Hune grozovite,
Ki drví je prek gorá,
Spređ Emone tje nad Oglej,
48 Šiba božja Atila.
- Vidim silne Longobarde,
Ki s pogorja se valé
Tje v ravnотно Furlanijo,
Dol na Padove bregé.
Vidim divjih Ogrov roje,
Ki iz Tisinih ravnin
Dirjajo v skok nad Hugona
Mim pavijjskih podrtin. 56
- Vidim Turke krvoločne,
Ki pokupoma ležé,
Pokončani v trdem boji,
Na planoti vštric cesté.
Vidim cenjene junake,
Ki vriskaje tečejo
Zvršit pravdo z Benečani
Pred Gradiško stiskauo. 64
- Gost oblak zakrije luno,
Potnikov ne vidim več,
Mislim, da stoletne svado
Je končal krvavi meč ;
Al bobnenje in rožljanje,
Ki ga čuje spet uhó,
Mi je porok, da narodje
Nad narode vnovič vró. 72
- Hrup poneha, dan zazna se,
Zlato solnce pribliščé,
In veselo pevka vsaka
Svojo pesem žvrgolí.
O da bi jim njih veselja
Ne kalil prihodnji čas,
Da bi nikdar jih ne glušil
Bojne trombe jarni glas! 80
- Fr. Svetličič.

24. Gospod pri nas ostani.

- Popotniki smo utrujeni,
In pot nam je neznana,
Ki od modrosti Tvoje nam
Vprijodnje še je dana ;
S težavami smo zmer obdani :
6 Gospod, pri nas ostani !
- V oblasti smo sovražniku,
Ki nam nastavlja mreže ;
Preslabi smo se brani' mu,
S pomotami nas veže ;
Obvaruj nas, ki smo Ti vdani :
Gospod, pri nas ostani ! 12

<p>Dobrot, ki si nam skazal je,
 Dobrot teh ni števila ;
 V nesreči, sreči čula je
 Nad nami roka mila ;
 Zdaj prosimo, hvaležno zbrani:
 18 Gospod, pri nas ostani!</p> <p>In če vihar je strašil nas,
 Da smo se šibe bali,
 In v svoji smo nezmožnosti
 Pred Tabo trepetali,
 Bil angelj Tvoj nam je na strani:
 24 Gospod, pri nas ostani!</p> | <p>Vodila nas v življenji je,
 Previdnost Tvoja sveta,
 Da zdravi, srečni smo prišli
 Do konca tega leta ;
 Utrujeni smo in zaspani :
 Gospod, pri nas ostani !</p> <p>In kedar pride ostri dan,
 Ki k tebi nas pokliče,
 Naj duh volján namesti nam
 Del naših sodne priče ;
 Takrat, Gospod, pri nas ostani !
 Gospod, pri nas ostani !</p> | <p>30</p> <p>36</p> |
|--|---|---------------------|

Fr. Malavašič.

25. Sebi.

<p>Dokler vrhé Triglava
 Zarja mi zlatí ;
 Dokler me bistra Sava
 4 Žejnega pojí ;</p> <p>Dokler prijatli zvesti
 Me objemajo
 In po življenja cesti
 8 Marno spremljajo ;</p> | <p>Dokler sinovi Slave
 Materi živé,
 Za dom se in postave
 Boja ne strašé ;</p> <p>Dokler slovensko petje
 Srce mi jasní ;
 Dokler v lepoti cvetje
 Lipino brstí :</p> | <p>12</p> <p>16</p> |
|--|---|---------------------|
- Vetrovi, žalost nate!
 Skrb nesite vso!
 Veselje vabim v svate,
 Venčam si glavó.
- L. Svetec Podgorski.

26. Tožeče drevó.

- Na trati košato drevó stoji,
 Med vejami veter silno šumi,
 In trga za listom list rumén,
 4 Raznaša široko po zemlji plén.
- Al drevo, videvši zadnji kras
 Šumeti po travi, zatemni obraz,
 Povzdihne, se milo mu stori,
 8 In veter kara, tako govori ;
- „O grozni! kakova te žene sla,
 Odejo mi s silo tresti na tla ?
 Se Boga ne bojiš, ti pravo ni mar,
 12 Ki jemlješ pomladi mi zadnji dar ?

Glej s tem sem hladilno senco dajal,
Sem potnika krepil iz daljnih tal;
Iz nežne cvetice sem sad rodil,
In gladnim in žejnim obilno delil. 16

Sedaj pa, oddavši ostalo vse,
Sem listje prihranil si samo še;
Al že tvoj sop po zemlji drví,
Kar ude odeva, kar me redí. 20

O če te more ganiti kaj,
Če zgubo si čutil grenko kedaj:
Ne delaj krivice, pusti mi,
Kar srce tako gorko želí. 24

Ne tirjam veliko: listje za sad,
Poslednje imetje, skop zaklad,
Da duša se teši, siti okó,
O vse utrpavati je hudó! 28

In ako ne gane pravica te več,
Omeči te stavec milo proseč;
Ki zadnjo lepoto, edino slast
Mu vzame divjih sap oblast. 32

Al veter ne jenja, ne čuje besed,
Razsaja, vrševa se huje ko pred,
In listje se vsiplje, piš ga drví,
Iz šuma pa ta-le klic doní: 36

„Ne toži nevoljno, uteši srcé,
Ne gledaj peres, ki z vetrom leté,
Posojeno vrneš, rok velí;
Al blagor, ki dosluži ko ti! 40

Čeravno odnaša listje ti piš,
In glavo plešo v obnebjé moliš:
Si spolnil nalogo, obrodil sad,
In svetu koristil stoternokrat. 44

Raduj se torej! Pomine mráz,
In vrne se zopet pomladnji čas;
Tedaj preobražen bodeš stal,
Bogatši ter lepši list pognal! 48

L. Svetec Podgorski.

27. Tolažba.

<p>V temo zavidljiv oblak
Mlado solnce nam zakriva,
Črna megla gujusi zrak
4 In na zemljo plobo zliva.   Lipo stresa spet vihar,
In ozeble vrhe zvija;
Divji grom in strele žar
8 Delo ljudskih rok razbija.   Vroče zaželeni cvet,
Naših src vesele upe,
Spet zaduša burje led,
12 Razsipaje svoje strupe.</p>	<p>V logu ptičice molčé,
Ostrašene od viharja,
In pobešajo glavé,
Kar ognjeni grom udarja.   Pa vihar se vpokoji,
Večno ne udarja strela,
Črn oblak se razdelí,
In spet luč posije bela.   In živejše dihne vse,
Slajše zažgolijo ptice,
Lipa širje se prostrè,
Lepše klijejo cvetice.</p>	16 20 24
28	<p>Torej, bratje! žal na stran,
Naj se še takó vihari:
Lepši je po gromu dan,
Bolj za temo solnce žari.</p>	

L. Svätéc Podgorski.

28. Danici.

<p><i>asonance</i></p> <p>Tebe še gledam,
Ti mi še siješ
Ljubo in milo,
4 Zgodnja danica!</p> <p>Kakor sijala
Si mi otroku
V sladkem naročji
8 Matere žile.</p> <p>Nepremenljivo
V sreči, nesreči
Ti si mi vedno
12 Zvesta ostala.</p> <p>Upe podrte
Z nova budila,
Vsako veselje
16 Z mano delila.</p> | <p>Ti me spremljala
Z doma na ptuje,
Z doma po svetu,
Zgodnja danica!</p> <p>Vendar še gledaš
Moje domovje,
Majki migljaš še
V sreberne lase.</p> <p>Je-li še zdrava
Srečna, vesela
Ondi za goro
Ondi za morjem?</p> <p>Še bi jej enkrat
Videl v obličje,
Kanila 'z oka
Solza bi gorka,</p> | <p>20</p> <p>24</p> <p>28</p> <p>32</p> |
|---|---|---|

36	Vendar še siješ Ljubo in milo Tje na mogilo Moj'ga očeta.	Rad bi pokleknil, Križ bi objel še Ondi na grobu Svoj'ga očeta :	40
----	--	---	----

	Predno posiješ Ljubo in milo Meni na rako, Zgodnja danica !	Fr. Cegnar.	44
--	--	-------------	----

29. Roža med trnjem.

	Kaj pa ti sama tukaj stojiš, Cvetica krasna, cvetica mila ! V ternji bodečem kviško moliš Belo obličje, pisana krila ?	4
--	---	---

	Kedar te vidim, točim solzé, Dete nesrečno, trikrat gorjé ti ! Pikalo trnjé bo te v srcé, Morala bodeš rano umreti.	8
--	--	---

	Kdo ti mrtvaško postljo postlal, Kdo ti nasul bo hladno mogilo ? Nikdo ne bode groba poznal, Bodlo še v njem te trnje nemilo.	12
--	--	----

	Cvetice druge lepo cvetó V pisanih vrtih, rajski livadi, Pijejo roso, solnce gorkó Sije jim milo, hčerkam pomladi.	16
--	---	----

	Ti pa samica tukaj živiš, Družbi veseli lice zakrivaš, V potu obraza krono rediš, V hiši mrazotni tukaj prebivaš". —	20
--	---	----

	„Mene ne, sestra, une miluj, V ternji rojena, v trnji ostanem ! Srečna sem tukaj, meni veruj, V senci stanujem, ven se ne ganem !	24
--	--	----

	Prišli vetrovi, prišel bo piš, Cveticam lomil krone cveteče, Padlo bo cvetje, vtemnil njih bliš, Mene branilo trnje bodeče.	28
--	--	----

32 Prišel bo kosec s koso ostró,
S srpom jeklenim prišla bo žnjica :
Roža za rožo padala bo,
Jaz bom cvetela, roža samica.

36 Peklo bo solnce gole glavé,
Mrle sirote bodo za žejo ;
Da bo rosila roso na mé,
Bodem prosila trnjevo vejo.

40 Padla bo mrzla slana na plan,
Smrt na široko cvetke bo žela ;
Mene bo varval senčnati stan,
Še bom živela v trnji vesela.

44 Bala grabljivih rok se ne bom,
Noge lomastne, slasti jezika :
Trdna ograja var'je moj dom,
Trnje ga pika, kdor se dotika.

48 Prišla bo zima, prišla bo smrt,
Trnje mi bode jamo skopalo,
Kril bo gomilo biserni prt,
V sladkem počitku truplo ležalo.

52 Skopnil bo sneg in stajal se led,
Tiha gomila se bo odprla,
Krouo škrlatno, biserni svet
Krasno bom zopet k nebu prostrla^u. Fr. Cegnar.

30. Kosec.

4 Sklepal, nabrusil sem te, o kosa!
Zvoni zeleni travi k pogrebu,
Dokler se bliska biserna rosa,
Dokler ne peče solnce na nebu!

8 Zrela za košnjo, zrela si, trava!
Kaj bi se bala kose jeklene?
Kar je rodila mati narava,
V krilo globoko smrt jej zaklene.

12 Taka postava svetu je dana,
Taka osoda njega oklepa:
Seme zabranja časova brana,
Casova roka zrnje otepa.

Žena mogočna dirja po svetu,
Nizko, visoko s koso podira,
Maha po pleši, maha po cvetu,
Večnosti, grobu vrata odpira. 16

V grobu telesa grudi trohnoba,
V večnost neskončno duša se dviga;
Novo življenje klije iz groba,
Novo življenje večnost užiga. 20

Sklepal, nabrusil sem te, o kosa!
Zvoní k pogrebu travi zeleni!
Ko bo oblila mrzla me rosa,
Takrat zvonila bodeš tud meni. Fr. Cegnar. 24

31. Rojakom.

Hej, rojaki! opasujmo uma svitle meče,
Plemenita kri po krepkih naših žilah teče,
Bog nam dal je dobro srce, um in pamet zdravo;
Povzdignimo krepke glase domovini v slavo! 4

Iz pšenice, vrli bratje! ljul'ko populimo,
Zdravo seme v brazde rojstne njive zaplodimo,
Da se krepí ona od zaroda do zaroda,
Da na zemlji diči se od vzhoda do zahoda. 8

Dovršujmo nam od zgorej dano naročilo,
Da ne bo nam solnce za gorami zatonilo,
Da sijalo večno lepše bo pred naša vrata;
Hej, rojaki! kviško, da nam pride doba zlata! 12

Populimo trnje, lemež naj ledino reže,
Dokler temna noč na naše grobe se ne vleže;
Vreme se zjasnuje, ne bučijo več vetrovi,
Taja se ledina, vzeli so slovó mrazovi. 16

Drami se prebela Vila na zeleni gori,
Sveti se jej lice in okó v rumeni zori;
Hej, rojaki! kako poje, poje in prepeva,
Da se gora trese, da nebeški strop odmeva! 20

Fr. Cegnar.

32. Blagor pesnikov.

Pel bi rad!

Srce se zopet raduje,
Nedrije više dviguje;
Peti imam želje,
Svoje veselje
Hočem ljudém razodeti,
In pa spet eno zapeti.

Pojem rad!

Ako mi ravno ne steče,
Kakor so želje goreče,
Saj po viharji
Z lepšimi žari
Solnce prijazno nam sveti,
Vabi veselo zapeti.

7

28

Pel bi rad!

Naj mi pa tudi prilaga,
Kterim kol radost je draga;
Zložne pesmice
So veselice
Dobrega srca na sveti,
Znalo da v raju bo peti.

14

Pel bom rad!

Če ovsenjak mene siti,
Vrelec le daje mi piti,
Bivam na slami
V revnem tud' hrami,
Moram le pičlo živeti,
Moje bogastvo je peti.

35

Pojem rad!

Kedar mi solnčice sije,
Tudi če megla ga krije,
Radost al žala,
Ktera se dala,
Ktera mi srce zaneti,
Sleberna sili me peti.

21

Pel bom rad!

Dokler mi dani so glasi,
Naj se preminjajo časi:
Starost me krivi
Glavico sivi,
Vedno rad hotel bom peti,
Dokler ne moram umreti.

42

J. Hašnik.

33. Sreče dom.

Kdor kol' pod milim Bogom živi,
Vsaki pač srečen biti želi,
Cesar na tronu, kmetič na polji,
Prosi od Boga sreče po volji;
Tud jaz je iščem križem svetá:
Kje nek' prebiva, kje je domá?

6

Tam, kjer cvetice krasno cvetó,
Mislím, da sreči venec pletó;
Solnce pa rev'ce ves dan prepeka,
Kosec jim slednjič glav'ce poseka;
Koder pa smrtna kosa kosí,
Sreče ni prave, jok se glasi.

12

Z vrta na polje grem je iskat,
 Tam se raduje kmetič bogat.
 On si bogato žetev obeta,
 Sreča pšenice venec mu spleta ;
 Toča prihruje, žito zdrobí,
 Sreča veselja ž njive zbežl. 18

Ptice vesele, zelen je gaj,
 Mislim, tu ima sreča svoj raj ;
 Zima prikima, ptice zbežijo,
 Hribci pod mrzlim snegom ječijo ;
 Glasa veselja čuti ni več,
 Gaj le žaluje, sreča je preč. 24

V mestih imajo mnogo blagá,
 Tamkaj bo sreča najbrž domá ;
 Res se bogatec tam napihuje,
 Pa še več revnih milo zdihuje ;
 Kjer pa s'romaštva solze tekó,
 Nihče po sreči prašal ne bo. 30

Cesar mogočni, kakor s'romak,
 Otrok in starček, kmet in vojščak,
 Srečo si vožči, sreče si iše :
 Ali le z lica solze si briše ;
 Človek do groba sreče želí,
 Pa si le prazne pene loví. 36

Kje neki ima sreča svoj dom ?
 Kdo mi pové, kje našel je bom ?
 V čistem le srcu ona kraljuje,
 Srce nedolžno ona zveseljuje ;
 Sreča prebiva sredi srcá,
 V srcu poštem ti je domá. J. Virk. 42

34. Moje želje.

Rad bi tamo bil,
 Kjer po polji veter žene
 Žitne valove rumene,
 Kjer vesela se glasi
 Prepelica „pet pedí,“
 Rad bi tamo bil!

Rad bi tamo bil,
 Kjer po dragah bistra reka
 Kakor živo srebro teka,
 Kjer zelene trate prt
 Mene zove v pisan vrt,
 Rad bi tamo bil!

Rad bi tamo bil,
Kjer visoke so planine,
Čudne skalne globočine,
Kjer boječa srna spi,
Strma peč v nebo kipí,
18 Rad bi tamo bil!

Rad bi tamo bil,
Kjer mladine krasno cvetje
Zalša gria milo petje,
Kjer nedolžnost je domá
Spake sveta ne pozná,
Rad bi tamo bil!

30

Rad bi tamo bil,
Kjer v zelenem gaji poje
Slavček poleg ljube svoje,
Kjer se milo družita,
Mehko gnjezdo znašata,
24 Rad bi tamo bil!

Rad bi tamo bil,
Tamo rajsko je veselje,
Tamo čiste srčne želje,
Tam v nebesa je od tod
Prosta in vesela pot,
Rad bi tamo bil!

36

V. Orožen.

35. Boginji petja.

Boginja preljubeznjiva!
Ki budiš plamen duhá,
Da se v glasno pesem zliva
Skrita misel iz srcá;
Tebi slava se spodobi,
Tebi venci zelené,
Ki so ti je v vsaki dobi.
8 Ovijali krog glavé.

Pevci so te spoštovali,
Ovne tolste na oltar
Nekdaj so ti pokladali,
Zažigali ti je v dar:
Kaj pa boš od mene vzela?
Mire nimam, ne zlatá,
Moja roka dá vesela,
Rada, kar zamore, dá.

16

Če ti všeč je morebiti,
Kar od tebe v dar imam,
To ti hočem pokloniti,
To ti zopet v dar podam;
Srce si mi obudila,
Dala si mi pesmi slast,
Svet mi ž njimi osladila,
Naj donijo tebi v čast!

Fr. Levstik.

24

36. Pomladnji sprehod.

Za mano ostani, o mesto!
Z veselo te dušo pustim;
Čez travnik, čez polje in cesto
4 Od griča do griča hitim.

Sijati pomlad je začela,
Gorkoti umiče se mraz,
Vsa zemlja je zopet vesela,
Vesel je človeški obraz.

8

12 Studenec in reka se taja, O kar je življenja po sveti,
Vsa rast iz zemljice hiti, In kar je na zemlji stvari,
In tukaj in tam se sprehaja Ko pomlad začenja cveteti,
Družina veselih ljudi. Vse giblje in se veseli. 20

16 V najkrasneji dobi nam leta, 'Tud meni srce se dviguje,
Naj človek bo star ali mlad, Skrbi pa umičejo se ;
Veselja up največ obeta, Iz misli se misel mi snuje,
Obeta še mnogi nam sad. Iz radosti radost cvete! 24

Veselje mi daje peruti,
Ko ptiču, ki ječe je prost,
Zemljé skoro noga ne čuti,
Navdaja me up in mladost. Fr. Levstik. 28

37. Popotnik.

8 Živel sem dolgo časa z vami, Oblak nebeški ga odeva
Le zopet v roko, grčav les ! In posteljo mu zemlja dá,
Če imam torbico na rami, Ko obudi se zora dneva,
Ne briši, sestrica, očes ! Solnce ga dalje popeljšá :
Ta ni možak, ta ni za rabo, Po kopni stezi peš koraka,
Kdor videl ptujih ni ljudi ; Na mokrem sapi se 'zročí,
Te hribe pustil bom za sabo, Kaj novega mu ura vsaka
Mogoče mi ostati ni. Pred željne pripeljšá oči. 32

16 Kdor ima v pravem koncu glavo, On ne sadi, nikdar ne seje
On gre v Jeruzalem in Rim, In njemu sad ne obrodi,
Premaga solnce, dež, težavo, Pri svoji peči se ne greje,
In dobra volja roma ž njim ; Pri svoji mizi ne sedi ;
On skusi pač si kaj po sveti, Veselja dosti vendar vžije,
Pretehta srečo vse zemljé, Sadi in seje mu ves svet :
Navaja ga veselje peti, On vsake trte vino pije,
In žalost trdi mu srcé. On trga vsake rože cvet. 40

24 Kjer sever goni jadra bela Neumen človek, ki razpenja
Na trg do zadnjih mej svetá, Šotora varno streho si !
Kjer juga sapica vesela Ko zemlja romati ne jenja,
Nasproti petje mu pibljá, Ko morje mirno, solnce ni :
Kamor le priti je mogoče, Tak se obrača romar vedno,
Povsod domá popotnik je, Povsod poznan, nikjer domá ;
Nikjer si ne sezida kočé, Kjer vleže uro se poslednjo,
Postelje si ne posteljce. Tam smrt mu domovanje dá. 48
Fr. Levstik.

38. Prvi pomladnji bučeli.

Pozdravljena bodi, draga bučela!
 Pomladi tedaj si prvi klicar?
 Dviguje se v prsih mi duša vesela,
 Ko ugledal sem tebe, nedolžna stvar!

Al vedi, vedi, nevarno da brije
 Črez njivo in trato še veter hladán,
 Prijetno po brdih nam solnce ne sije,
 Za hribom se hrih vzdiguje snežán.

Mehák si veter igra čez planine,
 Na griču počiva spet solnčice,
 Studenec brez leda se vije v ravnine,
 Vijole po vrtih razsipljejo se!

Al sever in burja se bosta vrnila,
 Vijolam samotnim umorila cvet,
 Ti žalostna bodeš polje popustila,
 Če bo prizanesel ti mraz in led.

„Pogledi nad sabo jasne višave,
 Pogledi solnca nebeškega plam,
 Pogledi brstja dreves in planjave!
 Al ni vse vesele pómladi znam?“

Poslušaj, nedolžna bučelica, mene,
 Iz srca le tvoje sreče želim:
 Dokler so po gričih proge snežene,
 Za tvoje življenje se vedno bojim!

„Ko prva cvetica zemlje bo kalila,
 Izsrebatl moram sladki jej med,
 Da prva bo moja družina rojila,
 Jaz rožice prve okusila cvet.“

To reče in dvigne se, urno brenčaje,
 Pa jaderno veje čez ravno polje;
 Mladeneč, bučelo z očmi spremljaje,
 Govoril za njo besede je te:

Bučelica, ljuba hčerka pomladi!
 Med cvetom rojena, med cvetom živiš,
 V domovji obdajajo rajске te sladi,
 Ko zove pomlad, pa iz ula zletiš.

Ognéjo naj tvojih perut se vetrovi,
 Da sever bi tebe nikdar ne moril!
 Prijazni vhažali naj bodo ti dnovi,
 Za mlajem naj mlaj se ti sladek rodil!

40

Fr. Levstik.

39. Novo in staro.

4	Dan se za dnevom Dalje pomika, Leto za letom Lahno poteka.	Mnogo spreminja Mestnik obleko, Staro pa sukujo Samo prevrača.	24
8	Staro odstopa, Stvari se novo; Vendar se vrača Vedno še staro.	Celo že citre Cene so nove; Pesnik še poje Pesme s Homerjem.	28
12	Svetlo zdaj sije Solničice mladim, Gorko pred grelo Glave je sivčkom.	Slikar tu stavi Slavno podobo; Zad se ozira Zmeraj v Apela.	32
16	Kmetič poskuša Kmet'vati bolje, Manj si je vmišljjal Modri Egipčan.	Naj pa kdo najde Novega res kaj, Pot mu napravlja Prednikov delo.	36
20	Stavbe prostrane Stavi umetnik, Gleda v izglede Glavnega Rima.	Svoja naj slava Staremu bode! Nič se ne znižaj Novega vrednost.	40

P. Hicinger.

40. Na planini.

4	Vstopim se na vrh planine, Solnce ravno gori gré, Z nebotačne visočine Se mi daljni svet odpré.	Ozrem se na domovino, Gledam na gorensko stran, Zrem dolino za dolino, Za planjavo vidim plan.	8
---	--	---	---

Polje žitno rodovitno
Se v oči mi lesketá,
Vidi pridnost se očitno
12 Kmetovavca marnega.	Od tam doli, kjer meglá se
Ravno je pretrgala,
Sem v oči mi lesketá se
Svit zidovja belega.	32
Bistri potok, reka vije
Se tje v rajsko zelenjád,
Zemlja vlage se napije
16 In rodi stoterén sad.	Stara tam stojí Ljubljana,
Vse dežele kinč in kras;
Mati sinom slavnoznana,
Z gore čuj pozdrava glas.	36
Hrib za hribom se dviguje,
Gora gleda čez goró,
Božjo moč mi oznanuje
20 Vse, kar vidi krog okó.	Zrem po hribih, zrem po polji,
Mečem sem in tje oči,
Gledam, kar mi je po volji,
Mesta, trge in vasí.	40
Od tam belega Triglava
Daje mi v oči ozir,
Bistra tam izteka Sava,
24 Petja nevsahljivi vir.	Vidim pred seboj Gorensko,
Tamkaj Notranjsko poznam,
V vinorodno stran Dolensko
Zdaj oči tje vprte imam.	44
Ondi se mi odgrinjuje
Blejskega jezera kras,
Raj pozemski, kjer dviguje
28 Iz valov se k nebu glas.	Tamkaj doli s Kraujci brati
Štajerec se in Hrvat,
Ne zamuja desne dati
Tu mu gorotanski brát.	48
52	Rajske radosti zigrava
V vnetih prsih mi srcé,
Vidim, brata brát spoznava
Vedno bolj od dne do dne.	M. Valjavec.

41. Pastir.

4	Jaz sem gore sin,
Bivam vrh planin;
Ljubim svobodo,
Dole in goró.	Bele jančeeke
Pasem sem ter tje,
Ptičice z menó
Pesmice pojó!	12
8	Solnce me buđi,
Lipa me hladí,
Rožice ljubó
Meni tud cvetó.	Jače vrh goré
Bije mi sercé,
V mirni bajtici
Spavam brez skrbi.	16

20	Kjer solnce zabaja , Naš Nanos stoji , In skale bobneče V doline valí.	Na levi, na desni, Za gričem je grič, Drevó za drevesom, Za ptičem je ptič.	56
24	Na témenu cvete Prijazna pomlád; Iz drevja mu plete , Iz trav zelenjád.	Po sivem kamenji So čvrsti ljudje; Iz glave otožnost Jim burje podé.	60
28	Pod Nanosom trta Ipavska zori , In joče in joče , In vince rodi.	Pogumen je Pivčan In zvest siromak , Narodu in domu Branitelj krepák.	64
32	Tam Javornik črni Zaslanja izhod; Po notranjski zemlji Pozdravlja naš rod.	In breme, ki na-nj ga Osoda loži , Junaško ga nosi , Če prav se potí.	68
36	Jezero cerkljansko Mu pere nogé, Pa bukev in javor Hladita srcé.	Zdihuje in prosi Vladarja nebá , Naj jasneje daje Mu solnce na tla.	72
40	Snežnik mu je sosed , Ki megle redí, In glavo zeleno Prot solncu drží.	Zdihuje in prosi Vladarja svetá, Naj z dola in srca Odide temá.	76
44	Pošilja čez mejo Pogled velikán : Kam plavajo ladje , Kaj dela Istrán.	Jaz tudi z rojaki Zdihujem, trpim , In želje goreče Sred Pivke topim.	80
48	Pred mano se steza Moj ljubljeni svet , Vsa lepa dolina , Ki Krasu je cvot.	Ker vslišane bile Še niso dozdej, Pogreznj je zemlja — Pod zemljo naprej !	84
52	Po dolih prijaznih Lej, Pivka hití, Igraje, šeptaje Po lokah šumí.	Naprej do dežele , Kjer Sava bobni , Med brate, med sestre , Med naše ljudi !	88

44. Molitev.

- Pokala je sveta zora,
 Ptiči zopet se budili,
 V cvetji se zibala rosa,
 4 In pastirji se glasili.
- Po vaséh in po goricah
 K maši so zvonovi peli,
 In po cestah, po stezicah
 8 V cerkev so ljudjé hiteli.
- Tudi meni duh se dvigne,
 Duh razpné peruti svoje;
 Al ne splava proti solncu,
 12 Potopí se v prsi moje.
- V srcu zre dvanajst oltarjev,
 Sekanih iz skale sive;
 Pred očmi se mu po redu
 16 V njih vrsté podobé žíve.
- Bog vesoljni, dub neskončni,
 Ki človeka je ustvaril,
 Kal nesmrtno va-nj ucepil,
 20 Iskro uma v njem užaril.
- Domovina, ki rodila
 Moje drage je rojake,
 Bistre ima še sinove;
 24 Nad sinovi pa oblako.
- Žena, blaga tovaršica,
 Z gorkim srcem, dušo zvesto
 Cvetonosne rože trosí
 28 V mojega življenja cesto.
- Sine mlade, hčerke male,
 Ktere mi je poklonila,
 In z otroci porodnico
 32 Naj objema sreča mila!
- Mati moja ljubeznjiva,
 Ki ležijo v zemlji črni,
 Za njih trud in skrb in delo
 Bog jim sladki pokoj vrni! 36
- Oče, starček sivolasi!
 Tudi vas so v jamo deli;
 Da bi tamkaj v večni slavi
 Venec z materjo prejeli! 40
- Z bratoma in sestro ljubo
 Osameli smo na zemlji;
 Čas! ljubezni ti otročje
 Nikdar nam iz prs ne jemlji! 44
- Prijatelji! redko solnce,
 Ki ste v burjah mi sijali,
 Da bi nikdar se ljubezni
 In zvestobe ne kesali! 48
- Poezija, dar nebeški!
 Komur v srcu ti cvetevaš,
 V gorkem letu hlad mu delaš,
 V mrzli zimi ga ogrevaš. 52
- Muzika, vesela deva,
 Pevcu strune v roke daja;
 Grlo poje kakor slavec,
 56 Kedar srce v njej se taja.
- Zdaj pred dnšnim se očesom
 Vzdigne mojih duí osoda,
 Moje sreče in nesreče,
 60 Solz in radosti posoda.
- Večnost je podoba zadnja,
 Konec vsega hrepenenja,
 V katerem duša kviško plava
 64 Iz pozemskega življenja.

Peli zopet so zvonovi,
 Iz cerkvé je vse hitelo,
 In da grem od svete maše,
 Tudi se je meni zdelo.

M. Vilhar. 68

45. Mati.

Splošno
 Dete revno, dete malo! *malo* Postelj kol'kokrat postlála!
 Kdaj mi bodeš poplačalo *placalo* Zibel tvojo sem zibála,
 Vse, kar zá-te skrbna mati Pesem ti zapela sladko,
 4 Mógla sem in bom prestati? Da zaspalo si čez kratko. 12

Porod
 Sem pod srcem te nosila, Čez-te se potem nagnila,
 V bolečinah porodila, Srčno Boga sem prosila:
 Za-te noč in dan skrbéla, Oče hudega ga brani,
Širok po sr- rodu
 Za-te sem in bom živela. Meni, sebi ga ohrani! 16

Širok mi bi placalo, če bi pridno
 Dete malo in ubožno!
 Bodi pridno in pobožno,
 S tem skrbi mi boš placalo,
 Dete revno, dete malo! S. Jenko. 20

46. Korak v življenje.

načrtovano
 Srce trepeče Grozna širjava, *širjava*
 Od hrepenenja, Grom in vetrovi. —
 V šumni vrtinec *Hallmayerove* Zije slapovje, *Hallmayerove*
 Sili življenja. *probitel* R'jove peneče, *širj*
 5 Stopil na ladjo Barke razbija, 15
 Tudi bi eno V brezna je meče.
 Jadral za srečo Zvezde prijazne
načrtovano Nerazjasnjeno. Pot mi kažite,
 Morje lažnjivo, Srečni vetrovi
 10 Kje so bregovi? Čoln mi vodite! 20
 S. Jenko.

47. Slovo in naročilo.

V zvoniku se zbirajo ptice, Očesci obrača v mé milo,
 Tu lastovka še žgolí; Jaz svoje obračam va-njó,
 Tam čakajo tovaršice, Srce z neznano silo
 4 Al ona še ne zleti. S solzami mi moči okó. 12

Tak poje, ko solze bi lila, Enako midva preživela
 Otczni pogledi jej so; Mars'kako jutro sva že:
 Ker gnezdo bo zapustila, Nad mano je ona žgolela,
 8 Ker jemlje od mene slovó. Jaz skladal sem pesnice. 16

- Ko slišal vesele gor kljune
Sem nje in njenih hčerá,
Ubiral veselja sem strune,
20 Ki vrelo je z moj'ga srcá.
- Na okence zjutraj bom plakal,
In gnjezdo varval ti bom,
V spominu te vedno bom čakal,
Da vrneš se zopet na dom. 32
- Ko lastovka je žalovala,
Vesel tud jaz nisem bil,
In lira je zajokala,
24 Domovju solze sem lil.
- Če pa, ko prideš spet k leti,
Na oknu ne najdeš me več,
Na mojo gomilo prileti:
Tje šel tvoj prijatelj je leč! 36
- Al ptič'ca! zdaj zgrni perute,
Odleti brž tje na križ,
S tovarši so line obsute,
28 Glej, glej, da ne zamudiš!
- Obišči ga tam in grobovje,
Zapoj mu te pesmice:
Da vneto za svoje domovje
Nehalo je mlado srcé. 40

In lastovka je odletela,
Odšla je v Afriko tje,
Naročbo seboj je vzela,
Pustila me samega je. Fr. Zakrajšek. 44

48. Hrepenenje.

- Po drči samotni vodica žumi,
Opira skalovje grozeče;
Tik brega postaren planinec sloni,
Večerno mu solnce obličeje zlatí,
Srcá celi raue skeleče;
Ko vgléda v prebistril valov se šumenje,
Izbuja nemirno se v njem hrepenenje. 7
- Pretekla spet leta se njemu odpró,
Dni ráдостne čuti mladosti;
Spominja se bratov in sestic zvestó,
Ki v koči domači bivaje mirnó
Vživali so čútja sladosti.
Pa zdaj, ah! že krije vse lahna gomila,
Odvzeta jim zlobna vsaktera je sila. 14
- V olajšane sanje močno se vtopí,
Na lice mu kane solzica;
Pihljanje večerno močí mu krepí,
Otrpnjene ude novo oživí,
Ogreva upadena lica;
Veselo ozrè se v prihodnosti vrata,
Kjer čaka življenja še doba ga zlata. 21

Že zvezdice jasno zlatijo nebó,
 Noč krila po zemlji prostira,
 Počiva stvarica vsaktera ljubó,
 Zatisne tud starčku zdaj spanje okó, —
 Smrt vrata življenja zapira:

28 Ko solnce žaró čez snežnike posije,
 Sreč hrepeneče poslednjikrat bije. G. Krek.

49. Najviša moč.

Veliko moč ima železo,	Al kar moči je zemlji danih,	
Al erjavina mu je kos;	Kar vprega jih človeški um,	
Mogočna je soparja sila,	Vsem kos je moč natezovanja,	
Ki goni trume težkih voz.	Ki vodi črede solnčih trum.	
Še več si Arhimed je upal:	Svetove svitle razpeljuje,	
Daj drugo mi stališče kdo,	Poznajo vsaki svojo pet,	
In zemljo snamem iz tečejev —	Nobena teža jih ne zmaga,	
8 Iznašel tako je koló.	Vse veke vlada brezi zmot.	16

Al več ko ta je moč najviša,
 Ne vniči je vseh življev strast,
 Gorkote več ima ko solnce
 In cene nad vseh svetov iast.
 V najtrših bojih zmage polna,
 Dan ljubi ter odganja noč,
 Njej smrt — pekel zastoj se vstavlja:
 Nujviša je ljubezni moč. A. Umek. 24

50. Mornarska.

Ládija meni domovje,	Mnoga mi znana dežela,	
Polje neskončno morjé,	Zemlje široke okrog,	
Klasi rumeni valovje,	Zuane na nebu krdela —	
4 Kedar je žarki zlaté.	Celi neskončni obok.	12

Ládijo veter poriva,	Boj silovito mi geslo	
Mokri odpira se tir;	Sredi nemirnih vetrov,	
Jasno nebó se odkriva,	Roka obrača mi veslo,	
8 Luči neštetih izviri.	Gledam grob temnih valov	16

Ládija hipoma plava,
 Vstaja — odhaja vihár,
 Čvrsta je moja postava,
 Zdrav in vesel je mornar! A. Umek. 20

51. Otročja leta.

<p>Ko v tihotni noči kratka
Sanja vmakne se od nas,
Zbežala je doba sladka,
4 Let otročjih milil čas.</p> <p>Vrgel sem od sebe vence,
In cvetičie nimam več;
Let otročjih ni več sence,
8 Oj nedolžnost, preč je preč!</p> <p>Le spomin mi kaže kraje,
Kjer otrok sem cvetje bral,
Kjer v vinogradu najslaje
12 Grozdje oče mi dajal.</p> | <p>Kjer me moliti učila
Pod orehom mamica:
Lehka bodi ti gomila,
Ljuba, draga mamica!</p> <p>Kjer sem z dedom v cerkev šetal,
Kjer igral sem se vesel,
Kjer mi starček je obetal:
S sabo te bom v cerkev vzal.</p> <p>Nič čez dan me ni skrbelo,
Mirno sem po noči spal;
Saj obleko imel sem belo,
Saj me angelj varoval!</p> | <p>16</p> <p>20</p> <p>24</p> |
|---|---|-------------------------------|
- Srečna leta ve otročje,
Srečen ti otročji čas!
Dokler vzame smrt v naročje,
Vedno mislil bom na vas.
- J. Bilec. 28

52. Oj planine.

<p>Oj planine, oj planine,
Rožnate planine vé,
Kinč slovenske domovine,
In pa sinje vé goré,
Ki ste žive skalovite
Straže našega svetá,
O pozdravljene bodite!
8 Kličem tožnega srcá.</p> <p>Kolikrat se v meni glási
Radosten na vas spomin,
Pred menoj vrsté se časi,
Ki sem vžil jo vrh planin,
Ko presrečen na višavah,
Srčnega veselja vnet,
Po ravninah in nižavah
16 Pisani sem gledal svet.</p> | <p>Vsako jutro zlato zoro
Sem pozdravljal prevesel,
In čez dan v zeleno goro
Glasno žvižgal, glasno pel;
Mislil sem, da rože krasne
Meni se razcvitajo,
In da ptiči pesme glasne
Meni le prepevajo.</p> <p>Toda moral zapustiti
Tebe sem planinski raj!
In med druge ljudi iti,
Po poklicu v drugi kraj.
Res, povsod se da živeti,
Kdor poguma kaj imá,
Pa samo v domači sveti
Zemlji sreča je domá.</p> | <p>24</p> <p>32</p> |
|---|--|---------------------|

Torej moje srčne želje
 Ve zelene ste goré,
 Kjer otročje kdaj veselje
 Vživalo mi je sreč.
 Na višinah domovine,
 Kjer živi ves moj spomin,
 Oj planine, oj planine!
 Srečen bil bi gorski sin.

Fr. Levéc. 40

53. Slovenec sem.

Slovenec sem!
 Takó je mati djala,
 Ko me je dete pestovala;
 Zatorej dobro vem:
 Slovenec sem!

Slovenec sem!
 Jaz ljubim očetnjavo,
 Gorim za njeno čast in slavo;
 Kar čutim, to povem:
 Slovenec sem!

5

15

Slovenec sem!
 To jasna pamet v glavi,
 To v srcu blagi čut mi pravi;
 S ponosom reči smem:
 Slovenec sem!

Slovenec sem!
 Od zibeli do groba
 Ne gane moja se zvestoba,
 Da vsikdar reči smem:
 Slovenec sem!

10

20

J. Gomilšak.

II. Vzvišene poezije: ode, himne in popevke.

54. Mozesova zahvalna pesem.

Gospodu pojem: poveljal se je,
 Vrgel je konja in jezdeca v morje.
 Moja moč je in moja pesem Gospod,
 Odrešenik mi je bil!
 On je moj Bog, hvalil ga bom!
 Bog mojga očeta, povzdigoval ga bom!
 Zal vojščak je Gospod, Gospod mu je ime!
 Zaveznil je v morje kralju vozove in vojsko njegovo,
 Zbrani njegovi vojvodi so se potopili v rudečem morji;
 Brezni so je zakrili!
 Sli so kamnu enako na dno!
 Tvoja desnica, Gospod, je moč razkazala s častjó,
 Tvoja desnica, Gospod, je sovražnike strla!
 Zdrobil po velikosti svoji si zopernike svoje!
 Srd svoj si izpustil, povžil je kakor strnišče!

5

10

15

Na puh tvojega srda so se nakupičile vode,
 Na kup stečene so stale,
 Sredi morja so se sesedli valovi!
 Sovražnik je djal: „Vlil bom, vzel bom,
 Rop bom delil, srce si ohladil nad njimi, 20
 Svoj meč bom izdrl, roka moja je bo pogubila!“
 S svojim vetrom potegneš, zagrne je morje,
 Kakor svinec zazvoné po silnih vodah na dno!
 Kdo je tako moeen po tvoje, Gospod!
 Kdo je po tvoje tolike svetosti, 25
 Češčenja tolikega vreden,
 Tako čudodelen!
 Svojo desnico si stegnil,
 Požrla jih je zemlja.
 Po svoji dobroti pelješ ta ljud, odrešil si ga! 30
 Z močjo ga vedeš na svoje domovje!
 Narodi slšijo, tresejo se.
 V Filisteji grabi strah prebivavce,
 Omotični so edomski knezi,
 Moabskim vojvodom groza prihaja, 35
 Kanaanski vsi prebivavci kopné.
 Strah in trepet je opadaj,
 Otrpnejo kakor kamen naj nad tvojo močno roko!
 Tvoje ljudstvo pa pojde, Gospod!
 Tvoje ljudstvo pa pojde, tvoja pridobva. 40
 Popelješ je, zasadil je boš na svoje lastine goró
 V kraj, o Gospod, kateri si za-se sedež izvolil
 Na svetišče, Gospod, ktero so tvoje roke utrdile,
 Kraljeval bo vekomaj in vedno Gospod.

M. Ravnikar.

55. Božja vsegapričujočnost.

(Psalm 138.)

Gospod! pregleduješ, poznaš me!
 Veš me, naj sedim ali stojim!
 V moje misli mi gledaš od daleč,
 Naj grem al ležim, me obdajaš;
 Vsi moji petje — znani so ti. 5
 Ni mi še besede na jezik,
 Glej, Bog, veš jo že vso!
 Za mano si in si pred mano
 Ter me z dlanjo pokrivaš.
 Prečudna je za-me tvoja ta vednost, 10

Previsoka, ne morem do nje!
 Pred tvojim duhom kam hočem iti?
 Kam pobežim pred tvojim obličjem?
 Če stopim v nebesa, si v njih,
 15 Če si v brezno posteljem, pa si le!
 Na daničnih perotih zletim naj,
 Prebivam za poslednjim morjem,
 Tvoja roka me vodi tudi ondi,
 Drži me tvoja desnica.
 20 Rečem naj: tma me obsuj,
 Noč bodi dan pri mojih polastih,
 Tudi tma ti nič ne otemni;
 Po dnevino sije ti noč,
 Tema in luč sta ti enaka. —
 25 V tvojih bukvah so bili moji dnevi zapisani,
 Zaznamovani vsi že takrat, ko nikogar ni bilo.

M. Ravnikar.

56. Častite Gospoda.

(Psalm 112.)

Vi mašniki božji, hvalite Gospoda,
 Hvalite Gospoda od roda do roda!
 Vsi hlapci Gospoda gospodnje imé
 4 Naj molijo, hval'jo, častijo, glasé.

Češčeno, zviš'vano in spevano bodi
 Gospodovo sveto imé med narodi:
 To danes, to jutri, to božji ves čas
 8 Na jutru, večeru, na jugu, pri nas!

Od solnčnega vzhoda do njega zahoda
 Vsa ljudstva častite, hvalite Gospoda;
 Jeziki vsi pesem mu pojte enó,
 12 Daritev darujte le eno samó!

Pozvišan Gospod je nad ljudska slovesa,
 Njegova vseslava presega nebesa:
 Kdo meril se ž njim bo človeških otrók,
 16 Ž njim, ki na visokem prebiva, — naš Bog?

On zre na ponižne v nebeški planjavi,
 On zre na ponižne v pozemski dobravi;
 Dobrotno nezmožnega dvigne s smeti,
 20 Ubožčeku v blato rokó pomolí.

On ga posadí med najprve prvake,
 Med prve — med svojega ljudstva veljake.
 On neblagoslólvljeno vseli v okróg
 Ko mater veselo obilnih otrók.

L. Jeran.

24

57. Dies irae (dan jeze).

(Himna latinska Tomaža Celanskega.)

3	Dan poslednji pride sila,
Zemlja v prah se bo zvalila,
Priča David in Sibila.	Mili Jezus! ker si za-me,
Vo!jno križ zadel na rame,
Ta dan, prosim, pozri na-me. 27
6	Kaj trepetu bo prebiti!
Videl bom sodnika priti,
Vsako vest tenkó odkriti.	Duše milo si ti ljubil,
V nebo je neveste snubil:
Bo li trud zastonj se zgubil? 30
9	Čudno grom trobente kliče,
Skozi dole, morje, griče,
Žene k sodbi vse mriče.	Sodnik pravnega maš'vanja
Mi dodeli odpuš'canja
Zdaj pred dnevom obsoj'vanja. 33
12	Smrt strmí in tud natora,
Kedar pred sodnika mora,
Stvar mu dolžna odgovora.	Duša vboga zdiham kriva,
Rudečica me pokriva,
Milost tvoja naj me vmiva. 36
15	Bukve bodo naraz djane,
Drobno vpričo sveta brane,
Ne bo miselee neznane.	Majdaleno odvezuješ,
Dizmu svet' raj obetuješ,
Up tud meni oznanuješ. 39
18	Tedaj pride sodnik zvesti,
Pravdo delat slednji vesti,
Brez podkupa, brez obresti.	Prošnje moje so nevredne,
Ti daj misli, želje čedne,
Da ne gredem v ognje vedne. 42
21	Takrat duša kaj poreče,
Kam sirota se zateče,
Kdar pravične v srce peče?	Daj pri ovcah mesto meni,
Ne med kozle me zakleni,
Smiljen me na desno deni. 45
24	Kralj prestrašne velikosti!
Raj' vračuješ po milosti,
Sodi me po svoji blagosti.	Ločijoč, kar je prekletih,
In na levo stran odštetih,
Reci meni v družbo svetih. 48
	Dol koleno k tlem podrto,
Po spokorno srce strto,
Molim, nebo stori odprto. 51	
	Dan ta solzni že prihaja,
Ker iz praha meso vstaja. 53	

Da bo sojen človek krivi,
Daj odpustek mu, Bog živi! 55

Jezus smiljeni pastir,
Dari dušam večni mir! V. Vodnik. 57

58. Ne sodi.

Iliob — glava 38. 39. 40. 41.

O tí, ki slep osod vladarja
Dolžiš krivic, posil in kuj,
Kak Jobu on iz tmin viharja
Govoril je, v trepetu čuj!
Gromovja hrup potihne plašno,
Begoči čas pozabi tir,
Ko nagloma pokliče strašno
8 Sledečih slov ga v jak prepír:
Si zvezal ti plejade kroga,
Je tebi pot svitlobe znan?
Te zore blesk, te jutro vboga,
Se na tvoj klic pospeši dan?
V obupu žej kdo roso blago
Planjavi dá in dež rodi?
Zaženi glas, al eno srago
40 Iz rek višav prisiliš tí?

Kje bil si tí, ko na moj bodi
Je hipno stan te zemlje stal,
Ko klili vseh strani so plodi,
In nebu jaz oblok sem dal?
Ti svit csod z besedo prazno,
Resnice ti kališ tečaj,
Zjedini moč in silo razno,
16 Vjunači se, odgovor daj!
In moje boš namembe sodil,
Si svetu tí prišel na kraj?
Prostora krog naskriž prebrodil,
Si zmeril čas? Odgovor daj!
Si hodil tí po dnu globine,
Al njenih trum popis imaš?
Odpreti mar izide tmine,
48 Al smrti dom zapreti znaš?

Kje bi si ti, ko z dihom enim
Prižgavši zvezd neskončni broj
Svetilom solnc, na hip rojenim,
Naročil sem namen — pogoj?
Ko vriskale, pravil vesele,
So moja čast nebes moči,
Ko mojih del visosti pele
24 Danice so, kje bil si ti?
Si zemljo tí prijel za robe
In stresel ven hudobnike?
Da nova vsa in čista zlobe,
Ko prta lik slovela je.
Imaš oblast tí roke moje,
Grmiš ko jaz trepet in strah?
Oznani srd kreposti svoje,
In treši, daj! prevzetne v prah! 56

Porodu kdo je morja stregel,
Ko vrelo je iz krila tmin?
Al nisem jaz nasprot mu segel,
In rekel: Stoj, nevihte sin!
Kdo dal mu je v mejnik bregove,
Zatisnil kdo je brezdna pah,
V oblak povil globin valove,
32 Ko dete v lik plenice rah?
Kdo severu perute vsnuje,
Razbitja dih viharju dá?
Kdo v led in srež valovje vkuje,
Da kamnja zid in tlak valjá?
Si snega tí premenil stanja,
Si vide! toč al treska hram?
Katere jaz za dan maščvanja,
Za vojske dan gotove imam? 64

Zamoreš ti v obnebje seči,
 In stisniti vedrosti zrak,
 Da solnca svit in krog bliščeči
 Pokrije tmin strašan oblak?
 Zaženeš ti goreče bliske,
 Da mrak višav previhrajo?
 Rečejo mar ti glave nizke
 72 Vruišve se: Glej, tukaj smo!
 Rožljanja pik, armade hrupa,
 Trobente konj ne vstraši se,
 Orožju trum nasprot se 'zupa,
 Kebil'ci v kljub poskoči slè;
 Se spenja vnet, s kopitom bije,
 Korak njegov je sip in lom;
 Kdo v srce žar in par mu vljuje,
 V čeljusti kdo restanja grom? 112

Ti zmolknil si, ne veš odreči
 Besede kar prašanjem tem!
 Kak hoče mar ti pravda steči,
 Ko manjka prič in vzroka vsem?
 Ki pravdati se z mano včini,
 Mu gre besed imeti saj!
 S krepostjo sil razum zjedini,
 80 Vjunači se, odgovor daj!
 Al misliš ti, da jaslim tvojim
 Se vklanjal bo cinocerón,
 Navadam plah odrekel svojim,
 In tebi v prid oral ogón?
 Iz tvojih njiv zdívjá gotovo,
 V nemar pustí ti jarm in bič;
 Kdo je razkril mu moč njegovo,
 In tvoje kdo izkusti nič? 120

Ob uri tmin kdo petelina
 Opomni, da se bliža dan?
 Kdo jastrebu preživi sina,
 Ki v gnjezdu skal zdihuje hran?
 Je pava rep mar tvoje maže
 V lepoti boj ko mavra vnet?
 Po morji prst al tvoj pokaže
 88 Žrjavu pot na bolji svet?
 Boš levinji donašal piče,
 Ko vije se roditlnih muk;
 Al plen lovil za nje mladiče,
 In var'val je stradanja tug?
 Oprostil kdo je risu glavo,
 Košuti čut slobode dal?
 Al nisem jaz jim dom puščavo,
 Brloge v last in hiše 'zbral? 128

V puščavi noj nemarno znese,
 Pozabi jaje in truda, glej!
 Brez milosti na zrak ozrè se,
 In konju v kljub divjá naprej.
 Kdo vsmili se v pogin rojenih,
 Kdo var'je spak nesrečne tam?
 Zavetje jaz in bran puščenih
 96 Zdaj solncu je zvaliti dam.
 Ozri se v les na behemota,
 Železo je njegova kost,
 Neskončna moč je ledje dota,
 Hrustanci so kositer gost;
 Na kviško rep prostrè ko cedro,
 Popiti tok mu malo strah,
 Kreposti vse je slavno jedro,
 Ko jaz velim — je bivši praš. 136

Postojne stan je gor višava,
 Nje gujezda tron strmeči kom,
 Do zračnih mej v obnebje splava,
 Prevzetno zre na zemski dom.
 Na hip od tam jedí v prepađu
 V okrožji rek razmatrí plen;
 Se trudiš ti o njenem glada,
 104 Jej brusíš ti očesa sklen?
 Glej levjatán je srca-kamen,
 O tresku on ne gane se,
 Iz nosa hláp, iz golta plamen,
 Iz oka žig in žar mu vre.
 Če včini bor, se morje peni,
 Ko v kotlu lug in krop šumeč,
 Končati vse živeče meni —
 Zdej mignem jaz — in ni ga več. 144

Izpusti jak besede pšico,
Račún mi svoj na znanje daj,
Do česar ti imaš pravico,
Kdo meni je posodil kaj?
Vse moje je, kar svet obseže,
Globin, višav gibanje vseh,
Oblast ko stik zvezdovja veže,
152 In tvojih ust poslednji dih.

To reče Bog. — Pevdari pridno
O stisku tug besed spomin;
Če vse v korist ne steče vidno,
Ne zabi, da si praba sin,
Da v tvoj namen prilično, kratko
Je tebi Bog nalogo dal;
Nebeško pak veliko prat'ko
Je pisal sam in sam le bral. 160

I. Koseski.

59. Na Vršacu.

Na Vršac stopivši sedi,
Neznan svet se ti odpre;
Glej med sivih pleš v sredi
4 Zarod žlahtnih rož cvete.

Tukaj bistra Sava 'zvira,
Mati pevske umnosti,
Jezer dvanajst kup nabira
Šola zdrave treznosti. 24

Sklad na skladu se vzdiguje,
Golih vrhov kamni zid,
Večni mojster ukazuje:
8 Prid' zidar se les učit.

Tje pogledaj na višave,
Kjer Triglav kipi v nebó;
Štej snežnikov goličave,
Kar drži najdalj okó: 28

Divja koza prosto skače,
Od muh daleč je govéd,
Planšar z Mino po domače,
12 Po sneg' lovec išče sled.

Tamkaj ravno Forlanijo,
Benečansko tu morjé,
Dol globoko Hrovatijo,
Švajca bele gor glavé. 32

A! vihar drvi valove,
Beži v skale plašni trop,
Štresa votli glas bregove,
16 Grom majè nebeški strop.

Bliz' je polje Goratana,
Orat' vidim Štajerca,
Bližnji sosed mi Ljubljana,
Zilska t'rojska majerca. 36

Kmalo solnce čisto seje,
Iz jezér stokrat blišči;
Star mecosen redi veje,
20 Vetru, zimi v brau stoji.

Pod velikim tukaj Bogom
Breztelesni bit' želím,
Čiste sape sred mej krogom
Menim, da na neb' živím. 40

V. Vodnik.

60. Star pevec ne boj se peti.

4	Bučela! visoko Gori v planine Priletna si upaš Snežne na brine?	Hitiš prot oblakom, Nič ti ne maraš, Tvoj rod je nebeški, Ti se ne staraš.	16
8	Si letala nizko, Zbirala cvetje, Nanašala mladim Celo poletje.	Ne boj se mi, pesma, Ak si globoko, Naj beli se glava, Stopi visoko.	20
12	Kraljeva te roža Vab' na višave, Te matica pošlje Na goličave.	Anakreon sivček Na gosli poje, Vmes lasca rumene Zapleta svoje.	24

V. Vodnik.

61. Pevcu.

Kdo zna
Noč temno razjasnit', ki tare duhá!

Kdo vé
Kregulja odgnati, ki kljuje sreč
Od zore do mraka, od mraka do dnó! 5

Kdo uči
Izbrisať z spomina nekdanje dni,
Brezup prihodnjih odvzet' spred očí,
Praznoti vbežati, ki zdanje morí,

Kakó 10
Bit' hočeš poet, in ti pretežkó
Je v prsih nosit' al pekel al nebó!

Stanú
Se svoj'ga spomni, trpi brez mirú! —

Fr. Prešern.

62. V spomin Matiju Čopu.

Tájati led naš že le začnè se, pomlad je drugod že,
 V dragi slovenski vkrotèn ni demovini vihár.
 Stèšemo svoj si čolnič nov, z Bogom zročmò ga valovom,
 Ni se navadil poprej breznov se, skal ogibàt'.
 5 Zvezde, ki reš'jo, bilè so neznane, ki čoln pogubijo,
 Lelj bil naš je krmar, drugi je bil Palinúr.
 Ti nam otel si čolnič, si mu z jadrani krme popravil,
 Ti mu pakazal si pót pravo v deželo duhov.
 Skrita nobena bilà ni zvezd ti neba poezije,
 10 Slednji je bil ti domáč jezik omikan, učen.
 Stari Rimlján kar svetá je gospod, kar Grecija modra,
 Z Lahi, Francóz, Španijól, Nemeec in Albijonèc,
 Čeh in Poljak, kar Rus in Ilír, kar rod naš slovenski
 Slavnih izmislil si bil časa do tvoj'ga písánj,
 15 Polno si znanost imel njih, Čop velikán učenosti!
 Ti zaklade duhá Krezove bil si nabrál.
 Nisi zaklepal domá ti žlahtnega blagodarova,
 Sebi 'zročéno mladóst, druge si ž njim bogatíl.
 Komaj zastavil, rojak, si peró, prej praznovajoče —
 20 V zgubo veliko rodú, krivega dokaj zamúđ,
 V Save deroče valov tam vrtinčinah smrt te zasači,
 Glas ti zaprè besedi, 'z rok ti potegne peró.
 Zemlja, nemili čuvaj, nam zaklád tvoj váruje skopa;
 Grobu na tvojem oči máteri Slavi rosé.
 25 Niso suhé nam prijatlom oči, ki se spoznimo tebe,
 Ino predragih s tebój tvoje ljubezni darov.
 Seme, ki ti zasejál si ga, že gre v klasje veselo,
 Nam in za nami dckáj vnukom obeta sadú.
 Naj se učenóst in imé, čast tvoja, roják! ne pozabi,
 30 Dokler tebi dragó v Kranji slovenstvo žíví! —

Fr. Prešern.

63. Slovenija cesarju Ferdinandu o veselem
dohodu v Ljubljano l. 1844.

Trojno ovenčani vnuk vladarjev iz hiše Rudolfa,
 Zgodnjemu solncu enak sveta v ogledu stojiš,
 Kron sedmero bliščí v škrlatu sedeža tvoj'ga,
 Silnih narodač devet var'je ti slavo in dom,
 5 Sme se iz temnih osod približati zvesta Sloven'ja?

Smé rudorov ti, o knez ! odpreti ljubezni neskončne,
 Ktera do tebe rodú vnema slovenskega kri,
 Kapljico slabo boječ pridružiti morju svitlosti,
 Ko ti visoki prestol solncetemneče gradi,
 Svoje prisege poklon določiti vrisku narodov ?

10

Čula žvižgati meč sem s pozonskega hriba,
 Duše ko skazal si sklep stranam čveterim svetá ;
 Čula v radosti sem rujoveti češkega leva,
 Čula odgovor grmeč brata jadranskega sem,
 Ko so prisegovali bregovi Veltave, Pada.

15

Željno prašaje, al smem se šteti med Avstrije stebre,
 Ali na zboru držav moja beseda veljá,
 Sini slovenski al so v številu zemlje junakov,
 Tudi za mene razpet al je historije list ?
 Slišim iz neba oglas ponosne Klione grekinje :

20

„Kako ti dvomiš ? mar treseš se clo, ti moja ljubljenska,
 Ker ti imena s krvjó Rimec ni pisal in Grek ?
 Dvigni se, dvombe na stran ! prestolu dostojno se bližaj,
 Slava je tvoje ime, slava porod ino rast,
 Zvedi iz mojih ust, kaj bila si svetu od nekđaj“.

25

„Preden Bizanc in Rim sta verige kovala narodom,
 Bila Evropi si varh ; veče li hvale želiš ?
 Tvoja žarila je kri od ledenega Balta do Jadre,
 Mirnemu svetu razum, bojnemu bila si meč,
 Zlobi gotova zajez med jutrom in divjim zapadom“.

30

„Tebi kmetija domá, kupčija po morji slovele,
 Jeklo v trojanski prepir vitezom dajala si,
 Tvojih poznal je puščic britkost macedonski Aminta,
 Bil arbelski je breg priča slovenske moči,
 Ko sta za zemlje oblast borila zapad se in iztok“.

35

„Kar je visokega um, častitega desna storila,
 Ptuje ostalo ti ni, slave deležnica si ;
 Grom je slovenski krotil narode v jeziku latinskem,
 Črnega morja prestol tvojih junakov je bil,
 Pravda, Dioklecian, Belizar, so ti trojka sestrancev“.

40

Reče, in temni oblak nekđanjih razdeli se časov ;
 Glej, pred mano stoji vitezov krasni izbor :
 Agron, silni brodnik, jadranskega morja krotitelj,
 Pinez, Brem ino Bolk, dika slovenske krvi,
 Skerdilaj, Plevrat, brezbrojno vitezov drugih.

45

Cvetnik.

Medju ženami potem, Teuta ponosna Ilirka,
 Zraven ravenski jetnik, velikodušni Baton,
 Hrabri Metulčanov rod, sloboden do zadnjega zdiha,
 Z vencem mnogi junak, ptujemu ljudu ponos,
 50 Trikrat škrlatnikov šest grmečih iz dvojnega Rima.

Zdaj, ko junake spoznam, hrabrosti svoje velikane,
 Vname se v srcu ko blisk vrednosti lastne mi čut,
 V prsih otajanih vir odpre se goreče besede,
 55 Kjer se bežeči govor djanja v svetlosti žari,
 In ti ljubezen redim gorečo v junaškemu mozgu.

Tako se bližam, o knez, z bogastvom dlani in uma,
 Gradov ti ključe podam verno na zlati blazin',
 Vrlo namestvana sem od petkrat pet sto županov,
 60 Moje prisege oglas Donava sliši in Pad,
 Donava sliši in Pad slovenskih junakov obljubo.

Blago, življenje in kri, visoki Vladař! ti darujem,
 Bistri v sodbi razum, v boji nevžugano dlan,
 Tvojemu rodu na čast, na zgubo protivnikom tvojim
 65 Snuje v osrčji mi duh, cuka na bedru mi meč i
 Hrast se omaje in hrib, — zvestoba Slovincu ne gane!

S šaplom oviti zares bliščočim senc ti ne morem,
 Zmel neusmiljeni rok, časa vihár mi ga je,
 Kedar od iztoka Hun, od severja Got ino Kimber,
 70 Rimec od juga in Vlah, trli so moje kosti,
 Strani četiri svetá meujevale sirove narode.

Kaj trpela takrat, kaj sem doživela zgubivši,
 Ustom izreči ni moč, duhu razumeti ni;
 Smrt je dajala obed neskončno pogubi, obupu,
 75 Save in Drave vodé solze so bile in kri,
 Zadnjega, zdelo se je, da bila bo ura Slovenca.

Kakor divji natok srditega morja se vzdigne,
 Kedar vihar globočin zemlji se v drobu zbuđi,
 Breznom valove napnè, peneče drví na bregove,
 80 S tminami krije ostrov, ki ga razbiti ni moč,
 Sivo pečevje ječi, v korenu se tresejo gore.

Tako, kdo reče zakaj, je vrelo nebrojno narodov,
Vsakega konca svetá meni srdito na vrat,
Moje dobrave so stan jim, klavnica moje domovje,
Grom je beseda njih ust, strela goreći pogled,
Zemlja se moja šibi pod težo železnih vojščakov. 85

Ravno mi vkažal je bil iz trebnika prorok arkonski,
— Bravši v drobu zverin čas maščevanja gotov —
Dvigniti vrli svoj dlan, razbiti verige Latinca,
Rimu pobotat obrest sedemstoletnih krivic,
Ter zapečatiti pah kovačnice stare na TIBRU. 90

Setve dozor krvave kosil Radogost je na Padu,
Da Kartage potem strašno osveti posip;
Genserik, drugi moj sin, preplava do Afrike sto rek;
Kar nenadoma blisk temni pretrga oblak,
V Rimu Otokar stoji, končavši nevredne gospode. 95

Zdaj brez varha doma, mi Siscia pade, Emona,
Rupa omaga, Optuj, druge zakrije mi prah,
Divjih jezikov hrup zatara mi glase domače,
Misli in tjanju na vir vleže debela se noč,
Tri sto me let in še čez mrtvaška je groza davila. 100

Ko se vtolaži vihar, občut mi zbudí se na novo,
Strašno iz jezera ran čutim kipeti život,
Kakor o zori junak razbiti po boji ponočnem
Samši na skitu medlí, trume plakaje pogin,
Plakala pravde pad sem svoje pomembe na šibrah. 105

Dva samogoltna volká, stoječa na levi, na desni,
Z ostrim jezikom iz ran gladno mi srkata kri,
Ropa nasičen Avar Dagobertu se hujšemu ogne,
Misel razdvojena vseh, glada enaka obá,
V srce pomakata zob strupeni mi vedno protivna. 110

V ognji se skusi zlató — sem bila dostojna v nesreči?
Me je le najdel obup vredno ko dika poprej?
Slavna ostala če sem, pričujta mi Argaid, Ferdulf,
Švigni iz vekov temot moje šesterke spomin:
Samo, Borut, Ketumar, Privina, Bojnomir, Kocel. 115

Toda prirojena moč razbita je bila na vedno,
Sin je nesreče razpor — brata mi brat ne pozna, —
„Ogni se, Horvat si ti! — Iz pota mi Krajnec, Korošec!“
Tak malopriden prepir dom in moč mi drobí,
S šaplom oviti tedaj bliščečim senc ti ne morem. 120

Vzemi ljubezen, o knez! namesto ginečega venca,
Src junaških ti dam tri milijone in čez.

125 Vrlo namestvana sem od petkrat pet sto županov,
Moje prisege oglas Donava sliki in Pad,
Donava šliši in Pad slovenskih junakov obljubo.

Blago, življenje in kri, visoki Vladar! ti darujem,
Bistri v sodbi razum, v boji nevžugano dlan.

130 Tvojemu rodu na čast, na zgubo protivnikom tvojim
Snuje v osrčji mi dub, cuka na bedru mi meč,
Hrast se omaja in hrib, — zvestoba Slovencev ne gane!

V padu grmečem poginejo let imena, narodje,
Moje prisege zaklep časa viharju stoji,
Ko bi se bližala kdaj rešetanja železnega ura,
Kakor se zrnje iz plev, kakor iz sipa demant,
135 Svetila cena takrat bi se ti slovenskega srca.

Vedno zahvalna dobrot prededov tvojih ne zabim,
Duši globoko vsajèn milosti njih mi je sad,
Rudolf prvi je bil moj prvi v resnici zveličar,
Lekar veliki, iz ran vzame mi ost ino strup,
140 Hrabra sinova mi dva, za vojvode, varhe postavi.

Stara Emona se zdaj iz praha dvigavati začne,
Srednica mojih dežel bila je, biti će zmer.
Kakor se druž'jo na glas vodjev po bitji junaki,
Sestri oživljeni krog stop'jo Slovenke na hip,
145 Pivka, Metlika lití mladiti se — bramba nje praga.

Reka se zdrami iz sanj, naslednica slavne Promone,
Desno Albertu podá, z levo mu morje odprè;
Trst Leopoldu in Kras. Frideriku Celja, Dolenja;
Živa Gorica potem prvemu Maksu se vdá,
150 In polovici moči slovenske trese Mletak se.

Zdaj prestrašen oblak na čelu se iztoka dvigne,
Bajesid Ildirim — blisk — njemu se v jedru rodi,
Novi vihar bučí, na Kosovu Miloš Obilič
Pade za vero, za dom, Lazar junaški je prah,
155 V morji krščanske krvi ozidje Nikopoljsko plava.

Kje je natoku zajez, kje v zmoti občinski otetba?
Svetu zapadnemu mor, pravdi razbitje grozi;
Jadrno bliža verig rožljanje se, z meči šumenje,
Grozomnoživši komet žuga na nebu pogin,
160 Opominjaje poklic mi moje nekdanje namembe.

Sine navdušene zdaj med borco v prednemu redu
 Urno postavit hitim, vrata jadranska zaprem;
 Roko sestrancu podam na Donavi, Tisi in Krki,
 Vodju posvetim život, ter se Bogu zarotim,
 Moje domovje mejak krivoverstvu da bode gotovo. 165

Gore slovenske so zdaj od Kope, do Soče, do Drave
 V žarku gorečih grmad trombe zapadu na boj,
 Prsi slovenske jez vibarnemu toku divjakov,
 Svetu trepečemu varh, trum janičarskih obup,
 Meči slovenski pogin tlačivniku vere in pravde. 170

Vojska mi divja grmi zdaj trojno stoletna na mejah,
 Duša se strahu ne vda, srcu ne vpade pogum;
 Kako se bije moj sin za vero, za kralja, za slavo,
 Priča Kostajnica, Beč, Kisek, Radgona, Siget,
 Siscia stara slavi Andreja junaškega moj'ga. 175

Glej, in dopolnjeno je! sovražniku strašnem' osrčje
 Vjedajo rane ko strup, dlani odpadel je meč,
 Naskakovavec osod, ki zobe drakonove s'jal je,
 Kaj je današnjega dne? votla podoba za vid,
 Sužnim nezvestim posmeh, zaničevanemu ptujcu igrača! 180

Toda ne samo na meč, na um veličanstvo opiram,
 Kjer časti se modrost, tam se imenuje moj sin.
 Kar so mi — Karola dva in mati velika Terez'ja,
 Jožef slavni in Franc — znanstva odprli zaklad,
 Sveti slovenski razum se v sodbi ob mizah zelenih. 185

Misel se sveti in duh slovenski na zraku Evrope,
 V družbi nekdanjih bogov Vega na nebu blišči,
 Valvazor, Voglar, Coiz, Koronini in stotine drugih,
 Vnukom prihodnjim izgled, Avstrije slava in moč,
 Vnemajo v srcu mi čut, ko solnce vrednosti lastne. 190

Bližam se vredna tedaj z bogastvom dlani in uma,
 Gradov ti ključe podam verno na zlati blazin';
 Vrlo namestvana sem od petkrat pet sto županov,
 Moje prisege oglas Donava sliši in Pad,
 Donava sliši in Pad slovenskih junakov obljubo. 195

Blago življenje in kri, visoki Vladar, ti darujem,
 Bistri v sodbi razum, v boji nevžugano dlan.
 Tvojemu rodu na čast, na zgubo protivnikom tvojim
 Snuje v osrčji mi dub, cuka na bedru mi meč,
 Hrast se omaje in hrib, — zvestoba Slovincu ne gane! 200

I. Koseski.

64. Vinski trti.

4	Zdrava bodi, draga trta,
Necenljivi dar nebes,
Kras gorice, slava vrta,
Zemlji najsvetejši les!	Zora mu raz lice sije,
Kogar ljubiš, trta, ti!
Kedar druge zima brije,
Kresni žar mu vžiga kri.	24
8	Večih čud ne dela luna,
Solnce nima te moči,
Nima take sile struna,
Ko rodiš jo, trta, ti!	Gladko kakor val po cvetu,
Tok življenja mu šumljá;
Zdravje pije vsemu svetu,
On sovraštnva ne pozná.	28
12	Ti ozdraviš srca rane,
Bolečine utopiš;
Tebi žalost se ugane,
Ti obape odpodiš.	Starček kakor srna skaka,
Ti ga, trta, pomladiš!
Reva mine siromaka,
Senja si kraljevi bliš.	32
16	Ti unemaš čut nebesen,
Dvigneš duha v zvezdni zrak,
V prsih zbujaš sladko pesen,
Čelu razvedriš oblak.	Cvetje seješ ti v pustino,
Razsvetliš tenote kraj,
Zemljo, sicer solz dolino,
Premeniš nam v sladek raj.	36
20	Ti gostiji radost daješ,
Si na piru prvi svat,
Ti na plesu pete maješ,
Zvezi vtisneš ti pečat.	Ni jim mere, ne števila,
Kar učiniš, čudnih del;
Komaj pevec bi Abila
Tvojo hvalo vso prepel.	40
44	Torej, trta, zdrava bodi,
Rodi vince, ko doslej!
Večni točo ti odpodi,
On te s toplim solncem grej!		
	L. Svetec Podgorski.		

65. V spominu Cirila in Metoda.

- Kdó sta častita možá? — je podoba ko Grecije mnihov;
Ino pa vaj'no blagó? — bukve helenske so skor.
„Klicali naju — povesta — so knezi slovenski; neséva
Vero pa knjige sveté, kakor umevne so jim“.
- 5 Draga sta brata, Ciril in Metodij! kakó zaželeli
Vaju Sloveni že so, slišati božji poduk.
O pač naglo prišla je tje bila do meje Slovenske, —
Jela cveteti lepó vera je Kristusova.
- 10 Zalega sadeža rast pa vihar polnočni zatare;
Kjer zgolj ptujci deró, ptuj je že daljni Slovén.
Zdaj med ljudstvom zasejati novo besedo nebeško,
Pride sem Italijan, bliža se tudi Bavar,

- Ali po redu le-téh ni jezik; umeti ne more
 Lehko Sloven besedi; vnet za resnico pa je.
 Vama neznana pa ni govorica preblaga Slovena, 15
 Glas mu je vajinih ust kot materinski sladák.
 Zbrati ga vama hití pod znamenje križa se narod,
 Serčno nebeški si mir v vajinem vodstvu dobí.
 Z glasi domačimi Bogu čast daje ko Grek pa Latinec; 20
 Kar razodel je Gospod, bere po svoje celó.
 Če za višo edinost tu Sloven se k latinščini druží,
 On ne pozabi nikdar, kar se po vama učil.
 Sveta možá, še prosita za rod, ki sta kdaj ga vodila,
 V njem duh vere da bo vedno nezmagan ostal.
 P. Hicinger.

66. Opomin k veselju.

Veseli bodimo, bratje, veseli!
 Vetrovom skrbi moreče
 Pustimo, tugo in žalost,
 Pustimo kesanje. 4

Še sije na nebu luna sreberna,
 Še vrne se vsako leto
 Pomlad, se vrne zelenje
 In cvetje na drevje. 8

Še cvete, zori še trta po solnčnih
 Goricah, in vino zlato
 Pregarja skrb in težave
 Pregarja oblake. 12

Med travo se bistri potok razliva
 Navdol po svitem kremenu,
 V grmiču zraven prepeva
 Na vejici slavec. 16

Kak lepa je zemlja, kak je nebeška!
 Ko vstane iz morja zjutraj
 Spet solnce, rože cvetejo,
 Prepevajo ptice. 20

Na zemlji je raj, na zemljo nebesa
 Kapljajo sè vsako zarjo,
 Jehova dih se razliva
 Po brdih, po dolih. 24

- 28 Priliznjene sapice zibljejo v drevja
Vrhéh se, šumljajo kakor
Kerubskih ceter šepetanje,
Ko pesem nebeška.
- 32 In bratje! v pozemskih tacih nebesih,
Ki vredna so dana biti
Serofom v dom in svetnikom,
Ne bomo veseli?
- 36 Dokler mi še prsi bodo dihale,
Oživljala duša truplo,
Iz žile v žilo kri tekla,
Čem se veseliti.
- 40 Vzemite muhe, protne radosti,
Vetrovi! skrbí moreče
Vzemite, tugo in žalost,
Vzemite kesanje!

Fr. Levstik.

67. Božična.**Betlehemska okolica.**

(Planjava. Od daleč se vidi nebeška svetloba.)

Družba pastirjev:

Kaj sveti se tam na planjavi?
Zdaj solnca nebeškega luč ne gori,
In luno, častito kraljico noči,
Oblaki so skrili v višavi.

Eden iz družbe:

- 5 Od roda do roda je velik Jehova,
Dobrotna in mila je roka njegova,
Ker nam iz nebeške višave
Pokazal je znamenje sprave.

Vsa družba:

- 10 To luč ni zore, ni plamen danice,
Pogled omaguje, pokrijmo si lice!

Družba angeljev (daleč):

Adamovi sini v verigah so spali,
Bil zemljo je Bog zavolj greha preklel,
Al dnevi rešenja so zdaj zasijali!

Eden iz družbe angeljev :

Kar duh se napuba bil v prabu je vnel,
 Kar volja mu stvarnika bila je črt; 15
 Zdihaval sužen je let tisuč in tisuč;
 Zdaj zora je počila, v sponah je smrt!
 Zató naj vesele se pesmi glasé,
 In zore pozdravijo novo naj luč,
 Duhovi človeku le sreče želé! 20

Vsa družba angeljev :

Zató naj vesele se pesmi glasé
 In zore pozdravijo novo naj luč,
 Duhovi človeku le sreče želé!

Eden iz družbe pastirjev :

Boječé posluša uhó,
 Kar slišalo nikdar še ni; 25
 Ta pesem se z neba glasí,
 Povrača se zopet v nebó;

Vsa družba pastirjev :

To pesem mladenča, to glas ni device,
 Jehova je blizo, pokrijmo si lice!

(Angelji blizo.) Eden iz njih družbe :

Pošteni čuvaji črede in páše! 30
 Trepetu in strahu dajte slovó!
 Mesija usmilil se reve je vaše,
 Dan sužnje je sile žel za goró.
 On, ki je obljubljen na zemlji in v raji,
 Nocoj se rodil je v pastirski staji, 35
 On bo Izraelovo odkupil kri.
 Do Betlehema hitite,
 V jaslíh ga iščíte,
 Tam, dete pokojno, leži!

Družba angeljev (se v zrak dviguje):

Naj čast bo Gospódu v višavah! 40
 In mir ti, Adamova kri!
 Deva je Mesija rodila,
 Peklenska pa kača zgubila
 Pravico do sužujih ljudí,
 Mir ti, Adamova kri! 45

Eden iz družbe pastirjev :

Kdo nam bo čudne razjasnil besede?

Vsa družba :

Gospodovi posel nam djal čuvajem je čredo,
 Da v hlevu je rojen tam v Betlehemu,
 Le jaderno bratje, le jaderno k njemu!

Betlehemski hlev.*Družba pastirjev :*

50 O dete, v pokoj vsi zemlji rojeno!
 O hvaljeno bodi, bodi češčeno!

Eden iz družbe :

55 Že Mozej, izvoljeni vojvoda Juda,
 Viditi je želel tvoj svitli obraz,
 Peljali k očakom so dnevi ga truda,
 Odločen njemu ni blagi bil čas.

Vsa družba .

Pastirjem najprvim si milosti svoje
 Pokazal svečavo, rojeno 'z nebes,
 Dodelil, da lice ti gledamo tvoje;
 60 Pred tabo smo v prahu
 V ljubezni in strahu!
 Kar koli je v gori zeleni dreves,
 Kar koli po drevji pomladnjem peres,
 In kar po livadi cvetoči je trave,
 Kar v jasni je noči nebeške svečave:
 65 Ak toliko mi bi jezikov imeli,
 In vendar nikoli tvoje bi slave
 Po vrednosti dolžni ne peli!
 Nocoj pa si k sebi poklical nas sam,
 Nam prvim pokazal obličje si milo,
 70 Oznanil svobodo Juda si nam;
 Zato pred tabo smo v prahu
 V ljubezni in strahu!

(Hlev obda nebeška svitloba.)

Pesem angeljev (se čuje iz zraka):

75 Naj čast bo Gospodu v višavah,
 In mir ti, Adamova kri!
 Deva je Mesija rodila,
 Peklenska pa kača zgubila
 Pravico do sužnjih ljudi,
 Mir ti, Adamova kri!

Fr. Levstik.

68. Bog.

(Oda Deržavinova.)

O Ti v prostoru brezkončni, *prevelik svetom, planj*
 Živeč v gibanji vseh stvari, *meto kot sveta; past*
 V tečenji let in dni prevečni,
 Brez lic in božja lica tri!
 Ti duh edini, duh povsotni,
 Brez vzroka in nikjer stanotni,
 Vsem neobsežeu krog in krog, *krog circulus; okrog circuum*
 Ki sam s seboj vse napolnuješ, *prekl. - svetli so krog mijsi*
 Objemlješ, stvariš, ohranjuješ! *okrog gore vojaka u čera.*
 Ki imenujemo Te: Bog! 10

Izmeril ocean globoki,
 Preštel bi s peskom zvezd oči,
 Ak hotel bi Tvoj um visoki,
 Števila Tebi mere ni!
 Celó duhovom posvečenim,
 Iz svita Tvojega rojenim,
 Ni jasna sodeb Tvojih noč.
 Naj misel v Té se drzno vpira:
 V veličji Tvojem gine, vmira,
 Ko v veku tone hip gredoč. *apollis* 20

Kaoza bitnost si predčasno
 Iz brezen večnosti izzval,
 In večnost — že pred vekom — jasno
 Ti v sebi samein osnoval.
 Iz sebe sam se sestavljaše,
 Iz sebe sam sebe sijaje,
 Tí luč in luči si iztek.
 Sezidal vse z besedo eno,
 Prostiraš v stvar se prerojeno;
 Ti bil, Ti si, Ti boš na vek! 30

Vseh bitij kal Ti v sebi vežeš; *kaliti: profan*
 Ti braniš je in Ti živiš; *kaliti: laudem, sec-*
 Ti konec na začetek prežeš, *librum - kal se kalit*
 In v smrti nov život dariš. *word*
 Ko iskre vsipljejo, gosté se,
 Tak solnca iz Tebe rodé se;
 Ko v jasni zimi ivja roj *op. b. m. inf. , Danfront*
 V drobtinah sem ter tje strkeče,
 Vrtí se, ziblje se, leskeče:
 Tak zvezde v brezni pod Teboj. 40

elo prirode svetlo glagolno
 k. Horavski in Povirija
 spletki svetla ali svetlobo,
 klasično živijo v obseju
 ali zorišev narave, narava
 ali žive - hlebiti, formo
 skloniti, čilo

50

Svetil ognjenih milijoni
 Po neizmernosti tekó ;
 Zibaje v Tvojem se zakoni
 Oživljajoči svit lijó.
 Al te svečave vse prižgane,
 Kristalov žarnih trume zbrane,
 Zlatih valov somenj tekoč ;
 In plameneči ti zrakovi,
 Sveteči vkupaj vsi svetovi —
 Pred Tabo so — pred dnevom noč.

ava, če se prihrani se —
 mostovila ali preloga,
 kaže obična plavica ali
 prelaza - žučava,
 plavica, vičava, kaže
 pa tudi na umno tino ure
 in klasa, silite obagaviti
 značajev, težava —
 // pomenjaje snovi in
 jalove - dišava, živjona
 značava

Ko v morje kaplja razpuščena,
 Tak pred Teboj nebesja krog.
 Kaj vsa vesoljnost razložena,
 In kaj pred Tabo jaz ubog ?
 Naj množim v zračnih oceanih
 Mil'jon svetovom tem dodanih
 Še stokrat drugih — in vse to —
 Ak drzni bi Ti primerjáli,
 To je enako pičci mali,
 In sam jaz — nič sem pred Tebo !

60

Jaz nič ! pa Ti iz mene siješ,
 Z veličastvom svojih dobrot ;
 Ti v mé podobo svojo liješ,
 Ko solnce v malo kapljo vod.
 Jaz nič ! — pa v meni vre življenje,
 Nesito neko hrepenenje
 Dviguje kviško me vse dni !
 Da si, to čuti moja duša ;
 Premišlja, tehta, sodit' skuša, —
 Jaz sem — torej si tudi Ti.

70

Ti si ! priroda oznanuje,
 Glasí mi srce moje to ;
 Tega razum me uveruje: *razprijem*
 Ti si — in tudi jaz s Tebo !
 Jaz členec mali sem v vesoljnem,
 Stoječ v osredji časti polnem,
 In z bitji krog in krog objet.
 Kjer si končal stvari telesne,
 Kjer duhe si pričel nebesne:
 Tam sklep verig je v mé pripet.

80

Svetov sem vez okrog hitečih,
 Mejniki izkrajnji: vstvarjenja;
 Jaz sem osredje vseh živečih,
 Začetna črtica Bogá.
 S telesom v prahu iztrohnjevam,
 Grmenje z umom v spone devam,
 Jaz kralj — in rob in črv in bog.
 Prestol sem krasni čudoviti,
 Od kod izšel? Kdo [vé odkriti?
 Nikoli ne iz lastnih rok.

90

Jaz delo Tvoje sem, o Stvarnik!
 Sem premodrosti Tvoje stvar,
 Ti vir življenja, blagodarnik,
 Ti moji duši duh in car!
 Pravici Tvoji všeč je bilo,
 Da smrtno brezno prehodilo
 Nesmrtno bitje bi z menoj;
 Da v smrtnost duh se je ogrnil,
 In da bi skozi smrt se vrnil
 V nesmrtnje, k Tebi, Oče moj!

100

Nejasni Ti, Nerazumljivi!
 Jaz vem, da dušnih vseh moči
 Nobena Ti v podobi živi
 Še sence črtat' krepka ni;
 Vem, da smo Te slaviti dolžni,
 Al slabi smrtniki, nezmožni,
 Z drugačno hvalo Te častit',
 Ko h Tebi kviško hrepeneti,
 Globoko pod Teboj strmeti,
 In blagodarne solze lit'.

Fr. Levstik.

110

69. Vekovitost človeških del.

Exegi monumentum aere perennius.
 Hor.

Kar živi človeštvo na zemlji,
 Pičlo časa méro spoznava;
 Stavi pa si v delih nesmrtnost
 Z dlanjo in umom.

4

Evfrat, Tigris, reki mogočni
 Pod človeškim čudom šumite:
 Daleč sluje krog po deželah
 Stolp babilonski.

8

- 12 Dvigajo se Ninive kviško,
Sveti se suzansko zidovje,
Krog in krog se širijo mesta,
Čuda množé se.
- 16 Kjer tla moči nilsko valovje,
Marno se vrté Egipčanje,
Tam kipé v nebo piramide,
Zlog veličanski.
- 20 Stolp bliščí se aleksandrijski,
Da zavetje ladija najde.
Pot mornarjem kaže na Rodu
Mož velikanski.
- 24 Svit atenski Grecija gleda,
Šparta ž njim poskuša se v slavi,
Roma pa pri Tiberi zraste,
Svet se jej vklanja.
- 28 Ali padlo v časovem tiru
Rok umetnih je veličastvo,
Razvaline krijejo mesta,
Živa v spominu.
- 32 Lepše pa se cvetje razvija,
Ki mu duh je rose prilival.
Ilijada gleda stoletja :
Padla je Troja.
- 36 Zginila je Greciji slava,
Al živé nam še umotvori.
Plava še „labod venuzijski“
V časa jezeru.
- 40 Kakor leta, tak so rodovi :
Duh nekdanji zdanjost povzdiga,
Pomlad vsaka novega cvetja
Svetu prinaša.
- 44 Vendar del vseh teh vekovitost
Ni brez konca — zgine jim s časom,
Shranja svetu je zgodovina,
Dela jim slavo.
- 48 Drugo pa odkril vekovitost
Svetu je na Golgati Bog sam,
Delom temnim dobil bliščóbe,
Ktera ne ugasne !

Kdor poti se v Njega kraljestvu,
Kraljeval bo ž njim nad oblaki,
Kjer sijalo trojno bo solnce
V veke vseh vekov. — 52

Le kdor delal v svitlih žarkih
V blagi luči — večnega solnea
Večna slava mu bo cvetela
V rajskem zavetji. A. Umek. 56

III. Poezije v stalnih oblikah: sonetje, glose in kancone.

70. Sonetje.

O Vrba! srečna draga vas domača,
Kjer hiša mojega stoji očeta;
Da b' uka žeja me iz tvoj'ga sveta
Speljala ne bilá, goljfiiva kača! 4

Ne vedel bi, kako se v strup prebrača
Vse, kar srcé si sládkega obeta;
Mi ne bilá bi vera v sebe vzeta,
Ne bil viharjev nótranjih b' igrača. 8

Zvestó srcé in delavno ročico
Za doto, ki je nima miljonarka,
Bi bil dobil z izvoljeno devico; 11

Mirno mi plavala bi moja barka,
Od ognja dom, od toče mi pšenico
Bi bližnji sosed varoval — svet' Marka. 14

Fr. Prešeren.

71.

Popotnik pride v Afrike puščavo,
Steze mu zmanjka, noč na zemljo pade,
Nobena luč se skoz oblak ne vkrade,
Po mescu hrepeneč se vleže v travo. 4

Nebó odprè se, luna dá svečavo; *belniptaj, trapiu dnoval*
Tam vidi gnejzditi strupene gade,
In tam brlog, kjer ima tigra mlade,
Vzdig'vati vidi leva jezo glavo. 8

11 *fall* Takó mladenča gledati je gnalo
 Naključje zdanjih dni, dokler na poti
 Prihodnosti je bilo zagrinjalo. *Winfrey, Lylla*

14 Zvedrila se je noč, zijá nasproti
 Življenja gnjus, nadlog in stisk ne malo,
 Globoko brezno brez vse rešne poti. *fröhlich weg*
 Fr. Prešeren.

72.

4 Hrast, ki vihar na tla ga zimski trešne, *fröhlich*
 Ko toplo solnce pomladausko seje,
 Spet ozelenil sem ter tje bo veje,
 Na enkrat ne zgubi močf poprejšne:

8 Al vendar za-njga ni pomoči rešne; *fröhlich - fall*
 Ko spet znebí se gozd snegá odeje,
 Mladik le malo, al nič več ne šteje,
 Leži tam rop trohljivosti požrešne: *Winfrey, Winfrey*

11 Tak siromak ti v bran, sovražna sreča!
 Stojí, ki ga iz visokosti jasne
 Na tla telebi tvoja moč grmeča; *Winfrey, Winfrey*

14 Ak hitre ne, je smrti svest počasne,
 Bolj dan na dan brlí življenja sveča,
 Dokler jej reje zmanjka inugasne.

Fr. Prešeren.

73.

4 Komur je sreče dar bilá kľofuta, *Winfrey, Winfrey*
 Kdor je prišel, ko jaz, pri njej v zamero,
 Ak bi imel Gigantov rok stotero,
 Ne spravi vkup darov potrebnih Pluta.

8 Kjer hodi, mu je s trnjem pot posuta,
 Kjer si poišče dom, nadlog jezero *jezero, i fen. 1000*
 Nabere se okrog, in v eno mero
 S togotnimi valmi na stene buta.

11 Okrog ga drvitá skrb in potreba,
 Mirú ne najde revež, ak preiše
 Vse kraje, kar jih strop pokriva neba.

76.

Razumeš jezik večne porodnice?
 Kaj vetrec pravi, roži ki otresa
 Rosico; zarja, ko zlatí nebesa,
 4 Kaj, ko ga kušne, val valu vodíce?

Kaj žvrgolé si neba drobne ptice,
 Kaj šum, ki loga vsa majè drevesa,
 Kaj groma buč, ki strop nebeški stresa,
 8 Pomeni, kaj bučél sladka gorica?

Razume vas moj duh, vas mehke glase,
 Leži mi v srcu vaša harmonija! —
 11 Ko jo pa skušam drugim razodeti,

Beseda dosti blaga kar ne vda se.
 Zató gori mi v srcu, vre, razbija,
 14 Da drugih ogenj ta ne more zgreti!

J. Čop.

77.

Komur še vera v lastno moč ni vzeta,
 Komur še željnost djanja v prsih dije,
 Ta ne obupa, če krog njega brije
 4 Nesreče grozna piš — vse zlobe vneta;

Ne mami ga kar nič tetiv napeta,
 Ki na njej se zavistna strela vije,
 Čakaje, da mu srca up razbije;
 8 In v mar mu ni vragov hudoba kleta.

Junaško bije strastni boj življenja,
 Ak ravno s čela kane vroča sraga,
 11 Od znoja nezrekljivih nuj rojena.

In premagavec stopi iz trpljenja,
 Znajoč, da ves težave hrup premaga
 14 Moč moža, z djanjo-željnostjo združena.

R. Ledinski.

78.

Zgodí se včasi, da drevo pobeli
 Na pozno jesen pomladansko cvetje,
 Ko se sosedno drevje že obletje,
 4 Ko so snegovi že goré odeli.

Bo zredil se iz cvetja sad veseli?
 Mar slane ga branilo bo zavetje?
 Se vrača pomlad, s pomladjo poletje?
 O ne! — ves cvet mrazovi bodo vzeli. 8

Človeku, ko mu vse že sreča vzame,
 Zabliska včasí cvet vesele nade,
 Ko z ного že stoji na kraji jame; 11

Al preden se zavé, se vdere, pade,
 Za njim prstí grmeča teža plane,
 Zagrebe ga, da nikdar več ne vstane. 14

Fr. Cegnar.

79. Veliki petek.

O sveti dan opombe strašne, mile! —
 Žareče solnce otemni, se joka,
 Potresa zemlja se in skala poka,
 Mrličem se odpró grobov gomile. 4

Stvari predrzne, ki so se rotile,
 Nedolžne smrti vidijo poroka,
 In ne želé si več krvi potoka
 Na-sé; — trepeče vse so zdaj vtibnile. 8

O večna milost! zdaj se ura stoka,
 Rešitve ura. — Že poslednjo srago
 Preliva Bog, Zveličar, sin človeka! 11

Na križa trdi les pribit obešen,
 Zroči Očetu svojo dušo drago,
 Nagnè glavó, vmrjè — in svet je rešen. 14

A. Oliban.

80. Velika nedelja.

Vmorila ga je križa smrt krvava,
 Že tretji dan krijó ga groba tmine,
 Zaprtega v trohljivosti globine,
 Svit zlate zarje še v zatonu plava. 4

In skalnih vrat razdene se trdnjava;
 Nebeški žar odprti grob prešine,
 Pristopi angelj — bleada straža zgine —
 Zveličar vstane! — aleluja, slava! 8

11 Pogreba tretji dan se poveliča,
Premaga smrt in grob, ko prorok priča,
Čast, slava, aleluja, aleluja!

14 Tud nam, spijočim kedaj v zgodnji jami,
Zori, ko nas trobente glas predrami,
Veličestvo, vstajénje, aleluja! A. Oliban.

81. Življenja namen.

4 Življenje naše, bratje! je oranje;
Začetek ko se pameti zavemo,
In konec, ko drevó pustivši, gremo
Se vleč, in nas obide smrtno spanje.

8 Življenje naše, bratje! je sejanje,
Pri katerem se poleniti ne smemo,
Ker čas po bliskovo hití, in vemo,
Da, kdor je len ob setvi, malo žanje.

11 Poklic naš nam odločena je njiva,
Noči so brazde in razori dnevi,
In zrna zabranana naša dela.

14 Prst razdrobljena, ktera je pokriva,
Bo dala kal in rast tud prazni plevi;
Nje slama pa bo klas snetiv imela.

č.

82. Slovencem.

4 Glej! led se taja, sneg kopní, veselo
Se vse budí, kar je pod njima spalo;
Vse brstje, listje, cvetje je pognalo,
Kar ljubo solnce zemljo je ogrelo.

8 Po dolih, brdih vse je oživeló;
Iz grma v grm glási se petje zalo,
Na talih trat zeleno ogrinjalo
Marljivo vidim letati bučelo.

11 Kedaj pa nam došla bo doba mila,
Da nas iz spanja bode prebudila,
Ko topla pomlad pevke po dobravi?

Kedaj bo domoljubja ogenj sveti
 Prešnil nas, da jamemo hlepeti
 Po tem le, kar je v blagor očetnjavi? 14
 Fr. Svetličič.

83. Zabavljica.

Sonetov, praviš mi, ne poj nikari,
 Zdravice vodopivcem so preslane,
 Gazele ženskim vnemajo možgane,
 Sršenov mi ne draži, Bog obvari! 4

Romanc ne bodo poslušáli stari,
 In zabavljice so le malo brane;
 Balada tvoja me kar nič ne gane,
 In glose — te so malovredni dari. 8

Kaj vruga moram peti, pa me uči,
 Da bo prijetno tvoji umni buči,
 Junaške, elegije al pravljice? 11

Teh ne, ampak na tanko mi popiši:
 Kak iz kletí preganjajo se miši, —
 In bodem djal, da modre si glavice. 14
 Fr. Svetličič.

84. Na Libanu.

Pozdravljam tvoje, Libanon, višave,
 Z dogodki dni minulih posvečene;
 V zavetje mirno so sprejele mene,
 Vesel sem mičnih pesem, sape zdrave! 4

Zapustil raj sem tihe očetnjave,
 Od daleč srce hrepeneče žene
 Pogledat svit me zarije rumene,
 Ki prosto v tvoje zлива se dobrane. 8

Želim nekdanje slušati glasove,
 Ki v pričo svetih mest v sedanje dnove
 Iz davnih vekov jasno mi donijo. 11

In glas naznanja srcu spričevanje,
 Da naglo minejò prijetne sanje;
 Le blaga dela vekomaj živijo! 14
 A. Umek.

85. Ozir v nebó.

(Glosa.)

Tjekaj gori se ozrimo,
 Kjer svetov ne zmer' okó:
 Jarma žulje pretrpimo,
 Tam verige se razspó.
 M. Kastelec.

Ni britkejše ure od take,
 Ko v nesreči se človeka
 Polasti obupnost neka,
 Svit mrjè tolažbe vsake!
 Takrat glejmo nad oblake,
 Tam mirú, pomoči iščimo,
 Vere, upa ne zgubimo;
 Nas je zemlja zapustila,
 Še živi previdnost mila:
 10 Tjekaj gori se ozrimo!

Torej, naj solzá nam lije,
 Naj nas celi svet zapuša,
 Srčno trpi, draga duša,
 Saj v solzah veselje klije!
 Sreče zor naj drugim sije;
 Temno mi stezo hodimo,
 V trudu britkem se potimo,
 Enkrat se bo razjasnilo,
 Nam tud se nebo zvedrilo —
 Jarma žulje pretrpimo! 30

Slednja tudi luč nam vgasni,
 Gor mirú in večne sreče
 Zvezda mila nam leskeče,
 Na nebá višavi jasni!
 Dneva solčni žari krasni,
 Svitlo nam neči- nebó
 Up, tolaž v srce lijó:
 Da vtihnili bodo joki
 Na visokem gor oboki,
 20 Kjer svetov ne zmer' okó.

Po popotvi dokončani
 Gor počili na zvezdiši
 V našega očeta hiši,
 Mir vživali bomo zbrani.
 Stiski tukaj nam poslani,
 Skrb in reve, ki nas tró,
 Moč za vselej tam zgubó;
 Tù tesnoba, zdetev slepa
 Nam teló in duh oklepa:
 Tam verige se razspó! 40

A. Oliban.

86. Samota.

(Kanonca).

Ne mislite, da le med šumom sveta,
 V Londonu, Beču in še mestih tacih¹
 Vijolice priljudne le klijejo;²
 Samota tud cvetie ponuja vsacih,³
 5 Ki venec se iz njih dišeči spleta,⁴
 Ki vžitek rajske radosti hlapejo.⁵
 Kdo stavit' more mejo⁶
 Vesel'mu duha vedrega čutenju?⁷
 10 Ocvita srečnost prava in veselje,⁸
 Spolnjenje vsake želje,⁹

V baharskih šeg slovečem le vedenju? //	
Zakaj ukati mars'kdaj slišiš Ira, //	
Jokati kneza in zmagavca Cira? //	
Filipa slavni sin, čigar državam //	14
Ne skrije zlato sonce se nikoli, //	15
Se odpové kraljestvu in cesarstvu, //	16
Samoto tovaršico si izvoli, //	17
Odtegne žesla, hrupa se zmotnjam, //	18
Zroči se sobe tesne zvest'mu varstvu. //	19
Ne v sveta poglavarstvu, //	20
Prestolje le-tu najde zaželeno : //	21
Mir, pokoj srca, ki dragó preplača, //	22
Kar v kugo svet prebrača, //	23
Ki odpeza kron cesarskih daleč ceno, //	24
Osrečiti samo človeka more, //	25
In ní brez tega trdne za-nj podpore. //	26

Od šuma daleč kdor živi v samotí,	
Res kratkočasnost' mestnih ne okuša,	
Kak se igra y komed'ji, ni mu znano,	
Evterpe glasov milih ne poslušá,	30
Hiš pojatin ne čudi se brhkoti,	
Hoditi na rajišča ni mu dano :	
Pa drugo najde hrano	
Duha utrujenega okrepečati,	
Njemu je Tal'je tempelj nebo jasno,	35
Zelenje trate krasno ;	
Steber korinški v gošči cer košati,	
Glas slavca, kosa najsladkeje strune,	
Bliščoba balov svit sreberni lune.	
Razveselí ga biser rosní v travi,	40
Večerne zarije šklat rudeči,	
Prevzetnega snežnika bela glava,	
Potopa slap po peči dol dereči,	
Studenca beg po travnika širjavi	
Pijanega duhá mu povzdigava.	45
Srcé mu poskakava.	
Ak meníjo šeptaje se klasovi	
Pri mični sapici v poletni noči ;	
Neznani čud' se moči,	
Ak tul'jo kot v Eoliji vetrovi.	50
Kjer hodi, kjer stojí, kar gleda, išče,	
Natore celi dom mu je svetišče. —	

In zdaj pojdi, ostani,
O pesem, zdrava ! pojdi in oznani :

- 55 Trditi on, ki pel me je, ne jenja,
 Da z vojvodom ne menja,
 Ne s kraljem, ne z blagrenimi meščani;
 Kar vredno po pravici je zavida,
 59 Na zadovoljuost se edino zida. J. Žemlja.

III. Lirično-naučne poezije: naučna pesem, poslanica, satira, nadpisi in uganjke.

87. Nadpisi za mesce.

Svečan.

Véliki traven.

4	Bolj ko bo pridna
Po zimi predica,
Delj bo rožljala
Pod palcem petica. | Natora jeseni
Pretrudna zaspi;
Zató se spomladi
Vesela zbudi. | 4 |
|---|---|--|---|

Mali traven.

Rožni cvet.

4	Jáblane, bruške
In druge cepé
Cepi v mladosti
Za stare zobé. | Lepoto da zemlji
Toplo let'
Nedolžnost mladenčem
Rožni cvet. | 4 |
|---|---|---|---|

Kimovec.

4	Terice pogačo,
Potico jedó:
Lanovi Slovencem
Cekius nesó. | V. Vodnik. | 4 |
|---|--|------------|---|

88. Trnje in cvetice.

89. Smrt.

4	Čas res trnje in cvetice
Pokosi;
Al oboje koj mladice
Ponoví. | Starim, mladim klepljem koso,
'Z koč v poslopja se valím,
V svilo skrite, z revo boso
Proti večnosti podím. | 4 |
|---|--|--|---|

M. Kastelec.

M. Kastelec.

90. Spoznanje.

Prijatelje spoznati
Nesreča te uči,
Ker v sreči ne znaš brati,
4 Kaj v družniku tiči.

U. Jarnik.

91. V sreči — nesreči.

Dokler sreča ti cveti,
Boš prijatlov dosti štel;
Če pa sreča te pusti,
Boš se sam pri peči grel. 4

U. Jarnik.

92. Bogatin.

Ne vé mi levica,
Kaj desna podá:
Ne da nič desnica,
4 Nič leva ne zná.

J. Z. v Čbelici.

93. Čič v nič.

Bil čiček premožen,
Zdaj vinarja ni;
Bil delavec vbožen,
Zdaj v zlatih tiči. 4

J. Z. v Čbelici.

94. Pušičarjem.

Ko vsaka ni žival lisica,
Tak vsaki ni napis pušica. Fr. Prešeren. 2

95. Predgovor in zagovor.

Naj misli, kogar bi pušice te zadele,
Da na visoki vrh leté iz neba strele. 2
Fr. Prešeren.

96. Vzrok nezlatega veka.

Prišli bi že bili Slovencem zlati časi,
Ak klasik bil bi vsak pisar, kdor nam kaj kvasi. 2
Fr. Prešeren.

97. Pred pevcu, zdaj homeopatu.

Popred si pevec bil, zdaj si homeopat,
Popred si časa bil, zdaj si življenja tat. 2
Fr. Prešeren.

98. Nova pisarija.

Učenec.

„Da zdaj, — ko že na Kranjskem vsak pisari,
 Že bukve vsak šušmar daje med ljudi,
 Ta v prozi, uni v verzih se slepari, —
 Jaz tudi v trop, ki se potf in trudi,
 Ledino orje naše poezije, —
 Se vriniti želim, se mi ne čudi.
 Prijatelj! uči mene pisarije:
 Kako in kaj ašeč se Kranjcem poje,
 Odkrij mi proze naše lepотиje!“

Pisar.

„Ak so pisar postati želje tvoje,
 Moj zlati uk poslušaj in zastopi,
 Zapiši trdno ga v možgane svoje!
 Ak hočeš kaj veljati v našem tropi,
 Besed se ptujih boj, ko hud'ga vruga;
 Ak kos si temu, koj na prsto stopi,
 Naj proza tvoja bo lepote naga,
 Minerve nič ne prašaj, poj po sili,
 Pisarjem proza bo in pesem draga.
 Češ biti v kranjskih klasikov števili,
 Debelo po gorjansko jo zarobi,
 Vsi bomo tvojo čast na glas trobili;
 Ak rovtarske vezati znaš otrobi,
 Nov Orfej k sebi vlekel boš Slovene,
 In pozni vnuk poroma k tvoj'mu grobi.
 Da kranjščina zaklad ti svoj odklene,
 Zapusti ročno mestne mi sosede,
 Tri leta pojdi v rovtarske Atene.“

Učenec.

„Al zlahtne kranjske tam čvetó besede,
 Kjer govoriti dosti več ne znajo
 Pastirji samski, ko imena črede?“

Pisar.

„Tam, kjer po stari šegi še kramljajo,
 Kjer ne znajéjo dost al nič jezika,
 Besed nemšk'avcev grdih ne poznajo.“

Učenec.

„O srečne rovté! v vas me iti mika:
 Al se bojim pri rovtarji, pri kmeti,
 Da bira besedí ne bo velika.“

Pisar.

- „Pečene, ljubček! piščeta na sveti
 Nikomur niso v grlo priletele;
 Brez truda večno se ne da živeti. 13
 Besede zraščene, besede zrele, 40
 Ne v rovtah, po planjavi ne kmetije,
 Nikjer ne bodo ti na nos viséle.
 Poslušaj ga, kakó jo on zavije, *jo maha*
 Jezika sol, lepota, da te zine, *te nista van* 45
 In pravo ti vezánje se odkrije.
 Tam pul'jo besedi se korenine; *jelebi vrb-veffo-veffo*
 K tem deni konce: ača, išče, uha,
 On, ovka, ovec — druge pritikline,
 To trdno skupej zvari; primaruha!
 Lehko boš v kozji rog ugnal Slovence, 50
 In proti tebi bo Döbrovski — muha.“

Učenec.

- „O zlati uk! adijo mestne sence!
 Apolon drugi bom jaz sred kozarjev
 Si v rovtah pletel nevmrjoče vence. — 55
 Al naše ljudstvo nekdaj ni oltarjev
 Minerve in Apolona imelo, *Nebo smel grčih in lat.*
 Od grških, od latinskih so pisarjev
 Dobili starši učnost v deželo, *leži poslušaj*
 In ž njo besede ptuje; — razodeni,
 Al saj se boše teh poslužit' smelo? 60

Pisar.

- „Bog tega varji! po nobeni ceni,
 Jezika naš'ga ž njimi ne ognjusi!“

Učenec.

- „Saj tudi drugi to storé Sloveni;
 Saj vemo, da turčuje Srb, da Rusi *Lej tui ongi tui imajo tui*
 Tatarijo, Poljak da francozuje, *truda* 65
 Da včasih vrli Čeh nemškvti musi.“

Pisar.

- „Lej, v knjigah njih je tol'kanj ljul'ke ptuje
 Med lepo, čisto slavšč'no zasejane,
 Da je noben purist več ne izruje; *spatja*
 Al bukev naše kranjšč'ne spakedrane *ab-veffo-veffo* 70
 Peščičico denimo na ogujišče,
 Prerojen Fenis čist da 'z ognja vstane.“

Učenec.

75

„Č'mu bo nam, prašam, prazno pogorišče?
Al mutasti počakamo zijali,
Da 'z njega zraste novo besedišče?“

Pisar.

„Slovensko ljul'ko bomo reševali,
Hranili dobro zrno, in kar zmanjka,
Iz svojih bomo to možgan dodali.“

Učenec.

80

„Te čudne zmesi starega ostanka
In iz novink Slovence v Koratani,
Ne bo razumel Štajerc, ne Ljubljanka.“

Pisar.

„Gorjačarji, tatovi in cigani
Po svojem govoré; kogá za silo
Nam v bukvah jezik svoj imeti brani?“

Učenec.

85

„Gorjačarsko, cigansko kaj berilo
Bo čudno vam pisarjem pomagalo,
Ak bo se vse drugače govorilo;
Sami svoj uk spoštujete premalo,
Več ptujk clo tebi, ne zameri, vjide,
Zakaj bi se jih moje ustno balo?“

90

Pisar.

„To govori se, kar na jezik pride,
Pogovor, ko na ušesa več ne bije,
Ko zjútranja se megla v nič razide;
Kar v bukvah je natisnjenega vpije,
To, bratec! med učene gre lingviste,
In priča od jezika lepotije.
Slovenci bodo brali bukve čiste,
Ak nas ne hval'jo, naj me vzame zlodi!
Ves zvet posnemal kranjske bo puriste.
Kar noč'te vi umeti k svoji škodi,
Kar ne dopade vaši slepi buči,
Častili bodo pozni to narodi.“

100

Učenec.

„Prižgal si, mojster! žar'k mi nove luči;
Na delopust do sodnega jaz dneva
Slovim; še to, kaj pel bom, me podučí!“

105

Pisar.

„Horacij dulce et utile vелеva,
Kaj prida sliš'jo ušesa naše rade;
Nam utile je zrno, dulce pleva.“

Učenec.

„Romance zdaj pojéjo in balade,
Tragedija se tudi nam obeta, 110
Sonete slišim peti pevce mlade.“

Pisar.

„Od mene pesem vsaka je prekleta,
Ki nima prav slovenskega imena,
Naj še takó prijetno bo zapeta.
Ljubezen poje pevecv teh Kamena, 115
Jeziku dela ino srcu rane,

V grdobe strela trešči naj ognjena!
Balade, po Čebelici izdane,
Da bi se te med nami zamorile,
Tragedije ostale nam neznane! 120

Da bi Kranjice strupa 'z njih ne pile,
Ljubezni sladke, ki srce zapelje,
Bi z Romejevo Jul'jo ne čutile!“

Učenec.

„Res škoda bi biló, zdaj od nedelje
Do druge šestkrat se srce uname, 125
Je šega, da kdor pride pred, pred melje.“

Pisar.

„Balade pet' je mlatva prazne slame,
Je reč pohújšljiva in zapeljiva;
Lenoro bere naj, kdor ne verjame.
Romanca je s tragedijo škodljiva, 130
Teh in sonetov in zdravljič ne piši,
Sovraži vse te Muza sramožljiva.

Poj rajši to, kar treba je pri hiši,
Za hleve treba, treba je na polji,
Poj to, kar kmet in meščan s pridom sliši.“ 135

Učenec.

„Bog ti zaplati uk, po tvoji volji
Bom pel: gosen'ce kaj na repo var'je,
Kak prideluje se krompir najbolj,
Kakó odpravljajo se ovcam garje,

140

Preganjajo ušivim glavam gnjide,
Loviti miši učil bom gospodarje.“

Pisar.

„O, zlati vek zdaj Muzam kranjskim pride!“
Fr. Prešeren.

99. Uganjka.

5

Šestero črk je zvezanih takó,
Da, če zapored ena odleti,
Vendar ostanek prazen glas ne bo,
Aampak pomembo drugo zadobi.
Beseda laška z vsemi je šestémi
In tako tudi s črkami petemi;
Latinska s štírimi je, kranjska s tremi,
In z dvema črkama je spet Kranjica,
Pri vseh narodih je doma samica.
10 Kraj je beseda s črkami šestémi,
V kateri hodi marsikdo s petemi,
Ki znan povsod je po napeti štuli,
In da le svojo, to neumno tuli;
Ako nadlego meni dela, ž njim,
15 Kar s štírimi črkami povem, storim,
Kar šest ne bodo storile z ljudmi,
Lehkó storé v sintaxi črke tri;
Priganjam z dvema te, ak še se trudi
Z uganjko glava, samka se ti čudi.

Fr. Prešeren.

100. Novice bralcem h koncu leta.

Habete sal in vobis et pacem inter vos.
Marc. IX. 49.

5

Z Bogom, bralci Novic, na potu prihodnjega leta!
Blag vam ostani spomin, upanje vam za naprej.
Kar govorile smo petkrat deseterno in trikrat,
Bodi rečeno v korist rodu, domovju in vam;
Bodi ko zrnja izmet, poženi obilno klasovje.

Rekle bi, zvesto da smo namembo dosegle točuja,
Toda služabnici molk, sodba spodobi se vam.
Sodite! Sicer dovolite nam sledeče besede,
Dobro prevdarite je, vredne pomisleka so;
Če bi še manjkalo kaj, iz lastnega blaga dodajte.

Bogu dušo in vest, vladarju zvestobo do smrti,
 Veri zaupa poklon, glasu zakona posluš,
 Starosti čast, mladenču poduk, otroku ljubezen,
 Ženi prijazno pomoč, bratu Slovencu objem,
 Zezi edinstva krupost, — to so naše prve naročbe. 15

Marno pogledjte po tem na polje slovenskega djanja,
 Mnogo ledine je še, mnogo je križema rok.
 Ganite je, otrebite mah domovini do jedra,
 Duhe zarotite v beg dvombe, nemarnosti, tmin,
 Dvignite srčno zaklad slovenskega dlana in uma. 20

Svetu pokažite lik domače navade in misli,
 Biti slovenske krvi bodi Slovencu ponos.
 Spomnite se imenitosti del pokojnih očetov,
 Cenite vrednosti scer roda sedanjega tud:
 Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti. 25

Jezik očistite peg, opilite gladko mu rujo,
 Kar je najetega v njem, dajte sosedu nazaj.
 Kinčite ga iz lastne moči, iz lastnega vira,
 Jasno ko struna bo pel, zvonu enako donel,
 Pričal vašo modrost na desno, na levo narodom. 30

Res je začetek trud, okorna beseda detinstva,
 Tega ne strašite se, moč neizmerna je sklep.
 Volja poprav vas bodi in skrb, izida ni dvombe,
 Glejte, košati ta hrast hrastič očetu je bil,
 Zakou nature je tak, da iz malega raste veliko. 35

Nepomenljivo leži nevažna peška na grivi,
 Morda otroku iz rok padla nevedoma je;
 Kliti začne, naraste drevo, se kroži, se širi,
 Krona mu prostre se v zrak, jablan na grivi stoji,
 Važno devet rodovin z obilnim sadjem previdva. 40

Mlada zavržena dva pobegneta v hrib aventinski,
 Reven osnujeta stan, komaj pastirju se vdá.
 Dvigne se stan, premeni se v grad, se množi, se krepí,
 Žezlo prime držav, morja si skuje trizob,
 Roma ponosna sloví, kraljici zemlja se vklanja. 45

Tako iz malega stvar naraste velika in slavna,
 Volja se zbúdi tedaj, truda ne strašite se.
 Krasno bo sad slovenske reči ob uri dozorel;
 Gani se, vrli ratar! sin bo veselo sejal,
 Cvetju se čudil unuk unuka unukove žetve. 50

101. Rěsnice.

2 Prebrisana glava pa pridne rokė
So boljše blagó ko zlate gorė.

4 Mladini najlepša lepota je ta :
Nedolžnost, ponižnost pa žlahtnost srcá.

A. Slomšek.

102. Različne misli.

Um.

4 Um je kormilo tvojega življenja,
Preluke svitla luč na morskem bregu,
Ki kaže barki v nočnem burnem begu
Rešivne pote, pote pogubljenja.

Vest.

8 Vest je na srcu oljkiná mladika,
Če po pravice blagem poti hođiš ;
Če pa v slepote kužni mlaki blodiš,
Je pisan gađ, ki te brez mira pika.

Spomin.

12 Spomin je zrcalo, je ogledalo,
Ki v njem obličje lastno ogleduješ,
Preteklih časov dela opazuješ ;
Za grobom še ti bo pred dušo stalo.

Posvetni up.

16 Up je v močvirji veša migljajoča,
Hitiš za njo, pred tabo ona bega ;
Ko že po njej se tvoja roka stega,
Se vdere tebi noga stopajoča.

Fr. Cegnar.

103. Salomonovi pregovori.

(Bukve modrosti.)

1. Modre besede, rečene o pravem času, so zlata jabelka v srebernem torilu.

2. Milostiv biti in prav storiti je Bogu ljubše ko klavni darovi.

3. Kdor se siromaka usmili, časti njegovega stvarnika. Kdor ubozega stiska, preklinja njegovega stvarnika.
4. Moder sin je veselje očetu, sin štorast materina žalost.
5. Kar se fantè nauči, starček še stori.
6. Strah in šiba zmodrujeta; otrok pa, v nemar puščan, materi oči pokriva.
7. Prav stori in trdno bo tvoje zdravje, prijetna tvoja beseda, varna in gotova tvoja stopinja in sladko tvoje spanje; zakaj Gospod ti bo na strani in tvoj varh.
8. Bahač, ki ni mož besede, je veter in brez dežja oblak.
9. Kdor v bogastvo zaupa, obleti se kakor cvet, zeleni pa pravični kakor nova mladika.
10. Bolj malo po pravici, ko veliko po krivici; bolj malo v božjem strahu, ko veliki zakladje, pa nepokoj zraven njih; bolj skleda zelšine, pa v ljubezni, ko pitan vol, zraven pa sovrašтво in napaka.
11. Kdor seje krivico, žanje britkost.
12. Prilegaj se še tako krivični kruh, zadnjič pesek brusta po ustih.
13. Telesa življenje je mirno srce; nevošeljivost je gnijlost po kostéh.
14. Kjer je veliko besedi, ne mine lahko brez greha.
15. Kdor z modrimi hodi, bode moder; kdor se z napačnimi spajdaši, popači se sam.
16. V prenagli hoji se lahko noga spotakne, — tako nepremislek nič prida ne stori.
17. Lent! k mravlji idi v šolo, in uči se modrosti od nje. Nima ne vojvoda, ne priganjača ne gospóske, in vendar si pripravlja hrano po letu, žene se po živežu ob letu, da ima po zimi kaj živeti.
18. Lenetu je zatrnjena pot; pot pridnega je gladko nasuta.
19. Kakor se srebro v ognju čisti, v plavžu zlato, tako poskuša Bog srca v nadlogi.
20. Hoja pravičnih je enaka zarjini luči, ktera prihaja in vse razsvitjuje, da je trdi dan; pot hudobnih je tma, sami ne vedó, v kaj naleté.

M. Ravnikar.

104. Iz pobožnih razgovorov.

(Česki spisal Tomaž vitez iz Štitnega v 14. stoletji.)

1. O tem, kaj je Bog in po čem se ima spoznati.

Deca. Preljubi očka! Ker nam je popraševati te, radi bi razumeli, kaj je Bog.

Oče. O otročiči! kratko, pa razsežno in previsoko vprašanje ste zastavili. Da je Bog, v tem se razuma ne dá motiti; vse

5 stvarstvo kliče, da Bog stvarnik je, ker nič se ni storilo samo. Zató vsi ljudje: židovi, kristijani, krivoverci in modrijani, imajo nekaj za Boga; ali kaj je Bog, tega um človeški ne obsegne. Zató porečem, da Bog je nepovedno popolno bitje, od kterega se ne more misliti nič boljšega, nič blaženejšega, nič veličastnejšega, niti se more misliti, kar bi bilo tako dobro, tako blaženo, tako veličastno; ker v tem presega vsako misel, vsak bodi angeljski bodi človeški um, vselej je izvrstniši, nego more kdo povedati ali pomisliti. Kaj torej Bog ni, to najdete; ali kaj da je, tega ne moremo dosegniti. Kajti naj si kdo umisli kolikor more največe veličje, največo visokost, vsegdar bode Bog nad to. Odtod baš izhajajo mnoge nevernikov ali krivovercev zmote, da so, umislivši si v svojih pomislih Boga tako ali tako, rekli, da to je Bog. Zakaj v tem je razum, spoznati svoj nerazum, da nam ni mogoče gledati v jasnost slavnega božestva in v le-ta duhovni blesk te nepristopne notranje svetlobe, v kateri je Bog. Toda v ponižnosti, trde močno in pravo krščansko vero, zaslužimo si, da ugledamo svojega Boga po Kristu gospodu našem, kedar nam bodo srčne oči do dobrega očiščene v ónem večnem kraljestvu njegovem; ako nas vendar greh popolnoma ne oslepi, da bi, česar Bog ne daj! kakorkoli Boga pozabili, ne ljubeči ga v pravi veri nad vse. Tako pravi pismo: „Ne verovaje, ne bodete razumeli.“

Zató, otročiči, o tem tako visokem bitji je treba z bojaznijo in strahom ter skromno misliti in govoriti, in prav z marnim ušesom v pobožnem srcu, iz ljubezni, ne iz radovednosti poslušati, kajti ni je nevarnejše blodnje, nego v tem, kaj je Bog, zabloditi, za Boga vzeti, kar ni; nič ni teže, nego doseči z razumom to toliko popolnost; nič tako koristnega ne more iznajti se, nego kar kdo verno, prav, brez zablode more spoznati o slavnem Bogu. — —

Govoré o Bogu, vemo, da je, niti se dá razum premotiti, kakor ne bi Boga bilo; toda obdan z veličjem svojim previšuje na vsako stran naš razum, da ne dosegnemo, kaj je Bog. Hoté razumeti, kaj je, spomnimo se tiste besede, katero je rekel Bog Mojzesu, poslavši ga k izraelskemu ljudstvu. Na vprašanje Mojzesovo: Kdo si ti, Gospod? kako naj odgovorim ljudstvu, če me povpraša: kdo je tisti, ki te je poslal k nam? odvrne Bog: „Jaz sem, kdor sem“, — tako porečeš ljudstvu. — „On, kteri je, poslal me je k vam.“ — Bog je edini prav brez premembe kterekoli, vedno tisti, vedno tam, vedno tako sam v sebi. O nijednem drugem bitji, katero ni on, ne more se s polno resnico reči: je; kajti razen njega nijedno bitje ni brez giba in spremene samo v sebi. Tedaj Bog je, a brez Boga nič ni, in kakor on sam ni brez sebe, tako niti brez njega nič biti ne more. On sebi je; on vsemu je. Bog je začetek vsemu. Mnoge reči se ime-

nujejo in so drugih reči začetki; ali tudi one imajo svoj začetek od drugih in vsi ti začetki imajo svoj začetek od tega prvega začetka, ki je brez začetka, vsegdar sam v sebi, brez spremina in giba, vsegdar bivajoč. — —

Pomislite, kolika, je to reč: vse iz ničesar storiti! Kteri 55
um to more doseči? Je li mala reč, tudi najmanjšo stvarco narediti iz ničesar? Prevdari, kaj je nič, kaj nekaj: kako daleč je eno od drugega. Inako bi velika bila ta moč, ktera bi samo eno in najmanjšo stvar naredila iz ničesar, koliko se mora ceniti tista moč, ki je tako množstvo stvari storila, iz ničesar storila! 60
Kdor hoče pomisliti na število, kar je stvarjenega: seštej zvezde, seštej različnih živali pokolenja, ki imajo živo dušo, vsako po svojem rodu: tu ljudjé, tam levi, tam konji, goveda, poljske živali, ptiči, miši, ribe, hrošči, muhe, žuželke. Koliko je različnih plemen in koliko glav vsakega rodú! Koliko je vseh ljudi, koliko 65
njihovih las? Koliko je peska? Čudiš se mar, da ne moreš z mislijo objeti vseh teh stvarjenih reči? Raje se čudi tej veličastni moči, ktera je vse to iz ničesar napravila! In tako z uraom pre-mišljevatí stvarstvo, zapopadek je in pristop k spoznavi božjega veličestva, in čudé se mu hvalo dajati mu ter v ponižnosti in 70
strahu biti pod močjó tako vsemogočo.

II. Kje in kako je božja modrost svet in kar je v njém vredila in vtemeljila.

Deca. Vemo tudi mi, da ni moči hvale božje izreči; kar koli kdo more povedati o Bogu, vsegdar bode nedopovedano. Vendar pa ne spodobi se niti molčati vsaj gledé tega, kar je mogoče o njem povedati. — 75

Oče. Ó deca! k visokim besedam spodbujate me. Ljubezen me mora: ktera ljubezen, vé tisti, ki jo je dal.

Rekel sem malo pred, da je lepota in priličnost osnovana na štirih rečéh. Najpred da je stvar na svojem priležnem mestu. K temu pa, da bode kaj na svojem pristojnem mestu, hoče se, 80
da so mu vsi deli pravšno in trdno zloženi. Pomislite zdaj na vso sestavo vesvoljnega sveta, kako je primerno položena vsaka stvar na svoje mesto, kako trdno skladno so pridale se strani k straném. Vidite, s koliko previdnostjo, s kako prečudno modrostjo je vsega stvarstva krog spojen (sklenjen) in kako pristojno, 85
kako zložno in kako voljno, da so celó strani jako nepodobne skupaj v enem oboru, pa ne samo nepodobne, temuč tudi protivne ali zoperne. Ni-li ogenj protiven vodi, a voda ognju? In vendar je božja modrost to vse zedinila v en svet, in po njegovi volji ne razdira eno drugega; marveč trajaje v takem redu, 90
kakor je postavil ta modri zidar, služi na potrebo vsemu, kar se rodi na tem svetu, ter daje življenje.

O modrost! kako je vsa razvrstila, vsako na svoje mesto!
 Ali kdo zmore, na vse pomisliti, vse dopovedovati? Za to je
 95 pevec v psalmu, gledaje na morje, vskliknil rekoč: Prečudna
 ustanovitev morja! Prečuden v visosti Gospod! Vse si vtemeljil
 premodro! — Da bi v tem edinstvu protivnih stvari ena ne
 rušila druge, imevajo le-te nasprotni reči zopet med seboj v
 100 sredi po katero tako, ki bi s to in óno imela neko podobnost in
 prijatnost, po čemur bi se protivno s protivnim vezalo in pri-
 jatnilo. Tako biva, da so te toliko mnogovrstne stvari ne samo
 voljno, ampak tudi krasno združene med seboj.

Se se spodobi premisliti, kako modro je Bog razredil čase:
 ne vsegdar dan, ne vsegdar noč; za nočjó dan, ki buđi k delu
 105 in sveti, za dnevno noč, da bi se dela trudni spočili. Daljši dan,
 kedar je tega večja potreba, a daljša noč, kedar je manj dela.
 Tudi zarad preminjave je Bog napravil večasi dan daljši, večasi
 krajši od noči, časi zopet oba enake dolgosti, da bi se ljudje
 enoterosti ne navoljili, kajti tudi v tem je menja ugodna. In
 110 tako zopet pomlad, leto, jesen in zima; štirje letni časi, ki so-
 sebnó temu svetu spreminjajo podobo. V pomladanski toploti
 začne se svet mladiti in prenavljati, po letu biva kakor v svoji
 najlepši moči, na jesen pa jame kakor dozorevši starati se in za
 njo zima, djal bi, svet premore in pogubi; to da po božji naredbi
 115 se vse zopet obnovi.

Komur pa to sega predaleč, kako je namreč božja milost
 ali modrost vse uravnala, ali kdor ne bi mogel doumeti viso-
 kega neba podslomb: ta naj opazuje svojega telesa ude, kajti
 imenovan je človek v pismu manjši svét. V človeški sestavi
 120 namreč razodeva se tudi božja modrost. Glej! dokler so druge
 brezumne stvari z glavami nagnjene k zemlji, človek je ravne
 postave, imaje kviško obraz, da bi se s tem nad druge stvari
 pokazalo človečje dostojenstvo, ter da ima svojo misel obračati
 k višku k nebeškim rečem, ne samo k zemlji, kakor neumna
 125 žival, ktera je s telesom in glavo naklonjena k tlo. Opazi
 razloček med tem, kar je v glavi, in kar v nogah, in kako je
 vsako prav na svojem mestu osnovano. Noge imajo najnižje
 mesto, da nesó in držé vse telo; glava pa najviše, da vse telo
 vodi od daleč z očmi vidé in z ušesi slišé vrlo in nevrlo, da
 130 po tem razum razbere, kar je prav: roke v sredini mesa, ki
 se drži s pomočjó kosti.

Kako ima skoz nektre kosti mozeg svoje skrite prehode,
 in neke žile kako imajo skoz nektro kost po božji naredbi pri-
 pravljene luknjice! Tu kosti izrašćajo in izstopajo iz mesa, kjer
 135 je tako treba, kakor vidimo pri zobéh; drugod pa so skrite.
 Kako je vse meso obdano s kožo, da bi imelo notri svoj pokoj
 od reči zopernih njegovih nežnosti, ktera ne bi prenesla grobosti!
 Vsakemu prstu je dal Bog nohte, kakor čelado.

In kdo bi preštel in zapopadel vse notranje dele bođi človeškega bođi drugega telesa, kako je vse po previdni modrosti 140 bođji uravnano!

M. Cigale.

105. Kitica slovenskih pregovorov.

1. Resnica je nebeška rosa; da jo ohraniš, pripravi jej čisto posodo.
2. Večnost ovija pobožnemu dišeč venec upanja okoli grenkega torila.
3. Kedar žalost do vrha prikipi, že veselje se glasi.
4. Če vlečeš očeta do praga, bodo te tvoji otroci črez prag sunili.
5. Rahla beseda zlobnost utolaži.
6. Dokler prosi, zlata usta nosi; kedar vrača, hrbet obrača.
7. Od dobrih besedi se nihče ne zredi.
8. Kdor na zadnje pride, dobi kosti; kdor prepozno pride, pa stoji.
9. Da se resnica prav spozná, treba je čuti dva zvoná.
10. Človek brez vere, vere ni vreden.
11. Na domačem pragu se petelin lahko repenči.
12. Dokler imam repar svoj, vsak mi pravi: bratec moj!
13. Kjer je obilnost, tam je presilnost.
14. Čast je ledena gaz, ki hitro zvodeni.
15. Kdor iz dežele gleda, s tem se ni dobro na solncu greti.
16. Kdor koprivo pozna, nagec skrije.
17. Česar okó ne zagleda, srcu ne preseda.
18. Bodi v družbi, bodi sam, bodi sramnega te sram.
19. Bog ima veliko lastnosti, ali nobene prilike.
20. Sanj je laž, a Bog je istina.
21. Kokoš vodo pije in na Boga gleda.
22. Kar se rodi, surti zori.
23. Oponošen dar je črn pred Bogom.
24. Nabrušen nož rad reže.
25. Hiša razdeljena razpada kakor zapuščena.
26. Nijedna tuga samodruga.
27. Bodljivi kravi Bog ne da rogov.
28. Brez muke ni moke.
29. Dela, ki je danes lahko storiš, ne odlašaj na jutro.
30. Tisti mi je brat, kateri bi mi storil dobro rad.
31. Varuj se tistih maček, ktere spredej ližejo, zadi pa praskajo.
32. Grbec tujo grbo vidi, svoje pa ne.
33. Smrt vse omaja, nje kosa kosi od kraja.
34. Lenuh sam sebi čas krade.

35. Če slepec slepeca vodi, obá v jamo padeta.
36. Boljše ti je starejšega od sebe poslušati.
37. Kedar greš volku naproti, pokličí psa s seboj.
38. Malopriden gospodar čredi vodo kali.
39. Kdor hoče visoko priti, mora trden v glavi biti.
40. Potrpljenje železne duri prebije.
41. V pekel je pot gladka in pripravna, v nebesa ozka in tukavna.
42. Bog ne potrebuje spletene šibe ampak hudobnega človeka, da nas ž njim tepe.
43. Kjer se botrina krega, zemlja križem poka.
44. Kar se v luži zleže, rado v lužo leze.
45. Nesreča nikoli ne praznuje.
46. Kamor se nesreča odloči, vse opreke preskoči.
47. Česar se človek zeló veselí, to je rado polno grenjav.
48. Laž nima rok, vendar človeku zaupanje razdere.
49. Človek se med ljudmi obrusi, kakor kamen po svetu.
50. Moder in srečen, kdor drugih nesrečo na-se obrne!

Drugi razdel: Epika.

I. Pripovedno-naučne poezije: Basni, parabole in alegorije.

106. Sraka in mlade.

- Sraka mlade je svarila: „Če je taka,“ rekó mlade,
.Preveč blizo hiš grestè, „Kaj pa bo začeti nam,
Vas bo nagla smrt pobila, Ak se človek tih prikrađe,
4 Niste dovolj pametne. Nese kamen za hrbtam?“ 12
- Kedar človek se pripogne, Stara pravi: „To je zmota,
Ali sega dol na tla, Vse po svét' na robe gre,
Vsaka naj se hitro ogne: Doživela kaj sem s'rota?
8 On pobira kamena.“ Jajce več ko puta vé.“ 16
- V. Vodnik.

107. Mravlja s kobilico.

- Po letu skrbnó „Ti, beba! kaj veš?
Se mravlja močnó Še tega ne umeš:
Za kruhek potila, O kresu gre peti,
Na kupe nosila, Veselo živeti,
5 Si hrano drobnó. Braniti ne smeš.“ 20
- Kobil'ca cvrči Natora zaspí,
Mar delat' jej ni; Se sneg privali,
10 O solncu vriskála, Kobil'co izstrada;
Ni jenjati znála, Obleda od glada,
Le v petji živi. Boleha, medlí. 25
- Preglasno mravlja Do mravlje prišla,
Pobara drzná: Presuha, tenká.
15 „Kaj, ti pa ne spravljaš? Da-si milo prosila,
Se le obotavljaš? Nič ni si dobila,
Bo zima strašná?“ Ozmerjana b'la: 30
- „Jaz vrednim delím,
Lenuhe podím;
Po letu si pela,
Sred mojega dela,
Pa pleši po zim'!“ Iz kr. Čbelice. 35

108. Propirajoči trepetliki.

Večerni mrak se vleže na jesenske gaje,
 In zvabi me iz belih zidov pod drevesa.
 Po tihem logu gor in dol se sprehajaje,
 Zaslišim šepetati belkasta peresa
 5 Na dvojih trepetlikah, tenkih in visocih.
 Kaj more v tihem mraku to šumljanje biti,
 Da sliši se po logih temnih in širocih?
 Kaj more med peresi danes se goditi?
 Približam se, poslušam, vlečem na ušesa,
 10 In slišim, da z drevesom se drevo prepira.
 Na eni trepetliki govore peresa:
 „Soseda naša, naj te treši ob tla sekira,
 Razcepi belo tvoje deblo na polena!
 Razstelje burja perje na vse štir vetrove,
 15 Do korenin naj skolje strela te ognjena!
 Da bomo me imele veseleje dneve,
 Da nam ne boš do poldna solnca zakrivala.“
 Na drugi trepetliki perje je šumelo:
 „Da bi te, sestra naša, vihra izruvala,
 20 Da deblo tvoje v črni prsti bi trohnelo!
 Da bi pod gnjilim deblom tvoje perje gnjilo,
 Ne delalo nam sence od poldna do večera!“ —
 Pustim v prepiru perje, ko se je stemnilo,
 Poslušat idem zjutraj, če se še prepera.
 25 Al pädla je na log po noči bela slana:
 Pod vejami na kupu perje je molčalo;
 In zopet tretje jutro idem v gaj za rana:
 Vihar je rjul, na deblu deblo je ležalo.

Fr. Cegnar.

109. Čudno jezero.

V deželi daljni, kjer izbaja
 Rumeno solnce izza goré,
 Ko se pri nas za goro maja,
 4 Za čudno jezero se vé.

Gorice z doli se vrstijo,
 Dobrave senčne s travniki,
 Sadú drevesa se šibijo,
 Cvetú nagledati se ni.

12

Na dnu njegovem ak ne dije
 Nad njim nobena sapica,
 Tam krasen kraj se ti odkrije,
 8 Da zemlja nima lepšega,

Ak pa pozabiš, kak globoko
 So te cvetice pod vodó,
 In stegneš drzno svojo roko,
 Da bi utrgal njih enó:

16

- Ko trenil bi z očmi, ti zgine,
Je vsa podvodna krasnost preč,
In spod skaljene globočine
20 Se dno ne da ugledat' več.
- Tje v senožeči, tje v strmine,
Kjer sem kedaj cvetice bral,
In branja truden brez blazine
Na golih tleh sladkó zaspal. 32
- Kot krije voda ta dno krasno,
Ki raju skor enak je svet,
Zagrinja meni dobo jasno
24 Mladosti mrak preteklih let.
- Ak pa želim si omladeti,
Želim si biti spet otrok,
In vidim, da mi preleteti
Prepada ni — je preširok: 36
- Skoz njega gledam tje v ravnine,
Po kateri sem otrok skakljjal;
Tje v trato, hribec, breg, meline,
28 Kjer sem z otroci se igral;
- Začnè se redki mrak gostiti,
Meglà se dela pred očmi,
In srečnih krajev razločiti
Mi teme več mogoče ni. 40
- Fr. Svetličič.

110. Svečan in cvetica.

Pod rušo gorice, na solnčno stran,
Cvetica je nježna tičala,
V zavetji se varnem ni mornih slan,
Ko zima je zunej vibrala,
Ni burje, snegov se ni bala,
Ker zemlja zakriva jo varno
Pred mrazom, pred silo viharo. 7

Al komaj topiti se led začnè
Od solnca, ki nekaj dni greje,
In komaj prek juga se rižice
Znebijó snežene odeje:
Že svečan k cvetici prispeje,
In trka na rušico njeno,
Klicaje z hesedo medeno. 14

Svečan.

Kaj čakaš, premiljena, kaj mudiš,
Doklej pod zemljó boš tičala?
Ne pada več slana, ne brije piš,
Že sneg je gorkota pregnala;
Na solnce, čvetičica zala,
Ne skrivaj več svoje lepote
Pred svetom v neznane temnote! 21

Cvetica.

Še zima se zdi mi, minula ni,
Bojim se, da mraz mi še preti;

28 Glej ! zemlja me kviško še ne budí,
 Ne slišim še ptičkov žgoleti,
 Ne sapic pomladnih šumeti,
 In skrbno umikajo lice
 Pod zemljo še moje sestrice.

Svečan.

35 Kaj tvežeš, cvetica, naj sram te bo,
 Mar letenske čakaš vročine,
 Ko toča pobija, ko strele žgó,
 Ko suša popalja cvetline ?
 Le mudi, da pomlad premine,
 Da bodejo druge, manj zale,
 Na tebe zmrzlivko kazale.

Cvetica.

42 Potrpi moj svečan, vsaj ene dni,
 Saj dolgo ne bom se mudila,
 Premrzle se zdijo mi še noči ;
 Jutranja bi sapa nemila
 Nezdrava mi bit' utegnula,
 Ker zemlja, ko dan se nagnuje,
 Še zmerom nad mano zmrzuje.

Svečan.

49 Oj, starke neslane pač ne poznaš,
 Cvetičica moja prelepa !
 Ki polna zavisti mrazi nalaš,
 Da bolj te v samoto zaklepa,
 Da skriva temnica te slepa,
 Med tem, ko pomlajene dobe
 Vse vživa in dije sladkobe.

56 O pridi na svetlo, na beli dan,
 In zemljo zapusti vesela !
 Pač radosti čaka te raj neznan ;
 Toplota najmilša bo grela,
 Najmeča te sapa objela ;
 Najlepša, najzalša cvetica
 Med cvetjem boš stala kraljica.

57 Tako jo je vabil, jo klical ven,
 In sročče obetal čez sreče ;
 Kar mika srce, lizun jej na den,
 Vse sladko vse ljubo izvleče,
 Dokler ne preveri boječe,

Dokler izpeljana ni bila
Nevedna iz varnega krila, 63

Al' komaj je vne, strašno se zavé :
Pred sabo zré polja snežene,
In komaj je solnce šlo za goré,
Zarjovejo burje ledene,
Zmarzál jo strupena oklene ;
Prepozno kesá se zdaj reva,
Ter mraza in groze medleva. 70

In zjutraj, ko dan posijal je spet,
Cvetičica več ni živela,
Viselo je perje, bil skrčen je cvet,
In bilka sesedena, vela.
Mat' zemlja zastonj je solzela,
Zastonj je po hčerki tožila —
Ni tožba več mrtve zbudila. 77

L. Svetec Podgorski.

111. Umetnik.

Ko goni te z mesta, nemirno te ziblje,
Kri hije v preozke bregove srcá ;
Kaj širi se v tebi, kaj v prsih ti giblje,
Povedati srce in um ti ne zna.

Zasveti se blisk,
Udari grom ! 5

Razmakne se skale okorne tisk ;
Plasti se drobijo, trga se lom ;
Iz hrama zemljé pa bobni in šumi,
Razvezana reka buči in grmi,
V zeleno hiti. 10

V valovih solnce in luna miglja,
Nad reko se kroži mavra z nebá ;
Srečuje te lastni obraz iz vodé,
Trgovi in mesta, drevesa, goré. 15

Vodé se budijo ;
Plavuti bliščijo ;
In ribice semkaj in tje gomezijo.
Po nebu se ptičji poganja oblak,
In reže s perutmi ujasnjeni zrak, 20

- In suče se v desno, v levo zigrava ;
 Krdelo leteče
 Seda v valove bežeče ;
 Tam mirno plava,
 25 Mladenič ribič, radosti poln.
 Odpenja čoln,
 Veslá, za veslom veselo poje,
 In meče na mokro mreže svoje.
 Ob vodi
 30 Zeleni lovec hodi ;
 Med bičeje se vmiče,
 In pazi in gleda,
 Kam utva seda.
 Po bregu pa trava se rosna dviguje,
 35 Visoko rase ;
 Po travi se čreda jagnjet raduje,
 Skakljaje pase.
- Stoji siv pastir ;
 Ne veruje lastnim očém,
 40 In gleda nem,
 In vidi in vé,
 Kaj nekđaj budilo je šum in nemir,
 Kipelo grmeče v osrčji zemljé.

Fr. Levstik.

112. Pluga.

Pred hišo ležal	Kako da rija	
Je plug pri plugi ;	Obéh ni snela ?	
Rijav je prvi,	Branila menda	
4 Svetál je drugi.	So pridna dela.	8

M. Vilhar.

113. Cena.

Vse kar plava in kar leze,	Govori pero modrostno :	
Vse, kar hodi, kar leti,	„Tmote ne trpim nikdar ;	
Zbere se v presojevanje,	Um človeški razsvetlujem,	
14 Pred-se kliče može tri.	Uk in znanje sta moj dar.“	12
Meč se prvi je oglašil :	Zadnji pravi plug med njimi :	
„Jaz sem gospodar svetá ;	„Mirno rijem pod zemljó ;	
Kamor pridem, pot si vgladim ;	Pa sem svét že preobrazil,	
18 Vse pred mano trepetá !	Tiha sreča je z menó.“	16

Vse, kar plava in kar leze,
 Vse, kar hodi, kar leti,
 Zdaj se okrog pluga zbere,
 Plugu venec podeli.

M. Vilhar.

20

114. Hrast in lipa.

Hrast je lipo ogovoril:
 „Mnogo let že tu stojiva
 Tiho, mirno, brez razpora;
 Ti pa sedaj preširoko
 5 Veje svoje raztezuješ!
 Previsoko glavo svojo
 Prot jasnemu nebu dvigaš!
 Še obnebje mi zakrivaš,
 Vejam mojim rasti braniš!
 10 Tvoje korenike k mojim
 Pod skalovjem so predrle,
 Bodo mojim pot zaprle,
 Morda je celó zatrle!
 Velikansko deblo moje
 15 Se viharju ne pripogne,
 Gromu, tresku se upira.
 Ti pa si le šibko drevce!
 Jaz sem trd ko večna stena,
 Pod menoj še morje stoka,
 20 Z mano se ne meriš reval!“ —

Hrastu lipa odgovarja:
 „Če dvigujem kviško glavo,
 Če razširjam krasno veje,
 In če silim gor do neba,
 Ti nikdar ne bodeš branil! 25
 Tudi mene solnce greje,
 Tudi meni luna sije,
 Tudi na-me rosa pada,
 Z dijamanti me posiplje!
 Tudi moj život je krepek, 30
 Čelo krepko, srce krepko!
 Senca moja pa je večja
 In hladnejša je ko tvoja!
 Deblo moje da podobe,
 Cvetje moje blago zdravje! 35
 Če pa veje moje v tvoje
 Silijo, ne bom branila!
 Brani tí, če ti je dano!
 Ti po svoje! Jaz po svoje!
 Brez prepira, brez sovraštva! 40
 Svobodna sta zrak in zemlja!

M. Vilhar.

115. Vojska z volkom in psom.

Živel je bogat selják, ki imel je vsega obilno.
 Hlev mu je mukavcev poln in svinják mu je z rilci natlačen,
 Pseto Belín je čuvaj mu bogatega blagoimetja. —
 Volku iz bližnjih goščav pocedé se sline po prascih. 5
 V misli zagrezne se on, kak mastne dobil bi pečenke.
 Ena mu pride na um, ta bode gotovo najboljša.
 Kmal se z Belinom spozná in pobratita brž se do dobra.
 Nekega dné, ko je menil volčak, da je že stanovitna
 Družna ta vez mu z Belinom in več nerazrušna prijaznost,
 Reče mu: „Dragi pajdaš, ti, največi prijateljev mojih, 10
 Združiva, daj, se v zavezo in to naredíva pogodbo,
 Da, če bi jaz kaj okradel, me ti ne izdaš in ovadiš,

- In če bi ti kaj ugrabil, te jaz ne izdam in ovadim.
 To diplomatično vez potrđita z lastnim podpisom,
 15 Ter zapečatita list po navádi veljavnega reda;
 In da se vez poretneži in list, da mrtva ne bode beseda,
 Reče Belinu volkáč: „Ti, nocoj jaz k tvojemu gazdi
 Pridem nekoliko v vas, da si ktereга prasca izberem,
 Al da ko mutec molčiš in, odgnjil ti jeziki! če lajaš,
 20 Da ne zbudiš mi domačih, in da jaz mesarim brezskrbno!
 Reče Belin: „O le pridi, pajdaš, brezskrbno po svinjče,
 Jaz te ne bodem izdal.“ — „No dobro, jaz pridem.“ Odide.
 Kakor je noč nastala, priplazi volkač se k Belinu.
 „Dober večer, moj Belin!“ mu reče prijazno potuhnjen,
 25 „Prišel sem zdaj po obljudi, da grem si izberem prasico.“
 „Bog daj dober večer!“ odzdravi Belin, „veseli me,
 Da si že tu; že dobro, le nič se ne boj in le srčno
 Pojdi v svinjak in zakolji si tam ga praseta po volji,
 Ki se ti zdi, da ima najboljšo slanino pod kožo.“ —
 30 Volk gre koj in se splazi v svinjak med čredo prasičjo.
 Grozno morijo prične, da od zôb tak cepajo prasci,
 Kakor od kose senó ali žitno klasje od srpa.
 Cviliti svinje začné in ženó tak žalostno krulbo,
 Da iz glasú se je znalo, da joj in prejoj se jim gode.
 35 Kakor začuje Belin, pa zalaja pred vežnimi durmi,
 Laja na glas, da bi mrtvi, nikar le se zbudili speči.
 V hiši zbudé se družina, hité vsi vstajati s postelj,
 Kaj tak laja Belin in zakaj tak cvilijo svinje?
 Vidijo, kak mesari, pa lop s polenom po volku;
 40 Tolčejo na vso moč in mlatijo z bati mu grbo.
 Revež polomljen in zbit jim komaj unese življenje. —
 Ali tedaj ko poležejo spat na novo družina,
 Volk za plotom poskrit razsrjen počaka Belina,
 Pa ga pograbi renčeč: Aha, ti verica pesja,
 45 Ali si tú? Ti si djal, da ne bodeš lajal, ko pridem,
 Pak si me vkanil, Belin; ne odpustim nikoli ti tega,
 Kajti sem stolčen da joj, in boli me vse po životu. —
 Zdaj se spričava Belin in ga prosi, da mu prizanese,
 Da ga ne kazni za zdaj, naj z novič le pride brezskrbno
 50 Danes zvečer na dvorišče, da nem bo na cviljenje vsako,
 Pa se rotí: naj mine me um, če zdaj se ti lažem,
 Jezik, če laž govorim, na nebo da koj mi prisahne!
 Še je roté se zaklinjal, in moči ni znaniti vsega,
 Kak se je veril Belin, ki mu strah je narekal besede,
 55 Kdor se dosti rotí, nič ni mu al malo verjeti,
 Tega še vedel ni volk, še prišel ni dosti po svetu,
 Pa je verjel, kar legal je Belin, in imel za resnico.
 Pride večer in pripelje s seboj noč s temno odejo,

- Kedar pri hiši pospó, prímuza se volk na dvorišče,
 Zleze v svinjak in klati začnè brezskrbno prešiče, 60
 Rilci pa v cvil in pa v krul, da je glušilo huskanje volka.
 Kakor to sliši Belin, pa zalaja in laja na vso moč,
 Dokler zbudé se družina in planejo z drogi nad volka :
 Udri po njem, kdor more, da le ga telebi po koži.
 Sreča mu blaga je spet, da pobili ga niso do cela, 65
 Spet jim uide razbit z raztrgano kožo po hrbtu,
 Vleče se proč in se skrije za plot in počaka pokoja.
 Gleða, kje bil bi Belin, pa ga spazi pred vežnimi durmi ;
 Pa mu golčí : Le počakaj, Belin, ne vidiš me nič več,
 Ne oprostím ti, že prišel bo čas, ki te dal mi bo v kremplje. 70
 Spet se pravičiti hoče Belin in se militi volku,
 Toda ne vda se mu volk, da Belin bi preveril ga z nova ;
 Kar ne posluša ga več, ker svinj mu dovolil ni klati,
 Vojsko mu kar napové, in mu da tri dni za pripravo.
 Zđaj se odvleče v temičasti les pomagačev si iskat, 75
 Misli in zmislí si to-le : poslal bom do divjega prasca,
 Pa mu obljubim prijateljski mir med najinim rodom
 Na vekovečen čas, to vem da mu bode po volji.
 Mislil je prav, ni vkanil ga up, ker priti na pomoč
 Mu je obljubil nerés, vsaj bila mu všeč je pogodba. 80
 Ali to ni še dovolj, da bi zmogel Belinovo vojsko ;
 Spravi na svojo si stran še medveda in modro lisico,
 Dobre pogodbe obema dajóč, da sta morala priti,
 Ako je kolikaj skrb jima bilo za lastni dobiček.
 Zđaj jih imel je dovolj, pa je mislil, da kos bo Belinu, 85
 Živel je mirne vesti in je čakal pokojnega srca
 Tistega dné, ki sta boju za rok ga postavila bila.
 Tudi Belin se pripravlja za boj in si družnike volí,
 Gre po dvorišču okrog in žalosten pride do mačka ;
 Maček ga ogovorí s to pomilovavno besedo : 90
 „Kaj pa je tebi, Belin, da se tak prežalostno nosiš ?“
 „Dragi moj muc !“ govoréč mu Belin odgovarja,
 „Oh ti ne veš, kaj mene teží ! viž, boj mi je z volkom,
 Jutri se moram pod oni-le hrast postaviti z vojsko,
 Ali bi šel ti z menoj mi pomagat, da zmagava volka ?“ 95
 „Oh oh, hočem, predragi Belin, in zakaj ne bi hotel ?
 Bom bom,“ maček velí, „al pojdi še racmana prosit,
 Gotov je on pomočnik, on pride gotovo na vojsko.“
 K racmanu gre, ta obljubi mu koj, da mu dojde na pomoč,
 Reče : „Zakaj ne bi šel, vsaj ti nas braniš lisice, 100
 Da si ne upa na dvor prikradši se splaziti s tiha
 Ter da ljubljenih rac predragih mi žen ne pokrade ;
 Pojde še tudi gosják, al bil že njega si prosit ?“
 Gre do gosjaka in tudi gosják mu priti obljubi.

- 105 „Kaj ne bi prišel?“ velí, „Vsaj nimam vzroka odreči,
 Bil bi ti pač nezahvalen, če té bi dobrote ne storil
 Tebi, ki nam si čuvaj, ki nas braniš zaleznikov nočnih!“
 „Nas bo pa, menim, dovolj zdaj,“ reče Belin veselé se.
 Dojde za borbo odmenjeni dan, Volk s svojo armado
- 110 Gre na bojišče pod hrast, ves svest si zmagodobitja,
 Kar nič ne jemajóč si na pamet, da mogel bi biti
 On, ki dobil bo krc : ni skušal še vojskine sreče.
 Modri mu dajejo svet, kako naj vso vojsko razvrsti ;
 Ali le on si se pameten zdi, pa ne dela po njihnem ;
- 115 Drugi, ki slutijo zlo, si ne upajo zlu se opreti,
 Volk jim je znan trmoglav in bojé se zameriti vodji.
 Vsakemu sam sta zbere in dé v kup hrastove stelje
 Divjega prasca veleč mu : „Nerés ! tu tobi je mesto,
 Ti pa, lisica, se splazi na hrast, kar moreš visoko,
- 120 Glej in napenjaj si sklen na vsestran paznega oka,
 Kdaj in od kod nam pride Belin in vojska njegova ;
 Onda nam s tiha poveš, da se bodemo mogli ravnati ;
 Medved, ti tudi na hrast, jaz pa grem pod ono le klado.
 Ko po zapovedi vse se zgodi in stori po povelji,
- 125 Bliža se tudi Belin, pred njim koraka jo racman,
 Maček pa stopa za njima držéč rep moško na višek,
 Ž njim jo korači gosják, on puše iz celega kljuna.
 Spazi lisica in s tiha velí : „Sovražnik se bliža,
 Vojsko vodi Belin in s tamborjem hodi od spredej,
- 130 Tambor udarja na moč ; čuj, bobnanje : tatatata ta ;
 Stopa za njim vojník, on nosi nabasano puško,
 Streljal bo zdaj zdaj na nas ; joj, joj mi nimamo pušek.“
 Vse vse omolkne, ko pride Belin nekoliko bliže.
 Prascu molelo je z listja uhó, na-nj sedla je muha,
- 135 Zmiga da bi jo odgnal, al maček zapazi ta migljeje,
 Misli si : lej mi jo miš ! pa priskoči in urno pograbi
 Prasca, o joj, za uhó ; prestraši se prasec in puhne
 Ven izpod listja, beží, kar nesó četiri ga noge ;
 Maček se tudi zbojí in pobegne na hrast do medveda,
- 140 Medved se splaši in vrže ga strah z drevesa na zemljo,
 Maček se še bolj zbojí, pa pleza še više do vrha
 Gor do lisice, ki zgrabi jo strah, da tudi opadne
 In zbeží z medvedom in nič se nazaj ne ogleda.
 Volkova vojska razšlá se je v les, sam volk je pod klado
- 145 Tičal in mirno čepel se boječ, da ga kdo ne zapazi ;
 In ko odšel je Belin, vrnivši se z vojsko junaško,
 Zmagovenčan domú, le brali smo v volčjih úkazih :
 'Tak' velevamo mi volk, kralj nepremagljivi živalstva.

M. Valjavec.

116. Mladeneč in Vila.

Na lice mladenču zarja posije,
 Neznana iz spanja predrami ga moč,
 In urno žene iz temne samije
 Med gozda zelenega rosnato noč;
 Zagleda zbnjéne pomladi življenje,
 In močno mu srce navdá hrepenenje. 6

Mladike ovijajo lučice zlate,
 In hlad ljubeznjiv po zelenji šumi,
 Po zraku se zibljejo trume krilate,
 Preradostno petje po logu doni,
 Ter bunčice pisano cvetje odpira,
 Napaja mana in rosa ga spira. 12

Mladenča prečudni občutki budijo,
 Ko vidi sukánje pomladnih stvari,
 Ko sluša sladkih glasov harmonijo,
 Luč gleda, ki v sinjih višavah gori.
 Pomembe skrivnostne ne vé razjasniti,
 In v temaem okrožji ne vé kaj storiti. 18

Kar zdrami ga šum po gladki stezici
 In boginja Vila podá mu rokó ;
 Ovenčano čelo se sveti devici,
 Počasti ga z rahlo besedo takó :
 Kaj gledaš zamišljen pomladnje življenje,
 Ne veš, kaj pomeni sreča hrepenenje ? 24

Pobratí z nebeško se harmonijo,
 In celi ti svet presladka bo last,
 Neskončnost veseljna ti bo v domačijo.
 Vse veke razlegala tvoja se čast.
 Dan beli ti zgodnja je zarja rodila,
 Noč temna te nikdar ne bode zakrila. 30

Kraljestvo je moje na jasnih višavah,
 Čisteje ko tukaj ne bó se žari,
 Podložnike zbiram pa v hladnih nižavah,
 Ne brani mladeneč se pevske časti;
 Podajam ti liro in radostne strune,
 Naj petje mogočno vsa srca presune ! 36

In boginjo skrije jasna višina,
 Ostane mladenču pevska last;
 Veseljnost neskončna mu je domovina,
 Razlegala večna se bode mu čast,
 Ki giblje po strunah prste krilate,
 Z veseljem napaja sestre in brate ! A. Umek. 42

117. Prilika o delavcih v vinogradu.

(Mat. 20, 1.—17.)

Gospodar je šel za svitom delavcev najemat v svoj vinograd. Zgovori se z njimi dati jim po desetici dneine in je pošlje v vinograd. Tri ure potlej je spet šel, in vidi še druge na trgu posedati; reče jim: „Še vi pojte v moj vinograd, in dal vam
5 bom, kar bo prav.“ Gredó.

O poldne in ob treh popoldne gre spet, in je takisto storil. Eno uro pred solnčnim zahodom pride še enkrat, še jih je našel; reče jim: „Kaj le-tod postopate ves ljubi dan?“ — Odgovorili so mu: „Nihče nas ne naprosi.“ Reče jim: „Še vi pojte v moj
10 vinograd.“

Kedar se je noč delala, rekel je vinogradov gospodar svogemu vinogradniku: „Pokličí delavce in je plačaj. Pri zadnjih začni in zapóred do prvih plačaj! — Tisti tedaj, kateri so bili eno uro pred mrakom na delo šli, ti so najprvi na vrsti in so
15 po desetici prejeli. Kedar je vrsta do prvih prišla, mislili so: „Češ! mi bomo več dobili.“ Pa vsak je prejel svojo izgovorjeno desetico. Jemljé so godernjali nad gospodarjem; rekó mu: „Ti prikončniki so eno uro le delali in primerjaš je nam, ki smo težo in vročino celega dneva občutili! Pa gospodar mu
20 (enemu izmed njih) reče: „Prijatelj! ne delam ti krivice. Ali se nisi za desetico z menoj pogodil? Vzemi, kar ti gre, in idi. Pa tudi tem-le zadnjim hočem toliko, kakor tebi, dati. Ali nimam oblasti storiti s svojim, kar hočem? Ali se zató huduješ, da sem dober?“ — Tako bodo poslednji prvi, in prvi poslednji.

M. Ravnikar.

118. Prilika o semenu, plevelu, gorčičnem zrnju in kvasu.

(Mat. 13, 3.—8., 19.—33., 36.—43.)

Glejte, sejavec je šel sejat.

In ko je sejal (seme), padlo je nekaj poleg pota, in prišle so ptice izpod neba in so je pozobale.

Drugo pa je padlo na kamenito, kjer ni imelo veliko prsti,
5 in je hitro pognalo, ker ni imelo globoke zemlje.

Ko je pa solnce izšlo, je zvenelo; in ker ni imelo korenine, je usahnilo.

Drugo pa je padlo med trnje, in trnje je zraslo in je zadušilo.

10 Drugo je pa padlo v dobro zemljo in je dalo sad: eno stoteren, eno šestdeseteren, eno trideseteren. —

Kedar kdo sliši besedo kraljestva in ne razume, pride hudič in odvzame, kar je sejano v njegovem srcu; ta je tisti, kateri je poleg pota sejan.

Kteri je pa na kamenito sejan, ta je tisti, kateri besedo sliši in jo brz z veseljem sprejme: 15

pa nima korenine v sebi, ampak je za nekaj časa; kedar pa vstane nadloga in preganjanje zavoljo besede, precej se pohujša.

Kteri je pa med trnje sejan, ta je tisti, kateri besedo sliši, toda skrb tega sveta in slepotija bogastva zaduši besedo, in je brez sadu. 20

Kteri pa je v dobro zemljo sejan, ta je tisti, kateri besedo sliši in razume, in sad rodi in stori nekteri sicer stoteren, nekteri šestdeseteren, nekteri pa trideseteren. — 25

Nebeško kraljestvo je podobno človeku, kateri je dobro seme vsejal na svojo njivo.

Kedar so pa ljudje spali, prišel je njegov sovražnik, in je prisejal lulike med pšenico, in je preč šel.

Ko je pa zelenje zraslo in sad storilo, tedaj se je tudi lulika prikazala. 30

Pristopili pa so hlapci hišnega gospodarja in so mu rekli: Gospod! ali nisi dobrega semena vsejal na svojo njivo? Od kod ima tedaj luliko?

In jim reče: Sovražen človek je to storil. Hlapci pa so mu rekli: Hočeš, da gremo in jo pobereemo? 35

In reče: Nikar, da kje luliko pobiraje ž njo vred tudi pšenice ne porujete.

Pustite oboje rasti do žetve, in ob času žetve porečem ženjem: Poberte prvič luliko in jo povežite v snopke, da se sežge, pšenico pa spravite v mojo žitnico. — 40

Nebeško kraljestvo je podobno gorčičnemu zrnu, katero je človek vzel in na svojo njivo vsejal.

To je sicer najmanjše izmed vseh semen; kedar pa zraste, tedaj je večje ko vsa zelišča in je drevo, tako da ptice izpod neba pridejo in prebivajo na njegovih vejah. — 45

Nebeško kraljestvo je podobno kvasu, kateri je žena vzela in vmesila med tri polovnjake moke, da se je vse skvasilo. —

Tedaj je Jezus odpravil množice in je prišel v hišo; in njegovi učenci so k njemu pristopili, rekoč: Razloži nam priliko od lulike na njivi. 50

On pa je odgovoril in jim rekel: Kteri dobro seme seje, ta je Sin človekov.

Njiva je svet; dobro seme so otroci kraljestva, lulika pa so otroci hudobe. 55

Sovražnik pa, kateri jo je vsejal, je hudič; žetev je konec sveta, ženjci pa so angelji.

Kakor se tedaj lulika pobere in v ognji sežgè, tako bo ob koncu svetá.

60 Sin človekov bo poslal svoje angelje in ti bodo pobrali iz njegovega kraljestva vse pohujšanje in tiste, kateri krivico delajo; in je bodo vrgli v peč ognja; tam bo jok in škripanje z zobmi.

Takrat se bodo pravični svetili, kakor solnee v kraljestvu
65 svojega Očeta. Kteri ima ušesa za poslušanje, ta naj posluša.
(Sv. pismo star. in nov. zak.)

119. Ezopove basni.

I. Hrast in trst.

Hrast se je bahal s svojo trdnostjo in stanovitnostjo in trstu očital njegovo slabost, da se pred vsakim vetrom trese in uklanja. Trst je pa zaničevanje pohlevno trpel in molčal. Kmalu potem pa vstane velik vihar; ker se hrast ne da ušibiti, pre-
5 lomi ga vihar in podere; trst se pa ponižno priklanja pa hitro spet vstane.

Trdovratnost in svojeglavnost nima obstanka, ampak ponižnost in potrpežljivost. Fr. Metelko.

II. Vola in oje.

Vola vprežena sta voz vlekla; oje se pa pritoži, da preveč trpi, in vola krega in zmerja, da sta mu nehvaležna, ker ju je prej, dokler je še raslo, s svojimi vejami redilo. „Ali je to po pravici“, pravita mu vola, „da naju nehvaležnosti dolžiš? Ker
5 naju vidiš od teže zdihovati in vidiš, kako neusmiljeno naji tepó, s kolikim trudom, da komaj sopeva, tebe in voz vlečeva, moglo bi vendar spoznati, da prisiljena to storiva.“

Ne jezi se nad njim, kdor ti neradovoljno kaj zopernega stori. Fr. Metelko.

III. Lev in lisica.

Lev je v starosti obnemogel, preslab je bil si živeža iskati; zato se zmislil posebne zvijače. V svojem brlogu, kakor umirajoč bolnik, stegnjen leži; vse štirinoge živali ga hodijo obiskovat in milovat, ahi zaporedoma je je davil in žrl. Ko je bil že veliko živali požrl, pride tudi lisičica k brlogu; pa vne obstoji ter skrbno okoli sebe ogledava. Lev jo vpraša, zakaj da k njemu ne pristopi. Ali odgovori mu: „Zató ker vidim veliko stopinj
5 proti tebi obrnjenih, nazaj pa nič.“

Kdor je moder, kmalo spozna stopinje proti nesreči, da se
10 jej vé ogniti. Fr. Metelko.

IV. Jelen.

Na enem očesu slep jelen se je hodil poleg morja past, slepo oko je vselej proti morju obrnil: češ, od te strani se mi ni nič bati, na uno stran pa vidim. Primeri se pa, da ladija priplava; iz nje zagledajo jelena in ga ustrelé. Jelen se zvrne, in predno pogine, pravi: „Pač sem bil neumen! Od une strani sem se bal, pa mirno zaupal morju, katero mi je smrt prineslo.“

Marsikterega nesreča najde ondi, kjer si je je najmenj v svesti.

Fr. Metelko.

120. Heroslav na razpotji.

(Ksenofont.)

Ko je bil Heroslav do onih let dorasel, v katerih mladenči samosvojnost zadobivši pokažejo, če bodo po poti kreposti ali malopridnosti v življenje krenili, pravijo, da se je podal v samoto ter ondi sedel ne vedoč, po kateri teh poti bi se obrnil. Tedaj se mu je zdelo, da se mu bližate dve veliki ženski: ena veličastna videti in svobodnega rodú, polti snažne, pogleda sramožljivega, spodobne noše in v beli obleki; ena pa rejena do zalitosti in voljnosti, kože olišpane, da se je zdela bolj bela in rudeča ko je bila res, nosila se je po koncu, da je bila večja videti, oči odprtih, v obleki tenki in dragoceni, ogledovala je pogostoma sama sebe, ozirala se je, če jo tudi kdo drugi gleda, večkrat se je pa tudi na svojo senco ozrla. Ko ste bili že blizu Heroslava, šla je prva še zmeraj kot poprej, druga pa hoteča jo prehiteti steče k Heroslavu ter pravi: „Vidim, Heroslave, da ne veš, po kateri poti bi v življenje krenil; če izvoliš mene za pajdašico, popeljem te po najprijetniši in najzložnejši poti; dobrot na svetu ti ne bo nič odšlo, težav te pa nič doletelo. Ker najprej se ne boš pečal za vojske niti za občanska opravila, temveč živel boš umišljevaje si, kje si kako ugodno jed in pijačo dobiš, ali kje kaj prijetnega za vid ali sluh, ali kako bi se vohaje ali pa tipaje radoval, pa kako bi najslaje spal, in kako z najmanjšim trudom vse to dosegel. Ko bi te pa kedaj bojazen obšla, da ti bo denarja primanjalo za take veselice, nemoj se bati, da bi te silila, s telesnim in dušnim delom in trudom služiti si ga, marveč kar si drugi prislužijo, to boš ti vžival, ne ogibajoč se nikakega dobička; ker mojim pajdašem jaz dovolim opomoči si, s čimur koli si morejo.“ Slišavši te besede de Heroslav: „Žena, kako ti je pa ime?“ — Ona pa pravi: „Prijatelji moji me imenujejo Srečnost, sovražniki me pa zaziraje zovejo Malopridnost.“

V tem pa prikoraka una ženska ter pravi: „Tudi jaz sem prišla k tebi, Heroslave, ker poznam tvoje roditelje in sem

tvojo naravo opazovala, ko si odraščal; zato se nadjam, če se
 po moji poti obrneš, da boš gotovo dober činitelj blazih in
 35 slavnih djanj, in da bom jaz po tebi še veliko bolj v čislo in
 dobro ime prišla: ali ne bom te slepila obetaje ti sladnosti,
 temveč kakor so bogovi vravnali, tako ti vse po pravici raz-
 ložim. Kar je namreč za res dobrega in blagega, bogovi ljudem
 nič brez truda in skrbi ne dajo; ampak če hočeš, da ti bodo
 40 bogovi milostljivi, služi bogovom; hočeš li, da te bodo prijatelji
 ljubili, stori dobro prijateljem; ako želiš, da te bo kaka občina
 imela v čislib, glej, da boš njej koristil; hočeš li, da te bo vsa
 Helada zaradi kreposti občudovala, skušaj, da boš Heladi dobro
 storil; ko bi rad, da bi ti zemlja obilo sadu rodila, zemljo
 45 pridno obdeluj; meniš li, da moreš pri živini obogateti, skrbi
 za živino; če te mika v vojski odlikati se in če hočeš, da boš
 v stanu prijatelje svoboditi in sovražnike krotiti, uči se vojaških
 umetnosti pri takih, kateri jih znajo, in vadi se, kako jih rabiti,
 in če želiš tudi telesno krepak biti, moraš vaditi telo, da bo
 50 pameti pokorno, in vtrjevati je s trudom in potom. X — Tedaj
 se pa Malopridnost oglasi rekoč: „Vidiš li, Heroslave, o kako
 težavni in dolgi poti do radosti ti ta-le govori? Jaz te pa po
 zložni in kratki cesti popeljem do sreče.“ — Krepost pa na to
 pravi: „Nesramnica! kaj pa imaš ti dobrega? Ali kaj prijetnega
 55 poznaš, ki nočeš zaradi tega nič truditi se? ti, ki še zaželenja
 dobrot ne počakavaš, temveč se vsake reči napaseš, še prej ko
 je zaželiš: ješ, predno se ulačniš, piješ, prej ko se užejaš, in
 si kuharje umišljuješ, da se ti jed prilega; da piti moreš, draga
 vina kupuješ in po letu snega okoli iščeš; da si v stanu sladko
 60 spati, pa si napravljajš ne le voljne blazine, ampak še celó po-
 stelje in njih stojališča, ker ne želiš spanja iz trudnosti, ampak
 le iz dolzega časa. Akoravno si neumrjoča, pahnili so te bo-
 govi izmed sebe in pošteni ljudje te zaničujejo; kar je najslajše
 slišati, hvale svoje, nikdar nisi slišala, in kar je najlepše videti,
 65 tega nikdar ne videla, ker nikoli še kakega svojega dobrega
 dela ugledala nisi. Kdo bi ti pa kaj verjel, če kaj pripoveduješ?
 Kdo pomogel v kaki potrebi? Ali kateri pameten človek bi si
 upal biti med tvojimi tovarši, ki so, dokler so mladi, brez telesne
 čvrstosti, ko se postarajo, pa brez duševne modrosti; gizdavi in
 70 brez skrbi v mladosti pohajajoči, betežni in trudapolni pa na
 starost lazeči, sramovaje se nekdanjih djanj in s težavo lotevaje
 se sedanjih opravil, prijetnosti v mladosti vživši, težave si pa
 za na starost odločivši? Jaz pa bivam med bogovi in bivam
 med dobrimi ljudmi, in nobeno dobro delo se brez mene ne
 75 stori, niti božje niti človeško. In cenjena sem čez vse pri bogovih
 in pri ljudéh, pri katerih se spodobi, ker zaželená pomočnica
 sem umetnikom, zvesta varhinja gospodarjem, dobrotljiva tovar-
 šica poslom, pridna delavka v mirnih časih, neustrašljiva bram-

bovka ob vojskinih nevarnostih in najboljša deležnica prijateljstva. Vživajo pa moji pajdaši jed in pijačo radi in brez tegobe, ker ne jedó in ne pijó, dokler niso lačni in žejni; spavajo slaje ko nedelavni ljudje, in ne dé jim hudo, kedar ne utegnejo spati, niti zarad tega ne zanemarijo svojih dolžnosti. In mladenči se radneje hvale postarnih, postarne pa razveseljuje spoštovanje mlajših, ter radi se spominjajo nekdanjih činov svojih, radostni pa tudi vidijo, da jim sedanja opravila po sreči tekó, čni, ki so zavoljo mene ljubimci bogov, ljubimci prijateljev in spoštovani od domovine. Ko pa pride odmenjeni jim konec življenja, ne ostanejo pozabljeni brez slave, ampak 'na veke živé v slavnem spominu. S takim trudapolnim delovanjem, Heroslave, sin vrlih roditeljev, zamoreš si najblažo srečo zadobiti.

J. Šolar.

121. Lev in opica.

Pravijo, da je zverina svoje dni pod košatim dobom semenj imela. Kraljevi lev sredi tovaršije v senci sedi, opica pa po vejah skaklja in se spakuje, ter začne želod v leva lučati. Lev jo ostro pogleda, kakor bi jo hotel z očmi predreti, pa besede ne ziñe. Opico groza obleti, ali hitro se potolaži rekoč: „Pač dobro, da do mene ne moreš,“ — in spet leva draži ter želod po njem meče. Opica še enkrat vrže in lev zarujove, da se je zemlja potresla, opica pa strahú z veje padla.

Trepetaje levu pod šapami kuči in smrti pričakuje, da jo bo raztrgal. Vsa zverina strmi in gleda. — „Ne boš me več dražila ne —“ zagrozi se opici oroslan, „pa vendar nisi vredna, da bi te raztrgal!“ pravi lev in opico spusti. Vsa zverina se oroslanu prikloni in svojega usmiljenega kralja počasti.

Abotno je mogočne dražiti; lahko ubogega v pest dobé. Lepo je za mogočne, nad revami se ne maščevati; najmogočnisi so, kedar radi odpusté.

A. Slomšek.

122. Jež in lisica.

Bila je huda zima, da je drevje pokalo. Vsaka zver se v svoj kotec stiska. Medved počiva v svojem brlogu, zajec čepi pod svojim grmom, in lisica obira v svoji votlini kosti, ki si jih je od daleč nanosila; le ubogi jež s svojo ostro suknjo ne more strehe dobiti. Vsakdo se ga boji.

Ves zmrznjen prileze lisici na prag in prelepo prosi, naj ga vzame pod streho, da ga velikega mraza konec ne bode. „Hodi te dalje,“ veli lisica, „bila bi nama luknja pretesna; poišči si lepšega prostora.“ — „Imejte usmiljenje, dobra mamka!“

10 prosí jež, „ne bom vam nobene nadlege delal. Lepo čedno se bom v kotec stisnil, pa tiho dihal, da bom le na toplem; saj vidite, da sem strehe potreben. Rad bom ubogal, kar koli mi porečete.“

Lisica, če ravno sama zvita, dá se preprositi in ježa pod 15 streho vzame. Nekoliko dni sta se dobro imela; bil jima je kratek čas. Ko se pa jež svojega stanú privadi, začne se stegati in pikati ubogo lisico s svojo trnjevo kožo. Lisica mu jame očítati: „Ali ne veš, kaj si mi obetal?“ Jež se pa le stega in lisico zbada rekoč: „Starka! če ti ni prav, pa drugam idi.“ Lisica se 20 umika, dokler more; poslednjič pobegne, jež si pa vso luknjo osvoji.

Tako se starim godí, ki mladim gospodarstvo prehitro izročé. A. Slomšek.

123. Laver in rožmarin.

Košato je raslo lavrovo drevo v cvetočem vrtu; zraven lavra pa je v svoji ponižni lepoti poganjal zeleni rožmarin. Laver se začne babati in zaničevati zeleni rožmarin, rekoč: „Kako si majhen in malovreden, moj rožmarin! Prav sram me je, da 5 poleg mene stojiš? Le mene poglej, kako visoko nosim glavo in veličastni vrh po koncu držim! Moje zelene veje venčajo glavo vojvodi, zmagovavcu dežel in ljudstev; toliko moje perje veljá! Kolik siromak si ti poleg mene!“

„Tvoje perje, brate moj, je pa tudi bodeče,“ rožmarin 10 ponižno odgovori. „Od tvojega perja na glavi premagovavčevi cedi se rada kri nedolžno pobitih ljudi. Iz mojih zelenih vrhov se pletó venei čistim mladenčem in nedolžnim devicam, kedar pošteno k poroki gredó. In če umrje nedolžen mladeneč ali pa čista devica, podá se jima zelen rožmarin v roko, v spomin, 15 da sta srečno premagala sovražnika svojega srca: zapeljivost svetá! Tvoje perje, laver, je veličastno znamenje premage drugih ljudi; moj vršiček pa je vesel spomin premagovanja samega sebe, in ravno to največ veljá.“

Laver. Srečni so, ktere jaz venčam; ves svet je hvali in 20 časti, vse se jim globoko priklanja, njih ime po širokem slovi.

Rožmarin. Pa tudi svet pred njimi trepeče in se njihove jeze bojí; prav živo ljubezen tacih malokdo vživa. Presrečne so pa one pravične duše, ktere jaz rožmarin venčam: kdor jih pozna, vsak je rad ima.

Laver. Kdor moj venec nosi, njemu ljudstvo veselo nasproti gre, vriskaje ga pozdravlja premagovavca v domačem mestu.

Rožmarin. Ali kedar zmagovavcu njegoví veseli nasproti vriskajo, veliko premaganih milo zdihuje, veliko nesrečnih britke

solze toči. Pravični, kterim jaz glavo venčam, vživajo sladke mir svoje vesti, v lepi zastopnosti s svojimi živé, vsak poštení 30
človek se jih veseli.

Laver. Imena hrabrih vitezov, kterim jaz vence spletam, zapišejo se z zlatom v kamen: njim v čast se stavijo visoki kipi.

Rožmarin. V kratkem se poderó kipi, mah zaraste njih zlato ime, po malu mine tudi njih spomin. Imena premagovavcev pa, 35
kterim jaz čelo ovenčam, zapisana so v bukvah življenja in se svetijo tam v nebesih.

Laver. Visoke glave, ktere jaz opletam, vsedajo se celó na prestole; zlata krona se jim dá za plačilo na glavo.

Rožmarin. V kratkih letih jim pa drugi krono vzame; go- 40
tovo jim jo vrže smrt z glave. Mojim ovenčanim prijateljem prineseó angelji nezvenljivo krono, ktere jim vekomaj nihče ne odvzame.

Na te besede laver umolkne; ne more tajiti, da so resnične; zlahtni rožmarin pa še lepše zelení, ker je govoril za sveto 45
nedolžnost.

Kdor sam sebe čedno premaga, on pred Bogom največ veljá; zeleni rožmarin je njegov častiti spomin.

A. Slomšek.

124. Starec in mladeneč.

(Prilika severo-amerikanskih Indijanov.)

Samoten je sedel starec v svoji bajti na bregu zamrzle reke. Konec zime se je bližal, in ogenj mu je bil skoraj ugasnil. Starec je videti star in zapuščen; lasé mu je obelila starost in udje njegovi so se tresli. V samoti mu je tekel dan za dnevom; on ni slišal ničesar razun piša viharjev, ki so vedno iz nova 5
sneg v vrtincih sukali okoli njegove bajte.

Nekega dne, ko mu je ravno ogenj ugasniti imel, približal se mu je lep mladeneč ter vstopil pred njegovo bajto. Lice njegova so bila zarudela v mladostni krvi, bistre njegove oči so razodevale silno moč in ustnice radosten smeh. Hoja mu je 10
bila lahka in hitra. Okoli čela mu je bil ovit krasen venec iz dišečih cvetic, v roci pa je držal gorjačo.

„O moj sin,“ pravi zdaj starec k njemu, „kako me to veseli, da te vidim! Pojdi sem in povej mi svoje dogodbe, in tudi, ktere ptuje dežele si videl? Ostaniva to noč skupaj. Tudi 15
jaz ti bom povedal o svoji moči in svojih delih, ktera sem dovršil, in kaj vse bi bil storiti mogel. In noč nama prav hitro mine!“

„Jaz dihnem,“ začel je starec, „in reke se ustavijo. Voda je trda in taka, kakor pregledni kamen.“ 20

„Jaz dihnem,“ pravi mladeneč, „in cvetice začetó.“

„Jaz stresem svoje lasé,“ pravi spet stavec, „in sneg pokriva zemljo. Na moje povelje se osiplje listje z drevja in moja sapa je podi pred menoj. Ptíči zleté od tod in sfréé v daljne kraje; divja zver zboží pred mojo sapo in močvirna tla postanejo trda kakor kresilni kamen.“

„Jaz stresem svoje kodre,“ pravi na to mladeneč, „in topel, pohleven dežek oblaží zemljo. Cvetice povzdigajo svoje glavice na zemeljni površini, kakor dete svoje oči, polne radosti. Moj glas vabi ptice pevati: toplota moje sape lomi rekam oklep; koder jaz potujem, tod povsod se razlega vesela godba in cela narava pleše v radosti.“ —

Zdaj vzhaja solnce; kaj prijetna toplota se razširja po vsej pokrajini; jezik starčev pa onemi. Prijeten ptíči glas se začuje zdaj na starčevi strehi. Pred durmi začne izvirati in žuboreti potočič, pomladnji vetrič pa raznaša vonjavo rastočih cvetic.

Ko se je popolnoma dan storil, spoznal je mladeneč, kdo je bil njegov gostoljub; videl je pred seboj obličje Pebovanovo t. j. zime, in reke so drle iz njegovih oči. Čem više je solnce vzhajalo, tem bolj se je krčil gostoljub; — a skoraj je do cela zginitil. Na mestu njegove kože ni ostalo nič drugega, kakor same male cvetice z bledočrnim — krajem, ki so najprve cvetice na severji.

J. Božič.

125. Viri pozabljivosti.

„O, da bi se mogel,“ reče Milostin, „iz potoka pozabljivosti napiti, in tako na enkrat vsega žalostnega spomina iznebiti se, ki mi neprenehoma moje življenje greni!“ — „Tvoja želja se lahko spolni,“ pravi stari Zoran. „Tri dni hodá od tod je velik lipov log, kjer puščavnik, moj stari prijatelj, prebiva. Pojdi k njemu, on te bo peljal k studencu.“ — Milostin se tedaj odpravi na pot, in pride tretji dan zvečer do imenovanega puščavnika. Ta ga prav prijazno sprejme in brž ko ime svojega prijatelja zasliši, obljubi, da mu hoče prec drugi dan željo izpolniti. Mirno poslušá puščavnik Milostinov popis življenja in pelje po majhen večerji trudnega popotnika v postelj, iz maha in lipovega listja narejeno, da malo počije in se okrepeča na jutranji pot. — Komaj so prvi žarki solnea skozi goste veje svetega loga predrli, končá puščavnik svojo juterno molitev, in se odpravi s svojim gostom na odločeno mesto. Zvečer prideta na visoko planino in v seko z gostim logom obraščeno dolino, kjer so trije studenci izviralí.

Na mestu pravi puščavnik, vzemši iz nedra zlat kozarec:

„Glej, to so studenci pozabljivosti; ali samo iz enega se sme piti, zdaj si izvoli! Ako si usta z vodo prvega zmochiš, 20 pozabil boš vse nesreče in nadloge, ktere so ti kdaj tvoje življenje grenile. Pozabil boš nevoljo svojih mladih let, pozabil svoje nestanovitne, toda zraven tudi zveste izgubljene prijatelje.“ — Tako govore, poda starček Milostinu napolnjeni kozarec; ali on ga ne prime, ampak popraša: „Bodem li tudi, ako iz 25 tega studenca pijem, svoja blažena mlada leta pozabil in drage čase, ktere sem s svojimi prijatelji v edinosti in rajski prijaznosti vžival?“ — „To se vé, tudi te boš pozabil.“ — „Pojdiva tedaj le k drugemu studencu,“ reče Milostin, „kako bi se jaz mogel samo zato, da pretekle težave pozabim, iznebiti toliko 30 sladkega spomina!“ — „Prav tedaj,“ reče puščavnik, natoči kozarec iz drugega studenca in mu ga podá rekoč: „Ako pa iz tega piješ, pozabil boš vse pregrehe svojega življenja.“ Milostin nagne kozarec in hoče piti, pa hitro se premisli in reče svojemu vodju: „Ali mi nisi sinoči pravil, da te je ravno vest, 35 ki te je pekla zavoljo pregreh, pripeljala na pot modrosti in kreposti, in da je ravno iz tiste grenkosti cvet kreposti pognal?“ — „Rekel sem,“ odgovori puščavnik, in Milostin — izlije vodo po pesku.

Pri tej priči se prikaže srčno veselje na bledem licu sivega 40 starčeka; on stopi k tretjemu, ter mladenču natočen kozarec poda. „Povejte mi,“ pravi zdaj Milostin, „lastnosti tega studenca.“ — „Ta ima lastnost,“ odgovori puščavnik z velikim veseljem, „da boš prec vsa razžaljenja svojih neprijateljev pozabil in vse napake, ktere ti je njih hudobnost storila.“ Zdaj 45 poklekne Milostin pred starčeka, vzame iz njegove roke kozarec bistre vode in ga popije. Sladek mir se razlije tudi po njegovem srcu, in to pitje je ugasilo grenki spomin sovražnega razžaljenja. — Ko se potem domú vrnetá, reče še puščavnik: „Ljubi mladeneč! ne misli nikoli na razžaljenje hudobnega 50 sveta, in gotovo boš z osodo zadovoljen, v miru in pokoju živel vse dni svojega življenja.“

A. Umek.

126. Adamova smrt.

(G. Herder.)

Devetsto in trideset let je bil Adam star, ko je začutil v sebi sodnikovo besedo: Umrli boš!

„Naj pridejo vsi sinovi pred me,“ reče jokajoči Evi, „da je še vidim in blagoslovim.“ — Prišli so vsi na očetovo besedo in stali pred njim, več sto jih je bilo na številu, in prosili so 5 za njegovo življenje.

„Kdo izmed vas,“ reče Adam, „hoče iti k sveti gori? Morda mi dobí milosti in prinese sadú životnega drevesa.“ — Ponudili so se vsi sinovi, ali oče je izvolil Seta, najpobožnejšega
10 za poslanca.

S pepelom si je potresel glavo, hitel je in se nikjer ni mudil, dokler ni stal pred vrati rajskimi: „Naj najde milosti, usmiljeni Gospod!“ tako je klical, „in pošlji očetu sadú životnega drevesa“.

15 Koj je stal svitli kerub pri njem; pa namesto sadú životnega drevesa je imel v roci vejico s tremi peresi. „Prinesi to vejico očetu,“ pravi sinu prijazno, „da se zadnjikrat okrepeča: večno življenje ne biva tu na zemlji. Zdaj hiti; njegova ura je blizo!“

20 Urno je hitel Set in nazaj prišed je padel pred očeta: „Prinesel ti nisem sadú životnega drevesa, ljubi oče! to vejico le mi je dal angelj, da se zadnjikrat okrepeša.“

Umirajoči je vzel vejico in se razveselil. Duhal je rajsko vonjavo, in duša njegova se je povzdignila: „Otroci!“ reče,
25 „večno življenje nam ne biva na zemlji, tudi vi pridete za menoj. Na teh peresih pa duham vonjavo družega svetá, dušno okrepečalo.“ Oči so mu obsteklele, in ločila se mu je duša od telesa.

Adamovi otroci so pokopali očeta in objokovali ga trideset
30 dni; Set pa ni plakal. Vsadil je vejico na očetov grob, mrličen na vzglavje, in imenoval jo vejico novega življenja, vejico obujenja iz smrtnega spanja.

Mala vejica je zrastle veliko drevo, in mnogi otroci Adamovi so se krepčali pod njegovo senco s tolažbo družega življenja.
35

Tako je prišlo drevo na prihodnje rodove. Lepo je cvetlo v vrtu Davidovem, dokler ni njegov nespametni sin začel dvomiti o neumrjocosti; razširila se je od njega vonjava novega življenja med vse rodove na zemlji. J. Vesel.

127. Mož na Karmelu.

(Fr. A. Krumacher.)

Na Karmelski gori je bila majhena vas, v kateri je živel mož, ki so mu rekli modrijan. Bog mu je bil podelil dar tolažbe in ozdravljanja. V vsako hišo, kjer so imeli bolnika, je šel, da ga je ozdravil, ali da je, če to ni bilo mogoče, z blagomilim govorom potolažil in okrepečal umirajočega, jokajočim zapuščenim pa polajšal žalost in tarnanje; kajti poznal je zdravilnih zelišč skrite moči in srca človeška, če tudi je bil bolj

mladenške nego moške starosti. Zató so ga pa tudi ljubili in k sebi vabili vsi ljudjé; njegovo ime je slulo daleč okrog.

Toda glej! iz Mizraimske dežele se pritepe kuga tudi v vas na Karmelski gori in njeno okolico. Mnogo ljudi zbolí in 10 umrje, kajti kuga je silo huda. Vsak bolnik pa je želel pri svoji postelji imeti modrega moža; od vseh strani so pošiljali po-nj, da bi zdravil in tolažil bolnike, in tako je noč in dan bil na nogah.

Tolikega truda pa onemore njegovo teló, in tudi duša se 15 mu užali videvši, da je kuga zmogla moč njegove umetnosti in zdravilnih zelišč; jame se sam bati za svoje cvetoče življenje, kajti manjkalo mu je ponižnosti, prave modrosti kraljice, ker je sebi in svoji umetnosti zaupal več, nego Gospodu.

V tej otožnosti ga njegov duh iz vasi pelje na Karmelsko 20 gorovje; kmalo pa jame premišljati, ali naj bi ostal na gorah in se več ne bi vrnil k ljudém, ali pa naj bi na gorah iskal zdravilnih zelišč bolnikom v tolažbo in krepčalo.

To prevdarjaje si misli: „Narava mi je bila učiteljica od 25 mladih nog; ona mi bodi tudi v prihodnje.“

Tako govoreč pride do cvetice, ki je v svojem cvetji bila 30 lepša, nego Salomon v svojem veličastvu. Pred to cvetico torej obstoji ter reče: „Ta cvetica le sama sebi cvete v svoji lepoti in mladostni moči ter svojo čašo odpira solnčnemu žarku in voljni sapici, ki od zahoda sem pihlja čez morje. Čemú naj bi se človek trudil več, nego da, vse drugo v znimar pustivši, v sebi dovrši sam sebe? — Jaz hočem torej ostati na Karmelu in cvesti med cveticami, dokler mi, kakor cveticam, ne zvene življenje.“

Kar nježen metuljček prileti in frfraje roji okoli cvetice. — 35 On pogleda živalco ter reče: „Ne, ne tako, ti me drugače učiš. K ljudém se hočem povrniti v krasna mesta, v poslopja hočem hiteti, da si ondi sladkega sadú veselja in radosti nabereš s svojo modrostjo. Kakor nad cvetice krasno čašo metuljček, tako naj se moje življenje razprostira nad mojo umetnostjo.“ 40

To izrekši cvetici v čašo pogleda ter na njenem dnu zapazi mrtvo bučelico. Pretežko obložena z nježnim cvetičnim prahom, izdihnila je sredi svojega dela svojo dušico.

Molčé premišlja tega mrliča — in bagrova rudečica mu 45 stopi v lica. „O, spoznam te — vsklikne — duh Gospodov v naravi; odpusti mi mojo nevoljo in nespamet! Oslé se hočem ravnati po tvojem migljeji in kot zvest učenec povrniti se k tebi in k svojemu poklicu.“

Na to jame nabirati najzlahtnejše gorske cvetice ter se ž njimi ponižnega in veselega srca v vas poverne k bolnikom tr- 51 pinom.

A. Lésar.

128. Noč in jutro.

(Fr. A. Kramacher.)

Kmalo po polnoči pokliče Almed, modri učitelj, svojega nčenca Sadija iz spanja, rekoč: „Vstani! da se umakneva po-dnevni vročini, hočeva iti čez polje v hišo tvojega očeta.“ —

Vesel plane Sadi s svojega ležišča, naglo se obleče in gre 5 za učiteljem. „O, kako lepa je ta noč!“ reče mladeneč, ko pri-deta iz mesta na prosto pod milo nebo; Almed pa odgovori: „Njeno veličastje hočeva gledati na taborski gori.“ — Urno in krepko stopata na goro, ter kmalo dospeta na vrh, kjer se vsedeta.

Bila pa je velika tihota, nebo je čisto jasno ko lep safir, 10 zvezde, na njem razpostavljene kakor velika vojska, migljaje leskečejo, in morje se sveti v daljini.

Sadi se vzdigne s svojega sedeža, obrne svoje oči proti nebu in na morje ter omolkne. Almed pa odpre usta in sem-tertje prenehovaje govori v svetih rekib: „Vzdigni svoje oči in 15 glej, kdo je storil vse te stvari!“ — „On šteje zvezde ter vsem vé imena!“ — „Naš Gospod je velik in velike moči; neumevno nam je, kako vlada.“ — Ti, o Gospod, si edini, ti si naredil nebo in vseh nebes nebesa, zemljo, in vse, kar je na njej, morje in vse, kar je v njem — ti vse oživljaš — nebeske voj- 20 skine trume te molijo.“ — „Gospod, kakošna so vendar tvoja dela in koliko jih je!“ — „Kaj je človek, da se ga spominjaš, in kaj človekov otrok, da ga tolikanj čišlaš! Nič, gol nič so vsi ljudje!“

Ko učitelj tako govori v nočni tihoti, trese se Sadi ter si zakrije obraz, kajti svet strah ga obide.

Zdaj reče Almed: „Glej, dan se pričinja!“ In res, jutranja 25 zarija že svoje peroti razpenja nad zemljo. Morje rudeči ob svojih bregovih, tako tudi drevje in gorovje; oblaki na nebu pa se proti jutru svetijo, bagru (škrlatu) in rubinom enako. Na to vzide solnce; goré se kadé in morje žari kakor tekoče zlato; 30 krog in krog zadoné ptičji glasovi, poljske živali jamejo gibati se, človek pa hodi med klasjem in po vinogradih. Jutranje solnce pa Sadiju in njegovemu učitelju obseva obraz.

Veselega srca Sadi v obraz gleda svojemu učitelju. Almed pa odpre usta, rekoč: „Glej, Sadi, kolikoršna moč, tolikošna je 35 ljubezen Gospodova?“

Sadi svojo glavo nasloni učitelju na prsi ter se veselja joka. Almed razprostre svoje roke ter blagoslovi mladenča.

Na to vstaneta in s palico v rokah od tod odrineta na Sa-dijev dom. Sadi je bil celi dan prijazen in tih. Mati in oče sta 40 bila vesela svojega sina ter pogovarjaje se o njem rečeta: „Kako naj Almedu povrneva to, kar je storil najinemu sinu?“

Vedela pa nista, kar se je godilo na Taboru.

A. Lézar.

II. Pravljice, pripovedke in legende.

129. Vrtec.

(Národná.)

2	Tam stoji vrtec ograjèn, Z zlatim koljem obsajèn,	Druga rožica je le-tá Spreljuba vinska trtica.	14
4	S srebernim protjem zapletèn, Polhen rožic nasajèn.	Pri vsaki maši jo rabijo, Oj za presveto rešnje kri.	16
6	Notri rastejo rožice tri, Vse tri so rudeče kakor kri.	Nobena maša se ne molí Brez presvete rešnje krvi.	18
8	Prva rožica je le-tá Sprelepa rumena pšeničica.	Tretja rožica je le-tá Spreljuba devica Marija.	20
10	Pri vsaki maši jo rabijo Oj, za presveto hostijo!	Rodila nam je Jezusa, Oj le kralja nebeškega.	22
21	Nobena maša brana ni, Brez te presvete hostije.	Stvaril je zemljo in nebó, Dal človeku dušo in teló.	42
	Bog oče, Sin in sveti Duh Vse tri osebe en sam Bog.		26

130. Zapuščeni.

(Národná.)

	Leži, leži ozka steza, Ozka steza uglajena; Kamor predaleč drži Noter v gozd zeleni.	Gori ptica v zrak zleti, Na fajmoštrovo okno priletí In predrobno zažvrgolí, Da fajmoštra prebudí:	15
5	V gozdu pa grešnik leží, Bolán leží, milo ječí, Duhovnega k sebi želi.	„V gozdu grešnik bolán leží, Duhovnega k sebi želi!“ Drobna ptica v tir zleti In z vel'kim zvoncem zazvoni, Da mežnarja izbudí.	20
10	Drobna ptičica priletí, Grešnik pravi, govori: „Jaz grešnik bolán ležim, Jaz bi rad duhovnega, Pa mi nima kdo po njegá.“ Drobna ptica pravi, govori: „Grem jaz po njegá!“	Mežnar je hitro vstal, Je hitro vstal brž v cerkev šel, Že je fajmoštra v cerkvi našel. Fajmošter pravi, govori: „Bolnik je poslal po mé, Obhajaj grem, pa kam ne vem?“	25

- 30 Že predrobna ptica govori : Skakljala je, zvonkljala je,
 „Dajte meni v kljunček zvonček, Da ju k bolniku pripeljala je,
 Da jaz pred vami skakljala bom, Ko grešnik se spovedal je,
 Skakljala bom, zvonkljala bom,“ Obhajal se, ušho pustil je.
 Že so jej dali v kljunček zvonček, Duša je šla v nebesa, v raj, 40
- 35 Pred njima skakljala je, Jezus Marija ga vsem dušam daj!

131. Jezus učence razpostavlja.

(Národna).

<p>Jezus je učence postavljaj,
 Stavil na vse štiri strani:
 Svetega mi Petra stavi
 V prelepo ravno poljé;
 Svetega Andreja stavi
 Tje na visoke gore;
 Svetega Tomaža stavi
 Tje na globoke vodé,
 Kjer se bodo črez vozili
 In častili ga lepó.
 Svetega Šentjanža stavi
 Tjekaj na vinske goré,
 Bodejo čez tovorili
 In pili šentjanžev'co
 V imenu svetega Šentjanža,
 Ljubega učenca božjega.
 Sveti Tomaž se tako veri
 Proti svojemu Jezusu:
 „Kaj si mene sem postavil,
 Kjer ne vidim romarja,
 Kjer ne vidim bele cerkve,
 Slišati tudi ni zvoná?“ —
 „Tiho, tiho, učenec ljubi,
 Učenec ljubi, sveti Tomaž!
 Na svetu lepše ni dežele,
 Ko je dežela Indija.
 Nikoli zemlje ne kopajo,</p> | <p>Tudi je ne orjejo;
 Ali vendar slednje leto
 Po trikrat žanjejo.“ — 30
 Sveti Tomaž se dalje veri
 Proti svoj'mu Jezusu:
 „Kaj si mene sem postavil,
 Meni dežela znana ni?“
 „Tiho, tiho, učenec ljubi,
 Učenec ljubi, sveti Tomaž! 35
 Na svetu lepše ni dežele,
 Ko je dežela Indija.
 Nikoli toča ne pobije,
 In nikoli dež ne gre, 40
 Pa ti vendar vsako jutro
 Dosti hladne je rosé.“ —
 Sveti Tomaž se zmeraj veri
 Proti svoj'mu Jezusu:
 „Kaj si mene sem postavil, 45
 Njer nikak'ga znan'ga ni?“
 „Ako notri tud ne najdeš
 Nikakovega znanega,
 Ali notri tud ne najdeš 50
 Nikjer grešnega srcá;
 Ko se duh od trupla loči,
 Precej gre v sveto nebó.“ — 5
 Jezus ino pa Marija,
 Dodeli ga vsem takó.</p> |
|---|---|

132. Kaj se sme in mora peti.

<p>Popusti posvetno rabo
 Orglarček in gre v puščavo.
 Tam prepevat božjo slavo,
 Svoje citre vzame s sabo.</p> | <p>Pesmi svoje med stoglasne
 V gozdu tičev meša kore
 Od prihoda zlate zore,
 Dokler solnca luč ne vgasne. 8</p> |
|---|---|

- Al veselje v srcu vtomi
S časom mu za petje slavcev
In vseh gozda prebivavcev,
12 Ker iz njih vsak svojo goni.
- On ob drugi si pomladi
Zbere tiče mladokljune,
Jim prebira svoje strune,
16 In je raznih pesem vadi:
- Kosa, trdokljunsko dete,
Od preljub'ga Avguščina,
Lisčeka ino kalina
20 Nauči pet' pesmi svete.
- Zmerom svojo poje slavček,
Vedno je po starem bije
Srcu sladke harmonije;
24 Toži ga Bogu puščavček:
- „Je kalin, debełoglavec,
'Trdokljunast kos je svoje
Pesmi pustil, boljše poje; —
Podučit' ne dá se slavec.“ 28
- Al Bog slavca ni posvaril,
Tak posvaril je tož'vavca:
.Pusti peti moj'ga slavca,
Kakor sem mu grlo vstvaril.“ 32
- „Pel je v sužnosti železni
Žalost Jeremij globoko;
Pesem svojo je visoko
Salomon pel od ljubezni.“ 36
- „Komur pevski duh sem vdihnil,
Ž' njim sem dal mu pesmi svoje;
Drugih ne, le te naj poje,
Dokler da bo v grobu vtihnil.“ 40
Fr. Prešeren.

133. Legenda.

Si hi tacuerint, lapides clamabunt.
Luc. XIX, 40.

- V britanski zemlji nekđaj duhoven bil je svet,
Za podučenje vere neprejenljivo vnet,
Iz mesta v mesto hodil na vsaki shod in zbor,
Vse snide obiskavši ni spal, ni jedel skor. 4
- Od teže let slaboten in slep od starosti,
Ga clo očes temnota v dolžnosti ne mudí;
Mladenča v službo vzame, in ž' njim hití okrog,
On misli zadovoljen: Najboljša luč je Bog. 8
- Prijaznost govorjenja njegovega je znam,
Beseda je vžigála ko strele živi plam;
„Gospod se bliža,“ kliče, „ogladite mu pot,
Iz rodovitne brazde poplite ljuł'ko zmob!“ 12
- Nedkaj ob letni uri se v daljni kraj podá,
Po goli tje planjavi ga vodja mlad peljá;
Vročina zlo pritiska, mladenča zvije trud,
Duhoven le priganja, ker se bojí zamud. 16
- Do dola tak prispeta, ki s kámni nasejan,
Je krog in krog s pečevjem in skalami obdan;
Pri potu pa hladiven, samotén dob stojí,
Njegova senca vodju se prav pripravna zdí. 20

„Veliko ljudstva čaka besede vaše tod,
Veliko trdovratnih — učite kaj, gospod!“
24 To reče in raztegne se v senco fant nezvest,
Veseli zvižaje take se tiho smeje v pest.

Pripravljen urno sivček — sumljivosti je čist —
Pozdravi: „Hvaljen bodi med nami Jezu Krist!“
28 Pokriža se pobožno, izvoli živ predmet,
Postavlja podučjenja razdela dva v izgled.

Govor mu gladko teče, resnice je izvir,
Beseda res da rani, pa v rane lije mir,
Skrivnosti zakramenta, molitve moč učí,
32 Svariti ne prejenja, zanikernim grozí.

Pobožno in prijazno, tak srčno vse je to,
Da s curkom solze v sivo mu brado dol tekó,
36 In kar iz srca pride, pregovor star pové,
Predré kamuito steno, iz srca v srce gré.

Kopčavši roke dvigne in stisne dlan na dlan,
Pokliče milost božjo resnici vere v bran,
Ter sklene: „Mir na zemlji človeku hodi zdaj,
40 V nebesih slava Bogu in čast na vekomaj!“

In čuj — ko to izusti, se strese zemlje drob,
Ko svit večerne zarje nad njim zabliška dob;
Skalóvje, pesk in kamen stoglasno se zbudí,
44 In — Amen! Amen! Amen! — iz dola zagrmí.

Mladenča groza prime, lasé mu dvigne strah,
On trepetaje pade pred učenika v prah;
Britkost in živo ksanje sta zdih njegovih ust,
48 On greha se obtoži in prosi za odpust.

Svetnik mu reče rahlo: „To bodi ti spomin,
Besede božje nikdar ne zasramuj, moj sin!
Al nisi bral, da kamen, da zid Boga časti,
52 Če tega trda duša človeška ne stori.“

I. Koseski.

134. Pohlep oslepí.

Gredóč iz Ind'je v Bagdad, kraj vira bistrega,
Abdála v hladni sencí počiva rahloma;
Kamel se pase krasnih okoli šestdeset,
4 Imetje vse njegovo, dobički raznih let.

- Po ravno tisti cesti nek derviš dojde tje,
Pozdravita prijazno, poprašata se vse;
Nasprotno si povesta, od kod in kaj in kam,
Ter sedeta k obedu pri viru skupaj tam. 8
- Vživaje govorita o zvedbi ti in ti
O rib'ci gospodični, o mrtvi deklici,
O vrtih zlatoplodnih, o konju orlu clo,
Na zadnje derviš reče: „Poslušaj še le-tó! 12
- Œd les le malo dalje stoji začaran grad,
Zlatnine, dragocenstva je not neznan zaklad;
Ko bi obložil tvoje in sto in sto kamél,
Bi komaj znati bilo za list, s kupa otél'. 16
- Vsi kralji tega sveta berači so o tem,
In glej! jaz blaga tega na kupe vzeli smem;
Al enkrat lé v življenji, osoda taka je,
Se činu roke moje ta čudni grad odpre.“ 20
- Abdála ves osupnjen posluša ta govor,
Kot mora duh pohlepa mu sapo vzame skor:
„Oj brate, zdibne, brate! oj derviš golozlat,
Ti umna, bistra glava, odpri mi čarograd! 24
- Osreči me, vtolaži mi srca mik bodeč,
Le šestdeset tovorov naložil bom, ne več;
Jaz nebvaležen nisem, ne misli tega mar,
Kamelo eno, brate, obljubim tebi v dar.“ — 28
- „Ti pičlo mi nameniš,“ mu un' odgovori,
„Pláčilo to primerno poslužbi taki ni;
Presodi ceno blaga zedinjenega tam,
Na tisoče kamel je en tovor vreden sam. 32
- Po bratovsko delitev bi bila, mislim, tak,
Da trideset tevorov dozeže naju vsak;
Poda se ž njim' na desno, na levo, kamor če,
In gospodar imetja po lastni šegi je.“ 26
- Abdalu dopadljiva je malo sodba ta,
Pomanjšanje dobička ko zguba peče ga;
Posebno se neslano in pusto njemu zdí,
Da tak enake mere blaga tovarš dobí. 40
- Pa kaj se če? Skrivnosti je derviš gospodar,
Bogastva pol za dobro, al nič in kesa kvar;
„Je prav, je prav,“ pristavi, „le urno v grad zaklet',
Obema ravne mere kamel po trideset!“ 44

Zdaj čisto zadovoljna pogovora obá,
 S kamelami prijatla na pot se dvigneta ;
 Prispeta do bregovja za tri streljaje v stran,
 48 Potem po ozki stezi na lep samotni plan.

Prostorna je dolina in strmo krog in krog,
 Pečevja silne stene kipijo v jasni lok ;
 Ni žive duše čuti, puščave vse je znak,
 52 Visoko le v podnebnji se sveti višnjev zrak.

Tu vstavita se. Derviš gre malo še naprej,
 Na koncu dola kupček nabere suhih vej,
 Potrosi ga s kadilom, ga nekaj poškropi,
 56 Nerazumljivo zraven in čudno govori.

Potem iz njedra vzame oglajen slonov zob,
 Ko ga s kresalom trči, se strese zemlje drob,
 Spod jekla plamen švigne, grmada se zažgè,
 60 V trenutji vsa dolina v oblaku dima je.

In trikrat z roko mahne in trikrat udri tresk,
 Razdeli dim se hipno, nastopi čuden bleak ;
 Namesti puste skale se vidi krasen grad,
 64 Ko sneg se stena sveti, pokrovje kakor zlat.

Prostrano v hrib odprta dvorana širi se,
 Pilastri so rubini, oblog smaragden je,
 Brilljantje in safiri sestavljeni so v tlak,
 68 Da delo pridnih škrtov je vse, razume vsak.

Zlatá, srebrá po sredi in kamnja zlahtnega
 Opazi kup za kupom Abdála tikoma ;
 Kot plane gladen orel iz kviškega na rop,
 72 On plane v grad in grabi prvine krasnih kop.

Nebrojno culj nabaše in tako naloží,
 Da grozne teže hrbet živini se šibi ;
 Pri delu mu pomaga marljivo derviš moj,
 76 Skrbeči bolj za njega, ko za dobiček svoj.

Potem še enkrat vrne se drviš tiho v grad,
 K posodi krasni stopi, pokrov privzdigne zlat :
 Iz nje potegne malo leseno škatljico,
 80 In varno v gubah suknje na srcu skrije jo.

Storjeno to opravi zarotbo kakor pred,
 O tresku in grmenji graščina zgine spet ;
 In kjer slovela ravno sta grada kras in svit,
 84 Kipi v podnebnje skale sirove pusti zid.

Zdaj vržeta prijatla o blagu vadjle v prah,
Ter ločita kamele po kazi pik na mah;
Krdela polovino si vzame skrbno vsak,
In k viru hladne sence obrne svoj korak. 88

Tam dervišu zahvali Abdála se v slovó,
Veliko govoreči ga k srcu stiska zlo,
In ko se mu prijazno v spomin priporočí,
Obrne se gor v Bagdad, v Balzóro un' hiti. 92

Pa komaj tri lučaje naprej korači ta,
Ko glada sin najhujši, zavist, obsede ga:
Bogastvo tako derviš! — on misli — čemu mar?
Naj se posti, naj moli! kaj dela drugim kvar? 96

In urno se obrne, spusti za njim se v tek:
„Postoj, postoj, prijatelj!“ na moč požene vek,
„Poglej, najdražih meni si vzal kamel deset,
Očetovo poroštvo, osode moje cvet. 100

Ah! taka zguba peče, ko strup otroka sklí,
Če ima srce moje, gotovo ga vmorí.
Ko hčerice je ljubim, ko majke je častim,
Daruj mi je, pri bogu! do smrti scer zbolim.“ 104

„Ne delaj greha, brate!“ pristavi derviš jak,
„Izvoli drage svoje, vzemi je, če je tak!
Jaz tvoje smrti nečem za vseh kamel drhal,
Življenja rajše blagor bi v duhu tebi dal.“ 108

To je bedak! Abdála zdaj misli tih o tem,
Gotovo če jo zvijem, jih še deset prejmem!
On skrbno najmočnejše kamele zbere koj,
Potem prijazno reče: „Zahvalim, brate moj!“ 112

In ker si tako dober, prijatelj tako čist,
Ti moram razodeti nekóliko v korist:
Za lastni prid, razumeš, jaz malo le skrbim,
V obrest le tvojo, brate, marljivo govorim. 116

Glej, ta žival je čudna, je trmoglava vsa,
Ko živa strela skače, ko stekel konj divjá;
Ti vseh ne vžugaš, brate, deset — mordè — mordè —
Pa dvajset, rahla duša, vseh dvajset nikdar ne! 120

In kaj je tebi blago, o zor pobožnosti!
Ti v raju z eno nogo, bi djal, z obema si.
Čemú si glavo tretji? Razmotri, brate, to!
Daruj mi še deset jih! za tebe bolje bo.“ 124

- „Čuj,“ reče un', „saj tako sem ravno mislil sam,
In srčno rad, ne dvomi, ti še deset jih dam;
Bog vari, da bi brata žalila se o tim,
Izvoli jih po svoje in hodi v Bogu ž njim!“
- 128
- Abdáli, ker doseže vse lahko, kar želi,
Vkrotiti glad pohlepa zdaj več mogoče ni;
Tovorov pet še tirja, in dvakrat še po dva,
Poslednjega doseči se vrže v prah na tla:
- 132
- „Oj derviš, mično srce! zdaj samče vbogo to,
Privajeno na družbo, gotovo vmrlo bo;
Glej, kako milo pazi! sirote vsmili se,
Pridruži jo sestricam, ne muči, brate, je!“
- 136
- „Vzemi jo,“ reče derviš, „da zadovoljen boš,
Zdaj si, ne želi dalje, najbogatejši mož;
Pa spomni se, da blago v najem le Bog ti dá,
Če dobro ga ne rabiš, ga urno vzeti zná.“
- 140
- Podpiraj odpadljivce, nadloge klic spoštuj,
Kar tebi ni potrebno, potrebnemu daruj!
Obilnosti ošabno prevzeti se nikod,
Ne misli, da bi bila zaslužbe tvoje plod.
- 144
- Bogastvo lepa njiva pobožni duši je,
Rodí jej v sapi mira nebeške cvetice;
Pa mir le v srcu snuje in če ga v srcu ni,
Ga tudi čarograda bogastvo ne deli.“
- 148
- To reče in obrne v odid se derviš jak,
Abdála pa spomnivši se škatlje misli tak:
Gotovo s to posodo je blaga klas dobil,
Zatorej v oblačilo je varno jo zavil.
- 152
- „Prijatelj, čuj,“ mu reče, „razjasni mi še to!
Ti v gradu skrinj'co vzel si, čemú ti skrinj'ca bo?
Saj tebi, zlata duša, igrache treba ni,
Daruj mi jo, priložna se meni v rabo zdi.“
- 156
- Molcé jo un' pogleda, ter — mu jo stisne v dlan,
Ko šiba ta se strese, veselja skor pijan;
Odpré jo urno, vidi rumeno mažo v njoj,
In praša: „Kaj pomenja to maslo, bratec moj?“
- 160
- „Bog velik je,“ mu pravi, „mazilo čudno to!
Če nekaj le namažem ti levo ž njim okó,
Ti vse zaklade vidiš, ki skriti so po tleh,
Če desno ti namažem, oslepiš na obéh.“
- 164

- „Oj brate, maži, maži!“ Abdala zakriči,
In levo stran obraza tovaršu pomolj;
Ta grah mazila vzame iz male škatljice,
Očesa se dotakne, in glej storjeno je. 168
- Abdála zdaj razprostre trepalnice očes,
Bogastva razodene pod sabo čudno zmes;
Razločno vse pregleda v naročji globočin
Zaklade davnih časov, neskončno dragotin. 172
- Tu biserje v predelih, tam zlato kamenje,
Kot zvezde v jasni noči pod zemljo sveti se;
Srebra bliščeeče stene po gorah krog in krog,
Zlatá rumene žile dotikajo se nog. 176
- Abdála, ves otrpnjen, o vidu tem strmí,
Debelo pod-se vpira osupnjene oči;
Gotovo vse, kar vidim, on misli, moje bo,
Če desno še namaže mi čudotvor okó! 180
- „Pomaži, daj, pomaži, o angelj iz nebes!“ —
Nepotrpljivo tirja — „še desno mi očes;
Brez truda meni sreče obilno napeljaš,
Le urno, maži, brate, potem — oditi znaš!“ 184
- „Ne jaz!“ odreče derviš, „jaz blagor le delím,
In tega, Bog me vari, nikakor ne storím!
Ne skušaj Boga, brate, besed se spomni teh:
Če desno si namažeš, oslepiš na obéh.“ 188
- Abdáli nepričakan' opor je živ nagon,
Da derviša svarjenje zavid je, misli on;
Grozí se mu in psuje togotno ga rekoč:
„Kar svit je — kaj se lažeš? — ne more biti noč.“ 192
- „Ti imaš me za babo, ti meniš, da sem trap,
Da za resnico vzel bi zvijače prazne hlap;
Poberi se, zavidnik! pomagati si znam,
Kar ti mi ne privoščiš, gladkó si vzamem sam.“ 196
- To reče in namaže si urno desno plat,
In glej! slepote tmina pogrne ga nakrat,
On plah oči pobesi — podnožje strašen mrak,
Na kviško je obrne — nebesa črn oblak. 200
- „Pomagaj,“ on zavpije, „o derviš, uma kras!
O, vsmili se prijatla, poslušaj tuge glas!
Kar žugal si, je prišlo; zdaj skaži svoje moč,
Odreši me slepote, razjasni strašno noč!“ 204

„Jaz tega ne zamorem,“ mu un' odgovori,
 „Tu moja moč omaga, ti v božji roki si;
 Prepozno je človeške skrbi — gorjé, gorjé!
 208 Vladar osode spelje na tanko, kar ti gre.

Imetje tvoje padlo v nečiste roke bo,
 Ko sklen na ostri skali v bodeče trohe šlo;
 Na šibrah bosta klala togota se in črt,
 212 Pohlepu je izraslo, pregrehi bude v žrt.

Puščave ropar pride in tat in ptuj divják,
 Kot orel kljun o plenu razprostre roko vsák;
 Zasramovaje tebe nevsmiljna ta drhál
 216 Razruši lahke misli, kar skrbno si nabráł.

To grabljenje, o brate, je žalosten izid,
 Pogradežu slepota, nasledniku ne prid,
 Obema blagostanja vse žive dni golost,
 220 O nagnenji življenja strup in ost.“

Izreče in odide; kar žuga, se zgodi,
 Obropan un' žaluje pri viru mnogo dni;
 Popotnik zadnjič pride, se vsmili in peljá
 224 V bogato mesto Bagdad berača slepega.

I. Koseski.

135. Turški križ.

Med Póreznom zelenim in med Črno-prstjó
 Se vije po soteski na brdo Petrovo
 Nevarna, ozka steza iz Sočinih ravnin,
 4 In dalje proti Savi prek soriških planin.

Po njej beží v zavetje obraščeni gorá,
 Kdor koli more urno, ko cara turškega
 Razbojne trope gori za Sočo se valé,
 8 Da tla krvi rudeča pod njimi se šibé.

Pod brdom bega trudne se reve zbirajo,
 In mislijo za trdno, da že oteto so;
 Al kmalo kaže žar jim zapaljenih vasí,
 12 Da Turek ropá željni za njimi še tišči.

Pomaknejo se v goro med gosto bukovje,
 Nasekajo za sabo o stezi debela vse,
 In čakajo za kupi, iz skal zloženimi,
 16 Da se priplazi v klanec in nad-nje zaleti.

Ko stopi zadnji v senco nasekanih dreves,
 Se vsujejo z višine spodbite groblje v les,
 Ga poderó na trumo, da zmane jo na mah,
 Ko težko kladvo kamen, pod sabo v droben prah. 20

V spomin prigodbe te-le je znamenje vsekano,
 Podobno križu v steno pod Robom nad potjó;
 Kmet „turški križ“ mu pravi in prosi mim gredé,
 Da bi enake sile ne b'lo več v kraje té. 24

Fr. Svetličič.

136. Znamenja dežja.

<p>Gospod in sveti Peter sta
Ob hudi suši pot'vala;
Pekoče solnce je sijalo,
4 Ker dolgo časa ni dež'valo.</p>	<p>Ga praša sveti Peter zdaj:
Al vroče, oča, vam je kaj?
Se vé da, starček urno pravi,
In te besede še pristavi: 32</p>
<p>Pa v govorici tej in tej
Koračita počas naprej,
Kar jima mož gredé po poti
8 Prileten, star že pride proti.</p>	<p>Zarés vročina huda je,
Pa menim, kmalo dež pojde,
Pod streho mojo se visčča
Zaprla neža je bodeča. 36</p>
<p>Ga praša sveti Peter zdaj:
Al vroče, oča, vam je kaj?
Se vé da; starček urno pravi,
12 In te besede še pristavi:</p>	<p>Gospod pa mu odgovori:
Mož, vaša vera prava ni,
Nebo zavoljo tega dalo
Ne bode vam dežja še kmalo. 40</p>
<p>Zares vročina huda je,
Pa menim, kmalo dež pojde,
Že videl črnega po cesti
16 Sem davi zgodaj polža lesti.</p>	<p>Naprej gresta in drugi dan
Popotvata na drugo stran;
Pekoče solnce je sijalo
Ker dolgo časa ni dež'valo. 44</p>
<p>Gospod pa mu odgovori:
Mož, vaša vera prava ni,
Nebo zavoljo tega dalo
20 Dežja ne bode vam še kmalo.</p>	<p>In v govorici tej in tej
Koračita počas naprej,
Kar jima mož gredé po poti
Prileten, star že pride proti. 48</p>
<p>Naprej gresta, in drugi dan
Popotvata na drugo stran;
Sijalo solnce je pekoče,
24 Biló je grozno grozno vroče.</p>	<p>Ga praša sveti Peter zdaj:
Al vroče, oča, vam je kaj?
Se vé da, starček urno pravi,
In te besede še pristavi: 52</p>
<p>Pa v govorici tej in tej
Koračita počas naprej,
Kar jima mož gredé po poti
28 Prileten, star že pride proti.</p>	<p>Zares vročina huda je,
Pa menim, da že dež pojde,
Že v kadi zjutraj je brbljalo,
Ko prvo solnce je prisjalo. 56</p>

- Gospod pa mu odgovori : Zares vročina huda je,
 Mož, vaša vera prava ni, Po polji vene skoraj vse,
 Nebo zavoljo tega dalo Pa saj nam Bog pomaga v sili,
 60 Dežja ne boče vam še kmalo. Dež kmalo dal nam boče mili. 76
- Naprej gresta, in drugi dan Gospod pa mu odgovori :
 Popotvata na drugo stran ; Mož, pravo vero imate vi,
 Pekoče solnce je sijalo, Še danes dež na polje pride,
 64 Ker dolgo časa ni dež'valo. Ki v tej okolici se snide. 80
- Pa v govorici tej in tej Naprej gresta, na drugo pot,
 Koračita počas naprej, Zgodí se, kar je djal Gospod ;
 Kar jima mož gredé po poti Megla nebo in solnce skrije,
 68 Prileten, star že pride proti. Z oblakov kmalo dež se vlije. 84
- Ga vpraša sveti Peter zdaj : Učiš se človek iz tegá,
 Al vroče, oča, vam je kaj ? Da vér'vati gre le v Bogá,
 Se vé da, starček urno pravi, In da verjeti v prazne vraže
 72 In te besede še pristavi : Nam poti prave pač ne kaže. 88
- M. Veljavec.

137. Župan.

- Postava zverinam je nova podana,
 Zatorej si volijo urno župana ;
 4 Pa kaj jim volitve koristile so,
 Na vrbi nam sraka razlaga takó :
- Zberejo medveda ; al medved je mrha,
 Zarobljen in kosmat od pete do vrha ;
 Budil z godernjanjem prezgodaj jih je,
 In s tacami sodil, pravično al ne ;
 10 In koj se oglasi jih sto :
 Le-tá nam županil ne bo !
- Zberó si jelena ; pa on rogovili,
 Prevzetén povsod med prvake se sili ;
 Z rogato glavico je pač darován,
 Al v glavi ošabni je malo možgán ;
 16 In spet se oglasi jih sto :
 Le-tá nam županil ne bo !
- Zberó si rujavca, iz šume lisjaka,
 Na katerem krivična je sleherna dlaka ;
 Kupaval je saz, in prodajal je sam,
 Da z ljudsko krvjó si napolnil je hram ;
 22 In spet se oglasi jih sto :
 Le-tá nam županil ne bo !

Zberejo si zajca; al zajec neveden,
 Za skrb ino čast domovinsko ne vreden,
 Ni poznal postave, se slednjega bal,
 Po noči je kimal, po dnevi je spal;
 In spet se oglasi jih sto:
 Le-tá nam županil ne bo!

28

Zberejo si kosa potem gospodarja,
 Al kos pa ošabno povsod se ukvarja;
 Žvižgaval jim vedno iz enih je strun,
 Skoz okence vsako potikal je kljun;
 In spet se oglasi jih sto:
 Le-tá nam županil ne bo!

34

Zberejo si osla; pa osel zabiti
 Nobene po všeči ni znal obrniti;
 Z ušesi le miga, in v prahu leži,
 Pa kjer se povalja, tam dlako pusti;
 In spet se oglasi jih sto:
 Le-tá nam županil ne bo!

40

Zberejo si palčka; al on je skakavček,
 Natihoma leta prilizujen hinavček.
 Zverino je dražil, unemal prepír,
 Pobegnil iz loze je ljubljeni mir;
 In spet se oglasi jih sto:
 Le-tá tud županil ne bo!

46

Od tedaj zverina takó zapeljana,
 Po svetu širocem si išče župana; —
 Če pravega bo pripeljala na dom,
 Prijatli! poročil al pisal vam bom.

M. Vilhar. 50

138. Topol.

Mati božja rajskomila	V slavo pesem jej zapela.	
Iz nebes je šla na zemljo,	Ptice glasne v senčnih vejah,	
Ino koder je hodila,	Slavca milega iz gaja,	
Vse ljudi je in živali	In skrlico izpod neba	
5 Ljubeznjivo pozdravljála,	Ena misel koj navdaja,	15
Vsem je stvarcam z belo roko	Da z nižave in višave	
Sveti blagoslov dajála.	Pred popótnico hitijo,	
Lej, in vsaka stvar pod nebom	In jej tamkaj z gladkim grlom	
Njej naproti je hitela,	Sladke pesmi žvrgolijo.	
10 Priklanjála se je k zemlji,	In pečovja divja koza,	20

- Iz goščave brzi jelen,
 Slov in tigra iz puščave,
 Vse, kar ima gozd jih zelen,
 Vse zverí hité do Deve,
 25 Do Marije blagokrasne.
 Tam klečijo na kolenih,
 Molijo molitve glasne.
 Iz potokov in studencev,
 Iz morjá, iz rek derečih,
 30 Stezajo glavé na suho,
 Kar je manjih rib in večib,
 Krog in krog se zemlja smeje,
 In glasno jej svet prepeva;
 Krog in krog natora uka,
 35 Da od gor do gor odmeva.
 Hrast kamniti, boja mala
 Pripogibljeta mladike;
 Vekovite krepke cedre
 Vrhe klonijo velike.
 40 Ni je šibe, ni cvetice,
 Da se ne bi priklonila.
 Lej, in božja porodnica
 Vse jih je blagosloвила.
- Samo topol kraj potoka
 Glave noče upogniti,
 Iz napuha v trdem srcu
 Noče blažene čestiti,
 Ampak drzno pregovarja: 45
 „Jaz, ki dvigam se v nebesa,
 Nikdar se ne bom klánjala;
 Naj se druga jej drevesa,
 Ki so brez peres srebernih!“
 Bliža se jej božja mati, 50
 Tako milo jo pogleda,
 Da začne vsa trepetati,
 Trepetati kakor rosa
 Na cveticah pomladanskih.
- Topol se je tresti jela, 55
 Vstaviti se pa ne more;
 Zato nje peresa bela
 Gibljejo od dne do zore,
 Večno bodo jej gibála,
 60 Dokler tu na zemlji pela
 Bode se Mariji hvala.
- M. Vilhar.

139. Morska roža.

- Šumí nad brezni sinje morjá,
 Po morji se sivi otoki vrsté,
 Po njih dežele so krasne,
 4 V njih gore visoke in jasne.
- Ljubó tam morske ptice pojó,
 Lepo tam morske rože cvetó,
 Puhté iz njih rajske dišave
 8 V zavetji obmorske dobrave.
- Na zemlji nekđaj mladeneč je bil,
 Ki ni se nikoli veselil,
 Srce mu je žalost morila,
 12 Nikdar se ni duša zvedrila.
- Obhodil je veliko svetá,
 Da našel bil bi mir srcá,
 Bilo ni pomoči nobene,
 16 Zastonj je nadlegal učene.

Ko некоč hodi oh kraji morjá,
Prikaže se morska mu deklica,
Pokaže mu sive otoke,
Velí mu na gore visoke: 20

„Mladeneč, ako te srce boli,
Popusti zemljó, popusti ljudi,
Odide na morske otoke,
Na gore jasne, visoke. 24

Poganja tamkaj čuden cvet,
Drugej nikjer ne pozna ga svet,
Zaceli bolečo ti rano,
Navdá te z radostjo neznano.“ 28

Mladeneč odrine na morjó,
Na sive otoke, na jasne goré,
Čem dalje plava od kraja,
Tem bolj mu otožnost odkaja. 32

Na vrhu zelenem sredi morjá
Cvete ljubeznjiva rožica,
Ki vsakoršne rane zaceli,
Al skrita je v morski deželi. 36

In priti do nje je silno težkó,
Zato premnogim je srcem hudó ;
Premnogi na zemlji trpijo,
Ker rože le-té ne dobijo. 40

A. Umek.

140. Delitev.

(Isterska národna.)

V nekdanje vreme (čas) je gospod Bog razglasil po širokem belem svetu, da če ljudém vsakojake darove deliti, naj ga samo pridejo prosit. Prvi pride gospod. Bog ga pita (popraša): „Kaj hočeš?“ Gospod reče: „Bože! daj mi dobro in lahko.“ Bog mu reče: „Naj ti bode.“ — Drugi pride pustinjač. Bog ga pita: 5
„Kaj hočeš ti, moj pustinjače!“ On reče: „Bože moj! daj mi dobro in lahko.“ Bog mu reče: „Tega ni več, to si je vzal gospod.“ Pustinjač reče: „Velja (treba) potrpeti.“ Bog mu reče: „Naj ti bode.“ — Tretji pride kmet. Bog ga pita: „Kmete moj! kaj želiš ti?“ Ta reče: „Bože moj! daj mi dobro in lahko.“ 10

Bog mu reče: „Tega ni več, to je vzal gospod.“ Kmet reče: „A velja potrpeti!“ Bog reče: „Ni tega ni več, to je vzal pustinjak.“ Kmet odgovori na to: „Joh meni!“ Bog mu reče: „Naj ti bode.“ In od onega časa ima gospod lehko in dobro,
15 pustinjak potrpljenje, a kmet jok in nevoljo. —

J. Volčič.

141. Pravljica o rojenicah.

(Slovenska národná.)

Imela je mati sina. Po noči, ko je bilo dete rojeno, slišala je babica zunaj pod oknom pogovor treh belih žen, kaj bo dete. Ena je rekla: „Mašnik bo;“ druga: „ubil ga bo sovražnik v vojski“ in tretja je rekla najglasneje: „Ubila ga bo strela, ko
5 bo osemnajsto leto dopolnil.“

Ko so prinesli dete od svetega krsta, bili so pri botrinji vsi veseli; samo babica, sicer silno zgovorna, bila je zoper navado klaverna; govorila je le, kar je morala. „Kaj vam je, Maruša!“ praša oče boter babico — „da se držite, kakor bi
10 vam bil volk mlade pojedel?“ — „E, kaj ne bi bila žalostna,“ odgovori natihoma, da ni otročnica slišala, „dete, katero so danes krstili, bo strela ubila, ko bo osemnajsto leto dopolnilo. Tako sem slišala nocojšno noč se pogovarjati rojenice pod oknom.“

Ostrmeli so vsi nad to novico in žalostno so se razšli. Oče
15 je kmalo potem hudo zbolel. Ko čuti, da mu gre bolezen na smrt, razodene svoji ženi, kar mu je babica pri botrinji povedala. Umrli je in žena si je to dobro v glavo vtisnila. Lepo je redila in učila edino dete, katero je raslo, da so bili vsi veseli.

Rajni je zapustil vdovi veliko premoženje. Ko je bil sin
20 sedemnajst let star in brhek mladeneč, dala je mati velik hram zidati. Globoko in globoko so kopali delavci v zemljo, in ko so vložili temelj, začeli so zidati obok nad obokom, tako da so naredili devet obokov.

Ko je videl sin tako silno zidovje, praša mater: „Čemú
25 zidate toliko trden in globok hram?“ Mati se ni mogla premagati in s težkim srcem pové sinu, da zida to njemu. Sin je bil pobožen. Delal in pomagal je svoji materi, kolikor je mogel, pa tudi molil je rad. Ne daleč od hiše je dala mati znamenje zidati, v spomin svojemu rajnemu možu. K temu znamenju je
30 hodil sin vsak večer in molil je za svojega očeta in za svojo ljubo mater.

Bolj ko se je bližal osemnajstemu letu svoje starosti, tem bolj je prihajala njegova mati žalostna. Spolniti je imel osemnajsto leto. Zidarji so delali hram z deveterimi oboki. Reče
35 tedaj mati sinu: „Preljubi sin! težko, težko, silno težko me

stane zapreti te živega v ječo; saj si mi moje vse! Pa kar so rojenice prorokovale, ima se zdaj zgoditi, ko si osemnajsto leto dopolnil. Pojdiva še k znamenju Bogu se priporočit, potem pa pojdi v hram, kjer sem ti vsega pripravila, česar ti bo treba.“

„Le pojdiva, mati, k znamenju molit, pa reči vam moram, 40 da imam preživo vero v Boga, kakor da bi misliti mogel, da mu morem uiti. Le pojdiva, silno soparno je in — izidi se božja volja!“

Gresta k znamenju, mati s težkim, sin pa z mirnim in veselim srcem in z živo vero v Boga. Ne molita še dolgo, kar 45 potemné črni oblaki obnebje, hud vihar pribuči, — zabliška se in v tem hipu tudi zagrmí, da se zemlja zmaja in — o! čudo! v hram z deveterimi oboki je treščilo in ga razdjaló, da ni bilo družega kakor sip in razvaline!

„O mati, božja mogočnost je neizmerna!“ reče sin materi, 50 „v svojo smrt bi mi bili zidali hram; strela ga je raznesla. Bodi Bogu čast in hvala! njegova dela so velika!

Zahvalila sta se še modremu stvarniku in mnogo let sta še živela srečno v pobožnosti in živi veri v Boga!

Zap. Fr. Malavašič.

142. Vila prijateljica in mesci prijatelji.

(Slovenska národna.)

Neka hudobna ženska primoži s svojim revnim možem malo deklico, z imenom Marica. Potlej jej Bog da še eno pravo hčer, 5 katero ljubi in goji več ko svoje oko. Pastorke pa, ki je bila dete dobro in prelepo, kar ne more s krajem očesa videti; zató jo preganja, muči in morí, da bi jo poprej skončala. Meče jej najslabše ostanke jedí in še to kakor psu; celó kačjega repa, ko bi ga bila imela, dala bi jej ga bila jesti; in namesto na posteljco pošilja jo spat v neko staro korito.

Ko pisana mati vidi, da je deklica pri vsem tem dobra in potrpežljiva, in da lepše raste ko njena hči, misli si in misli, 10 kako bi našla vzrok sirotico spoditi od hiše, ter si eno izmislí.

Nekega dné pošlje svojo hčer in pastorko volne prat; hčeri dá bele volne, pastorki pa črne, ter jej ostro zažuga: „Ako mi ti te črne volne tako belo ne opereš, kakor jo bo moja hči, ne hodi mi več domú, sicer te bom iztepla od hiše.“ Ubožica 15 pastorka milo plače, prosi in govori, da jej tega ni mogoče storiti; ali vse je bilo zastonj. Ker vidi, da ni milosti, oprti volno in gre plakaje za polsestro. Ko pridete na vodo, razprite svoji bremeni in začnete prati, kar se jima neko lepo belo dekle od nekod pridruži in ju pozdravi: „Dobra sreča, prija. 20

teljici! je-li vama treba pomoči, moja volna bo koj bela; ali tukaj-le naše pastorko ne bo tako koj.“ Na to stopi uno ptuje dekletko k žalostni Marici, rekoč: „Daj, bove videli, ako se bo dala ta volna belo oprati?“ Obé počnete zdaj žikljati in prati, 25 in hipoma se beli črna volna, kakor mladi sneg. Ko operete, prijateljica spet nekam zgine. Mačoha videvši to belo volno, čudi se in jezi, da nima vzroka preganjati pastorko.

Nekoliko časa za tem pride huda zima in sneg. Hudobna mačoha še zmerom misli, kako bi nesrečno pastorko zatirala. 30 Sedaj jej zapové: „Vzemi košek in spravi se v goro, ondi mi naberi zrelih jagodic za novo leto; ako mi jih ne prineseš, bolje ti je, da ostaneš na gori.“ Sirotica Marica milo plače, prosi in govori: „Kako bom reva jaz sedaj v ostri zimi dobila zrelih jagodic?“ Ali vse zastonj, — mora vzeti košek in iti.

35 Ko hodi vsa objokana po gori, sreča dvanajst junakov ter je lepo pozdravi. Oni prijazno odzdravijo ter jo vprašajo: „Kam gaziš, mlada ljuba! po tem snegu tako zaplakana?“ — Ona jim lepo pové vse. Junaki jej rekó: „Mi ti bomo pomagali, ako nam znaš povedati, kateri mesec celega leta je najboljši?“ 40 Marica reče na to: „Vsi so dobri, ali mesec sušec je najboljši, ker nam prinaša največ upanja.“ Oni, zadovoljni z odgovorom, rekó: „Pojdi le v to prvo dolino na prisolnce, ondi dobiš jagodic, kolikor te je volja.“ In res prinese mačohi za novo leto poln košek najlepših jagodic, in pové, da so jih jej pokazali junaci, 45 ki jih je srečala na gori.

Nekoliko dni pozneje, ko je odjenjala zima, govori mati svoji hčeri: „Pojdi tudi ti v goro po jagodic; morda najdeš one junake, da ti dajo kako srečo, ker so se naši umazani pastorki skazali tako čudno dobrotljivi.“ Hči se ošabno obleče, 50 vzame košek in skaklja vesela v goro. Prišedši tje, sreča res onih dvanajst junakov, ter jim napuhnjeno reče: „Pokažite mi, kod rastejo jagodice, kakor ste pokazali naši pastorki.“ Junaki rekó: „Dobro, ako uganeš, kateri mesec celega leta je najboljši?“ Ona hitro odgovori: „Vsi so hudi, mesec suseč pa je najhujši.“ 55 Ali na te besede se vsa gora hipoma naoblači, in vsa nevremena vdarijo na njo, da je komaj prisopla živa domú. Ti junaki so bili dvanajsteri mesci.

Med tem se dobrota in lepota psovane pastorko razglasi daleč po deželi; in nek pošten, bogat in mlad gospod sporoči 60 njeni mačohi, da bo ta in ta dan s svojo žlahto prišel pastorko za ženo snubit. Mačoha, zavistna tej siroti, ne zine jej ne besedice o tem, ampak misli svojo hčer v to srečo potisniti.

Kedar pride napovedani večer, stira brezvestna mačoha svojo pastorko zgodaj v korito spat, potlej očisti hišo, napravi 65 večerjo, našopiri svojo hčer, kolikor jo največ more, ter jo posadi s pletilom v rokah za mizo. Na to se pripeljejo snubači;

mačoha je prijazno sprejme, pelje je v hišo in jim govori: „Tukaj-le je moja mila pastorka.“ Ali kaj pomaga, ker so v tej hiši imeli petelina, ki počne na ves glas in brez prestanka peti: „Kukurikú, lepa Marica v kuritú! — kukurikú, lepa Marica v kuritú! itd.“ Ko snubači razberó in razumejo petelinovo petje, velé, naj se jim prava pastorka pripelje iz korita; in ko jo ugledajo, ne morejo se dosti načuditi njeni lepoti in ljubeznjivosti, ter jo še tisti večer peljejo s seboj; hudobna mačoha in njena hči pa ste ostali na sramoti pred vsemi ljudmi. Marica pa je bila srečna s svojim možem in z vso svojo hišo do velike starosti in lahke smrti, ker jej je bila vila prijateljica in vsi mesci prijatelji.

Zap. Ivan.

143. Bitva na grobniškem polji.

(Národna z otoka Krka.)

Kakor strašen, črn oblak, — pripoveduje krška ljudska pravljica, — tako so prdivjali pesoglaví Turki po zemlji in po zraku. Pobožni Frankopan jih je čakal s svojimi kmeti, ki niso imeli drugega orožja kakor poljske pralice. Trikrat padejo kristjanje v molitvi na zemljo. Po prvi molitvi se razdelí gora; v razpoklini se pokaže grobniško polje, obdano s strmimi hribi, polnimi nasutega kamenja; po drugi molitvi se spremené pralice v ostre sulice in po tretji na ognjenem konju nebeški junak. Junak odbije pesoglavskemu vojvodu, najhujšemu veščaku, glavo; kmetje pa usipljejo od strani s pečín na ajde kamenje, napadaje je od spredaj s svojimi sulicami. Potokoma je tekla kri; vsi pesoglavci poginejo, pa tudi mnogo kristjanov za vero umrje. Kjer je kerščanska kri tekla, tam je zdaj zeleno, rodovitno polje, kjer pa ajdovska, tam je kamenitna puščava.

J. Trdina.

144. Zmaj Vukotin.

(Národna z otoka Krka.)

Zmaj Vukotin je delal nekdanj strašno škodo ljudém in živini, požiraje celó ladije in vozove. Po suhem in po mokrem je divjal, da ni bilo nobenega zavetja pred njim. Ko pa so jeli cerkve zidati in so zvonovi zapeli, prevzel ga je tak strah, da je pod Velebit šinil; ali tudi ondi ga zvonjenje preveč nadleguje; rad bi spet na dan prišel in dalje pobegnil, pa ne more. Še le takrat se bo to zgodilo, ko ne bo v primorji nobene pobožne duše več, in tisti strašni čas se približuje. Že je dobil Vukotin

toliko duška, da skoz gorske jame svojo silno sapo izpušča: ta
 10 sapa je grozovita „senjska burja“, ki čedalje huje razsaja, da
 se ptujci teh krajev skrbno ogibljejo in celó domači ljudjé tre-
 petajo, ne mogoči se jej privaditi. Kedar pride zopet zmaj Vu-
 kotin, pa gorjé ljudstvu in deželi. Zap. J. Trdina.

145. Malik.

(Národna z otoka Krka.)

Malik ali Malič, nekaj našemu škratu podoben, je strašen
 nagajivec. Najraje prebiva v gozdih, kjer ga neprenehoma sli-
 šimo človeški glas oponašati. Sploh ni varno po hosti gredé
 glasno govoriti; sicer nam je Malik koj za petami. Če si jezen,
 5 skočil bo pred té in se s svojimi belimi zobmi tako hudobno
 zarežal, da boš za njim planil, pa v mislih njega udariti, nasadil
 si boš roko na kak bodeč trn. Če jokaš, ti se iz vsega grla
 krohota; ako se pa smeješ, bo v kakem kotu tako bridko za-
 jokal, da te vse veselje mine. Včasí, kedar človek brez skrbi tjé
 10 v nemar potuje, vleže mu se nagloma Malik pred noge, da se
 spódtakne in pade, kakor je dolg in širok. Posebno rad se po-
 smehuje dekletom.

Malik zvečer tudi v hiše zahaja, da kaj jesti dobi; če mu
 se nič večerje ne pusti, celo noč ne dá mirú, premetaje pobištvo,
 15 lonce ali kaj družega pobijaje. Prejeto večerjo pošteno plača,
 včasí precej, najraje pa ob nedeljah, včasí pa tudi še le čez več
 let z obrestmi vred. Vedno je dobrovoljen, pa cel dan pleše po
 skalah ali pa se na kakem strmém robu vrti, večkrat pa raja
 tudi po žitu in drugem sadežu. Najbolje je, ga pustiti, ker storjeno
 20 škodo povrača. Starka ni imela družega kakor zelnik. Žalosti je
 omedlela, zagledavši fantiča, teptati jej edino blago zelje. Čudno
 pa jame drugi dan gledati, ko spet na zelnik pride. Vse stoji
 po koncu, in zelje ima lepše, debelejše glave, kakor jih je pred
 imelo, in dobila ga je dosti več mimo družih let.

25 Malik je majhen, bel, uren, prijazen deček, oblečen v pi-
 sano suknjico, ki mu do kolen sega; na glavi pa ima rudečo
 kapico, nekoliko na desno uho nagnjeno. Malik vé za vse za-
 klade in marsikak sleparček, ki je svoje denarce zapravil, ali
 jih pa nikoli nič imel ni, zalezuje ga zató še dan današnji.
 30 Toda ga je težko vjeti, ker brž odskoči in se ti, če ga že držiš,
 na enkrat izmuzne in pobegne. Kdor pa ga ulovi, zapoveduje
 mu, kar hoče; Malik ga vse boga, pa dalj ko do prve nedelje,
 nikjer ne ostane. Pravijo, da je že marsikteri po Maliku obo-
 gatel. Človeku služi tudi celo življenje, če mu se zapiše, davši
 35 mu v zastavo svojo senco. Govori se, da človeško senco sijaje,

Malik vedno mlad ostaja, sicer bi se postaral in umrl. Toda Toda človek, ki je senco zastavil, začne kmali birati in ne odide z lepo zgodnji smrti. Za dušo pa Malik ne mara, tedaj je velik razloček, zapisati se hudobi ali pa Maliku. Tega čudnega dečka si človek tudi kupiti more, da ga zapre v škatljico. Izpod nje vsako jutro zlat pade. V škatljici ga hraniti je lahko, ker se 40
zná premeniti, kakor hoče; v zatvornici sedi Malik, pa ljudje vidijo kuščarja, bramorja, murna ali polha. Ta kupčija pa se ima sploh za velik greh; pravijo, da Malik človeku do smrti res pomaga, da mu pa otroci oslepé ali se pa kak drugač za 45
očeta pokoriti morajo. Malika priklicati, ni težko; najbolje je mu trikrat na kljuko zažvižgati ali pa mu na razpotji z novo piščalko zapiskati, kedar vrbe ravno muževne prihajajo. Toda vselej mora biti človek sam in ne sme nič svetega pri sebi imeti. Zató Malika nikoli ni blizo cerkev ali križev; tudi zvonjenja se 50
boji; zavolj njega, pravijo, se tudi čed ogiblje. Najbolj gotovo ga je dobiti kvaterne večere, ko pleše na razpotjih in veščam in volkodlakom nagajuje. Pa tudi iskati in klicati ga, imajo po-božni ljudjé za strašen greh, ki ga le oče papež odpustiti more.

J. Trdina.

146. Snegurka.

(Ruska národna.)

Živel je nekdam kmet Ivan; žena mu je bila Marija, pa nista imela dece. Ivan in Marija sta živela v ljubezni in spravi. Tako sta se tudi postarala; ali dece le nista dobila. Silno sta se zato žalostila ter se oveseljevala le, oziraje se po ptuji dečici.

Neki dan, ko je prišla zima, da je zapadel mladi sneg do 5
kolena, prideró deca na ulice igrat se: stari Ivan in stara Marija pa sedeta k oknu gledat. Deca so tekali, drvili se ter začeli delati babo iz snega. Ivan pa Marija jih gledata molé in vsa zamišljena. Kar se Ivan zasmije in reče: „Pojdi, žena, da si narediva tudi tako babo!“ Znalo se je Mariji, da je prevzelo 10
veselje tudi njo. — „Zakaj pa ne?“ — odgovori ona — „pojdiva, poigrajva se na starost! Ali čemu bi si delala iz snega... babo? — — Narediva si rajši iz snega dete, ker (nama) ni dal Bog živega.“ — „Kar je res, to je res,“ veli Ivan, vzame kučmo, pa odide s staro na vrt. 15

Res se lotita naréjati si iz snega — punčico; napravita čok z ročicami in z nožicami; pritakneta vrh kepo snega ter ugla-dita iz nje glavico.

„Bog daj srečo dobro!“ nazove vsak, kdor je šel mimo. --
„Bog daj zdravje!“ odgovarja Ivan. — „Božja pomoč vsemu 20
dobremu!“ pritakne vselej Marija, in se nasmeje.

Nòt! zdaj sta napravila nosek pa bradico, in izvrtala dve jamici v glavo; ali toliko da prereže Ivan usteca, kar dabne detešče iz njih s toplo sapo. Ivan na naglem roko izmakne, in kar strmi. Jamici pod čelom ste bili že izdolbeni; nòt, iz njih pogledajo mile oči. Glejte tudi že ustnic, ki so rudeče kakor jagode, ter se držé na snieh.

„Kaj je to? Bog bodi z nami! Je-li to kakova prikazen?“ — veli Ivan in se prekríža. Punčica nagne k njemu glavico — prav živa, ter zavrti z ročicami in z nožicami na vsem svetu tako, kakor pravo čvrsto dete v plenicah.

„Oh Ivan, Ivan!“ zakriči Marija, ki je zadrhtala od radosti, — „poglej, Bog nama je dal dete,“ in začne objemati Snegurko; s Snegurke pa se je odvalil ves sneg kakor lupina z jajca, in res je Mariji v naročji živa deklica. — „Oh, draga moja Snegurčica!“ zavpije babela, objemaje svoje detešče, ki si ga je želela, pa se ga ni nadjala, — ter zbeži ž njim v izbo.

Ivan — toliko da se je zvéstil od takega čuda, — a Marija ni vedela sama za-se od veselja.

In glejte, Snegurka raste — ne po dnevih, nego po urah, čedalje bolj. Ivan in Marija se je ne moreta naveseliti. Veselje je bilo pri njih doma. Dekličiči iz vasi so nenéhoma pri njih; delajo starkini hčerki kratek čas in jo napravljajo prav kakor kako punčiko; pogovarjajo se ž njo, popevajo jej pesmi; igrajo se ž njo vsaktere igre in jo učé vsega, kako se kaj pri njih godi. Snegurka je pa tako pametna: na vse pazi in vse (brž) pobere, ter se razcvete po zimi res kakor kakošna trinajstletna deklica; vse ume, o vsem zna govoriti, in to s tako milim glasom, da bi jo kar poslušal. In kako je dobra, pridna in vsem priljudna! Života je pa belega kakor sneg, — oči (modre) kakor potočnice, svetlo-beli lasje do pasa; ni ene rudeče pičice ni nikjer, kakor da ne bi bilo žive krvi v telesu; pa i brez tega je bila tako lepa in brbka, da bi se bil človek zagledal va-njo; in kakor se jej je znalo, bila je tako veselega srca, tako prijetna, da živa duša ne takó. Vsi so si Snegurko jako priljubili; neizrečeno rada jo je pa imela stara Marija. Večkrat veli možu: „Glej, Ivan, dodelil nama je Bog vendar radost na starost! minila je i moja srčna žalost!... Ivan jej je pa odgovarjal: „Čast in hvala Bogu! ali tukaj veselje ni večno, — žalost ni brez konca...“

„Prešla je zima. Lepo ti zasije na nebu spomladno solnce in ogreje zemljo. Na kopnih mestih zazelení trava in zažvrgolí škrjanček. Zbrale so se že tudi lepe deklice v kolo blizo vasi, ter zapojó :

„Pomlad krasna! kak si prišla,
Na čem prijabála? . . .
Na drvéscu in na brani“.

Snegurka pa postane jako otožna.

„Kaj ti je, zlato moje dete?“ reče jej večkrat Marija, božaje in stiskaje jo k sebi — „nisi li bolna, ker si tako klaverna 70 in ti je obličje tako upadlo? Ni li te pogledal že kak zločest človek?“ —

Snegurka pa jej odgovori vselej: „Nič mi ni mamica, saj sem zdrava.“

Nót, poslednji sneg je že pregnala pomlad s svojimi lepimi 75 dnevi. Zacvetó vrti in travniki; zapel je slavec in vsaka ptica, in vse na božjem svetu je oživeló ter se veselí.

Presréni Snegurki se je pa začelo še bolj tožiti; tovaršice se ogiblje, in se skriva zmerom solncu pod senco, kakor jurjevica (šmarnica) pod drevesom. Nič drugega se jej ni hotelo, 80 nego pljuskati pri studencu pod zeleno vrbo. Snegurki je godila le senca pa hlad (hladilo), še bolj od tega pa na vmes dežek (dež). O dežji in o mraku se je vselej oveselila. In ko se je neki dan privalil siv oblak, da se je usipala debela toča, oveselila se je Snegurka tako, da ne bi bila ktera druga tako vesela 85 ni razišpanih biserov. Kedar je pa pripeklo spet solnce ter se toča raztopila, zajokala se je Snegurka za-njo tako strašno, kakor da bi se bila hotela v solzah utopiti — kakor se joka prava sestra po bratu.

Glej, že je pomladi konec! prišel je krés. Deklice iz vasi 90 so se zbrale na prešet v log, in so šle k Snegurki, ter stopijo pred Marijo: „Pusti, pusti Snegurko z nami!“ Marija je od straha ni hotela pustiti; Snegurki se ni hotelo iti z njimi; — pa se niso mogli izgovoriti. Vrh tega pomisli Marija: morda se njena Snegurka šetaje razveseli. Potem jo napravi, poljubi in reče: 95 „Pojdi le, zlato moje dete, povesei se s tovaršicami, vi pa dekliči, pazite, glejte na mojo Snegurko! Saj znate same, da mi je ona jedro v očesu“.

„Prav, prav!“ zakričé vesele, primejo Snegurko in odidejo vse vkup v log. 100

Tam so si spletale vence, vezale šopke iz cvetic in popévale svoje žalostno-vesele pesmi, Snegurka je bila zmerom pri njih.

Ko zajde solnce, naložijo déklice grmado iz trave in drobne- 105 nega šibja, zažgó jo, ter se vstopijo vse ovenčane v vrsto, dekle za dekletom, a Snegurko postavijo zad za vse druge. „Poglej“, — rekó jej — „kakor mé poletimo, tako teci tudi ti brž za nami; ne zaostajaj!“ — Zdaj zapojó „Kupaľovo“ pesem in poskačejo čez ogenj.

Kar nekaj za njimi zašumi in žalostno zaječí... V strahu se ogledajo, pa ni nikogar. Začnó se spogledovati, pa ne vidijo 110 med seboj Snegurke. — „O, nemara, da se je skrila, ta neposajenka!“ — pravijo in se raztekó iskat je; pa je niso mogle nikakor najti. — Klicale, javkale so; ona se ne oglasi. — „Kam

je neki zginila?“ pogovarjajo se dekliči. — „Morda je pobegnila domú“, rekó potem pa prejdejo v vas; ali Snegurke ni bilo tudi v vasi.

Iskali so je drugi, iskali so jo tretji dan; preiskali ves log — grm za grmom, drevce za drevcem; Snegurki pa le ni bilo ni sluha ni duha. ✕

120 Dolgo sta Ivan pa Marija žalovala in jokala za svojo Snegurko; dolgo še je hodila uboga starka vsaki dan iskat je v log ter klicala kakor nesrečna „kukavica:“

Oj, oj, Snegurčica!

Oj, oj! golobica!

125 Večkrat se jej je zdelo, da se jej odziva Snegurka: „Oj!“ Snegurke pa le ni ter ni! —

Kam je pa izginila Snegurka? ... Je-li jo huda zver požrla v goščavi? Ali jo je ujedna ptica unesla k sinjemu morju? ...

Ne, — ni je požrla huda zvér v goščavi, ni je unesla ujeda 130k sinjemu morju; nego, kedar je potekla za tovaršicami in skočila v ogenj, mahom je spuhtela na vrhu kakor lebki sopar, zvila se v tenek oblak ... in poletela visoko visoko pod nebo.

J. Navratil.

147. Skrb in Smrt.

(Hrvaška.)

Sveti Peter in Pavel se napotita po svetu, da bi videla, kje je darežljivost in gostoljubnost, kje lakomnost in neusmiljeno srce.

Vsa trudna dolgega pota in slabega vremena, zraven tega 5 pa še lačna in žejna prideta na večer v neko mesto ter si poiščeta prenočišča, da bi si malo odpočila in kak grizljaj za lačni želodec dobila. Siromašna popotnika trkata od hiše do hiše pri bogatih kakor pri revnih, da bi kaj ubogaime dobila, ali bila jima je sreča nemila in vsa skrb zastonj Prav zelo 10 spehana stojita zdaj že pred zadnjo hišo, ki je bila po vunanji podobi videti najbolj revna in siromašna v celem mestu. Streha jej je bila vsa razdrta, in komaj bi si človek mislil, da biva tu kaka živa duša.

Peter stopi na dvorišče in potrka na vrata. Hitro se prikaže 15 iz hiše stara, slabo oblečena žena ter ga vpraša, kaj bi rada?

„Če Boga poznaš in moliš“, pravi Peter, „privošči nama, žena, kak kотиček v svoji hiši, da se odpočijeva od dolgega pota in da sva vsaj pod streho, ker je tako slabo, neprijetno 20 vreme; do sedaj naju nihče ni hotel pod svojo streho“. — „Tako je tako“, odvrne starka, „siromaka dan danes vsak izpod strehe tira, če bi ga tudi videl v največi potrebi in sili. Stopita le

noter, kar imam, to vama rada dam — česar pa nimam, uboga sirota, tega vama pa tudi dati ne morem“.

„Midva sva popolnoma zadovoljna“, reče Pavel, „ker vidiva tvoje pošteno pa usmiljeno srce, kaj nama je tudi več treba?“

Odložita tedaj svoji torbici v kot hiše. Zdaj reče Peter ženi: „No, povej nama, dobra žena, kako ti je ime, da te veva po imenu poklicati“.

„Skrb me imenujejo“, odgovori starka, in pristavi resno: „Kako bi vama rada kaj postregla! Da bi suhega kruha ne grizla, dala bi vama kaj rada kako hruško za prigrizek; ali moja hruška, da-si tudi je zelo rodovitna in polna, nima na sebi ni ene zrele hruške, ker to, kar dozori, hitro ljudje pokradejo“.

Nebeška popotnika pojesta nekaj suhega kruha ter se napijeta mrzle vode pa se vležeta spat. Zjutraj na vse zgodaj vstaneta ter se pripravita na daljno pot. Predno pa odideta, praša Peter staro, s čim da bi obdarovala njeno dobroto in gostoljubnost. Naj jima razodene katero svojih najsrčniših želj, pa da jej bosta izpolnila jo. — Kakor vsakdo, ki malo ima pa veliko želj, tako je bila tudi ta dobra mamica zdaj vsa zmešana, da ni vedela, kaj bi rekla. Naposled vendar pravi: „Želim, da moja hruška vsakega, kdor na-njo spleza, da bi kradel sadje, zgrabi in tako dolgo drži, da jaz pridem in mu dopustim, da ž nje zleze“.

Popotnika prikimata nehoté z glavo na to čudno željo in odideta svojo pot.

Prihodnji dan zjutraj gre stara ven, da pogleda svoje polje in setev. To opazivši nek tat, spravi se hitro na hruško, da pobere, kar je bilo zrelega. Ali oh žalosti in nesreče! — Veje ga zgrabijo in derzé, da ne more nikamor, ne gori ne doli. Na strašno vpitje prileté sosedje, da bi mu s hruške pomagali; splezajo tedaj na-njo, pa o čuda, tudi oni ne morejo s hruške. Zdaj si ne upa nobeden več na drevó, ampak vsi se čudijo in pokrižujejo ter strmé čakajo, kaj da bode.

Zdaj pride starka s polja domú; lahko si mislimo, kako je bila vesela, ko vidi, kako se jej je želja izpolnila, da je tat ugrabljen na vejah obvisel.

Na njeno besedo izpusté veje tata, in ko ga dobro okrega in posvari, izpusti ga tudi ona. Za naprej ni bilo nikogar več na hruško. — Ne dolgo potem pride k njej tudi stara žena — smrt. Starka je počaka in sprejme mirno brez strahú. Nad tem pa se čudi smrt ter reče starki: „Ti si me tako mirno sprejela, in vendar se me drugi ljudje tako zelo bojé?“ — „Zakaj bi se te bala,“ odgovori stara Skrb, „dosti imam nehvaležnega sveta, pač si mi že dobro došla!“ — „Prav, starka!“ pravi na to smrt, „hajdi tedaj z menoj!“ — „Rada pojdem s teboj,“ pravi spet Skrb, „toda izpolni mi poprej le še eno željo.“

Rada bi namreč okusila še enkrat svoje hruške, ki so mi bile edino blago.“ — „Ako ne želiš nič več, stara, pojdi drage volje po-nje.“ — „Oh, kako sem stara in slaba, kako bom neki zlezla na drevo, sosedje pa so čudni ljudje. Ali ne bi hotela ti tako dobra biti, da zlezeš na drevo. pa mi prineseš eno hruško.“ —

Smrt se da pogovoriti in spleza hitro na drevo, ali zdaj ne more več doli. Starka je bila kaj zelo vesela, da je smrt tako prekanila ter jo pusti nekoliko dni na hruški. Te dni ni nihče na svetu umrl. Naposled izpusti starka smrt, ker jej je obljubila, da ne bo nikoli po njo prišla.

In tako vam smrt potuje križem sveta; tudi še dan danes ruši in kolje staro in mlado, Skrbi ubiti ali umoriti in odnesti s sveta pa ne more!

I. Božič.

148. Najboljše krščansko delo.

(Španska.)

Kraljevala je neke dni dobra in pobožna kraljica. Za blagor svojih podložnih na vse moč vneta. Le ta obljubi veliko darilo tistemu, ki bo de leto in dan storil najboljše delo krščanske ljubezni.

Leto in dan je minulo, in mnogo mnogo ljudi se je zbralo, da bi prejelo kraljevo plačilo; sodnica je bila kraljica sama. Približa se prvi in naznani, da je sezidal s svojim premoženjem veliko, prostorno hišo za fevne bolnike. To slišati se kraljica razveseli in vpraša: „Je li hiša dodelana?“ — „Gotova je, o kraljica“ odgovori mož „le kamena še ni na vrhu, kjer ima z zlatimi črkami zapisano biti, kdaj in kdo jo je sezidal.“ — Kraljica ga pohvali in migne družemu. Ta pripoveduje, da je na svoje stroške napravil pokopališče v domači vasi, ker ga še ni bilo. Pobožna kraljica se razveseli tudi pri teh besedah ter še popraša,

je li delo že dovršeno? Odgovori se jej, da že, samo prelepe rake, ki jo misli sredi pokopališča sebi in naslednikom postaviti, še ni. Tudi temu daje kraljica zasluženo hvalo. Sedaj pristopi žena in beseduje, da je ubogo siroto lakote rešila, izredila in za svojo hčer vzela: „Ali je tukaj?“ vpraša kraljica. „Kaj pa da, saj jo imam rada, da brez nje ne morem živeti. Pa je tudi pridna, nezuano pridna, oskrbuje vse pohištvo in meni streže marljivo in ljubeznjivo, da je veselje.“ Kraljica blagruje tudi to krščansko delo. A sedaj nastane šunder med ljudmi, v stran se pomikajo in porivajo ter prostor napravljajo neizrečeno lepemu otročiču. Za seboj tira ubogo ženico, ki se brani, kolikor more, ker bi bila rada zbežala izpred tolike množice. „Kaj bi rad prekrasni otrok?“ kraljica popraša: „K tebi, o kraljica! bi rad pripeljal

otročiču. Za seboj tira ubogo ženico, ki se brani, kolikor more, ker bi bila rada zbežala izpred tolike množice. „Kaj bi rad prekrasni otrok?“ kraljica popraša: „K tebi, o kraljica! bi rad pripeljal

Tarje
 njo, ki je zaslužila kraljevo darilo, ki si ga razpisala za največje delo krščanske ljubezni.¹⁴ Tako odgovori dete resno, pa vendar s sladkim glasom. „In kdo je?“ vpraša sodnica. „Ta-le uboga žena je!“ odgovori dete. „Kraljica!“ izgovarja se stara žena, vsa preplašena in zmedena, „nič nisem storila, nič, saj tudi nič ne morem storiti: uboga revica sem, ki živi od mošnje Božje.“
 „In vendar si zaslužila darilo“ govori otrok resnobno. „Ktero delo je tedaj doprinesla?“ vpraša kraljica, ki je hotela biti pravična. „Dala mi je kos kruha!“ odgovori dete. „Čujte!“
 vsklikne žena, trepetaje, čujte le majhen košček je bil, majhen!“
 „Tako je“ pravi dete, „toda sama sva bila in poslednji je bil, ki ga je imela.“
 Ginjena kraljica prisodi veliko darilo dobri ženi, in dete, ki je bilo Božje dete, dvigne se kviško blagoslavlja je iz višine dobro kraljico. J. Parapat.
glaslo

149. Kralj in možaka poštenjaka.

Živel je nekdanj kralj tam v deveti deželi. Kdo vé, kako se jej pravi in kje je? Menim da tam, od koder solnce k nam prihaja, kedar je najnižje po zimi. Bil je pa ta kralj mogočen in imeniten, da je bilo kaj! Če bi vam pravil, koliko sužnjih, koliko velblodov, govéd in oslov in konj je imel, ne bi prišel do konea; če bi vam pripovedoval, koliko zlahtnega blaga, baržunastega, zlatega in pa suknenega je bilo po njegovih shrambah, ušli bi mi vi, nikar pa poslušali me. Le da bi se kedaj svojih ovác nagledal, postavil si je bil sredi ravnine stolp, ki je segal v oblake. Na-nj je zahajal, kedar so bile ovce zbrane. Pa nikoli ni videl vseh, toliko jih je imel. Stopnice pa, ki je po njih hodil na ta stolp, kaj pravite iz česa so bile? Poslušajte! Iz samih debelih, debelih knjig. Kaj je imel neki popisanega v teh čudnih bukvah! Ali morebiti zgodovino svoje imenitne rodovine? Nak, častilakomen ni bil ne sam, ne njegovi dedje; torej tudi niso kaj zapisovali. Ali so bile v njih mar imena njegovih podložnikov in pa njih dacije? Tudi ne. Saj tako bogat kralj ne jemlje davkov! Pa čemu bi jih neki jemal, ker ima sam toliko, da še drugim lahko daje brezi škode. I, no! boste že rekli, kaj vendar se je bralo v tistih bukvah? Poslušajte! Le svoje drago, zlahtno, imenitno kamniče, kakor ga gospóda nosijo v prstanih, in pa za pestjó in okoli vratú in na nedriji, le-tó si je bil dal v te bukve popisati. Tu ti je bilo popisano sto in sto tisoč demantov, safirov, hijacintov, smaragdov in kakor se ta druga reč še imenuje. To je že nekaj, kaj ne? Bogat je bil ta kralj, da mu ga ni bilo enacega.

Pa to še ni vse, kar o njem vém. Bil je tudi pobožen, milosrčen in dobrotljiv. Živel je po svojem svetem pismu in pa po izročilu svojega naroda. Po tem izročilu si je bil izbral izmed vseh sedem dni v tednu dva. Enemu je rekel „blagi dan“, drugemu pa „hudi dan“. Blagor moža, ki je stopil v hišo tega kralja „blagi dan!“ Kakor kralja samega so ga sprejeli, ali pa kakor kakega čudodelnega muha. Cimbale so mu pele, trobente donele, bobni in kotli so gremeli, da je bilo kaj! Deklice, lepe kakor hrovaške Vile, ali rusovske Rusalke, ali koroške Želikle, ali pa slovenske Rojenice, so mu nogé umivale, ga v zlató in svilo oblačile ter plesale so pred njim, da ni dopovedati. Gostili so ga z jedmi, ki jih mi borni Slovenci še ne poznamo ne! — Kedar se je pa človek, ki so ga tako slavno sprejeli, teh gosti in veselic že naveličal, spustili so ga in obdarovali, da je bilo strah. Natovorili so mu velblodov in oslic, da so uboga živinčeta stokala pod tovari in zdihovala nad človeško nemilostjo, ki je tolikanj oblada. Taka se je godila človeku, ktereга je Bog zanesel v ta grad „blagi dan“.

35 Gorjé mu pa, kdor je žašel k devetodeželnemu kralju „hudi dan“. Bolje bi mu bilo, da bi žeje umirajoč pít šel k suhemu studentu, kedar najbolj solnce pripeka. Ali pa, ko bi ves lačen iskal sadú na tepki, ki je za njegovega deda dni usabnila. Res, vse to bi bilo bolje za-nj! Saj še svojemu najhujšemu sovražniku bi moj devetodeželni kralj ne bil take storil. Sprejeli so ga, kakor človeka, kteremu je krvavi sodnik zapisal v sodnje pismo: „Tvoji dnevi so potekli; po njih je!“ — Beriči in rabeljni so ga popadli, vrgli ga ob tla, in smuk je odletela glava. Taka je bila ž njim, ki je prišel v ta grad „hudi dan“.

55 Zivel je pa takrat mož, po imenu Ajin; mi bi mu rekli nekako Studenčič. Bogaboječ je bil, tudi bogat nekđaj; pa da bi ga poskusil, pošiljal mu je gospod Bog toliko nesreče v hišo, kolikor toče na njegovo pšenico in kuge med živino. Obožal je, in iz oči mu je lilo tolikanj solz, kolikor nekđaj dežja na njegov ječmen. Ni bil tedaj zastonj Studenčič. Govoril je: „Moje trpljenje je tako veliko, da ga ne pregledam, če ravno stopim vrh Triglava — (nač, tisti gori tam v deveti deželi se pravi drugače, pa sem pozabil), tako visoko in globoko, tako široko in dolgo je. Obnebje se črni od njega tje proti jutru in večeru, 60 proti jugu in severju. Najglobokejše studence je ostrupenilo, zlato in drago kamnjiče v najnižih rudnikih pod zemljo je pripravilo ob blesk in lesk. Meseč je od njega mrkuil in solnce je otemnelo in še rimska cesta je motna postala. Jutranje solnce sije na-nj in večerni žarki bledé od njega, tako globoko, visoko, 65 široko in dolgo je moje trpljenje. Tako je tožil Ajin-Studenčič, in po pravici. Žena in otroci so se plakali domá od mrzlega glada in od vroče žeje. Šel je tedaj k devetodeželnemu kralju

kruba prosit. Veliko namreč je slišal praviti o njegovem bogastvu in dobrotah, ki jih je trosil krog sebe, kakor božje solnce svoje plodne žarke ali pa nebeški dež svoje blagodarne kaplje. ⁷⁵

Po božji volji, ali ker mu je bilo od nekdanj tako usojeno, prišel je ta mož v kraljev grad ravno „hudi dan“. Motno in nevoljno ga pogleda kralj, in Ajin-Studenčič se zmislil šeg in navad tega naroda; v stiski in revii je bil vsega tega pozabil. ⁸⁰ Pokleknil je pred kraljem ter djal: „O, devetodeželni kralj! glavo sem zapadel, vé. Kar si zapisal v svoje šege, jok mojih oči ne zbríše. Pa vdam se; toda žena in otroci se mi jokajo doma od glada in mrejo od strada. Hrepeneč gledajo izza duri mojega šatora, ali že ne pridem kmalo in je smrti otmem. ⁸⁵ Prosim torej, daj mi kruha, da ga jim urno ponesem. Obljubim pa, da se vrnem, predno solnce zajde za božjo gnado. Potem stori z menoj po svoje. Saj je zapisano: Pravovernik dopolni, kar obljubi. Tudi beremo: „Če kaj pritrđiš z besedo, pa stori; če pa praviš: nak, véš ti in tvoj bližnji, kaj je od tega misliti, ⁹⁰ in nihče ti ne poreče: lažnjivec. In tebi in unemu bo dobro pri sre.“

Ko je kralj to slišal, zasmilil se mu je pobožni mož. Ni se mu hotelo, da bi mu žena in otroci lakote pomrli. Rekel je: „Dam ti kruha, in pojdi ž njim. Le poroka mi daj, da se vrneš ⁹⁵ ob solnčnem zatonu. Glavo dati pa bo moral namesto tebe, če se ne vrneš; to ti povem“.

Ali menite, da so se kar silili v tako poroštvo? Jaz pravim, da ne; tudi vi bi se bili javelne. Neznau človek, in kdo vé, kako nepošten! Zató so pa tudi vsi, ki so tam stali, molčé oči ¹⁰⁰ pobesili, ko jih je Studenčič milo pogledoval in prosil. Se vé, da so bili sami bogatini in plemenitaši, ker le take služabnike si špogajajo kralji. Pa takih kdo naj bi bil porok, in še neznanemu beraču! Ubogi Studenčič, kakošna bo? Nič se ne boj; tudi tam se dobi dobro srce. Stal je med kraljevimi služabniki mož, ¹⁰⁵ ki se ni imenoval zastonj Abd-ul-Alah. Čudno ime, kaj ne? Po našem bi se reklo poštenemu Abd-ul-alahu Bogoslužič. In res je bil mož po božji volji. Ko je videl, da Studenčič tako milo prosi z očmi, jela se mu je milosrdnost gibati v prsih, kakor se giblje škrjančič v gnejzdu tam sredi cvetočega lanišča. ¹¹⁰ Iz prvega se le malo gane, ko začuti, da bo dan. Po tem pa se vzdigne, in leti više in više, pa poje in poje, in glejte, dan je! Tako se je zbudila Bogoslužiču milosrdnost v srcu in je rastla in in rastla, ter se spremenila v prijetniši glas, nego je škrjančevo petje. ¹¹⁵

Pred kralja je stopil in rekel: „Jaz sem mu porok.“ Veste, da so se kar vsi zavzeli. Bogoslužič pa je rekel: „Čemu bi ma ne poročeval? Ali niste čuli, da je pravovernik, in kako lepo

je govoril iz naših svetih bukev? Takemu smé menda človek
 120 vendar upati brez skrbi. Veren mora ostati za vernega“.

In kralj je ukazal dati ubogemu možu obilno hrane. Šel je;
 pred pa je rekel kralju: „Pričakuj me, predno solnce zajde“.
 Poroku Bogoslužiču je djal: „Luna dobiva svitlobo od solnca,
 mož-beseda pa poštenje od božjega sedeža“.

125 Molijo pa tam tudi, kakor vsak pošten Slovenec, po večkrat
 na dan. Ko pride popoldanja molitev na vrsto, pravi kralj:
 „Abd-ul-alah! večernice so tu, tvojega možiča pa ne bo. Smeje
 se ti domá v pest, in dobro je in pije.“ Bogoslužič reče: „Zgo-
 vorili smo se do večera, in solnce še ne zahaja“. Ko se je jelo
 130 večeriti, djal je kralj: „Abd-ul-alah! stori še, kar misliš; potem
 se pa pripravi“. Ta reče: „Že sem se pripravil“. — Umivati
 se je jel, kakor jim je tam navada pred molitvijo. Molil je in
 pa pokleknil tje, kjer bi mu glavo vzeli. Nekteri so ga milovali
 in se srdili nad Studenčičem, da je poštenega Bogoslužiča v
 135 tako zadrego pripravil. Drugi pa niso obupali nad njegovo be-
 sedo in so gledali tje proti jutru, ali že kmalo ne pride. Lej,
 in videli so tam daleč nekaj, kakor kakošno pikico. Pa večje in
 večje je prihajalo, in hitreje in hitreje se je bližalo, kakor la-
 stovica, ki pravijo od nje, da s tem bolj leti, s čem je bliže
 140 domovine. Kaj je bilo to? Ajin-Studenčič je bil, ves poten in
 prašen. Sape mu je zmanjkovalo, in sigajoč je cepnil tje na mo-
 rišče, kjer je Abd-ul-alah klečal, pa smrti pričakoval.

Veste, da se je vse čudilo in čudilo. Tudi kralj se je zavzél,
 glavo priklonil do kolen ter rekel: „V bukvah velikodušnosti
 145 berem čudne reči! O Ajin in Abd-ul-alah, mlad sem bil in sem
 se postaral, pa kaj takega nisem ne videl, ne slišal. Pismo
 resničnosti in poštenja sta s svojima pečatnikoma spet podpe-
 čatila, in prstan obljube sta na novo zvarila. Živita! Šega pa
 bodi izbrisana izmed mojega národa odslej za polovico; „budi
 150 dan“ bodi odpravljen, in le „blagi dan“ naj sije odzdaj vsaki
 teden po dvakrat med nami. Naj bo svitel, kakor demant ali pa
 kakor tvoja poštenost, o Studenčič, lepši nego smaragd in safir.
 Življenje vama bodi le dolg, dolg „blag dan!“ Izmed mojih
 zakladov si vzemite, kar vaju mika, da se vresniči, kar pravijo
 155 bukve: „Življenje bodi pravovernim le sama radost in pa ve-
 selje.“ Tako je govoril kralj.

In tiste zale deklina so jima noge umivale, mazilile ju z
 dragim in blagovonjim mazilom, obá oblekle v svilno in zlato
 opravo pa plesale so jima na čast lepše, nego bi si kdo mislil.
 160 Gostili so se tudi tam, da je bilo kaj, in pili, sam Bog vé,
 koliko in kaj! Unim kraljevim služabnikom pa, ki niso hoteli
 poročevati pobožnemu Ajinu-Studenčiču, so dali jesti iz lonec
 brez dna in pa piti iz sit; in to še le v veži, nikar v hiši. To
 jim je dišalo, kaj ne? Ko sta se pa una dva odpravljala, pač

so se tem sline cedile. Ravno to jim je šlo, družega pa nič. Še¹⁶⁵ bolj so se skominili, ko so zagledali, da ženó unima dolge, dolge rajde velblodov in oslic, otovorjenih z darmi, da so réve stokale nad nemilostjo devetodeželnega kralja, ki je je bil toliko obložil, in pa da so morale proč od tako dobrega gospodarja. Una dva pa sta šla, ko so jima bili odhodnico odgodli; in Abd-¹⁷⁰ ul-alah je ostal, kar je bil, to je: Bogoslužič, Ajin pa se je preimenoval, da ni bil več Studencič. Saj se mu tudi ni bilo treba več jokati. Rekli so mu odslej Abd-ul-melek, to je: kraljev blapec.

R. Ledinski.

150. Marjetica.

(J. Andersen.)

Zunaj na kmetih prav tik ceste je stal gradič; gotovo si ga že kedaj videl. Pred njim je majhen vrt poln cvetic, okoli vrta je ograja, ki je pobarvana. Blizo ograje tik rova sredi najlepše zelene trave je rasla majhena marjetica. Solnce je sijalo ravno tako lepo in toplo na-njo, kakor na prekrasne go-⁵ sposke cvetice na vrtu; torej je pa tudi rasla, da se je skoraj videlo. Neko jutro se je popolnoma razcvetela; njena mala ko sneg bela peresca so kot žarki obdajala rumeno solnčice v sredi. Ona ni mislila, da je ondi v travi nihče ne vidi in da je revna zaničevana cvetica. O ne! prav vesela je bila, obrnila se je ¹⁰ na ravnost proti toplemu solncu, gledala mu v lice in zraven je poslušala škrlico, ki je žvrgolela v sinjem zraku.

Mala marjetica je bila tako vesela, kakor bi bil velik praznik, pa je bil le ponedeljek. Otroci so bili vsi v šoli. Med tem, ko so oni sedeli v klopih in se kaj učili, sedela je marjetica na ¹⁵ malem zelenem stebelcu ter se je od solncea in od vsega, kar je bilo krog nje, učila, kako dober je Bog in neznano jej je bilo všeč, da je mala škrlica tako razločno in lepo prepevala to isto, kar je tudi ona tiho čutila v svojem sreću. In marjetica je z nekim spoštovanjem gledala na srečno ptico, ki zna prepe-²⁰ vati in letati! ali žalostna vendar ni bila, da ona tega ne zna. „Saj vidim in slišim!“ mislila si je; „solnce me obseva in gozd me ljubi! O kako bogato sem obdarovana!“

V ograji je raslo mnogo okornih gosposkih cvetic; manj ko so dišale, bolj so se bahale. Potonke so se napihovale, da ²⁵ bi bile večje nego roža, ali sama velikost še ni vse. Tulipani so bili najlepše pisani; to so tudi sami dobro vedeli, zato so se pa držali po koncu kakor sveče, da bi jih človek laglje videl. Za malo marjetico zunaj ograje se še zmenile niso, ali ona se je pa toliko bolj na-nje ozirala in je mislila: „Kako so ³⁰

te lepe in bogate! K njim leti gotovo krasna ptica, da jih obiše! Hvala Bogu, da sem tako blizu, saj lahko vidim to lepoto.“ In ravno ko je to mislila, prileti škrlica, toda ne k potonkam in tulipanom, kaj še! — na ravnost v travo k uborni marjetici.

35 Ona se od zgolj veselja tako prestraši, da ne vé, kaj bi mislila.

Ptičica pleše krog nje ter poje: „Kako je travica mehka in glej! kako ljubeznjiva cvetice je tu, ima zlato srce in sreberno obleko!“ Krožec sredi marjetice je bil res tak, kakor bi bil zlat, in mala peresca okoli so se svetila kakor srebro.

40 Oh kako je bila srečna marjetica, tega bi nihče ne verjel! Ptica jo je poljubila s kljunčkom, pela jej je in potem je spet zletela v sinji zrak. Gotovo je trpelo četrto ure, predno se je marjetica spet zavedela. Slamožljivo, ali vendar z veselim srcem se ozre na druge cvetice na vrtu, saj so videle, kaka čast, kaka

45 sreča jo je doletela; gotovo so razumele, kako veselje je to. Ali tulipani so se še enkrat bolj leseno držali nego poprej; od togote so se jim podaljšali rudeči obrazi. Potonke so imele strašno debele butice, to je še dobro bilo, da niso znale govoriti, sicer bi bile gotovo do dobrega okregale marjetico. Uboga
50 mala cvetice je pač videla, da one niso dobre volje, in to jo je bolelo pri srcu.

Zdajci pride na vrt deklica z velikim ostrim in svitlim nožem, gre na ravnost med tulipane in poreže drugi za drugim. „Uh!“ vzdihne mala marjetica, „to je strašno, zdaj jih je konec.“ In
55 deklica odide s tulipani. Marjetico je zdaj veselilo, da je rasla zunaj v travi in da je bila mala revna cvetice. Bila je prav hvaležna in ko je solnce zatonilo, zganila je peresca, zaspala in celo noč je senjala od solnce in od male ptice.

Drugo jutro, ko je cvetice spet veselo stegala svoja bela
60 peresca kot ročice proti zraku in proti svitlobi, spoznala je glas ptice, ali njena pesem je bila žalostna. Uboga škrlica je že vedela zakaj, revica je bila vjeta in je sedela v kletki blizu odprtega okna. Prepevala je od mladega zelenega žita na polji, kako prosto in veselo je letala okrog in na lehkih perutnicah
65 se dvigala v visoki zrak. Uboga škrlica ni bila dobre volje, bila je vjeta v kletki.

Mala marjetica bi bila kaj rada pomagala. Ali kako? Bilo je težko si kaj pravega izmisliti. Zdaj je popolnoma pozabila, kako lepo je bilo vse okoli nje, kako toplo je solnce sijalo in
70 kako lepa so bila njena bela peresca. Mislila je le na vjeto ptico, kateri ni mogla nikakor pomagati.

Zdaj prideta dva dečka iz vrta; eden je imel v rokah velik in oster nož, kakor ga je imela deklica, ki je porezala tulipane. Šla sta naravnost proti marjetici, ki si nikakor ni mogla misliti,
75 kaj hočeta.

„Tu lahko izreževa lepo rušino za škrlico,“ pravi en deček

in začne rezati rušino na štiri vogle okoli marjetice, da je bila ravno v sredi.

„Utrgaj cvetico!“ reče drugi deček in marjetica trepeče od strahu. Če jo utrga, vzame jej življenje in zdaj bi še tako rada 80 živela, ker z rušino vred pride v kletko k vjeti škrlici.

„Nikar, pusti jo!“ veli drugi deček, „kako lepo se podá.“ In ostala je in prišla v kletko k škrlici.

Ali uboga ptica je glasno tarnala za izgubljeno svobodo in je bila s perutnicami ob železni drat. 85

Marjetica ni znala govoriti, in kakor bi bila rada, ni mogla spregovoriti ne besedice v tolažbo. Tako je minul celi dopoldan.

„Vode ni tu,“ pravi vjeta škrlica. „Vsi so odšli in so pozabili mi dati kaj piti. Moje grlo je suho in peče! V meni žge kot ogenj in zrak je težek. Ah, umreti moram, moram se ločiti 90 od toplega solnca, od lepega zelenja in od vse krasote, ki jo je vstvaril Bog.“ Da bi se nekoliko ohladila, vtakne kljunček v hladno rušino. Zdajci zagleda marjetico, kima jej in jo poljubljuje s kljunom rekoč: „Tudi ti moraš tu se posušiti, ti bora cvetice! Tebe in majhen košček zelene trate so mi dali za ves svet, ki 95 sem ga imela zunaj. Vsaka travica mi mora biti zeleno drevó, vsako tvoje belo peresce namesto dišeče cvetice. Ah, to vse me le spominja, koliko sem izgubila!“

„Da bi jo mogel kdo potolažiti!“ misli si marjetica, ali ona še lista ni mogla ganiti. Toda dub, ki je puhtel iz nježnih pe-100 resec, bil je mnogo močnejši, nego je navadno pri tej cvetici. To je zapazila tudi ptica in, da-si tudi je od žeje medlela in v tej bolečini ruvala zeleno travo, vendar se ni dotaknila cvetice.

Dan se je nagnil in nobenega še ni bilo, da bi prinesel ptici kapljico vode. Zdaj sprostrè lepe perutnice ter je krčevito 105 stresa; pip! pip! žalostno zapoje in nagne malo glavico proti cvetici — od pomanjkanja in hrepenenja jej srce otpne. Zdaj cvetice ni mogla zgauti peresca in zaspati, kokor prejšnji večer, bolna in žalostna je pobesila glavo.

Še le drugo jutro sta prišla dečka, in ko zagledata mrtvo 110 ptico, oh kako sta jokala, britko jokala! Izkopala sta jej lep grob in sta ga ozalšala s cvetičnimi peresci. Mrtvo ptico so déli v lepo rudečo škatljico, prav kraljevo so hoteli zakopati boro ptico. Ko je še živela in pela, pozabili so na-njo, zapustili jo v kletki brez vsega — zdaj so jo pa lišpali in objokovali. 115

Rušino z marjetico vred so pa vrgli na cesto v prah. Nihče se ni spomnil nje, ki je najbolj čutila za malo ptičico, ki bi jo bila tako rada tolažila.

Fr. Erjavec.

III. Balade, romane in pripovesti.

151. Desetnica.

(Národná.)

Stoji, stoji beli grad,
 V belem gradu gospod mlad,
 Gospod mlad, mlada gospá.
 Imata devet belih gradov,
 5 Devet gradov, devet kčérá.
 Po belem gradu hodita,
 Za bele se roke vodita
 In lepo Boga prosita,
 Da bi Bog njima porod dal,
 10 Dal porod sinka majhnega.
 Bog jima je porod dal,
 Dal hčerko njima majheno,
 Tej je bilo ime Marjetica.
 Kedar jej je mati kruha dajala,
 15 Britkó se je vselej jokala. —
 „Kaj vas prašam, mati mojá!
 Zakaj se vselej jokate,
 Kedar mi kruha dajete?“
 „Kaj bi se ti ne jokala,
 20 Ki boš móгла v desetino it'!“
 „Tího, tího, mati mojá!
 Morda pojde kaka drugá.“ —

Kedar je bila stara sedem let,
 Ptičica na okno priletí,
 25 Zlat prstan v kljunčeku drží:
 „Peci, peci povančico, popotnico
 Ino prstan noter dení;
 Na deset koscev jo razreži:
 Kteri bo ta prstan prišel,
 30 Tista bo móгла v desetino it'!“

Marjetica v prvič vgriznila
 Precej je v prstan vgriznila.
 Ona culico navezala,
 35 Se qđ gradú pobirala.
 Sleče si obleko svileno,
 Obleče si raztrgano.
 „Bog vas obvari, mati mojá!
 Zdaj bom móгла v desetino it' ;

Bog vas obvari, devet sestric!
 Zdaj bom móгла v desetino it'; 40
 Bog te obvari, beli grad!
 Saj te več videla ne bom! —

Vsi so jo nazaj klicali:
 „Pojdi nazaj, desetnica!
 Bomo dali starši hčerko, 45
 Ki je že pri vsej pameti.“
 Desetnica gre zmeraj naprej. —

V gozdu je temna noč zatné,
 Pod prvo drvo je prišla:
 „Nocoj bom tu prenoč'vala.“ 50
 Drvo jej tako govori:

„Pojdi spod mene, desetnica!
 Nocoj bo strašno treskalo;
 Kedar v prvič bo treščilo,
 Bo precej v mene treščilo.“ — 55

Pod drugo je drvo prišla;
 „Nocoj bom tu prenoč'vala.“ —
 Drvo jej tako govori:

„Pojdi spod mene, desetnica,
 Nocoj bo hudo treskalo;
 Kedar v drugič po treščilo,
 Bo precej v mene treščilo.“ — 60

Pod tretje drvo je prišla:
 „Nocoj bom tu prenoč'vala.“
 Drvo jej tako govori: 65
 „Le mirno, desetnica, tu zaspi;
 Tu se ti nič hudega bati ni.“

Čez sedem let je nazaj prišla,
 Na dom svoj, vel'ki beli grad.
 „Kaj vas prosim, žlahtna gospá,
 Prenočite me do dne belega!“ 70

„Jaz te ne morem prenočit',
 Jaz bom gost'vala devet hčerá;
 Le pojdi, pojdi v imenu božjem!
 Jaz te ne morem prenočit'!“ — 75

„Prenočite me, žlahtna gospá!
 Da bom tudi jaz videla,
 Kako jib boste góstvali!“
 „Le pojdi, pojdi v imenu božjem,
 Jaz te ne morem prenočit'.“ — 80

Desetnica se zabrní,
 Krvavo solzo potočí:
 „Bog vas obvari, mati moja!
 Bog vas obvari, devet sestrá!
 Bog te obvari, beli grad!
 Saj sem te sirota videla,
 Raztrgana, razmršena!“ —

„Nazaj, nazaj Marjetica!“
 „Jaz nikdar več nazaj ne grem.“
 Mati na tla pade, omedlí
 Pri tej priči dušo pustí!

152. Gospod Baroda.

(Národna.)

Stoji stoji turška vojska,
Vojska turška in beneška:
Pa po vojski sluga hodi,
Hodi in po krvi brodi,	Devlji pred je, zad pa moje,
Da ne bodo peš hodili,
Ker se niso naučili;	30
5 Išče svojega gospoda
Žlahtnega gospod Baroda.
Ko ga najde, vstraši se ga;
Govorí gospod Baroda,
Govorí mu in naroča:	Ko boš otrokom kruha rezal,
Daj ga svojim iz pšenice,
Mojim daj ga iz soršice; —
Ajdiv'ga ne bodo jedli,
Ker se niso naučili;	35
10 „Ti si mene zvesto služil
Od malega do velič'ga
In do vrlega junaka;
Pojdi mojih ran pogledat:
Al so ranje mi rudeče,	Ko boš mimo grada jezdit,
Lepo poj in lepo žvižgaj,
Kakor prej si mene slišal.“ —	
15 Ali so mi rane črne?
Ak so rane mi rudeče,
Pojdeš mi zelišča kuhat;
Ako so mi rane črne,
Pojdeš meni jamo kopat.	Mimo grada sluga jezdi,
Lepo poje, lepo žvižga,	40
20 Ti boš meni jamo kopal,
Jaz pa testament bom delal.
Šel je sluga ran pogledat;
Ali rane so mu črne.
Šel je sluga jame kopat,	Gospa je pa v lini stala,
Sama s sabo govorila:
Večni Bog! zahvaljen bodi,
Naš gospod sam domu jezdi,
Sluga je pa v vojski pustil. —	45
25 Gospod testament je delal.
Rekel mu je in naročal:
„Ko boš otroke svoje vozil,	„Le sem le sem, otročiči!
Boste testament prebrali.“
Testament je gospa brala,
Premilo se je zjokala:
Lepi moji otročiči!	50
„Ker boš otroke svoje vozil,	Sluga je domu prijezdil,
Gospoda je v vojski pustil.	

153. Mlada Breda.

(Národna iz idrijskih hribov.)

- Breda vstane, ko se dan zazori,
 Se sprehaja sem ter tje po dvori.
 Grede si odpirat gornje line,
 Gledat grede doli na ravnine.
 Ko po ravnem polji se ozira, 5
 Vidi, kak se tam meglica zbira.
 Urno k svoji materi mi teče,
 Jo pokliče brhko, in jej reče :
 „Skrbna mati, urno mi vstanite,
 Oj vstanite in mi razložite : 10
 Al meglica ta je od vodíce ?
 Al meglica ta je od goríce ?
 Al oblak je toče hudourne,
 Izpod neba zgnan od sile burne ?“
- Skrbna mati urno s postlje vstala, 15
 In je mladi Bredi razlag'vala :
 „Oj poslušaj, mila hčerka moja !
 Kaj ti pravim, skrbna mati tvoja :
 Ta meglica ni ne od vodíce,
 Ta meglica ni ne od goríce, 20
 Tudi oblak ni toče hudourne,
 Izpod neba zgnan od sile burne ;
 To je sapa turških kônj meglena,
 Ki jih polna je steza zelena.
 Turki po-te jezdiijo, oj Breda ! 25
 Ne prihajaj mi tak silno bleđa.“
- Od strahú je Breda obledela,
 Od britkosti skoraj omedlela.
 „Kaj vas prosim, moja mila mati,
 Oj, nikarte mene Turku dati ! 30
 Kaj počela bom v deželi tuji ?
 Turk je huđ, njegova mat' še huji.
 Kar po zemlji leze ino grede,
 Od hudobe nje kaj pravit' vede ;
 Osem žen je sinu že vmorila, 35
 Tudi mene bi umorit' vtegnila :
 Strupa mi bo v vinu napivála,
 Ga v pogači mi bo ponujála.“
- „Dobro me poslušaj, hčerka moja !
 Kaj ti pravim, skrbna mati tvoja : 40

Če ti huda tašča bo napila,
 Boš pa vince ti natrato zčila ;
 Al ga zčila boš na skalo sivo,
 Ki ž nje kuha apnar apno živo ;
 Če pogače ti bo ponujala,
 Jo ščēnetu mlademu boš dala. "

Mlada Breda se zajoka huje,
 Materi še to-le beseduje :
 „Kdar mi boste balo nakladala,
 Nakladala, v skrinjo jo spravljala,
 Pečo šlarasto mi dobro zvijte,
 Jo vrh vsega blaga položite ;
 Najpopred bom peče potreb'vala,
 Ž njo si srčne rane zavez'vala. "

Mlada Breda dalje govorila :
 „Kaj še pravim vam, vi mati mila !
 Oj, kdar bodo Turki pridirjali,
 In raz konje na tla poskakali :
 Jih za mizo gori posadite,
 Jih gostite, dobro napojite.
 Kdar si bodo jeli napivati,
 In po mladi Bredi popraš'vati,
 Takrat po me, mati, vi pošljite,
 Takrat huđim Turkom me peljite. "

Ko je mati balo nakladala,
 Nakladala, v skrinjo jo spravljala ;
 Jej je pečo šlarasto povila,
 Jo vrh vsega blaga položila.

Zdaj so Turki-svatje pridirjali,
 In raz konje na tla poskakali.
 Mati jih za mizo posadila,
 Jih gostila, dobro napojila.
 Jeli so si svatje napivati,
 Jeli so po Bredi vpraševati.

Skrbna mati po njo je poslala,
 Huđim Turkom jo je pripeljala.
 Gor' za mizo so jo posadili ;
 Ž njo rebuljo, sladko vince, pili.
 Mladi ženin izza mize skoči,
 Se prikloni Bredi, ob dlan poči :
 „Kaj ti pravi turška mati moja,
 Mati moja, skrbna tašča tvoja :

Peš ne bode Breda mi hodila,
 Bi po daljnem potu se vtrudila.
 Jaz jej pošljem belca, mlad'ga konja, 85
 Ki je ur'n, ko vrh gorá postojna:
 Z žametovim sedlom osedlala,
 Z zlato brzdo sem ga obrzdála;
 Dajte zobati pšenice zrele,
 Dajte piti mu rebulje bele; 90
 Na-nj mi mlado Bredo posadite,
 V diru mi jo v grad moj pripeljiti.*

Hlap'c pripelje belca, mlad'ga konja,
 Ki je ur'n, ko vrh gorá postojna.
 Dajo zobati pšenice zrele, 95
 Dajo piti mu rebulje bele;
 Z žametovim sedlom osedlajo,
 Z zlato brzdo mi ga obrzdajo;
 Spenja se, ob tla z nogami bije,
 Spoč podkvá mu jasna iskra sije. 100
 Na-nj mi mlado Bredo posadijo,
 Ž njo po ravnem polji v dir drčijo,
 Da se dela gosta mi meglica,
 Oj meglica, turških kônj sapica! —
 V diru se pa Bredi konj spotakne, 105
 Se spotakne, se mu sedlo zmakne;
 V sedlu je bodalce skrito bilo,
 Se je Bredi v prsi zasadilo.
 Konja vstavi, svojim svatom pravi:
 „To mi huda mati je storila, 110
 Osem žen mi je že pomorila,
 Še deveto mi vmoriti hoče,
 Ki živét' brez nje mi ni mogoče.“
 Turek-ženin dalje beseduje,
 Hlapec mál'mu on tak ukazuje: 115
 „Kaj ti pravim, urni hlapec mali,
 Oj popravi sedlo Bredi zali.“

Jame hlapec se izgovarjáti,
 Ženinu se jame ustavljati.
 Mladi ženin pa za stegno segne,
 Britko sabljo iz nožnic potegne. 120
 „Ti, in mati!“ jaro on zavpije,
 In rekoč mu glavo proč odbije.
 Mlada Breda kliče Turka k sebi:
 „Turek-ženin! kaj jaz pravim tebi:
 Ko je mati balo nakladála, 125
 Nakladála, v skrinjo jo spravljála,

- 130 Mi je pečo šlarasto povila,
Jo vrh vsega blaga položila ;
Reci skrinjo pisano odpreti,
Reci pečo šlarasto 'z nje vzeti ;
Ž njo bom srčno rano zavezala.“
Besedujo dalje Breda zala :
„Povej meni, ženin srca moj'ga,
Je li daleč še do grada tvoj'ga?“
- 135 Ženin Bredi rano zavezuje,
Jo tolaži, tak jej beseduje :
„Molči, molči, moja mlada Breda !
Saj že nama turn nasproti gleda.“
- 140 Še po ravnem polji v dir drčijo,
Kakor v zraku ptičice letijo,
Da se dela gósta mi meglica,
Oj meglica, turških kônj sapica.
V diru praša Breda žen'na svoj'ga :
„Je li daleč še do grada tvojga?“
- 145 „Molči, molči, moja Breda mlada !
Že se vidi zlata streha z grada.“
- 150 Še po ravnem polji v dir drčijo,
Kakor v zraku ptičice letijo,
Da se dela gosta mi meglica,
Oj meglica, turških konj sapica.
V diru praša Breda žen'na svoj'ga :
„Je li daleč še do grada tvoj'ga?“
- 155 „Molči, molči, Breda, roža rajska !
Svetijo se tam že okna grajska.“
- 160 Še po ravnem polji v dir drčijo,
Kakor v zraku ptičice letijo,
Da se dela gosta mi meglica,
Oj meglica, turških kônj sapica.
V diru praša Breda žen'na svoj'ga :
„Je li daleč še do grada tvoj'ga?“
- „Molči, molči, moja Breda zlata !
Vidijo se že sreberna vrata.“
- Ko so v beli grad mi pridirjali,
In raz konje na tla poskakáli,

Jih je v dvoru mati pričak'vala, 165
 Mlado Bredo tak ogovarjala:
 „Kar po svetu leze ino gréde,
 Od lepote tvoje pravit' vede;
 Vendar nisi tak cveteč'ga lica,
 Kakor gre od tebe govorica!“ 170

Tašča jela Bredi napivati,
 Jej pogačo jela ponujati:
 „Če boš pila vinčice rudeče,
 Boš imela lice bolj cveteče;
 Če pogačo bodeš pokuš'vala, 175
 Boš po polti bela bolj postala.“

Mlada Breda vinčeca ni pila,
 Na zeleno trato ga je zlila,
 Zlila ga je še na skalo sivo,
 Ki 'ž nje kuha apnar apno živo: 180
 Trata se je hipoma vsušila.
 Hipoma se skala razvalila;
 In pogačo da ščenetu jesti,
 Pa razpoči ščene se na mesti.

Mlada Breda tašči govorila: 185
 „Kaj vam pravim, tašča vi nemila!
 Kar po zemlji leze ino grede,
 Od hudobe vaše pravit' vede;
 Vendar toliko še ne, oj tašča,
 Kolikoršna je hudoba vaša. 190
 Osem žen ste sinu že umorila,
 Tudi meni strupa ste napila,
 Ste v pogači mi ga ponujala.“
 Še je Breda svoj'mu možu djala:
 „Kaj ti pravim zdaj, moj ženin mladi, 195
 Kje je moja hramba v tvojem gradi?
 Kje je meni spalnica odbrana?
 Kje je meni postelja postlana?“

Huda tašča pravi ino reče: 200
 „To pa meni v glavo iti neče,
 Da imeli pri nas bi navado,
 Kdar nevesto pripeljajo mlado,
 Da po hrambi bi popraševala,
 Da bi postljo ona ogled'vala;
 Ampak taka je navada naša, 205
 Da nevesta po ognjišču praša.“

- V spalnico jo mladi ženem pelje,
 Reče, da se postelj jej postelje.
 V posteljo se mlada Breda vleže,
 210 Urno srčne rane si odveže,
 Še tako spregovori in pravi:
 „Teci, teci, srca vir krvavi!
 Materi te mili bom poslala,
 Skrbni materi v spomin te dala,
 215 Videla me več ne bo na sveti,
 Da b' saj slišala od mene peti!“
 To je Breda še spregovorila,
 Spregovorila, dušico spustila.
- Mladi ženin-Turek se zajoka,
 220 Se zajoka milo in zastoka:
 „Kaj vam pravim, huda mati moja,
 Bog vam daj življenje brez pokoja!
 Tu pri Bredi hočem jaz zaspati,
 Nikdar več od Brede nočem vstati.“
- Huda tašča gor in doli hodi,
 225 Od hudobe se jej v glavi blodi:
 „Kaj vam pravim, vi sosedje, bratje,
 In vam drugim, ki ste moji svatje,
 Ženitvanja so mi pričak'vali —
 130 Jutri ju pa bomo pokopali.“ Zap. R. Ledinski.

154. Asan-Aginica.

(Srbska národná.)

- Kaj se beli na zeleni gori?
 Al so snegi ali labudovi?
 Da so snegi, bili bi skopneli,
 Labudovi bili odleteli.
 5 Niso snegi, niso labudovi,
 Ampak šotor Age-Asan-age;
 On boluje za strupeno rano,
 Strežete mu mati in sestrica,
 Ali žena mu od stida neče.
 10 Ko mu bilo je po ranah boljše,
 Pa poroča zvesti svoji ženi:
 „Ti ne čakaj mene v belem dvoru,
 V belem dvoru, ne med rodóm mojim.“
 Ko je žena razumela govor,

- Pa je tužna to preišljevala. 15
 Vstane jeka od konja na dvoru,
 Da po oknih zazvonijo šipe,
 In pobegne Asan-Aginica.
 Za njo teče milih hčerk dvojica :
 „Vrni k nam sê, mila mati naša ! 20
 Ni to otec Aga-Azan-agu,
 Ampak ujec Pintorovič Veže.“
 In se vrne Asan-Aginica,
 Se obeša bratu okol vrata !
 „O moj bratec, velike sramote ! 25
 Od petero detet me odganja !“
 Veže molči, nič jej on ne reče,
 Ampak seže v svilene žepove,
 In poda jej pismo oprostensko,
 Da se vdá mu, komur jej je drago, 30
 Da se vrne k mili svoji majki.
- Kedar ona je prebrala pismo,
 Dvoje sinov poljubila v čelo,
 Ino dvoje hčerk v rudeče lice ;
 Pa od sinka malega v zibelki 35
 Se mi tužna ločiti ne more,
 Prime bratec jo za belo roko,
 S silo loči jo od zibeli sinka,
 In jo vrže k sebi na konjiča
 Ter odjaha s sestro k belim dvorom. 40
- Malo časa bila je na domu ;
 Malo časa do nedelje prve,
 Dobra žena in iz hiše dobre ;
 Dobre žene iščejo povsodi,
 Ali najbolj imoski kadija. 45
- Ona milo prosi svoj'ga brata :
 „Oj za Boga, moj premili bratec !
 Ne me dati, ne udati bratec !
 Da ne počí tužno moje srce,
 Kedar vidim sirotice svoje.“ 50
 Ali Veže se je ne usmili ;
 Ampak da jo imoskemu kadji.
- Prosi brata svoj'ga Aginica,
 Da napiše beli list papirja
 Da ga pošlje imoskemu kadji : 55
 „Aginica te pozdravlja lepo,
 In v listu tebe lepo prosi,

60 Kedar zbereš v svate vso gospodo,
 Da prineseš zagrinjalo za-njo,
 Da ne vidi sirotice svoje,
 Kedar ide mimo dvora age.⁴
 Kedar kadji pride belo pismo,
 Pa pokliče vso gospôdo v svate,
 65 Svate zbere, ide po nevesto ;
 Srečno svatje prišli do neveste,
 Ino zdravo ž njo so se vrnili.

70 Ko so bili poleg dvora age,
 Jo ugleda dvoje hčerk skoz okno,
 In naprot jej sinkov dvoje teče,
 Tako mili majki gevorita:
 „Vrni k nam se, mila naša majka!
 Da mi tebi damo južinati.“
 Ko to čula Asan-Aginica,
 75 Starašini svatov govorila:
 „V Bogu bratec, starašina svatov!
 Poleg dvora konje mi ustavi,
 Da darujem sirotice svoje.
 Poleg dvora vstavili so konje,
 80 Lepo svoja deteta daruje:
 Vsakem' sinku pozlačene čizme,
 Vsaki hčerki pisano obleko,
 Ino sinku malemu v zibeli,
 Njemu dade svileno haljino.
 Ko to vidi Aga-Asan-aga,
 85 Pa pokliče oba sinka svoja!
 „Pojta k meni sem, sirotka moja!
 Kedar neče vsmiliti se vaju,
 Vaša majka, srce okamnelo!“
 90 Ko to čuje Asan-Aginica,
 Z belim licem treši na zemljico,
 Na zemljici popustí dušico
 Od britkosti, gledajoč sirotke.

Fr. Cegnar.

155. Grof habsburški.

(Poleg Miroslava Schillerja.)

V Porečji s cesarsko svitlostjo obdán,
 V dvorani starinsko sloveči,
 Grof Rudolf sedi za cesarja izbrán,
 Kraljevo vezilo držeči.

Starosta narenski prinaša jedí,
 Možečega vina Čeh mu delí;
 Voliteljev sedem se stavi,
 Ko okoli solnca truma zvezdá,
 Na levo, na desno vladarju svetá,
 Da službe dolžnosti opravi. 10

Vse krog napolni visoki altán
 Naroda veselega stiska,
 Ter glasno vriskaje, radosti vdán,
 Med trombe in cimbele vriska:
 Vtolažen je strašni krvavi prepír
 Brezvladnega časa, na svetu je mir;
 Vladarju so v rokah osode,
 Zgubila grozo sta jeklo in meč,
 Slabotni in mirni ne trese se več,
 Močnejšega suženj ne bode. 20

In cesar prijaznih ust govori,
 Bokal bliščéči dvigaje:
 Kosilo je krasno, godišče sloví,
 Z veseljem mi dušo napaje;
 Al pevca pogrešam, besede oblast,
 Da v sren očisti mi radosti slast,
 Nebeških naukov mi reče,
 Navajen sem tako od mladih let;
 Kar vitezu bila je šega popred,
 Zdaj cesar opuščati neče. 30

In pevec nastopi, v dvorani stoji,
 Talar ga do pete pokriva;
 Ko srebro, ko sneg se mu glava bliščí,
 Od časov obilnosti siva.
 „Glasovi vse vrste so strunam iztók:
 Od sreče ljubezni, od hvale porók,
 Od zemlje, od neba se poje,
 Od uma, poguma, in slave in zmot;
 Kaj vredno bi bilo cesarju nasprot,
 Izusti zapovedi svoje.“ 40

„Velévati pevcu ne smem“ — govori
 Vladar prijaznega obraza —
 „V dolžnosti on višega kralja stoji,
 Zamaknjenja hip mu je ukaza.
 Kot burja po zraku izvoli si pot,
 Ne vé se, kdaj pride, ne zna se od kod,

Kakor vir neznane iz žile,
 Tak pevcu se pesem iz duše glasi
 In temnih počutkov oblasti budí,
 Ko skrite v osrčji so bile.“

50

Zdaj pevec, lotivši se strun, krepak
 Začne je mogočno prebirat':
 „Na lov je podal se blag junak,
 Za divjo se kozo ozirat,
 Oproda mu nese orožje in rog,
 In kedar na konju prekrasnem tje v log
 Zelene dobrane prijaha,
 Iz dalje je zvonček nasprot se glasil,
 En mašnik z rešnjim Telesom je bil,
 Pred njim cerkovnik primaha.

60

In grof pripogne do zemlje se tje,
 Ponižno glavo odkrivši,
 Da vredno časti, kar otelo je vse,
 Človeka v pogubi ljubivši.
 Vrši pa po logu potok dereč,
 Od silne nevihte in plohe kipeč,
 Ki zapre popotnima stazi;
 In mašnik na stran zakrament položi
 Potegniti z noge obutev hití,
 Da potok šumeči pregazi.

70

„Kaj delaš?“ zavpije mu grof nasprot,
 Čudó se o činu njegovem.

„Obhajaj mrjočega idem, gospod!
 Ki bliža se grobu gotovem“.

In glejte, ko brvi približal sem se,
 Odnese napihnjeni potok jo je,
 In dalje hoditi ne da mi;
 Zató da bolniku zveličanje bo,
 Zdaj mislim potoka kipečo vodó
 Prebresti z bosími nogami.““

80

Zdaj dene na lastnega konja ga knez,
 In krasne mu brzde ponudi,
 Da nese bolniku jedilo nebes,
 In svetih dolžnost' ne zamudi.
 On sam pa podá se veselo ko pred
 Na hlapca živinčetu zverinam v sled. —
 Med tem pa duhoven opravi,
 In konja pohlevno prihodnji dan
 Za uzdo pripelje na grofov stan,
 Hvaležno na dvor ga postavi.

90

„Bog vari me“ — reče mu grof zavzet —
 „Da konja jemal bi za svoj'ga,
 Jezdaril na lov in boj bi ga spet,
 Ki stvarnika nosil je moj'ga! 27
 In ako imeti ga tebi ni mar,
 Ostane naj službi cerkovni v dar,
 Saj temu on bil sporočen je,
 Od kter'ga v najem posvetno oblast
 In blago imam in zdravje in čast
 In dušo in kri in življenje.“ 100

Tak tudi Vsegamogočni sam,
 Ki prošnje se grešnika vsmili,
 Časti vam doseči da tukaj in tam,
 Kakor vi ste ga zdaj počastili.
 Vi grof ste mogočen, široko poznan
 Po delu kneževskem v švajcarski stran';
 Šestero otrok vam je danih,
 Naj tudi — pristavi navdušen — v obrest
 Prinesejo kron v rodovino vam šest,
 Slovečih do časov neznanih.“ 110

In cesar globoko zamišljen sedí,
 Spomnivši nekdanjih se časov;
 Ko pevcu pazljivo pogleda v oči,
 Ga strese porčamba teh glasov.
 On lice duhovnega urno spozná
 In, skrivši potoke derečih solzá,
 V škrlatovem plašču zdihuje.
 Zdaj v njega obrne se vsako okó,
 In grofa spoznavši, ki storil je to,
 Vse božjo osodo spoštuje. I. Koseski. 120

156. Sanje cesarja Rudolfa I.

Na Dunaji v poslopji mogočnega cesarja
 Veselje s krepkim glasom v zlate strune vdarja,
 In s hvalo povzdiguje junakov hrabra dela,
 Ki Avstrija med svoje je vedno bode štela. 4

Le cesar Rudolf milo prijatle pogleduje,
 Sreč se mu z britkostjo v prsih razpokuje;
 Še enkrat zlato kupo na zdravje vsem povzdigne
 Ter blagovoljno reče, ko pevcem molk pomigne: 8

- „Junaško dal je zmago Gospod nebes in zemlje,
Ki kraljem krone kuje in kraljem krone jemlje;
Spodóbi se hvaležnost za zmago mu skazáti,
12 Pa mrtvim tudi bratom pomilovanje dati!“
- In bile so besede te sveto vsem povelje:
V molitvi na kolenih puhté vsem vroče želje
V višave zdaj nebeške za vero, dom, cesarja,
16 Za trdni mir dežele, za dušo Otokarja. —
- Ko polnoči odbije, že v spanji vse počiva,
Le cesar Rudolf sam še britké solzé preliva;
Saj rad bi dal cesarstvo, rad zgubil svojo zmago,
20 Da bi le Otokarju spet vdihnil dušo drago.
- In ko dremota prva oči mu solzne zveže.
In prvo sladko spanje na dušo se mu vleže,
Zdi mu takó se živo, kralj Otokar da vstaja
24 In srčno kakor bratec desnico mu je podaja.
- Kot v jasni noči luna se po obzorji zlije,
Takó se po poslopji svitloba zdaj razvije;
In korov glasno petje mu oznanuje hvalo,
28 Da srce blago v sanjah se mu je radovalo.
- „Gospod je s tabo, Rudolf, in on je večna slava!
Iz groba se povrnem — pri tebi je le sprava;
Duh krepkih me narodov prebudil je iz spanja,
32 Sladák pokoju duše, kot rosa pomladanja.“
- „O vodi je po poti, po kateri se pravica
Sprehaja večno trdna, nezmagana kraljica;
In trdna bo v narodih ti tvojih v vek podpora,
36 Da vsak naklep sovražni razkrušiti se mora.“
- „In davno že po tebi v časov skrivnem teku
Bo v tem sedel poslopji v mira zlatem veku
Vnuk moder in pravičen — narodov vse veselje,
40 Ki bo imel za blagor vsega človeštva želje.“
- „In rod bo tvoj Evropa še mnogo let častila,
Ker vedno le od njega se bo modrost učila; —
Na vejico te oljke, vse sprave žlahtni kamen,
44 Ohrani rodovini jo svoji — Amen! Amen!“ —
- In v pokoj duh se spravljén spet Otokarja vrne,
Razšlè so se nad grobom njegovim megle črne;
Stoglasnih korov petje napolni visočine:
48 „O blagor, blagor vnukom Rudolfa rodovine!“ —

157. Ukleti grajščak.

Sred Ulake, planine nad zgornjo Vrhniko,
Je brdo silno strmo in vse zaraščeno;
Na njem je razvalina gradú nekdanjega,
Ki ga je kletve sila do tal razrušila. 4

Prebival v njem grajščak je brez ženó, otrok,
Po risje trdosrčen in drzen krvolók,
Ki z ropa se vrnivši je v hramu mirno spal,
In se ni človeške, ne božje roke bal. 8

Nameni v grad samotni berač se neki dan,
Prihrope na dvorišče ves spehan in potán;
Beseda se mu trese, kolena se šibé,
Ko stopi pred stanico in prosi vbogajmé. 12

„Poberi se spred mene,“ grajščák zadere se,
„Lenub, ki nisi vreden, da zemlja nosi te;
Postopati v mladosti ti bilo je ljubó,
Sedaj pa trpi lakot, ki davi te zató.“ 16

„Mar vidim, da mi strela poslopje vpepelí,
Da mi zaklad predragi pod zemljo ves sperí,
Ko da bi dotaknile se ga kedaj roké,
Če tudi mi živeti do sodnjega je dné.“ 20

„Gorjé ti trinog!“ seže berač v besedo mu
In govori, da stresa zidovje se gradú,
„Odvzet ti bo zaklad tvoj, al braniš ga al ne,
Ker, vedi, ura tvoja iztekla se ti je. 24

Nebo pravično čulo je kletve tvoje glas,
In bliža se osvete njegove strašni čas;
Pred ko zaide solnce, razvalil se bo grad,
In nesel te z višine z zakladom vred v prepad. 28

Spod sipčnega razmeta o zoru slednji dan
Spremenjen v kačo studno izlezel boš na plan,
In vlekel se na brdo po bregu sem ter tje,
Da pomniš kletev svojo do 'zvoljenega dné.“ — 32

Ko to izusti, urno v dolino se spustí,
In stopa tako ročno, da se grajščák roži;
Al zdajci, ko bi trenil, se potemni nebó,
In mine ga režanje, ter gleda v zrak srpó. 36

Oblake črnosive vetrovi pripodé,
 In v gromonosnih kopah nad Ulako vrté;
 Čedalje bliže sliši bobnenje votlo se,
 40 Čedalje huje gora v korenu se majé.

Na enkrat se zabliska, da vzame skor mu vid,
 Udari strela močna in razletí se zid,
 Porušen v šibre drobne, se vdere ž njim vred grad,
 44 Kot mu berač pretíl je, po plazovo v prepád.

Na grobljo, ki prerašča jo mah že mnogo let,
 Še dan današnji hodi se studna kača gret;
 Kdor sreča jo, se vrne, pobegne mahoma,
 48 Da srce groze tesno mu kumaj sopsti dá,

Fr. Svetličič.

158. Pevčeva kletev.

(L. Uhland.)

Visoko na pobjdji prekrasen grad je stal,
 V morjá zelene vode, čez plan in breg sijal;
 In krog in krog so krasni ga vrti venčali,
 4 Po njih studenci vreli v bliščobi mávrični.

Šopiril v njem se kralj je, nezmagan, silovit,
 Njegovo čeló mračno, obraz je bil kamnit;
 Njegova misel groza, okó njegovo črt,
 8 Bodeča šiba jezik, njegovo pismo smrt.

Dva žlahtna pevca nekđaj namenita se v grad,
 Bil zlatolás je prvi, in drugi sivobrád;
 V desnici s harpo starček na čilem konjiču,
 12 Na strani stopa brhko cveteč mladeneč mu.

In sivi starček jame: „Pripravi se, moj sin!
 Zapoj najmilšo pesem iz srca globočin;
 Napni vse pevske žile veselja, žalosti!
 16 Dans trdo srce kralju veljá omečiti.“

V stebreni gor dvorani že pevcev par stoji,
 Na stolu slonkostenem s kraljico kralj sedí:
 Kralj v blesku strašno krasuem, kot žar krvav nebá,
 20 Kraljica sladko mila, kot luna polnočna.

In starček koj udari na struno sreberno,
Da glasno in glasneje glasovi brenkajo ;
Premilo pesem peti mladeneč je začel,
In starček glas povzdignil, ko kor duhov bi pel. 24

Prepevata ljubezen, preljubljeno mladost,
Svobodo, mož veljavo, zvestobo in svetost ;
Vse sladko, kar predira človeških prs okóv,
Kar taja žlahtno srce pozemeljskih sinóv. 28

Trop dvornikov v okrogu zasrambe se zdrži,
Vojakov truma srčna pred Bogom omedlí ;
Kraljici srce rahlo o radosti igrá,
Znađ prs podari nežno cvetico pevcema 32

„Mi ljud sta zapeljala, še ženo hočeta?“
Zavpije kralj togotni, od jeze trepetá ;
V mladenča meč zažene, vsadí mu v srce se,
Namesti zlatih pesem pa kri iz njega vrè. 36

Ta zgodba poslušavce kot vibra razpodí,
V naročji mojstra svoj'ga zatisne fant očí ;
On s plaščem ga ogrne, na konja dene ga,
Po koncu ga priveže, iz grada se podá. 40

Pa pred visoka vrata ustopi starček se,
Na srebrosvitlo harpo mladenča se ozvè ;
Na mramorovem stebru melcé jo razdrobí,
In dvigne glas, da strašno skoz grad in vrt zvoní! 44

„Gorjé ti, grad oholi ; glas sladke strune naj
V dvoranah tvojih svitlih utihne vekomaj ;
Le jok in stok naj čuje v prostorih tvojih se,
Da v prah in razvaline osveta te podrè! 48

Gorjè vam, cvetni vrtí krvavega gradú !
Mrliča tega bleđi obraz vam kažem tu ;
Da vsahnete na večno, da zgine zorni kras,
Da v poznih letih mrtva puščava krije vas. 52

Gorjé ti, o morivec! od pevca si proklet!
Krvave slave vancev ne bo ti spletal svet ;
V neskončni noči tvoje ime vtonilo bo,
Ko zadoji zdih mrtvaški iz ust odpihnjeno! 56

To starček je govoril, nebó ga čulo je :
 Zidovje je podrto, dvorane zrušene ;
 En steber le še kaže gradú nekdanjo moč,
 60 Pa tudi ta že počen bo padel v prah čez noč.

In krog po cvetnih vrtilih goščava zdaj stoji,
 Drevó ne daje sence, studenec ne šumi ;
 Nobena pesem kralja še ni naznanila :
 64 Pozabljeno, podrto ! je kletev pevčeva.

Fr. Cegnar.

159. Ubežni kralj.

Noč je temna, podkve jeklo poje ;
 Lej, po gozdu kralj ubežen jaha,
 Zgubil vojsko, zgubil zemlje svoje,
 Skriva se ko zvér po lesu plaha.
 Nima žene, hčere, ne sinova,
 Vse mu vzela vražna je sekira ;
 Koča vsaka duri mu zapíra,
 8 Spremljevavca nima pot njegova.

In zajezdi v gosto drevje lesa.
 Konj se zdrzne, noče delj bežati,
 V stran zahrska, kviško pne ušesa :
 Brezno vidi pred seboj zijati. —
 Kralj pa gleda in zastonj ugiblje ;
 S konja stopi, k veji ga priveže,
 Plašč pogrne, na-nj ves truden leže :
 16 Sladki sen nad breznom ga zaziblje.

Dihnejo mu sanje v trudno glavo :
 „Stol kraljevi iz zemljé mu rase ;
 On pak seda na-nj s častjó in slavo.
 Bogat, venčan, ko nekdanje čase.
 Zida se nad njim poslopje širno,
 Razsvetljeno v zlatu lesketáje ;
 Stavijo se veže na vse kraje ;
 24 Zunaj čuje straže hojo mirno.“

„Prebudí se bobnov ropotanje,
 Prebudí se grom trobent vojaških,
 Vstane ženket in ostrog rožljanje,
 Ide truma vojvodov junaških ;

Gre med njimi knez iz zemlje ptuje,
 Ki mu hotel je deželo vzeti;
 Zmagan ide, ž njim tovariši vjeti,
 Klanja se mu, silni meč daruje.“

32

„Zadonijo spet trobente glasne,
 In prikaže se obraz kraljice;
 Ž njo sinovi, ž njo so hčere krasne,
 Njej visoke strežejo device.
 Tu gospoda kralju vsa zavpije:
 Bog ti slavo hrani čase večne!
 Svitlim vnukom tvojim dneve srečne!
 Hrum veseli po dvoranah bije.“

40

Vzdihne v živih sanjah kralj: „Carujem!
 Oh podobne gledal sem neznane,
 Da ubežen skrivam se po ptujem!“
 V sanjah kviško, kakor jelen, plane;
 Hoče k svojim — roke širi — pada!
 Meč z oklepom v dno brezná brenkoče.
 Konj se strga, podkve vdar ropoče,
 Krokotajo vrani iz prepada!

Fr. Levstik. 48

160. Ljudmila.

Vrh skaline silovite
 Tabor Starigrad stoji;
 V nje podnožji bela Pivka
 Izpod zemlje se valí.
 Tam je bival vitez Ravbar —
 Štiristo let je že pretaklo —
 Roke trde ko železo,
 8 Srca trdega, ko jeklo.

Solnce njega ni budilo,
 Zore nikdar ni zaspál;
 Preden zvezde so gasnile,
 Je vrh Javornika stál.
 Jelen drl je za jelenom,
 Pesja tropa v sled hitéla;
 Al ko blisk 'z nebá zadéla
 Vitezova ga je strela. 24

Tabor stal je sred goščave,
 Sred goščave divja zvir,
 Ki pod hojo ino smreko
 Vživala je božji mir.
 Vitez pa je dan za dnevom
 Lov lovil po temni hosti;
 Nikdar mu ni lova bilo,
 16 Nikdar ne krvi zadosti.

Žalibog! čez njive rodne,
 Koder klasje rumeni,
 Pes in lovec za jelenom —
 Jelen pa naprej drví.
 Poljsko žito, kmetom nada,
 Oj rumena ti pšenica!
 Srpi te ne bodo najdlji,
 Najdla te bo komaj ptica! 32

161. Junakov grob.

- Visoko na linici mamka sloni,
Njen sinek po dolu kobilo lovi: 2
- „Oj pusti mi, lues, zelenkasto brav,
Glej turških kônj videti mnogo je glav. 4
- Zdaj sedlo na hrbet jaz tebi bom del,
Bom meček opasal in na-te bom sel; 6
- Pomakal moj meček bo v turško se kri,
Kobile sovražne podila boš ti.“ 8
- Kobila mladiču nasprot razgetá,
In z usnjatim sedlom junak jo sedlá. 10
- Pa kliče si vojne tovariše vse:
„Vstaníte, vstaníte, na vojno grestè!“ — 12
- In mamica v linici milo ječi,
Si sineka gleda, tako govori: 14
- „„Poslušaj me starico, sinko ti moj,
Ne hodi, ne hodi nad Turka na boj! 16
- Čez vrata mi hrastov porinemo pah,
In Turka za zidom ne bode nas strah. 18
- Pod turškimi meči je vmiral tvoj brat,
Sedaj pa še ti bi zapustil me rad? 20
- Med Turki izdihnil tud otec je tvoj,
Ne hodi, ne hodi moj sinko na boj!“ — 22
- „Poslušaj, poslušaj, o mamica ti,
Kaj sin ti tvoj zadnji pred bojem veli. 24
- Kjer bratec in otec boril se za dom,
Tam boja se branil jaz tudi ne bom, 26
- Kjer otec izdihnil, kjer vmiral je brat,
Tam jaz bom posteljo postiljal si rad.“ — 28
- Krdela sovraga že v dol gomezé,
Ko zbere mladeneč si hlapce mladé. 30
- Menila še niso trenutja mu tri,
Že s curkom prelival sovražno je kri. 32

- 34 Z levico za brzdo kobilo drží,
Z desnico krvavo orožje vihtí.
- 36 Vrší se na sredi, kjer velik je hrup,
In Turki pod mečem leté mu na kup.
- 38 In ko se junak na okoli ozré,
Pobile že hlapce so sablje krivé.
- 40 Boril se je dolgo na travniku sam,
Iz trupel si rakev napravil le-tam.
- 42 Kjer jarek na ravni stoji še ta dan,
Junak tam slovenski leží pokopan.
- 44 Ni rezani kamen, ni lovorjev šop,
Ne kaže, ne pravi, kje njegov je grob.
- 46 Le prosta pravljica — le-tá ne molčí,
Le prosta pravljica — junaka slavi.

J. Jurčič.

162. Smrt Hasan-bega.

(Po Valvazorjevi povesti.)

- Kaj vibrá na sivem Siget-gradu?
Plahutá ko nad pečino orel,
Kakor orel, kakor sivi sokol.
Nit' je orel, nit' je sivi sokol:
- 5 Da je orel, k nebu bi se vzdignil,
Da je sokol, k zemlji bi se spustil.
Tudi niso sivi golobiči,
Golobiči, miroljubni ptiči;
- 10 Ampak to je zástava vojaška,
Zastava, čet turških znanovavka.
Kdo jih šteje, kdo jih le pregleda,
Ki vrvijo ob deročo Dravo?
- To ni vojska, to je gosta megla,
Iz Podravja se napajajoča,
15 Po Podravji se pomikajoča;
To ni vojska, le oblaki temni,
Strah in grozo Sigetu proteči,
Sigetu in Zrinjskemu glavarju.
- 20 Jaoh tebi, o slavonska zemlja!
Kar si žita dobrega shranila,
Turška sila žito vse povžila;
Kar si vina rujnega rodila,

- Turška sila vino posušila;
 Kar je čreda živega skotila,
 S tem Turjad svoj trebuh si polnila. 25
 Tvoji momci turški so robovi.
 Tvoje hčeri robkinje so turške,
 Tvoja deca jedna poturica,
 Poturica, carova sužnica. —
- Na konjiču čilem jaše care,
 Silni care, stari Solimane. 30
 Bela brada v nedrije mu pada;
 Brada je častna, al okó hudobno,
 Grdo gleda, grje zapoveda:
 „Hasan beže, verni vselej sluga! 35
 Verno si lai do sedaj begóval;
 Ali dnes si, beg, se iznevéril.
 Kjer izhaja to rumeno solnce,
 Pa do morja, kam zvečér zahaja,
 Od polnoči, kjer rodi se tmina, 40
 Pa do zemlje čruca Arapina,
 To je moja prava dedovina.
 Mi smo strme gore prehodili,
 In globoke reke premostili;
 Zime, leta v bojih prestajali, 45
 Niti smo se čemu kdaj udali,
 Ali danes, jadni se bojimo,
 Ne več Turci, nego turške bule!
 Nu poslušaj, kar ti pravim, beže!
 Ino v pamet dobro si zapiši: 50
 Ti postavi most čez reko Dravo.
 Ako v treh dneh mosta ne postaviš,
 Pa ti, ná, od moj'ga svitka robec!
 Kolnem se pri svoji sivi glavi:
 Štrti dan na njem visiš pri Dravi.“ 55
 Tiho beže cara je poslušal,
 Tiho slušal: draga mu je glava.
 Pa on hajdi stavit most čez Dravo.
 Kar je gozda, va-nj se Turk zasuje,
 Kakor vibra, kedar v les pribruje; 60
 Seka, cepi, dobje krog se maja,
 Kakor v letu, kedar tresk razsaja,
 Eden vzdiga, drugi dalje mika.
 Od delávcev bregi mrgolijo,
 Kakor mravelj, kakor bčelic urnih; 65
 Vik in truš, in grozno krog bučenje,
 Da omolkne Dravino vršenje!

Gorko ti je gledat' to mostjénje,
 Górze ti je čútiti trpljenje,
 70 Da, trpljenje jadnega kristjanstva!
 Turek seče, tram na kaura meče,
 Turek viče, kaur tram premiče,
 Turek plavi, kaur stebre stavi;
 Kar odplava, plača kaura glava.
 75 Da ni Drave, solz bi reka tekla,
 Solz kristjanskih ino potne srage.
 Prva zora, že stoji stebrovje,
 Druga zora, čez leži tramovje,
 Tretja zora, — straha se je skrila, —
 80 Val pridere, slan od gorske plohe,
 Tok divjá, se jaren v most zažene,
 Tram preraste, mostni strop privzdigne:
 Strašen lom in silni pok tramovja! —
 Most se strese, voda ga raznese.
 85 Že četrta zora se prikaže;
 Drava leže, caru jeza raste,
 Kviško raste, prekípi mu pamet,
 Pa on begu tako beseduje:
 „Hasan sluga, kukala ti mati!
 90 Kje je most čez silno reko Dravo?
 Kam povelje moje si zapisal?
 Kak zapoved moja si dopolnil?
 Kam je sveti Mabometa zakon,
 Kam pokornost, kam je šla poslušnost?
 95 Car caruje, beg več ne službuje,
 Hajte sluge, cara poslušajte!
 Roke begu naopák zvežite
 Okol vrata robec mu ovite,
 Gor na steber bega potegnite?
 100 Kar so čuli, tudi so storili.
 Turci Dravo zopet premostili,
 Noč in dan po mostu čez hodili,
 Hasan-bega viseti pustili.

J. Pajk.

163. V jamo pade, kdor jo drugemu koplje.

I.

V prvi polovici šestnajstega stoletja je živel med nešte-
 vilno družino turškega cesarja, sultana Selima, v Carigradu
 neki mlad rob ali suženj, izobražene pameti in velike osebne
 urnosti. Bil je tenke čvrste postave, gladko-okroglega obraza,

lepo rudečega lica, črnih, bistro gledajočih oči in tako prijetnega obnašanja, da se mu je vsako srce na prvi vid odprlo. Čistoglasno kakor slavec je znal peti in k petju tako lično citre prebirati, da se mu je moralo vse čuditi v zamaknjenem posluhu. Vse ga je poznalo in ljubilo, vse lepega dvorskega roba imenovalo. Njegova pridnost, njegova zvestoba, njegova ljubezen do sultana, gospodarja, bile so enake sloveči lepoti, s katero je vse znance obajal. Sultan ga je zavoljo tega neizmerno rad imel, in več ga je cenil, nego polovico svoje druge družine. Slišali smo nekega slave vrednega Črnogoreca trditi, da je bil slovenskega naroda, kar brez prisega radi verjamemo, ako njegove lastnosti primerimo čvrstim postavam, nenavadni pridnosti, krasni lepoti in bistremu duhu naših junaških mladenčev in je po vsem enako sodimo. V nekih starih bukvah smo našli, da je bil rojen na korcijskem otoku blizu Albanije, od pobožnih staršev kupčijskega stanu, lepo v krščanski veri podučén, v desetem letu starosti od korzarjev ali morskih roparjev na bregu imenovanega otoka vjet in v Carigrad prodan. Opomniti moramo, da je bila ž njim vred ugrabljena tudi njegova mlajša sestra, Jelica imenovana, da o njej potem ničesar več ni zvedeti mogel.

Zdaj ko mi o njem govorimo, bil je ravno dvajset let star. Dobro je pomnil, da so ga v mladosti Ivana in očeta njegovega Jurija klicali V saraju so mu pa Lamprin rekli, in tako ga bomo tudi mi prihodnjič imenovali.

Tačas je imel sultan Selim nekega neotesanega Azijanca mohamedanske vere in turkomanskega plemena za skrivnega dvorskega ključarja. Po imenu se mu je Hasan, po imenitni službi pa Kizlaraga rekalo. Bil je mož mogočen, bogat, prevzeten, častilakomnega, zavistnega, do zadnje žile strupenega srca. Čednost, urnost, lepota in sreča našega Lamprina so ga grozno pekle v hudobno dušo. Prijazne besede, s kterimi je sultan sploh Lamprina nagovarjal, bile so ostre britve za srce njegovo. Bal se je, da bi ga s časom ta pridni in izobraženi mladenec v cesarski milosti ne prebitel. Zatorej neprejenljivo misli, kako bi mu škodo naklonil in cesarsko ljubezen odtegnil. Toda kaj se zgodi? Hasan-kizlaraga se sultanu Selimu neki dan neizrečeno zaméri. S kakim djanjem ali opuščanjem, tega nismo mogli zvedeti; sultan o tem ni govoril. Rečene stare bukve nam toliko razodenó, da se je sultan grozno razsrdil ter Hasana v hipu iz službe djati, njemu vse premoženje vzeti in ga iz Carigrada spoditi zapovedal. Hasanov obup in trud in stok so bili zastonj; zastonj vse prošnje njegovih prijateljev. Otetbe za-nj kar več upati ni bilo. Zdaj se podá Lamprin k jeznemu cesarju, prosi in prosi tako milo, srčno in tako dolgo, da njegovo srce utolaži in v korist nesrečnemu Hasanu gane. Sultan odpusti, pri

tež priložnosti pa reče našemu Lamprinu te pomenljive besede :
 „Zarad tvoje čiste duše, zarad tvoje lepe prošnje, zarad milosti
 moje do tebe prizanašam in pozabim. Ti pa ne zabi mojega
 svarjenja in se vari te hudobne kače, da te za plačilo
 55 v prsi ne piči“.

II.

Bajram, zapovedani turški tridanski praznik, se bliža. V saraju je nenavadno gibanje. Kizlaraga, po zaslugah našega Lamprina v cesarki milosti ohranjen in v službi potrjen, stoji na vratih cesarskega harema in zapoveduje na levo in na pravo.
 60 Očitno je veliko opravilo. Dvor in ulice so polne črnih in belih sužnjev in drugih postrežnikov. Brez prenehanja se donša neprecenljivo blago v skrinjah slonokostenih in zlatih posodah, ter spravlja se v najlepšo hišo celega Carigrada, v najimenitniše zidovje čudapolnega harema. Ni ga jezika, da bi izrekel
 65 neznano bogastvo kašmirskega ogrinjala, kineške svile, sibirske kožubovine, arabskega kadila, dragega kamenja, bliščečih demantov in snežnobelih biserjev, ki se zdaj tukaj družijo v okinčanje ene umrjoče osebe. Po hiši se suče Kehaja Kaduna, vikša pazljivka cesarskega ženstva, ter zapoveduje, kam in kako se
 70 ima vse v red postaviti. Mudijo se; pred praznikom mora vse olišpano biti, kakor poslopje najbogatejše kraljice, kakor stan najkrasniše cesarske neveste, ker namenjeno je v dar Tamuliji, izvoljeni prijateljici mogočnega sultana, neizmerno bogatega Selima. Petdeset odalisk, lepih mladih sužnjih deklic, pripravljenih
 75 je v postrežbo novi gospodinji. O grmenji carigraškega strelarstva pride prvi bairamski dan in Tamulija stopi v svoje novo domovje. Roža in limbar se skrivata pred njeno lepoto; naše pero omaguje popisati jo.

O molitvi, gostovanji in prenašanji neskončnih daril steče
 80 tridanski praznik. Zadovoljnost, živo veselje in srčna radost se svetijo na obrazih cesarske družine. Nenavadno bogato je to leto od sultana obdarovana; najbogatejše, najimenitniše med vsemi pa očitno naš Lamprin. Razume se, da je cesarski ljubljenec. Od njegovih dragocenih daril je vse govorilo; posebno
 85 pa od nekega krasnega, z dragim kamenjem, zlatom in žlahtno kožubovino obšitega oblačila, katero mu je sultan zanaprej nositi ukazal. Govorilo se je celó, da mu je bilo dovoljeno, v saraju brado imeti, kar pomenja po turški šegi največo, le dvema možema skazano čast.

90 Prvega dneva po praznikih pokliče sultan veselega Lamprina; prijazno ga nagovori in mu reče te besede : „Veliko sem ti namenil, tvoja mladost mi še ne da vsega izpeljati. Za zdaj te povikšam v čast Kapidžibašeta in te dam Tamuliji za skrivnega ključarja. Slišal si, koliko jo cenim. Slišal si, da je zvezda

mojega življenja. Vari jo, kakor jedro svojega očesa!“ — To 95 pomenljivo izusti, prime ga za roko in spremivši ga v gori popisano hišo, pové in naročí mu vse na tenko, kar se tiče njegove prihodnje službe. Na vratih harema stoji Kizlaraga — dva meglena pogleda zadeneta krasno okinčanega Lamprina.

Zdaj se razglasi Lamprinova čast in slava po celem Cari-100 gradu, po celi državi. Nihče več ne dvomi, da mu je mogoče vse doseči. Kdor kako željo ima, celó velikani turškega cesarstva in poslanci ptujih kraljev, vsi se obračajo k njemu, kadar kaj naglo in gotovo od sultana zadobiti hočejo. Več veljá njegova beseda, ko najumniše govorjenje imenitnih govornov, 105 ko cele knjige gladko in lično spisanih prošinj. Vse se mu priklanja, vse prilizuje, vse v njem prihodnjega nadvezirja, vsega-mogočnega svetovavca v saraju, videti meni. Neizmerno bi bil obogatel, ko bi ga bila mikala denar in bogastvo.

Za vse to je imel naš Lamprin le malo sreca. V prid svoje 110 nove službe živo vžgán in cesarske milosti globoko ganjen, trudi se neprejenljivo, da bi dolžnosti svojega poklica vselej na tenko izpolnoval. To mu je tem več na srcu, ker ga vedno nekako skrivno nagnjenje tira v bližo izročene cesarske prijateljice. Večkrat se mu je zdelo, da bi bil vse svoje premoženje, vso 115 svojo čast za eno besedico njenih ust brez prevdarka dati pripravljen. Toda le malokdaj se Tamulija iz skrivnih izb in stanic prikaže, in to večidel med neštevilno družbo svojih urnih postrežnic, po turški šegi v neprevidljiva zagrinjala skrita. Zapovedi njene prihajajo vselej po eni ali drugi postrežnici do 120 Lamprina.

Tako se luna trikrat premeni. Nekega poletnega večera sliši Lamprin, v svoja opravila zamišljen, na enkrat blizo sebe v materinskem jeziku pregovoriti: „Zdravstvuj, Ivan Jurjevič!“ Urno se obrne in Tamulijo pred seboj zagleda z razkritim obra- 125 zom. Kdo popiše njegovo strmenje, njegovo osupnjenje, kdo občutke njegovega srca, ker v najimenitniši lepoti cesarskega harema lastno svojo sestro spozná? Kdo popiše, koliko in kaj sta vse povedati imela? Ednajst let se nista videla in ob času prisiljene ločitve obá otroka bila. Da sta v srcu veri svojih 130 staršev zvesta in zgolj čista kristijana ostala, mahomedanskega zakona le na videz, le po sili se poprijela, da do ničesar take žive želje nimata, kakor iznebiti se tako sitnega moranja in te strašne imenitosti, v katero ju je čudna osoda zapletla, vse to sta si na nagloma povedala ter zgovorila se, da nju bližnje 135 žlahte živa duša zvedeti ne sme, ker so se morali po šegi, v saraju takrat vladajoči, tako bližnji žlahtniki brez odloga ločiti. To sklenivši Tamulija krasno svoje lice zakrije, urno odide in kakor lehka senčica v skrivne svoje sobe zgine.

Zdaj so tekli našemu Lamprinu krasni dnevi čiste zado-140

voljnosti v saraju iztočnega veličanstva, v hiši ljubeznjive njegove sestrice. K spolnitvi sreče njegovega srca mu gotovo ničesar ni manjkalo. Res mu je včasih bilo, kakor bi ga nekako odljudne osebe zalezovale. Večkrat je obraze ženskega in mo-
 145škega spola srečal, kjer bi bil najmanj mislil. Toda na čistost svojih namemb gledaje in svest si cesarske ljubezni in milosti, menil se je le malo za vse to.

Kratkim uram enako mu je mesec za mesecem pretekel; zima mine, in zopet se bližajo bajramski prazniki. Zdaj zvé
 150Lamprin po primerljeji od nekega v Koreiri na novo vjetega roba, da so mu starši od velike žalosti pomrli. Živo ganjen brez odloga priložnosti išče in jo najde, da z drago svojo sestrico govori. Strašno žalostna je bila ob taki grozni novici. Solze se jej s curkom po licu vlijó. Lamprin jo ljubeznjivo
 155prime za roko ter jo tolaži, kolikor mu je pripuščala njegova lastna žalost. Tako se tolažita in pogovarjata, kar zaslišita v bližnjih odprtih stanicah nekako naglo šumenje. Kakor bi trenil, Tamulija v svoje izbice zgine. Lamprin se po glasu ozrè in vidi v mraku večerne ure iz tretje stanice dva visoka možaka zmuz-
 160niti se. Zadnjega spozná — bil je Hasan Kizlaraga.

Nepokojna strašna noč je sledila po tej prigodbi za našega Lamprina. Žalost po izgubljenih starših ga je stiskala v srce. Strah ga je obhajal zastran ljubeznjive sestrice, ker je pre-
 vdaril, da bi njeno obnašanje proti njemu se znalo po turški
 165šegi in pameti šteti za veliko pregreho. Če ga je od velikega truda za kako trenutje spanje posililo, koj so mu strašne sanje krv v nemati začele. Zdelo se mu je, da nekaka grozna kača z lepim zelenim grebenom in gorečim žrelom za njim skače in ga po celem saraju od stanice do stanice podi. Tako se mu
 170za migljej stisnjene obrvi hujše britkosti zopet odpró, in komaj zor prihodnjega dneva, to je, prvega bajramskega praznika pričakuje.

Dan se zazná, navadna ura bije, Lamprin se hitro napravi, in se hoče hitro iz svojega prebivališča v harem podati srčno
 175želéc, brž ko bi bilo mogoče, z ljubeznjivo svojo sestrico govoriti. Ker se naglo vratom harema bliža, zakriči mu stotnik črnih varhov ženstva z divjim glasom nasproti: „Proč, ti nimaš opravila v cesarkem svetišču.“ Kakor grom iz jasnega neba, zadene ga ta glas. Urno se obrne in stoječih
 180nog se poda proti cesarskemu poslopju na pot. Na stopnicah ga sreča Kebaja Kaduna in mu reče: „Prijetelj, vrni se! sultana za tebe ni domá. Njih visokost hočejo dovoliti, da v svojih stanicah počakaš, kaj se zgoditi imá.“

185 Čuden razloček med bajramskimi prazniki lanskega in tekočega leta! Kaj za Boga pomeni ta britka tesnota cesarskega

saraja, enaka gromonosni soparici pred strašno nevihto in pogubljivo točo? Vse je tiho, vse je osupnjeno, ni veselja, ni radosti, ni gostovanja, ni cesarskih daril. Sultan se ne prikaže, nobeden ga ne vidi, skor se ne vé, ali je živ ali je mrtev.¹⁹⁰ Vse vprašuje, vse glave ziblje, vse rame stiska; povedati nihče ničesar ne vé. Tako preteče prvi, tako preteče drugi bajramski dan. Tretjega dneva se vidi tu in tam skrivno pomenkovanje bližnjih prijateljev; tu in tam se sliši šepetanje, opazi se pomenljivo kimanje, začno se razglasovati čudne novice. Sultan¹⁹⁵ je bolen, reče eden — strašno je razsrjen, reče drugi; v žalosti je plakal, celó reče tretji. V tem so si vsi glasi enaki, da se imajo po praznikih zgoditi grozne reči.

Govori se marsikaj, da je sultan imenitno osobo svojega harema v neznani pregrehi zapazil, da je dvajset odalisk njenc²⁰⁰ pregrehe deležnih, da bodo vse te, v cule zašite, z gospó vred v črno morje vrgli. Govori se dalje, da se je sultan zarotil, nesrečnega služabnika koj po praznikih dati zverinam svojega zverinjaka raztrgati; da je ukazal, najhujšega, iz Afrike pripeljanega risa tri dni postiti in stradati, potem pa obilno z²⁰⁵ močnim žganjem napojiti. Nekteri so celó trdili, da so videli vikšega vratarja cesarskih zverinjakov o večernem mraku tretjega praznika k sultanu iti, in da je gotovo v tem že njegove zapovedi prejel. To in več takega se je govorilo in širilo od hiše do hiše, od stana do stana, od izbe do izbe. Kaka groza,²¹⁰ kak strah, kake britke misli da te dobe oplašenega Lamprina v samotnih stanicah stiskajo, to moramo lastnemu premišljevanju naših bralcev prepustiti.

Bajram mine. Prvo jutro po praznikih dá sultan Lamprina poklicati. Mraz in žar mu šineta v žile, ko neki črn²¹⁵ pritlikovec v njegovo stanico stopi in mu gospodovo povelje razodene. Brez odloga teče v cesarsko poslopje in hipoma stoji s trepetajočim sreem v mali izbici, iz ktere tri dele sveta goreče strele zadevajo. Okna so zagrnjena, tako da je cela temota, in Lamprin na prvi hip skor ničesa razločiti ne more.²²⁰ Nekaj trenutij je vse tiho; potem sultan po navadi s krepko, razločno besedo pregovori: „Pojdi do zverinjaka v Bujukdere, ter prašaj vratarje, je li ris napitan — hodi!“ Lamprin bi imel toliko povedati. Sultana pogleda — opazi, da nista sama. V oboku zakritega okna stoji Hasan Kizlaraga z veselo²²⁵ bliščečim obrazom. Lamprin ga spozna in začeta beseda omaga v prsih njegovih.

III.

Na bregu Bospora v prelepi bujukderski dolini, pol ure hodá od Carigrada, je bil tisti čas krasen log, poln visokega drevja. Dan današnji se vidi le še sedem košatih, po²³⁰

turško „idikar daš,“ po slovensko „sedmero bratov“ imenovanih, od evropejskih potnikov zastran neprecenljive lepote pogosto popisovanih platan na tem mestu, vse drugo drevje je podrobil ostri zob preteklih stoletij. Sredi loga je stala takrat med
235visokimi gostimi lipami nizka, revna, zapuščena kapelica s podobo Matere božje. Pravljičica govori, da je bila zidana leta 1096 po Kristusovem rojstvu od Bogomira Buljonskega, ki je o svojem potovanju na božjo vojsko v Jeruzalem z neštevilnimi trumami križanskih vojščakov in drugih romarjev v bujuk-
240derski dolini počival. Tri dni in tri noči, pravi pravljica, ležal je pobožni Bogomir v tej kapelici pred podobo Matere božje na kolenih in tu na zadnjem robu evropskega sveta neprejepljivo prosil za odpuščenje svojih grehov in za božjo pomoč, da bi zasramovavce krščanske vere premagal. Tretjo
245noč, veli dalje pravljica, prikazala se mu je Mati božja, in mu je krasno iz limbarja spleteno krono v spomin, da bo sveto deželo osvojil, na glavo djala. Mnogo drugih poznejših čudežev vé še pravljica o tej kapelici povedati. Mimo tega loga je imela našega Lamprina hoja pripeljati; komaj tri lučaje od
250ondot je bil tisti čas strašen cesarski zverinjak.

Po prejeti zapovedi se Lamprin, globoko v dušo ranjen, molče obrne, cesarsko izbo zapusti, ter se brez odloga na pot podá. Čudne sanje, divje bledenje vročinske bolezni se mu zdi, kar je videl in slišal in mislil. Žalost, groza, tuga in strah
255mu srce topé, nerazumljive prigodbe zadnjih dni, zmešano govorjenje preteklih praznikov, znamenja očitne cesarske nemilosti mu blodijo po glavi kakor gromonosni oblaki. Na prsih mu leži neka neznana teža, kakor žareča železna gruča. V nepredvidljivi mrak sta zavita um in pamet. Tako brez ozira,
260brez deležnosti lepe pomladanske natore, koraka po krasni bujukderski dolini namembi svoji nasproti. Čem bolj se bliža zverinjaku, tem več se mu noge šibé, tem več teža narašča njegovega srca. Zdaj stoji v neizrekljivi britkosti tik bujukderskega loga, o katerem je večkrat slišal svoje krščanske znance govoriti.
265Brez volje in zavednosti, kakor od skrivne oblasti tiran, zavije s pota med drevje, in predno svoje djanje prevdariti more, znajde se v kapelici pred sveto podobo.

O ti, samotnih svetišč sladka angeljska sapa, ti veže božje čudodelni duh! kdo vaji pozna, kdo vaji razume, dokler se
270vajinega neprecenljivega zdravila v grenki britkosti temnih osod deležen ne stori? V migljeji čuti Lamprin srce svoje ohlajeno; na kolena pade, solze se mu s curkom po licu vlijó, do živega ginjen globoko zdihuje in tako srčno, tako pobožno, tako čisto moliti začne, kakor je nekdam molil v jasnih letih svojega de-
275tinstva na koreirskem otoku v družbi svoje mile, v Bogu speče matere. V srčnem objokovanju svoje dozdanje slepote, v kateri je

iz človeške boječljivosti pred zasramovavcem krščanske vere svojega mojstra zatajil, trdno sklene, po spolnjeni zapovedi sultanu vse na tenko razodeti, kar se njegove vere in žlahte tiče, čeravno bi mu za življenje iti imelo. Tako v Boga za-²⁸⁰ mišljenega zadene na enkrat čuden, iz bližnjega zverinjaka šumeč hrup, in ga zbudi iz globokega zamaknjenja. Gromovito rujovenje, divje lajanje, strašno tuljenje se čuje, kakor ob času pitanja gladnih zverin, kakor da bi se medvedje, volkovi in risi za najdeni plen prepirali in klali. Zdaj se spomni Lamprin²⁸⁵ sultanovega povelja, na noge skoči ter se vpoti z olajšano dušo urno proti cesarskemu zverinjaku.

Na mostovžu zverinjaka najde Lamprin vikšega vratarja v družbi njegovih hlapcev, ter ga praša po zapovedi: je li ris napitan. Vrtar se globoko prikloni, pokaže v prostrano²⁹⁰ okroglo dvorišče z mostovža pod sé in reče Lamprinu, da naj le sam pogleda. Lamprin pobesi oči — strašen vid! — kaj zagleda? Krog in krog po pesku stojé divje, razkačene pošasti medvedov, šakalov, leopardov in drugih zverjakov, proti sredi dvorišča obrnjene; na sredi pa sedi s pisanim gorečim²⁹⁵ pogledom vpijanjen numičanski ris, s krvavimi sprednjimi tacami raztrgano truplo na tleh tiščeč, v žrelu pa nepodobno človeško glavo na kviško moleč. Na hip spozna Lamprin odtrgano glavo, spozna krasna oblačila semtertje raztrošena, in kakor od strele udarjen zavpije: Hasan Kizlaraga! 300

Vikši vrtar pové potem Lamprinu, da ga je sultan zadnji bajramski večer k sebi poklical, da mu je ostro zapovedal, prihodnje jutro, prvega po pitanji zverin prašajočega poslanca med zverjake pahniti ter vpijanjenemu risu prepustiti; da je pred nekimi trenutji ta krasno oblečeni dvorski velikan³⁰⁵ s tem prašanjem k njemu prišel, da je sicer neznano modroval, grozil in od nekake zmote govoril; da se mu je pa vkljub opora potem zgodilo, kar se zdaj na dvorišču zverinjaka vidi.

Zdaj Lamprin vse razume. Jasno mu vse na misel pride. On razume, kaj mu je bilo namenjeno; previdi, v kaki nevar-³¹⁰ nosti se Tamulija znajde. Kakor oplašen jelen z ležišča plane, podá se proti Carigradu na pot in stoji hitrejše, kakor bi bil sam upal, pred strmečim sultanom. Trepetaje mu razodene, kar je vedel, čul in videl; razodene, da mu je Tamulija sestra, da sta oba kristijana, da se le na videz vklanjata mohamedanski³¹⁵ veri, da rajše pogineta, ko zanaprej svojo vero tajiti, in tako dalje do zadnje pike, kar so naši bralci do zdaj od nju brali in sami uganili.

V zavzetji sultan brez pogovora do konca pazljivo posluša. Potem se dvigne z divana, proti Mekí obraz obrne, roke kri-³²⁰ žema na prsi pritisne ter s pripognjeno glavo izusti: „Alah kherim! —“ to je, Bog je velik!

Drugi dan Lamprin od sultana v svojo stanico sledeče pismice dobi :

325

Ivan Jurjevič!

Bog je sodil, glavo znižam in ne tirjam, kar mi sura kaže. Vzemi sestro hodi, kamor ti je drago. Vajinemu premoženju dodam pet sto mošenj cekinov. Znati imajo prihodnji vnuki, kako ljubi, kako čisla kako bogati

336

Selim Padišah, Emir al Mumenin.

Slišali smo, da si je Tamulija po tem samostansko življenje izvolila, in da je umrla sploh češčena in obilno objokovana v srečni visoki starosti opatica imenitnega korcirskega samostana svete Marije Magdalene. Lamprin se 335 je prijel očetovega stanú. Silno bogat in imeniten kupec je bil; petdeset morskih bark mu je služilo. Mnogo časa je pobožno živel, in malo manj ko sto let star je mirno v Bogu zaspal. Njegovi vnuki po ženskem spolu so še dan današnji na jadranskih bregovih neizmerno bogati, imenitni gospodje.

I. Koseski.

164. Martin Krpan.

I.

V Notranjem stoji vas, Vrh po imenu. V tej vasici je živel v starih časih Krpan, močan in silen človek. Bil je neki tolik, da ga ni kmalo tacega. Dela mu ni bilo mar; ampak nosil je od morja na svoji kobilici angleško sol, kar je bilo pa že tisti- 5 krat ostro prepovedano. Pazili so ga mejači, da bi ga kje nehotoma zalezli; poštenega boja ž njim so se bali ravno tako kakor pozneje Štempiharja. Krpan se je pa vedno umikal in gledal, da mu niso mogli do živega.

Bilo je po zimi, in sneg je ležal krog in krog. Držala je 10 samo ozka gaz, ljudém dovoljna, od vasi do vasi, ker takrat še ni bilo tako cest, kakor dan danes. V naših časih je to vse drugače, se vé da; saj imamo, hvalo Bogu, cesto do vsacega zelnika. Nesel je Krpan po ozki gazi na svoji kobilici nekoliko stotov soli; kar mu naproti prižvenketá lep voz; na vozu je pa 15 sedel cesar Janez, ki se je ravno peljal v Trst. Krpan je bil kmečki človek, zato tudi ni poznal; pa saj ni bilo časa dolgo ozirati se; še odkriti se ni utegnil, temuč prime brž kobilico in tovor ž njo, da jo prenese v stran, da bi je voz ne podrl. Menite, da je Krpana to kaj mudilo, ka-li? Bilo mu je, kakor 20 komu drugemu stol prestaviti.

Cesar to videvši, veli kočijažu, da naj konje ustavi. Ko se to zgodi, vpraša silnega moža: „Kdo pa si ti?“

Ta mu da odgovor: „Krpan mi pravijo; domá sem pa z Vrha od svete Trojice, dve uri hodá od tukaj.“

„I kaj pa nosiš v tovoru?“ cesar dalje vpraša. 25

Krpan se naglo izmislil in reče: „I kaj? Kresilno gobo pa nekaj brusov sem naložil, gospod!“

„Na to se cesar začudi in pravi: „Ako so brusi, pokaj so pa v vrečah?“

Krpan se ne umišlja dolgo, ampak urno odgovori, kakor 30 vsaki človek, ki vé, kaj pravi: „Bojim se, da bi od mraza ne razpokali; zató sem je v slamo zavil in v vrečo potisnil.“

Cesar, ki mu je bil silni možák všč, dalje pravi: „Anti véš, kako se taki reči streže? Kaj pa da si konjica tako lahko prestavil? Res nima dosti mesá; pa ima vsaj kosti.“ 35

Krpan se malo zareži in pravi: „Vem, da imajo vaši konji več mesá; pá vendar ne dam svoje kobilice za vse štiri, ki so tukaj napreženi. Kar se pa tiče prestavljanja, gospod! upam si nesti dve taki kobili dve uri hoda in tudi še delj, če je treba.“

Cesar si misli: To veljá, da bi se zapomnilo, — in veli 40 pognati.

Minulo je potem leto in nekteri dan. Krpan je pa zmerom tovoril po hribih in dolinah. Kar se pripeti, da pride na Dunaj strašen velikán, Brdáv s po imenu. Ta je vabil, kakor nekdanji Pegam, vse junake našega cesarstva v boj. Ali cesar pa 45 tudi ni imel tako boječih ljudi, da bi djal: nihče se ni upal nad-enj; toda kdor se je skusil z njim, gotovo je bil zmagan. Velikan pa ni bil mož usmiljenega srca; ampak vsacega je umoril, kogar je obladal. — To je cesarju začelo iti po glavi: lejte-si no! kaj bo, kaj bo, če se Brdavs ne ukroti? Usmrtil 50 mi je že vso najvišjo gospodo! Tako je cesar toževal, kočijaž ga je pa slišal. Pristopi tedaj z veliko ponižnostjo, kakor gré pred tolicim gospodom, in pravi: „Cesarost! ali več ne morete pametovati, kaj se je godilo predlansko zimo blizo Trsta?“

Cesar vpraša nekako nevoljen: „Tisti Krpan, ki je tovoril 55 s kresilno gobo in brusi, ne veste, kako je kobilico v sneg prestavil, kakor bi nesel skledo na mizo? Če ne bo Krpan Brdavs premogel, drugi tudi ne, tako vam povem.“

„Saj res,“ pravi cesar, „precej se mora po-nj poslati.“

Poslali so veliko, lepo kočijo po Krpana. Ta je bil ravno 60 tačas natovoril nekoliko soli pred svojo kočó: mejači so bili pa vse čisto ovédeli, da se zopet napravlja po kupčiji. Pridejo tedaj nád-enj ter se ga lotijo; bilo jih je petnajst. Ali on se jih ni ustrašil; pisano je pogledal in prijel prvega in druge z njim omlatil, da so vsi podplate pokazali. Ravno se je to vršilo, kar 65 se v četvér pripelje nova, lepa kočija. Iz nje stopi cesarski sel,

ki je vse videl, kar se je godilo, in naglo reče: „Zdaj pa že vém, da sem prav pogodil. Ti si Krpan z Verha od sv. Trojice, kaj ne?“

70 „Krpan sem,“ pravi ta; „z Vrha tudi, od svete Trojice tudi. Ali kaj pa bi radi? Če mislite zavoljo soli kaj, svetujem, da mirujete; petnajst jih je bilo, pa se jih nisem bal, hvalo Bogu; samo enega se tudi ne bom.“

75 Sel pa, ki gotovo ni vedel, zakaj se méni od soli, reče na to: „Le urno zapri kobilo v konják, pa se hitro pražnje obleci, pojdeva na Dunaj do cesarja.“

80 X Krpan ga nevéрно pogleda in odgovori: „Kdor če iti na Dunaj, mora pustiti trebuh zunaj, to sem slišal od starih ljudi; jaz ga pa menim s seboj nositi, koder bom tovoril in dokler bom tovoril.“

Služabnik mu pravi: „Nikar ti ne misli, da šale uganjam.“

„Saj bi tudi ne bilo zdravo,“ reče Krpan.

Na to zopet govori sel: „Kar sem ti povedal, vse je res. Ali več ne veš, kako si bil umaknil predlansko zimo kobilico 85 kočiji s pota? Uni gospod na vozu je bil cesar, pa nihče drugi, véš!“

Krpan se začudi in pravi: „Cesar? — Morda vendar ne?“

90 „Cesar, cesar! Le poslušaj. Prišel je zdaj na Dunaj bud velikán, ki mu pravimo Brdavs. Tak je, da ga nihče ne vstrahuje. Dosti vojščakov in gospode je že pobil, pa smo rekli: če ga živ krst ne zmore, Krpan ga bo. Lej, ti si zadnje upanje cesarjevo in dunajskega mesta.“

Krpana je to s pridom utešilo. Jako dobro se mu je zdelo do vsega, kar je slišal, in reče tedaj: „Če ni družega, kakor 95 tisti Brdavs, poslušajte, kaj vam pravim! Petnajst Brdavsov za malo južino, to je meni toliko, kolikor vam kamen poriniti čez lužo, ki jo preskoči dete, sedem let staro; samo vedite, da me ne boste vodili za nos!“ — To reče in brž dne s kobile, kobilo pa v konják, gre v kočo ter se pražnje obleče, da 100 bi ga pred cesarjem ne bilo sram. Ko se preobuje, ven priteče in sede v kočijo, ter naglo zdrčita proti Dunaju.

II.

Ko prideta na Dunaj, bilo je vse mesto črno pregrnjeno; ljudje so pa klaverno lazili, kakor mravlje, kedar se jim zapali mravljišče.

105 Krpan vpraša: „Kaj pa vam je, da vse žaluje?“

„O Brdavs! Brdavs!“ vpije malo in veliko, možje in žene; „ravno danes je umoril cesarjevega sina, ki ga je globoko v sree pekla sramota, da ne bi imela krona junaka pod seboj, kateri ne bi se bal velikana. Šel se je z njim skušiti; ali kaj

pomaga? Kakor drugim, tako njemu. Do zdaj se še nihče ni¹¹⁰ vrnil iz boja.“

Krpan veli urno pognati, in tako prideta na cesarski dvor, pravijo, da je neki silo velik in jako lep. Tam stoji straža vedno pri vratih noč in dan, v letu in zimi, naj bo še tako mraz; in brž je zavpila o Krpanovem prihodu, kakor imajo na¹¹⁵ vado, kedar se pripelje kdo cesarske rodovine. Bilo je namreč naročeno že štirinajst dni dan za dnevom, da naj se nikomur in nikoli ne oglasi, samo tačas, kedar se bo pripeljal tak in tak človek. Tako so se veselili Krpana na Dunaj. Kaj bi se ga pa ne? Presneto jim je bila huda za nohtmi! Ko cesar sliši¹²⁰ vpitje, precej vé, kdo je, in teče mu naproti, pa ga pelje v gornje hrame. Čudno lepo je tam, še lepše, ko v cerkvi. Krpan je kar zijal, ker se mu je vse tako grobo zdelo. Cesar ga vpraša: „Krpan z vrha! ali me še poznaš?“

„Kaj bi vas ne,“ odgovori on; „saj ni več ko dve leti, kar¹²⁵ sva se videla. No, vi ste še zmerom lepo zdravi, kakor se na vašem licu vidi.“

Cesar pravi: „Kaj pomaga ljubo zdravje, ko pa drugo vse narobe gre! Saj si že slišal od velikana? Kaj déš ti, kaj bo iz tega, če se kako kaj ne preongavi? Sina mi je ubil, lej!“ — 130

Krpan odgovori: „Koga bo družega? Glavo mu bomo vzeli, pa je!“

Cesar ga žalosten zavrne: „Menim da, ko bi jo le mogli! Oh, ali ni ga, mislim, pod solncem junaka, da bi vzel Brdavs¹³⁵ glavo?“

„Zakaj ne? Slišal sem,“ pravi Krpan, „da vsi ljudje vse vedó; na vsem svetu se pa vse dobi; pa se ne bi dobil tudi junak nad Brdavs! Kakor sem uboren človek, ali tako peklenško ga bom premikastil, da se mu nikdar več ne bodo vrnile hudobne želje po Dunaji razsajati; če Bog dá, da je res!“ 140

Kdo bi bil cesarju bolj ustregel, kakor te besede! Le nekaj ga je še skrbelo; zato pa tudi reče: „Da si močan, tega si me preveril; ali pomisli ti: on je orožja vaju iz mladih dni; ti pak si prenašal zdaj le bruse in kresilno gobo po Kranjskem; sulice in meča menda še nisi videl nikoli drugej, kakor na¹⁴⁵ križevem potu v cerkvi. Kako se ga boš pa lotil?“

„Nič se ne bojte,“ pravi Krpan; „kako ga bom in s čim ga bom, to je moja skrb. Ne bojim se ne meča ne sulice, ne drugega velikanovega orožja, ki vsemu še imena ne vem, če ga ima kaj veliko na sebi.“ 150

Vse to je bilo cesarju po godu, in brž veli prinesti polič vina, pa kruha in sira rekoč: „Ná, Krpan! pij pa jej; potlej pojdiva orožje izbirat.“

Krpanu se je to vele malo zdelo; polič vina tacemu junaku! pa je vendar molčal, kar je preveliko čudo. Kaj pa je hotel?¹⁵⁵

Saj menda je že slišal, da gospóda so vsi malojedni zató, ker jedó, kedar hoče in kolikor hoče kateri, zgolj dobrih jedi. Ali kmečki človek, kakor je bil Krpan, ima drugo za bregom. On tedaj povzije, ko bi kviško pogledal, ter naglo vstane. Cesar 160 je vse videl, in ker je bil premeten mož, tudi precej spoznal, da tacemu truplu se morajo veči deleži meriti; zató so mu pa dajali od tega časa dan na dan, dokler je bil na Dunaji, dve krači, dve čertrti janca, tri kopune, in ker sredice ni jedel, skorje štirih belih pogač, z maslom in jajci oméšenih; vino je 165 imel pa na pravici, kolikor ga je mogel.

Ko prideta v orožnico, t. j. v tisto shrambo, kjer imajo orožje, namreč: sablje, meče, jeklene oklepe za na prsi, čelade, in kakor se imenuje to in uno, Krpan izbira in izbira, pa kar prime, vse v rokah zdrobí, ker je bil silen človek. Cesarja skoraj 170 obide zona, ko to vidi; vendar se stori srčnega in vpraša: „No, boš kaj kmalo izbral?“

„V čem si bom pa izbiral!“ odgovori Krpan. „To je sama igrača; to ni za velikana, ki se mu pravi Brdavs, pa tudi za mé ne, ki mi pravite Krpan. Kje imate kaj boljšega?“

175 Cesar se čudi, in pravi: „Če to ne bo za-te, sam ne vem, kako bi? Večega in boljšega nimamo.“

Na to reče uni: „Veste kaj? Pokažite mi, kje je ktera kovačnica!“

Pelje ga hitro sam cesar v kovačnico, ki je bila tudi na 180 dvoru; zakaj taki imajo vso pripravo in tudi kovačnico, da je kladvo in nakovalo pri rokah, ako se konj izbosi, ali če je kaj družega treba, da se podstavi ali prekuje. Krpan vzame kos železa in najteže kladvo, katero je kovač vselej z obema rokama vihtel; njemu pa je v eni roci pelo, kakor bi koso 185 klepal. „Oj tat sežgani!“ pravijo vsi, ko to vidijo; še cesarju se je imenitno zdelo, da ima tacega hrusta pri hiši. Krpan kuje in kuje, goni meh na vse kriplje, ter naredi veliko reč, ki ni bila nobenemu orožju podobna; imela je največ enakosti z mesarico. Ko to izgotovi, gre na cesarski vrt in poseka mlado, 190 košato lipo iznad kamnene mize, kamor so hodili gospóda po letu hladit se. Cesar, ki mu je bil zmerom za petami, brž priteče in zavpije: „Krpan! i kaj pa delaš? Da te bes opali! Ne veš, da cesarica raje dá vse konje od hiše, kakor to lipo od mize! Pa si jo posekal? Kaj bo pa zdaj?“

195 Krpan z Vrha pa, ne da bi se bal, ampak odgovori: „Kar je, to je? Zakaj mi pa niste druge pokazali, če se vam té tako smili? Kaj bo pa? Drevo je drevo! Jaz pa moram imeti les nalašč za svojo rabo, kakoršnega v boji potrebujem.“

Cesar molči, ker vidi, da ne pomaga zvoniti, ko je toča 200 že pobila; pa vendar ga je skrbelo, kako bi se izgovoril pred cesarico. Krpan tedaj naredi najprvo toporišče mesarici, potem

pa obseka pol sežnja dolg ter na enem koncu jako debel kij, pa gre pred cesarja: „Orožje imam, ali konja nimam. Saj menda se ne bova peš lasala?“

× Cesar, zastran lipe še zmerom nekoliko nevšečen, pravi: ²⁰⁵ „Pojdi, pa vzemi konja, ktereга hočeš. Saj vem, da le širokonustiš. Kdaj bom jaz papež v Rimu? Takrat, kedar boš ti zmogel velikana. Če misliš, primi ga, pa mu odstriži glavo, ako si za kaj, da bo imela moja država mir pred njim, ti pa veliko čast in slavo za njim!“ ²¹⁰

Krpan je bil malo srdit, pa vendar jezo pogoltne in reče: „Kar se tiče Brdavsa, to ni igrača, kakor bi kdo z grma zapodil vrabca, ki se boji vsacega ocepka in kamena. Koliko junakov pa imate, da bi si upali nad-enj? Zapomnite si, cesarost! kar sem obljubil, storil bom, če prav od jeze popokajo ²¹⁵ vsi obrekovavci, ki me mirazé pri vas. Da bi le vsi ljudjé vselej držali se svojih besedi tako, kakor se mislim jaz, ako me Bog ne udari; pa bi nibče ne vedel, kaj se pravi laž na zemlji! Toda svet je hudoben, ter ne pomisli, da Bog je velik, človek majhen. Zdaj pa le pojte, greva, da konja izbereva. Nočem ²²⁰ tacega, da bi pod mojo težo pred velikanom počenil na vse štiri noge, vam v sramoto, meni v sitnost. Dunajčanje bi se smejali, vi pa rekli, pogledjte ga, še konja mi je izpridil!“

Cesar je kar obsteklel, poslušaje modrost Martinovih ust, in potem gre ž njim. Ko prideta v konjak, popraša: „Po čem ²²⁵ bodeš pa konja poznal, je-li dober ali ne?“

Krpan odgovori: „Po tem, da se mi ne bo dal za rep čez prag potegniti.“

Cesar pravi: „Le skusi! Ali da-ravno si, prekanjeni tat, storil mi dovolj sitnosti pred cesarico, svarim te, vari se, da te ²³⁰ kateri ne ubije; konji so iskri.“

Martin Krpan pak izvleče prvega in sadnjega, in vse druge čez prag; še celó tistega, ki ga je sam cesar jahal samo dvakrat v letu, namreč: o veliki noči pa o svetem telesu; to se je menda cesarju posebno pod nos pokadilo. Potem reče Krpan: ²³⁵ „Tukaj ga nimate za moje sedlo! Pojva k drugim!“

Cesar odgovori čmèren: „Če niso ti za-te, moraš se peš bojevat. Ti nisi pravdanski človek! Vem, da ga nimam v cesarstvu tacega, da bi ga ti zagovédnež ne izvlekel!“

„Ta je pa že prazna!“ pravi Krpan. „Jaz imam doma ko- ²⁴⁰ bilico, ktere ne izvleče nobeden vaših junakov, stavim svojo glavo, če ni drugače, da ne porekó Dunajčanje z Brdavsom vred, da lažem.“

„Pa ni tista,“ vpraša cesar, „ki si ž njo plesal po snegu?“

„Tista, tista!“ zavrne on. ²⁴⁵

× Cesar pa se razhudi, rekoč: „Zdaj pa že vidim, da si bebec ali pa mene delaš bebeca! Vari se me, Krpan! moja roka je dolga.“

Krpan mu v smehu odgovori: „Če je s tim dalja, pa vendar ne seže velikanu še celo do pasa ne, nikar že do brade, 250da bi ga malo oskubla in zlasala. Ampak pustimo šale tacim ljudém v napotje, ki nimajo drugega dela, kakor da ž njimi dražijo svojega bližnjega; meniva se rajše od Brdavsca, ki še zdaj nosi glavo. Pošljite mi hitro po kobilico; ali pa naj grem sam po njo. Toda potlej ne vem? — Ko bi mene več ne bilo 255nazaj? — — Bogu je vse mogoče!“

Cesar, ko to sliši, urno pošlje na Vrh po Krpanovo kobilico. Ko jo pripeljejo na Dunaj, Krpan reče: „Zdaj pa le vkup dunajski junaki, kjer vas je še kaj! Moje kobilice, kakor je videti slaba, vendar nihče ne potegne do praga, nikar še čez prag!“ 260 Skušali so jahači in konjarji, in vsi tisti, ki so učeni, kako veljá v strah prijeti konja, bodi si hud ali pa krotak; pa kobilice nihče ni premaknil z mesta; vsacega je vrgla na gnojino gomilo. „Bes te lopi!“ reče eden in drugi, „majheno kljuse, velika moč!“

III.

Prišel je čas boja z velikanom; bilo je ravno svetega 265 Erazma dan. Krpan vzame kij in mesarico, zasede kobilico pa jezdi iz mesta na travnik, kjer se je Brdavs bojeval. Martina je bilo čudno gledati: njegova kobilica je bila majhena, noge je imel velike, tako da so se skoraj po tleh za njim vlekle; na 270glavi je pa nosil star klobuk širokih krajev, na sebi pa debelo suknjo iz domače volne: vendar se nobenega ni bal; celó sam cesar ga je rad poslušal, kedar je kako prav žaltovo razdrl.

Ko ugleda Brdavs jezdeca svojega sovražnika, začne s brohotom smejati se in reče: „Ali je to tisti Krpan, ki so ga 275poklicali nad me tako daleč, tam s Vrsha od sv. Trojice? Mar bi rajše bil ostal doma za pečjó, da ne bi cvelil svoje stare matere, ako jo še imaš, da bi ne žalil svoje žene, ako ti jo je Bog dal. Pojdi mi izpred oči, da te videl ne bom, pa le naglo, dokler mi je srce še usmiljeno. Če me zgrabi jeza, ležal 280boš na zemlji krvav, kakor je sam cesarjev sin in sto drugih!“

Krpan mu odgovori: „Če nisi z Bogom še spravljen, urno skleni, kar imaš; moja misel ni, dolgo čakati, mudí se mi domú za peč. Tvoje besede so mi obudile v srcu živo željo do svoje kočé in do svoje peči; ali poprej vendar ne pojdem, da tebi 285vzamem glavo. Pa ne zameri! To mi je naročil moj gospod, cesar; jaz nisem vedel ne za té, ne za tvoje velikanstvo in za vse krvave poboje. Prijezdi bliže, da si podava roke: nikoli si jih nisva poprej, nikoli si jih ne bova pozneje, ali pravijo, da Bog nima rad, če pride kdo z jezo v srcu pred sodnji stol.“

290 Velikan se nekoliko začudi, ko to sliši. Naglo prijezdi, ter mu podá svojo debelo roko. Krpan mu jo pa tako stisne, da precej kri izza nohtov udari.

Brdavs malo zareži, pa vendar nič ne pravi, ampak misli si: ta je hud in močan: pa kaj bo — kmet je kmet; saj ne zna bojevati se, kakor gre junakom. 295

Urno zasukneta vsaki svojega konja, in zdirjata si od daleč zopet naproti. Brdavs visoko vzdigne meč, da bi že o prvem odsekal sovražniku glavo; ali ta mu urno podstavi svoj kij, da se meč globoko zadere v mehko lipovino; in preden ga velikan more izdreti, odjaha Krpan z male kobilice, potegne Brdavs³⁰⁰ na tla, pa ga položi, kakor bi otroka v zibel déval, ter mu stopi za vrat in reče: „No, zdaj pa le hitro izmoli en očenašek ali dva, in pa svojih grehov se malo pokesaj; izpovedal se ne boš več, nimam časa dolgo odlašati, mudí se mi domu za peč: znaj, da komaj čakam, da bi zopet slišal zvon, ki poje na³⁰⁵ Vrh pri sveti Trojici. To izreče, pa vzame počasi mesarico, ter mu odseka glavo, in se vrne proti mestu.

Dunajčanje, ki so do zdaj le od daleč gledali, prideró k njemu, tudi sam cesar mu pride naproti, pa ga objame pričó ljudstva, ki je vpilo na vse grlo: Krpan je nas otel! Hvala³¹⁰ Krpanu, dokler bo Dunaj stal!

Krpanu se je to kaj dobro zdelo, da je dosegel toliko čast, in držal se je na svoji kobilici, kakor bi šel v gostje vabit. Saj se je tudi lahko; še tu med nami, če kdo kacega slepca ali belonške ubije, še ne vé, na kateri grm bi jo obesil, da bi³¹⁵ jo videlo več ljudi.

Ko pridejo v cesarsko poslopje vsi knezi, vojskovodje in vsa prva gospóda s Krpanom, spregovori najnaprvo sam cesar in pravi: „Zdaj si pa le izberi! Dam ti, kar želiš, ker si zmogel tolicnega sovražnika, in otel deželo in mesto velike nadloge in³²⁰ nesreče. Nimam take stvari v cesarstvu, da bi djal: ne dam ti je, če jo hočeš.“ —

Na to prisopi minister Gregor, ki je imel ključe od česarske denarnice, ker taki imajo za vsako reč posebej služabnika. Minister se oglasi: „Cesarost! veste kaj? Vaš norec³²⁵ Stehan je umrl; včeraj smo imeli osmi dan za njim, Bog mu daj nebeško luč! Stehan in Krpan, to si je nekam jako podobno. Kaj menite? Morda bi le-tá prevzel njegovo službo? Nič se ne vé. Zvitorepec je, debel je, smešen tudi, jezičen ravno tako; vse krščanstvo ga nima tacega!“ 330

× Krpan odgovori: „Magister Gregor, veste kaj? Enkrat sem bil vaš bebec, dvakrat pa ne bom. Smejalo bi se malo in veliko meni in moji zarobljeni pameti, ko bi to naredil. — Zdaj pa dobro, da mi je prišlo na misel! Kmaló bi bil pozabil, kar imam že dolgo na jeziku. Cesarost! nekdam ste me bili srečali s kobi-³³⁵ lico v snegu, kaj ne?“

Cesar: „Bilo je tako bilo!“

Krpan: „Kaj pa sem nesel na tovoru!“

Cesar: „Bruse pa kresilno gobo.“

340 Krpan: „To je bilo tačas, ko ste se vi peljali v Jeruzalem.“

Cesar: „Bosa je ta! V Trst sem šel; za Jeruzalem toliko vem, kolikor za svojo zadnjo uro.“

Krpan: „Jaz pa za bruse in kresilno gobo ravno toliko. Takrat, veste, nisem vam bil resnice povedal, kar mi je še zdaj
345 žal. Angleško sol sem prenašal. Saj se nisem bal prav za prav ne vas, ne vašega kočijaža. Pa taka je le: kedar se človek zasukne s pravega pota, naj bo še tako močan, pa se vendar boji, če veja ob vejo udari.“

Na to pravi minister Gregor: „Ali ne veš, da je prepove-
350 dano? To je nevaren človek; državi dela škodo. Primate ga, zaprimo ga!“

Krpan odgovori: „Kdo me bo? Morda vi dolgotepc, ki ste suhi, kakor ražen; ki je vas in vašega magistrovanja z vami komaj za polno pest? Z eno samo roko vas porinem čez sve-
355 tega Štefana streho, ki stoji sredi mesta! Nikar praznih besed ne razdirajte!“

Cesar pravi: „Le ti meni povej, če bi morda še kaj rad. Midva ne bova v sovraštvu ostala ne, če Bog da, da ne. Minister Gregor, ti ga pa le pusti! Že jaz vem, kako je!“

360 Krpan odgovori: „Poslušajte me tedaj! Moje otepanje z Brdavsom vem, da je imena vredno. Kaj se zna? Morda bodo postavači še celo skladali pripovedovavke in pesmi, da se bo govorilo, ko ne bo ne vas ne mene, kosti ne prsti, če ne bo magister Gregor dal drugače v bukve zapisati. Pa naj stori,
365 kakor če; meni se ne bo s tem ne prikupil ne odkupil. Ampak vendar je vsaki delavec vreden svojega plačila, to sem v cerkvi slišal. Če je yaša draga volja, dajte mi tedaj pismo, ki bo veljavno pred vsako duhovsko in deželsko gosposko; pa tudi svoj pečat morate udariti, da bom brez skrbi nosil angleško sol
370 po svetu. Če mi to daste, naj bom ves malopridnež, kolikor me je pod klobukom, ako vam bom kdaj kaj opotikal, dokler bom tovoril!“

Cesar je bil precej pri volji; minister Gregor pa nikakor ni pritegnil. Ali cesar ga ni poslušal, ampak še le djal je: „Gregor,
375 vzemi pero, pa zapiši, kakor je Martin rekel!“

Minister Gregor se je kislo držal, branil se pa le ni, kar so mu veleli; zakaj cesarja se vendar vsaki boji. Kedar je bilo pismo narejeno in zapečateno, pravi cesar Krpanu: „Martin, ali
380 prodaj meni pogače in vino, pa kar je še drugih reči cesaričinih darov? Najlože bo tako lej! S cesarico bom že jaz govoril, da bo prav. Mošnjo cekinov ti dam; ti boš pa blago pustil. Kdo bo to prenašal iz Dunaja do svete Trojice?“

Krpan odgovori: „Poldrugo mošnjo, pa še kakošno krono po vrhu, vem da je lepo vredno, ko bi prodajal brat bratu.

Pa naj bo no, pri vas ne bom na tisto gledal. Samo da jaz³⁸⁵ ne bom imel pri cesarici zavoljo tega nikakošnih obodkov; ne lazim rad okoli gosposke! Pa saj imam pričo, da ste vi prevzeli vse sitnosti, ki bodo prišle prvič ali drugič iz tega, dobro me poslušajte!“

Cesar mu dé : „Nič se ne boj; to bom že poravnal sam brez³⁹⁰ tebe. Ná mošnjo; tu je pa še pismo. Saj nocoj tako še ne pojdeš iz grada, če le misliš iti; priklonil se je že dan, in noč se bliža.“

Ali Krpan odgovori : „Lepa hvala vam bodi najpopred za pisemce, da ga bom v zobe vrgel vsacemu, kdor me bo ustavljal na cesti; pa tudi zavoljo mošnjička se ne bom krčil. Kaj³⁹⁵ se vé, da zadene človeka v neznanji? Morda mi utegne še na hvalo priti. Vselej pravijo : bolje drži ga, ko lovi ga! Pri vas pa ne bom ostajal čez noč, ako se vam ne zamerim skozi to.

Že hudo me ima, da bi spet enkrat bil na Vrhu pri sveti Trojici. Samo še nekaj bi vas rad prosil, ko bi mi dali človeka,⁴⁰⁰ da bi me spremil do ceste. Mesto je veliko; hiš je, kolikor jih nisem še videl, kar sol prenašam, akoravno sem že v Reki bil, tudi v Koprnu, na Vrhniku in v Ljubljani; ali tolicih ulic ni nikjer. S kočijažem sva se hitro vozila, in toliko vem, kod sem prišel, kakor bi bil imel oči zavezane; pa sem vendar gledal na⁴⁰⁵ levo in tudi na desno; ali to ni dano vsacemu človeku, da bi vselej vedel, kje je.“

Cesar mu je obljubil svojega služabnika, potlej mu je roko podal, pa tudi Gregorju velel, da naj mu jo poda. Minister se ni branil; ali vendar je bil zavoljo pisma ves zelen od jeze. ⁴¹⁰

Krpan zadene kij in mesarico, in to so bile njegove zadnje besede pred cesarjem : „Ko bi se spet oglasil kak Brdavs ali kdo drugi, saj veste, kje se pravi na Vrhu pri sveti Trojici. Zdravi ostanite!“

„Srečno hodi!“ pravi cesar, minister Gregor pa nič. ⁴¹⁵

Fr. Levstik.

IV. Junaške pesmi, epopeja in roman.

165. Ljubušina sodba.

(Zelenogorski rokopis.)

Aj Veltava! kaj kališ si vodo,
Kaj kalfš si vodo srebropéno?
Al te huda je razrila burja,
Vsuvši točo iz nebes širokih,
Oplaknivši glave gor zelenih,

Izplakniviši zlatopesko glino ?
 „Kak bi si jaz vode ne kalila ?
 Ker v razprtji sta rojena brata,
 Brata zavolj dédine očetne.
 10 Kruto se prepirata med sabo,
 Ljuti Hrudoš na Otavi krivi,
 Na Otavi krivi zlatonosni,
 Staglav hrabri na Radbuzi hladni,
 Oba brata, oba Klenoviča,
 15 Stare krvi Tetva-Pepelove,
 Ki prišel je s Čehovimi polki
 V te dežele blage čez tri reke.“

Priletela družna lastovica,
 Priletela od Otave krive,
 20 Na okence sédla je odprto,
 V Ljubušini zlati dvor očetni,
 Dvor očetni, v svetem Višegradu,
 Žalovala in tožila milo.
 Ko to sliši nju rojena sestra,
 25 Sestra njuna v Ljubušinem dvoru,
 Sprosi knežujo, notri v Višegradu,
 Na razsodbo postaviti pravdo,
 Oba njena brata poklicáti,
 In soditi jima po zakonu.
 30 Reče knežnja razposlati posle :
 K Svetoslavu od Ljubice béle,
 Tamo, kjer so dobrovine mlade,
 K Ljutoborju z dobroslavkih holmov,
 Tamo, Laba kjer Orlico pije,
 35 K Ratjborju od gor Krkonosov,
 Kjer pogubil Trut je kačo hudo,
 K Radovanu od Kamena mosta,
 K Jarožirju, kjer so rečna brda,
 K Strezjborju od Sasave lepe,
 40 K Samorodu z Meže srebronosne,
 Po vse kmete, lehe in vladike,
 Po Hrudoša, po Staglava brata,
 Ki sta v vraštvu za dedino očno.
 Ko zberó se kmetje, lehi in vladike,
 45 V Višegradu v Ljubušinem dvorn,
 Vsaki vstopi se po svojem rojstvu,
 Vstopi knežuja se v obléki beli
 Na očetni stol v slovečem zboru.
 Pristopite dve devici modri,

- Podučeni v viteških besedah, 50
 Ena ima deske pravdodatne,
 Druga meč, vso krivdo karajoči.
 Proti njima plamen pravoskazen,
 In pod njima svetočudna voda.
 Začne knežnja v oč'nem, zlatem stolu: 55
 „Moji kmetje, lehi in vladike!
 Bratoma zdaj razrešite pravdo,
 Ki razprla sta se za dedino,
 Za očetno dedino med sabo.
 Po zakonu večnoživilih bogov, 60
 Bosta naj al vkup oha vladála,
 Al pa v ravni se delila meri.
 Moji kmetje, lehi in vladike!
 Presodite moje si izreke,
 Ako bodo po razumu vašem. 65
 Če ne bodo po razumu vašem,
 Vstanovite njima novo sodbo,
 Ki bi huda umirila brata.“
 Vklonijo se lehi in vladike,
 In počnejo tiho govoriti, 70
 Govoriti tiho medi sabo,
 In lvaliti zlo izreke njene.
 Ljutobor od dobroslavskih holmov
 Vstane, začne tako govoriti:
 „Slavna knežnja, v oč'nem zlatem stolu! 75
 Premislili smo izreke tvoje,
 Zberi glase po narodu svojem!“
 Brali dévi sodnji ste glasove,
 Zbirali ste je v posode svete,
 Pa je dali razglasiti lehom. 80
 Vstal Radovan je s Kamena mosta,
 In začel je preštovati glase,
 In večino razglašati v narod,
 V narod, v zbor na razsejenje sklican:
 „Oba rodna brata Klenoviča, 85
 Stare krvi Tetva-Pepelove,
 Ki prišel je s Čehovimi polki
 V te dežele blage čez tri reke,
 Naj med sabo se tako vgodita,
 Da oba vkup bodeta vladala!“ 90
 Vstane Hrudoš od Otave krive,
 Želč razlija mu po vsem se drobu,
 Tresejo se jeze mu vsi udje,
 Z roko mahne, ko mlad tur, zarjove:
 „Gorje ptencem, ko k njim kača zajde, 95

Gorje možem, ko jim žena vlada!
 Možem vladat' možu je spodobno,
 Gre po pravdi dedina prvencu!⁴
 100 Vstane v stolu Ljubuša očetnem,
 Reče: „Kmetje, lebi in vladike!
 Slišali ste sramotenje moje,
 Le sodite sami svoje pravde,
 Jaz ne morem sodit' vam prepirov.
 Zvolite si enacega moža,
 105 Ki bo s krutim vam železom vladal,
 Ženska roka je za vas preslaba!⁴
 Vstal je Ratibor, z gor Krkonosov,
 In začel je tako govoriti:
 „Iskat' pravde v Nemcih je sramotno,
 110 Pravdo v svetem imamo zakonu,
 Ki prinesli so jo nam očetje
 V te dežele blage čez tri reke. — Fr. Levstik.

166. Čestmir in Vlaslav.

(Kraljedvorski rokopis.)

I.

Neklan reče vstati v vojsko,
 Reče z glasom jim knežévim
 Proti Vlaslavu.
 5 Vstali vojni so na vojsko,
 Vstali so na glas kneževi
 Proti Vlaslavu,
 Ker se Vlaslav knez je hvalil,
 Da je zmogel Neklana,
 Kneza slavnega.
 10 Spuščal mu je moč in ogenj
 V Neklanove déžele,
 In govoril za zgrabljivimi
 Svojih vojnov meči je
 Sramotenje Ne克蘭u.
 15 V boj mi, Čmire, trume vodi!
 Lej dražljivo kliče nas
 Vlaslav prevzetni!⁴
 Vstane Čmir pa se raduje,
 In dvozobi črni ščit

Sname, in sè ščitom suame	20
Mlat, čelado nepredrtno ž njim,	
Pod vse drevje krog	
Dar bogovom položi.	
Vnet sklicuje Čmir vojake v boj.	
V red vojaci brž tekó,	25
Dvignejo se brž pred solncem že,	
In za solnca in po solncu še gredó	
Hitro tjekaj v hrib.	
Lejte, dim vali se po deželah,	
Po deželah vzdihovanje	30
Žalostnih je glasov.	
„Kdo zažgal deželo?	
Kdo razplakal var. je glas, kdo? al Vlaslav?	
Zadnje vraštvo njega bodi to!	
Smrt in maščevanje	35
Vojni moji na-nj nesó!“	
Vojvodi pa odgovoré Čmiru :	
„Kruvoj, Kruvoj grdi nam	
Odgнал črede, on poslal v dežele	
Z ognjem, z mečem je gorjé.	40
Vse koristi naše	
Strl je v svoji zlobi kruti,	
Vojvoda pa nam zajel je.“	
Čmir vsrdí se na Kruvoja,	
Iz širocih prsi	45
Zloba se mu razevrè,	
In po udih vseh.	
„Vojni!“ — reče — jutri zjutraj	
Razpalimo krutost vso!	
Zdaj jak trudnim udom pokoj!“	50

II.

Gore so na desno,	
Gore so na levo,	
Na vrhove pak na njih visoke	
Gleda jasno solnčice.	
Pa od tod na gore,	55
Pa od tam na gore	
Truma ide, bitvo v sebi nese.	
„Aj, tje gori v grad,	
V grad na sredi skal!	
Tam Vojmirja ima v ječi Kruvoj,	60
Ima lepo hčer njegovo,	
Ki jo v gostem lesu tam	
Je pod sivo skalo vjel,	

- 65 Neklana pa sramotil.
 Kruvoj mu je bil obljubil vero,
 In podal mu verno roko:
 Vendar z glasom tem in roko to
 Na ljudi je žalost vrgel.
 70 Aj, tje gori v višnji grad,
 V grad tecite vojni brž!¹⁴
 Lej in vojni razhudé se,
 K gradu brž se zgrinjajo,
 Kamor velel Čmir je srčni,
 Kakor toča ledovita.
 75 Krijejo se prednji ščit na ščit,
 Opirajo zadnji se na kopja
 In na bruna k brunom zasajena vprek.
 Nad vrhovi lesa više
 Breukajo njih meči k gradu,
 80 V meče divji se drvé
 Z grada tesajóče.
 V gradu Kruvoj, z rijovenjem bika,
 Rjove hrabrost v svoje ljudstvo,
 Meč njegov pak pada na Pražane,
 85 Ko drevo sè skále in ko po gorah
 Mnogo silnih dobov:
 Tako k gradu se nagrno
 Neklanovih vojnov.
 Čmir od zad na grad velí vdariti,
 90 Spredaj reče preskočiti gradbo.
 Lej, in ùrevja so visoko rast
 Priklonili k trdni gradbi,
 Da bi po njem se valile klade
 Nad glavami vojnov.
 95 Aj pod njimi spredaj se postavi silnih
 K možu mož da eden druga s pleči
 Širocimi se tiščé.
 Na ramé po čez denó bruna,
 Sklenejo po dolzem je z vezmi,
 100 Ter podprejo je sè sulicami.
 In skočili so možjé na bruna,
 Razložijo kopja si po ramah,
 Sklenejo z vezmi,
 Vskeči tretjih red na druge,
 105 Četrtilih na tretje,
 Peti red je že do vrha grada:
 Kjer gorijo meči,
 Kjer letijo strele,
 Kjer valijo se grmeče klade.

Roj Pražanov urno zid preteče,
Sé vso silo v trdno gradbo plane. 110

III.

„Pridi Vojmir z milo svojo hčerjo
Ven iz stolpa, semkaj v blago jutro ;
Tam na skali videl boš Kruvoja
Krvaveti pod sekiro maščevalno.“ 115
Stopi Vojmir v blagodelno jutro ;
Stopi lepa ž njim njegova hčerka,
Vidi vraga krvavet' Kruvoja.

Vrnit Čmir ves plen ljudém razpošlje,
S plenom pa se vrača déva lepa. 120
Vojmir pa je htel bogovom dati dar,
Na tem mestu, v tem koraku solnce.

„Kviško Vojmir!“ — Čestmir njemu reče, —
Naše v zmago nam hité stopinje
Nad Vlaslavom, bogov službo pusti, 125
Bogi čejo stepsti Vlaslava.

Kedar solnce dohiti na poldne,
Tjekaj nam je priti že na mesto,
Kjer bo vojska zmago prepevala ;
Vzemi orožje vragu svoj'mu, pojdi ! 130
Vzveseli se Vojmir jako — jako,
Vpije s skale, v glasu v les bobnečem,
Z močnim grlom tako vpije k bogom,
Da se vstraši drevje v širnetm lesu :

„Ne črtite bogi svoj'ga hlapca, 135
Da v današnjem solncu ne žge dára !
„Dolžen dar je bogom,“ pravi Čestmir,
„Al hiteti nam je zdaj na vraga.

Vsedi ti se koj na ročne konje,
Pak poleti v les z jelenjim skokom, 140
V dobrovo, kjer je pri poti skala,
Bogom jako mila, na nje vrhu
Dar zaneti bogom, bogom rešnjim,
Za prejeto ino za prihodnjo zmago.

Pređen zna se, da je prestopilo solnce 145
Na trdnosti neba,

Ti že tam na mestu boš ;
Pređen z drugim pa korakom
Solnce stopi,
In korakom tretjim 150

Nad vrbovi lesa,
Vojska tjekaj dojde,
Kjer poveje dar tvoj bogom v slopih dima ;

- In pokloni se, mimo ide vsa vojska.⁴
 155 In na ročne konje Vojmir sede,
 Poletí čez les v jelenjem skoku,
 Tje v dobravo, k skali zraven pota,
 In na vrhu skale pa zaneti
 Rešnjim bogom dar
 160 Za prejeto ino za prihodnjo zmago,
 In daruje kravico jim čilo,
 Polt rudeča se po njej leskeče,
 Jalovko je kupil od pastirjev,
 Tam v dolini med visoko travo,
 165 Dal je za-njo konja z uzdo.

IV.

- Plapolál je ogenj, bližala se vojska,
 Tje k dolini, iz doline gori pa v dobravo.
 Shajajo se v glasnem petji
 Mož za možem in nesó orožje,
 170 Vsaki ide okrog ognja,
 Bogom slavo spevajóč,
 Peti nihče ni okrog idé zamudil.
 In ko se je bližala posléda vojnov,
 Skoči Vojmir na ročnega konja,
 175 Tolste kite naloží in pleča
 Šestim jezdecem za vojsko.
 Vojska gre in solnce gre s koraki vsemi;
 Solnce je čez poldne že.
 Tamkaj pa jih na ravnini čaka
 180 Bojeviti Vlaslav;
 Sila mu od lesa do lesa stoji,
 Petkrat več jih je od vseh Pražanov.
 Jek se dvigne, ko z oblakov mračnih,
 Lajanje psov vstane brezštevlnih.
 185 „Težek boj nam bode s temi vragi,
 Palico kij malokdaj zadržal!“
 Tako Vojmir; pravi pak mu Čestmir:
 „To skrivé je modro govoriti,
 Modro je si vsega biti v svesti.
 190 Al čema ob skalo s čelom tleči!
 Močne ture prevari lisica.
 Tu zagledal bo nas Vlaslav z gore:
 „Le brž doli okrog tega vrba,
 Zadej bodo, kateri zdaj so spredaj,
 195 Večkrat tako pojmo z gore doli!“
 To je storil Vojmir, storil Čestmir.
 Okrog gore vojska se obrne,

- Obrne se vojska devet potov.
Tako vragom množijo števila,
Tako vragom razmožé strahove. 200
Razgubé se po grmovji nizkem,
Naj orožje vragom se zabliskne
Bila je vsa gora polna bliska.
Čestmir naglo vdari iz zaséde,
Bile trume so v zasedi štiri, 205
Ž njim pa Tras iz gozdnih senc udari,
Tras obsede množne trume vragov,
Zadej plane strah iz vsega lesa,
Razkropé se vrste sem ter tjékaj.
Vojmir skoči na-nje z roko hrabro, 210
In doline vshoda pol zastopi,
V stran se vrže, Vlaslavu nasproti.
Z ríjoventjem riče les z doline,
Ko bi gore z gorami se bile
In vse drevje v sebi razlamljále. 215
Ino skoči Vlaslav proti Čmiru,
Vlaslavu pa Čmir naproti vdari
V hudo klanje, vstane vdar na vdar,
Trešči Vlaslava k tlam.
- Vlaslav strašno se po zemlji meče, 220
Zdaj v stran, zdaj vzad, vstati pa ne more;
Morena ga v črno noč zasiplje.
Krv kipí iz silnega Vlaslava,
Po zeleni travi v črno zemljo teče,
Vjide duša z ust mu rujovečih, 225
Izletí na drevje in po drevji
Sem ter tje, da mrtvega sežgejo.
- Splašijo se vsi, ki ž njim so bili,
Vpijejo na stran od tukaj v goro,
Skrivajo se vidu Čmira, 230
Čmira Vlaslavomorivca.
Neklanu pa zmaga čuje
V radostno se uho ter se kaže plen
Neklanovim radostnim očém.

167. Jaroslav.

(Kraljedvorski rokopis.)

I.

Oznanujem vam povest preslavno
 O velicib bitvah, ljutih bojih;
 Stojte ino ves svoj um zbirajte,
 Stojte, čudo bo vam poslušati!

5 V zemlji tam, kjer Olomuc vladuje,
 Tamkaj stoji gora nevisoka,
 Nevisoka, Hostajnov ime jej,
 Na njej mati božja čuda dela.

10 Dolgo zemlje nam so v miru bile,
 Dolgo blagor je cvetel med ljudstvom;
 Al od vzhoda v zemljah burja vstane,
 Vstane zavolj hčere Tatar-kama,
 Ki so jo za kamenje kristjanje,
 Za zlató, za biserje ubili.

15 Kublajevna, lepa kakor luna,
 Sliši, da so zemlje na zahodu,
 Da ljudi v teh zemljah živi dosti,
 Šeg pogledat ptujih se odpravi.
 Skoči deset na noge junakov,
 Dve devici, v njeno spremljevanje.

20 Brž zberó si, česar jim je treba,
 Vsi na ročne vsedejo se konje,
 Tje hitijo, kamor solnce teče.
 Kakor sije rana zora v jutru,
 Kedar vsnide nad lesove mračne:
 25 Tak sijala hči je Kublaj-kama,
 Krasna z rojstva in v obleki krasni.

Ogrnjena vsa je v zlato,
 Venčana je z biserji in kamni.
 Čudijo se Nemci tej lepoti,
 30 Zavidajo zlo bogastvo njeno.
 Strežejo na potih njene ceste;
 Lej, in na-njo padejo med drevjem,
 Umoré jo, vzamejo bogastvo.
 Ko to sliši Kublaj, kam tatarski,
 35 Kaj se z drago je zgodilo hčerjo,
 Zbira vojske iz vseh močnih zemelj,
 Teče ž njimi, kamor solnce speje.
 Slišali so kralji na zahodu,
 Da hití kam nad njih ljudne zemlje.

Zberejo se hitro eden k drugu,	40
Združijo si preveliko vojsko,	43
In nasproti mu gredó na polje,	
Položé se na ravnino širno,	
Položé se, čakajo tam kama.	
Kublaj reče svojim čarodejem,	45
Kozelnikom, vedežem, zvezdarjem,	
Da prihodnost naj bi mu odkrili,	
Kakšen konec boj imel bi vzeti?	48
Zberejo se precej čarodeji,	
Kozelnici, vedeži, zvezdarji,	50
V dve strani so kolo razstopili,	
Črni trst po dolgem položili	
In na dve ga poli razcepili;	52
Prvi poli ime Kublaj dali,	
Drugi poli ime kraljev dali,	55
In nad njima stare pesmi peli.	
Začneta se trsta bojevati,	
Lej, in trst je Kublajev premogel.	58
Vzradová se množje vsega ljudstva,	
Vsaki teče ročno h konjem svojim,	60
In vojské se stavijo brž v vrsto.	
Tega znali niso nič kristjanje,	
Drli so brez uma v red poganov,	62
Bili so na svojo moč prevzetni.	
Tu je prvi boj med njimi vdarjen,	65
Strele dežé, kakor toča z mrakov,	
Lom oščepov, kakor ogenj burje.	
Obe strani, z nevstrah'vano silo,	
Ena drugi prestopiti brani.	68
Že kristjanje gnali so pogane,	70
Bili bi je užé premagali;	
Ali prišli so mi čarodeji v novo	
In prinesli razcepljena trsta.	
Tatarji se zlo so razpalili,	72
Nad kristjane ljuto so planili,	75
Tako strašno je pred sabo gnali,	
Da ko plaho zver je razkropijo.	
Tu ščit leži, tu čelada draga,	
Tu konj vlačí vojvoda v stremenih,	78
Tukaj teče ta zastonj v Tatarje,	80
Uni prosi milosti od Boga.	

Tako zmogli so Tatarji ljuti,
In kristjanom naložili davek,

In podvrgli so si dve kraljestvi,
85 Stari Kijev, Novigrad prostrani.

II.

Brž raznese to gorjé se v zemljah,
Ljud začnó po vseh deželah brati,
Naberejo štiri krepke voje,
Obnovijo vraštvo s Tatarini.

90 Tatarji se v pravo stran ugnejo,
Ko mrak črni, ki grozi posuti
Z ledom svojim sade tolstih polij:
Tako slišán bil je roj od daleč.

95 Hitro Ogri zbirajo se v trume,
Brž se ž njimi srečajo v orožji;
Al zastonj je srčnost in vsa hrabrost,
In zastonj njih drzno upiránje!

V sredo vojske vdarijo Tatarji,
100 Razkropijo vse njih množne voje,
Poberó vse, kar je v zemlji bilo.
Up odstopi zdaj od vseh kristjanov,
To gorjé med vsemi je največe.

In prosili žalostno so Boga,
Da odrešil bi je zlih Tatarjev:

105 „Vstani, Gospod! vstani v svojem srdú!
Sprosti vragov nas preganjajočih,
Potlačiti čejo dušo našo,
Stiskajo nas, ko ovcé volkovi;
Boj zgubljen nam prvi, zgubljen drugi!“

110 Tatarji se v Poljskej razložijo,
Zmerom bliže ropajo po zemljah,
Priderejo ljuto k Olomucu.

Tužna vstane žalost po krajinah,
Nič ni bilo prosto pred pogani.

115 Bitva prvi, bitva dan je drugi,
Ne nakloni se nikamor zmaga.

Razmnoži se množica Tatarjev,
Ko jesen se množí tma večerna.

In v povodnji teh Tatarjev ljutih
120 Zibal se je trop kristjanov v sredi;

Silama je rinil tje na hribec,
Tje, kjer mati božja čuda dela.

„Kviško bratje! kviško!“ vpije Vneslav,
Z mečem na ščit sreberni udari,

125 Vse se vzmoži, vse v Tatarje skoči,
Zberejo se v eno silo silno,

In udar'jo, kakor ogenj 'z zemlje,
 Tjekaj v hribec iz premnož'ce vragov.
 Vkréber s hrbtom vračajo se v hribec,
 Na podhribu v šir se razložijo, 130
 Spodej v ostro se zožijo brado,
 V pravo, levo krijejo se ščiti,
 Bistra kopja položé na rame,
 Drugi prvim, tako drugim tretji,
 Mraki strél tu z gore na Tatarje! 135
 V tem pa zemljo črna noč posuje,
 Razvali se k zemlji in k oblakom,
 In zapira oči, ki so vnéte
 Krščenikov, Tatarjev nasprotno.
 Vrh naspejo v gosti tmi kristjanje, 140
 Okrog vrha skopljejo nasipe.

Ko začénja se na vzhodu jutro,
 Ves povzdigne se sovražni tabor;
 Tabor strašni ta je okrog holma
 In v daljavo nedozirno daleč. 145
 Tu na ročnih konjih gomezijo,
 Nosijo na kopjih natak njene
 V šotor kama glave krščenikov.
 Zdaj se množje zbere v eno silo,
 Merijo vsi proti eni strani. 150
 Brž se gori pomičejo v hribec,
 In prestrašno zaženó kričanje,
 Da razlega se iz gor in dolov.
 Po nasipih so kristjanje stali,
 Mati božja hrabrost jim dajala. 155
 Napenjali brž so toge loke,
 Silno z meči ostrimi mahali;
 Odstopiti morajo Tatarji!
 Razhudí se ljut tatarski narod,
 Razjezí se kam njih v krutem srdú. 160
 V tri vrsté se ves razstopi tabor,
 V trijeh vrstah se ženó na hribec.
 Vrgli dvajset so dreves kristjanje,
 Posekali vse, kar tam jih stalo,
 Privalili klade v kraj nasipa. 165
 Koj Tatarji zaženó se v nasip,
 Rijovijo do oblakov strašno;
 Razmetavat' že začnó nasipe,
 Klade močne že valé z nasipov.
 Te mečkaje Tatarje, ko črve, 170
 In teró le daleč še na ravnem.

III.

- 175 Bilo dolgo bojevano kruto,
 Da je konec boju noč storila.
 „Aj za Boga! lejte, slavni Vneslav,
 Vneslav vržen od strele z nasipa!
 Srca vse zdaj huda žalost stisne,
 Strašna žeja žge jim drob nemilo,
 Rosno travo suhih grl ližejo.
 180 Večer tih tu prejde in noč bladna,
 Noč pa v sivo spremení se jutro;
 Vse je tiho v taborji Tatarjev.
 Dan na poldne že se razgoréva,
 V hudi žeji padajo kristjanje,
 185 Odpirajo usta zapečena,
 Hripavo na mater božjo pevši,
 K njej očesa dvigajo zmedlena,
 Žalostno pa lomijo z rokami,
 Tužno zrejo od zemlje v oblake:
 190 Delj trpeti žeje ni mogoče,
 Ni mogoče v žeji bojevati;
 Komur zdravje, komur drag životek,
 Ta naj išče milosti v Tatarjih.
 Huje vmret' za žejo, ko pod mečem,
 195 V sužnosti bo vsaj vodé zadosti!“
 Tako reče eden, tako drugi,
 „Z mano, kdor tak misli — vpije Vestonj, —
 Z mano, z mano, kogar žeja tare!“
 Tu Vratislav, ko tur mladi skoči,
 Vestonja za silne pazhe zgrabi,
 200 Reče: „Skrumba ti kristjanov večna!
 Vreči dobre češ ljudi v pogubo?
 V milost upat' je od Boga hvalno,
 Ne v sužnosti od Tatarjev divjih.
 205 Ne hitite bratje mi v pogubo!
 Pretrpeli smo najhuje vedro,
 Bog podpiral nas je v žarnem poldnu,
 Bog pomoč nam pošlje upajočim.
 Sram, možjé! vas teh besed naj bode,
 210 Dokler čete se junaci zvati!
 Ak umremo žeje na tem holmu,
 Ta smrt bo od Boga nam poslana;
 Če pa mečem se podamo vragov,
 Umorili bomo sami sebe.
 215 Pred Gospodom sužnost je gnjusoba,
 Greh je voljno vrat podati v sužnost!

Z máno pojte, možje! kdor tak misli, Tje, kjer stolec matere je božje!" Množ'ca gre za njim h kapeli sveti! „Vstani, Gospod, vstani v svojem srdu! V zemljah vzdigni nas nad vrage naše, Vsliši glase k tebi upijoče!	220
Lej, zajeli so nas hudi vragi, Reši krutih nas vezi tatarskih In mokrote našemu daj drobu, Prinesemo dar ti glasnonosni!	225
Potri v zemljah naših neprijatle, Zatri je na vek in vekov veke!" Glej, na nebu na vznojenem mraček! Dahne veter, zabobni grom strašni, Zatemí se oblak po vsem nebu,	230
Bliski tresk tresk! na tatarski tabor, Dež obili oživí studence.	232

IV.

Mine burja, Vojska v red se zgrinja, Iz dežel vseh, iz vseh krajev zemlje K Olomucu vejejo prapóri.	235
Težki meči jim visé ob strani, Polni tuli na plečih rožljajo, Svitle kape jim na bojnih glavah, Ročni konji skačejo pod njimi. Zabučijo glasi rogov lesnih, Zaženó se gromi bobnov silnih, Zgrabíte se hitro obe vojski. Povzdiguje se megla od praha, Bila bitva huja od poslednje. Vstane hrest in brenket ostrih mečev, In kaljenih strel strašno sičánje, Lom oščepov, ropot kopij histrih; Bilo klanje, bilo je mahanje, Žalovanje ino radovanje!	240
Kri vali se, ko deževnik histri, Mrtvih leží, kakor v lesu drevja; Temu glava je razklana v dvoje, Temu obe odsekani roci. Zvrača ta čez družega se s konja, Ta srdito svoje vrage mlati, Ko po skalah drevje huda burja; Temu v srce meč sadí do roče, In le-tému Tatar uho striže. Uh, bil rik in žalostno zdih'vanje!	250
	255

- 260 In začeli bežati kristjanje,
V hudi stiski gnati je Tatarji!
- Jaroslav zdaj prileti, ko orel!
Trdo jeklo na mogočnih prsih,
In pod jeklom srčnost ino hrabrost,
265 Pod čelado bistro, modro pamet.
Srčnost mu gori 'z oči užganih,
Gre razkačen, kakor lev razdražen,
Ako toplo krv je kje zagledal,
Ak ostreljen se za lovcem žene,
270 Tak vsrdi se in v Tatarje trči,
Čehi vsa za njim ko neba toča!
Plane kruto na Kublajeviča,
Bila to je sila huda bitev.
Zgrabita se oba z oščepoma,
275 Zlomita ju z prevelicim praskom.
Jaroslav, ves v krvi s konjem zmočen,
Mahne z mečem po Kublajeviču,
Od rame do stegna ga prekolje;
Tako pade brezduh medí mrtve,
280 Zaropoče nad njim tulec z lokom.
- Vstraši narod se Tatarjev hudih,
Odmetavši sul'ce, sežnja dolge,
V beg je tekel, kdor je teči mogel,
Tje, od koder solnce jasno vstaja. —
285 Bila Hana prosta je Tatarjev. Fr. Levstik.

168. Kralj Matjaž.

(Národna.)

Se kralj Matjaž oženil je,
Z Alenčico zaročil se,
S prelepo mlado deklico,
Kraljico ljubo ogersko. —	Konjiči moji vsi bosí;
Tud sablje niso brušene,
In narejene puške ne.“	15
5 Zadosti malo ž njo živi,
Zadosti malo le tri dni.
Žgoli mu ptica prvi dan:
„Na vojsko brž na mejo vstan',
Na kraj oblasti dunajske,	Ko ptica drugi dan žgoli,
Matjaž ko pred jej govori;
Ko prišla žgolet tretji dan,
Za vojsko je že naravnán.
Pokliče kralj Alenčico,
Preljubo k sebi kraljičico,	20
10 Dol-na pokrajne ogerske.“
Matjaž odgovorí takó:
„Ne morem zdaj še na vojsko,
So blapci moji še hromí,	Tako jej pravi, govori:
„Brž moram iti, se mudí,
Na kraj oblasti dunajske,
Dol na pokrajne ogerske,	25

- Če bodeš dolgočas'vala,
 Otožnost te napadela,
 Preštevaj zlate rúmene,
 30 Gradovo varvaj zídane,
 Na vrt naj te ne vodijo,
 Da Turki te ne vhitajo.
 Zajaše konja brzega,
 Zadirja 'z grada belega
 35 Na kraj oblasti dunajske,
 Dol na pokraj'ne ogerske.
 Vojaki šotor stavijo,
 Matjažu ga napravljajo.
 Ko pride, mu zaukajo,
 40 Da Turki unkraj slišijo.
 Ob vojski zmeraj krog leti
 Goló pa sabljo v roci drži,
 Ko mahnil je, je prostost dal,
 Devet je padlo vselej glav.
 45 Po nebu spet je ptičica
 Priplavalala mu pevcica;
 Matjaž jo vidi, ostrmi;
 Mu trikrat šotor obleti,
 Na zlatem jabku obsedi,
 50 Zažvrgolj, zagostoli:
 „Na konjča, konjča, kralj Matjaž!
 Predolgo v číslu ptuje imaš?
 Dežele meriš druge vse,
 Al v skrbi nisi sam svojè!
 55 Lej, tvoja ni še mérjena,
 Kraljica ti je vplenjena!
 Turčini so prijahali,
 Alenčico ti vhitali.“
 Takó jej reče kralj Matjaž:
 60 „Zavirat' meni kaj imaš?
 Ne skušaj, ptica, se z menó,
 Jaz imam puško risano.“
 „Če skušam ptica se s tebo,
 Život mi vzemi in glavó.“
 65 Kralj plane na konjičeka,
 Na vejico ko ptičica;
 Predrobno domu zadrči
 Oblak po neb' tak ne brzi,
 Do svoj'ga grada zidan'ga,
 70 Do svoj'ga doma belega.
 Hití naprot mu družina,
 Najpredej grede mojškrica,
 Vsi tarnajo, zdibavajo,
 Solzé točijo, vekajo,
 Kraljič pa pravi, govori: 75
 „Ne bojte se, družina vi!
 Dans tretji dan gotovo bom
 Kraljič dal vam spet na dom.“
 Po turški obleče se vsega, 80
 Ogrne halo do petá,
 Pripaše svetlo sabljico,
 Na sablji vozo erdečo,
 Pod haljo skrrije žmarni križ,
 Ko grom se nos' in blisk in piš;
 Si zbere konjča iskrega, 85
 Zasede belca brzega.
 Zaškrtne podkev, zapraší,
 Da pes'k in ogenj se kadí;
 Skoz mejo dirja ogersko,
 V Turčijo doli globoko, 90
 V sredi Turčije globoke
 Stojé tri lipe zelene:
 Pod prvo konjče stavijo,
 Na raj se brhk' oblačijo;
 Pod drugo raje prodajo, 95
 Pod tretjo krogle rajajo.
 Kraljič pri mizi rumeni
 Tako jim pravi, govori:
 „Gospodjè! ne zamerite
 Po čem vi raje prodate?“ 100
 Se turški baša zveselí,
 Prijazno pravi, govori:
 „Po zlatu jih rumenemu,
 Jih je po zlatu belemu;
 105 Kteri junak pa nam je kos,
 Naj se brez plače tud obnos'.“
 Kralj seže v aržet svileni
 Po zlat erdečerumeni:
 „Po mizi mu ga zatoči,
 110 Da po njej trikrat obleti,
 Pred bašom turškim obleži.
 Mu baša reče, govori:
 „Ta zlat je kova znanega,
 Matjaža kralja samega.“
 Pa reče, pravi kralj Matjaž: 115
 „Povem ti jo, ne bode laž:
 Sem ob život Matjaža djal,
 Mu zlate čisto vse pobral.“

- Pa grede si devojke 'zbrat,
 120 In reče godcem zaigrat'.
 Si mlado 'zvoli Alenčico,
 Alenčico kraljičico;
 Ročice si podajata,
 In urno krog zarajata. —
- 125 Kraljič pa jame govoreč:
 „Nič teže v srcu mi ni več;
 Še v drugo jo zarajava,
 Prot' konju se zasučeva;
 Ko na konjiča se vihtim,
- 130 Pri sebi glej da te dobim,
 Pa urno bodem te pobral,
 Od zad na belca bom te djal;
 Kdar sekal bom na desno stran,
 Se drži ti na levo stran.“
- 135 Prijel za bele jo roké,
 Na konjiča djal jo je pred sé;
 Po polji k Savi ž njo drči
 Ko ptičica s perutami,
 On sabljo golo v roki drži,
- 140 Od spodaj kača jej sedi,
 Od zgorej ogenj gre iz njó;
 Matjaž jo urno sukati vé.
 Zdaj Turki se spogledajo,
 Za njima v curki vdirajo;
- 145 Še baša brado maže si,
- Zasmeje se, zagovori:
 „Sem nekda bil pri njem ujet;
 Hité mu mojci glave snet.“
 V obojo kralj pa seka stran,
 V obojo družá mika stran. 150
 Po bliskovo mu sablja gre;
 Za srpom snopje stavka se,
 Za kosem trava v red leti,
 Za njim po vrsti Turk leži.
 Pa belče v dir, da prideta 155
 Gor do kovača vmazanca.
 Matjaž mu reče: „Kaj ti dam?
 Da turški kujež si, poznam;
 Brž konja zbosi, preobuj,
 Narobe podkve mu prikuj.“ 160
 Turčin narobe prekoval:
 Pa kralj z levico zlat dajal,
 Z desnico glavo proč mu djal,
 Do Save konjčó zapektal.
 Se vdere va-njo, razgeta, 165
 Vé dobro, kaj na hrbtu 'ma,
 Da nosi draga sebi dva:
 Matjaža kralja slavnega,
 In rešeno nevestico, 170
 Alenčico kraljičico.
 Čez reko plava široko
 Na blažno zemljo ogersko.

169. Pegam in Lambergar.

(Národna.)

- Pegam pravi, govori:
 „Kje se mi enak dobí?
 Kaj ti pravim, cesaróst!
 Ti ga nimaš pod seboj.
 5 Da bi skusil se z menojo!“
- Tako cesar govori:
 „Kaj ti pravim, Pegam ti!
 Jaz imam ga pod seboj,
 Da se skusil bo s teboj;
 10 Velik ni, pa je širok,
 Al mi tukaj je od rok.
 V beli Ljubljani doma,
 Lambergar junak je ta.“
- „Bo naj, kjer če, pošlji po-nj,
 Ali piši mu na dom, 15
 Da se ž njim poskusil bom.“
- Hitro cesar pisma tri
 Lambergarju dat' velí.
 Lambergar jel pisma brat',
 Jele mu solzé kapljat'; 20
 Mati za pečjó sedi,
 In tako mu govori:
 „Kaj je, Lambergar ti mlad?
 Ko začel si pisma brat',
 Jele ti solzé hapljat'; 25
 Debele kapljajo solze,
 Kakor vinske jagode.“

- „Kaj bi ne, kakó bi ne!
S Pegamom vojsk'vat' se je:
30 V čelo tri pedi širok,
V čelo tri pedi je dolg;
Vojskovat' se moram ž njim,
Trd'ga boja se bojim.“
- Mati dalje govori:
35 „Lambergar, le molči ti;
Jaz doma bom za pečjó,
Pa pri tebi z vso močjó:
Bom molila roženkranc,
Srečen bode boja kon'c;
40 Sed' na berz'ga konjiča,
Na prelep'ga pramiča,
K' sedem let že rumeno
V štal'ci já pšeničico,
Ki je sedem let samó
45 Pil sladko vipavčico.
Ko na Dunaj pridrčiš,
Tak po Dunaju letiš,
Da se iskre kujejo,
Okna se razsujejo;
50 Stoj pred hišo Pegama,
Ravno kosil bo domá,
In tako zavpij srčen:
Pegam, Pegam! pojdi ven,
Pojdi, skusi se z menoj!
55 K temu se prestrašil bo,
Padla bo mu žlica 'z rok,
'Z ust založaj ravno tak'.
On bo djal: „Počakaj ti,
Da kosilo mine prej!“
60 Ti pa reci le takó:
Piti, jesti mi ne bo,
Da poskusim se s tebój.
Bosta v prva zjezdila,
Prelepó se kušnila,
65 Spet se v drugo zjezdila,
Si mazin'e odgriznila;
Bosta v tretje zjezdila,
Glave bosta sekala.
On imel bo glave tri,
70 Sekaj pa po srednji ti,
Kedar jo pa vržeš preč,
Jo nasadi na svoj meč.“
- Lambergar tako stori,
Kakor njega mat' uči.
Tje na Dunaj pridrči,
Tak po Dunaju letí,
Da se iskre kujejo,
Okna pa razsujejo.
Pegam kosi še domá;
On pred hišo Pegama
Pa zavpije ves srčen:
„Pegam, Pegam, pridi ven,
Pridi, skusi se z menó!“
- Pegam vstraši se hudó,
Padla žlica mu je 'z rok,
85 'Z ust založaj ravno tak,
Pegam reče: „Čakaj ti,
Da kosilo mine prej!“
Pravi Lambergar na to:
„Jesti, piti mi ne bo,
90 Da poskusim se s tebó.“
- Pegam zdaj odgovori:
„Meni nič za tebe ni,
Ki imaš rosó glavó;
Mi za tvojo je ženó,
95 Mlada vdova bo doma
Kruha potlej stradala!“
- Šla sta venkaj na poljé,
Kakor tak'mu boju gre.
V prvo sta se zjezdila,
100 Prelepo se kušnila;
V drugič sta se zjezdila,
Si mazin'e odgriznila,
V tretje sta se zjezdila,
Glave sta si jemala. 105
Pegam ima tri glavé,
Lambergar ga ob srednjo dé,
Ko jo je odsekal preč,
Je nabodel jo na meč,
In po Dunaju drči, 110
'Z oken glažov'na letí.
V lini cesarost stoji,
Ino pravi, govori:
„Hvaljen bodi, večni Bog,
Preč je vojska, vir nadlog!“ 115

Dalje cesar še to prav':
 „Lambergar, kje boš ti stal;
 Al češ bit' na Dunaju,
 Al na Krausko greš domu?“

120

Lambergar si Kranjsko 'zvol',
 Kjer je srečen zadovolj.

170. Ravbar.

(Národna.)

<p>To si voli turški baša,
 Ki se Turkom prav obnaša,
 Kaž bi vojsko vkupej spravil,
 Da bi Sisek pod se zgrabil.
 5 Sem ter tje po hiši hodi,
 Misel se mu v glavi blodi;
 Pa jo znajde volčja glava,
 Meni: ta bo najbolj prava:
 Svojo vojsko vkupej zbrati,
 10 Jo pod Sisek celo gnati.
 Pa ni moč čez Kopo priti;
 Prašajo ga: „Kaj bo st'riti?“
 Baša stopa o potoci,
 Grmeč boben nosi v roci,
 15 Jezen trdo va-nj teleba,
 Da razlega se do neba.
 Ves togoten rohni baša,
 Ki se Turkom prav obnaša:
 Prek si vrvi potegnite,
 20 Kož po vrhu naložite.“
 So mu tako naredili,
 Preko Kope se spustili,
 Pa pod Sisek se nabrali,
 Tam se v rove zakopali.
 25 Kaj stori pa turški baša,
 Ki se dobro jim obnaša?
 Na tla sede, list napiše,
 Poklje poglavarju v hiše:
 „Ala, Ala! moj Adame,
 30 Siska vrli poglavare!
 Al se hočeš mi podati,
 Al mi hočeš glavo dati?“ —
 Mu odpisal je Adame,
 Siska vrli gospodare:</p> | <p>„Nočem z lepo se podati,
 „Nočem tudi glave dati;
 Hočem rajše se braniti,
 Siski poglavar še biti:
 Se mi bodete kesali,
 Kranjcev niste še poznali.“ — 40
 Kaj mi jame zdaj Adame,
 Siska vrli poglavare? —
 Piše liste, dá povelje,
 Nest' je reče v tri dežele:
 V Štajarsko, Koroško, Kranjsko, 45
 V lepo zbornico ljubljansko,
 Da je prišel turški blisek,
 Da nam hoče vzeti Sisek.
 Štajarci so list prebrali,
 Grenko, kisle se držali, 50
 Tresli vsi se, omag'vali,
 Ker Turčina so se bali.
 List bel tud Korošci brali,
 Z enim glasom pa vsi djali:
 „S Turkom noč' mo se vojsk'vati, 55
 Kaše vrele ne pibáti.
 Turek ima vel'ke hlače,
 Dolge, dolge pa mustače;
 Bi vratove naše vgladal,
 Kdo vé, kaj bi nam povedal.“ 60
 Beli list Ljubljanci brali,
 Med seboj so tako djali:
 „Iščimo si pomočnika,
 Zdaj je sila prevelika.
 Turk če vzel nam Sisek bode, 65
 Nam na robe vse vse pojde:
 Mest' Ljubljana bo pokrajna,
 Kranjska d'žela turška drajna.</p> |
|--|--|

- Hitro si pomoč' iščimo,
70 Gospod ravbarju pišimo,
Vé in zna on vojsko vodit',
Pred vojaki spredej hodit'!
Beli list so napisali,
Ga na Krumperk mu poslali;
75 Tam prebiva jaki Ravbar,
Nepremagan konjski glavár. —
Ravbar zjutraj rano vstajal,
Se po gradu je sprehajal,
Line hodil si odpirat,
80 Dol na zlato polje gledat.
Oziravši se okoli
Zdaj zagleda v ravnem polji
Mlad'ga poba urno teči,
Beli list v roci nesti,
85 Ravbar si ob dlani počí,
Hitro mu naproti skočí,
Bele liste brž pogleda,
Baši se na glas posmeja.
Stopi gori v svoje line
90 Do gosposje Katarine:
Je plahotna v taki sili,
Za gospoda se je bala,
K' mu je sabljo pripas'vala.
Glas gospodov hlapce kliče,
95 Osemnajste svoje Čiče:
„Zor je, zdramši se zdvigajte,
Brze konjčje napajajte.
Jih sedlajte, obrzdajte,
Koj na vojsko napravljajte,
100 Hod'mo v zidano Ljubljano,
Trdno, v'soko in prostrano.“
Hlapci konje zasedlali,
Pa vsi ročno zadirjali.
Pred se konjica ne vstavi,
105 Še le pri zeleni Savi.
Ravbar klicati brodnike,
Pod Črnučami voznike:
„Le na noge, le vstanite,
Nas prek Save predrožite!“
110 So brodniki še vsi spali,
Zavolj vod se vozit' bali,
Save vel'ke prediroče,
Čez bregove nastop'joče.
Pravi Ravbarju Andreje:
- „Voda sega že čez breje, 115
Mi ne moremo voziti,
Vi v Ljubljano pa ne priti.“
Ravbar še zakliče v drugo,
Svitlih zlatov dá obljubo:
Si brodniki pomignili, 120
Reko: „Še ga bomo pili.“
Kmal brodniki zakrmili,
So Boga lepó prosili,
Da bi zdrave še vozili,
Turške jašpre si služili. 125
Zlate reče jim podati,
Jaderno pa zadirjati
Preko polja do Ljubljane
Trdne, v'soke in prostrane.
Gospod Ravbar dram' Ljubljance: 130
„Oj Ljubljanci! oj zaspanci!
Brž iz pernic ustajajte,
Brž na vojsko napravljajte!“
Pa za Ravbarjem hodile
So Ljubljanke, ga prosile, 135
Srebra zlata ponujale,
Družete si odkup'vale,
Ravbar; „Tih', gospé in mamke!
Potrpite malo, samke,
Zdaj ni časa podkup'vati. 140
Meji žuga turski blisek,
Hoče nam požreti Sisek;
Turek če vzel Sisek bode,
Vse vse nam na robe pojde.
Vam Ljubljana po pokrajna, 145
Stran Dolenska turška drajna.“ —
Boben zdaj mu zaropoče,
Da preslišat' ni mogoče.
Ravbar si vojake zbere,
Dol' pod Sisek ž njimi vdere. 150
Tolk' je Turka na terišču,
Kol'kor mravelj na mravljišču.
Naprej v dir je Ravbar tekel,
Velk'mu hlapcu: „Stopi,“ rekel,
„Zlez' na to visoko drevce, 155
Gledaj dobro na banderce:
So banderci videt' beli,
Trdo mujo bomo 'meli;
So banderci pa rudeči,
Nič ne bodimo boječi. 160

Turka bomo pozobali, Hlapec vidi vse rudeče,
 Kakor da bi češnje brali; To st'ri Kranjce vse goreče;
 Pred mirú ne bomo dali, Tak se v Turka so zagnali,
 Dokler ga ob tla ne djali. — Da so vsega posabljali.

171. Sedem sinov.

(Povest v verzih.)

8 Ak zgodbo čudno v sladkem tvojem kremli
 Prepeval, dragi domorodec, bom,
 Ki lastna bližnji je slovenski zemlji,
 Naj odpuščenja milost zadobóm;
 V spomin si Hrovat, Čeh kot Kranjec jemlji,
 Da vseh Slovencev eden le je dom;
 Vse nas je ena kdaj rodila mati,
 Dojila z enim mlekom, Bog jej plati!

16 Blagrene, zadovoljne vživa dneve
 Grof Mikič, slavljeni hrvaški ban,
 Prost vsake, ki s'romaka stiska, reve,
 Od deželjakov svojih spoštovan;
 Pa kot najlepše zrno ni brez pleve,
 Je sreči njega tud osat pris'jan,
 Dotika njega tudi se resnica,
 Da trn vsaktera svoj ima cvetica.

24 V zakonú leta že živi nektere,
 Pozabi skoro, kar je bilo kdaj,
 Blagá, časti obilno si nabere,
 In bil imel na svetu že bi raj,
 Pa kaj? — vse upanje se mu podere,
 Ki cvetlo mu prijetno je do zdaj:
 Presrčno ljubi lepo svojo ženo,
 Pa ah! bit' mati ni jej dovoljeno.

32 Visocih reveži ne zavidajte!
 Vsi skup nezmožna ste in slaba stvar;
 Nad njih bliščobo se ne spotikájte,
 Po volji vse tud njim ne gre nikdar;
 Marskdaj raztrgane so boljše bajte,
 Ko Pluta, Venere, Atene dar;
 Ni mati še rodila ga sloveča,
 Da bi po godu b'la mu vstregla sreča.

Gospá sprehaja, kot večkrat, kraj grada
 Nek dan poletni se za kratek čas.

Približa se jej ženska srednje mlada,
 Podoba njena v srce gane vas :
 Sirotica uboga sahne glada,
 Raztrgan je opravek, bled obraz ;
 Na rokah otročičev troje nosi,
 Gospé ponižno vbogajme poprosi. 40

„So otročiči vsi ti vaši?“ vpraša
 Je nejevoljna grofinja ostró.
 Sirota, ki na dar se lep zanaša,
 Odgovori zaupno in krotkó :
 „Vsi moji so, v'sokost častita vaša !
 Pa konec vsega hudega jih bo ;
 Ob enem porodila sem vse troje,
 Živiti réva s čim jih nimam dvoje.“ 48

Če prav navadnega je kaj na sveti,
 Da, kjer otrók obilno, kruha ni ;
 Nasproti, kjer so svitli zlatje šteti,
 Brez sina Himen zakon rad stori :
 Ubož'ci noče grofinja verjeti,
 Na moč nad njo iz grla zakriči :
 „Poberi se, lažujvka, preč spred mene !
 Pod solncem mater' take ni nobene.“ 56

„Če prav že dosti si jih preslepila,
 Pa jaz, grdoba ! te poznam drugač ;
 Nobena ni beračiti ti sila,
 Že slišala od tvojih sem zvijač :
 Tožljivka si nedelavna in gnjila !
 Za lene lakot je najboljši vrač ;
 Živela rada dobro bi brez dela,
 Zató z lažmi si beračiti jela.“ 64

Solzico si obriše od očesa,
 In hitro zgine bož'ca spred gradú,
 Očí povzdigne žalostna v nebesa,
 Potoži vsegavednemu Bogú,
 Njo ohraniti in nje sad telesa
 Očetu izročí se večnemu.
 On, ki pod nebom čudno hrani ptice,
 Ne bo pozabil revne sirotice. 72

Gospá, domú ko pride, pripov'duje,
 Kar se naključilo je, možu vse,
 Da vtogotila ni nikoli huje,
 Ko dans nad beračico grdo se,
 Ki lagat' jej v obraz se ne sramuje,

- 80 Kar nemogočega na svetu je;
In kak, ne da bi dar jej bila dala,
Predrzo babo je še ozmerjala.
- Grof, umen mož, prijazno jo pokrega:
„Glej! bratovska ljudi vse veže vez;
Ne stori, ljuba več v prihodnje tega,
Pred nebom eden je berač in knez;
Obdan zamore biti dans od zlega,
Kdor bil še včeraj je hogati Krez.
Gotovo pregrešila si se silno,
88 Da si žalila revo tak obilno.“

(Ko ban Mikič po povelji kralja Bela IV. v boj nad Tatarje odide, primeri se, da mu porodi doma žena sedem sinov, katerih enega za odgoje obrani, vse druge pa krščenici vtopiti ukáže. Ta čas pride ban Mikič po isti cesti iz boja in prestrašena služkinja mu obstoji vso gospejno hudobijo. Izroči šestero otročičev zvestim rokam v izrejo in se napoti proti domu:)

- 96 Z veseljem, komaj stopi v grad, nazvésti
Edin'ga grofu porod se sinú,
Pa kar osrčje žuga mu razjesti,
Zakriva modro svetu celemu;
Dramiti ženi svoji noče vesti,
Ne v hrup spravljati tibega domú:
Očetine se radosti on vnema,
Vesel edinega sinú objema.

- 104 Po skrbi staršev dobrih vsi mogoči
Je mladi grof doma lepo rejèn;
Odrašča naglo starosti otročji,
Po stanu z vsem spodobno preskrbljèn,
Od dne do dne modrejši kot visoči,
Umetnosti potrebnih vseh učèn;
Pa oča ima skrb na skrivnem vedno,
Da unih šest redi se tudi čedno.

- 112 Kot dvojčeka, vtrjavca star'ga Rima,
K' ju vreči v Tibro dedov brat veli,
Da se življenje zagotovi njima,
Volkulja v divji gošči tam doji:
Šestercev svojo dojkínjo vsak ima,
Ki bolje kot njih mati za-nj skrbi;
Vsi rastejo očetu na veselje,
Do kraja spolnjene so njega želje.

Že bliža za-nj se srčno zaželeni,
Za tovaršico njega britki čas,
Ko dopeljati zadnjič je nameni

Pred nje, strupene matere obraz,
 Po šegi gostje naredí grofeni,
 Pripravi se s kopó, kar mika nas;
 Gospodo povabíti da vso slavno,
 In že sedé krog mize vsi postavno. 120

Ko b' trenil, ropi noter šest junakov,
 Vseh kakor mladi grof opravljenih;
 Pod solucem gorših ni jih korenjakov,
 Lepih, čvrstih, kot sveča zrasenih;
 Ban ko šest svojih viteških vojščakov
 Plemenitašev zboru skaže jih:
 Lepoti čudi gostov se neznanih,
 Zdravico jim napíva slednji zbranih. 128

Že bliža praznik koncu se obedem, —
 Ban stopi sred sinov, vprašanje da:
 „Kaj malo priduež tisti bil bi vreden,
 Ki smrt junakov teh bi slast ga b'la?“
 „Pri moji veri! krvolok poreden,“
 Oglasi prva se 'zmed vseh gospá,
 „Ki teh sokolov hotel kri bi žreti,
 To uro smrti moral bi umreti.“ 136

„Ta krvolok si ti, supruga moja,“
 Povzame mož besedo njen srdit,
 „Ko b'la spolnila bi se volja tvoja,
 Že zdavno morali bi vsi vtonit';
 Pa védi, da vseh šest gredé iz boja
 Je jezi tvoji vedlo mi vmaknit';
 Ak vest otrpna ni nikol te pekla,
 Si sodbo sama čez-se zdaj izrekla.“ 144

Kot Zena nenavadni svit Semelo,
 Na tla njo treši besedí teh jék,
 Prebode, jej presune srce smelo,
 Ki ni ganil ga mili detcev vék;
 Prič'joče vse je v živo spreletelo,
 Zgleduje, čudi se, strmí vse v prek;
 Kako bo zgodba čudna se končála,
 Skrb ta edina vse je obhajála. 152

V trepetu nezrečenem zdihujoča,
 Ponižna kot berač razcapan, bos,
 Z razpetimi rokami klečijoča
 Gospa jej odpustiti grofa pros';
 Solzá zaliva jej obličje moča,
 Podobo smrti na obrazu nos';

160 Ne da se pa nikakor omečiti,
Nezmerno ne zastonj mož njen srčiti.

Prič'jočim vsem gospá se v srce smili
V britkosti strašni, ki je ni izreč' ;
Vsi združeni zavzdignejo jok mili,
Vsak prošnje skrikne svoje glas trepeč,
Gospej na pomoč v zadnji priti sili :
Ko vzdigne ban izdrt že goli meč,
Da spolni od nje same izrečeno
168 Krvavo sodbo sam nad svojo ženo.

O stoj, stoj ! soprug, oče razžaljéni !
Ak te ne gane žene tvoje jok,
Saj prošnje imenitnih gostov ceni,
In krik rojenih dvakrat ti otrók ;
Nazaj spet v nožnice meč ostri deni,
Da dneva kon'c veselje bo, ne stok ;
Pravične ogenj jeze potolaži,
176 Pred svetom vél'kodušnost svojo skaži.

Vendar — on, ki pravica mu je draga,
Žaljenje tudi pozabiti vé,
Vse lepo duše je njegove snaga,
Usmiljeno mu tolče tud srcé :
Na prošnje té se zadnjič ban premaga,
Krivico svoji odpusti gospé.
Lepó pravice sveto je češčenje,
184 Še lepše odpustiti razžaljenje.

Naj vam pripoveduje drugo pero
Gostovov zbranih čut veselja nov,
Okó rosi solzíce marsiktero
V okrogu razodetih vitezov ;
Kdo 'zrekel bo čutenje mnogotero
Med sabo se spoznanih bratecov !
Obilno popis'vati taka čuda,
292 V resnici ! prazna bila bi zamuda.

Brat bratu se krog vrata zdaj ovije,
Objema nepoznan'ga brateca ;
Solzá mu potok po obrazu lije,
Obraz umiva ž njimi družega ;
Krví glas slednjemu iz srca vpije —
Kdo priča bil je kdaj enacega ?
Plačéča mati tudi zdaj spoznana,
200 Od njih objemana je, celovana.

Vsi bana Mikiča sedmeri sini
 Pridobili so si slovečo čast,
 Se darovali kralju, domovini,
 Za nje obnašali se slave rast;
 Pri njej živeti v vitezov spomini,
 Je hrepenenja njih edina slast;
 Rodov sedmerih bili so očaki,
 Ki mnogi so iz njih izšli junaki. J. Zemlja. 208

172. Krst pri Savici.

(Povest v verzih.)

Vvod.

Valjbún, sin Kajtimara, boj krvavi
 Že dolgo bije za krščansko vero,
 Z Avreljem Droh se več mu v bran ne stavi. 3
 Končano njuno je in marsiktero
 Življenje, kri po Kranji, Koratani
 Prelita napolnila bi jezero. 6
 Gajijó po polji v bojih pokončani
 Trum srčni vojvodi in njih vojščaki,
 Sam Črtomir se z majhnim tropom brani. 9
 Bojuje se najmlajši med junaki
 Za vero staršev, lepo bog'njo Živo,
 Za Črte, za bogove nad oblaki. 12
 On ž njimi, ki še trd'jo vero hrivo,
 Beží tje v Bohinj, v bistriško dolino,
 V trdnjavo zidano na skalo sivo. 15
 Še dandanašnji vidiš razvalino,
 Ki Ajdovski se gradec imenuje,
 V njej gledaš Črtomirovo lastnino. 18
 Devetkrat večja množ'ca je obsuje,
 In zveste straže krog in krog postavi,
 Odzame up jim vse pomoči ptuje; 21
 Visoke odre tamkaj si napravi,
 Zidovje podkopuje, vrata seka,
 Ne polasti se njih, ki so v trdnjavi. 24
 Šest mescev móči tla krvava reka,
 Slovenec že morí Slovenca, brata,
 Kako strašná slepota je človeka! 27
 Ko niso meč, sekira in lopata
 Jih mogle, lakota nepremagljiva
 Prtí odpreti grada trdna vrata. 30

- Dalj Črtomir jim reve ne zakriva,
 Besede te tovaršem reče zbranim :
 33 „Ne meč, pregnala bo nas sreča kriva.
 Le malo vam jedila, bratje ! branim,
 Branili smo se dolgo brez podpore,
 36 Kdor hoče se podati, mu ne branim ;
 Kdor hoče vas dočakat' temne zore,
 Neproste dni živet' nočém enake,
 39 Ne branim mu, al jutra čakat' móre.
 S seboj povabim druge vas junake,
 Vas, katerih rama se vkloniti noče :
 42 Temna je noč, in stresa grom oblake ;
 Sovražnik se podal bo v svoje koče,
 Le majhen prostor je tje do goščave ;
 45 To noč nam jo doseči je mogoče.
 Največ svetá otrokom sliši Slave,
 Tje bomo najdlji pot, kjer nje sinovi
 48 Si prosto vol'jo vero in postave.
 Ak pa naklonijo nam smrt bogovi,
 Manj strašna noč je v črne zemlje krili,
 51 Ko so pod svetlim solncem sužni dnovi !
 Ne zapustí nobeden ga v tej sili,
 Molcé orožje svoje vsak si vzame,
 54 Strahljivca v celem ni imel števíli.
 Al komaj vrata so odprta, vname
 Se strašen boj, ne boj, mesarsko klanje :
 57 Valjhun tam s celo je močjó objame.
 Tud on se je zanesel na njih spanje,
 Prelesti mislil je ozidje grada,
 60 In ponevedoma planiti na-nje.
 Ko svojo moč najbolj vihar razklada,
 Okrog vrat straža na pomoč zavpije,
 63 In vstane šum, da mož za možem pada.
 Ko se neurnik o povodnji vlije,
 Iz hriba strmega v doline plane,
 66 Z derečimi valovami ovije,
 Kar se mu zoper stavi, se ne vgane,
 In ne počije pred, da jez omaga :
 69 Tak vrže se Valjhún na nekristjane.
 Ne jenja pred, dokler ni zadnja sraga
 Krví prelita, dokler njih kdo sope,
 72 Ki jim bilá je vera čez vse draga.
 Ko zor zasije na mrličev trope,
 Ležé ko ob ajde žetvi al pšenice,
 75 Po njivah tam ležé snopovja kope.

Leži kristjanov več od polovice.

Med njimi, ki so padli za malike,

Valjbnun zastoj tam išše mlado lice

Njegà, ki kriv moritve je velike. —

78

Krst.

Mož in oblakov vojsko je obojno
Končala temna noč, kar svetla zarja
Zlatí z rumen'ni žarki glavo trojno
Snežnikov kranjskih siv'ga poglavarja.
Bohinjsko jezero stoji pokojno,
Sledú ni več vnanjega viharja;
Al somov vojska pod vodo ne mine,
In drugih roparjev v dnu globočine.

8

Al jezero, ki na njega pokrajni
Stojiš, ni Črtomir! podoba tvoja? —
To noč je jenjal vojske šum vnanji,
Potihnil ti vihar ni v prsih boja;
Le hujše se je zbudil črv nekdanji,
Ak prav uči me v revali skušnja moja,
Bolj grize, bolj po novi krvi vpije,
Požrešniše obupa so harpije.

16

Na tleh ležé slovenstva stebri stari,
V domačih šegab vtrjene postave;
V deželi parski Tasel gospodarji,
Ječe pod težkim jarmom sini Slave;
Le ptujcem sreče svit se v Krajni žari,
Ošabno nos'jo ti po konci glave,
Al, da te jenja ta skeleti rana,
Ne boš posnal Katona Utikana!

24

Prenesla pričujoče ure teže
Bi ne bilà let poznih glava siva;
V mladosti vendar trdnije so mreže,
Ki v njih drži nas upa moč goljfiva;
Kar, Črtomir! te na življenje veže,
Se mi iz tvojih prejšnjih dni odkriva,
Ki te vodila ni le stava vera
Tje na osredok bleškega jezera,

32

Tje na otok, z valovami obdani,
V današnjih dnevih božjo pot Marije;
V dnu zad stojé snežnikov velikani,
Poljá, ki spred se sprosti, lepotije
Ti kaže bleški grad na levi strani,
Na desni griček se za gričem krije.

40 Dežela kranjska nima lepš'ga kraja,
Ko je z okol'šno ta, podoba raja.

(Ko je odhajal „boj bojvat prez upa zmage“, zapustil je na otoku ne-
81 vesto — Bogomilo, hčer Staroslava, svečenika boginje Žive.)

Premagan pri bohinjsem sam jezeri,
Stoji naslonjen na svoj meč krvavi,
Z očmi valov globoki brezen meri,
Strašue mu misli rojijo po glavi.
Življenje misli vzeti si v slepi veri,
Al nekaj mu predrzno roko vstavi, —
48 Bilà je lepa, Bogomila ! tvoja
Podoba, ki speljala ga je 'z boja.

Enkrat videt' želi podobo milo,
Pozdravit' prejšnjega veselja mesto :
Al srečno je prestala časov silo,
Al njeno mu srce še bije zvesto,
Al morebit' pod hladno spi gomilo,
Al premagavec mu je vzel nevesto,
56 Al živa, al mrtvá je, zvedet' móre,
Ločiti pred se iz sveta ne móre.

Znan ribič priveslá od une strani,
Opomni ga, kak sam sebe pozabi,
Kako povsod ga iščejo kristjani,
Kak z vjetimi Valjhun srúiti rabi ;
Prijazno delj mu tam ostati brani,
Stopiti k sebi ga v čolnič povabi,
64 Da ga pripelje v varniše zavetje ;
Vda Črtomir se v to, kar ribič svetje.

In brž veslata v konec ta jezera,
Kjer bistra va-njga pribobni Savica ;
Ker srečen veter nju roké podpera,
Čolnič letí, ko v zraku urna ptica.
Se ribič po sovražnikih ozera,
Čoln vstavi, kjer je gosta senc temnica.
72 Ker se mu zdi, da lakota ga grudi,
Junaku, kar je v torbici, ponudi.

Želi dat' Črtomir mu povračilo,
Al v vojski dnarji so bili razdani ;
Da Staroslav, se spomni, z Bogomilo
Mu v skrivnem kraji tovor zlata brani,
Nju poiskati dá mu naročilo,
In dá mu prstan samo njima znani,
80 Da bo pri njima storil mu resnico ;
Prinesti zlata reče četrtnico.

Po Bogomili prašat' mu ukaže ;
 Al gleda svetlo sonce, je še živa,
 Al so obvárvale jo mokre straže,
 Al pred sovražniki drugej se skriva,
 In kod najvarniša se pot pokaže
 Tje, kjer zdaj draga deklica prebiva ?
 Pri slapu čakal jutro bo Savice
 Vesele ali žalostne novice.

88

Slap drugo jutro mu grmi v ušesa ;
 Junak premišlja, kak bolj spodej lena
 Voda razgraja, kak bregove stresa,
 In kak pred njo se gore ziblje stena ;
 Kak skale podkopuje in drevesa,
 Kak do nebes letí nje jeze pena !
 Tak se sažene, se pozneje vstavi
 Mladeneč, Črtomir pri sebi pravi.

96

Zbudí ga 'z misel teh môž govorica,
 Ki bližajo se z blagom obloženi ;
 Spozna koj ribiča poštena lica.
 Neznau mož pride po stezi zeleni ;
 Talar in štola, znamenji poklica,
 Povesta mu, da služi Nacareni.
 Po meč bi desna se bilá stegnila,
 V tej priči se prikaže Bogomila.

104

„O, sem na srce moje, Bogomila !
 Skrbi je konec, žalosti, nesreče,
 Se trese od veselja vsaka žila,
 Kar gledam spet v obličje ti cveteče ;
 Naj brije zdaj okrog viharjev sila,
 Naj se nebó z oblaki preobleče,
 Ni meni mar, kar se godí na sveti,
 Ak smejo srečne te roké objeti.“

112

Iz njega rok izmakne se počasi,
 In blizo se na prvi kamen vsede,
 In v trdnem, ali vendar milem glasi
 Mladenču vnet' mu reče te besede :
 „Ne združenja, ločitve zdaj so časi,
 Šel naj vsak sam bo skoz življenja zmede ;
 Da b' enkrat se sklenile poti naji,
 Me tukaj vidiš zdaj v samotnem kraji.“

120

„Povedat' moram ti, da sem kristjana,
 Malikov zapustila vero krivo,
 Da je bežala ta, ko ob solncu slana,

128 Da dal krstit' je oča glavo sivo,
Soseska je Marije službi vdana,
V dnu jezera vtopila bog'njo Živo.
Kakó prišla k resnice sem pogledi,
Moj Črtomir! v besedah kratkih zvedi.“

„Večkrat v otoka sem samotnem kraji,
Ko te je ladja nesla proč od mene,
Si mislila, al bo ljubezen naji
Prešlá, ko val, ki veter ga zažene;
Al brepenečih src želje najslaji
Ogasil vse bo zemlje blađ zelene,
Al mesta ni nikjer, ni zvezde mile,
Kjer bi ljubeča srca se sklenile.“

136 „Te misli, ko odšel si v hude boje,
Mirú mi niso dale več siroti.
V nevarnosti življenje vedet' tvoje,
Zaprte vse do tebe videt' poti,
Ni ved'lo, kam se djati srce moje,
Tolažbe nisem najdla v taki zmoti.
Obupala sem skoraj takrat reva:
Kak sem želela v noči tej svit dneva!“

144 „En dan sem prašat šla po vojske sreči,
Al skozi se še ni sklenila z vami;
Učil ljudi je mož bogaboječi,
Duhovni mož, ki zdaj ga vidiš z nami:
Kakó nas vstvaril vse je Bog največi,
Kak greh prišel na svet je po Adami,
Kak se je božji Sin zató včlovečil,
Da bi otél narode in osrečil;“

152 „Da pravi Bog se kliče Bog ljubezni,
Da ljubi vse ljudi, svoje otroke;
Da zemlja, kjer vijó viharji jezni,
Je skušnje kraj, da so naš dom visoke
Nebesa, da trpljenje in bolezn
Z veseljem vred so dar njegove roke;
Da čudno k sebi vod' otroke ljube,
Da ne želí nobenega pogube;“

160 „Da vstvaril je ljudi vse za nebesa,
Kjer glorja njega sije brez oblaka,
Okó ni vid'lo, slišala ušesa
Veselja, ki izvoljenih tam čaka;
Da sprostenim bo vseh težav telesa
Se srečnim izpolnila volja vsaka,

Da bodo tamkaj božji sklepi mili
Te, ki se tukaj ljubijo, sklenili.“ 168

„Ko šla domú sem, združbo naj'no v glavi,
Me mož, ki je ta uk učil, doide ;
Prijazno v svoji šegi me pozdravi,
Pové, da pred je štet bil med druide,
Da preobrnil se je k veri pravi,
Da v naše kraje oznan'vat jo pride ;
Ker so vasi bilé mu krog neznane,
Z menoj iti želi, ker noč postane.“ 176

„Doma očetu, meni razodeva,
Kar prorokvali nekdej so proroki,
Kak, kar grešila sta Adam in Eva,
Na križu operó krvi potoki,
Popiše nama strah sodnjega dneva ;
Vse čudeže, ki vere so poroki,
Kar vedet' treba je, zloží po vrsti,
Ker, sva vse verovala, naji krsti.“ 184

„Al ena skrb me je morila vedno,
Da ti med njimi si, ki Bog jih črti ;
Večkrat sem v sanjah vid'la glavo čedno,
Bledó ležati na mrtvaškem prti ;
Sem trepetala za-te uro sledno,
Da bi nebes ne zgrešil v britki smrti.
Mož božji mi bolnó srce ozdravi,
Ker, da zamore vse molitev, pravi.“ 192

„Koliko kratov sem od tod v samoti
Klečala, klicala pomoč Marije !
„Zavreči v jezi ga, moj Bog, ne hoti,
Ker v zmoti žali te, ne 'z hudobije,
Ne daj v oblast sovražni ga togoti,
Pred njo naj milost tvoja ga zakrije !“
In čudno te je tisto noč ohranil,
Ko ni noben tovarš se smrti vbratil.“ 200

„Iz spanja svoj'ga, Črtomir ! se zbudi,
Slovó daj svoji strašni, dolgi zmoti,
Po potih se noči temne ne trudi,
Ne stavi v bran dalj božji se dobroti,
In njene milosti dni ne zamudi,
Da sklenete se enkrat naj'ni poti,
Ljubezen brez ločitve da zazori
Po smrti nama tam v nebeškem dvori.“ 208

Črtomir.

„Kak bom povrnil, Bogomila draga!
Ljubezen, skrb, kar si trpela za-me?
V veselji skoraj mi sree omaga,
Ki v njemu tvoja ga ljubezen vname,
Dokler krvi ne vteče zadnja sraga,
In groba črna noč me ne objame,
Ti sužno moje bo življenje celo,
Ti gospoduj čez vero, misli, delo.“

216

Kakó bi mogel tebi kaj odreči,
Storiti tega ne, kar boš želela!
Al zmisli ran, ki jih Valjhúna meči
So storili in pšic njegovih strela;
Kaj videli krvi smo v Krajni teči,
Kristjanov tvojih vsa prevdari dela,
In mi povej, al ni Črt najbolj jezni
Njih Bog, ki kličeš ga Boga ljubezni?

224

Duhovni.

„Po celi zemlji vsem ljudém mir bodi,
Tako so peli angeljcev glasovi,
V višavah pri Mesijesa prihodi;
Da smo očeta enega sinovi,
Ljudjé vsi bratje, bratje vsi narodi,
Da ljubit' mor'mo se, prav' uk njegovi.
Valjhún ravná po svoji slepi glavi,
Po božji volji ne, duhovni pravi.“

232

Črtomir.

„Ljubezni vere in mirú in sprave,
Ne branim se je vere Bogomile,
Vem, da malike in njih službo glave
Služabnikov njih so na svet rodile;
V njih le spošt'val očetov sem postave,
Al zljaj ovrge so je vojske síle.
Ak sklene me s teboj krst, Bogomila!
Kdaj bo zakona zveza me sklenila?“

240

Bogomila.

„Odločeni so roži kratki dnovi,
Ki pride na-njo pomladanska slana,
Al v cvetji jo zapadejo snegovi;
Tak mladi deklíci, ki zgodnja rana
Srcé jej gloda, vsmrti mir njegovi,
Le kratka pot je skoz življenje dana;

Al je za majhen čas se združiti vredno,
Da bi ločitve spet se bala vedno?"

248

„Da bi od smrti rešil te nesrečne,
In tamkaj mili Bog v nebeškem raji
Z menoj te, dragi! sklenil čase večne,
Pustila v nemar sem željé najslajji,
Pustila v nemar dni na svetu srečne,
Sem odpovedala se zvezi naji.
Je vslišana bilá molitev moja;
Ne smem postati jaz nevesta tvoja.“

256

„Bogu sem večno čistost obljubila,
In Jezusu, in materi Mariji;
Kar doživela let bom še šteвила,
V željá bridkosti, v upa rajskem siji,
Nobena me ne bo premogla sila,
Bilá da svojemu, svetá Mesiji,
Nebeškemu bi ženinu nezvesta,
Nikdar ne morem tvoja bit' nevesta!“

264

Duhovni reče med besede take:
„Zakona sreče ta vživati ne more,
Kdor dela mojim, tvojim je enake
Predrznul v časa se sejati razore;
Druid sem z zmoto jaz slepil rojake,
Ak ne bi bil dajal tvoj meč podpore,
Kdaj vgasnila bilá bi kriva vera,
Bi vdova ne bilá žen marsiktera!“

272

„Tvoj pot je v Oglej, da položil na-to
Roké bo patriarh, ak duh te žene,
Ko si pogubljal je, oteti brate,
Duhovnega te storil bo, ko mene.
V deželah jutra čakajo bogate
Te žetve, ne zamudi je nobene,
Le hitro v Oglej tje do patriarha,
Da posveti te mašnika, duš varha.“

280

Črtomir.

„Prav praviš, da ne smem jaz upati sreče,
Ki vedno je in bo sovražna meni:
Dosegel oča zmage ni sloveče,
Končal življenje v vojski je zgubljeni,
Odšla je mati komaj sponam ječe,
Že davno jo pokriva grob zeleni.
Osrečiti hoče me ljubezen sladka,
Al kak sladkost bilá je njena kratka!“

288

„V deželi koj trobente glas zapoje,
 Od Bogomile drage mene loči,
 Junaško bili smo z Valjhunom boje,
 Vesele zmage dan nam ne napoči;
 Pomoril meč je vse tovarše moje,
 Bog je moj up, gozd je moj dom prič'joči.
 Nespametna bilà bi z mano zveza,
 Ki me preganja vedno sreče jeza.“

296

Bogomila.

„Ljubezni prave ne pozna, kdor meni,
 Da vgasiti jo more sreče jeza;
 Gorela v čistem, v večnem bo plameni
 Zdaj in ko mi odpade trupla peza;
 V zakonu vendar brani sad mi njeni
 Vživati z Bogom trdniša zaveza.
 Odkrila se bo tebi unstran groba
 Ljubezni moje čistost in zvestoba.“

304

„Da bodo znani božji jim obeti,
 Jih oznan'vat pojdi v slovenska mesta;
 Kar dni odločenih mi bo na sveti,
 Bogu in tebi bom ostala zvesta,
 V nebesih čakala bom pri očeti
 Čez majhen čas deviška te nevesta,
 Dokler žalujejo po teb' oteta
 Krdela, prideš k meni v mesta sveta.“

312

Izmed oblakov solnce zdaj zasije,
 In mavrica na blede Bogomilo
 Lepote svoje čisti svit izlije:
 Nebeški zor obda obličje milo:
 Jok, ki v oči mu sili, komaj skrije,
 Da ni nebo nad njim se odklenilo,
 Da je na svetu, komaj si verjame,
 Tak Črtomira ta ogled prevzame.

320

Ko je minul, kar misli, da bo v sili
 Zlata mu treba, si od mož ga vzame;
 Dar ribču da, njim, ki so ga nosili;
 „Kar Staroslav zlata še brani za-me,
 Daj ga sirotam,“ reče Bogomili,
 Se bliža jej, presrčno jo objame,
 Molčé poda desnico jej k slovesu,
 Solzé stojijo v vsakem mu očesu.

328

„O čakaj, mi dopolni prošnjo eno!
 Pred, ko se loč'va,“ Bogomila pravi,

„Da mi v skrbéh ne bo srce vtopljeno,
 Da lože se bridkosti v bran postavi,
 Pred, ko greš v Oglej čez goro zeleno,
 Se pričo mene odpovej zmotajavi,
 Dokler te posvetí krst, se zamudi,
 Voda je blizo in duhovni tudi.“ 336

Molcé v to prošnjo Črtomir dovoli,
 Z duhovnim bliža slapu se Savice,
 Molitve svete mašnik, on ž njim moli,
 V imeni krsti ga svete Trojice.
 So na kolenih, kar jih je okoli,
 Se od veselja svet' obraz device,
 Ki je bila podpora vere krive,
 Je opravljála službo bog'nje Žive. 344

Razlagajo, ko pride v Akvilejo,
 Mu sveta pisma, prosta zmote vsake;
 Postane mašnik; v prsih umrjéjo
 Nekdanji upi; med svoje rojake
 Slovence gre in dalje čez njih mejo,
 Do smrti tam preganja zmot oblake. —
 Domú je Bogomila šla k očeti,
 Nič več se nista videla na sveti. — 352

Fr. Prešeren.

173. Homerove Ilijade XIX. spev.

(Ahilej se srdú odpové in v boj podá.)

Dviga iz morskih valov se rumeno prepasana Zora,
 Da svitlobo delí bogovom in smrtnemu bitju;
 Tetida zdaj prinese do bark Hefestova dela.
 Pri Patroklú na tleh Ahileja javkati najde,
 Britke bolesti okrog zdihaajočih obilno tovaršev. 5
 Med nje stopi nakrat, glej, boginja srebronožična,
 Sinu roko podá, izreče besedo in pravi:
 „Pustiva, sin, če ravno bolí, tu tega ležati,
 Sklenjeno v nebu je tak, da smrt je nemilo ga treš'la;
 Prejmi Hefestov dar, to krasno bliščéče orožje, 10
 Kakor enakega še ob rami človeški ni bilo.“

Boginja zdaj na tla položi pred sina orožje,
 Ganjenja čudno vse skup rožljajo naprave umetne;
 Združene strah okrog preletí, ne tvega nobeden
 Boginji zreti v obraz, preplašeni vsi trepetajo. 15
 Sami Ahilej, orod gledaje, še hujšc jezi se,

- Bliskate mu ko plamena dva pod čelom očesi ;
 Scer pa prešine ga slast v objemu bogovega dara,
 In ko dovolj s pogledom opráv nasiti si srce
 20 Stikoma materi brž besede te krilate reče :
- „Da, gotovo je bog, ki poslal orožje nam to je,
 Nevmrjoča le dlan kaj takega 'zdela, ne človek.
 Koj se orožiti čem ! Skrbí me le nekaj, o mat' !
 Da bi tačas Menetiču moj'mu se splazile muhe
 25 V rane zasekane, tam ne vplodile gnusne črvadi,
 Ki bi potem oskrunila drob in ude mrlíču —
 Kajti življenja v njem ni — in truplo bi gnjiti počelo.“
- Rahlo odvrne rekoč mu boginja srebronožična :
 „Srčno, predragi mi sin, za to le nikar žalovati !
 30 Meni bo skrb obvarvati ga nadlege muševja,
 Ki se požrešno živí, gledaje pobite junake.
 Ako celó ležalo bi tu, da leto preteče,
 Truplo ne gnjilo bi nič, le vedno bi lepše cvetelo.
 Združi tedaj k posvetu na hip Ahajce junake,
 35 Jezo pozabi nasprot Agamemnonu, vodniku ljudstva,
 Ter se podajta oba, s pogumom opasana, v bitvo.“
- Rekši pogum in silno krepost mu dibne v osrčje,
 Vlije ambrozije zdaj in rudečega nektara v žile
 Mrtvemu Patroklu, gnjilobe da truplo mu varje.
 40 Gre pak ob bregu po tem, ob morskem, sloveči Abilej,
 Strašno v okrožje kričf in šunta junake Ahajce.
 Tisti celó, ki varhi sicer so bivali v ladjah,
 Ki krmila so bark z izurjeno vládali roko,
 Ali kot-hišniki kruh med posle delili na brodu ;
 45 Vsi ti sedaj hiteli so skup, kar hrabri Abilej
 Spravlja v nesrečni se boj, za ktereга dolgo ni maral.
 Arova tudi prišantata tje služabnika srčna,
 Tidejev sin, stanovitni vojak, in vrlí Odisej ;
 Bližata, trudna še ran, se na pike oprta počasno,
 50 Ter na prve klopi se zbornice vsedeta spredej.
 Najposlednejši pak Agamemnon vojvoda pride,
 Silnega vboda bolán, ker v hudem trganji Koon,
 Sin Antenorov, bil ga je ranil s piko jekleno.
 Zdaj ko združeni vsi so v skupščini bili Ahajci,
 55 Dvigne z besedami tak se jadernonogi Ahilej :
- „Vojvoda, bolje za naji, ki sva srđitega srca
 Slepó se sprla zavolj Brizejde v britki togoti,
 Boljšé bi bilo za naji, za-me in za-te gotovo,
 Da bi takrat Artemida s smrtjo zadela jo bila,
 60 Ko sem si 'zbral jo v dar v Lirnesu, premaganém mestu.
 Toliko grizlo prahú ne bilo bi slavnih Ahajcev,
 Padših vražniku v pest ob času mojega srda.

- Unim seer to bilo je v prid — pa zdi se mi, mnogo
 Bodo zdihavali še Ahajci naj'nega krega.
- Toda pozabiva, kar je minulo, če ravno je britko, 65
 Potolaživa ponos — in siloma v srcu junaškem,
 Srdu se jaz clo odpovem, ne kaže mi dalje
 Stati ti trmo nasproti. Na noge tedaj in pokliči
 Brez odloga v boj Ahajce kodrolasate ;
- Skusiti čem še Trojce enkrat, napadši je silno, 70
 Al so namenjeni res prenočevati pri brodih.
 Zdi se mi, rad bo mnogi od njih kolena priklanjal,
 Ako mu steče, da živ se umakne sulici naši.“
- Reče : kak veselé se s bliščečem orožji Ahajci
 Velikodušnega se Pelida, da srd je potažil ! 75
 Dvigne v sedežu pak vojaštva se knez Agamemnon,
 Te-le besede tedaj, ne stopivši v okrožje, izusti :
- „Hrabri Danajci, prijatli mi dragi, služabniki Ara !
 Mirni posluš stoječemu gre ; ni lepo nikakor
 Segati komu v govor ; to tudi izurjene zmoti. 80
 V hrupu takem kdo govoriti, kdo slišati more ?
 Najglasnejši se s tem govorec lahko omami.
 Tebi Pelid se bom razodel, vi drugi Ahajci
 Pridno pazeči vsak premislite moje besede.
 Mnokrat očitali so Danajci mi mojo pregreho, 85
 Britko me karali tud, pa jaz sem nedolžen prepira ;
 Krivi so Zen in osode zavid in temna Erinja ;
 Ti so mi tistega dne, ko dar sem vzel ti po krivem,
 Tak omamili um, krivici da srce udal sem.
 Kdo ubrani se tem ? To Ata slepivka vse dela, 90
 Prvorojena Zenova hči, ta vsakega zmoti.
 Rablih stopinj se ziblje naprej, se tal ne dotika,
 Plava nad temenom glav človeškega roda na zemlji,
 Vabi v krivico ljudi, ter mnogo jih va-njo zaplete.
 Zvila celó je Zena nekdam, ki smrtnih in večnih 95
 Najmogočniji je ; in Hero, čeravno le ženska,
 Ga je kovarno po tem prekanila tistega dneva,
 Ko je Herakleja moč Alkmene imela roditi
 V taboru krasnih ograj, v ponosnem mestu tebankskem.
 Ker pregrešil sem, ker Zen mi je pamet otemnil, 100
 Čem spokoriti se tud, in dati obilno ti blaga.
 Kviško tedaj, oroži se v boj, podbodi še druge,
 Jaz ti pripravim med tem darove, katere Odisej
 Včeraj obečal ti je, pozdravivši te v šotoru tvojem.
 Toliko mudi se le, če ravno te mika do bitve, 105
 Da mi tovarši iz bark darila prinesejo semkaj,
 Ino ti sam preceniti znaš, kaj krasnega dam ti.“
 Odgovori pa tako mu jadernonogi Ahilej :

110 „Atrejič, vojvoda trum, preslavni vladar Agamemnon,
Stori, kar se ti zdi, pristojne darove prinesi
Ali zadrži mi jih; le hitro na boj se podajmo!
Dalje ne gre muditi se tu s pogovorom praznim,
Djanje puščaje v nemar; veliko še dela je treba!
Skoro Ahileja spet med prvimi vidite v bitvi,
115 Kako podiral bo v prah Trojance s piko jeklenko;
Tak imate zgled, kak treba sovražnike biti.“

Njemu opomni na to v sovetih izurjen Odisej:
„Bodi še tako močán, bogovom enaki Ahilej,
Tirati tešč proti Iliji v boj s Trojanci nikar jih,
120 Kajti boritev ne bo trpela časa le malo,
Kdar enkrat se sprimejo prav razpaljene rajde,
In s pogumom oba navdajo naroda bogovi.
Pusti, da prej okrepečajo se s pijačo in hrano
V lad'jah urni možjé: to daje življenje in zmago.
125 Ni ga junaka, da tešč brez hrane in pitja bi mogel
Sekati vražnike celi dan do večernega mraka.
Če je še tako volján obnašati srčno se v bitvi,
Žeja ga stare in glad, po malem otrpnejo udje,
Peša mu moč in klenkajo mu kolena, ko hođi.
130 Vitezu pak, če se vina in hrane dovolj je nasitil,
Ako bojuje se tud ves dan z vojščakom sovražnim,
Srce veselo igra, ne peša mu hrabro koleno,
Dokler clo poslednji vojščak iz bitve ne zgine.
Ljud razpošlji tedaj, naj vsak si omisli kosila,
135 Atrejev sin Agamemnon tačas darove prinesi
V skupščino les, da lastnih oči je zrejo Ahajci,
Ti pa raduješ o njih se vrlo v srcu junaškem.
Zadnjič obed naj da dragocen ti v šotoru svojem,
Da se ti skaže vsa čast, ki takemu vitezu grede.
140 Atrejev sin! ti pak zanaprej v oziru na druge
Bodi pravičniji tud, in ni nevredno vladarja
Umiriti se z možem, če vzrok žale mu bil je.“

Spet se oglasi nasprot krdela vladar Agamemnon:
„Rad, o Laertov sin, rad tvoje besede poslušam,
145 Ker po pravici si vse razložil in lepo govoril;
Ti počakaj Ahil, če ravno te mika do bitve,
Tudi vi drugi pomúдите se, da pride darilo
Sem iz mojih bark in da zvezo skleneva zvesto.
Tebi pa to, Laertov sin, vlevam, vkazujem:
150 Brž izvoli si najzlahotnejše mladenče ahajske,
Ino prinesi iz bark darove, katere mu dati
Včeraj namenila sva, in deklice s sabo pripelji.
V taboru pa ahajskem naj mrjasca omisli
Taltibios, da zakoljemo v dar ga Apolu in Zenu.“

- Njemu pa reče na to-tekún siloviti Ahilej: 155
 „Atrejič, vojvoda trum, preslavni vladar Agamemnon!
 Biti bi znala ta skrb priličnejša drugemu času,
 Kedar vojske vihar počitka dovoli nam uro,
 Ino togota mi tak divjala v srcu ne bode.
 Zdaj pa ležé mrliči še tam, katere je Hektor, 160
 Prijamov sin, pobil, ko čast mu zmage je Zen dal.
 K jedi vi vabite je, jaz rajši bi treznim ukazal
 Brez prevdarka v boj podati se vrlim Ahajcem,
 Gostovanje pa dal zvečer bi napraviti slavno,
 Ko maščevana sramot bo naših tenja poslednja. 165
 Meni nič gotovo poprej skoz grlo ne drkne,
 Bodi pijača al jed, ker vzela mi smrt je priyatla,
 V šotoru tam leži, raztrgan z ostrino jekla,
 K vratom obrnjen obraz, tovarši plakaje v okrogu;
 Torej ker ne želi kaj takega srce si moje, 170
 Ampak boj in kri in stok umirajočih.“
- Odgovori mu na to v sovetih izurjen Odisej:
 „Pelejič, iskren Ahil, najviši junak med Ahajci,
 Boljši si v bitvi ko jaz in hrabrejši, res ne le malo,
 Toda v modrosti bi znal mnogotero te jaz prekositi, 175
 Kajti dalje živim, in torej več sem izkusil;
 Mojemu svetu tedaj ukloni srce prijazno.
 Kmalo ljudje navolijo pač se bojnega hrupa,
 Ako železo kosí ko bilkice trudne junake;
 Malo celó bo prida, če vago obrne Kronion, 180
 On, ki bitev najviši vladar je človeškemu rodu.
 Bomo Ahajci mi mar žalovali s trebuhom za mrtve?
 Vsakega dne za poredoma jih pogine veliko,
 Kdo nadloge bi tak neskončne prenesti zamogel?
 Dajmo tedaj pobite može zakopati spodobno, 185
 Ter žalujmo ta dan, po tem utolažimo srce,
 Kar pa zadela do zdaj ni strašne bitve nevihta,
 Spomni se hrane, spomni se pitja, da bomo še hujše
 In neprenehoma, v bron okorni zaviti, se bili
 Z moži sovražnih trum. Po tem pa nihče z vojaštva 190
 Ondi ne mudi se dalj, in ne čakaj drugega klica!
 Kajti opomba bi ta se v pogubo tistemu stekla,
 Ki bi se v ladjah mudil; ob enem združeni zvesto
 Udrimo v grozni poboj nad konje jahavne Trojance.“
- Reče, pridruži si pak dva slavnega Nestora sina, 195
 In Meriona, po tem Filida Megeta, Toanta,
 Sina Kreontovega Likómeda in Melanipa.
 Vkupaj se vsi podajo ta hip tje v šotor Atridov,
 Brž dovršijo tam po danih ukazih opravke.
 Sedem obečanih trinožnih zberejo kotlov, 200

- Dvanajst konj, in desetkrat dva umijalnika svitla,
 In umetnih žensk, brez madeža, speljejo sedem,
 Osmo pak je Brizejeva hči, lepolična devica,
 Ter zlatovine devet natehta talentov Odisej,
 205 In korači naprej, za njim z darovi mladenči,
 V sredo skupščine vse postavijo — in Agamemnon
 Dvigne se. Taltibij pak, po glasu bogu podoben,
 Tik vladarja stoji, drže mrjasca na rokah.
 Atrejev sin zdaj urnih rok se stegne po nožu,
 210 Ki mu je visel zmer ob toku velikega meča,
 Ter prvence ščetin merjascu obrije, in rame
 Dvigne na kviško potem; molčé Ahajci v okrogu. —
 Urno razidejo vsi se, vsak na svoje brodovje,
 Mirmidonci med tem obdajo skrbno darove,
 215 Ter je znesejo v brod Ahileju lepe podobe,
 Spravijo v predele je ter volijo deklicam izbe,
 Konje pa speljejo tje h krdelu delavni hlapci.
 Brizeja hči, bliščéča lepote ko zlata Kitera,
 Vidi presunjenega Patrokla z ostrino jekla,
 220 Pade k njemu na tla, zdibuje britko, se trga,
 Joka, pa tak ihtí deklina bog'njam enaka:
 „Dragi mi Patrokel, nesrečnici mili prijatelj,
 Živega v šotoru sem zapustila te odhajaje,
 Zdaj vrnivši se les te mrtvega našla sem, vodja!
 225 Tako zadeva me zmer napaka kar za napako.
 Moža, kteremu sta me mati in oče udala,
 Zrla pdrtega sem pred mestom z ostro jeklenko,
 Brate ljubljene tri, te iste matere sine,
 Grozna vzela mi smrt je v enega dneva pogubi.
 230 Ti si me lepo tolažil, kdar mi je hitri Ahilej
 Moža umoril, in grad razdjal je veljaka Mineta,
 Rekši nevesto da boš me zaročil Ahileju slavnem',
 Da popelješ me v Ftijo po tem na jaderni ladji,
 Ter mi napraviti češ med Mirmidonci ženitbo.
 235 Obžalovala tedaj, tak milega, vedno te bodem.“
 Tako plaka, okrog zdihujejo druge ženice,
 Po Patroklu na vid, zares nad svojo nesrečo.
 Njega, Ahileja, pak obdajo prvaki ahajski,
 Da bi oteščal se; al on zdihovaje se brani:
 240 „Prosim, ubogati da bi hteli me dragi tovarši,
 Ne ukazujte nikar, da srce bi s hrano tolažil,
 Ali s pijačo poprej, britkost prevelika me tare.
 Jaz postiti se čem, trpeti do poznega mraka.“
 Tako rekši junak razpustí vse vodnike druge;
 245 Le Atrida ostaneta tam in vrli Odisej,
 Nestor, Idomenej in Feniks, jezdec izurjen,

- Ti ga tolažijo zdaj, ne dá utolažiti on se,
 Dokler se mu ne nasiti duša krvavega boja.
 Vedno se Patrokla spominja, in britko zdihuje:
 „Ah, ti meni nekdaj, nesrečni, dragi prijatelj, 250
 V šotoru si z dišečimi rad kosili mi stregel
 Skrbno in urnih rok, Abajci ko vrelí na plan so,
 Grozo pogube sejoč med konje jahavnimi Trojci.
 Zdaj pa ležiš umorjen in tog! Ah, mojega srca
 Vino ne gane ne jed (obilno je vsega po ladjah), 255
 Ker te ni več! Kaj hujšega res me zadeti ne more!
 Ne, če bi prišla celó mi novica očetove smrti,
 Ki neskončno sedaj po takem sinu preliva
 Solze domá, ki daleč od njega v kraju sovražnem
 Se za Heleno borim, za žensko nagudno, s Trojanci; 260
 Ne, če umrje mi sin premili, ki v Skiru mi raste,
 Ako še živ je Neoptolem nebeške podobe.
 Upanje bilo poprej je v prsih mojemu srcu,
 Sam da umrjem tukaj daleč od mile Abaje,
 Tukaj pred Trojo; ti pa da v Ftijo se vrneš, 265
 In pripeljal tje iz Skira na jadernem brodu
 Sina mi boš, ter moj mu tam razkazal imetek,
 Blago, hlapce, posest, slemena visokega hišo.
 Kajti zdi se mi vse, da v grobu počiva že Pelej,
 Al da je malo le živ, polomljen od teže starosti, 270
 Plašno ozira se, kdaj poslanca bo tuge zagledal,
 Ki mu britko prinese novico na dom, da me ni več.“
 Tako nehá plakaje. Okrog zdihujejo knezi,
 Vsak spomnivši se, kaj je v svojem domu zapustil.
 Tužne zagleda Kronid, britkosti usmili se take, 275
 Ganjen Ateni tedaj besede te krilate pravi:
 „Mila mi hči, tak čisto v nemar si viteza djala!
 Al se ne spomni te več Ahileja vrliga srce?
 Glej, kak sedi pred ladjami tam visokonosat' mi,
 Kako se joka, topí po dragem svojem tovaršu! 280
 Drugi so kosit šli, le on ne dotakne se hrane.
 Pojdi in vlij mu nektara ter ambrozije sladke
 Rahlo v prsi, da glad moči mu v bitvi ne vzame.“
 Tak spodbode Kronid Ateno že samo želečo. 285
 Kakor orel, kričé, peroti razširjenih, urno
 Splava Atena z viš obnebja, zrak razdelivši,
 Tje, kjer Abajci se v boj napravljajo, ino Ahilu
 Nektar vlije in slad ambrozije rahloma v nedro,
 Da bi mu sklepi kolen ne pošali lakote silne;
 In se vrne tedaj v dom krasni svoj'ga očeta. 290
 Uni na breg iz naglih bark začnejo se gnejsti.
 Kakor studno iz viš privihrajo goste snežinke,

Kedar burje napad ledeno brije po zraku:
 Tako sedaj neštevilno čelad, veselo bliščečih,
 295 Pride iz ladij na vid, in ščitov grbavih ostro,
 Sulic jesenovih, in oklepov krepko kovanih;
 Kviško dviga se blesk, svetlobe zemlja se smeje,
 Silno v okrogu doni korakanje možev idočih.

Sred množice pak napravlja Ahil se junaški,
 300 Škriplje strašno z zobmi, očesi mu bliskate ljuto
 Kakor ognja požar; nepretrpljiva bolest mu
 V srcu divjá; razsrdivši se tak nad sini trojanskim',
 Zgrabi Hefestov dar, izdelan umetno za njega.

Najprej okoli golen si je djal golenice branivne.
 305 Ter s srebrenimi jih priponami krasno utrdil;
 Potler obda vse okrog si prsi s krepkim oklepom,
 Meč jeklen, sreberno kovan, obesi na rame,
 Dvigne kviško po tem veliki ščit siloviti,
 Ta se zabliska tačas ko luna večerna o ščipu.

310 Kakor v okrožje valov mornarjem sveti požara
 Dalnji plam, ki visoko gor na samotni planini,
 Kedar siloma je, ne rade, tira nevilita,
 Od prijateljev proč, vršé v ribovito širjavo:

Tak iz Ahilovega umetno kovanega ščita
 315 Prostre po zraku se blesk. Čelado težko si dene
 Naglo na glavo po tem, ta sveti ko zvezda danica,
 Gosto plava po njej iz zlata predena griva,
 Ktere obilno Hefest grebenu je svetlemu vdelal.

Skusi pa sam v orožji sedaj se vrli Abilej,
 320 Al prilega, ko gre, al vda se mu krasno darilo:
 Perju enako se zdi, in vzdiga vojvoda množic,
 Zadnjič očetovo zdre iz ovitka sulico težko,
 Krepko, veliko pošast, ki sukati nihče Ahajcev
 Mogel je ni, le samo Ahil metati je znal jo,

325 Piko jesenovo, to, katero je vrh Pelijona
 Nekdaj očetu Hiron v pogubo protivnikov vsekali.
 Alkim in Avtomedon pa konje naprežeta hitro,
 S krasno napravo život pogrneti umno, v čeljusti
 330 Deneta brzdi po tem, potegneta vajeti v sedež
 Trdni nazaj, ter nagloma bič krepák in priličen
 Prime Avtomedon, ter skoči v sedalo kočije.

Zadej plane na voz poboja hotevni Abilej,
 Ki se orožja bliščí, kot solnce na jasnem obnebji,
 Strašno pa glas njegov zadoni očetovi vpregi:

335 „Ksantos in Baliž pozor! O slavna sinova Podarge!
 Skrbita boljše sedaj, da vodja pripeljeta zopet
 Med Ahajce nazaj, po tem ko se boja navoli;
 Mrtvega tam, kot Patrokla, ne puščajte v prahu.“

Odgovori mu sedaj ob jarmu jaderni Ksantos,
 Glavo pobesi o tem, zavalí se mu griva po vratu 340
 Skoz obroč na jarmu do tal in pokrije mu lici:
 Dala besedo mu pak je Hero limbaroramna:
 „Da, nedvomno za zdaj otmeva te, hrabri Abilej!
 Toda pogina se dan brez najine krivde ti bliža,
 Tako je sklep mogočne osode in silnega boga. 345
 Sicer orožja z ram Patroklu niso Trojanci
 Strgali v boju zbog pomude in naj'ne lenobe;
 Bog siloviti, ki Leto ga je lepolasa rodila,
 V sprednem boru mu dal je smrt in Hektorju slavo.
 Sevrá sapo zares, ki najhitrejša číslá se, 350
 Prebitiva midva, pa tebi namenjeno tak je,
 Tukaj da bog in vrli junak ubila te bosta.“
 To govorečemu zdaj us avi Erin'ja besedo,
 Reče pa jezno potem tekun siloviti Abilej:
 „Kaj govoriš o smrti mi, Ksant? Potreba ni tega; 355
 Dobro razumem sam, da proč od očeta in majke
 Tu me zadela bo smrt; pa to ne bo se zgodilo,
 Dokler Trojca dovolj na polji neviht ne presučem.“
 Reče in huj! med prvimi vspred z dvojico kopitno.

I. Koseski.

174. Slovo o polku Igorovč.

(Staroruska junaška pesem.)

(Ta junaška pesem v nevezani besedi pripoveda dogodbo, ktera spada v 12. stoletje. Tedaj je bila ruska zemlja razdeljena v mnoge knezovine, ki so svoje kneze imele. Več takih knezov je spoznavalo enega za svojega višega gospoda, in tega so imenovali velikega kneza. Tedaj sta bila velika kneza v Kijevu in Novogradu. Za Donom pa so stanovali Plavci (Polovci), divji narod, ki je vedno nagajal ruski zemlji s svojimi napadi. L. 1184 se je vzdignil veliki knez kijevski proti njim in je je z malo ljudmi srečno premagal. Ta slavna zmaga je napotila tudi kneza severskega Novograda, da se je l. 1185 s svojim bratom Vsevladom vzdignil proti Plavcem. V prvi bitvi so bili Plavci premagani, le malo jih je nazaj prišlo k veliki plavski vojski, ki je za Do om stala; ta pa se je še pomuožila in čakala, da bi se jej Igor približal. Igorjeva vojska je bila jako upehana, zato so lahko zmagali Plavci pri reki Kajali; skoro vse Ruse so pobili, vojvode pa v sužnost odpeljali. Hudo so razsajali Plavci po tej zmagi po ruski deželi. Igorju se je posrečilo, da je s pomočjo Plavca Ovlura ubežal in srečno domú prišel. Tu naj sledé trije odlomki iz te prekrasne pesmi:)

I. Igor premaga Plavce.

Začnimo povest od starega Vladimirja do zdanjega Igorja, ki je s svojo krepostjo povzdignil um in ga poostril s hrab-

rostjo svojega srca ter je, navzemši se bojnega duha, peljal svoje hlabre trume proti zemlji plavski za zemljo rusko.

5 Tedaj je pogledal Igor na svetlo solnce in je videl, kako je vso njegovo vojsko o svojem mrknjenji s temo prekrilo. In reče Igor svoji družini: „Bratje in družina! bolje je, da nas pobijejo, nego da bi nas vjeli. Sedimo torej, bratje, na svoje
brze konje, da si pogledamo sinji Don.“ Strast je knezu pamet
10 izpodrinila, in hrepenenje, pokusiti veliki Don, vstopilo se mu je pred znamenje. „Kopje“, reče, „hočem prelomiti konec polja plavskega z vami, sinovi ruski! glavo hočem izgubiti, če se Dona ne napijem iz čelade.“

O Bojan, slavec starega časa! da bi ti te polkove slavil,
15 skakaje kakor slavec po drevesu domišljije, letaje z umom pod oblake, zedinjaje oba dela slave tega časa, sledovaje Trojana čez polja na gore. Pesem bi se morala peti Igorju, Olgovemu vnuku: „Burja je sokole zanesla čez široka polja, trume kavk beže k Donu velikemu.“ Ali bi se ne imelo tako peti, pesnik
20 Bojan, vnuk Velesov?

Konji rezgečejo za Sulo; doni slava v Kijevu; trobente pojó v Novogradu, stojé zastave v Putivlju. Igor čaka milega svojega brata Vsevlada. In reče mu silni tur Vsevlad: „Edini brat, edina luč, svitli ti Igor, oba sva sina Svetoslavova. Sedlaj
25 svoje brze konje, moji so gotovi; bili so prej pri Kurskem osedlani. In moji Kurjani so ti skušeni borci: bili so pod trobentami poviti, pod čeladami zibani, s koncem kopja izkrmljeni; oni vedó za pote, jarki so jim znani; njihovi loki so napeti, tulice odkrite, sablje nabrušene; sami pa skačejo, kakor sivi
30 volkovi po polji, iskaje sebi časti, knezu pa slave.“

Na to stopi knez Igor v zlati stremen, in zdirja po čistem polji. Solnce mu je pot v temu zagrinjalo; noč in stokanje je zbudilo ptice njemu v grozo, in po stezah se je čulo tuljenje divjih zverí. Div kliče zvrh drevesa in veleva poslušati zemlji
35 neznani, Volgi in Pomorju in Posulju in Surožju in Korsunju in tebi, tmutorokanski malik. Plavci pa po neugodnih potih hité k velikemu Donu; škripljejo vozovi o polnoči kakor labudje razpuščeni. Igor k Donu vojsko pelje; pa že prežé ptice na njegovo nesrečo; ravno tako volkovi grozo razširjajo po jarkih,
40 orel kleketaje zverí na kosti zove, lisice lajajo na porudečene ščite. — O ruska zemlja, že si v nevarnosti! — Dolgo se že mračí; zarija je zagrnila dneva svit in megla je polja pokrila; pevanje slavčevo je zaspalo in kavčji krohot se je zbudil. Ruski sinovi pa so velika polja z rudečimi ščiti pregradili, iskaje sebi
45 časti, knezu pa slave.

V petek rano so peteptali poganske trume Plavcev in se razsuli kakor strele po polji in zaplenili krasna dekleta plavska, in ž njimi zlato in dragoceno svilnato in žametovo robo; z za-

voji pa, in plašči in kožuhi in z vsakojakimi opravami plavskimi so začeli moste delati po blatnih in greznih krajih. Rudeče 50 bandero, belo zastavo z rudečim trakom in sreberno sulico ima hrabri sin Svetoslavov. — Na polji dremlje hrabro gnjezdo Olgovo, daleč je poletelo. Pa ni bilo rojeno za sramoto, ne sokolu ne jastrebu ne tebi, črni gavran, poganski Plavčini! — Gzak pa hiti kakor sivi volk, in Končak mu pot dela k Donu 55 velikemu.

II. Igor od Plavcev premagan.

Drugi dan zelo rano krvava zarija dneva svit napoveduje; črne megle od dneva se vlečejo ter prekriti hočejo štiri solnea; v njih pa sivi bliski švigajo. To bo hudo grmenje in strel bo deževalo od Dona velikega. Tu se bodo lomila kopja, tu se 60 bodo sablje trle ob čeladah plavskih za reko Kajalo blizo Dona velikega. O ruska zemlja! že ti nevarnost proti. Glej! vetrovi, Stribogovi vnuki, strele vejejo z morja na hrabre trume Igorjeve. Zemlja bobni, reke kalno tekó, prah polja pokriva, zastave frfotajo, Plavci gredó od Dona in od morja in od vseh 65 krajev. Obstopili so ruske trume. Vragovi sinovi so napolnili polja s svojim krikom, hrabri ruski sinovi pa so je pregradili z rudečimi ščiti. Silni tur Vsevlad! stojiš v sprednji vojski, brizgaš s puščicami na vojsko, grmiš z jeklenimi meči ob čeladah! — Kamor je tur poskakoval in svetil s svojo zlato 70 čelado, tam leži poganskih glav plavskih. S kaljenimi sabljami so razklane čelade ogerske od tvoje roke, silni tur Vsevlad! — Kaka je to cesta ran, bratje, ki jo on hodi, pozabivši na čast, življenje, grad Črnigov, zlati prestol očetov in na besede in običaje svoje mile žene, krasne Glebovne! 75

Bili so časi Trojanovi, minula so leta Jaroslavova; bile so vojske Olgove, Olga Svetoslaviča! Ta Oleg namreč je z mečem razprtije delal in puščice sejal po zemlji. — Stopa v zlati stremen v gradu tmutorokanskem. Zvon je posluhnil davni veliki Jaroslav, sin Vsevladov; Vladimir pa si je vsako jutro ušesa 80 zatikal v Črnigovu; Borisa pa, sina Večeslavovega, je slavohlepje spravilo pred sodbo in mu postlalo na zelenotkanem mrtvaškem prtju, zavoljo krivice Olgove, hrabrega in mladega kneza. Od iste Kajale je dal Svetopolk očeta svojega v sredi med ogerskimi jezdeci spraviti k sv. Zofiji v Kijev. Tedaj, za Olga 85 Gorislaviča, sejale so se in vzraščale so razprtije; zginjalo je življenje Daždbogovega vnuka in v kneževskih razprtijah se je krajšal ljudem čas življenja. Tedaj so po ruski zemlji le redko kdaj vriskali oratarji; pa pogosto so gavrani krobotali razdeljevaje si mrličje, in kavke so svoj pogovor imele, kedar so htele 90 odleteti na pojedino. Tako se je godilo ob času teh bojev in vojsk — ali o taki vojski se še ni slišalo.

Od jutra do večera, od večera do svita letajo kaljene strele, grmé sablje ob čeladah, treskajo jeklena kopja po neznanem 95 polji v sredi zemlje plavske. Črna zemlja je bila pod kopiti s kostmi posejana in s krvjó polita; kosti pa so žalost pognale po ruski zemlji. — Kaj mi šumi, kaj mi zvoní tako rano še pred zoro? — Igor svoje trume vrača; zakaj žal mu je svojega milega brata Vsevlada. Bili so se en dan, bili so se drugi dan: 100 tretjega dne opoldne pa so padla bandera Igorjeva. Tu sta se ločila brata na bregu bistre Kajale, tu je krvavega vina zmanjkalo, tu so dokončali gostijo hrabri sinovi ruski; svate so bili ponapojili, pa tudi sami poplegli za zemljo rusko.

Nagnjena je trava žalosti, in drevje se je otožnosti k zemlji 105 uklonilo; zakaj, bratje, že je nastala nevesela doba, že je puščoba vojske cvet prekrila. Sramota je prišla nad silo Daždbovega vnuka. Stopila je kakor devica na zemljo Trojanovo, zafrfotala z labudskimi perotami za sinjim morjem, za Donom frfotaje je zbudila razuzdane čase. Vojska proti poganom je po- 110 nehala; zakaj rekel je brat bratu „to je moje in ono je moje“, in začeli so knezi za male reči velik hrup delati in sami proti sebi vojsko kovati; pogani pa so od vseh strani zmagovaje prihajali na rusko zemljo.

O, daleč je sicer zašel sokol, ptice gonč k morju; ali 115 Igorjeve hrabre vojske ni mogoče več zbuditi. — Za njim zakričita Karna in Žlja, poskočita po ruski zemlji, požar razširjaje z ognjenim rogom. Zaplakale so ruske žene rekoč: Že nam ni moč več svojih milih mož ne z mislijo si zmisлити, ne s spominom jih pomniti, ne z očmi jih gledati, še manj pa ž njihovim 120 zlatom in srebrom pobrenketati. Zastokal je, bratje, tudi Kijev žalosti in Črnigov nadlog. Strah se razliva po ruski zemlji, žalost obilno teče sredi zemlje ruske, in knezi sami med seboj razprtije delajo. Pogani pa, ki so zmagovaje rusko zemljo napadali, pobirali so davek po ververici od hiše.

III. Igor ubeži Plavcem.

125 Skipelo je morje o polnoči. Vleče se deževje, kakor megla. Knezu Igorju Bog pot kaže iz zemlje plavske v zemljo rusko k očetovemu prestolu. Ugasnila je večerna zarija; Igor spi, Igor bedi, Igor v mislih polja meri od velikega Dona do malega Donca. Konj je pripravljen o polnoči. Ovlur zažvižga za reko, 130 veleva knezu razumeti; ali kneza Igorja ni! Krika je zabobnela zemlja; zašumela je trava; plavski šotori so se stresli; knez Igor pa skoči kakor podlasica v trstje in kakor beli pandirek na vodo; vrže se na brzega konja in spet skoči ž njega kakor bosí volk, in teče k logu Dončevemu, in leti kakor sokol pod 135 meglami, kedar si gosí in labude za zajutrek, obed in južino

ubija. Ko je Igor kakor sokol letel, tekel je Ovlur kakor volk, otresaje s sebe mrzlo roso; razpodila sta namreč svoja brza konja. — Donec reče: Knez Igor! ne malo se moreš zdaj ti ponašati, Končak pa se jeziti in ruska zemlja se veseliti. Igor pa reče: „O Donec! ne malo se moraš ponašati s tem, da si¹⁴⁰ zibal kneza na svojih valovih, da si mu zeleno travo stlal na svojih srebernih bregovih, da si ga odeval s toplimi meglami v senci zelenega drevesa; čuval si me kakor pandirek na vodi, kakor pribe na strugah, kakor črne rase na višinah. Tako ti ni tekla reka Stugna, ki je imela iz prva neobilen tok; pa po-¹⁴⁵ žrši ptuje valove razprostrla je svojo strugo nad grmovje. Mlademu knezu Rastislavu je zaprl Dnjepr temne bregove; joče se mati Rastislavova po mladem knezu Rastislavu. Žalovaje se je nagnilo cvetje, in drevje se je žalosti k zemlji aklonilo; pa srake niso krohotale. Za Igorjem jezdi Gzak s Končakom. Te-¹⁵⁰ daj vrane niso krohotale, kavke so omolknile, srake niso razbotale, samo plesale so po vejah. Detali s svojim pikanjem pot k reki kažejo, slavci z veselimi pesmami dneva svit napovedujejo. Pravi Gzak Končaku: „Če že sokol k gnjezdu leti, pa bova sokoliča razstreljala s svojimi pozlačenimi puščicami.“ Reče¹⁵⁵ Končak Gzaku: Če že sokol k gnjezdu leti, pa bova sokoliču krasno devico za ženo dala. In pravi Gzak Končaku: Ako mu krasno devico za ženo dava, ne bova imela ne sokoliča ne krasne device, in ptice naju bodo začele biti na plavskem polji.

Rekel je Bojan, oziraje se na Svetoslavlja, pesnika starega¹⁶⁰ časa Jaroslavovega in vladohlepnega Olga: Težko je biti glavi brez pleč, zlo je telesu brez glave, tako tudi ruski zemlji brez Igorja. Solnce sveti na nebu; knez Igor je v ruski zemlji Device pojó ob Dunaji; odmevajo glasovi čez morje do Kijeva. Igor jaha po Boričevem k sveti bogorodnici Pirogoški; krajine¹⁶⁵ se radujejo, mesta se veselé, pesem prepevaje starim knezom in potem mladim. Peti tudi mi moramo: Slava Igorju Svetoslaviču, silnemu turu Vsevladu, Vladimirju sinu Igorjevemu. Zdravi knezi in njihova družina, ki se borijo za kristijane proti trumam poganskim! Slava knezom in tovaršem. Amen. ¹⁷⁰

M. Pleteršnik.

175. Deseti brat.

(Odlomek iz 2. in 3. poglavja.)

I.

Med raznimi pogovori pridata na travnik. Pri poti je stalo na samem košato lipovo drevo, ki je fantastično molilo svoje goste veje v tiho krasno mesečno noč. Na zapadu se je videla

s hriba prijazna lučica izmed sadnega drevja, grajske strehe
5 so se v mesečini svetile. Mladenča so zopet obšle prijetne in
otožne misli vred, ko je zagledal svoje novo stanovanje pri
tujih ljudéh.

Ozek pa dolg travnik se je raztezal po dolini. Razun lipe
je rastlo samo še gosto vrbovo grmičje ob malem šumečem po-
10 toku, ki se je zvijal ravno mimo krasnega drevesa. Pod lipo,
ktere deblo bi bila komaj dva moška obsegla, bila je okoli in
okoli napravljena klopica in tla so bila razbojena, očiten dokaz,
da je Spak resnico govoril rekši, da hodijo dostikrat le-sem
grajska gospoda. Prijazna sprehajališča imam že, da bi le še
15 vse drugo dobro bilo, mislil si je Lovre.

„Sitno je po noči priti; ali ne bi mogel tod v kaki krčmi
prenočiti?“ praša Loyre.

Ko odgovora ne dobi, obrne se nazaj in pogleda za Mrti-
nom. Nikjer ga ni bilo. Lovre si ni mogel razložiti, ni kam, ni
20 zakaj, ni kedaj mu je izginil. Ostalo mu ni družega na izbiranje,
kakor po belo potresenem poti v grad jezdit, ktere ga je imel
pred očmi.

Na Slemenice ga je peljala pot proti zadnjemu majhno
navkreber. Grajsko poslopje je bilo precej prostorno, štirivoglato
25 in v dva gorna (stropja). Da-si ravno je bilo zidano, kakor se
je iz stavbe dalo soditi že v novejšem, to je ne v srednjem
veku, poznalo se je vendar, da so stavitelji malo v mislih imeli
take čase, v kterih je dobro, če se dom dá braniti. Zató je
okrog in okrog spodnji del zida imel obliko male trdnjave in
30 majhna jako zamrežena okna. Gosto sadno drevje je rastlo okrog
in okrog gradu po hriben; samo proti severju je bil svet nekaj
bolj kamenit in gol. Zato so tam stali hlevi in druga gospodarska
poslopja. Zadej se je svet naglo vzdigoval do strmega holma,
na kterem je Kvas na hiter pogled zapazil rogovilasto zidovje,
35 razsip stanovanja nekdanjih gospodov na Slemenicah.

Luč, ki je gorela v gradu od zdolej in v prvem nadstropji,
prepričala je Kvasa, da še družina in gospoda ne spé.

II.

Prišel je pobič lep in mlad;
Pa kaj mi je prinesel,
Prašala ga nisem, povedal mi ni.

Narodna pesem.

V zgornji sobi slemeniškega grada je bila mala družčina
okrog omizja zbrana, ktero hočemo bralcu bolj na tanko predo-
čiti, kar se tim laglje zgodi, ker je ni bilo več ko pet glav:
gospodar z ženo, hčerjo in malim sinom, pa Marijan Piškáv, sin

sosednjega lastnika na pristavi Polesku, komaj četrť ure od 5
Slemenic.

Benjamin G* je bil meščanske rodovine; ni mogel torej ošabno šteti plemenitih prednikov, ki bi si bili v boji tako ali tako čast pridobili, tudi niso bili njegovi prededje še tako dolgo naseljeni na Slemenicah, da bi bil mogel gospod Benjamin svoj 10
pridevek v starem kronistu Valvazorju brati. Pa imel je devet oralov zemlje, lepe bukove gozde, precej velik nograd, osem parov konj in celo čedo rogate živine — in to je bilo, s čimur se je grajščak več ponašal, kakor bi se bil mogel sklicevati na „šestnajst kolenov slovečih prededov“ kakor plemenitniki znane 15
severne dežele. Ko se naša povest začenja, bil je Benjamin že čez petdeset let star, kar so sem ter tje osiveli lasjé pričali; vendar čisti zrak, v katerem je živel od svojega dvajsetega leta, kar je šole popustil, ohranil mu je bil še neko mladenško krepost, vsled ktere je svojo nenavadno visoko postavo še vedno 20
po koncu nosil. Obraz njegov je bil večidel vesel in to je veliko pripomoglo do tega, da lica in čela niso razorale tiste črte, ktere nam človeka starejšega delajo, kakor je v resnici. Nočemo segati v njegovo življenje nazaj, tu povemo le dve reči, namreč da je bil precej po zgodnji smrti svojega očeta vzel svojo zdanjo 25
ženo, še bolj miroljubnega značaja ko on, dalje pa da je dolgo, ktere mu je bil oče zapustil, s tem poravnal, da je staro opuščeno pristavo Polesek z nekaj zemljiščem vred nekemu priseljencu, do tačas neznanemu gospodu Piškavu prodal.

Roditeljema nasproti je sedela deklica, stara kacih tri in 30
dvajset let. Manica je bila prvorojenka in edina sestra mlajšega brata, komaj devetletnega Balčka. Postave je bila bolj očetove, kajti prej bi jo bil človek imel za veliko kakor majheno. Iz modrih oči je sijala neka mila neskrbna in malomarna melanholija, ktera je blede lice še veliko lepše delala in skoro morala 35
vsacega nekako čudno geniti. Njena rudeča usta so se le malokedaj nasmehnila. Pa ne morda zavoljo tega, da bi bila kaka skrivnost morila deklici mlado srce, to ne; sama ni vedela, zakaj se jej včasí smejati ne ljubi, ko se drugi smejó; sama ni vedela, zakaj ni vesela, da-si ravno si je morala izpovedati, da jej ne 40
manjka ničesa. Oče je mislil, da izvira ta lastnost od tod, ker preveč bere; pa ker je ljubil svojo edino, izmed štirih rojenih pri življenji ostalo hčer neizrečeno, zato jej ni hotel veselja kratiti s kako prepovedjo. Gosti lasjé kostanjeve barve nad visokim čistim čelom, pravilno ustvarjen obraz in cela zrast jej je dajala 45
nežno, čeravno ne posebno lepoto. Bila je nekaj časa v mestu, večí del svoje omikanosti in vednosti pak si je pridobila z lastno pridnostjo.

Razun domačega, še nedoraslega sina je sedel na koncu mize kacih devetnajst let star mladeneč, Marijan Piškav. Imel 50

je eno tistih obličij, ki po eni strani lahko veljajo za lepa, po drugi pa se lahko o njih reče, da jim še nekaj manjka, česar se ne moremo domisliti. Zdravega, životnega mladenčca je vsak na prvi pogled ugenil iz tega obraza; nasproti pak bi bil moral
55 tisti, ki trdi, da se človeku z obraza bere, kako živi in misli, soditi, da je življenje in mišljenje Marijanovo kaj enolično. In res bi se tu posebej ne bil zmotil. Kakor sosed je bil skoro veden in večer gost na Slemenicah.

Sredi mize je gorela voščena sveča, in okrog svečnika so
60 ležale raztrošene kvarte.

„Ali jih ne vržemo še enkrat?“ praša mladenec in zbira posamne podobe.

„Jaz sem se že naigrala“ reče Manica in potegne knjigo bliže. Videlo se je, da bi bila rajša brala.

65 „Kako moreš ven in ven v bukve gledati? Ves dan si v nje zamaknjena in še na večer se jih ne naveličaš“, pravi Marijan. Ker je bil v prvi mladosti njen tovarš v igri, torej star znanec in skoro bolj na Slemenicah domač ko na domu svojega očeta, zato jo je tikal.

70 „Jaz sem že tudi djala, da bi bila Manica doktor postala, ko bi bila Balček“, pravi mati na to.

„Ali jaz ne bom doktor postal, mama?“ praša deček.

„Ti si premalo priden, vse drugo ti je bolj mar ko bukve“, pravi mati. „Le počakaj, kedar učenik pride, ta te bo že nagnal,
75 da se boš pridnejše učil, ko si se do zdaj.“

„Učenik te bo ostro držal“ reče Marijan, da bi dečka podražil. Balček je verjel, naslikal si je v domišljiji učenika starega, grdega, ki ga bode uhljal in lasal, kakor je v vaški šoli videl, da šolmošter lasá kmečke fantine, in na jok so se
80 mu nstnice napravile.

„Nič ne verjemi, Baldwinče! Če boš priden, ne bo ti nič žalega storil novi učenik. Midva se bova vkup učila“, pošepnila je sestra bratcu na uho in mu z lepo ročico pogladila ramene kodraste lase z lica.

85 „Kedaj pa pride?“ praša Marijan.

„Danes bi bil imel že tu biti, kakor mi je pisal moj prijatelj profesor v Ljubljani, ki mi je to reč oskrbel. Bojé, da je izvrsten mladenec in bil eden najpridnejših učencev“, odgovori gospodar.

90 „Dobro bo to!“ pravi Marijan. „Da bi le kaka mevža ne bil, imel bom potlej vsaj tovarša na lov. Lisic je letos dosti, v vasi doli je ena že precej kur odnesla. Pred sinočnim sem je bil šel čakati, dve uri sem na prelazu sedel, na zadnje pak mi je bilo dolgčas po noči samemu prežati, zebsti me je začelo,
95 obesil sem puško čez pleča in sem šel spat. Ko bi bil še enega imel, pa bi bila lepega lesjaka dobila. Tudi zajcev je letos dosti,

Bog vé kako je to, da je letos tako srečno in rodovito za žival.“

„Lovec ste, morali bi vedeti, da zató, ker je bila lanska zima prav gorka in je torej spomladi bilo veliko zaroda“ razlaga¹⁰⁰ gospod Benjamin.

„Ali letos bode velik sneg.“

„Bog vé, morda pa ne“, odgovori gospodar ter se nasloni na stol.

„Gotovo, jaz vem da bo“, trdi mladeneč, „gob je bilo¹⁰⁵ letos vse polno, lešaj po hrastji je dolg zrastel, dežja je bilo malo po leti, žrjavi so že leteli — —“

„Bežite, iz tega vsega se ne dá nič posneti. Vi morate bolj pametno misliti. Pustite vraže Mrtinu Spaku in kmetom¹¹⁰ doli v vasi.“

Manica ni poslušala tega pričkanja, odprla je bila knjigo in jela brati, mati pak je imela z nekim šivanjem opravke.

„To niso vraže“ ugovarjal je in bil ravno namenjen svoje prepričanje dalje razpeljevati, ko pogleda hišina, stara Urša, v sobo in pri pol odprtih durih naznani, da je nek gospod prišel,¹¹⁵ ki bode najbrž hotel čez noč ostati.

„Kdo bi pač po noči prišel?“ djala je gospa, hitro svečo prižgavši.

„Nima biti kdo drugi, kakor učenik, saj ima danes priti, najbrž se je na poti kako zamudil. Daj napraviti sobo, večerjo¹²⁰ in kar je treba, grem jaz doli.“

Rekši vzame gospod Benjamin luč svoji ženi iz roke in odide.

„Kakošen je ta gospod?“ klical je strežajki Marijan.

„Ah gospod, mlad je in lep, prav lep“, djala je Urša in¹²⁵ še enkrat pomolila glavo v izbo. „Prijezdil je in deseti brat je ž njim prišel; to pomeni, da je srečo v grad prinesel.“

„To ti je lepa družčina, kaj ne Manica, gospod učenik in capin deseti brat!“ In kakor bi se bil Bog vé kako bistroumuo odrezal, smejal se je mladi gospodič na vse grlo.¹³⁰

„Kaj ni Mrtinek takov človek kakor mi? Kaj si more, če ima malo menj pameti véasi. Tudi reveža ne smemo zaničevati. Morda je on boljši ko kdo drugi.“

Po stopnicah so se zdaj čuli koraki in Lovre Kvas je stopil s grajščakom v sobo.¹³⁵

„Le otresnite se teh premislikov“, govoril je gospodar, „tukaj smo na kmetih in sami domači. Ne gledamo vnanjosti in formalnosti, sploh boste nas našli kmečko priproste in malo meščanske navade v hiši. To vsak vé, da se človek po poti upraši in utruji, vsedite se!“¹⁴⁰

Po tej prijazni domači sprejemi je bilo Lovretu nekako dobro pri srcu, in ko se je hotel izgovarjati, da je tako pozno

na večer prišel in morda zaradi tega neprijetnosti napravil, ni mu dal gospod Benjamin še besede izgovoriti in ga je precej 145seznanil s pričujočimi in svojo ženo, ki je preskrbevši potrebne reči zopet v sobo prišla. Malega Balčeka je naglo minil strah, ko je videl, da učenik ni nikakor tak, kakor uni stari doli pri fari. Ko ga je celó tako prijazno pogledal in mu obljubil, da bosta gotovo prijetla, ker vé, da bode priden učenec, razbistrilo 150se je popolnoma dečkovo obličje in ogledal je svojega prihodnjega učenika od nog do glave.

„No gospod Kvas!“ spregovori grajščak, ko je prebral Lovrova spričevala in priporočilno pismo od svojega nekdanjega prijatelja in Kvasovega profesorja, „iz vsega vidim, da je res- 155nično, kar sem že prej od vas slišal, predno sem vas poznal. Preverjen sem, da če je komu mogoče našemu Balčku glavico zdramiti, bodete jo vi. Gledite in prizadenite si, da vam bode vsaj malo podoben nekdanj, in prepričali se boste, da bova s seboj zadovoljna.“

160 „Glavo ima dobro“, pristavi mati in ljubeznjivo pogleda na svojega ljubljenca, „lahko se bode učil, samo — —“ hotela je reči: malo razposajen je včasih; ali ko je videla, kako jo je sinček za obleko cukal in proseče ozrl se va-njo, naj ga ne zatoži, nasmejala se je in ni končala stavka.

165 „Jaz si bom gotovo prizadeval na vso moč, da storim svojo dolžnost, in ker ima moj gojenec, kakor milostljiva gospa pravijo, dobro glavo in vem, da bode priden, imam najboljše upanje, da bova v dveh letih precej daleč prišla“, reče Kvas.

„Samo dve leti ste namenjeni pri nas ostati?“ praša 170gospa.

„Da, dve leti, potem bi rad šel na više šole, kar bi bil že zdaj storil, ko ne bi bil imel nekih ovir, ali da naravnost povem, materijalnega pomanjkanja in malo slabotnega telesnega 175zdravja.“

180 „To je zató, ker ste bili vedno v ozidji in ste se morda preveč trudili z ukom in podukom, kar se vé da ne tekne zmerom tako telesu kakor duhu“ djalo je gospodar. „Ali tu pri nas na deželi imamo ves drug zrak kakor v mestu, zató boste pri nas zdravi ko riba in ker ste mladi, ne odide vam univerza, 185tudi če se pogodimo s časom še za dalje.“

„Boste videli, gospod učenik!“ spregovori Manica, „da pri nas ni tako dolgočasno življenje, kakor si morda mislite in kakor se vam je na prvi pogled zdelo. Sosebno ker ste po noči prišli, niste videli, kako lepo okolico imamo. Tukaj pri nas se boste 185učili lahko naravo in ljudi poznavati; zakaj po mojih mislih je malokje toliko originalnih nevsakdanjih značajev ko v našem okrožji. Če Bog da, privadili se boste tako našega življenja, da ostanete tudi več ko dve leti.“

„Beži no, Manica!“ djal je Marijan, ki je bil med tem kakor doma veliko pipo izvlekel in tobak napravil, neprašaje za190 nikako devoljenje in vstal, „misliš, da je gospod Kvas — tako se menda pišete če sem prav razumel — ravno tak ko ti, da se mu bo ljubilo cele ure poslušati neumnega brujavsca desetega brata ali pa Kerjavlja tiste prazne kvasiti ali tiste nore pesmi peti ali kamnoseka Matijka ogledovati, kako v leščevji sedi in195 nič ne govori, beži! Midva bova rajša hodila rakov lovit, zajcey gonit, lesjaka čakati. Pa se bomo že še zmenili, deset je ura. Lehko noč!“

Rekši odide Marijan. Lovre je iz vsega predomačega obnašanja mladenčevega sodil, da je najbrž Maničin ženin, da-si200 ravno se je čudil, kako nasprotno mišljenje se vidi med njima. Ni si mogel reči, da bi mu bil mladenec po všeči, zato tudi precej za prvega ni imel pravega sočutja do njega. Bil je malo v zadregi, ko ga je gospa prašala, kako mu kaj sosed dopade.

Govorica se je pletla še nekaj časa o raznih rečéh. Po205 večerji pak, katero je bila nova njegova gospodinja hitro za-nj pripravila, razšla se je družina spat in Lovre je dobil prijazno sobo z razgledom na vrt. Svoje reči je našel že tam. Da-si ravno truden, vendar ni šel popred spat, predno je vredil in razložil knjige in obleko, ktereга vsega blaga žalibog ni imel ve-210 liko. Izbica in pohištvo je bilo priprosto, ali Lovre še v svojem življenji ni imel tako prijaznega in prijetnega stanovanja.

Premišljeva je razne skušnje in dogodke današnjega dneva vleže se v mehko posteljo s sladkim občutkom trudnega človeka, ki je dan preživil popolnoma zadovoljen z njegovim koncem.215 Komaj nekaj ur popred so ga še obhajale bridke misli, tožil je nad svojo osodo, ki mu ni dala veliko več ko revščino, ki ga je drvila že blizo od praga njegovih želj k tujim ljudém, — in zdaj je bil srečen, kajti vedel je, da so ti tuji ljudje dobri. Že davno je bil odpravil svojo kratko večerno molitev, pa zaspati220 ni mogel, težko ga je stalo misliti nocoj na milo svojo staro mamico in na Boga, razne podobe, ktere je po dnevi imel pred očmi, vrstile so se mu v spominu. Ko je naposled zadremal, vezale so se te misli v čudne sladke sanje.

Ko se je Lovre drugo jutro zbudil, bil je velik dan. Solnce225 je prijazno sijalo skoz njegovo okno. Čudil se je, kako da je tako trdno in dolgo spal, kar ni bila sicer njegova navada. „Ljudje si bodo mislili, da sem Bog vé kak zaspanec in nemarnež“ djal je in naglo na noge skočil. Ura je bila že osem. Obleko je našel očejeno in pripravljeno. Hitro se opravi in odpre okno. 230

Zdaj še le je mogel natančneje ogledati kraj in lego gradu, svojega novega stanovanja.

Slemenice so stale na nizki višini. Vrt z gostim sadjem preraščen, ktereга je sinoči le na pol videl, razprostiral se je

235po rebri posebno lepo na južno stran. Precej za vrtom pa se je začel travnik ob obeh platéh malega potoka, ki se je daleč po vedno oži dolini med vrbovimi grmi vil in bleščal v jutranjem solncu. Tudi velika samotna lipa, ki je ponosno na samem raztezala široko razraščene veje, dala se je s strani zapaziti.

240Konci dolzega žleba se je potok nalival v širok ribnjak, ki je bil malemu jezeru podoben. Na obe platt ribnjaka pa se je vzdigovala strmina, na desni strani gosto preraščena, na levi pa gola, kamenita tje do vasice, ki se je na vzvišenini stojé okolič kaj lepo podajala. Med gradom in vasjó je bila majhna

245podružna cerkvice z ograjenim pokopališčem, ktero so bili nekdanji slemeniški gospodje postavili. Proti vzhodu čez vrt in čez travnik pak je Kvas videl posamno večé domovje; vendar ker je stálo tik hoste in se ni veliko videlo iz drevja, zató ni mogel razsoditi, ali je hiša premožnega kmečkega moža ali pa

250gradič. Visoki mecesni in redno nasajene lipe so kazale na gradič. To je bil Polesek. Ko je tako skozi okno gledal, zapazil je desetega brata, bosega in opravljenega ko včera, ki je izza konjskih hlevov prignal konja, kterege je on včera jezdil. Imel je veliko batino v roci in ker je konj počasno stopal, vsipaval

255ga je neusmiljeno prek reber po dolgem. Prišedši mimo okna je zagledal Kvasa, namežikal z očmi, na čuden smeh široka usta raztegnil in zavpil: „Dali so mi gospod, da bom zver tiral Peharčku nazaj, hi! Pa ta božja stvar tako hodi ko polž na vlak. Kerjavlju jo bom dal na popravo, tako-le!“ Pri zadnji

260besedi zopet loputne z grjačo po konji. Kvas ni vedel, ali bi se smejal ali jezil nad neusmiljenim človekom, kterege je še nekaj časa z očmi lovil.

Stara hišina je pokukala v izbico in vidé, da je vstal, poklicala ga k zajutreku, ki ga mu je na mizo postavila. Ob

265enem mu je pravila, da so drugi že zunaj, „gospod pri ljudéh, ki češplje tresejo na gornjem vrtu, gospa na sušivni jami in gospica doli po vrtu hodijo.“

Četrť ure potem je bil tudi Kvas na vrtu.

J. Jurčič.

176. Pan Podstóli.

(Ign. Krasicki.)

I.

Ko sem nekoč ob žetvi potoval, primerilo se je, da sem se vozil skozi ljudnato, zidano vas. Spazivši čedno krémo, zavijem va-njo, da bi v njej prenočil, če prav je bilo še daleč do solnčnega zahoda. Ko poprašam krémarja, kdo je gospodar tej vasi,

odgovori: Gospod Podstoli. Kdo je sezidal to krčmo? Gospod 5
 Podstoli. Kdo je napravil tako dobri nasip? Gospod Podstoli.
 Kdo je naredil most črez reko? Gospod Podstoli. Ob kratkem,
 cerkev, graščina, pristava, žitnica, pivarnica, celó kmečke hiše,
 vse to je bilo delo enega človeka, in ta je bil gospod Podstoli.
 Neizmerno me je mikalo seznaniti se z njim; ali bal sem se, 10
 da bi mu bil nadležen; toda krčmar me je zagotovil, da sprejme
 gospod Podstoli vsacega rad. Že je bilo solnce v zatonu, in
 večer je bil lep, ko sem, sprehajaje se po nasipu, zagledal
 človeka v beli dolgi suknji, ki je šel proti meni. Okoli pasa je
 imel jermen, na glavi širok slamnik, v roci prosto palico. Ko se 15
 približa, ter opazim resni obraz, rudeča lica, sive brke, po-
 mislim, da to mora biti gospod Podstoli. Srečava se in po prvem
 pozdravu rečem: Izpolnila se mi je vroča želja, da sem se na-
 meril, kakor menim, na gospodarja te-le vasí; ne morem zamol-
 čati, da se jako čudim vsemu, kar tu vidim, še bolj pa, ker 20
 sem zvedel, da je vse to vaše delo, vaš trud. On se je zahvalil
 za moje dobro mnenje, in ker nismo bili daleč od vrat, povabil
 me je k sebi.

Prostorni dvor je bil ograjen z visokim koljem; obsajen je
 bil povsod z brhkimi vrbami, na sredi pa so stale štiri košate 25
 lipe, pod vsako rušnata klop, v sredi med njimi pa kamenena
 miza. Na desno je bila lepa kuhinja z izbami, kakor sem opazil,
 za družino; na levo konjak, kolnica, na strani zidana shramba
 z mrežami in veternicami na oknih, ujej nasproti pa žitnica.
 Hiša sama je bila lesena, na čvrstem, precej nad zemljo vzdig- 30
 njenem zidu. V sobi, kamor me je peljal, stala je na sredi
 miza, pokrita s turškim pogrinjalom; pri vratih je bila postrežna
 miza polna podčrašnic, čaš in vrčev, srebrenih in zlatih; vratom
 nasproti je visela slika kralja Ivana. V drugi, ne manj pristojni
 sobi najdeva gospó; vezla je, kakor sem pozneje čul, plašč za 35
 cerkev. Vstala je precej s stola ter me pozdravila; potem se
 obrne k možu, prime ga za roko z onim milim nasmehljajem,
 ki ga ne more naučiti šega, in reče, da pridejo na večer otroci
 iz šole domú. Komaj je to izustila, kar stopijo sami z učiteljem
 v izbo. Starši ni mogel imeti več nego šestnajst let, drugi je bil 40
 za leto mlajši.

Kmalo potem je bila večerja; sedli smo k mizi gospodar,
 otroci, učitelj, jaz, hišina, neka priletna gospá in dva očeta 45
 reformata. Pri večerji smo govorili, kakor je to navadno pri
 prvem spoznanji, o nevažnih rečéh. Ko smo vstali, reče mi
 gospodar, da je pridržal staro navado svojih dedov, po večerji
 moliti z družino. Odidemo torej v kapelico, in po končanih li-
 tanijah, ko smo se vrnili, razgovarjali smo se do desetih; tedaj
 pa me je gospodar odpeljal v mojo spalnico. Dobil sem dve
 mali, ali pristojni in čisti izbi, katerim ničesar ni manjkalo. 50

Pred odhodom me povabi gospod Podstoli, naj v njegovi hiši nekoliko počijem in se oddahnem, če nimam ravno silnih opravil; ostati morem pri njem, dokler bočem. Opravilo, zaradi kterega sem potoval, ni bilo nujno; hiša je bila taka, kakoršne sem si 55 že davno želel; zato sem se dal lahko pregovoriti, in obljubil sem ostati nekoliko dni.

Čeravno je bila prav dobra postelj, vendar dolgo nisem mogel zaspati, tako so mi rojili po glavi razni prizori celega dneva. Sklenil sem, kolikor bo mogoče, izprašati gospodarja, kako 60 je mogel stanujoč na selu toliko storiti, in kako kot kmetovavec stoji tako dobro. V teh in enakih mislih zaspim. Zjutraj me zbudi petje v kapelici; ker sem hotel dati dober zgled, oblečem se hitro in odidem k službi božji. Po končani molitvi smo pili kavo. Gospod Podstoli, nevajen te pijače, popije zdelico jube, 65 in ko se pripelje lehek voz na dvorišče, povabi me s seboj in odpeljeva se na polje.

Žito je bilo že zrelo, in kokor sem mogel soditi po polnosti klasja, bila je nada, da bo zrnja obilo. Z veseljem je ogledoval gospod Podstoli svoje njive, ki jih je oko komaj moglo 70 preseči in ki so bile pokrite z žitom vsake vrste. Te rodovitnosti nisem mogel pripisati nenavadnemu vplivu zraka; pri sosedih namreč je bila dosti slaba, čeravno na enaki zemlji. Ko sem se temu čudil, reče gospod Podstoli: Lastnost zemlje in pa vpliv zraka sta res poglobitna pogoja dobre rasti; ali vendar-le 75 mnogo stori trud, pridnost in znajdenost gospodarjeva. Zemljo mora najpred dobro spoznati, kdor hoče od nje imeti korist. V malem obsegu so večkrat različne vrste zemlje, in vsako žito se mora sejati v zemljo, ki mu najbolje godi. Sploh to vedó gospodarji, ali ne trudijo se dovolj, da bi prav spoznali 80 svoje polje. Nauk gospodarski, reče dalje, ni tako lehek, kakor se dozdeva; morebiti zahteva več pazljivosti in premissljevanja nego kateri drugi, gotovo pa več marljivosti in urnosti nego vsi drugi.

Slišal sem jih mnogo govoriti o gospodarstvu, videl sem 85 jih mnogo gospodariti. Nekteri želé izrednih reči; da dosežejo ta namen, rabijo nenavadne, nepreskušene pomočke; drugi, preveč nepotrpežljivi, hočejo prisiliti narav; tretji bi iz lakomnosti radi imeli dobiček brez stroška; najgorji pa so zadnji, ki ne vedoči, kaj je vas, v svojih mestnih pisarnicah hočejo biti po- 90 stavodajavci kmetijstvu. Njihova pravila so zunaj lepa, znotraj slepa.

V vsakem nauku, v vsaki umetnosti, v vsakem poslu se moramo otresti prenapetosti. Zlo delajo oni, ki celo kmetijstvo osnivajo na sami teoriji; ali tudi onih ne moremo hvaliti, ki 95 zaupajo samo praktiki. Po srednji poti je treba hoditi med temi krajnostmi. Jaz ne zametujem sveta mojega kmeta, temuč svojo

znajdenost združim z njegovo skušnjo; včasih pogledam tudi v knjigo. Res da nimamo mnogo dobrih, ali reči ne moremo, da so vse slabe.

Večidel si pisatelji o gospodarstvu, kolikor sem jih bral,¹⁰⁰ prizadevajo, da s pripovedanjem nenavadnih reči čitatelja zabavijo, ali pa bolje rekoč prevarijo. Dobra so njihova pravila, toda le za one, ki na majhenem zemljišču hočejo delati gospodarske skušnje. Poznal sem gospoda, ki je, gospodarčič po knjigi, prišel tako daleč, da je pridelal dvakrat toliko, ko njegovi so-¹⁰⁵sedje. Ali kaj se je zgodilo naposled? Jel je računati, koliko ga stoji v knjigi predpisana priprava gnoja, zemlje, novo orodje, njegova polomljivost in zatorej popravki, izguba časa, velika dnina, in začudil se je, ko je našel, da je njegovo krasno žito bilo manj vredno, nego strošek za-nje, in da so sosedje dobili¹¹⁰ polovico več, nego on s svojim dvojnim pridelkom. Ali to še ni vse. Presilil je polje s skrbno obdelavo; žito je dobro kazalo, ali bilo je mnogo slame, zrnje pa je bilo v klasji slabo. Bil sem pri obdelovanji, bil sem pri žetvi, bil sem pri mlatvi; prišedši pa domu sem zapisal to-le za spomin v koledar: kdor hoče biti¹¹⁵ dober gospodar, naj se ne zanaša preveč na-se, naj pa tudi drugim ne verjame slepo.

II.

Besede gospoda Podstolega so se mi dosti dopadle; vendar se mi je pozdevalo, da cikajo na pristranost, ktere se selski gospodar ne more lahko iznebiti gledé davnih, času manj pri-¹²⁰mernih praktik. Djal sem torej sam v sebi: Ni dovoljno slušati, kar on sploh o gospodarstvu govori; izvedeti moram, je li njegovi sreči vzrok srečno naključje ali znajdenost obrtnijska. To sem premišljeval, ko sva se pripeljala domú okoli enajstih, ko je solnce začenjalo dobro prigravati. ¹²⁵

Odpelje me gospod Podstoli k gospej. Mislim sem, da jo najdem v riznici (oblačilnici), ali bila je že popolnoma oblečena. Gospod Podstoli, opazivši, da se čudim, kakor nejevoljen reče soprogi: S svojo nespodobnostjo ste se zamerili našemu gostu, milostiva gospa Podstolova! Vaše gospostvo mora namreč¹³⁰ vedeti, da po novi in zatorej dobri šegi ima žena naslov po stanu in časti svojega moža. Za kralja Leška se je moglo reči: Moja žena! Ali za kralja Leška smo bili barbarji. Zamerilo se je gospodu vaše gospostvo, milostiva gospa Podstolova, ker je vaše gospostvo našel ob desetih že oblečeno. Pa tudi meni ste¹³⁵ se zamerili. Ko bi vas bila našla midva v riznici, bilo bi mogoče, dati vam mnogo lepih svetov, koliko se mora rabiti belila, črnila, rudečila, modrila. Na priliko, kako se z rudečilom oživi oko, s črnilom povečajo obrvi, z belilom izgadi koža, z modrilom zaznamnuje tek tenkih žilic. Ali še bolj se vam bo za-¹⁴⁰

merila, gospod, reče dalje meni, če vam povem, da je milostiva gospá brez obzira na nježno kožico, danes že obiskala krave, gosi, race, kokoši in pa živinčeta, ki jih ni spodobno imenovati pred lepo in nježno gospódo. Bila je v shrambi, kamor
 145 se niti hišini ne spodobi iti, in učila je hčer delati, ker noče, da postane „madama“.

Na glas se zasmejemo vsi tej peroraciji; a ker je odbilo že ednajst, odidemo v lekarnico; tam je gospod Podstoli izmed neštevilnih vrst žganjic, slaščic in omak izbral nektere; ker pa
 150 jaz nisem bil vajen te pijače, pil je žganjico on z očetí reformati. Na to pride še župnik, častit starec, ter se njim pridruži.

Šli smo kosit. Jedi niso bile umetne, ali tečne. Bilo je do- brega mesa, mastnih kopunov, izvrstne bravine. Postavili so pred mé starega, čistega, zelenkastega vina, one redke in pa
 155 drage vrste, ki ga zovejo broskvin. Gospod Podstoli je pil medico. Skrčilo se je nekoliko moje dobro mnenje o njem, ko zagledam to nespodobno pijačo na njegovi mizi. Ponevedoma se začne govorica o medicí, in gospod Podstoli reče: „De gustibus non est disputandum“, to je star pregovor; tudi medica ima
 160 svojo slast za one, ki so se jej privadili. Ko se izčisti, izgubi veliko moč, ki jo ima, pa postane prijetna, zdravju neškodljiva pijača. Če se zmerno pije, pospešuje prebavo, in krvi ne vžiga tako, kakor vino. To je, kar more zagovarjati pitje medice gledé vkusa in pa zdravja. Ali mnogo važnejši so vzroki,
 165 ki silijo nas, Poljake, da rabimo to pijačo. Ona se ne vvaža k nam, in če je Bog dopustil, da jo dobivamo od naše zemlje, naših bucel, našega drévjá, našega cvetjá, grešil bi proti hvaležnosti, kdor ne bi vžival domačih darov. Pravi rodoljub mora v vsaki, tudi v najmanjši reči imeti pred očmi blagor domo-
 170 vine. Tako so delali naši očetje; znali so tudi oni živeti, imeli so od česa živeti, in živeli so dobre; ali branili so se, kolikor mogoče, vvoznih pridelkov. Ko bi vedeli, ali pa bolje rekoč, ko bi hoteli vedeti, koliko škode dela Poljski vživanje vina, gnjusilo bi se nam kakor strup.

175 Bil sem nekoč pri računih državnih dačnic, in neznano sem se prestrašil, ko sem zapazil, da je sama dača od vvožnega vina dala nekoliko sto tisoč. Če odbijemo, kar so predstojniki spravili za-se, kar so trgovci skrivaj dovelkli, ostane vendar neizmeren znesek, ki gre iz domovine brez upanja, da bi
 180 se kedaj povrnil, ker nasprotno Ogrí ničesar ne kupujejo od nas.

Iz teh in pa tudi še iz družih vzrokov, ki bi se dali opomeniti, mora vsaki Poljak jako imeti v číslu medico, čeravno mu ni vkusna. Tako so tudi Angleži v svojem vkusu razvajeni kakor mi, in ker so bogatejši, zató jim je lože vživati po volji;
 185 vendar pa pijó svoj jabelkovec, ker je domač pridelek. Ko je gospod Podstoli jenjal govoriti, natočil sem si kupico medice.

III.

Vreme je bilo vroče, in ko smo se po kosilu pomudili nekaj časa v sobah, odidemo na vrt. Ko smo sedeli v senci, počne gospod Podstoli tako-le govoriti: Naši predniki niso ljubili vrtov: ali jaz zato ne pravim, da vrtov ni treba. Slepo posnemanje je¹⁹⁰ lastnost živine. Zatò ker moj ded, moj oče ni imel vrtov, ne bom si jaz posekal drevja. Kjer zdaj vidite moje brazde, tam so bile nekdanj konoplje in pa lan. Res da so lan in konoplje dober plod, ali pameten gospodar jim zna najti primerno mesto; vé, kaj mu služi na korist, vé, kaj mu je le za kinč in zabavo.¹⁹⁵ Zabave selske res da so mile, ali kdor bi se hotel zakopati v samo gospodarstvo, imel bi mnogo praznih ur na dan. Enoličnosti se oko preveč nasiti; treba mu je torej prememb, da se naveliča. Kdor misli, da bo od lepega vrta imel korist, ta se moti. Z znajdenostjo more izguba biti manjša, ali majhen gubi²⁰⁰ ček se mora posvetiti večji koristi, in ta je nedolžna in prijetna zabava. Povedal vam bom, gospod, kako sem svoj vrt zasadil, in kako zdaj ž njim ravnam.

Ker je treba dokaj časa, da se drevje posadi, pocepi in naraste, treba se je podvizati s sajenjem. To sem jaz storil,²⁰⁵ ko sem se nastanil v tej-le vasi. Kolikor koli mi je časa ostalo od drugih neobhodnih opravkov, obrnil sem ga na vrt. Našel sem zraven dvora dobro in primerno zemljo, in ker sem hotel, da se z lepoto združi korist, nisem zasadil nobenega drevesa, ki ne bi bilo koristno, in tudi te-le in pa druge lipe ne stojé tu²¹⁰ samo zaradi sence, ampak dajejo obilo hrane mojim bučelam.

Zasadil sem tudi murve in narasle so lepše, nego sem si mislil. To drevje je jako koristno, ker ima sad in ker z listjem brani svilode. Ž njimi se pečá moja žena, in že imamo vsako leto po kakih deset funtov domače svile. Nekoliko smo je po²¹⁵ slali v Gdansko in od ondo v fabriko. Dobili smo lep kos svilne robe, in to prvino našega pridelka smo posvetili gospodu Bogu za cerkveno obleko.

Kar se tiče razdeljenja vrta, potrdil sem se, da ima dovolj premembe. Nekdanji, tako imenovani laški vrti so bili tako²²⁰ razdeljeni, da ste, stopivši noter, na prvi mah mogli vse pregledati. Oči je nekaj časa lepi pogled očaral; ali ker se pozneje ni nič pokazalo, kar se ni videlo koj pri vstopu, postal je izgled zavolj prevelike pravilnosti neprijeten.

Bil je unkrat pri meni sin našega podkomornika, ki je bil²²⁵ ravno prišel iz ptujih krajev. Stopivši v moj vrt, reče, da je škoda za moj trud, ker je sedanji vkus popolnoma ovrigel nekdanja vrtnarska pravila. Ko sem bil na Angleškem, reče dalje, tam sem se še le naučil, kakovi morajo biti vrti. Angleški vrti nimajo drevoredov, ne gred, ne kanalov, ne vodometov; v²³⁰

kratkem, karkoli nahajamo drugod po vrtilih, tega tam ni, pa vendar so vrtili lepi in krasni. Kakovi vrtili so to? poprašam ga jaz. Sama narav, odgovori, brez vsacega prisadka: gozd, travnik, grmovje, griči, potoki; sem ter tje tudi žito raste. Vsaka pravnost, reče dalje, upira se prostim delom narave, stesnuje pogled in ne dopušča občutkom, da se razlijô. To so Angleži spoznali, ter so posekali drevorede, izrovali pušpan in ligustre, odpravili grede, na njih mesto pa so nasadili smreke, jele, hraste, lipe, sploh vse vrste drevja, ali brez umetnega reda tako, kakor jim narav sama kaže kraj. S to premembo so neznano mnogo zadobili; zdaj jih že povsod posnemajo, in prav je tako. — Ne tajim, rečem jaz, da je naravski izgled lep, da ga umetnost ne premaga; ali jaz zaradi tega vendar ne bom posekal svojih drevoredov. Različnost je duša vsake lepšave; naj torej ostane umetnost v mojem vrtu, a moj hrastov gozdič, moj lipov gaj, moji travniki, moja jezera, moji potoki naj se zovejo vrt angleški ali pa divje sprehajališče; jaz se bom zabavljaj s svojim vrtom, vrh tega pa bom imel brez stroškov to, na kar drugi neznano mnogo tratijo. Dopadel se je temu gospodu moj sklep, in razšla sva se v miru.

Beseda je nanesla, da smo začeli govoriti o šegi. Gospod Podstoli je djal: Nepremekljiva stalnost je znamenje slabega uma, nestalnost pa je vir šege. Upirati se sploh vsaki šegi, to je lastnost divjaka; ali pristojnega človeka vendar peče, da mora iti za drhaljo. Precej dolgo sem že na svetu, ali le primoran se držim šege, včasih sem se jej tudi uprl. Ali kaj se je dogodilo? To, da se je, končavši svoj okrog, vrnila zopet na ono mesto, od koder je bila izšla, in tako sem bil jaz nehoté po novi šegi. Dežele, kjer cvetó umetnosti, in kamor se plačuje ostanek naših dohodkov, delajo prav, da izmišljajo vedno kaj novega; mi siromaki pa bi se morali ogibati tega mamljenja in v vsem živeti prav zmerno. Obleka ne dela človeka, ali večkrat kaže, kaj je v njem. V povestnici čitamo, da so Aleksandra vélikega njegovi manj spoštovali in slavili, ko se je oblekel perzijski. Najgorši izmed rimskih cesarjev so bili izmišljevalci novih šeg; v starih časih pa je bil kraj obleke zmeraj enak, kakor to moremo videti na starih grških in pa rimskih kipih. Naša mladež se drži francoske šege, in že je tako navadna, da je v Varšavi, kjer sem bil poslanik, pri eni mizi med štiridesetimi lasuljami bil samo eden naravski čop, in ta je bil moj. Smešno se mi je zdelo, da sem bil sredi zemljakov kakor ptujec. Ne pripisujem obleki kakove notranje moči; vendar pa se mi zdi, da bi bilo bolje, ko bi se držali narodnega oblačila.

Če se ena reč zavrže, pa namesto nje izbere druga, mora biti nekaj boljšega v oni, ki se je izbrala, nego v oni, ki se

je zavrgla, sicer bi bila izbira nespametna. Ne odrekam francoski obleki lepote; ali nihče me ne bo prepričal, da domača ni primerniša in pa resneja. V vročih zemljah kratko oblačilo manjša vročino in lajša hojo; kjer pa je več mraza nego vročine, tam je dolga obleka potrebna zavoljo zdravja in ugodnosti; lepota je še le za tema dvema rečema na redu.

Kar se tiče resnosti naše obleke, ni treba dokazov, ampak samo zdravih oči. Isto bi se moglo reči o lepoti, ko bi hteli soditi nepristrano. Pomislimo tudi to, da zametavanje lastne obleke, pa prisvajanje ptuje kaže, da se ptuji pripisuje neka prednost; iz tega se izcimí počasi nemarnost, in na zadnje zaničevanje lastne domovine. Videvši včasih kterega staršega Poljaka, ki se je nedavno preoblekel brez namena potovati, brez službe v armadi, ne morem si kaj, nego moram ga manje čislati. Premišljuje, s čim bi opravičil to spremembo? S potrebo ne, ker ona govori proti njemu: z ugodnostjo ne, ker sem že rekel, da je naša obleka primerniša; z navado domačo ne, ker ta je ravno nasprotna. Stavim se v njegove misli, pa se moram na zadnje smejeti. Nočem dalje razlagati tega, da me nazovete fanatika; ali naj se vam zljubi enkrat nekoliko pomuditi se pri tej reči, pa boste videli, da se je iz tega neznatnega vira porodilo morebiti več zlega, nego bi si človek mogel misliti.

V. Mandelc.

Tretji razdel: Dramatika.

177. Devica orleanska.

(Predigra; Fr. Schiller.)

(Deželski kraj. Spredaj na desni kapela s podobo matere božje, na levi visok hrast).

I. nastop.

Tibo d' Ark. Tri hčere njegove. Trije mladi ovčarji, njih snubci.

Tibo d' Ark.

Sosedje dragi! dans Francozi smo,
Svobodni kmetje še in stare zemlje
Očetom nekda lastne gospodarji;
Bog vé, kdo jutro nam zapoveduje.
Zakaj povsod bandera premagljiva
Prostira Angličan; njegovi konji
Razphavajo francosko polje cvetno.
Pariz ga je dobitnika spoznal
In s krono staro Dagobertovo
Ovenčal roda ptujega mladiko.
Po lastnih mora bloditi državah
Bežljiv, obropan, naših kraljev sin;
Nasprot stoji v sovražnih trumah njemu
Najbliži stric in prvi pèr; njegova
Brezdušna mati clo je napeljuje.
Vasi goré in mesta krog. Viharno
Požiga, podrtije dim se bliža
Dolinam tem, pokojno še živečim.
— Tedaj sosédje, dans ko še zamorem,
Sem hčere preskrbeti v Bogu sklenil;
Potreba šibki ženski varha je
V nadlogah bojnih, in ljubezen zvesta
Pomaga vsako breme dvigniti.

(Prvemu ovčarju:)

Etjén! vi snubite Marjeto mojo;
Sosedno njive skup ležé, enacih
So srca želj. — To vtrdi dober zakon.

(drugemu:)

Vi tihí ste, o Klod Mari? Sramljivo
Luiza moja v tla oči pobeša?

Kaj bom razdiral, kar je zvezal Bog,
 Ker nimate se z blagom ponositi! 30
 Kdo ima blaga zdaj? Pohištvo, skedenj
 Sta vraga bližnjega al ognja rop —
 Le zveste prsi moža vrlega
 So bran krepák viharju tacih časov. —
 Njiv trideset oranja vsaki dam, 35
 S pristavo hišo, s čredo dvor — in kakor
 Je mene, tak vas blagodari Bog!

Marjeta (Jovano objemši.)

Očeta razveseli; Daj! naj sklene
 Današnji dan zakone srečne tri!

Tibo d' Ark.

Vse zdaj omislite! Želim, da jutro 40
 Poroko z nami cela vas praznuje.
 (Očideta oba para.)

II. nastop.

Tibo d' Ark. Jovana. Remon.

Tibo d' Ark.

Jovana! tvoji sestri, glej, ste vdani,
 Ste srečni, moje starosti veselje;
 Najmlajša ti si skrb in žalost za-me!

Remon.

Kaj moti vas? Zakaj jo kregate? 45

Tibo d' Ark.

Glej, vrli ta mladen'č, najpridniši,
 Doline naše krog in krog najjakši,
 Ti je namenil srce svoje zvesto,
 In snubi te, že teče tretja jesen,
 S ponižnimi željami, s srčnim trudom. 50
 Ledena, ostra se pa ti ogiblješ,
 In tako tudi druge vse ovčarje,
 Mladenče vse odvracaš in odganjaš.
 Ti si v obilnosti cvetočih let,
 Zdaj pomlad tvoja je, zdaj upa čas, 55
 Razširjeno života tvoj'ga cvetje;
 Al da cvetica bi ljubezni mile
 Iz njega vdarila in v prsih tvojih
 Rodila zlati sad, zastonj le čakam.
 Oj, po nikakem to mi ne dopada, 60
 Natore zmoto to pomenja težko!

Mi ne dopada srce, ko ledeno
In ostro se zapre ob letih čuta.

Remon.

Ne dalje, oče d' Ark! Po njenem bodi!
85 Ljubezen moje pametne Jovane
Je žlahtna, rabla cvetica nebeška,
Le sčasoma zori enaki sad.
Zdaj rada še prebiva na višavah,
Iz svobodne dobrave preseliti
70 Pod nizko, mračno streho se boji,
Kjer stiskata človeka skrb in tuga.
Iz dola gledam s tihim jo zavzetjem
Velikokrat, ko na visocih tratah
Telesa žlahtnega v krdelu črede
75 Stojí visokoravna, in poglede bistre
Pobeša na sirotne kraje zemske;
Tu videti prikazen višo menim,
In družih časov stvar jo v srcu cenim.

Tibo d' Ark.

To ravno je moj strah, to žalost moja!
80 Veselih družb se sesternih ogiblje,
Samotnih hribov išče in zapašča
Pred petelinskim petjem postelj svojo.
Ob uri groze, ko zaupno človek
Človeku druží se, umika se
85 V okrožje temno polnoči samotne,
Kot siva sova v zapuščene kraje;
Se samši vstopa na razpotje križno
In nagovarja sapo pustih brd.
Zakaj si le to voli vedno mesto,
90 In goni čredo svojo ravno sem?
Zamišljeno jo vidim cele ure
Sedeti pod druidskim dobom tam,
Katerega se srečni vsak ogiblje.
To je nevaren kraj; hudoben dub
95 Stanuje ob drevesu tem od nekdej,
Od krivoverstva starodavnih časov.
Možaki stari te soseske grozno
Pripovedavajo o njem dogodbe.
Neznanih glasov čuden hrup in šum
100 Se sliši sploh iz temnih vej njegovih;
Jaz sam enkrat večerne pozne ure
Po potu mim gredé sem tukaj videl
Sedeti dolgo grozovito ženo.
Iz gub debelih belega obleka

Mi je nasprot molila subo roko, 105
 Ko da bi klicala. Jaz urno mimo
 Hitel sem, Bogu dušo izročivši,

Remon (na sveto podobo v kapeli kazaje.)

Podobe svete blagodarna bliža,
 Nebeški mir okol prebivajoči
 Sem vodi vašo hčer, ne moč peklena. 110

Tibo d' Ark.

Ne, ne! Kar kaže se mi v strašnih sanjah
 V obrazih bridkih, brez pomembe ni.
 Sedeti v Remi sem jo trikrat videl
 Na zlatemu prestolu naših kraljev,
 Sedmerozvezden diadem bliščeč 115
 Na njeni glavi, v rokah njenih žeslo,
 Iz kega tri so bele lilje klile;
 In jaz nje oče, sestri nje obédve,
 Starosti vsi in kuezí, viši škofi,
 Ter kralj elo sam, smo se jej vklanjali. 120
 Od kod svitlost mi pride taka v hišo?
 Pomemba to je pada strašnega!
 Svarilne sanje tako pripodobno
 Razkrivajo mi prazne želje njene.
 Sram njene nižnosti jo je, ker Bog 125
 Jej život je obdal z lepoto mnogo,
 Prižgal jej v jasni glavi bister um,
 Čez tovaršice vidno jo povikšal,
 Zato redí napuh pregrešno v srcu.
 Napuh pa bil je angeljem poguba, 130
 In za-nj peklenški duh človeka zgrabi.

Remon.

Kdo od pobožne vaše hčere je
 Ponižniši? Ne služi ona vedno
 Z veseljem rada staršem, sestrama?
 Najimeditniše obdarovana 135
 Pa tiho in pohlevno na-se jemlje
 Najhujša opravila vboge dekcle,
 In čudno pod rokami njen'mi množi
 Se vam očitno čred in njiv bogastvo;
 Na vsem, kar se stori, prebiva vidno 140
 Nerazumljiva, preobilna sreča.

Tibo d' Ark.

Nerazumljiva sreča, res je! Groza
 O tej obilnosti mi ude stresa.

Ne več o tem. Molčim. Molčati hočem.
 145 Kaj bom črnil predrago dete lastno?
 Jaz družega ne morem ko svariti
 In za-njo moliti. Svariti pa
 Jo moram: Dreva tega se ogiblji!
 Ne hodi sama, korenin ne koplji
 150 O polnoči, pijač ne mešaj, in
 Ne risaj črk na križnem potu v prah!
 Hudobnih duhov zbuditi je lahko:
 Pod zagrinjalom tenkim čakajo,
 In planejo na klic iz tmíne urno,
 155 Ne bodi sama, — Gospodarja clo
 Nebes se je v puščavi satan lotil.

III. nastop.

Bertram s čelado. Tiho d' Ark. Remon. Jovana.

Remon.

Molčite! Bertran gre — iz mesta pride.
 Poglejte, kaj le nese!

Bertram.

160 Vaj' je groza,
 Se čudita orodju mojih rok
 Neznanemu?

Tiho d' Ark.

In res se čudiva.
 Od kod je to? Zakaj prinašate
 To hudo znamenje v naše mirne kraje?

(Jovana se približa.)

Bertran.

165 Sam komaj vem povedati, kak ta
 Mrčes mi v roke pride. Železnino
 Kupaval sem na semuju vokulerskem;
 Velika gnječa bila je, beguni
 Iz Orleansa ravno prišli bili
 170 Z novicami o vojski malopridnim';
 Ostrašeno je ljudstvo skup drhtelo,
 In ko si prostor rijem po tesnobi,
 Rujava me ciganka naglo vstavi
 S čelado to, in ostro me pogleda
 175 Rekoč: Tovarš! čelade iščete,
 Vem, da je iščete: le urno, nate!
 Pustim jo dober kup. Tu! primite!

— Ponudite vojščakom jo, jej rečem,
 Jaz kmet sem prost, mi treba ni čelade. —
 Al ona ne odjenja in pristavi: 180
 Da bi čelade treba mu ne bilo,
 Ne more nihče roči, Krov jeklen
 Je glavi več ko hiša zidana. —
 Jaz se je branim, ona jo ponuja.
 Potem ker lepa, svitla, vredna glave 185
 Kneževske se mi zdi, jo primem zadnjič,
 In ko jo tak dvomé po rokah sučem,
 Pomembo zgodbe čudne preišlujem,
 Mi zgine baba. Kakor trenil bi,
 Naprej odrine jo valovje ljudstva, 190
 Čelada pak ostane v rokah mojih.

Jovana (željno in hitro čelado prime).

Sèm dajte jo!

Bertran.

Orodje tako! Čemu?

To ni deviški glavi ven'c in kinč.

Jovana (mu jo vzame).

Za mene dana, moja je čelada.

Tibo d'Ark.

Kaj nek jej v glavo pride? 195

Remon.

Dovolite!

Spodobi se jej res ta kinč vojaški,
 Ker moško srce bije v prsih njenih.
 Se spomnite, kak risovolka je
 Premagala, zverino strašno, grozo 200
 Pastirjev vseh, in naših čred žeruha?
 Devica oroslanski čisto sama
 Se je borila ž njim, ma jagnje vzela,
 Ko že davil ga je v krvavem žrelu.
 Čelada ta zna kriti slavne glave,
 Od njene vredniše ne more kriti. 205

Tibo d'Ark (Bertranu).

Povejte nam nesreče nove vojsk;
 Kaj govorili so beguni?

Bertran.

Bog

Države vsmili se, pomagaj kralju!
 Tepeni v dveh velicih bitvah smo. 210

Francoske zemlje srod stoji sovražnik,
 Zgubljena je dežela do Loare.
 Zdaj združil celo moč je, vse armade,
 In orleansko mesto ž njim obsul je.

Tibo d' Ark.

Bog varuj kralja!

Bertran.

Skupaj znesli so
 Iz krajev vseh strelaštva neizmerno;
 In kakor letue ure temni roji
 220 Bučel ulnjaka panj osipljejo,
 In kakor iz višave črna megla
 Kobilic padši zemljo krog in krog
 Pokrije z neprevidnim mrgolenjem,
 Tak je strašan oblak narodov bojnih
 225 Izlil se na poljane orleanske,
 In od jezikov ptujih čudne zmesi
 Hrumi nerazumljivo krog ležišče.
 Zakaj vojščake svoje siloviti
 Burgun, državovladni, tudi sem
 230 Pripeljal je, Anonce, Lutičane,
 Iz Luksenburga, Namurčane hrabre,
 In srečnega Brabanta prebivavce,
 Bogate Genetane — v žametu
 In svili bahajoče — ter Pomorce,
 235 Kib mesta snažno rastejo iz morja,
 Holendarje umetne čredomolzce.
 In Utrečau, Brize clo zahodne,
 Ki v sever gledajo. — Vsi ti, sledeči
 Burgunu ostrovladajočemu,
 240 So združeni v razbitje Orleana.

Tibo d' Ark.

O žalostna nesrečna zvada ta,
 Ki meč francoski drega v drob francoski!

Bertran.

Kraljica stara tudi, Izabó,
 Prevzetna parska kneginja v jeklenem
 245 Jezdari oblačilu po ležišču,
 Z besedami strupen'ni jezo zbada
 In srd narodov proti sinu svoj'mu,
 Ki ga nosila je pod lastnim srcem. —
 Prestrašni Salsburí, srditi ris,
 250 Divjaški stenolom, obsedbo vodi,

Ž njim brat leóna hrabri Lionel,
 In Talbot grozni, ki z morivnim mečem
 Krdela v bitvah kupoma kosí. —
 Sezidali so straže štir visoke
 Čez mesto, v zrak moleče; Salsburí 255
 Na njih s pogledom morželečim pazi,
 In šteje urne potnike po cestah;
 Sto liber težkih krogelj neštevilno
 So vrgli v mesto že; razrušene
 Ležijo cerkve, noterdamski turn 260
 Kraljevi slavno svojo glavo vklanja,
 Podkope s prahom strelnim so nasuli,
 Trepeče mesto na oboku brezdna
 Peklenskega stoji, da zdaj in zdaj
 Se gromopočno vnelo bo, si svesto. 265

(Jovana željno poslušaje, dene si čelado na glavo).

Tibo d' Ark.

Kje pa vojaki hrabri bili so,
 Seutrélj, Lahir in Francje ščit krepak,
 Junakosrčni Dunoa, da sovražnik
 Tak daleč je prisilil brez ovirka?
 Kje kralj je sam, mu mar ni zgube take, 270
 Državnih muk, njegovih mest posipa?

Bertran.

V Šinonu zdaj stanuje z dvorom svojim;
 Vojščakov manjka, stati v bran ni moč.
 Kaj vodjev srce, hrabrih dlan pomaga,
 Ko bleđa groza trume vse mrtudi? 275
 Strah neki, kakor od Boga poslan,
 Je clo najsrčniših pogum omamil.
 Zastonj se klic kneževski oznanuje,
 Kot ovce plašno skup se stiskajo,
 Kjer zahrumi tuljenje voléje votlo. 280
 Tak pozabivši stare svoje slave
 Beží Francoz v ozidje varnih gradov.
 En vitez samo, slišim govoriti,
 Je združil nekaj malega vojščakov,
 Šestnajst bander, in kralju ž njim se bliža. 285

Jovana (naglo).

Kakó se imenuje vitez?

Bertran.

Bodrikur.

Pa težko uhitel bo sovražniku,
 Ki z dvema vojskama ga nasleduje.

Jovana.

290 Kje je sedaj? Povejte mi, če veste.

Bertran.

Od Vokulera komaj dan hodá.

Tibo d' Ark.

Kaj tebi mar, deklina? Po rečéh
Ti greš, ki ti ne spodobé se!

Bertran.

Zatorej ker sovražnik premočan je,
In kralj brani več nas ne zamore,
Edinoglasno v Vokulera so
Sklenili vdati se Burgunu. Jarma
Tak ptujega ne nosimo — ostanši
V zarodu svojih kraljev — morda tudi
300 Pod staro krono pridemo nazaj,
Če spet se vmirita Burgun in Franc'ja.

Jovana (navdušena.)

S pogodbo proč, z udatbo proč nesramno!
Rešitelj bliža, spravlja se na boj.
Pod Orleanom vragu sreča zginé,
305 Dognana mera, zrel za žetvo je.
Devica prišla z ostrim srpom bode,
Ošabnosti bo setvo pokosila.
Bo strgala njegovo čast iz neba,
Ki je visoko zvezdam jo pridružil.
310 Ne bojte se! Ne bogati! Ker, predno
Rež rumenela, luna polna bode,
Ni konja več britanskega, da pil bi
Iz bistrih vod Loare ponosite.

Bertran.

Ah, čudeži se ne godijo več?

Jovana.

315 Še se godijo! Bela golobica
Letela bode, z orlosrdom zgrab'la
Te jastrobe Francosko trgajoče,
Razdjala v nič prevzetnega Burguna,
Državo izdajavca, Talbota,
320 Storočnega nebes naskakovavca,
Zasramovavca vere Salsburija,
In te otókarje nesramne vse
Ko čredo jagnjet bo pred sabo gnala —
Gospod jo vodil bode, bojev Bog.

On svojo stvar trepečo je izvolil, 225
 Bo razodel se po devici šibki,
 Ker on je Bog, on sam je vse premožen!

Tibo d' Ark.

Duh kaki nek obsedel je deklino!

Remon.

Čelada vnema jej pogum junaški. 230
 Poglejte! bliskajo se jej oči,
 Kot dvojni plam se lici svetite!

Jovana.

Da slavna ta država padla bi?
 Najkrasniša, kar večno solnce jih
 Obseva, raj dežel, katero Bog
 Kot jedro lastnega očesa ljubi, 235
 Da ta nosila bi verige ptujca?
 — Tu spodletela je paganom sila,
 Tu prvi križ je stal, svetišče prvo,
 Tu prah počiva svet'ga Ludovika,
 Od tod otet je bil Jeruzalem! 240

Bertran (osupnjen.)

Jo slišite? Od kod jej pride tako
 Visoko razodetje? — Oče d' Ark!
 Bog čudovitno res vam dal je hčer!

Jovana.

Da mi bi ne imeli kraljev svojih,
 Ne prirojenih gospodarjev lastnih? 245
 Da kralj bi nevmerjoč na svetu zginil,
 Ki sveti plug in pašnik obranuje,
 Pustote preobrača v njive plodne,
 Ki prostost sužnim daje, mesta stavi
 Prijazno krog prestola svojega; 250
 Ki slabemu pomaga, hudim žuga,
 Ki sam največi ne pozná zavida,
 Ki človek je in angelj milosti
 Na zemlji tej sovražni. Kraljev sedež,
 Zlatovja bliskajoč, je zapuščenim
 Zavetje varno, moč in milost se
 Na njemu družite, zločin se trese,
 Pravični bliža se zaupno ino
 V njegovi sencu z levom se igra.
 Sin ptuje zemlje, kralj vunanji, ki mu
 Prededov sveta ne počivajo 260
 Kostí v deželi, al jo ljubil bo?

265 Ki živel mlad z mladenči naš'mi ni,
In nam ne zua po naše govoriti,
Al more oče svojim sinom biti?

Tibo d' Ark.

270 Bog vari kralja in francosko zemljo!
Mi mirni kmetje smo, ne znamo z mečem
Pečati se, ne konja bojnega
Krotiti. Čakajmo vbogaje tiho,
Koga nam dala znaga bo za kralja,
Saj sreča bojna je osoda božja,
Naš gospodar, ki krono dene si
Na glavo v Remi Dagobertovo.

275 Zdaj k delu! Vsak premisli, kar ga tiče!
Naj se prepirajo visoke glave
Za zemlje last, za krono in države;
Razrušenje občinsko nas ne siraši,
Stojé nam krepko tla in gozdi naši.
280 Naj ognja žar popali nam stališče,
Sovražni konj naj žito poteptá,
Prihodnja pomlad novo cvetje dá,
In dvignejo se urno nove hiše.

(Vsi odidejo razun Jovane.)

IV. nastop.

Jovana (sama).

285 Obvaruj Bog vas, hribi ljubeznivi!
Dolin cvetoč', prijazno tili raj!
Vi pašniki, vi logi, Bog vas živi!
Slovó Jovana jemlje vekomaj.
Jovana gre, — ozir še eden zadnji,
Zelene trate vam! Bog živi vas!
290 In tebe drevje, vas, studenci hladni,
In tebe jek, doline sladki glas,
Ki zvesto se z napevom pesmi suide:
Jovana gré, in nikdar več ne pride!

295 Zapuščam vas na vedno večne čase,
O mesta moje tihe radosti!
Razkrópite bo brdih jagnjeta se,
Pastirja zdaj in varha več vam ni!
Že desna moja drugo čredo pase,
Kjer na krvavem polji boj grmi;
300 Od zgorej dano mi je to povelje,
Ne tirajo me prazne svetne želje.

Ki Mojzu na Horebovi višavi,
 V gorečem grmu prikazavši se,
 Stopiti jak pred Faraona pravi,
 Ki Davida nekdej, pastirja še,
 Zmagljivo nad sovražnika postavi, 305
 Ki milost zmer pastirju skazal je,
 Tak reče mi iz drevnega vršiča :
 „Ti moje boš na zemlji slave priča!“

„Z oklepi si boš ude okovala,
 Pokrila z jeklom rahlo nedro si, 310
 Ljubezni moški nikdar srca vdala
 Pregrešnih želj posvetne sladnosti ;
 Nevesta nikdar pred oltarjem stala,
 Na prsib se ti dete ne redí ;
 Obdati pak ti bočem svitlo glavo 315
 Nad ženskami z visoko bojno slavo.“

„Ker, kedar bo junake groza zvila,
 Nagnil se dan poslednji Francije,
 Mogočno boš moj oriplam nosila, 320
 Kot urna žnica zrelo stru podrè,
 Ošabnega zmagavca v prah pobila,
 Iz rok mu strgala dobičke vse ;
 Z navdušenjem francoski rod navdala,
 In kronala v oteti Remi kralja.“

Nebesa so mi znamnje obljubile, 325
 V spomin gotov čelada dojde mi ;
 Neznana moč iz nje mi teče v žile,
 Pogum kerubski v srcu mi budí ;
 Nevidne me v prepir ženejo sile,
 Viharno proč me bitve slà drví, 330
 Vojaški klic zadeva slube moje,
 Se spenja konj in bojna tromba poje !

(Urno odíde.)

I. Koseski.

178. Marija Stuart.

(Odlomek; Fr. Schiller.)

III. dianje. I. nastop.

Marija hitro korači izmed dreves, *Hana Kenedi* počasi za njo.

Kenedi.

Vi greste, ko imeli bi peruti,
 Ne morem vas dohajati, čakájte !

Marija.

Pusti, da vživam novo svobodo,
 Bodem otrok, oj, bodi z menó!
 5 Da med zeleno stopim prirodo
 Z lahko in čilo, urno nogó.
 Sem-li iz ječe temne stopila?
 Me ne drži več žalostna raka?
 Pusti me pusti, rada napila
 10 Bi se nebeškega, čistega zraka.

Kenedi.

Ah, draga moja gospa! Vašo ječo
 So le nekoliko razširili.
 Zidov, ki nas zapirajo, ne zrete,
 Ker je zakrivajo drevesa gosta.

Marija.

O hvala vam, zelena ve drevesa,
 Ki stene ječi moji ste zakrile!
 Zakaj kališ mi sanje nade mile?
 V neskončni svet mi plavajo očesa:
 15 Srce mi bije zopet svobodno,
 Popenja duša prosto se v nebó
 20 Tam, kjer meglene gore v zrak molijo,
 Začenja meja mojih se držav;
 Oblaki, ki se tje na jug podijo,
 Francosko morje gledajo z višav.

25 Zračni veslarji, brzi oblaki,
 Da bi vozila se z vami po zraki!
 Moji zibéli nesite pozdrav!
 Jaz sem v verigah, jaz sem jetnica,
 Nimam poslanca tožna kraljica!
 30 Prosto pod nebom plavate vi,
 Kaj vas kraljica britanska skrbi!

Kenedi.

Ah, draga gospa! Vi ste vsi iz sebe,
 Prostost nenadna je prevzela vas.

Marija.

Tam ribič pripenja leseni čoln!
 35 Ta slabi me čolnič bi mogel rešiti,
 V prijateljska mesta z mano oditi.
 Mali čolniček bil sroče bi poln,
 Ribič ubogi hitro bogat,
 V mrežo zajél bi obilen zaklad,
 40 Lova nalovil, da nikdar še ne,
 Ko vzel bi v čolniček ribič me.

Kenedi.

Kaj vam pomagajo te prazne želje?
 Sleduhi pazijo na vsako našo
 Stopinjo; temen grozovit ukaz 45
 Podi pred nama s pota vsako stvar,
 Ki nosi v prsih srce vsmiljeno.

Marija.

Ne, moja Hana! Upam, da zastonj se
 Odprla niso vrata ječe moje.
 Ta milost mi oznanja dni srečnejše, 50
 Ne motim se. Ljubezni mila roka
 Vzdiguje me iz reve in nadloge,
 Mogočni Lester mi razbija spono.
 Počasi ječo mi razširijo,
 Privadijo me z malim na veliko, 55
 Naposled se v njegov obraz ozrem,
 Ki razdrobi za vedno mi okove.

Kenedi.

Ah, jaz ne morem tega razumeti!
 Smrt vam so še le včeraj oznanili,
 In danes dali vam so tako prostost! 60
 Tudi tistim, pravijo, se spona jemlje,
 Ki se odpira jim svoboda večna.

Marija.

Čuješ, kako tam razlega lovski se rog,
 In kako poje v poljane in log!
 Ah, na čilega konja planila, 65
 K družbi veseli bi se vrstila!
 Znani glas na uhó mi doní,
 Sladke spomíne v prsih budí!
 V visokih gorskih dobravah
 Čula milíno sem teh glasov, 70
 Ko vabil je lovski rog na lov. Fr. Cegnar.

179. Viljem Tell.

(Odlomek; Fr. Schiller.)

I. djanje. I. prizor.

Visoka kamnena stena firvaldstatskega jezera, Švicu nasproti.

Jezerski zaliv, blizo brega koča. Ribarček se vozi v čolnu. Unstran jezera zelena senožet, vasi in švicarski dvori v solnčnem blesku. Na levi v oblake zavite gore, na desni daleč zadej znežniki. Še preden se vzdigne zagrinjalo, čuje se pastirsko petje in zvonjenje čednih zvoncev, ki trpi še pri odprtem prizoru nekoliko časa.

Ribarček (poje v čolnu).

Smehlja se jezera kopel vabljiva,
Mladenič na bregu v spanji počiva;

Začnje zvonjenje,
Brenkljanje sladkó,
Ko angelske strune
V raji ljubó.

In ko se v presladkem veselji zbudi,
Sreberna mu prsi vodica škropi.

Doní iz globine:
Ti, deček, si moj;
Spijočega vzamem
V globine seboj.

Pastir (poje na planini.)

Obvari vas Bog,
O solnčne višave!
Mora v nižave
Na zimo pastir.

'Z dolín na višave, z višav v dolino;
Kukavica skliče nas na planino,
Ko zemljo odel bi mili rožni cvet
In pomlad zbudila studence spet.

Planinski lovec.

(prikaže se nasproti na visoki skali.)

Višave grmijo in brv se šibí,
Al loyca ni groza strmečih čerí;

On smelo koraka
V ledene goré,
Kjer zemlja za pomlad,
Za brstje ne vé;

Ozira se pod-se v megleno morjé,
Al krajev ne loči, kjer mesta stojé.

Skoz pederne oblake
Mu svet se bleščí,
Globoko pod nogo
Poljé zelení.

30

(Pokrajina se premeni; z gor se čuje zamolklo grmenje, senoe in oblaki se podé čez pokrajino.)

Fr. Čegnar.

180. Iz igre: Valenštajnov ostrog.

(Odlomek; Fr. Schiller.)

XI. nastop.

Prvi oklopnik.

Vojaku je treba, da se mora čutíti,
Kdor gosposkega, blagega nima srcá,
Ni za vojsko, naj rajše ostane domá.
Če hočem glavo v nevarnost vreči srěno,
Moram še kaj više od nje ceniti.

5

Oba lovca.

Da, prvo skrbeti za čast je, potem za glavó.

Prvi oklopnik.

Nihče za lopato, za plug ni meča koval;
Ne bil bi moder, kdor ž njim bi oral.
Nam ni bilka ni setev ne zelení;
Brez doma voják se okoli podí,
Uhéžen potúje po širocem svéti,
Ne smé pri svojej se peči gréti;
Mimo bliskotnih mu iti je mést,
Mimo zelenih trat prijazne vasíce;
O žétvi, trgatvi mora le s cést
Iz daleč ozirati se v veselice.
Povedite, kako blagó i veljavo imá,
Če sam čestiti vojak se ne zna?
Nekaj pač mora njegovega biti;
Sicer požigati človek začne in moriti.

10

15

20

Prvi samostrelnik.

Živenije naše res nej medeno!

Prvi oklopnik.

Vendar ne dam ga za drugo nobeno.
Vidite, mnogo svetá sem oblazil,

Marsikaj slišal i zapazil.
 25 Uže sem se za Benečana boril ;
 Tudi v španske dežele službi
 I pri Napolitanci sem bil :
 A sreče nejsem nikdar imel v družbi.
 Videl trgovce i viteze sem plemenite,
 30 Rokodelce in jezuvite ;
 Pa suknje železne svoje ne hotel bi sleči,
 Mej vsemi najbolje mi je po všeči.

Prvi samostrelnik.

Ne! tega bi jaz ne mogel trditi.

Prvi oklopnik.

Kdo misli na zemlji si kaj pridobiti,
 35 Delati mora, trdo se potiti ;
 Kdor vpraša, kde do čestí so vrata,
 Naj buli se pod bremena zlata ;
 Kdor želan je zakonske sreče,
 Otročiče bi radi vnuke ljubeče,
 40 Naj mirno delo prime v roko :
 Jaz — jaz bi ne mogel tako.
 Svoboden čem dihati in umreti,
 Nikomur ni prej ni po smrti nič vzeti,
 Na gomazen ozirati se pod seboj
 45 Neskrbno raz konja, ki dirja z menoj.

Prvi lovec.

Tako je da utegne prijetneje biti,
 Drugim po glavah konja poditi.

Prvi oklopnik.

Prijatelj, mi v sredi težavnih smo let,
 Od tehtnice dan danes meč je vzet ;
 50 Torej naj bi se name nihče ne obreguol,
 Da rajši po britki meč sem segnol.
 Tudi vojak se človeški more vladati ;
 A drv pa ne dam na sebi klati.

Prvi samostrelnik.

Kdo pa je kriv, ne mi vojniki,
 55 Da na smeteh so delalci, naši redniki ?
 Preglavica, vojna i huda zadrega
 Šestnajst debelih let je deželam nadléga.

Prvi oklopnik.

Brate, kako bi mogoče bilo,
 Da Boga ob enem vse bi hvalilo ?

Ta bi rad solnca, ktero družega žgé ; 60
 Ta suše, oni deževija če ;
 Kder ti nabajaš le stisko, nadlogo i zlo,
 Ondukaj živienije sije meni vedro.
 Ako meščanu i kmetu se dela krivica,
 Žal mi je, to je gotova resnica ; 65
 No kaj čem ? Saj se pomoči ne da !
 Ta reč je, kakor tedaj, ko boj vzropota :
 Konj zarzgače, v dir se spusti ;
 Kdor koli mi sredi poti leži,
 Bodi brat mi, bodi lastui moj sin ; 70
 Dušo naj trga njegovih mi glas bolečin :
 Čezenj moram vibarno zleteti,
 Ne snem ga na lahko strani deti.

Prvi lovec.

E, kdo bi se trudil, za druge skrbeti !

Prvi oklopnik.

I ker se takó je ta reč zasukala, 75
 Da sreča se nam je nasmijala,
 Moramo se je obema rókama prijeti ;
 Dolgo ne bodemo več razgrajali po sveti.
 Mir nam prinese morda tiha noč ;
 Vojak razsedla, a kmetič napreže spet, 80
 I v hipci povrne stori se red,
 Zdaj pa smo skupaj še, roj grozeč ;
 Še je v našej roci meč :
 Toda, ako se damo razkropiti,
 Potem ni kropa nam ne dadé osoliti. 85

Prvi lovec.

Ne, to se nikoli zgoditi ne sme !
 Vsi za enega si podajmo roké !

Fr. Cegnar.

Četrty razdel: Podučna tvarina v nevezani besedi.

I. Krajepisni in natoroznanski sestavki.

181. Ezdrelonska planjava.

Ezdrelonska planjava, ki se jej tudi magedoska in jezraelska planjava pravi, je res sila velika, ker sega od reke Jordana do sredozemnega morja, tedaj od vzhoda proti zahodu vsaj deset ur na dolgo; široka pa je od gore Gelboe do hribov, ki Nazaret obdajajo, kakih šest ur in brž ko ne še več. Po vsej dolgosti lepe planjave teče potok Kison. Potok ta izvira iz samarijskih hribov, pa se razcepi na široki ravnini v dva potoka, katerih eden teče proti vzhodu v reko Jordan, drugi pa proti zahodu ob gori Karmeljski v sredozemno morje. Nekdaj je bila ta sloveča planjava vsa obilo naljudena, dobro obdelana in polna bogatih vasi in velikih mest. Tu so stala v starodavnih časih mesta Magedo, Ezdrelon, Jezrael in še druga. Dan današnji je pri vsej svoji rodovitnosti popolnoma prazna, ker ni rok, da bi jo obdelovale. Na vsej veliki planjavi ne vidiš ne pohišta, ne drevesa, ne grma; vse je prazno in žalostno in le zgodovinski spomini lajšajo in krajšajo ptujemu potniku sila dolgočasno pot.

Zgodovinski spomini pa se obujajo tu sami po sebi, če ni človek v zgodovini popolnoma neveden; zakaj planjava ta s hribi in gorami, ki jo obdajajo, je za vojske in vojne boje kakor nalašč napravljena; in od nekdanj so se borili po njej razni narodje. Že okoli leta 1200 pred Kristom je otepel in zmagal Gedeon na tej veliki planjavi o podnožji gore golboeske z majheno četico sovražnike ljudstva božjega. — Poldrugo stoletje pozneje, okoli leta 1051, je bila tu na gori Gelboe, pri kateri se začinja planjava, druga krvava bitva, v kateri so pobili Filistejci junaškega Jonata in cvet izraelske mladosti, ter Izraelee tako otepli, da je kralj Savel pri veliki, žalostni izgubi obupal in sam sebi konec storil.

Taka je bila od nekdanj na tej, za vojne bitve kakor nalašč napravljene planjavi. Od Salmanazarja in Nebukadnezarja noter do konca prejšnjega stoletja so imeli tu o raznih časih razne vojske svoja šotorišča. Izraelci in Egipčanje,, Asirci in Babi-

lončanje, Perzijani in Grki, Druzi in Turki, Arabci in evropejski križanci, in poslednjič celó Francozje so razvijali in nosili tod 35 svoje zastave.

Še bolj pa ko po vojnih početjih in bitvah slovi ta krasna okrajina po svoji čudoviti plodnosti. Bila je nekdam galilejski raj in žitnica cele kanaanske dežele, polna velikih mest in obilo naljudenih vasi. Vsi bregovi bribov in gorá, ki jo obdajajo, bili 40 so dobro obdelani in polni lepih vinogradov.

M. Verne.

182. Razgled z Oljske gore.

Na Oljski gori ima človek obilo paše ne samo za oči, ampak tudi za srce. Na zahodni strani sem imel pred seboj nesrečno jeruzalemsko mesto, ki stoji tiho in brez vsega šuma v svojem zalem ozidji in na svojih slovečih gričih, kakor bi se sramovalo bogomora in zavrženja svojega. — Dalje proti zahodu so 5 se mi kazali goli, pusti skaloviti hribi judovski noter do krasne planjave saronске, in ko bi oko neslo, videti bi bilo tudi srednje morje. Tu sem iskal z očmi po raznih hribih starodavnih, pa dobro znanih trgov in mest, ali marveč njih razvalin kakor Emavs, Modin itd. — Obrnivši se bolj proti jugu, vidim sto in 10 sto golih, opaljenih, nerodovitnih gričev brez drevesa in brez grma, ki pa pri vsem tem oko vendar le razveseljujejo. Tu je dolga prijazna terebintska dolina, vedno jasno obnehje nad svetim Ivanom v hribih, Betlehem s svojim svetiščem, in dalje proti jugu Hebron; na levi pa bolj proti vzhodu staro- 15 davni spominek srda božjega, namreč mrtvo morje v široki in dolgi dolini, ki je bila nekdam najrodovitniši in najlepši del kanaanske dežele — in vse to obuja sto in sto ganljivih spominov in milih čutljejev. Ko se ozrem proti vzhodu, imam precej pred seboj Betfage, in o podnožji gore, malo dalje ko na 20 zahodni strani jeruzalemsko mesto, slovečo Betanijo z Lazarjevim grobom, dalje na levi skalovito, gorato strašno puščavo, ki jo je naš Odrešenik s svojo nazočnostjo in s svojim štiridesetdanskim postom posvetil, pod njo pa krasno, nekdam skrbno obdelano, cvetočo planjavo z imenitnim mestom Jerihom, 25 ki je pa tako popolnoma zginilo, da se komaj še kraj pozna, na katerem je stalo; unkraj te lepe ravnine visoke gore kamnite Arabije, ki se v velikem polkrogu daleč od juga proti severo-vzhodu vlečejo in domovino nekdanjih Amorejcev in Moabitčanov od kanaanske dežele delé, pa njih odrastke Aba- 30 rim in Nebo; in blizo teh imenitnih hribov dobro obraseno strugo sloveče, z Gospodovim krstom posvečene reke Jordan, in zgornji konec mrtvega morja. — Obrnivši se poslednjič na

36 severno stran, vidim visoke efrajmske gore z grobom proroka Samuela, in lego starodavnega slovečega Gabaona, in Masfo ali Bir, kjer sta Jožef in Marija po dvanajstletnem Jezusu poprašavala, in Betel, ki spominja na Jakobovo lestvo in Jeroboamovo zlato tele, in v mislih še marsikakošen zanimiv kraj proti Samariji.

40 Vse to se vidi z vrha Oljske gore, ker je viša, ko ostali hribje, ki Jeruzalem obdajajo, da-si ravno menda ni veliko čez 4000 čevljev visoka. — O koliko lepih spominov obuja razgled s te svete gore! Ves sem se zamislil v starodavno zgodovino, in bilo mi je, kakor bi videl še pred seboj Abrahamaove šotore in velike črede; in njegovo slavno zmago čez 45 sovražnike, ki so bili Lota in sosede njegove oropali; in Melkizedeka, ki mu naproti gre in živemu Bogu za važno zmago kruha in vina daruje, in spet Abrahama v Hebronu, ki poslance božje pod košatim drevesom prijazno gosti; in postarno 50 Saro, ki se za vratmi smehljá, ko Bog možaku trdne žive vere sina obeta, in popačeni mesti Sodomu in Gomoro, ki ti ogenj izpod neba sežgè in zemlja požrè in voda za vselej zalije — in tako dalje vse do Kristusovih časov, ali marveč do Tita in strašne pogube jeruzalemskega mesta. M. Verne.

183. Mrtvo morje.

(F. A. Chateaubriand.)

Če govorimo o dolini, mislimo si dolino obdelano ali pa neobdelano: obdelana ima polja, vinograde, vasi, črede, neobdelana pa ledine ali gozde; če jo moči reka, ta reka se zvija; griči sami, ki obdajajo dolino, delajo ovinke in prijetno nas 5 mika njihov pogled.

Tukaj pa — vsega tega ni nič. Mislimo si dve dolgi vrsti gor, vštric od severja proti jugu, brez ovinka, brez vdora. Vzhodnja vrsta, imenovana arabsko gorovje, je strmejša; pet do šest milj daleč je videti kakor navpična stena, popolnoma 10 podobna Juri po podobi in po modri barvi. Videti ni niti vrha, niti vršička; le tu in tam se opazi ktera neznatna škrbinica, kakor da se je slikarju, ki je vlekel to ravno črto po nebu, tresla roka na nekterih krajih.

Zapadna vrsta pripada judejskim goram. Ne tako strma in 15 enolična kakor vzhodnja, je drugačna tudi po naravi: kaže namreč velike kupe krede in peska, ki so podobni zvezkom orožja, zganjenim zastavam, ali pa šotorom na kraju ravnine. Naproti od arabske strani so črne čeri, ki prostirajo svojo senco daleč po valovih mrtvega morja. Najmanja ptica pod

nebom ne najde v tem pečovji niti betvice hrane; vse tu priča 20
o narodu, ki ga je Bog zavrgel, vse diše grozo in krivnjo.

Dolina med temi gorami kaže tla podobna dnu morja, ki
se je skrčilo pred dolgo časom: solne bregove, posušen glen,
pesek svižnat in kakor da so ga zbrzdili valovi. Sem ter tje
poganjajo pritlikasti grmički na zemlji, ki nima življenja; listje 25
je polno soli, ki ga je redila, in skorja ima okus in duh po
dimu. Namesto vasi vidimo razvaline nekoliko stolpov. Posred
doline teče reka brez barve; nevoljna se plazi proti kužnemu
jezeru, ki jo požira. Njen tok se pozna le po vrbah in trstji,
ki jo obrašča. Arabec se skriva v ta rogoz, da napade potnika 30
in obropa romarja.

Taki so ti kraji, imenitni po blagoslovih in prekletjih iz
nebes: ta reka je Jordan, to morje je mrtvo morje; na videz je
lepo, ali zdi se, da so mu grešna mesta, ki je krije v svoji
globini, ostrupila valove. Njegovi tomuni ne morejo rediti no- 35
benega živega bitja; nikdar ni ladija rezala njegovih valov;
bregovi so brez ptic, brez drevja, brez zelenja; a voda, strašno
grenka, je tako težka, da jo komaj vzdigne najsilnejši vihar.

Če se popotuje po Judeji, objemlje iz početka neznano
dolga čas potniku srce; če pa gre od samote do samote, in se 40
pred njim razteguje prostor brez mej, izgubi se polagoma dolgi
čas; človek občuti neko skrivno grozo, ki mu pa ne vzame srca,
temuč daje pogum in povzdiguje dušo. Nenavadne prikazni pri-
čajo povsod o zemlji čudežev: pekoče solnce, silni orel, nero-
dovitna smokva, vsa poezija, vse prilike svetega pisma so tukaj. 45
Vsako ime nosi v sebi ktero skrivnost; vsaka jama oznanjuje
prihodnost, od vsakega vrha odmevajo besede kterege proroka.
Bog sam je govoril na teh bregovih; usahneli neurniki, razklano
skalovje, na pol odprti grobovi pričajo o čudežih. Puščava se
nam zdi še zdaj nema od groze, in človek bi rekel, da si ni 50
upala spregovoriti, od kar je čula glas Gospodov.

V. Mandele.

184. Pot skozi puščavo.

(H. Masius.)

I.

Polnoč je minula, prvi blede jutranji svit „voljši rep“, kakor
mu Beduini pravijo, se razlije po nebu. Temne, debele gruče,
pečinam enake, leže v pesku; to so velblodje vélike trgovske
karavane. Med njimi v dolgih plaših lazijo Beduini, živalim
odklepovaje spone od nog; kajti približala se je ura odhoda. 5
Najdraži pridelki in izdelki narave in človeških rok v zavitkih
in zabojih ondi okoli leže. Indijska svila, angorska ogrinjala,

bruški baržun, mosulska volnena tkanina, damascenske sablje, perzijska bodala, arabske sulice, kapska nojeva jajca, indijska
 10 slonova kost, bahrajnski biseri, lepodišeče olje, gumij (klej), kadilo, mira, granatna jabelka, datlji, sneg z Atlanta za pašev hram: vse te dragocenosti druga pri in na drugi tū skupaj ležé; velblodje je prenašajo od Senegala v Mogador, iz Bagdada v Meko, iz Ožide v Kajro, iz Tombukta v Aleksandrjo. Vsaki
 15 živali se nakladajo tovari od 4 do 6 stotov (centov), ki imajo svoje glavno ležišče v lesenem sedlu, s katerim je obuzdana njena grbina. Velblod daje po svojem nepokoji na znanje, da se mu čuden zdi ta jarem, nevolje pa vendar ne pokaže; in kakor s premislekom po navadi sem pa tje gibaje se, vzdigne se
 20 močna žival, ko je prejela svoje breme: na pol na sprednji nogi, potem po malem in kakor skušaje na zadnji nogi, poslednjič se od spredej popolnoma skloni. Kedar gonjač preobloži žival, tedaj ona, čuté svojo nemoč, žalostno zastoče in stoka, dokler se jej ne olajša breme. Prav primerno imenuje od tod Arabljan vel-
 25 bloda „vpijočo ladijo“, in ne pušča z nimar njegovega tožilnega glasū. Ako jej pa še dalje naklada, tedaj oslabeva velblodovo vpitje, in ako tudi tedaj ne najde poslušā, le sem ter tje še zakriči; kedar pa umolkne, umolkne za vselej ter na tleh obleži, in niti sila niti prilizovanje, niti lakot niti žeja ga ne premakne
 30 z mesta; mirno smrti pričakuje.

V dveh urah je karavana pripravljena na odhod. Znamenje je dano in velblod za velblodom privezan, po 10 do 12 združenih v ketar (verigo); živali se jamejo polagoma premikati tako, da se vsa truma razvije v eno in to v nepregledno, prah
 35 vibrajočo vrsto. Na četu na muli jezdi on, ki je karavani voditelj, suh Arabljan z dolgo puško na rami. Velblodom ob strani gredó poganjači; to so ti rekoborski, molčeči zamorci ali zgovorni sinovi puščave. Tovorni živali na hrbtu sedi trgovec, roki pazljivo držé na bodalcu in sablji; romar, kogar nabožna ob-
 40 ljuba žene v Kaabo, hladnokrvni Turek z visoko rudečo čepico, Frank, ki okorno sem pa tje omahuje, in v pletnici na enem velblodu po dve zagrjnjeni ženi. Okoli cele vrste pa na mišičastih konjičih ali na majhenih dromedarih vrši cela truma Beduinov, ki spremljajo karavano. Sivobradat šejh jim je vodja; neprenehoma se sučejo kakor vrtavke ter sem ter tje letaje na uhó
 45 vlečejo ali se smejejo; šopki dolgih njihovih sulic, njihovi beli, nabrani plašči, njihovi črni lasjé v sapi vihrajo.

Zdaj solnce vzhaja; nad puščavo se valí zlata reka, čisto in vzvišeno, kakor takrat, ko se je prvič razlila nad mlado
 50 zemljo. Karavana se obrne k vzhajajoči svetlobi in pozdravlja Gospoda vsega stvarstva. Toda nema je njihova molitev; človek praznuje in je tih s praznujočo, tiho naravo. Slišijo se le hripavi goltni glasovi velblodjih poganjačev in žvenkljanje zvonč-

kov, ktere so navesili živalim. Čedalje više vzdiguje se solnce, njegova gorkota se vsiplje na zemljo, in od zemlje se zopet 55 vraća k njemu nazaj. Huddi mogočno koraka v senci velbloda, neprenehoma v eno mer dalje gredočega; pisane marnje mu iz peska cvetó: senjá se mu o živih virih, o palmah z zlatimi jabelki, o čarovnikih in zmajih, ki v kristalastem gradu na straži stojé pri živorudečih rubinih. Ali pa velblodu pripoveduje 60 o lastnih svojih prigodkih, delih in bedarijah ter se veseli, da je našel poslušavca, ki ga verno pesluša. Da si ga ohrani poslušnega, zató jame dalje govoriti o svojem plemenu in rodu, o svojih slavnih prededih, o potih, ktere sta že skupaj storila; na to začne velbloda hvaliti, ter mu pravi, da je on njegov 65 najboljši velblod, imenuje ga svojega brata, poljubuje ga ter mu poje bojne pesmi. Poslušajoča žival stisne svoje čeljusti, z zobmi zaškriplje, glavo obrne k pevcu, ter mu hvaležno liže roko. Ves trud je pozabljen in vkljub težkemu bremenu nezmerno daljo prehodi svojemu velitelju na veselje. V resnici, ali 70 ne bi človek mislil, da je stvarnik velblodu, kteremu je dal trpežnost in moč, kakor malokteri živali, tudi čnt za godbo in petje zató pridal, da ga je spretnega storil, zmóči težave v puščavi, kterih ne more prenesti nobena druga stvar?

Velblod se pa vendar včasi uleni in uprè; tedaj pa ognjenemu Arabljanu ne manjka jeze, sramotivnih in očitovavnih besed. Da bi pa blagi Arabljan tepel velbloda, tega nikoli ne. Le z besedo vodi velikansko, vendar pa voljno žival, ali z 75 nogo, s katero jej s sedla lahno stopi na tilnik, ali s paličico, s katero se mu je treba le dotakniti je, da jej pokaže, kam in kod naj hodi. Malokteri velblod je obrzdan, in še o takem 80 arabski pregovor pravi: ako miš prime za brzdo, obrne ga, kamor ga hoče. Tako je skoro sama sebi pripušćena vélika mašina, pravi čudež, ki ali s težkim bremenom vedno enakomerno koraka ali pa brez bremena naglo leti, kakor da bi je 85 nič ne ustavljalo. Konja je treba vedno voditi in ravnati, ker vsaka sapa, ki pihne, vsako peró, ki zašumi, vsaka ptica, ki vzletí, prestraši njegovo domišljijo; velblod pa se mirnega srca ne dá motiti nobeni mimogredoči premembi.

II.

Poldne je. Solnce na jekleno-višnjem nebu navpik stoji 90 ter z nepopisljivo težo pritiska na ljudi in živali; obzorje pa opisuje zveplenorumen blap. Beduini so se tesneje zavili v svoje plašće, tako da se jim izpod njih leskečejo le črne oči; sključeni sedé na svojih konjih in dromedarjih, pred njimi na sedlu njih sulice in sablje. Poganjači tiho lazijo okoli velblodov, 95 njači so utihnili, umolknila je tudi trstenica. Drsketanje peska, ki drsi živalim pod nogami, je v neizmerni žareči daljavi edini

glas, ki ušesu doni kakor šumenje daljnega slapa. Zastonj se oko ozira po sledi kakovega življenja. Tu ni videti niti drevesa niti grma, še celó bilke ne. Pozná se, da nikdar nikoli se tod še ni mudila popotnikova noga; vse beži skozi to puščavo ter hiti do človeških bivališč. Mogile in kosti, smrt in trohnenje v vseh podobah so edine sledi o stotinah in tisočinah, ki so hodili po grozni tej cesti. Merhar počasi v zraku kroži, šakal preži izza peščenih gor: obá gresta na mrliče na lov.

Karavana gine žeje; kajti izpraznjeni so že vodni mehovi in velblodi so zadnji požirek istisnili iz gobastega predelka svojega želodca, da so jezik obrosili z njo. Ako bi z viharjem prišel črn oblak in blisk odprl nebu zatvornice, prinesla bi zevajočim pokrepčalo, oroslanovo tujenje bilo bi jim ljubo, vsaj bi jim naznanjalo zaželeno deželo:

Kar se v zraku prikaže temna proga. Mašalah! Zračna prikazen! Reka, morje podi svoje valove, tenka debela se vzdigajo in majajo svoje vrhove, zidovi z vibrajajočimi zastavami, mirne kolibe, solčni vrti — vse, kar koli si domišljujejo vroči možgani, vse je ondi razprostrto in visi v zraku. Iz žrjavice in soperice so puščavne deve (djins) stkale čar, ki je izmed vseh najpogubniši. Gorjé popotniku, ki gre za vabilnimi livadami, ali ki si hoče žejo ugasiti iz te svetle plavilnice! Vedno umikajoča privabila bi ga čedalje bliže k smrtnemu kraljestvu, od koder bi nemogoča bila vrnitev. Karavana, odmravša tiho molitev, pomika se počasi dalje brez poguma, brez nade.

Čedalje nestrpljiviša je žeja, vsak dihlej gorečo glavno potegne v žile. Sem ter tje kak velblod zadnje straže groze tuli, opoteka se in trese. Moč mu pojema. Svest si svoje osode, vleže se na pesek, njegove pohlevne oči pa žalostno gledajo za karavano, dalje potujočo, ter se po pomoči ozirajo. Vera prepoveduje Arabljanu, umoriti zvesto žival; to smé storiti le zaradi živeža, in še tedaj mu je treba nekake sprave. Toda že se bližata jastreb in šakal, krototaje priletí truma gavranov mesarit, predno je živali ugasnila zadnja iskra življenja. — Karavana dalje cejazi. Sem ter tje zaostaja tudi kakova romarica, omagujoča ženska. Živali so jim pocepale; one skušajo sicer iti za karavano, toda kmalo se sosedejo, plašč si čez glavo potegnejo, obraz v Meko obrnejo ter si tako Bogu vdane posteljeje posteljo za spanje, v katerem jim še le po prestanih dolgih mukah smrt zatisne oči. Tako v puščavi umrjó, nikak grob jih ne pokriva, in v kratkih dneh sapa „samum“ odnese zadnjo sled njihovega bitja. To je v puščavi osoda mnogim. Toda ktera moč enako osodo odvrne od glavne karavane, ki čedalje bolj peša in omaguje?

III.

Solnce se obrne na zahod. Senca potujočih se čudovito razteza nad zagorelo-rumenim peščenim morjem, kakor bi sama smrt spremljala karavano. Kar na enkrat šejhov dromedar vrat vzdigne po konci, z nosnicama (nozdrama) zasopiha ter zažene¹⁴⁵ hrzajoč krik. Voda, voda! Uro daleč je žival zaslutila vir po vlažnem zraku. Vspenši se zbere zadnje svoje moči, zlomi vse sponse ter jo vdere k viru in za njo jo z veselim krikom vlije vsa karavana. Vsako oko se žari, do smrti upehane ude prešine električni ogenj. Kmaló dospó v zeleno dolino (oazo). Palma¹⁵⁰ vzdiguje svoj vrh, v njenem podnožji razprostira tamariška (grebenšček) goste svoje veje, pod katerimi se skrijejo bežni velblodi; med travami in ločjem pa žubori studenec — živ potok. On je smrti rešil karavano.

Velblodje so se napili; poganjači zaženó svoj hrumeči krri!¹⁵⁵ Na ta glas se vlega žival. Toda previdno in prav tako, kakor vstaja. Najprej upogne koleni sprednjih nog drugo za drugim ter z vso težo svojega bremena in koščenege života telebi na žulave členke; potem potegne na vznotraj proti prednjim zadnji nogi in stegni ter se z vso težo sesede; sprednji koleni se stis-¹⁶⁰ nete ko vrvca, in život z vsem, kar nosi, sloní na upognjenih zadnjih nogah, dokler se velikán popolnoma ne vleže tako, kakor mu je lastno. Še le zdaj, ko počiva na sedmih blazinicah prsnih žuljev, je moč, tovor odvzeti mu (odtoriti ga); odvezani zavitki ostanejo na tleh zloženi živali ob stranéh;¹⁶⁵ velblod, bremena rešen, vstane ter gre na pašo. Druzega ne zahteva, kakor trnje, ktero bodi si tudi ko železo trdo, kakor bilke lahko in z veseljem zdrobé njegovi zobjé.

Med tem solnce, žareč rubin v obzorji, tone ter vso grozno in velikansko puščavo z bagrom pregrinja, predno utone in¹⁷⁰ vse v temoto zagrne. Postavljeni so šotori, ogenj praskeče, netijo ga marljive roke, pri vsakem novem nametu kviško plane žareči zubelj (plamen), noč razsvitljevaje. V prekrasnih skupinah okoli ognja stoji ali sedi karavana. Tam ob palmi sloní zamorec kakor rudasta podobščina, ki se ne gane; spominja¹⁷⁵ se domovine, kolib ob Nigru, zibajočih se livad, šumečih gozdov, v katerih domujeta jagvar in tiger. Tu, poleg velblodov, ki s svojimi velikimi bliskajočimi očmi premišljevaje gledajo v daljavo, sedé poganjači, pripravljaje se spat. Za njimi, okoli druzega ognja, Beduini čepé, igrajo si in norčije uganjajo, ali¹⁸⁰ pa iz dolgih lul puhajo in si čašo podajajo. — Pred onim šotorom pa glej pisano zmes nošenj in orožja! Ondi se zbirajo v krogu veljaki-popotniki: Arabljani, Turčini, Fečanje, Judje in Franki, oni poslušajo ali dérviša, ki jim pripoveduje pravljice, ali haririja (pesnika), čegar petje spremlja brneča „rababa“ ter¹⁸⁵

ga ali s svojim donečim razlagajočim „mašalah“ ali z bliščečimi penezi navdušujejo k novim napevom.

Polnoč se bliža. Luna razliva svojo zelenkasto rumeno svetlobo po prizoru in se na belih šotorskih stenah in svetlih damščankah vojskuje z bakljinim svitom pojemajočih notranjih ognjev. Le vnanji ognji še vedno visoko plamté odganjajo šakala, ki hripavo laja plazé se okoli šotorja in kakor prijazne svetilnice na peščenem morju samotni ladiji puščave kažejo daljno pot. Pri njih čuje šejh s svojimi ljudmi; nad le-
195žišče pa je zaspanec razgrnil lahko svoje zagrinjalo.

Zvezde bledé, Kanop in Orijon sta že zginila s prizorja, karavana se vzdigne z novo močjó. Dan za dnevom mine, solnčna pripeka se vrsti s ponočnim mrazom, predno se prikazujejo zelene livade. V zlatem večernem svitu se vzdigajo veli-
200kanske piramide in gole rebri mokatamske; sredi med njimi se Nil veličastno vali in Kairo, „morje svetá“, staro mesto saracenskih kalifov se razprostira s svojimi sto in sto stolpi in cerkvami, s svojimi mošejami in poslopji brez števila. Karavana je dosegla svoj cilj. Ondi pa zakladov že čakajo Nilove
205barke, da je čez morje prepeljejo v Evropo, v skladišča glavnih mest, v gradove vladarjev, v muzeje ved, v dvorane obrtnijstva.

A. Lésar.

185. Trst.

Pod stenami golega Krasa v dolini, katero obdajajo od južne in vzhodne strani prijazni griči, od zahodne in nekaj od severne pa zeleno jadransko morje, stoji Trst, bogato in prvo trgovsko mesto avstrijskega cesarstva. S sosednih gričev zagledaš v
5 severo-zahodu bližnji otok Grado in polotok Oglejski, na robu predgorja Duino in zadej v sinji daljavi bele gore poleg Verone, ki iz globocega morja svoje stare vrhove molé, na desni primorsko podgorje, Občino, in na jugu, na osti zaliva tržaškega, bližnji Škeden (Servola), kamor se posebno po zimi rada tržaška
10 gospôda sprehaja. Na gričih za mestom leži v podobi polomesca stotero kampanij, obdanih od lepih vrtov in krasnih vinogradov, kjer se je pridelovalo obilo žlahtnega vina, dokler ni huda trtna bolezen končavala plodonosnih brajd. Dva drevoreda zalšata
15 „aquedotto“ (vodotoč) imenovani, in pelje ven iz mesta v najprijetniši, od Tržačanov toliko ljubljene „boschetto“, kamor se po letu sploh tržaška gospôda na sprehod peš in v urnih kočijah podaja. Vrh tega s starimi, z bršlinom ovitimi hrasti obrasene-
nega in tu in tam na novo pogozdenega griča, kamor je več
20lepih cest in potov izpeljanih, odpira se najkrasnejši pogled na

mesto, njegovo okolico in na celo neizmerno morje. Tu stoji mestno strelišče, katero se pa ne obiskuje toliko, kakor v mnogih drugih mestih, nekaj ker je preoddaljeno, nekaj pa tudi zaradi tega, ker strel ne veseli Tržačanov toliko, kakor prebivavce mnogih drugih mest. Drugi drevored na zahodu mesta pelje 25 proti novi Llojdovi barkotesarnici na potu v Škeden, ki je sprehajališče v bolj hladnih letnih časih. Ako se vstopiš tu po zimi ali v zgodnji pomladi k potu v nedeljo popoldne, ko je vreme prijazno, čudil se boš sto in stoterim kočijam, ki druga za drugo tu mimo dirjajo v Škeden, kjer se toliko ljudstva nabere, 30 da večkrat ni mogoče nikjer prostora dobiti. Tu točijo sladki refošk, ki ugaja posebno gospem in gospodicčinam, ker ženski spol ljubi sploh sladke reči.

Drugi sprehajališč na suhem Trst nima. Vsakdanje sprehajališče v mestu je imenitni „korso“, najdaljša in blizo najširja 35 mestna ulica med novim in starim mestom, sredi najlepših poslopij, najimenitnejših tržnic in prodajalnic, ki sega od jugovzhoda od stare šrange noter do morja: pri morji pa „molo s. Carlo“, ki sega iz srede mesta v morje, na katerega levi strani stojé Llojdovi parobrodi in na desni druge kupčijske barke. 40

Še bolj kot sprehajališča na suhem se čislajo na morji. Ne le, da se pridno obiskujejo tuje vojaške, na morji stoječe barke, tem več, ako je vreme ugodno in morje ne preveč valovito; posebno radi pa odrivajo brodnarji svoje čolne z razpetimi jadri od bregov, ki pri dobrem vetru ko ptica frčé s 45 pevajočimi mladenči, z boječimi dekljami, s pogumnimi možaki in skrbnimi materami v bližnji sv. Jernej, kjer dobiš za dobro plačo dobro pijačo, črnega prosekarja, in za zdrav želodec zdrav prigrizljaj. Od tod vživaš posebno lep pogled na zeleno morje proti zahodu, in kakor da bi iz morja rasel, stoji 50 pred teboj kaj krasno Trst po celem morskem bregu od svetilnika na zapadu do novega Lazareta na severo-vzhodu. Ker Llojdov parobrod poletnega časa pri lepem vremenu vsako nedeljo in vsak praznik Tržačane v sosedna primorska mesta: v Koper, Piran, Duino in Isolo v razveseljevanje vozi, to se vé, 55 da se jih ne manjka, ki se te priložnosti radi poslužujejo.

Mesto samo, močno polomesu podobno, deli kakor smo že zgoraj omenili, imenitni korso, akoravno ne prav na tanko, v novo in staro mesto. Novo mesto stoji na vzhodni strani in po celi širokosti morske luke; ono je večje ko staro mesto, prav 60 snažno in lepo zidano, z ravnimi enako širocimi ulicami, ima posebno lep tlak iz velicah kamenenih plošč, po katerih, ker so iz brusilnega kamenja, mnogokrat zapaziš, da ljudje sekire in enako orodje brusijo; pobištva so snažna in prostorna, z eno besedo, celo novo mesto je prav prijetno. Staro mesto se raz- 65 prosti na zapadni strani na podnožji griča, na katerem so grad

sezidali, in nekaj na griču samem; ono je kaj tesno, ima prav ozke ulice, da se tu in tam težko dva človeka srečata; v nekterih kotih je dovolj nesnažno in ne kaj vabilno; stanovati v 70 taci krajih, kamor nikdar ne posije milo solnce in je mimo tega veden šum in šunder, vpitje, krič, ropot in rožljanje, je toliko manj prijazno, ker so stanišča večidel temna, ker večkrat neprijeten duh v nos bode in ker se radi zavolj nesnage vsake baže mrčesi redé. Staro mesto ima to edino dobro, da 75 po zimi v njem ni tako nadležna huda burja, ki po ulicah novega mesta hudo vihra in piska in žvižga; odvréa pa burjo homec, ki zadej stoji, in sila ozke in zakrivljene ulice, da va-nje ne more. Da so v starih časih mesta s tako ozkimi ulicami zidali in vse na kup tlačili, velevala je tačasna politika, 80 ker v ožinah so se lahko sovražnikom branili, kar bi se v odprtih mestih ne bilo moglo zgoditi; in ravno Trst je imel z Benečani dolgotrpeče in srdite boje.

Akoravno ne najdemo pri mestnih stavbah nič posebnega, vendar enakomernost in taljanski vkus dajeta mestu — pa le 85 novemu — neko prijetnost in dopadljivost, ki se ne najde povsod. Že nizka strešja, da se komaj opazijo, ki so zavolj večkratne hude burje z opečnimi koreci krita, in tu in tam z zalimi podobami okinčana, dajejo neko dopadljivost vsaki stavbi, da ni, kakor v nekterih mestih — ako mi je dovoljeno poslužiti se 90 prilike — podobna možu, ki nosi večo kapo od sebe samega. Med vseni stavbami celega mesta je brez dvombe največja nova, na štiri vogle zidana bolnišnica, ki stoji na vzhodni strani mesta; lahko jo razločiš že na cesti, ki od Občine pelje, ker izmed vseh stavb zavolj posebnega obsega tu veličansko stoji. 95 Sicer obstoji le iz treh močnih nadstropij, ali meri po dolgosti 280 in po širokosti 200 korakov; po dolgosti ima v eni vrsti 49 in na širokosti 35 oken. Poslopje je zares veličastno od zunaj na videz, pa ravno tako prostorno, čedno in krasno je od znotraj, zares mojstersko delo. Lepa kapela in dobroprevidena lekarnica 100 kinčate notranjo opravo.

Najlepše poslopje za bolnišnico je brez dvombe „Tergestejo“, ki stoji na korsu in je bil postavljen v letu 1842. Obstoji iz 105 štirih nadstropij in je posebno krasno na štiri vogle zidano. V sredi, kakor je pri taci palačah navadno, nima dvorišča, ampak veliko dvorano, v kateri se zbirajo vsaki dan o poldne trgovci v posvetovanje in pogovore. Nad to veliko dvorano je razpeta streha iz stekla, da od zgorej noter svitloba dohaja. Med pogovori se zapre ulica, ki mimo pelje, z železno verigo, da trgovcev v pogovorih ne motijo mimo drdrajoči vozovi. — 110 Akoravno je še več lepih palač, kakor borsa zavolj marmeljnovih kiparij imenitna, palača Gobčević in druge, vendar niso tema enake in nimajo nič posebno znamenitega.

Med katoliškimi cerkvami je imenitna stara cerkev sv. Jošta zavoljo mnogih starin in paganskega svetišča, kterege ostanki se še dandanašnji vidijo. Razun tega, ker stoji cerkev na griču¹¹⁵ in sicer na zapadu grada, odpira se od tod cela tržaška okolica na morje in suho in razveseljuje radovedne oči in sree človeka, ki občuduje velika čuda vedno krasne narave. — Cerkev jezuitov, ki stoji nekoliko pod sv. Joštom, diči lepa malarija in novo cerkev sv. Antona, stoječo pred velikim vodotočem, lep-¹²⁰šajo orjaški marmelnovi stebri zunaj in znotraj, kiporezi, malarija in dve krasni kuplji. Cerkev je sila velika in v nje stavbi je nekaj veličastnega, ki sree in duh k nebu dviguje.

Najimenitniše fabrike v mestu so: fabrika za svinčene obličke, ameriški mlin, za kateri se vozi žito iz Odese in moka iz¹²⁵njega v Ameriko, Lloydova strojnica, več svečnih fabrik in poslednjič gotovo tudi gaznica. Poslednja preskrbuje celemu mestu svečavo; tisočero svetlih lučic migljá vsaki večer po obširnem mestu in mu deli čarobno krasoto. Po prodajalnicah, v razstavah, kavarnah in drugih javnih in osebnih poslopih¹³⁰goré svitli gazi. Kaj mikavno je gledati z bližnih višav te svitle plamene; popotniki, ki se vozijo po cesti od Občine ali sv. Jerneja, ne morejo se načuditi prekrasnemu pogledu, kateri spreminja tiho, neizmerno morje v veličanski prizor.

Mesto se razteguje na vse strani, ker povsod se vidi, kako¹³⁵marljivo se nove hiše — same palače — postavljajo. Ker število vedno raste in ker živa kupčija obilo ptujcev od zahoda in vzhoda, največ po morji privabljuje: potreba je tudi mesto širiti; ali zraven tega pa tudi tirjajo hišni posestniki tako visoke obresti od hiš, kakor nikjer ne na celem Avstrijskem. ¹⁴⁰

Iz mesta pelje, razun par kratkih, pet dolgih podaljškov (molo) v morje, ki se po vrsti od vzhoda proti zahodu tako-le imenujejo: 1. molo Ključ; 2. molo di sale (solni podaljšek); 3. molo s. Carlo (podaljšek sv. Dragotina); 4. molo Giuseppino (Jožefov podaljšek); 5. molo sartorio (šivarski podaljšek). ¹⁴⁵

Med vsemi zavoljo pripravne lege najimenitniši, na katerem je gotovo vsak ptujec, ki se je le en dan v Trstu mudil, barke v luki in veličastno morje ogledoval, je brez dvombe molo s. Karlo. Lehko da bo kdo, ki ni nikdar morja videl, nikdar ogledoval, kako barke po njem semtertje frčé, une z razpetimi¹⁵⁰jadri, té z močnimi kolesi, iz katerih silnega dimnika se črn gost dim valí in oblakom podoben nad morjem visi, radoveden popraševal, kaj da so ti podaljški v morje in za kaj so. Ti podaljški so od človeških rok z mnogim trudom storjeni široki kameneni nasipi, po katerih se more peš ali z vozom po suhem¹⁵⁵od bregov morja v bolj globoko morje priti. Ob krajih takih podaljškov se najraje vstavljajo barke, da se more blago ondi nakladati in razkladati; in tudi za popotne je pripravno, ker se

jim ni potreba še le z bolj globocega morja iz bark do bregov
160in od bregov na barke po čolnih prepeljevati, ker morejo po
mostu, ki se iz bark do podaljška naredi, na barke in iz njih
hoditi. Tedaj so ti podaljški za kupčijo močno koristni.

Trgov je v mestu mnogo, najiminitniši so: Veliki trg, ki
leži pred hišo mestnega poglavarstva in na morje meji. Na tem
165trgu stoji iz marblja izsekana podoba cesarja Dragotina vélicege,
in vodnjak zavoljo marmeljnovih kipotvorov najlepši v celem
mestu. Na tem trgu, kjer se čuje vedno vpitje prodajavek in
prodajavcev, ki ponujajo svoje blago mimogredočim, vidi se
največ sadja, domačega in ptujega, drugih zemeljskih pridelkov,
170ptičev in cvetic. Ko na Krasu po zimi najbolj burja razsaja in
hude zamete dela, vidijo se tu prelepe hčerke pomladne: vi-
jolice, vrtnice in druge njim sorodne sestrice. Tu mimo pojdi
in ozri se na to mesto, in videl boš, priskakalo bo ročno pri-
jazno deklet s kitko v roci, ponujaje jo tebi. Mladi gospodje
175se pa tudi radi bahajo s cveticami; nekteri jih dan na dan ku-
pujejo in na svoje suknje pripenjajo. — Lesni trg (piazza di
legno) ni manjši od tega. Tu prodajajo večidel Istrijanke kruh,
kteri na oslih vsako jutro v Trst prinašajo; nazaj grede kupijo
za skupljeni denar pšenice, katero domu prišed na lastnih mlinih
180meljejo in drugo jutro zopet s kruhom v Trst primabajo. To
se godi vse leto dan na dan enako, katero opravilo je edini za-
služek nekterih vasi, ki ne leže ravno blizo Trsta. Marljive
Istrijanke že ob dveh zjutraj svoje osle otovorijo, da dospejo v
Trst, ko je dan, ko se mesto prebudi iz spanja, ko se jame
185šum, rožljanje in kupčija. — Za tem najiminitniši je trg Godola,
zvezan s poprejšnjim po najdalji ravni mestni ulici, ki se nova
ulica (contrada nuova) imenuje. Tu je posebno živa kupčija,
ker leži na najpripravišem kraju mesta. — Razun teh treh
iminitniših trgov je med družimi še spomina vreden ribji trg
190(piazza di pesche), kjer je veden krič in se sekajo ribe, kakor
v mesnicah volovska pleča. Po teh trgih in ulicah se razlega
krik prodajavcev in prodajavek. Uni ponuja smokev, ta poma-
ranč, datljev, jabelk, hrušek, itd. Na unem voglu tam peče
Furlan laški kostanj; njemu nasproti vidiš zopet pečena jabelka
195in hruške. Sem po ulici privpije fantalin in meri trakove in
robee na vatile; spet od une strani se čuje tanki glas človeka,
ki nosi vsake vrste mazila za lišp in zdravje. Tam doli maha
jud z obleko na roci, ponuja po visoki ceni in prodaja po nizki.
Natihomà stopi pred ptujca fantalin, kaže mu lep pozlačen pr-
200stan, uveruje ga, da je zlat, in ako mu steče, da ga za par
grošev ogoljufa, potegne jo vesel potepeno izpred oči. — Izmed
tega šuma in šundra se pa močno razlega glas krepkega sina
kraškega, dolgolasatega ogljarja, ki s svojim „carbone:“ (oglje)
prevpije vse druge prodajavce. Pozná se mu po obleki veliko

uboštvo, kar je vzrok njegove pičle izobraženosti in omike.²⁰⁵ Vidi se na njem, da sila malo potreb pozna. Vesel je, ako svoje ogle, katero prinese na slabem, velikemu teletu podobnem, začrnelem konjiču, v mestu speča, da skupi par grošičev za silne potrebe. Počrnjeni obraz in dolgi kodrasti lasje mu dajó zraven lastne oprave posebno podobo, skoraj je enak piskro-²¹⁰ vezom Slovakom.

Štiri glavne ceste peljejo iz mesta, in sicer: istrijska, ki je najneukretniša med vsemi in drži v poslednji kot Istrije noter do Pole, kjer so velike stavbe za vojaško brodarstvo, ker zavoljo imenitne luke ima cesarsko vojaško brodovje ondi²¹⁵ svoje stanišče. — Reška cesta, do ovinka proti Občini z dunajsko združena, je tudi močno bregovita, in burja tu najhuje razsaja in največe zamete dela. — Tretja bolj prijazna cesta pelje po severnem bregu morja skozi lepo ravno Furlanijo v Videm. Na tej cesti je občenje vse bolj živo, ko na obéh ime-²²⁰ novanih; posebno perutnine pride po njej neizrečeno v Trst, in mnogo rodovin se živi s prekupčijo perutnine. Na tej cesti se ti odpira najkrasnejši pogled na mesto in morje. Ako kje, povzdiguje tukaj veličastna narava duha visoko nad zemljo, in prsi človekove kipé v vročem navdihnjenji. In kaka čutila se²²⁵ vcepijo v dušo, ako unkraj morske obali na desni otoka Grado zagledaš črni zvonik staroslavnega Ogleja! V spomin ti stopa njegova važna osodepolna zgodovina. Tu je rožljalo orožje neuzuganih Rimljanov; to mesto, nekđaj prvo mesto za Rimom na zapadu, je strahovalo toliko dežel, toliko narodov! In zdaj²³⁰ ga ni več, in le tu in tam kaže še kaka razvalina, kak obrasen kamen, da je tu nekđaj nekaj bilo. Tu mimo, kjer zdaj koraka bleđa mrzlica, so drli iz severja narodi v taljansko zemljo, tu so se bile krvave bitve za posestev Italije; tu je stal strah narodov, šiba božja — železni Atila. Iz tega kraja, iz teh neob-²³⁵ ljudenih močvirov se je zaplodila krščanska vera med Slovence in raztrla malike naših očetov; v tej samoti se je rodila kraljica morja, dvignil silni beneški lev, ki se je spuntal zoper svojo mater in jo v grob podrl. Zgnjili so staroslavni, preganjani patrijarhi, oznanovavci vere božje. Ljudstvo samo, kolikor ga²⁴⁰ je še ostalo po groznih nevihtah nemilih časov, so njegovi otroci, Benečanje, potalijančili. Strašna osoda je tu divjala, slava Ogleja živi le — v zgodovini še, dandanašnji ga ni več. Pod teboj se vije železna cesta z mnogimi mostovi in globocimi zaseki v živo skalo noter do Nabrežine. ²⁴⁵

Dunajska cesta, do Občine umetno in kaj krasno izdelana, pravo mojstersko delo, je važniša ko vse druge, zakaj po njej se zvozi največ raznega blaga v mesto in iz mesta. Ko dospješ po tej cesti vrh Občine, opaziš na levi krasno veličansko piramido iz kraškega kamenja, spominek cesarju Francu za iz-²⁵⁰

peljavo nove ceste. Postoj pri tem spominku, ozri se še enkrat na nemirno mesto in živo luko. Glej, pod tvojimi nogami leži stotero kupčijskih brodov, njih jambori kviško molé, podobna je luka okleščnemu gozdu. Mirno je morje in brez skrbi po-
 255čiva mornar na barki; ali gorjé, ako se tam na severju kope oblakov prikažejo; to je znamenje hude nevihte, strašne grozopolne nevihte „tramontane“. Ako kaj tacega zapazijo mornarji, zakričé iz vsega grla, v celi barkostaji vstane silni vriš in hrup. Nemudoma so po koncu, kako se pripravljajo za boj z valovi!
 260Na vse strani se pritrjujejo barke z vrvmi in verigami na bregove in sidrovišča. Priženó se valovi, kakor bi trenil; kako jezno se objemajo, telebajo v skalnate bregove, začneli se podé v mesto, kako ropóčejo težke verige, škripljejo močni jambori! Kot lehkí čolničí se premetavajo težke barke, do vrh jambora
 265se jezna pena kadí, in glej ga predrznega mornarja, kako pleza po vrvi gor in dol, kako se ziblje zdaj na levo, zdaj na desno, kako se ondi v čolničú plavajoč vojskuje z divjim morjem! — Potihnila je nevihta morská; gledavcev gosta množica, ki so prispeli do brega, razhaja se zopet na vse strani, in mornar
 270vesel, da ga ni zadela nesreča, obriše si zopet vroči znoj s čela ter se brezskrbno vleže počivat.

Kaj pomenja tam ponosni orjaški stolp, na uni strani mesta na morskem bregu? To je svetilnik, na kateri se ozira v temni
 275noči mornar; njegova svitla luč, ki se vedno zakriva, oznanja mu v budem viharju bližnje pribežališče ter ga navdaja z veselím upom rešitve; una krogla spodaj na svetilniku na severni strani, ko pade, naznani poldne, in ob enem počí top na barki in zapojó zvonovi po mestu. Zgorej na severni strani v svetilniku ti kažejo vibrajoča bandera število parobrodov, ki se
 280bližajo luki, in kako daleč so še na morji, ker kolikor bolj bandero visi, toliko bliži je parnik. Ko se bandero, ki po grbu parobrod natanko naznanja, kviško postavi (prima vista) in s prostim očesom še nič ne zagledaš, potrebuje parobrod pri dobrem vremenu še dve uri do luke; ko se nagne (secunda
 285vista) in komaj v daljni daljavi gosti dim zapaziš, moraš še skoraj eno uro čakati; ko se bandero obesi (terza vista), je že blizo in videti je, kako penijo hitra njegova kolesa zeleno vodo. Na nasprotni strani v svetilniku zapaziš obešene kroglje, ki naznanjajo barke z jadri, bandero pa pomenja pet bark.

290 Zakaž pokajo danes topovi v luki, topovi na gradu in grom pretresa mesta zidovje? Kako slovesnost obhajajo? Štejem in naštejem 21 strelóv v luki, 21 na gradu. Čuješ, prijadrála je vojaška barka ptuje države in pozdravljála je z grmenjem topov mesto, in na gradu jej odmeva odzdrav. Poveljuik brodovja in
 295vojaški in civilni poglavar mesta jo obišče in zopet pokajo topovi, in kapitan vojaškega broda se mu zahvaljuje za skazano

čas in obišče drugopot mestnega poglavarja, ki ga večidel na kosilo povabi, kjer mu razklada o morskih vožnjah in kaj je videl in doživel na mokrem svetu.

Na tej strani luke, svetilniku nasproti, na podnožji Občine³⁰⁰ stoji novi Lazaret, kjer se zapirajo barke iz daljnih ptujih krajev in prekaja blago, da se obvarujejo kužne bolezni.

Vreme je v Trstu sploh prijazno in prijetno, zima je topla in sneg se le po imenu pozna, ker akoravno v mrzli burji včasih naletuje, vendar čez dan ne obleži; le ko je burja, ki včasih³⁰⁵ strašno razsaja, postane mraz. O takem času, ko zunaj po suhem in po morji strašna nevihta buči, da celó parobrodi, ki se viharjev najmanj strašijo, večkrat na potu iščejo zavetja v pristanišču v Piranu, je najprijetneje v gorki izbi, ki se pa težko dobi, ker se le malo peči po hišah najde. Jesen je večidel prav³¹⁰ lepa in gorka in dolgo trpi. Po letu pritiska huda vročina, posebno ker dež le redkokrat nastopi. Ni prijetnišega v taki vročini, kakor kopve v morji, kjer se človek ohladi in jako okrepi.

Hodili smo po hišah in trgih, po sprehodiščih in cerkvah, obiskovali smo žive; spodobi se, da poslednjič stopimo tudi v³¹⁵ prebivališče miru, na grobe spijočih, k sveti Ani, na jugu mesta. Glej, kako nam blišči nasproti prekrasni, pomembnosni, v živo skalo vsekani napis „Resurrecturis!“ Tu počivajo kosti po verozakonu odločenih, zaspalih bratov. Kako krasni, kako v dušo segajoči spominki stojé na njih grobovih! Tu si briše solz iz³²⁰ očesa, tam z razpetimi perutami in s trobento na desni visi mili angelj nad grobom mrliča; spet ondi se vije venec krog marmeljnovega križa, znamenja našega odrešenja. Na tem prostoru ni prepira, ni šuma, ni hrupa; tu vlada tihota, bratinstvo, sveti mir. Koliko lepih spominkov stoji tu na širokem prostoru iz³²⁵ čistega kararskega in kraškega marmeljna, koliko pomembnih grobopisov!

Fr. Cegnar.

186. Postojnska jama.

Kolikor ima narava čudežev, ki človeku razveseljujejo okó, nobeden tako ne prime srca kakor podzemeljske jame, ki so tolikanj bogate s krasnimi in mnogovrstno zasukanimi podobami, narejenimi iz kapnika. Svoboda v zakonu in samovoljstvo v doslednosti se nikjer ne kaže tako očitno kakor tukaj. Ako⁵ človek o kaki drugi stvari čuje govoriti, precej lahko dobro zadene, kakošna mora biti v resnici; tukaj pa je vse novo, vse tako stvarjeno, kakor se nisi nadjal.

Ni kmalo na svetu dežele, ktera bi na tako majhenem prostoru mogla ponašati se s tolikim številom veličastnih, spo-¹⁰mina vrednih naravskih stvari, s kolikoršnim se more kranjska

vajvodina, če se opomniš daleč slovečih velikanskih krških rakov na Dolenskem, ter potem po vrsti čuda preštevaš do Triglava na Gorenškem, velikana med gorami; najčudovitejše pak so po 15 Notranjskem neštevilne, raznih zaželek polne votline, med katerimi je najslavnejša postojnska s svojimi dijamanti, ktere je izbrusila že sama narava. Najkrasnejša v cesarstvu je ta jama, kateri bi se dala primeriti samo Baradla pri Agglateku na Ogerskem. V nobeni drugod po Evropi ne dobiš toliko združenih posebnih 20 lastnosti, kolikor v tej, ki ima preobširen prostor, veliko množino raznovrstnih kapnikov, tomune poleg subega prostora, čist zrak, dobro uglajene poti itd.; torej se tudi postojnski ne dá lahko primeriti nobena. V le-tej se nahaja tudi še to, da ne prideš, kakor po drugod, precej v tisto ohlipino (temperaturo), 25 kakoršna se navadno po jamah nahaja, ker nje prvi prostor, velika cerkev, ima, zarad sopara iz Pivke, 5—6 stopinj več gorkote, nego notranja votlina, po kateri je pač le 6—7 stopinj gorkote.

V jami so ti-le razdelki: 1) velika cerkev, od vstopa do spominka cesarja Ferdinanda; 2) stara jama, na levo roko od 30 velike cerkve; precej pri njej pak je 3) stranska jama, ki je malo zanimljiva; 4) jama cesarja Ferdinanda, od spominka Nj. veličanstva cesarja Ferdinanda pa do groba, in stari pot na desno k gori Kalvariji z neko stransko jamo na desni roki precej od začetka; 5) jama nadvojvode Ivana, ki je 35 najbolj na vzhodu med vseni votlinami; nje se drži 6) malo obiskovana stranska jama; 7) Franc-Jožefova in Elizabetina jama na levo od groba ob razgledu (belvederji) do Kalvarije; 8) votlina od razgleda tje do Tártara; 9) tri stranske votline na levi in desni roki od Kalvarije. Votlina 40 cesarja Ferdinanda je eno z drugim 30 čevljev široka, 20 čevljev visoka, in visi za kacih 20 čevljev: Franc-Jožefova in Elizabetina jama do Tartara je obilo veličastniša, ker je navadno 35 čevljev široka in še mnogo viša, to je 180 čevljev, samo da ima prva jama le 66 čevljev največe visočine. Vsi kapniki so tod razno- 45 vrstniši, pa tudi bolj velikanski, vzlasti gora Kalvarija, ki ima cel gozd stoječih kapnikov (stalagmitov), ki ima dalje romantični vodobér in strašno tartarsko brezno.

Nikjer ni jama nevarna, celó po stranskih votlinah ne, da si tudi pravijo, da va-nje ni priti mogoče; samo do „stare jame“ 50 je pot pomisleka vreden. Do „Kalvarije“, do „Franc-Jožefove in Elizabetine jame“ so narejeni gladki potje z debelim obzidjem in trdnimi držaji ob stranéh zarad prepadov in brezen; koder se pa zbira voda po dolgem dežji, ondot je visoko nasuto. Koder ni narejenih potov, ondot je pač treba paziti, ker na 55 opozlilih kapnikih človek hitro izpoddrsne. Zrak je povsod čist. Posebno se pa ni bati, da bi kamen kje padel od stropa.

Postojnska jama ima svojo lastno komisijo, da skrbi za njo.

Kdor jo hoče videti, mora se torej oglasiti pri dnevnem jamskem blagajniku. Vsako leto pak je na duhov (binkoštni) ponedeljek po poldne jama vsacemu odprta. O tej priliki je veliki 60 pot po jami tje do vrha gore Kalvarije tako razsvitljen, da je vsacemu čisto nepotreben kak voditelj. Posebno veliko svečave je po najlepših razdelkih, kakor na pr.: v cerkvi, na plesišču, okoli zagrinjala, po razgledu in po gori Kalvariji, po kateri svetišči več sto sveč, na plesišču pa godejo, in ljudje se vrté v 65 radostnem plesu.

Kdor koli je videl jamo tako čaravno oplešano, temu njena lepota ostane do smrti nepozabljena. Ali vse to se vendar ne more primerjati nikakor tistim velikim napravam, 70 katere so jo krasotile 11. marca 1857. leta, ko sta bila v njej cesar Franc Jožef in cesarica Elizabeta, tudi tistim ne, ki so bile osnovane, ko se je prvič voznja začela po železnici od Ljubljane do Trsta. Mislil je človek tačas, da živi v tistih pripovedkah, ki so popisane v „tisoč in eni noči“; mislil je, pa v spanji okrog njega 75 skačejo sanje prijetnih podob; mislil in veroval je vse, le tistega ne, kar je v resnici videl pred seboj. Vso to krasoto — kdo bi jo mogel tako naglo z duhom objeti! Kdo bi jo mogel popisati! Kdo ima pero, da ne omaga pod tolikim delom! Ti vsestranski 80 lučni žarki, ta obilica povsod razširjene svetlobe, kakoršna je bila marca mesca 1857. leta, ne daje prostora tisti grozi, 85 katere človeka obhaja, ko le poleg majhne svečave ogleduje veličastne stebre in arabeske, ki se dvigajo od tal gori po stenah, katere tako čaravno zaljšajo, ker brani, da bi misli raztegnile ta prostor v neskončnost; ali živo se prikaže mnogo krasnih podob, katere sicer le noč zagrinja. Svetloba od luči, ki pada na vse strani, 85 buči neskončno blesketanje in krasno mrgolenje. Obok velike cerkve je podoben, kakor bi neizmerno velicega bila iz čistih dragocenih biserjev mozaično sestavila kaka čarodejna vila, in iz reke, globoko spodaj tekoče, ki je druga polovica krasne velikanske školjke, odsvitava se zopet nazaj vsa blisketajoča svetloba. 90 Vsaka stopinja nova čuda podaja strmečemu gledavčevemu očesu. Vse bogastvo raznih podob, katere sicer zemlja po svojem vrhu obilo kaže, ima tukaj shranjeno pod samotno žalostno odejo v skrivni noči. Narava sama sebe ni čutila, ni si bila v svesti, kaj 95 dela, pa vendar je napravila drevo z dolgimi vejami, na katerih vidiš liste, — razpókano ostro skalo, iz katere tu ali tam klije kaka cvetica ali raste grčava smreka, naredila je slap, ki skače od skale do skale, dokler v skalbo ne pade, okoli sebe penasto meglo kropeč; celó človeške umotvorine se pred teboj vrsté: tenki, na kviško se dvigajoči steber, obilo ozaljšan 100 dletom bistroumnega umetnika, gotška bogomolja (tempel), jako lepšana z rezanim kamenjem, zagrinjala, ki so je delale ngibčne roke, grobo obtesana klada, iz katere bi se imela narediti kaka

podoba, toda čaka še umetnika, da jo olika in ogladi z vajeno 105roko. Da si tudi naravi pri tem poslu ni človek pomagal, pa vsako njenih del se nam vendar zdi domače; nikjer nič ni ptujega. Na videz bi pač sodil, da je vse razmetano brez kacega reda; ali kmalo moraš zapaziti zakon, ki ga najdeš tudi tukaj, kakor povsod v naravi.

110 In kedar vse to: cvetice narejene iz kapnika, drevje, poslopja, veže, podobe, stebre objemlje svitloba piemnogih in mnogih luči, da pred teboj vse leskeče in igra, ko demantna rosa v jutranjem solncu, kaj so tačas pač najkrasnejše sanje najbogatejšega človeškega duha, če je primeriš temu veličastvu!

115 Ko se pomudiš v jami, čedalje bolj se ti dozdeva, da si prenesen v delavnico pridnega umetnika. Tu se dviga pred teboj steber iz tal, toda še le na pol dodelan, kakor bi ga kdo bil odrezal, a iz bleščečega stropa mu že naproti hiti, že mu roko podaja druga polovica; še nekaj let, pa bode iz obéh kosov 120zlito samo eno, krasno umotvorsko delo. Tam iz tal molí čudovit parobek; še nekaj časa naj prejde, pa se povzdigne do unega kapnika, ki nedodelan visi od kamenene, leci (prižnici) enake, bogato olepšane podobe — in tako bode gotov steber, na kateri naj se leca oprè.

125 Pri nobeni izmed vseh podob, kolikor jih je naredila jama, pa ne zapaziš, da bi se bila narava tako čutila, tako vedla, kaj dela, kakor pri kapniku, kateremu pravijo zagrinjalo, ki se tako čaravno zavija doli po lesketajoči steni, kakor bi mu kak bistrourmen grški umetnik bil naredil tenke gubice in plete iz 130mramorja, ki se je lomil na otoku Pafu. Rob je prezeren, po marančnega, rujavega in rudečkastega cveta, zagrinjalo pa je potlej tako belo, da se sveti. Vse je izdelano, kakor bi prišlo iz rok najbolj miločutnega, najbolj izobraženega umetnika; pa vendar je ta čudež ustvarila v nočni temoti narava brez oči. —

Dr. E. Costa.

187. Vipavska borja.

Vipavsko dolino so od nekdanj čislali raj kranjske dežele. Da bi se pa njeni prebivavci, vživajoči take rajske sladnosti, ne prevzeli in se vedno spominjali posvetne minljivosti, zato je borja večkrat hladí. Drugim krajem so visoke gore za 5hrbtom zaželená bramba pred hudim vetrovnim mrazom; če se sever od zadej va-nje upira in ubiva, mora se razleteti in v visočinah pozgubiti; zato preksolnčni podgorjanci od njega malo vedó. Vipavska dolina pa nima od zadej visoke gore, ktera bi vetrove ustavljala in odganjala, ampak visok svet, rekel bi 10velike ravnine ali planjave, ktere, če ravno nekoliko grbaste,

vendar ne morejo vetrov odganjati, marveč ko čez nje pridejo, čez rob juljskih rob velikrat z nezapopadljivo težo in z nedopovedljivo močjó v dolino deró, in to je borja.

Sever pride od polnočnega zemelnega tečaja. XKo v Hamburgu zmrzljivo naznani, hiti čez vse Nemško; zgrabi marsiktere 15
rega pohajača za nos ali za ušesa, zmala mimo gredé mnogim mladenčém na šipe pomenke njih nedolžnosti, pa tudi minljivosti njih lepote, in se v 22 urah že oglasi v vipavski dolini. Če najde, tako hitro popotovaje, za Vipavo na Gorenskem oblakóv, iz 20
kterih morebiti tudi že deži ali sneži, stisne je, z mrazom, da so teži, in se kot najteži oblaki hudih vremen — — čez Nanos, ali gorni rob v dolino s strašnim šumenjem in bučanjem valé v podobi vidnega morja, katero žuga dolino nagloma zaliti. Ali s kakoršno koli hitrostjo in močjó se oblaki doli valé, vendar se vsi pri neki piki ali črti — kjer je zrak bolj gorak — sproti 25
raztopé, kakor da bi je s škarjami prestrigel, in tako zginejo in se razgubé. Taki oblaki so vidljiva znamenja borje; Ipaveci jim pravijo zastava. Po bližnjih beneških krajih in po jadranskem morji se po zastavi, — ki je lasulji z gladkimi lasmi na čelu zelo podobna — spozna, kedaj da je borja v Vipavi in tedaj 30
tudi pri Trstu. Iz zastave praši po celi dolini pri najjasnejšem in najčistejšem vremenu tenka rosica, kakošenkrat pa tudi bolj dežuje. Ko je pa hud mraz, leté iz nje po vsej dolini golomraznice, tisti izlični in grozno drobni sneg, ki najde vsako najmanjšo luknjico ali razico, po katerih pride med zimska okna 35
na hranjene cvetice in v mnoge izbe in spalnice. Če pa iz zastave bolje sneži, pometa borja po več dolninih krajih sneg do čistega, spravlja ga v zatišje in napravlja iz njega velike zamete, kateri se na cestah nikakor ne dajo skidati, dokler borja trpi. Večkrat se po tem takim priméri, da pri tistem deževnem ali 40
snežnem vremenu v Idriji, v Črnemvrhu, v Logatcu in Planini imajo Vipavci pri čisto jasnem nebu strašno borjo, v Gorici pa tisti tenki in tihi nemški mraz, pred katerim je treba nos in ušesa zakrivati, da jih ne odgrizne. V tako bližnjih krajih, in ravno tisti dan tako različna vremena! — Na gornih robéh se 45
ta sapa takó lomi, da morajo iz tihega kraja ljudje večkrat po vseh štirih preplaziti rob, pod katerim borja strašno buči. Da pridejo v dolino dostikrat gologlavi, to je lahko verjetno. Kjer je koli svet takó sezidan, kakor za Vipavo, je tudi in mora biti borja domá. Tako se meče borja z Občín v Trst, tako vrši s 50
kavkaških planjav na Črno morje, da na njem vsako leto po več bark pogine; tako borjo imajo pod Genovo pri Nici; enako na Nosu dobrega upa, ki dere iz nekih tako imenovanih Tablinih gor i. t. d.

Borja je Vipavcem in vsem, ki se ž njo pečajo, zelo nad- 55
ležna. Ko je huda, zlasti po zimi, ni varno izpod strehe iti.

Vipavci krijejo svoje strehe po laško z žganimi korci in je obkladajo z robotim kamenjem, da bi je borja pri miru pustila. Če je pa zelo huda, primeri se, da razmeče kamenje s korci
 60 vred, in ko bi kaj takega človeku na glavo priletelo, na mestu bi utegnil mrtev ostati. Prek cerkvenih oken beži kakšenkrat s tako naglostjo, da se vnanji zrak stanjša, in da znotranji, v cerkvi bolj težak, šipe izpahne in je zdrobi. Za borjo mora biti sleherni dobro in s tikoma priležnim oblačilom previden;
 65 popotnik, preveč na lahko oblečen, utegnil bi zmrzniti, ako ga huda borja nagloma zadene. Večkrat se je že taci nesreč slišalo, zlasti ako so bili ljudje stari in slabotni; pa tudi mladim se kaj takega pripeti.

Večkrat pobira borja prst po njivah in vinogradih, nese jo
 70 kviško in nareja iz nje, kakor iz cestnega prahu, bele ali rujave temne oblake. Torej obkladajo, zlasti po Krasu, sem ter tje njive s kamenjem, da bi jim borja prsti ne jemala; pobira tudi pesek in grušec, vzdigne ga in prenaša; tudi manje kamenje prevaljuje, da po tem takem na mnogih nevarnih krajih jeseni
 75 obrezane trte z rožjem ali kako drugo sečnjo obložé, da bi jih borja z gruščem ne ožurila, in da bi z zdravim lubadom žive ostale. Vse tako bi utegnilo včasih tudi za človeka nevarno biti.

Največ nesreč se primeri pa po cestah pri vozéh; zakaj ni ga tako velicega in težkega voza, da bi si ga borja, ako jej
 80 je na čelu, ne upala zvrniti. Vidi se po hudi borji med Št. Vidom in Vipavo na senošetih do pet zvrnjenih vozov, mnogoterikrat razbitih in razdrobljenih, da ni kosca pri koscu; take nesreče se tudi v Rebernicah, na Gaberku in drugod pripeté. Da se pri taci priložnostih tudi ljudje še celó do smrti pobijejo, to je lahko
 85 verjeti; zatorej jemljó popotniki po 2, 4 do 6 držačev s seboj, ki jim kočije držé, da jih borja ne zvrča. Ti ovržejo in ovežejo kočijo z vrvmi in jo držé ali vlečejo proti borji. Po Lujizini cesti nad Reko so že s prvega na bolj nevarnih krajih stene ali zide v brambo pred borjo naredili.

Borja ima svojo pot od severovzhoda proti jugozahodu in se izgubi na jadranskem morji. Vse drevje po njenih hudih
 90 zbriskih je proti jugozahodu obrnjeno; hrast, ki na takem zbrisu raste, je od borje vvit, ima pókice po lesu, da ni priden za doge, in je mlinčast ali vetrenčast kot plenjivo železo. Samo
 95 oskrž se borji ne da užugati in lepo piramidasto raste.

Kakor se bolj mrači, borja zmeraj hujše prihaja in grmi, in tuli in buči, da se otroci plašé, zakaj skozi vsako luknjo dá drugi glas. Sosed pride, sede na ognjišče sredi družine in pravi od nesreče, ki se je ravno na cesti pripetila; zdaj jame eden,
 100zdaj drugi škode sedanje borje šteti pri sadnem drevju, pri trtah, ki so že pognale, pri zamudi dela, pri težavi živino prerediti, ker bo treba veliko delj časa paše čakati. Oče potolažijo

družino s pohlevno besedo: Nikar obupati otroci! — borjo smo imeli, borjo bomo imeli, pa kakor dosihmal, nas bo Oče nebeški tudi zanaprej milostljivo prevedel, — in mati pristavijo: 105 Molimo otroci! molimo, da bi Bog tak hud veter potolažil, na Gospodovo besedo bo potihnilo.

Celo noč borja tako strašno bobni in razsaja, da ljudje take ne pomnijo; drugi dan je gora s snegom zakrita, ki seže globoko dol v dolino; sem ter tje se vidijo majheni zameti iz 110 golomraznic, ki še zmeraj leté; veliko čisto neznanih in zalih ptičev, ki jih je borja na njih popotovanji iz visokega gozda nazaj v dolino pabnila, videti je ali od truda in lakote po ulicah mrtvih, ali prosečih pred hišami ip še celo v hišah potrebnega živeža; tako trudni, lačni in krotki so, da se dajo 115 roko prijati. Tako je zginila in se skrila tista zala, težko pričakovana, vsa s cveticami opletena devica, ki jej pomlad pravijo. Vse, kar je bilo zelenega ali cvetočega, vse je oparjeno, posuši se in v prah spremeni; koliko mirnih in solčnih dni se bo potrebovalo, da bo zopet ozelenelo! 120

Ko pride borja 14 dni pozneje, kedar so trte že po pednji dolge mladičice pognale, juže, mandrá, zadnjič razcefedrá ali razcunja in pobere vse njih peresa, da zarodiči čisto goli na mladičicah ostanejo. Iz tacega zaroda, ko bi ravno zelenel in ne pognil, ni veliko pričakovati; zakaj nikoli se ne bo več 125 razrastle na toliko jagod, kakor je bil namenjen. Pa tudi le-té, ki so v svojih najzlahnejših delih ozeble, ali norsko cvetó, ali oprhnejo, da kedarkoli s pomladi huda borja zarod zadene, ni v Vipavi dobre vinske letine upati. O sv. Ivanu, če je turščica do dveh pednjev zrasla, skosi jo borja, kakor bi jo bile svinje 130 zgrudile; če je pa pozneje stebela dognala, suče jo borja, da se naredi pri slednjem stebelu luknja ali jamica do korenin, kar jej v suši zelo škoduje. Naj bo pa njiva bolj mokra ali mehka, povali jo vso, da, ako ravno kaj donese, vendar več ne vstane. Zrelo žito otrese, ječmen pa do zrna omlati. 135

Drugače se obnaša borja s travo, pokošeno v seno ali v otavo; iz prva jo drega, vzdiguje, objema in poljubljuje; igra se z njo, skače, pleše čedalje v večih kolobarjih; utruji jo, da se vsa izpoti in posuši; zdaj jo če odnesti, ali trava, zdaj suha, naveliča se tacega nepokoja, uide jej in se jej v kako zavetje 140 skrrije, da je kmet, ki jo je na večer v tistem vremenu pokosil, drugi dan kar bilke več na senožeti ne najde. S senom ali z otavo imajo ljudje, če borja pride, zelo veliko opraviti; borja jim ga ne da nikakor spraviti; oni ga založijo z deskami, rantami, kamenjem i. t. d. in morajo tihlega vremena počakati, da 145 ga domú spravijo.

Vipavska dolina, kotlu peščene zemlje podobna, v katerem po letu strašno žge, je kakor Kras in Istra preveč izredčena in

gola, torej suši podvržena, pričakuje pa mirnega in rodovitnega 150dežja le od juga. Ponočne rose, ktere drugej dež namestujejo, so ob hudih vročinah v dolini čisto neznane. Ako ni 10 do 14 dni dežja, že vse po njem zdihuje, ptiči omolknejo ali iz doline zbežé. Sem ter tje morajo ljudjé sebi in živini vode voziti. Večkrat so jo že od Sušeta na Rebernicah na tržaško cesto vozili; 1551804. I. so jo iz enacega studenca v Trst vozili in na bokale in kozarce prodajali. Kedar škripanje vrat in vsa druga znamenja nič več ne zdajo, pazijo ljudjé na jug. Sinoči ali danes jutro je bilo slišati mnogih zvonov od juga, ki so vabili k dežja prošnjim molitvam; to pové sosed sosedu, s tem potolažijo mati 160žalostno družino. Vedno se vse na jug ozira, in lej! že se kažejo oblaci od juga, podobni sivim jančkom; spremené se počasi v velike oblake, ki se gori kopajo in že dva dni in noči čez Nanos bežeči deró. Že nebó otemni, že zagrmí in debeli kanci naletujejo; ali kakor bi z očesom trenil, oglasi se borja, 165in pred ko ura mine, ni ga več oblaciča na nebu; — borja pa piha dva dni in tri noči, da se še vse trikrat bolj posuši. To pa ni še zadosti; ko se v taki potrebi čez osem dni v drugič, ali še celó o treh tednih v tretjič na dež napravi, razpodí ga borja ravno tako.

170 Poletna borja navadno ne meče; ker pa dež odganja in zemljo suši, da sadú ne da, je škoda, ktero nakloni, tolikanj večja. Ni čuda po tem takem, da bi Vipavec raje imel borjo tri tedne po zimi, ko tri dni po letu. Če ni borje po zimi, ni tudi mraza, da ljudjé, kar se večkrat primeri, lahko celo zimo v 175vinogradih delajo. Ko pride huda borja na mehko ali zrelo grozdje, omandrá ga, pobije, na tla pomeče, da se človeku milo stori. Pa vendar pri vseh hudih borjah okoli leta se stisne in skrije marsikteri grozdek med trtne mladike in perje, da hvaležno povrne na njegovo mater marljivo obrnjeni trud.

180 Vsa druga huda vremena Vipavcu ne prizadenó toliko in ne storé toliko škode, kakor sama borja; ta stisne in skrči pridelke večkrat na tretjino tega, kar bi bil brez nje lahko pridelal. Pa nikjer ni vse ravno takó, kakor bi si človek želel. Vipavec je pri vsej borji veselega srca; rad pripoveduje, kako da se je 185ž njo bojeval.

Ako mu letos borja 100 trt vviye, polomi ali z mrazom umori, 200 jih k letu pogrebenča ali vsadi, in ko se da, v bolj zatišen kraj, da bi mu vince še srce razveselilo.

M. Vrtovec.

188. Življenje pod vodo.

(E. Purkyně.)

Trikrat veči prostor, nego suha zemlja, obsega morje; in pod njegovo površino, kakor tudi ob plitvih bregovih, mrgoli

nepregledna množica živali in rastlin, podobnih onim, katerih predveke sprednike nahajamo v okamenelih ostankih. Čadovita zmes visocih gorá in širocih planjav vrsti se pod morjem in zakriva v sebi skrivnostni svet, katerega tajnosti le po malu prihajajo na beli dan. 5

Arabske, romanske in slovanske povesti pripovedajo o jezerih in studencih, v katerih Vile prebivajo. Kdor se v njih čisto vodo spusti, znajde se neki hipoma na prekrasno porasenih lokah, sprehaja se po vabljivih drevoredih in ogleduje zlato bliščeče gradove in mesta. Takovo je morje. Mornar, odpluvši od zemlje zelene, plava v ladiji dolgo nad neizmernim prepadom, kamor niti olovnica ne seže, dokler konečno med upognjenimi ožinami ne priplava k morski krajini, kjer se dno bolj in bolj vzdiguje. Tu se mu odpira pred očesom pod prezorno vodeno planoto pogled na zmes nenavadnih rastlin, večih in bolj živih barv, ko je naše drevje in naše cvetice. Po teh gozdih se preganja živalstvo najčudovitnejših podob in barv, o kakoršnem se tudi najživejši domišljiji nikdar ni senjalo, in splošni živelj vseh teh stvari, voda namreč, še bolj zvišuje prečudnost tega gomazenja. Na zemlji so prebivalci kopne zemlje, vode in zraka ostro ločeni drugi od drugega. Ptica varno prepeva na veji, če tudi mačka pod drevesom brusi ostre kremplje; okun se ogne ribolovni čaplji v globočino; pijoči tur zdirja v varni les, ko v vodi zagleda požrešnega krokodila; veverica in opica poskakujeta brez skrbi z veje na vejo, vedoči, da ju sovražnik tam ne doseže. 10 15 20 25

Drugače je v morji. Tam živi vse v enem življu, in zver lovi svoj plen brez ovire iz največje globočine gori do vrha. Med vejami ogromnih alg plava morski som, loveči razne ribe, ki se prestrašene kakor strela spuščajo v globočino. Na tisoče morskih polžev otare ta velikan z velikanskim svojim truplom z vej vodnih rastlin, da padejo v globočino, od koder se le s težavo spet vzdignejo, iskat si novega stanovanja, časi na somu samem. Malokdaj seže človeško oko do one globočine, kjer se vse gujete in mrgoli; samo na bregih bolj južnih morij, kjer je površje, kedar mirujejo vetrovi, prezorno kakor kristal in gladko kakor zrcalo, posreči se kedaj za nekoliko časa, da moreš gledati podmorske gozde, plesišče vodnih živali. Že bregovi naših evropskih morij podajajo nam, se ve da v pičlejši meri, obraz podmorskega življenja. 30 35 40

Mnogovrstnih in zelo podučnih zabav v tem oziru ti je mogoče uživati na bregu jadranskega morja, kjer izmetava priliv kaj čudno stvarstvo na breg, iz katerega si more obraznost domišljati življenje podmorsko. Med stebri, ki v dolgih vrstah ob bregu stojé, valí se neprenehoma voda šumé in pené se ali pa tiho naraščaje. Časi tudi nekoliko postoji in razprostre se

- pred teboj gladka, leskeča planjava. Mehovom podobne kar-
 50 mezinove (chondria) alge, pomešane z vejami z apneno skorjo
 pokritih liagor, nehajo se polagoma gibati in naslonijo se tiho
 na dolge pasove travnozelenih zostér. Oblí raki si urno poma-
 gajo z dolgimi nogami po skalnih poklinah, ondi zavetja iskaje;
 na dnu se raztegujejo in krčijo holothurijske, ki so okoli in okoli
 55 s sisalnimi cevkami previdene in ogromnim pijavkom podobne.
 Dalje med kamenjem se potika okrogli, s trdimi iglami pokriti
 morski jež; sorodna morska zvezda se je prisesala z eno ramo
 k skali in sedi ondi trdno in nepremekljivo. Pisane ribe švi-
 gajo po valovih sem ter tje; eno izmed njih je zgrabila mnogo-
 60 ramata sepija in vleče jo k svojemu ostremu kljunu. Prozračen
 višnjelkast zvon s pomarančevimi brkami ob kraju pluje počasno
 in vabivno proti bregu, zdaj v okroglo kepo se krée, zdaj v
 bolj ravno ploščo se raztegovaje. Ko pa veter površino vzne-
 miri, pogrezne se koj spet v globočine. To je bila meduza. Za
 65 njo plava dolga višnjeva vrv, Venuzin pas imenovana; pa tudi
 ta prikazen se kmalo potopí, kajti morje je čedalje bolj ne-
 mirno. Zvezdoustni polipi, kakor krasnobojno cvetje po kame-
 nenem grmovji raztreseni, zginjajo; morska trava se začne gibati,
 neukretne morske zvezde padajo v globočino, komaj še spoznaš
 70 rudečkaste polipe; ribe zginjajo v širocem morji in rujave alge,
 od valov gnane, začno spet sem ter tje kimati. Samo raki ple-
 zajo še spešno po skalovji, trdno držeči se z ostrimi ščipalnicami.
 Tu se pokaže v daljavi na morji bel pas; dolg val vali se bliže
 in bliže, kakor bi hotel zemljo zgruditi, vdarja ob skalovje in
 75 pokrije zvedavega gledavca z razbrizgano peno. Cele kupe pi-
 sanih lastur vrže morje z odtrganimi algami vred na breg; živo
 gomazenje na obrežnem skalovji mine popolnoma in silnejši val
 primora tudi gledavca umakniti se dalje nazaj. Iz morja vržena
 sepija, držeča še ribo v kljunu, pomaga si zdaj na prav smešen
 80 način, da bi prišla spet pod vodo; vleče se s sesalnimi izrastki od
 kamena do kamena. Bolje se godí rakom, ti se urno valé čez
 kamenje in padejo zopet v umirjeni živelj.

Krasnejši še je pogled pri mirnem vetru na zalive rudečega
 morja. Veliki gozdje purpurovih koralovih debel, pokritih z
 85 zvezdami kakor plavice višnjevimi, razprostirajo se tam na ne-
 globocem dnuorskem. Drugo belo koralovo drevje naredí časi,
 ker se tako neizmerno množi, pravo ožino, v Tihem oceanu celo
 dolgo vrsto s kokosovimi palmami obsejanih otokov. Iz pod-
 morskih brezen in prepadov vzdigajo se starodavni gozdje ogrom-
 90 nih alg (lacrocystis comosa) do 300 čevljev visocih, katerih ko-
 olive zelena barva se prekrasno loči od rujavih alg.

Podobne rastline se poganjajo v vseh morjih: tu v nježnih,
 mahovju podobnih skupinah, tam v skupinah travnatih, z dolgimi
 trakovitimi listi. Ene se zdé podobne vrvém, druge tenkim

vlaknom; celó podobe palm, borov in jablan se ponavljajo v podmorskih gozdih v orjaških in pritlikavih razmerah. Veliki, 95 z zrakom napolnjeni mehurji, ki lepé na vejah in tako alge na površini držé, so podobni sadju, in različna barvitost z odsenčjem zelenim, modrim, rumenim, rujavim podaja nam tako živ obraz, da tacega ni na cveticah na suhi zemlji ne najdemo.

Na širokem morji pokrivajo plavajoče alge ogromne širjave¹⁰⁰ in je spreminjajo tako rekoč v nepregledne loke. Največa taka algova loka je na atlanski oceanu med azorskimi otoki in Brazilijo in se imenuje sargassovo jezero. Prepreženo je celo s plavajočimi algami, ki so je morski toki in viharji odtrgali od bregov in je na široko morje zanesli. Kolumb se je¹⁰⁵ vozil štirinajst dni po tem alginem morji, ki objema šestkrat večí prostor nego cela Avstrija. Toda algine skupine ne pokrivajo tu nepretrgoma cele planjave, ampak ločijo se v mnogo otokov. Tudi drugje na širokem morji in ob strmih bregovih nahajajo se alge, z močnimi koreninami zasajene v morsko dno in večkrat¹¹⁰ na tisoč čevljev visoke. Ž njih bohotno rastjo se kinčajo propasti koralovih ožin na južnem oceanu kakor tudi strme stene ledenih otokov na severji.

Velikansko in mnogovrstno je življenje v morji, ki se nam prikazuje v tako divji mešanici, kakor pred davnimi vekí, ko se¹¹⁵ je stvarila naša suha zemlja. Ako pa bliže pregledamo te stvari, najdemo samo rastline brez cveta in živali na najniží stopinji živalskega razvoja, večkrat samo žlezate kepe, v katerih je več kamenite ko živalske tvarine, ki živoče morje z živimi barvami lepóti in s svojo ogromno velikostjo povečuje. Morski raki so¹²⁰ tam edini v večem številu iz vrste členovcev, ki je na kopnem tako mnogotero in tako mnogobrojno razširjena, in kako daleč so še ti za mravljinci in za bučelami, obdarjeni z umetnimi zmožnostmi!

Od plavcev nahajamo tu veliko vrsto nemih rib, grdo po¹²⁵ žrešnih, in druge strašne prikazni z gnjusno sivo, pa tudi leskečo barvo. Velikanske morske kuščarke so že zdavno zginile, in le želye in nektare kačje stvari so še tu iz vrste plazivcev. Morski ptiči, ki se z morskimi živalmi živé, gjezdijo na suhi zemlji in potaplajo se v valove, le da bi v hipu kako ribo ulovili. Sesavci¹³⁰ morski, ribam podobni morski somi in tuleni se nahajajo le v majhenem številu.

Kako vse drugačno življenje se nam prikazuje na kraji naših ribnikov, v potokih in studencih! Tu ni nikakoršnih groznih velikanov, ki bi kopajoče se pogoltovali ali pa čolne prevažali;¹³⁵ k večemu če račja ščipalnica in ostrí zobjé vodne miši prežé iz blatnega skrivališča, ali pa se pijavke prisesajo na noge dečku, brodečemu po vodi. In vendar je to neznamenito življenje v sladkih vodah, kakor tudi življenje na kopnem, sploh mnogo

140bolj razvito in dovršeno, nego življenje morsko. Alge, te edine morske rastline, vidijo se v naših potocih samo skozi drobnogled, in tudi živali nižih vrst se nahaja tu le malo. Zató plavajo cvetoče rastline po vodnem površji in mrgoli tisočero žužkovih bub, žižcev in pajkov po vodi.

145 Oglejmo vodno strugo s pomladi. Vodne rastline s tenko razdeljenimi listi, ki so na nezamrzlem dnu po zimi dremale, dvigajo se s krasno zelenim brstjem v višavo. Med njimi gibljejo se močeradje s ploščatim repom in potapljajo se žolto obrobljeni hrošči, loveči igrave ribice in neukretne mrčesne bube.

150 Nad njimi pomagajo si dolgonoge žabe z nekoliko širokimi koraki na breg; druge skačejo v dolgih skokih s kraja spet dol. Belouška vije se med travo in bliža se bregu; zdaj je videti njena glava, zdaj rep, zdaj spet se vijuga pod vodo kakor vitki prot.

155 Žabe, na vlažnem kamenji počivajoče, od koder so dolgo nepremekljivo gledale v oblake, razskakujejo se splasene na vse strani. Le neizkušena močerada še blastne zvita belouška in ga zamaši v široko grlo, čeravno se močerad brani, kolikor more. Vrat njen se zdaj napihne, zadovoljno pomalja tenki preklani

160 jezik in skrije se spet v travi na nasprotnem bregu. Bube friganid, v cevéh iz peska zlepljenih zaprte, vlačijo se na plitvem bregu. Požrešni kačji pastirji preže pod listjem vodnih rastlin na plen, ktereга s kleščenimi čeljustmi popadajo.

Nastopilo je leto. Alge leže ko goste, zelene mreže na vodi, in le silna žaba si dela gaz skozi nje. Vodne rastline so že stopile iz vode in razprostirajo svoje listje, med katerim se tu pa tam bel ali pa rumen cvet pokazuje. Lokvanj pokriva cele ribnike in pod širokim njenim listjem visi neštivilna množica polžev in pijavek, nad velikim cvetjem njegovim pleše cel

170 roj komarjev. Nježni kačji pastir vznáša se nad visocim bičjem, spremenivši se iz neukretne gosenice v lahko okriljenega metulja, in kakor jastrob pada na vodne mube in druge slabše metuljke. Dolgonoga hydrometra hitro kobacá po površini, in vodni pajki z zračnimi mehurji begajo kakor sreberne kroglice

175 sem ter tje po vodi. Ikre, ki so s pomladi v podobi prezornih zru vodo prepregale, spremenile so se v trume temnorujavih žabur, okoli katerih plešejo že požrešni povodni hrošči. Žabe regljajo, komarji plešejo po zraku, pevci žvrgolé v rakitji, vse diha veselo življenje.

180 Enako bujno življenje vidimo tudi, če iz teh mest kapljico vode pod drobnogledom preiskujemo.

Tako je vse polno življenja, neizmerno morje in mala kapljica stoječe vode — in sicer življenja, ki je, kar se množta tiče, mnogo bogatejša ko na suhem, če tudi manj bogato z muo-

185 goterostjo stvarin.

Fr. Marn.

185. Lisica.

Lisica je med našimi gozdnimi zvermi najbolj znana, pa tudi najbolj razupita. O nobenej drugej ne vedó ljudjé toliko povedati, nobena se ne slavi v tolikih pravljicah, nobenej ni na čast zloženih toliko basni, kakor baš lisici. Njena pretkanost in zvitost ste prišli v pregovor. Vsako delo, vsako stopinjo poprej 5
premišlja in prevdarja na vse strani, slepej strasti se ne vdá z lepa, v največih skušnjavah se zna zatajevati, nikoli ne izgubi zavednosti, nikdar ni v zadregi, v najhuji stiski si vé še pomagati. Zvita buča je polna muh in zvijač. Zaradi drzne tatice so v strahu gospodinje po samotah za perutnho, še večja pre- 10
glavica je pa lovcem, ker jim med divjaščino neusmiljeno gospo- dari. Prevejana ciganka se zna uklanjati vsem nevarnostim in vodi za nos najveščega lovca.

Lisica je pa tudi ustvarjena za roparsko rokodelstvo in za vsakoršno sleparijo. Tenke in kratke noge nosijo šibko in gibko 15
truplo tako tibo in rahlo, da skoro ne puščajo sledú za seboj. Široka glava se hitro spušča v dolg tenek gobček, ki vse zavoha, špičasta ušesa stojé po koncu in vjemó vsak glas, pod čelom svetijo se jej bistre poželjive oči, kedar pa zine, zasvetijo se vrste belih ostrih zob. Kaj lepo jej pristuje dolgi metlasti rep, 20
v hodu ga vlačí za seboj, v teku ga pa prizdigne. Oblečena je v rjav z belimi črnimi in sivimi dlakami izpremešan kožub, le na persih je bela, po trebuhu pa sivkastobela; sploh pa tudi ona spreminja dlako po letnem času, vedno je taka, da jo je težko ločiti od listja, trave ali zemlje. 25

Po vsem tem moramo pritrditi, da je lisica lepa žival in popolna zver. Kar jej znabiti manjka moči, to jej obilno nadomestuje pretkanost in drznost.

Prebrisana vlačuga stanuje daleč po svetu, kajti razen vse Evrope, nabaja se tudi v severnej Afriki, zapadnej Aziji in tudi 30
v Ameriki. Ni ga skoro kraja brez nje; kjer nobena druga zvér ne more prebiti, ona se zna preživiti. da-si tudi časih z revščino oteplje. Iz okolice, kamor se je naselila, nê umakne se z lepa, naj jo še tako preganjajo.

Pod zemljo si izkoplje svoje stanovanje, do ktereга ima 35
zmerom več vrat, troja vsaj. Tudi ima zlasti v gorah po več stanovanj stanuje pa v onem, ki se jej za tačas zdi najpriročniše in najvarniše. V stiski se tudi skriva v tujo lisičino. Ako stakne kje kacega jazbeca, ne koplje si sama jame, ker je to za-njo nevšečno in dolgočasno delo, rajša tuhta in premišlja, 40
kje bi se zvečer najbrže pečenka dobila. Jazbec ima čistoto v čislih, to tudi vé lisica, pa se prikrade v jazbino in trapastemu sivcu zasmradi stanovanje. Čemernemu samotareu se ne more hujega zgoditi, godernjaje zapusti ugodni stan ter si gre družega kopat.

45 V njegovih zapuščenih dvorih steguje se potem po všečnosti lena vlačuga.

V takej podzemeljskej hiši skoti lisica spomladi 4—6, tudi 8 ali 9 slepih mladih, katerim je neznanu skrbna mati. Prvi čas skoro nikdar ne gré od njih in samec jo preskrbljuje z živežem.

50 Ako starka čuti nevarnost, prenese je v gobcu na drug kraj. Ko mladi malo odrastó, hodita oba stara na lov in jim donašata vsakoršni plen, ako je mogoče tudi miš ali živega mladega zajčka. Mladi se med tem igrajo na solncu pred hišo in željno pričakujejo starih, ako ju le predolgo ni od nobene strani, je

55 mladim dolg čas, in začnó lajati in bevskati. Z živimi živalimi ima mladna veliko veselje, z njimi se igrajo, ob enem jih tudi stara podučujeta v roparskem rokodelstvu, in nauk jim gre za čudo hitro v glavo. Ko slekó svojo prvo volnasto obleko, dobé pravo dlako, sedaj začnó po malem loviti na svojo roko,

60 do jeseni se popolnoma izučé rokonaštva, potem se razkropé in vsak skrbi sam za sé.

Kakor sploh vsi tatovi in klateži, tudi lisica ne mara za družbo, najrajša sama premišljuje svoje hudobije. Po dnevi leži doma, ako je vse varno in tiho okoli nje, pretegne se ob lepem

65 vremenu rada na solncu, kar jej neizrečeno dobro dé. Tako predremlje in presanja ves dan in zraven snuje nova hudodelstva. Proti večeru se pa napoti na tihotapstvo. Previdno in oprezno stopa dalje, ozira se nazaj, pogleduje na desno in na levo, nastavlja ušesa, viha nos, voha po zemlji, malo postoji in razmišlja, zamiži in zaseha, pa gré spet dalje. Po uglajenej stezi,

70 po vrtem potu ne hodi rada, rajša se plazi po grmovji, stisne se ob skalovje ali pa se potuhne v travo.

Sedaj je ugledala mladega zajca, hipoma se potuhne na zemljo, človek bi rekel, da nima nog, tako se po kačje plazi

75 bliže — skok — in zajček zaveči in strepeče — po njem je. Ravno tako zalezova mlado srno ter jo zakolje, ako jej mati ne prihiti na pomoč. Zraven lovi pa tudi miši, sledi ptice po grmovji, išče gnjezda, ter iz njih izpije jajca ali požre mlade. Za silo pa tudi je črve, kobilice, hrošče in drugi mrées. Mrhe se ne loti

80 rada, ker se boji, da je ni znabiti človek njej podvrget. Ob gorskem potoku preži na ribo, zgrabi tudi raka in če čuti ptico na vodi, plava daleč do nje. Pritepe se tudi do samotnih hiš, stikuje za perutnino in ako se jej po sreči izteče, zakolje več, nego jej je potrebno. Ako jo je skušnja izučila, da se jej v

85 kacem kraji ni bati psov in družih sovražnikov, postane strašno prevzetna in predrzna. Celó po dnevi pride na dvorišče in ljudem spred oči odnese kokoš. — Vjela se je lisica po noči v svislih, zjutraj so se ljudje pripravljali, kako jo bodo s kolmi, vilami, cepci in drugim orodjem pobili, ali prežgana tatica jim srečno

90 uide na polje. Tu so se pasle gosí. V begu skoči mimogredoč

med nje, zakolje hitro dve in odnese eno kričečim ljudem izpred nosa.

Pri vsem svojem djanji in nehanji misli lisica vendar najpred na svojo varnost. Zato ne ropa rada v bližnjem sosestvu, boječa se, da je to ne bi izdalo. Najmanjša stvarca, ktere druga ⁹⁵ žival ne bi zapazila, zdi se lisici premisleka vredna, nezaupno obstoji pred mastno pečenko, ktero jej je človek v skritem železnem skobcu nastavil. Da-si je lačna, vendar se premaga in gre dalje ali pa beza in dreza strahoma od strani, da se skobec sproži, in potem vado z mirno vestjo povzije. Ravno tako se ¹⁰⁰ brez premisleka loti v skobec vjete živali, naj si bo tudi lisica. Ako so jej psi za petami, šviga skozi grmovje kakor strela in ker more po ves dan brez počitka teči, zato jo psi težko dohajajo. In če jo je tudi dotekel in že misli, da jo ima v zobéh, skazi mu veselje s kakim predrznim skokom. Hipoma puhne na ¹⁰⁵ poldrugi seženj visoko skalo, ali pa skoči brez škode v globoko brezno. Tudi od lovecev zajeta se ne misli udati, v največej sili se domisli kake zvijače, ako ni drugače, drzno predere vrsto onde, kjer se lovci najmanj nadejajo.

Tako se lisica preživi po letu. V vinskih krajih zahaja ¹¹⁰ jeseni rada v vinograde in se tam do sitega nazoblje grozdja, tudi družega sladkega sadja ne zametuje. Ali za jesenijo pride zima, časih huda zima z debelim snegom. Tedaj se začno za njo hndi časi, tačas jo je tudi v noči pogosto čuti lajati in zavijati. Godi se jej, kakor poje narodna pesem :

Lisica lisjak
Sta pila tobak,
Tobaka ni b'ló,
Sta pila vedó.

Ob tem času lovci največ lisic pobijejo, ker jih sled po ¹²⁰ snegu izda, in tudi v železje se marsiktera vjame. Gorjé pa lisici, ako jo je lovec le ranil, kajti če tudi njemu uteče, raztrgale in požrle jo bodo druge tovaršice. V tem je lisica podobna volku. Lovec je ustrelil staro lisico, ki je imela mlade doma. Radoveden, kaj bodo delale mlade s starko, vtakne jim jo v luknjo. Ko ¹²⁵ pride gledat nazaj, našel je same kosti, otroci so mater požrli. Nasproti temu se je pa zlasti pri vjetih lisicah zgodilo, da je mati svoje otroke snedla.

Zanimivo je gledati po zimi lačno lisico, kako lazi okoli vade, ktero jej je lovec nastavil. Sestradena lisica pricaplja, ¹³⁰ obstane in viha nos, sedaj je zavohala meso, počasi in nezaupno se mu bliža, ogleduje ga od vseh strani, vsede se zraven njega, poželjivo steza nogo po njem, ali sprebaja jo strah in sum. Obrne se proč, kakor bi hotela oditi, pa se spet povrne, spet hodi okoli dišečega mesa, obotavlja se, sede, oči se jej ognjijo, brezupna ¹³⁵ blastne po mesu in skobec jo zgrabi za vrat — ali pa tudi ne.

Lisica, ki je gladna, da se skozi njo vidi, premaga se večkrat in se obrne od zapeljive skušnjave. Našli so sestradano lisico pred vabljivo vado erknjeno.

¹⁴⁰ Ako jo je zgrabil železni skobec, ne vpije, temuč trpi mirno, skuša se iznebiti strašnih klešč, ali ko vidi, da ni mogoče, udá se osodi. Pred lovecem se rada pritaji in se dela mrtvo, marsiktera lisica je kašo upihala lovcu, ko jo je kakor mrtvo rešil iz železja. Ako se je vjela za nogo, ne premišlja se dolgo, odgrizne si jo ¹⁴⁵in s pogumnim srcem odšanta na treh nogah. Sploh je zavednost ne zapusti, dokler je še iskrice življenja v njej, kar potrdi tudi ta-le dogodek. Lovec je lisici prestrelil pod plečatom predno nogo skozi in skozi, odstreljena noga se je le še za kožo držala in je bežečej živali sitno opletala okoli glave. Lisico je to jezilo ¹⁵⁰in motilo v begu, torej hitro hlastne nazaj, odgrizne nogo in beži dalje, kakor bi se jej ne bilo nič dogodilo. Kakor njenej zavednosti in premišljenosti, moramo se tudi čuditi njenej čudovitej trdoživosti. Marsiktera lisica, ktero je lovec kakor mrtvo v torbo stlačil, ali jo z zvezanima ali celó pretaknenima zadnjima nogama ¹⁵⁵na kol ali na pušo obesil, oživela je nenadoma ter se je izmuznila zapanjenemu lovcu. Tudi se je dogodilo, da je lisica vgriznila človeka, ko jo je odiral in jej kožo že črez ušesa vlekel.

Največi lisičji sovražnik je vendar le človek, preganja jo skozi vse leto; kakor volku, tako je tudi njej zmerom vojska ¹⁶⁰napovedana, vendar se jih v zimi največ pobije. Ako je lovec našel sled, počaka žival pred luknjo zgodaj v jutro, ko se vrača domú, ali spusti pse na sled, ona pa čaka pred lisičino, in ustrelí domu pribežavšo. Ako je lisica doma, zamaši jej vsa vrata do enih, potem jo ali izkoplje, ali pošlje psa jazbečarja po njo, ali ¹⁶⁵pa v ona odprta vrata nastavi past, ali skobca ali rogovile. Takrat lisica ne gré z lepa iz dómu, pa ves teden časih strada, predno jo lakota na to prisili.

Lisičje meso je trdo in žilavo, in tudi smrdi. Pri nas ljudje ne jedó lisic, ali starim Rimljanom je bila z grozdem pitana ¹⁷⁰lisica slastna pečenka. Lisičjo mast so nekđaj lovei drago prodajali in jo sem ter tje še prodajajo za vsakoršna domača zdravila, razen tega je pa koža zmerom vredna 2—3 goldinarje.

Mlade lisice ni težko ukrotiti. Kmaló postane tako domača, da gré kakor pes za človekom. On vendar nima ž njo posebnega ¹⁷⁵veselja, koristi pa nikakoršne, temveč škodo. Ko malo odraste, navadno pobegne in se svojega prejšnjega gospodarja k večemu na toliko spominja, da mu pride po noči perutnino krast. In ako tudi ostane pri hiši, vendar je le hinavska tatíca in roko-
naška. Neki dohtar si je ukrotil lisico, ki je po dnevi okoli ¹⁸⁰hodila, po noči je bila pa privezana. Prekanjena žival je spazila, da se ovratnik dá črez glavo sneti, pa si ga je po noči snela in šla k sosedovim kokošim v vas, zjutraj pred dnevom si je pa

ovratnik spet nateknila. Sosed je toževal, da mu nekdo kokoši krađe, ali lisice ni nobeden dolžil, ker je bila vsako jutro privezana, dokler je niso enkrat zasačili pri krvavem delu. — Stara¹⁸⁵ lisica se pa ne udomači in zraven je tudi neznosna zaradi hudega smradu.

Kakor njen sorodnik pes, podvržena je tudi lisica mnogim boleznim, med drugimi tudi strašnej steklini. Stekla lisica pride tudi v vas, grize pse, mačke, otroke, sploh vse, kar jej pride¹⁹⁰ pod gobec. No po Tschudijevem sporočilu steklina ni ravno tako nevarna bolezen, kakor se navadno misli. On pripoveduje, da je v curiškem kantonu leta 1805 in 1806 bilo od steklih psov popadenih 50 ljudi, umrla je pa samo ena za ustno ugrizena žena. Od leta 1813 do 1823 ozdrvljali so v curiškej bol-¹⁹⁵nišnici 34 od steklih psov in 30 od steklih maček popadenih ljudi, od vseh teh bolnikov nikdo ni umrl. Fr. Erjavec.

186. Mravlja.

I.

Pomladansko solnce pripeka in pregreva mravljišče na kraju smrekovega gozda, iz kterega je sneg večidel že zbežal pred solnčnimi žarki; in vendar je mravljišče še mrtvo, kakor bi bila kuga pomorila njegove prebivavce. Le ene mravlje ni videti, vse še spé v gorkem stanu, kjer se skrčene druga druge tiščé.⁵ Kakor silna vojska kralja Matjaža v votlem hribu, tako čakajo tudi one povelja od zgorej.

Pa solnce pripeka bolj in bolj in eden zaspancev se prebudi. Vzdigne glavo in črne trume in z zaspanim očesom krog sebe pogleduje — vse še spí. Ali se je zmotil? Ali še ni čas¹⁰ vzdigniti se z ležišča? Pa saj vendar čuti, kako gorkota od zgorej puhti! Stegne torej nožice, pomane si oči in še na pol zaspan se napravi iti gledat, ali je že čas zapustiti gorko postelj, v kateri je že štiri mesce tičal. Gre po veliki cesti, pa ne more¹⁵ dalje; trdne pregraje, ktere je jeseni sam napravljati pomagal, ježé mu pot. Nekaj časa hodi okoli male trdnjave in išče kake špranje, da bi se skozi njo splazil, pa ni je dobiti. Jezen zgrabi eno brunce in si prizadeva je izdreti, vleče in vleče — pa nič ne opravi; popade drugo, tretje, pa vsa njegova prizadetev je²⁰ zastoj. Vse je umno in trdno sezidano.

Nejevoljen gre tedaj nazaj in zgrabi s čeljustmi prvega zaspaneta, na kterega po sreči naleti, za vrat in ga strese. Zaspanec se prebudi in debelo gleda, kakor bi hotel reči: „Da bi te! kaj mi hočeš?“

Ta ga pa začne s tipalnicami tipati in božati — in zaspanec²⁵

se predrami in v trenutku vé, kaj mu je početi. Oba gresta družih budit. Kmaló jih je deset na nogah in vsi gredó nad barikade, ktere se ne morejo več ustavljati združeni moči desetih korenjakov. Pridejo ven, solnce je iz konca blišči, pa se ga kmalo privadijo, in želodec, kateri je čez in čez z debelimi pajčevinami preprežen, oglašá se tudi močno. Da bi ga utolažile, poiščejo kake sladkarije in zraven se veselja na glavo postavljajo, cukajo se in druge burke uganjajo. Potem gredó domú in tu je kmalo vse na nogah; kakor hudournik vró ven; pri vseh vratih in na mravljišču se vse giblje in mrgoli, kakor voda, ki v kotlu vre in kipi.

Ko so se vsi prepričali, da se je pomlad že vrnila in ko so se na solncu popolnoma ogreli, gre jih nekoliko na dno stanišča. Tu leži v dobro zavarovanem kraju kupček drobnih belih zrnec, drobnejših od prosa. To so jajčeca, ktera so babice preteklo jesen izlegle. Matere so kmalo pomrle, delavci so pa jajčeca na varen kraj spravili in zdaj o gorkem vremenu hité ž njimi na mravljišče, da je gorko solnce ogreje in je obudi k življenju.

Po letu nahajamo v vsakem mravljišču troje živalic. Prve so moške mravlje, ki se od navadnih mravelj le po perutnicah ločijo, potem najdemo babice, ki so večje, ko moški in tudi krlate; zadnjič so navadne mravlje, ki nikoli nimajo perutnic. Teh je največ, té tudi navadno le mravlje imenujemo, ker moški in babice sploh ne hodijo iz mravljišča, ampak so le domá in navadne mravlje jim strežejo, donašajo jim jed, zidajo tudi pohištva itd. — z eno besedo, one skrbé za vso naselbino. To so delavci, kateri nimajo nobenega spola.

Navadno mesca vélicege srpana zleté moški in babice iz mravljišča in se dvignejo v zrak, kjer se sem ter tje švigaje ženijo. Ko so nekoliko časa veselja pijani okoli frkali, popadajo na tla. Moški, ki niso zdaj za nobeno drugo rabo, kmalo poginejo, babice pa že delavci čakajo; brž ko eno zagledajo, zgrabijo jo, polomijo jej perutnice in jo tirajo slovesno v stan. Eni delavci ostanejo za stražo vedno pri babicah, pitajo je pridno in jim strežejo na vso moč, ker one so zdaj upanje cele naselbine, brez njih bi rod pomrl.

Ko začno babice jajčeca leči, že so delavci pripravljene, ki je v nalašč za to odmenjen kraj nosijo in lepo vredijo. Babica potem tudi kmalo umrje, le maloktera zime ali celó pomladi dočaka.

Pomladi je delavcem prva skrb jajčeca na solnce nositi; če je solnce prevročé, hité ž njimi v mravljišče v prvo nadstropje, potem v drugo itd.; proti večeru pa, ko solnce že medlí, nosijo je spet kviško in na zadnje, ko se je solnce že skrilo, nesó je spet v dno na odmenjeno mesto, zapahnejo spet vse duri, postavijo k vsakim vratom stražo in trudna družina gre k pokoju.

Noč je minula, zlato solnce je že izšlo. Tudi v mravljišču se je jelo gibati, straža odpahne duri in pokuka ven, pa gosta megla pokriva zemljo, vreme je neprijazno in kmalo deževati začne. Straža zapahne spet duri, zadela vse špranje in gre v stan. S tipalnicami ošvrka vsacega, kogar sreča; ta se precej obrne in oba gresta naznanjat vremena. Tipalnice švigajo od kraja do kraja, in kmalo vsa družina vé, da dežuje in da bo treba danes doma ostati.

Pa pridna mravlja nikoli rok križem ne drži. Čeravno dež vnanja dela ovira, vendar je domá to ali drugo reč treba popraviti. — Tu se je podrl steber, ki je do zdaj strop podpiral, treba ga je na novo postaviti; pot, ki v drugem nadstropji do malih vrat pelje, ta se je po zimi tu in tam zasul, treba ga je otrebiti, in v zgornjem nadstropji bi bilo tudi še drugega novega potreba. Vse to mora biti še danes storjeno.

Pridno se lotijo dela, postopača med njimi ni videti; v tem kotu eden s čeljustnicami koplje in rablja zemljo, drugi jo odnaša, tam spet tretji postavlja trden zid in včasih pride tudi polir pogledat, kako gre delo od rok. Če kaj ni dosti trdno, morajo podreti in iz nova začeti.

Pa po trdem delu je tudi dobro počivati, to vsak dobro vé in nobeden mravlji ne bo zameril, če si od dela malo oddahne in svojemu želodcu kaj boljšega privošči.

Vsako mravljišče ima nekaj ptujih majhenih živalic v svojem stanu. Imenujemo je zeljšine uši, ker so res ušém podobne, in vsakdo jih je že po bezgu ali po kaki vrbi laziti videl. Tem živalcam so mravlje posebno dobre, nosijo je na soluce, gleštajo je in jim strežejo, kakor le morejo, tudi hrane jim donášajo in rajše same stradajo, da le njih živinica pomanjkanja ne trpi. Te uši so res domača živina vsega mravljišča, od ktere dobiva sladek vžitek. Te živalce imajo na hrbtu dvoje cevi, v katerih se nabira neka sladčica, po kateri mravlje posebno hrepené. Ko pride mravlja do uši, začne se jej prilizovati, boža jo in gladi s tipalnicami toliko časa, da izpusti uš po vsaki cevi kapljico one sladčice, ktero mravlja željno posrka. Tako gre mravlja od uši do uši, da ima dosti. Uši so pa tudi rade pri mravljah, saj se jim nič hudega ne zгодí; mravlje lepo za-nje skrbé, kakor kmet za svojo molzno živino, in res, kar je kmetu krava, ali ovca, to so mravlji te uši.

Topli pomladanski dnevi, ki se zdaj vrsté, zbudili so življenje v jajčecih, ki so do zdaj pri miru na mestu ležala, na katero so je delavec spravili. Začnó se gibati in iz vsacega jajčeca zleze črvič ali gosenica. Pridnim in skrbnim mravljam dá to posebno veliko opraviti, ker družina se je hudo pomnožila in novorojenci imajo vedno lačne trebube in le gledajo, kje bode kaj ugrizniti. Ker si sami še ne morejo potrebnega vsakdanjega

kruhka poiskati, donašajo jim ga mravlje pridno od jutra do hladnega večera. Domá je vedno sto in sto ust odprtih, ki željno pričakujejo svojih strežnic. Mravlja prinese hrano v čeljustih in črvič odpre svoja usta na široko in zijá, kakor žejni srakoper v gnezdu. Mravlja ga pita po malem s prinesenim jedilom, katero bliskoma zgine v požrešnem žrelu. Ko bi to dolgo trpelo, moralo bi vseh mravelj biti konec. To je še njih sreča, da trpi to pitanje le nekoliko dni, ker potem se leni trebušniki zapredejo v tenko kožico in iz gosenic postanejo bube, kakor se zapredejo svilodi v kokone.

Te bube ljudje navadno mravljinja jajca imenujejo in je nabirajo za ptiče, katerim ta hrana posebno tekne. Bube se morajo pa popred v soparju zadušiti, sicer bi nabiravcu čez nekoliko dni kašo upihale.

Mravljam je kaj zelo všeč, da so ti požeruhi upokojeni, ker zdaj se zamorejo oddahniti in tudi za-se bolj poskrbeti, posebno pogosto hodijo zdaj k ušém v vas, vse je spet veselo in zadovoljno.

Pa to prijetno življenje trpi le nekoliko dni, ker potem se začno bube spet premikati in iz tenke kožice prikobacajo mlade mravlje. Torej se zdaj mravlje spet bolj doma držé in pazijo na bube. Ko mislijo, da je prišel čas, pretrgajo s čeljustmi labno tenko kožico na onem koncu, kjer ima mlada mravlja glavo. S pomočjo strežnic se izmotajo mlade mravlje iz tesnih celic, pa so še slabe in neukretne. Po vsem životu se jih drži ozka srajčica iz tenke bele mrenice, in starše mravlje jim slačijo to srajčico počasi in skrbljivo, da bi mehkih udov ne ranile. Ko so te zadnje vezi odpravljene, dajo jim precej kaj dobrega jesti, in potem, ko so se okrepčale, vodijo je po mravljišču in jim skazujejo vse kote in pote, ker zdaj bodo morale same za-se in tudi za druge skrbeti. Iz jajčec namreč so se izvalile razun navadnih mravelj tudi moške mravlje in babice, ktere nikoli iz mravljišča ne gredó, torej jim morajo delavei donašati potrebnega jedila. Novinci so kmalo spoznali svoje dolžnosti in se privadili službe, in vsa družina živi veselo in srečno.

II.

Ali komu se sreča vedno smehljá? Velikrat pride nesreča, ko se je ni nadjal nobeden. Neko jutro, ko so mravlje komaj vstale in so še na pol zaspane po mravljišču lazile, prilomasti ena, ki je že zgodaj vstala in že na ogledih bila, na mravljišče; veselje se jej bere na obrazu, hitro ošvrka nekoliko sester, in kmalo je vse na nogah. Več ko tretjina družine se urno podá proti kolovozu, kateri je skozi gozdič peljal. Mravlja, ki je prijetno novico prinesla, kaže jim pot. Zdaj pridejo na pot in hitro obspó poljsko miš, ktera je mrtva sredi pota ležala.

Ali kjer je sreča, tam je tudi nesreča, in nesreča je prišla za mravlje zdaj v podobi kolesa na samotnem vozičku, ki ga je star mož, s plevelom naloženega, pred seboj peljal. Levo kolo gre ravno čez miš — in kjer je bilo pred enim trenutkom¹⁶⁵ še vse živo, tam je zdaj ostudno mrtvišče. Skoraj vse mravlje je potrlo kolo, katero je nemila osoda ravno zdaj mimo pripeljala. Le malo jih je odneslo peté in te zdaj bežé od nesrečnega kraja; v sredi peljejo tudi kakega ranjenca, kterega je kolo po sreči le za kako bedro zgrabilo in mu saj še celo glavo¹⁷⁰ pustilo.

To je bila velika izguba za našo družino! Kdo bo zdaj babicam stregel in moške redil, ker premajhena je peščica srečnih, kateri so splošni uimi ušli, da bi mogla vsa dela opravljati! Del in opravil je na kupe, delavcev pa malo. 175

Preplašani pribežé v eni sapi ostali domú in naznanijo sestram strašno prige-dbo. Velika žalost obide družice; s pobitim srcem obžalujejo svoje sestrice, ktere jim je nemila osoda tako zgodaj vzela. Pa mravlja tudi v žalosti ne izgubi poguma in si vé iz vsako stiske pomagati. 180

Ko drugo jutro zarija nebo prepne, že so naše mravlje vse na nogah; nekaj posebnega danes tuhtajo, ker tako nemirno sem ter tje tekajo in se pogosto s tipalnicami ližejo. Ena, ki je tudi nekoliko večja mimo drugih, ima posebno veliko opraviti; védno šviga od mravlje do mravlje in je pregleduje, kakor ge-¹⁸⁵neral svoje vojake, predno je pelje v ogenj.

Zdaj se vzdigne črna truma, straže odpró vrata na široko, in kot hudournik se vsuje četa po mravljišču. Le malo, kar jih je pri babicah za postrežbo in pri vratih za stražo neobhodno potrebno, jih je ostalo doma, vse druge so se vzdignile. Zunaj zleze¹⁹⁰ ona velika mravlja na neko bilko in od ondot pregleda še enkrat svojo armado, potem jo pelje navzdol v gozdič.

V tem gozdiču, ne daleč od našega mravljišča, je stanovala druga manjša družina mravelj, ki so se od naših črnih le po barvi ločile, bile so namreč rujave. Mirno je živel rod za rod¹⁹⁵ že mogo leta; bile so ravno tako pridne in delavne kakor črne; takisto so skrbele za svoje potomsvo. Ker so se pa v bolj senčnem kraji gozda pod košato jelko naselile, obsevalo jih je solnce manj ko druge, torej so se njih mladiči tudi navadno ene dni pozneje izlegli, ko pri naših črnih mravljah. 200

Solnce je že poprej visoko stalo in pogrevalo tudi skrito mravljišče. Skrbno nosijo rujave mravlje svoje bube iz dna proti vrhu in se že naprej veselé časa, kedar se bode mladina izlegla. Ali — kdo vé, kaj jutri pride!

Črne mravlje, ki so zjutraj hitro šle od doma, prišle so²⁰⁵ zdaj blizo omenjenega mravljišča. Ene gredó bliže in bliže, pridejo na mravljišče, ogledajo vse in potem se hitro vrnejo k

svoji armadi. Precej potem se zakadí vsa armada na mravljišče, obležejo vsa vrata, pokoljejo vratarje in z združeno močjó pla-
 210nejo v stan. Rujave mravlje se precej ne zavedó in ne razumejo, kaj to pomeni; osupnjene gledajo, kaj se bo ž njimi zgodilo. Roparji pa, ker tako smemo črne mravlje imenovati, padejo nad bube, vsak zgrabi eno in pobegne ž njo. Ko domače mravlje vidijo, kaj se godí, da jim roparji njih mladino vzeti hočejo,
 215vržejo se srdito nad sovražnike, ali — sili se ustavljati ne morejo. Med tem, ko se z enimi rujejo, odnesli so že drugi bube.

Črni roparji pa hité s svojim plenom domu, kjer jih tovarši že željno pričakujejo. Ko pridejo premagavci, obspó je straža in doma ostali delavci, vzemó jim bube in je spravijo v varen
 220kraj. Kakor da bi bila to domača zalega, gleštajo jo črne mravlje, in ko drugi dan začnó iz bub lezti, pomagajo jim tudi belo srajčico sleči, ravno tako, kakor bi bile njih rodú. Rujave mravlje dobé precej jesti in se kmalo sprizajnijo s črnimi. Reve ne vedó, da so sužnje. Roparjem v čast pa moramo reči, da s
 225svojimi sužnjimi usmiljeno ravnajo in da si prizadevajo, njih osodo jim kolikor moč zljajšati. Delati morajo, kakor druge, pa tudi pri jedi niso ločene; le ko gredó ven, kako delo opravljat, gre ena črnih kot birič ž njimi in, če se obotavljajo, priganja je k delu, česar pa večidel ni treba.

x 230 Dan preide za dnevom, sužnji so zadovoljni, ker boljšega prostega življenja ne poznajo, in pridno opravljajo dela svoji gospódi.

Neki dan prinése črna mravlja novico, da v gozdu, ne daleč od hiše, rejen hrošč pojema. Oddelek rujavih mравelj, pod vod-
 235stvom treh črnih biričev, napravi se mastnega kebra v hišo pritirat. Ko pridejo na mesto, prestrašijo se biriči, ker krdelo rujavih mравelj je hrošča obleglo. Hitro se mislijo umakniti — pa je že prepozno; že so je rujave obsule in strastno objemajo svoje rejence, ki so jim bili vzeti, ko še niso zagledali luči
 240belega dneva. Sužnji tudi kmalo spoznajo svoje rojake in združeni se vržejo zdaj na črne trinoge; eden jim komaj uide, ostala dva pa na drobne kosce raztrgajo, ker tudi mirna mravlja divjá, kedar brani svoj rod ptujih napadov.

V stanišču rujavih mравelj je vse židane volje. Naglo na-
 245pravijo veliko gostovanje, pri mastnih hroščevih kračah obhajajo rešitev svojih ljubih iz sužnosti. Veselje se bere na vsakem obrazu, zdaj jim ničesar ne manjka, le spomin na nesrečne sestrice, ki še pod ptujim jarmom stočejo, teží jim srce in jim grení sleherni grižljež. Enoglasno sklenejo drugi dan še druge
 250sužnje rešiti, naj veljá, kar hoče.

Pri črnih mravljah je pa vse drugače. Neka pobitost in klavernost se je vseh polastila; na sužnje še bolj pazijo in jih ne pusté iz mravljišča. Med seboj se vedno posvetujejo, kaj bi bilo početi.

To je gotovo, da oba roda zdaj ne moreta več sosedno skupaj živeti, preveč sta se že spoznala; drug je drugemu na²⁵⁵ poti, sovraštva in bojov bi nikoli konec ne bilo. Juterni dan bo razsodil, kateri rod bo obveljal.

V obeh taboriščih se pripravljajo na boj. Črni so tirali svoje rujave sužnje v najglobljeji stan in postavili straže, da jim nihče ne uide. Potem se vzdignejo vsi delavci; vse kar se se²⁶⁰ le gibati more, gre v vojsko, strahljiveca med njimi ni.

Na majheni trati v gozdu se srečate krdeli. Ko bi trenil, zakadite se druga proti drugi, in boj se prične. Navadno se jih sprime več od obeh strank; grizejo jih koljejo se nekoliko časa in, ko se potem klobčič razmota, leži jih obeh strank nekoliko²⁶⁵ mrtvih na tleh. Tudi po dve se sprijemate in se skušate, ktera bo zmagala. S čeljustnicami skuša vsaka svojega sovražnika raniti in potem, ko mu je rano vsekala, spusti va-njo kapljico neke skeleče kisline, ktera ranjenega sovražnika umori. Ono kislico si napravi mravlja v posebni žlezi, imenujemo jo mrav-²⁷⁰ ljino kislino. Ko je enega sovražnika zmagala, vrže se nad drugega in tako naprej, toliko časa, da je ona zmagana ali pa da je sovražnik popolnoma vničen.

Čeravno je že sama ranjena, vendar ne odjenja, dokler je moč popolnoma ne zapusti in še potem, ko že predrtih prsi na²⁷⁵ tleh leži in se že več gibati ne more, zgrabi še sovražnika, ktereга doseči more; celó, ko je mrtva, ne odpró se čeljustnice, ktere je v smrtnem boju v sovražnika zasadila. V svoji gorečnosti napade celó kacega prijatelja, pa kmalo spozna svojo zmoto, poboža ga s tipalnicami, kakor bi ga hotela za odpu-²⁸⁰ ščanje prositi, in potem se toliko bolj srdito vrže nad svoje sovražnike.

Tako so se borile naše mravlje: kolikor bojevavcev, toliko junakov. Bojišče se je kadilo od strupene kisline. Tú neseta dva vojaka ranjenega pajdaša v varen kraj, da si opočije; tu hite²⁸⁵ drugi še neutrujeni na bojišče — novi boj, nova junaštva, pa zmaga se ni še nagnila na nobeno stran, akoravno je bojišče že pokrito s padlimi junaki. Le majhena tropa se še bori, pa utrujena po dolgem boji omaguje —; kar privrši iz zatišja četa čvrstih spočitih rujavih vojakov in spet se vname: ²⁹⁰

„strašni boj, ne boj, mesarsko klanje.“

Kar jih je bilo črnega rodú, vsi so padli pod čeljustmi neusmiljenih zmagovavcev. Ves junaški rod je poginil v boru za svoje domovje.

Ošabni in veselja pijani zmagovavci deró zdaj na dom²⁹⁵ zmaganih sovražnikov, kjer so bili še zaprti rujavi sužnji. Ko bi trenil, leže črne straže na tleh; oproščeni sužnji se zedinijo s svojim oprostiteljem, razderó poslopje in potem se vrnejo v prosti dom.

300 Večerna zarija rumeni gozdna drevesa in obseva razvaline mravljišča, v katerem je prebival hrabri rod v sreči in blagostanji. Pa kdo se bliža mravljišču? Črna mravlja, s krvavimi ranami pokrita, plazi se po strtih nogah do razdjanega doma. Rajavi razuzdani sovražniki so je zgrešili in, akoravno že na 305 pol mrtva, vendar se še plazi do kraja, kjer je gospodoval njen rod. Zaduja njenega rodú premišlja pretekle čase, in solza se jej utrne in moči domača tla, ktera so jej oskrunili ptujci.

Fr. Erjavec.

187. Vinska trta.

Steza, ki vodi z brega, pripelje nas do nečesa, česar na severni strani hriba nismo videli nikjer, namveč — do vinograda. Na levi strani steze raste krevljasta vinska trta, precej na široko v vrstah, in se prijema z vilastimi ročicami 5 kolja, s katerim je podprta. Kraj steze je napeljana tudi na brajdo.

Stopimo malo bliže! Zdaj še smemo blizo; jeseni pa, ko bo grozdje dozorevalo, ne bo varno hoditi po vinogradih, kajti lahko se takrat pride v neprijetno dotiko s čuvaji.

Skoro smo prišli že prepozno, težko je najti še kakov cvet. 10 Tu-le je še eden! Pa kako revno je to zelenkasto cvetje! Res, da bi po cvetji in po krevljastih vejah ne mogel človek soditi, da skriva ta rastlina tako moč v sebi. Toda zares lepo je okroglo, pri dnu srčasto peterokrpno in debelo nazopčano listje.

Mali, neznatni, pa lepo dišeči cveti stojé gosto skupaj v 15 grozdih. Vsak cvet ima kratko, peterozobo čašo in pet venčevih lističev, ki imajo pa to čudno posebnost, da niso pri dnu skup sraseni, kakor je to pri drugem cvetji, ampak pri vrhu. Venček sedi tedaj na petih prašnikih in na pestiču kakor okrogla strešica.

20 Znamenita je res ta posebnost, kakor da bi droben cvet imel to strešico zató, da ga dež in druge neugodnosti ne morejo motiti in mu nagajati, da ne bi vtemeljil posebnega svojega plodú, malosemne sočnate jagode, iz ktere se dobiva pijača vseh pijač — vino.

25 Da, vino! Vino pomlaja starčeka, krepča moža po dovršenem delu in ga utrjuje za nove skrbi in nadloge. Vino je že zató velik dobrotnik človeški, ker človeka uči pozabljati skrbi vsakdanjega življenja. Vino je pijača veselja, vino odpira prijateljska srca, vino navdušuje duha z novo srčnostjo. Hitreje se 30 gibljejo misli, laglje stopajo blagi občutki iz prsi globočine; roka dobiva moč, srce pogumnost.

Nobena stvar se tako natihoma in skrivši ne priplazi in ne postane naš najljubši tovarš in najzvestejši spremljevalec skoz

življenje, pa tudi nobene stvari še ni človek tako hvalil in opeval, kakor vino. 35

Vino ni krivo, da je ljudje le malo znajo zmerno uživati. Da so nasledki nezmernega pitja vina žalostni, to se vé, pa saj so nasledki vsake druge nezmernosti tudi žalostni. —

Z brega gredé zagledamo bolj daleč proč od sebe še nekoliko vinogradov. Tu na meji vinstva so le bolj redki, bolj proti 40 juga unkraj une gore je pa po brežuljkih vinograd pri vinogradu. Po naših krajih je prvi pogoj dobrega vinstva solnčnata lega. Zató pa raste najboljša vina po goricah, obrnjenih proti jugu, kjer zadej stoječi hribi varujejo vinsko trto ostre burje in mrzlega severja. 45

Trta ne trpi ne mraza ne vročine, če sta prehuda. Zató pa ne raste niti v prav vročih, niti v prav mrzlih krajih, ampak le med 29° in 50° zemljepisne širokosti; todi pa okrog in okrog zemlje povsod, kjer ima dovolj solnca in kjer so jej tudi druge okolnosti vgodne. V severni Afriki jej je že skoro prevroče, 50 tako da se najbolje obnaša po osojah. V nekterih krajih perzijskih izkopljejo 6 do 10 čevljev globoke jame, v ktere sadé trto, da jej ni prevroče. Po takih vročih krajih ne delajo povsod vina, ampak uživajo le grozdje; tudi bi bilo vino škodljivo pri taki vročini. Zató je pa bil Mahomed prepovedal Arabljanom 55 vino piti. Malo je rastlin, o katerih bi bil človek toliko, kolikor o trti, obdržal si v pameti, kaj da se je godilo z njo v starih časih.

Trta se opira in pleza po drevju in po kolji, kakor bi htela prositi človeka, da naj jo sadi in podpira. Sadil jo je tudi, od kar se je zavedel in ne bo je opustil. Že Noe jo je zasadil, ko 60 je naznanjala mavrica, da odslej se začenja veselo in prijazno življenje in rastje brez ovire.

Vinska trta raste divja po več krajih Azije na jugu visokih kavkaških gorá. Feničanje so jo prinesli na Grško, iz Grškega so jo zanesli v Italijo okrog 180. let pred Kristom. Na južno 65 Francosko so prinesli trto Feničanje 600 leta pred Kristom iz Azije. Rimski cesar Domicijan je bil prepovedal trto. Dobri cesar Prob (267 po Krist.) ki je sam rad vino pil, pa je zapovedal nasaditi jo kraj reke Rena in pa po Panoniji. Takrat tedaj so jo zasadili po Sloveniji, po Hrvaškem in tudi po Srbiji. — 70

Trta ljubi dobro zagnojeno, peščeno prst, ne pa mokre ilovičaste. Kako jej ugajajo vulkanska tla, to kaže vino, ki raste krog Vezuva v Italiji. Tako je posebno, da so mu dali ime: Kristove solzice.

Reja je trto spremenila, kaplja na dobroti toliko pridobila, 75 da je kaj. Skušnje in vednosti so učile človeka, kako naj pripravlja vino, da bo najbolje. Dosegel je človek tudi toliko, da se sme nektera vinska kapljica res imenovati pijača vseh pijač, kar jih premore dolina grenkih solz.

80 Skoro ni treba spominjati, da je za vinske kraje čas berbe najveselejši in najimunitniši čas celega leta. Ako bi prišli o sv. Mihelu sem, slišali bi, kako se razlega veselo petje po jesenskem zraku, kake šale delajo gorniki pri branji in tlačnji žlahtnega grozdja. Pod večer pa bi videli, kako se svetijo ognji, zdaj tu, 85 zdaj tam, po goricah, in čuli bi strel na strel, godbo in smeh vesele mladine, na plesu zbrane. Po Slovenskem, Hrvaškem, Ogerskem, v Švajci, na Renu in na Francoskem, na kratko povsod, koder trta vince rodi, praznuje se berba, ki je gorniku res najlepši čas sicer težavnega življenja.

I. Tušek.

II. Narodopisni in zgodovinski sestavki.

188. Beli Kranjci

V krilu naše mile domovine živé ljudsta, ki so v izobraženosti, jeziku, noši in šegah tako različna, da se ptujec tej razliki dovolj načuditi ne more.

Vso pozornost pa zaslužuje zbog svojega odstopa od drugih 5 Kranjcev tisto ljudstvo, ki unkraj Gorijancev in Kočevarjev ob Kolpi od Metlike do Osilnice prebiva. Ko se na Gorijance od Novega mesta prisope in čez ta hrib proti Luži prevagne, odpre se vid po metliški okolici tje do Ogulina; in vedni tovarš, ki človeka povsod spremlja, kamor koli se obrne, je velikanski 10 Klek, shodišče slovenskih čaravnic, ktere po noči tje na ples letajo, česar vendar v naši dobi noben, bolj prebrisani človek več ne verjame. Na desno proti jugu od Vahte skoraj do Tančegore se razprostirajo, štiri ure daleč, vinske goré, in ker solnce precej, ko na zreniku lice pomoli, svoje žarko oko na nje ravná 15 in je še delj ko do malih južin živo prepeka, dajejo one tako kapljico, ki vnema kri in zamika sree.

Te gore rivajo za svojim hrptom kočevski mrzli zrak nazaj in vežejo Gorijance s hribi, ki iz vojaške meje na Kranjsko segajo in Poljane ločijo od metliške okolice, ktera z gorami 20 obdana samo proti hrovaški meji odprta stoji.

Stanovniki so po verozakonu različni: nekteri, in teh je največ, spadajo k zapadni, drugi k vzhodni cerkvi; nekteri izmed poslednjih so se pa z zapadno cerkvijo zedinili, obdržavši obred iztočne (grške nezedinjene) cerkve. Ti vsi živé 25 med seboj v pravi krščanski slogi tako, da bi se drugim bolj izobraženim deželam smeli v izgled postaviti.

Oprava (obleka), od kranjske popolnoma razločna, akoravno pri vseh priprosta, ni vendar pri vseh enacega kroja. Ti vidiš okroglolična rudeča dekleta z bistrimi, večidel plavimi

očmi, in ko na smeh postavijo usta, vidijo se jim lepi drobni, 30
 ko sneg beli zobjé. Njih čelo krasí parta (šapelj), nakinčana z
 leskečimi kamenčki, ki so v žolto (rumeno) svilo vdeleni in z
 biseri obdani; in to zahteva spoštovanje, ker je znamenje de-
 vištva. Na glavi nosijo belo pečo, ktere roglji so nazaj priviti
 in umetno zloženi; bela, drobno nabrana rohača in rokavi, ki 35
 pokrivajo modrec in prsi in do pol pasa segajo, na prsih z lepo
 od biserjev leščečo iglo speti, ti so njih doljna obleka. Vrh
 tega prtenega oblačila pride zabunec, to je, bela suknja, ki
 čez kolena do ribic sega. Take so Semčanke. — Staroverka
 nosi, kakor Kočevarica, košuljo iz celega, brez modreca, in 40
 rokavov; nikoli je ne ne boš videl brez pregače (zastora), ki je
 iz volne tkana in umetno prepisana. Zakonska se spleta v dve
 kiti, ki po prsih visite, in ako je premožna, vpleta desetice in
 dvajsetice (od tod pride prevrtani denar); revna pa vpleta
 prstane ali kako siiko (podobo), ktera je iz bele kosti lepo 45
 narejena. Ta kinč, ki si ga v kite vpletajo, imenuje se vpletki.
 Na kite na glavi pripne od obéh plati nad ušesi belo pečo, ki
 po hrbtu visi in jo opregačo imenujejo. Devica se le v eno
 kito spleta, ki zadej po hrbtu visi, in nosi na glavi rudečo kapo
 kakor Poljanke. Nogavice imajo pisane. Dekleta po Poljanah in 50
 Kostelji spletajo svoje lase v rudeči kiti, ki jo z rudečimi vrbei
 (trakmi) kot pol klobase od ušes proti vrhuncu pripletajo. Za-
 konski nosijo bele, od prednje plati klekane pocene (avbe), ki
 na vrhuncu špičasto po strani nad zatilnikom čepé. Njih noga-
 vice so pisane ter iz volne pletene; pri vseh drugih ob Kolpi 55
 pa bele. Poljanke, Kostelje, Osilčanke nosijo repove.

Enaka razlika je tudi med prebivavci moškega spola: vsi
 nosijo bele, po hrvaško skrojene hlače. Semčan in Kosteljec
 nosita škornje, kar jima prav lepo k hlačam stoji. Poljanci,
 Viničanje in Metličanje nosijo večidel mestve (čizme), samo s 60
 tem razločkom, da je Viničan in Metličan po členkih vežeta.
 Vsi nosijo po strani na boku pisan torbaček. Opanke so obutev
 samo tako imenovanih Vlahov, ki so se na krajnsko naselili;
 med Poljanci je nosijo le tisti, ki v Krajino (militaro) po trgo-
 vini hodijo. 65

To ljudstvo je lepe, trdne, bolj srednje velike postave.
 Bojančanje, Marendolci, in Žumberčanje so se v te kraje na-
 selili ter govore čisto srbsko-hrovaško narečje; imajo tudi svoje
 posebne šege in navade, in kakor se mi zdi, spadajo k sluin-
 skemu regimentu; na svoje stroške na stražo v Karlovec in na 70
 granico hodijo, in si iz svojega vojaško opravo omišljjujejo v
 mirnih časih. Ob Kolpi po metliški okolici govore slovensko-
 hrovaško narečje. Poljanec in Kosteljec se srbsko-hrovaškemu
 narečju bolj približujeta in izgovarjata vse besede, ktere Kraj-
 nec na *ec* in *ek* izreka, na *ac* in *ak*, postavim: tobolac, ustavak. 75

Ravnagora in Delnice unkraj Kolpe morajo biti krajnska naselitev: tu se sliši govoriti: biva, šva, kakor na Gorenškem. Tudi je Primorci in Hrovatje imenujejo Krajnce.

Med belimi Krajnci je Poljanec najbolj vesel; on malokdaj
80 tiho gré, ampak vselej poje, in da-si ravno še precej krajnsko govori, vendar so njegove pesmi čisto srbsko-hrovaške. Kdor je srbske narodne pesmi bral, pa Poljance peti slišal, utegnil bi misliti, da jih je Vuk v Poljanah zbiral.

Ako ravno ženski spol veliko trpi, ker znosi ves gnoj na
85 glavi v vinograde in njive, kamor se voziti ne more, in tudi moška dela opravlja, kedar možjé po trštvi odidejo, ima vendar veliko pesem, ki je poje povsod, koder gre. Ako je Poljanka sama, poje sama; ako ste li dve, ena vodi, druga pa prilaga. Ona ne misli dolgo, katero pesmico bi zapela; kar jej pred oči
90 pride, od tega tudi zapoje. Ako je po letu v košenicah in seno grabi, zapoje, ko je treba domú iti, da jo drugarice slišijo:

„Doba došla, da idemo doma,
Da idemo h kuči pevajuči.“ i. t. d.

Ako gre kod sama po gori, daje si srénost, ter zapoje
95 kako pobožno pesmico:

„Moli Boga, rožica devojka,
Moli Boga, ne boj se nikoga,
Nit se boj Turka nit ajduka.“ i. t. d.

Poljanka je rada zmerom vesela; toda njeno veselje izvira
100 iz mirne vesti in čistega srca; ona ima bolj v čislih svoje poštenje, ko vse drugo blago.

Zemlja je tu večidel kamenita, in daje prav po pičlem kruha ljudém, ki obračajo vso svojo pozornost le na vinograde, kateri pa zahtevajo mnogo truda in stroška, pa je malokdaj
105 obilno povrnejo; temu je največ vzrok toča, ki te kraje rada obiskuje. Na Gradniku v semiški fari je pred nekaj leti sedem let zaporedoma toča vse potolkla. Njih revščina pa največ izhaja iz majhenih zemljišč. Ne vem, ali iz strahú pred vojaškim stanom, dajali so nekdanj očetje med svoje sinove zemljišča
110 razpisati; ali pa so se morebiti po izgledu svojih hrovaških sosedov vsi moškega spola v hiši poženili, in potem, ko jim je gosposka v delitev privolila, se med seboj razdelili. Nikjer vendar ni bila delitev tako na drobno razdrobljena, kakor v Kostelji: tu spada polovičar (polgruntar) med prve kmete; naj
115 več jih je, ki imajo po četrmino, šestino, osmino, ali celo samo šestnajstino zemljišča. Torej Kosteljec večidel pšenice ne seje; ampak obseje majheni prostor, ki ga ima, z najpotrebnišimi rečmi. Na zimo gre vse, kar je moškega spola še pri moči, po svetu — s trebuhom za kruhom; Osilničan popade žago in gre na
120 Hrovaško; Kosteljec zadene kišto in se poda na Ogersko; Poljanec in Semičan nasledujeta Kočevarje in obiskujeta Nemško.

Po tej trgovini si pridobé, da plačajo davke, in si še kak mer-
nik kupijo za dom. Vendar bi jaz mislil, da kmetija poleg
tega trštva svojo škodo ima, ker bi se brez tega mnoga krpa
(kos) zemlje še bolj obdelati in porabiti dala, ktera zdaj pusta¹²⁵
leži. Ni navade brez razvade!

Goveja živina je tako majhena, da enake nikjer nisem videl.
Res je, da so v nekterih krajih strmi hribi in jako grdi klanci;
pa vendar mislim, da bi se govedina srednjega plemena lahko
imela. Med vsemi si Poljanec po svojih strmih in kamenenih¹³⁰
košenicah še največ sena nakosi, pa ga več stane, ko je vredno.
Po občinskih pašnjah je grmovje zatrl, ker je brinje in trnje
popalil; da bi pa namesto unega kaj koristnega zasadil, tega
se ni poskrbel; zdaj se mu krava ves božji dan po praproti na
solncu prepeka, in ko pride sestradana brez mleka domú, brž¹³⁵
misli, da jej je narejeno.

Kolo (narodni ples), pri katerem se dekleta, tudi mlade
(žene), vzajemno nasprotno na suknyah za žepe držeče v po-
dobi šestila okoli vrté, dve stopinji naprej, eno nazaj gredé —
to se v nekterih krajih v svoji stari svetačnosti še zmeraj vodi, v¹⁴⁰
nekterih se je pa tudi že opustilo. Med njimi je vselej ena
vodja in sicer taka, ki je najbolj urna in največ pesem vé,
zakaj kolo se prepevajoče vodi, dokler se ples ne začne; kedar
se pa ples začne, odstopijo vse tiste, ki so slabe, ali pa ki ne
znajo na las z vsemi drugimi dve stopnji naprej, eno nazaj¹⁴⁵
poskočiti, zakaj v enem trenutji morajo noge vseh po zemlji
poteptati in zopet odskočiti v zrak. Stari trg v Poljanah je bil
njega dni velikonočni ponedeljek pred večernicami ves v takih
igrah, in vse je od petja grmelo, ker vsaka vas iz cele župnije
je ondi na svojem prostoru svoje kolo praznovala. Kolo se¹⁵⁰
začne vselej s pesmijo:

Zbiraj se, zbiraj lepi zbor

Prelepih vseh mladih devojak i. t. d.

Vsled tega se pojó razne pesmi v čisto srbsko-hrovaškem
narečji, da se človek zares prečuditi ne more, ako pomisli, kako¹⁵⁵
so se mogle te pesmi na kranjsko zemljišče zasaditi. Kolo se
v naši dobi redkokrat vodi, samo o večih praznikih in na piru
(svatbi) drugi dan po poroki, ako nevesta ni vdova. Pirne
(ženitninske) šege imajo nekaj enacega z navadami starih Rim-
ljanov o piru. Na dan poroke za rana, predno se dan napoči,¹⁶⁰
pridejo svatje z mladoženjem (ženinom) na nevestin dom, stre-
ljaje in „Kraljeviča Marka“ popevaje. Pred hišo je pristreže
kak prebrisan šalec, ki ž njimi šale vganja, je šegavo kaj vpra-
šuje in modro odgovarja, dokler se v hiši pospremi. Stopivši
v hišo, ne vsedejo se za mizo, ampak po klopéh. Skleda polna¹⁶⁵
orehov in lešnikov čaka pripravljena na mizi. Nevesto (mlado)
pipeljejo vso plaho iz kakega kota ali kamre k mladoženju, ki

sredi stanice stoji. Starašina mu ob kratkem pové, da je zadnja doba sezuti detinske postole (črevlje) in stopiti v društvo mōž.

170 Po končanem govoru ženin, vzemši dodano skledo z lešniki, vrže je proti vratom med otroke, ki se za nje prav jagmijo (pulijo); od dečakov na ta način stopivši, doda nevesti desno roko, ki ju sklenjene starašina z vinom navkriž polije, rekoč: „V imenu Očeta in Sina in svetega Duha.“ Na to rekó vsi

175 drugi: „Amen.“ To je hišna poroka. — Zdaj se vsedejo okoli mize po redu svojé časti; prvo mesto zavzameta ženin in nevesta na sredi med vojačico in vojačem, po tem prideta starašina in zastavnik (ki bandero nosi). Žene sedejo na desno stran neveste, ločene od moških, tako da nevesta mejo dela. Nevesta

180 nima zdaj še nobenega družega kinča na glavi, kakor parto. Ko se daniti začne, izpusté nevesto izza mize, ki da vsakemu svatu po vrsti robec in odide kinčat se za poroko. Ko je mlada (nevesta) nakinčana s svilnimi vrbei, ki z glave do pleč visijo, s parto na čelu in z leskečo krono venčana, vzdignejo se svatje

185 na noge, streljajo in pojó razne pesmi do poti gredé. Tu se ne sliši godba (muzika). Poljanci le pojó dva po dva; eden vodi, drugi prilaga. Kedar ena dvojica vrsto izpoje, zapoje jo druga, in tako gre od prvega para do zadnjega. Če ima ženin več takih parov, bolj je imeniten. Ta se pojó srbsko-hrovaške pesmi

190 raznega zapopadka, da se razlega krog in krog. Nevesta daje ljudém, ki jej naproti pridejo, belega kruha iz žepa; za ta dar dobi voščilo, da bi se jej v novem stanu dobro godilo.

Mrličí se spremljajo na pogreb z velikim žalovanjem. Čela vas se večkrat zbere na sprevod mrtvega, ako je bil v življenji

195 v časti. Ne najét, ampak radovoljno gre ženski spol za takim mrličem in narekuje za njim, to je, na glas jokaje prešteva vsa njegova dobra dela. Tu se ne poje nobena pesmica, ampak kar ktera vé od njega, to tako sestavlja in na take besede povdarek deva, da se vezano izgovarja; véasi tudi ne. Da bo

200 vendar bralec zapopadek od tega imel, naj naznamim vpitje zakonske žene za svojim možem:

Prelepi moj mili mož! komu si me izročil?

Zlato moje dobro! zakaj si me zapustil? i. t. d.

Pojedine, na ktere se povabijo pogrebniiki in varovnice,

205 dajejo se še zmerom, toda kedar kdor premore, nekterikrat tudi ob letu, večidel v jeseni. Na takih pojedinah mora biti devet jestvin (jedil); kedar se po tri sklede izpraznijo, moli se za mrtvega. Taka pojedina se karmína imenuje.

Opravo (obleko) si beli Krajnci domá narejajo. Ovčjo volno

210 žene doma po zimi spredejo, dajo v tkajo in v stope; takisto spredejo tudi predivo doma. Vsak gospodar zna skoraj postolje (črevlje) šivati. — Čednosti teh ljudi so: gostoljubnost, prijaz-

nost, zadovoljnost in pokorščina: napake so: kletvina, nezmer-
nost in pa nevoščljivost. —

Njih pregovori so: Dan se izza rana lovi; komur se je²¹⁵
molit, s tem se ni borit; ki ne vaga, nema blaga; brez skri-
valca ni kralca; nepovabljenemu gostu se stolec za vrata stavi;
kar mačka rodi, rado miši lovi; delaj, ko da boš vavek živel,
moli, ko da boš vale umrl; koliko vran belih, toliko mačeh
dobrih; koder mačka spi, lonec pokrij; sita vrana lačni ne²²⁰
razume; trn se izza mlada špiči. J. Kobe.

189. Goslar.

(Poleg polskega.)

Ob mestnih vratih sedi človek, krog kterega se od ranega
jutra do trde noči neprestano zbirajo ljudje. Razni ljudje se
shajajo ondi, in le redko kedaj se naključí, da bi se mimogre-
doči ne ustavil, da čuje miljene glasove revnega starčka. Človek,
na kterega so obrnjene slehernega poslušavca oči, sedi na ka-
menu pri poti in vleče s kratkim lokom po prostem orodji, po
tako zvanih javorjevih goslih. Med prijetno glasbo vpleta vselej
enoglasno pesem, s katero slavi dela hrabrih junakov, ki so že
živeli ob tisti dobi, ko se še ni bilo polje Kosovo napojilo s
srbsko krvjó, in oni, ko so se bili rešili smrtonosnega groma in⁵
se poskrili po nedostopnih pečinah hercegovskih in črnogorskih.¹⁰

Človek ta je slep goslar. Na licih se mu poznajo žarki
solnčni, kar pa tudi ni čuda, ker sedi ves dan pred vasjó ali pred
mestom in gleda proti nebeški višini na neizmerno modrino, po
kteri letajo raznobojni oblaki in se pomiče solnce, čegar žareči¹⁵
žarki se mu vpirajo v zaprte zrenice. Predno si znoj s čela
obriše, prime še za čarobne strune svojih gosli, in kakor bi
hotel solnce prisiliti, da mu razsvetli večno temo, sledí mu z
zatisnjenimi očmi. Njegove oči se ne bojé žarkov velike dnevne
zvezde, kajti zrenice so zaprte za zmeraj in ne poznajo mo-
drine nebeške; one ne vedó, kaj je krasota vesele pomladi; on²⁰
ne pozná ne sveta ne ljudi in kar se v njem giblje in živi, ni
pogled sedanjosti, marveč spomin davnih in preteklih časov.
Kar on z žalostnim glasom popeva, to ni radost pomladi in
iskrenost ljubezni, marveč velika, da-si ravno s slabim in prostim²⁵
glasom pa s tolikanj večo dušno radostjo popevana dogodivščina
nesrečnega naroda.

Kraj njega leži na tleh širok klobuk, ne da bi ga varoval
solnčne vročine, ampak da čuva sivo glavo neprijetnega dežja.
Dobrosrčni Serežanje in Bosnjaki mu mečejo v skledico bakrenih³⁰

penezov za zlate pesmi, s kterimi slavi neumrle junake Lazarja, Kraljeviča Marka in Miloša.

Slovani na južnem bregu Donave so národ, ki se med drugimi lepo odlikuje v vojuem značaji. Oni so jako utrjeni sinovi narave, pa tudi priprosti v vsem svojem življenji in blagega srca. V Črni gori se vedno bojujejo s Turki, ki so se naselili po neprijaznih dolinah njihove dežele; pa zakaj trpé neprenehoma taki boji? Zavoljo kamenitih sten in visokih planin. Komaj zagleda še otroče beli svet, že mu visi orožje pri zibelki, in ko ga zakrije črnega groba večna tmina, ki skoro vsakega Črnogorca v boji zasači, neha še le vojak biti.

Na brégu brze Drave in bistre Donavo sta pripravljena Srb in Hrvat biti boj krvavi z divjim in sirovim sosedom Turkom. Srb ne more pozabiti zlatih in srečnih dni o času Dušanovem; zatorej je vsajena za zmeraj zavist v njegovih prsih in maščevanje proti zmagovavcu na Kosovem polji. Žena opravlja domače opravke in krepki sinovi obdelujejo z nejevoljo polje, pomilovaje nezmožne starčke.

Kaj dela starec?

Njemu je izročil dobrotni Bog dogodivščino národovo, da jo kot dedšino priobčuje v neumrlih pesmih pod milim nebom, razveseljevaje ž njimi bogoljubni svoj narod, ki jih v srce vsaja kot seme, iz kterega se bo razvil vojni duh.

Kdorkoli je na Srbskem slep rojen, ali ki ga je nemila osoda oplenila za zmer solnčne svitlobe, onemu je Bog podelil drug vir čuvstva, da nadomestuje izgubljeno veselje; takim je dal Vsemogočni liro Apolonovo; njemu naredi oče ali brat gosli, s kterimi se on, prihodnji pesnik, napoti v goste loge stoletnih hrastov, da ondi pozorno čuje šumenje drevja, pihljanje vetra in prijetno žvrgolenje veselih ptičic, z eno besedo: da si skuša vcepiti krasoto vse narave in vse ono, kar se je v njegovi duši preobrazilo, zopet preobraženo z močno silo svojih gosli iz globočine srea popeva.

Tako izučen gré zopet med ljudi, pred mestna vrata ali pred vas, da ondi tiho posluša pesmi kakega goslarja; v njegovo dušo vcepijo se žive slike Dušana, Marka, Lazara in drugih. Zdaj je popolnoma izučen; v duši njegovi spreminja se slika za sliko, kateri odgovarja po lastnem umu izmišljena pesem; on je že skusil cenljivost Vil, in zdaj potuje od družbe do družbe, od mesta do mesta, iz sejma na sejem, ter vcepuje dogodivščino svojega junaškega naroda v srce starih in mladih.

Gr. Krek.

190. O Vilah.

Vsacemu človeku je prirojeno, da si skuša pojasniti prikazni in dogodbe, ki je vidi v življenji, bodi si razlaga resnična ali napačna, da le zadostuje vedoželjnosti njegovi. Premnogo je prikazkov v naravi, katerih pravi vzroki so ostali duhu neznani; ker pa človek vendar-le nekakega pojasnila potrebuje, zašel je v domišljije. Take domišljije so vsi bogovi in boginje poganske. Tako n. pr. je videl človek ognjeni blisk, slišal doneči grom in nehoté je prašal sam sebe: kaj je ta blisk? kaj grom? kdo ju nareja? Ker pa v starodavnosti še ni bilo spoznanja enega najvišjega bitja, stvarnika vsega sveta, rodila se je sama od sebe misel, da neko skrivno bitje vse to nareja; to bitje pa so si mislili v podobi njim najbliži, v podoli človeški, in imenovali so je Peruna.

Vse basnoslovje starodavnih poganskih narodov torej ni nič drugega, nego posebljenje prirodnih moči in prikazni. Ker so mu bile prirodne moči tu koristne, tam škodljive, nazival je je dobre in zle; in ker jih ni mogel premoči niti se jim ogniti, menil je videti povsod bitja, bolj mogočna in viša od sebe in imenoval je je bogove — dobre in hude. Taka bitja se je mislil človek nevedni in neizobraženi povsod, kjer je imel kaj pred seboj, česar mu prosti um ni mogel koj pojasniti. Morje in reke so imele svoje povodnje može; vsaka gora, vsak gozd, celó posamezna drevesa svoje čaravnike in čaravnice, svoje vile, škrate itd. — Take posebljene prirodne moči so tudi Vile, o katerih jugoslovanske pesmi in pravljice tolikrat pojó in pripovedajo. Vile se ločijo po svojih prebivališčih v Vile zračne, katere v zraku, Vile pogorske ali zemske, katere na zemlji, in Vile povodne, katere v vodi prebivajo. Po duševnih lastnostih so dobre ali zle. Vile zračne so skoraj vselej dobre, Vile povodne vselej zle; Vile zemske so včasih dobre, včasih hude. Ta delitev se kaj lahko pojasni in opraviči: z neba se človek nadja vselej dobrega, izpod zemlje hudega; na zemlji pa se vrsti dobro in zlo.

Prosto ljudstvo pripoveda, da so Vile podobne krasnim mladim devicam v belem oblačilu. Lica so bledega, lasé pa imajo zlate in dolge, da jim segajo razpleteni čez čelo in pleča do tal; pa nimajo zastonj tacih las, kajti v njih imajo svojo moč in življenje. — Oči se bliščé kakor solnčni žari, in glas imajo tako prijeten in mil, da si človek misliti ne more tacega. Kdor je slišal Vilo peti, ne pozabi tega glasú vse svoje žive dni, tako krasno in miloglasno pojó. Telo Vilino je tenko kakor jela na gori in lahko kakor ptica ter ima krila, včasih zlata.

Vile so dobrim, poštenim, zlasti junaškim ljudém velike prijateljice. Kdor se ž njimi pobrati ali posestri, blagor mu! Naj

boče potem kar koli, vse mu gre po sreči, v vsacem še tako težavnem boju premaga, kajti povsod mu je Vila na strani in mu pomaga. In njena pomoč ni kar si bodi, ker njej ni kmalo kdo kos. Vse narodne povesti vedó le o malo malo junacih povedati, ki so Vile premogli; nekteri trdijo to celó samo o dveh: o kraljeviču Marku in o banu Sekuli, uju Sibinjanina Janka. —

Imajo pa Vile še druge prednosti. Najmanjša gotovo ni ta, da se lahko spremené, v kar hočejo; vendar se to zgodí le malo kedaj. Vsaka Vila je dobra prorokinja in pozna tudi vsa zdravila; noben človek je ne preseže v modrosti. Vedoče so tudi v raznih družih umetnostih: zidajo gradove tako krasne, kakoršnih svet še ni videl; junakom kujejo sablje, s kterimi preseka železo in najtrši kamen kakor gobo; darujejo jim konje, da na svetu ni enacih; izdelujejo umetne čolničke, v kakoršnih se še noben človek ni vozil; imajo pa tudi vetrove, dež in točo v svoji oblasti.

Vile zračne prebivajo na zvezdah in oblakih v zlatih in z biserji okinčanih gradovih. Tam zbirajo oblake in bliske in se igrajo ž njimi. Kedaj pa kedaj se ponižajo tudi na ubogi svet, na kteri gledajo iz svojih visocih gradov, pa prorokujejo ljudém in je varujejo marsikterega zlega, podučujejo je tudi v raznih vednostih in umetnostih.

Vile zemske so v vsem podobne zračnim, samo noge imajo neki konjske ali kopitaste; zato je imajo tudi vedno zakrite z belim zavojem. Pripoveda se, da so bile Vile ošabne in prevzetne deklice, zato je je Bog preklel in jim spremenil noge v konjska kopita. Na to so pobegnile v gozde, da lože prikrijó svoje sramotne noge. Drugod pa se pravi, da se rodé Vile iz neke trave, ki raste po planinah. Na perji te rastline je videti za rana, ko rosa mine, neka bela pena; iz te pene, pré, rodé se Vile. Ločijo se Vile zemske v gorske in poljské ali planinske, — pogorkinje in planinkinje. X

Vile pogorkinje se rodé na gorah, lové zver po planinah, zato imajo ostre puščice. Vrh tega se bavijo s petjem, z različnimi igrami, s plesanjem „kola“, dalje s prorokovanjem, z zdravilstvom in drugimi umetnijami. Kedar so dobre volje, obiščejo tudi ljudí in se menijo ž njimi, govoré pa tudi z živalmi; večkrat so je že videli jezdití na divjih konjih, jelenih itd. Včasí zvabijo lovce, pastirje in junake med sé in je storé srečne ali nesrečne, kakor se jim zdi. Kedar so zle volje, takrat rade pošljejo človeku kako nesrečo; omamijo ga, da v gozdu zaide, ali ga oslepé, ohromé ali pa še celó na drobne kose raztrgajo. In kdo bi si mislil, včasí si napravijo tudi med seboj vojsko in kako strašen boj mora to bití! Tako vpitje in žvenketanje orožja se razlega, da goré odmevajo in se zemlja potresa. Naj-

rajše imajo vendar-le petje, in Vile pevčice so najbolj znane; največkrat se jih spominjajo narodne pesmi in povesti. Toda v katerem jeziku prepevajo, tega se ne more nobena živa duša dozvedeti; le to je znano, da so njih pesmi vesele, podobne poskočnicam. Pojó pa tako krasno in milo, da bi jih več dni zapored poslušal, pa bi ni lakote ni žeje ne čutil. 97

Pogostoma se spominjajo tudi Vile prorokinje, lekarice in glasonošé. Trdijo celó, da imá vsak junak in vsak pošteni človek svojo Vilo posestrimo, kateri je dolžnost, da pride svojemu varovancu v vsaki nesreči na pomoč. Svojim pobratincem dajó večkrat krasne, dragocene darove, pa tudi vsakemu drugemu, 100 kdor jim kaj dobrega stori n. pr. ako jej senco naredi, če na solncu spava ali pa jo lepo pozdravi, če jo sreča na poti.

Prebivajo po gorah v podzemskih jamah. In kakošné so te jame?! Notri je velik prekrasen vrt, posejan z najlepšimi cveticami, raj prvih staršev ni mogel biti lepši — in njih po-10 slojja — ta so iz čistega kristala, bliščečega kakor najčistejše steklo, tla so posuta s cveticami in biseri in na sredi stoji miza prepolnjena z najboljšimi jedmi in pijačami — vse v posodah iz rumenega zlata. Ali gorjé človeku, ki bi stopil nepozvan v njih prebivališča! Hipoma bi se vse spremenilo v golo skalo; 11 tudi zlato in biserji, ki s solnčnimi žarki vred jamo razsvitljujejo, postali bi trd kamen. Pa bi moral tak nesrečnež bloditi po temi dalje in dalje, dokler bi strašno ne poginil.

Vile poljske ali planinkinje so prav take kakor gorske, samo da prebivajo na poljih in ravninah. Hodijo posebno rade 11 po paši, na holmeih in razpotjih pa plešejo; včasih se vsedejo in češejo zlate lase. Videli so jih že tudi o luninem svitu, kako so okoli grobov ubitih ljudi s plamenečimi bakljami v rokah „kolo“ plesale. Vile poljske so sploh dobrotljive. Bili so neki takrat zlati časi, ko so Vile se sprehajale po poljih. Ljudjé so 12 bili z malim zadovoljni, polje je rodilo čisto pšenico, in ker so bili ljudjé dobri, pomagale so jim tudi Vile dostikrat žeti, pleti, travo kositi in sploh pri vsacem delu. Od kar pa so se ljudjé izneverili starim navadam in čednostim, od kar so pastirji opustili piščali, tamburo in petje in namesto tega jeli na pašah kleti in 12 vpiti ter z bičem pokati; od kar so jeli ljudjé celó iz pušek streljati in narode preganjati — od tistega časa so izginile Vile iz naših logov in dobnav in pobegnile — Bog vé kam v ptuje dežele. Redek je človek, ki bi jim bil še dan današnji všeč. Tak poštenjak jih še vidi kedaj, kako po polji plešejo, ali pa 13 na goli skali sedé plakajo in tugujejo v žalostnih pesmih.

Vile podvodkinje so tudi dvojne: take, ki so na pol ribe in na pol device in prebivajo samo v vodi, zlasti pa v morji (morske device ali deklice) in pa take, ki prebivajo v rekah, jezerih, studencih in večkrat iz njih prihajajo na suho in so 135

vse belim krasnim devicam podobne. Vile vodne so skoraj vse hudobne. O jasni mesečini se dvigajo iz vode; hipoma se vsa voda razpeni in vznemiri, in pri taki vodni nevihti skačejo in plešejo po valovih in bregovih. Večkrat vodo ostrupené, zato¹⁴⁰ ni nikdar zdravo piti tako vodo, kjer Vile prebivajo; lahko se zgodi, da bi moral celó umreti. Posebno se razsrdé, če jim kdo vodo skalf. Na večer jih je večkrat videti, kako plešejo in prepevajo nad vodo. Kedar se razsrdé, skalé vso vodo, zbudé vetrove in valove, da se v sosednjih lésih drevje lomi in gorjé človeku,¹⁴⁵ ki bi se v tacem času vozil po vodi. Fr. Marn.

191. Verstvo starih Slovencev.

Naši predniki so bili iz začetka ajdje; imeli so namreč malike in so mnogim bogovom čast skazovali. Pa vendar se nabaja že tudi takrat pri njih misel na eno bitje, ki zemljo, zrak in nezmerni nebes vlada in kteremu so podvrženi tudi drugi⁵ bogovi. To bitje so vsi rodovi imenovali Boga, kar ravno kaže, da je bila ta misel splošna že pri starih Slovencih. Ta vera v eno najviše bitje je res pri naših ajdovskih prededih imenitna in čudna, pa nekoliko saj se da ta prikazen umeti. Pomniti je najpred to, da so si ohranili vsi narodje nekaj izročila o božjih¹⁰ rečéh že iz ust svojih očakov. Slovenci so dalje prebivali po neizmernih planjavah. Krog in krog so videli narave krasoto in blagoslov in vrh sebe čisto, temnovišnjevo, po noči z zvezdami brez števila krito, daleč segajoče obnebje. Človek, ki je tako¹⁵ stal v tej planjavi, ozrl se in vse lepotije zemlje, neba in zraka videl, in zraven le kolikaj občétnljivo srce imel, ta je moral misel dobiti na večó ko malikovo moč, ki vse te svetove drži in naravo s kinčem oblači, ktera moč je očesu nevidna, pa duhu, ki krog in krog njeno vladbo zaznava, razumljiva in vidna.

Pa zraven enega najvišege bitja so molili Slovenci še več²⁰ družih bogov, kterim so posebne navade ali naravne prikazni ali svoje posesti posvečene mislili. Boga gostoljubnosti so imeli Radegosta, kteremu so pripisovali tudi poglavarstvo nad vsemi drugimi veselicami ter rodovitnost cele zemlje. Poglavni praznik tega boga je bil jeseni; takrat so mu duhovni darovali in mu²⁵ v rog, ki ga je v roci imel, nalivali novega vina in novega medú. Pri tem se je prorovalo tudi o rodovitnosti prihodnjega leta. Ako je bilo v rogu še kaj od prejšnjega leta, bila je to vesela prikazen, ki je gotovo srečo tudi za drugo leto obetala; ako je bil pa rog prazen, bilo je to znamenje prihodnje nerodovitnosti³⁰ in v žalosti se je množica po darovanji razšla. Prorokovali so slovenski duhovni pa tudi iz ptičjega leta, in zamotanja črev.

pri živalih, ki so bile v dar zaklane, in še iz drugih znamenj, n. pr. iz stanja zvezd na nebu i t. d. Za Radegostom se je največa čast skazovala Triglavu in Svetovidu (Svantevidu). Mislili so si ga s štirimi obrazi, obrnjenimi proti štirim stranem svetá, tako da vse stvarjenje in početje vsega človeškega rodú pregleduje. Triglav jim je bil gospodar zemlje, morja in zraka, in zarad te trojne oblasti so mu tudi glave pripisovali, in ga tudi po teh treh glavah Triglava imenovali. Bog oblakov, groma in bliska jim je bil Perun, bog časa Gruden, boginja in bog ljubezni Živa in Lelj, bog razuzdanosti Kurent, kteremu so pustne večere z mnogoterimi burkami in veselicami obhajali. Tudi zvezde, luno in solnce so Slovenci zeló častili, in zlasti zadnje kresne dni solncu na čast s plesom in zažiganjem gromad praznovali. Pa tudi slabe in hude prikazni so si mislili podvržene posebnim duhovom. Boginja smrti so imeli Morano, ki so jo na mnoge načine častili, in najbrž njej na čast tudi sedmine ali praznične shode in gostarije sedmi dan po pogrebu obhajali. Vse hudo pa, ki jih ni po naravni poti, temuč bolj po naključji zadelo, vse to so pripisovali Zlodeju, ki so mu tudi še hudir, škrat, netek itd. rekali. Tudi svoja zemljišča in črede so devali pod brambo nevidnih varhov, tako n. pr. je čul nad njih ovcami bog Veles, da se niso pogubile in jih niso volkovi in divji turi napadli.

S temi ajdovskimi mislimi so stari Slovenci več stoletji na Ruskem živeli, srečni in v obilni posesti čred in zemljišč, vedno pridni in veseli, nikomur v škodo, s svojim kmetovanjem pa vsemu človeštvu v prid.

J. Trdina.

192. Začetki krščanstva pri novih slovenskih naselnikih.

V nastopu sedmega stoletja so novi slovenski naselniki že po vsi Panoniji, po Noriku in po delih Istrije in Venecije bili razširjeni. Po njih se je nekdanji sredozemeljski Norik imenoval Slavlinija ali Slovenija, tudi Karantan ali Korotan prejšnja posavska Panonija se je zvala Slovenska stran, Karniola pa se je glasila Krajna, in namesti stare Karnije je nastopila Furlanija. Slovenci so bili Avarom podložni mnogo let, dokler njihovega jarma niso mogli več prenašati; hrabri Samo se jim je ponudil za vojvoda krog l. 624, ter jih je oprostil težke sužnosti. Skozi 36 let jih je srečno vladal, branil tudi pred močnimi Franki, ter zmagal njih napad; pa po njegovi smrti so si Avari zopet moči povzeli, in so bolj ali manj nadlegovali Slovence.

Med tem so Hrovatje in Srbi došli od severnih strani iz zatatranskih krajin, ter so l. 634 do 640 se naselili o meji posavske Panonije, v gornji Meziji in Dalmaciji, poleg doljne

Save do jadranskega morja, in so tako Slovence omejili od južne pokrajne. Od zahoda so Longobardi stegovali svoje gospostvo do Soče in do Zilje, v Primorji so greški cesarji še obdržali oblast; ondašnji del Slovencev je bil tedaj tistim podložen. Zoper
 20 Avare in njihove stiske je pozneje krog l. 740 korotanski vojvoda Borut poklical Bavarce v pomoč, s tem pa je tistim, in posredoma Frankom prišel v pokoršino. Karol veliki, Frankonski kralj, si je l. 774 z Longobardijo vred popolnoma osvojil tudi Furlanijo, l. 777 z Bavarijo vred Korotan, l. 789 pa
 25 Krajno in Istrijo, in l. 799 po osemletni vojski vso Panonijo ali Avarijo. Tako je bila s koncem osmega stoletja vsa slovenska zemlja v oblasti Frankov.

Za nove neverske naseljence na slovenski zemlji so bili kristijani, ki so se od poprej še ondi obdržali nekakošen kvas,
 30 kterege se je časoma vse ljudstvo navzelo, in tako Božjemu kraljestvu pridružilo. Za južno stran je bila akvilejska cerkev, če ravno po razcepljenji bolj ob moč djana, vendar zmiraj kakor svetilo na viharnem morji; po soedinjenji z rimsko cerkvijo pa so ondašnji patriarhi tudi bolj krepko začeli delati za popolno
 35 zmago kerščanstva zlasti na južni strani dereče Drave. Vendar se o tej reči le malo posebnih naznanil nabaja. O Ljubljani, ki je nastopila na mesto stare Emone, se trdi, da se je cerkev s. Petra že iz prvotnih časov ohranila, in da je bila cerkev s. Nikolaja v sedmem stoletji sezidana. ¹⁾ V Lurni ali
 40 stari Tiburniji se naznanuje, da je patriarh Janez ali Kalikst v dneh papeža Zabarija in frankonskega kralja Pipina to je krog l. 750, posvetil kapelo s. Petra. ²⁾ Posebno hvali s. Pavlin, ki je bil patriarh v dneh Karola velicega od l. 776 do 802. On se je veliko trudil zoper krivoverstvo tistega časa, je bil zategavoljo
 45 kot papežev namestnik na cerkvenih zborih v Cahih, Frankobrodu in Reznu l. 789, 792 in 794, je tudi imel cerkvene shode za svojo metropolijo v Forojuliji ali Starem mestu l. 796, in v Altinu l. 799, ter je zraven spisal pravoverskih bukev zoper krive zmote. On je tudi si prizadel za evangeljsko oznanovanje,
 50 s tem je korotanske ljudstva v Podravji in sosedne narode pripeljal k Kristusovi veri. ³⁾

Kar se tiče južne slovenske strani, so gotovo tudi teržaški škofje imeli delež o spreobrnitvi neverskih Slovencev, kolikor se zlasti tiče za Primorje in Kras in Pivko; med njimi
 55 so za ta čas znani škofje Gavidenci l. 680, Janez l. 759, in Mavrici l. 766. Tudi od hrovaške strani je utegnil doiti kak vpliv za boljše utrjenje krščanstva med Slovenci; zakaj Hrovatje

¹⁾ Archiv für Krain b. II. str. 93. — Thalberg Epitome p. 91.

²⁾ Hansiz Germania s. tom. II. p. 90.

³⁾ De Rubens Monumenta eccl. Aquil. tom. I. p. 255—370. — Acta Sancturum m. Jan. tom. I. p. 818.

so bili že v dneh papeža Janeza IV. in greškega cesarja Heraklija krog l. 640 soedinjeni s krščansko cerkvijo po mašnikih, ki so bili iz Rima poslani. ¹⁾

Kar je slovenske zemlje na severni strani dereče Drave, ⁶⁰ ondi je bilo za ponovljanje ali vpeljevanje krščanske vere toliko težje, kolikor huje so Avari svojo divjo silo razprostirali. V starem Lavreaku, od kodar bi bila luč s. evangelija utegnila svetiti čez noriške hribe, škofje niso imeli varnega mesta; Erhanfrid in Otgar, ki sta ondašnja cerkev vladala v l. 606 do 639, sta ⁶⁵ mogla iskati pribežališča v Pasavi. in ravno tako Brunon, škof za l. 639 do 689 V ta kraj je škof Vivilo za vedni čas prenesel svoj sedež preden je bil Lavreak l. 737 popolnoma razdjan; tako pa se je mesto krščanskega uka dalje odtegnilo od slovenske meje. ²⁾ 70

Vendar zdaj je pa drugo mesto tehtno postalo za spreobrnitev slovenskega naroda v severni strani, namreč Solnigrad, ki ga je s. Rupert, poprej škof v Vormaciji poleg Rajne, pozidal iz razvalin stare Juvavije. Ta evangeljski mož je prišel l. 696 na Bavarsko do vojvoda Teodona; mnogo se je ⁷⁵ ondi trudil za vtrjenje krščanske vere, po tem pa je potoval poleg Donave memo Lavreaka do panonske meje. Vrnivši se zopet je prišel do razrušene Juvavije, ter je ondi vstanovil svoj sedež; sezidal je najpred cerkev s. Petra, potem samostan za miuibe, in še družega za nune. Na dalje je potoval po deželi ⁸⁰ okrog, potrjeval vernike, stavil cerkve, in posvečeval mašnike; obhodil je tudi gorate strani, in prišel čez visoke Turove, ter sveto vero oznanoval Slovincem. Došel je do korotanskega vojvoda, je po njegovi prošnji mnogo ljudstva spreobrnil in krstil; tudi je več cerkev posvetil in mašnikov razposlal. ³⁾ Celó do ⁸⁵ Celjskega mesta, se pripoveduje, da je prišel, ondi vzdignil svetinje s. Maksimiljana škofa in mučenca, in podrtó cerkev popravil in posvetil. ⁴⁾ Po tem se je povrnil na Bavarsko, ter je umrl krog l. 718.

Za s. Rupertom je sledil njegov učenec Vital na škofov- ⁹⁰ skem prestolu; neverni Slovenci so takrat pridrli v solnograško dolino, ter so med drugimi razdjali cerkev s. Maksimiljana. ⁵⁾ Kaže se, da je tudi po korotanski deželi nastopila nova stiska za krščansko vero, zlasti ker so Avari ondašnje Slovence hudo nadlegovali; komaj postavljene cerkve so utegnile zopet podrté, ⁹⁵ in mašniki pregnani biti. Silna nadloga je storila, da je korotanski vojvoda Borut krog l. 750 Bavarce poklical na pomoč:

¹⁾ Farlati Illiricum s. tom. II. p. 280.

²⁾ Monumenta boica part. XXVIII. — Hansiz Germania s. tom. I.

³⁾ Rosweidus in vita s. Ruperti. — Hansiz l. c. tom. II.

⁴⁾ Stara Celjska kronika. — Hansiz l. c. tom. II.

⁵⁾ Liber traditionum eccl. Salisb. — Hansiz l. c. tom. II.

bavarski vojvoda Odilon je sicer pregnal Avare, pa je deželo spravil pod svoje gospostvo. Ta zveza korotanskih Slovencev z Bavari je vendar bila na duhovno korist malovernemu narodu. ¹⁰⁰Borntov sin Kakat ali Karast in stričnik Ketimar sta bila po krščansko izrejena na Bavarskem, in sta potem krščanstvo podpirala v svoji domovini; s Ketimarom je prišel tudi mašnik Majoran v deželo krog l. 753. ¹⁾

V tistih dneh je bil s. Virgilij škof v Solnemgradu; ¹⁰⁵tega je čez nekaj časa prosil korotanski vojvoda, naj bi obiskal njegovo ljudstvo, in tisto v veri bolj potrdil. Ker je apostolski mož sam drugod imel opravilo, je poslal svojega podškofa s. Modesta in z njim več mašnikov na Korotansko; tedaj so bile na mnogih krajih cerkve posvečene, in duhovni pastirji postavljeni, zlasti pri Gospej sveti na mestu starega Viruna, v Liburniji ali nekdanji Tiburniji v gornji podravski dolini, in v Undrimah v gornji pomurski dolini. Po smrti s. Modesta je bil v Korotansko poslan mašnik Latin in za tistim drugi mašniki; pa večkrat se je med narodom vzdignil upor zoper ¹²⁰sveto vero, in oznanovavci s. evangelija so mogli bežati. Celo huda vstaja je bila po smrti vojvoda Ketimara, tako da več let ni bilo nobenega mašnika v deželi. Ko je novi vojvoda Valduh l. 769 ljudstvo nekoliko pomiril, je s. Virgilij zopet poslal mašnika Hajmona, in zatem še druge duhovne pastirje na ¹²⁵korotansko zemljo; tako se je krščanska vera časoma dobro vtrdila med ondašnjimi Slovenci. ²⁾ Med tem pa je sv. Virgilij sam na drugi strani se trudil za razširjenje Kristusove cerkve; prehodil je kraje na severni strani visokih Turov do panonske meje, kjer se je takrat tudi mnogo Slovencev nabajalo, in je ¹³⁰oznanoval nebeske resnice. Po njegovem nasvetu je bavarski vojvoda Tasilon l. 777 vstanovil Kremiški samostan blizu nekdanjega Lavreaka, da bi krščanska vera v tistih stranéh imela boljše podslombo; razun družega je dal temu samostanu več slovenskih družin v last. Ravno ta vojvoda je že poprej l. ¹³⁵770 Atonu, Šarniškememu opatu, daroval in vrh tega Aribonu frizinskemu škofu izročil kraj Indijo ali nekdanji Agunt v Bistriški dolini, in sicer iz tega namena, da bi evangeljski oznanovavci od tod neverni slovenski narod na pot resnice vodili. Tako je Slovincem tudi ondi, kjer so najdalje segali v severji ¹⁴⁰in zahodu, se odprl pristop v krščansko cerkev. ³⁾

¹⁾ Anonymus de Conversione Carentanorum. — Monumenta boica tom. II. Kopitar Glagolita Cloz.

²⁾ Anonymus de Conversione Carent. l. c. — Primeri tudi napis na kamnitem vojvodnem prestolu, ki je stal na polji pri Gospej sveti, z besedami: MA VERI? MA SVETI VERI.

³⁾ Hansiz Germania sacra tom. II. — Meichelbeck Historia frising. tom. I. p. 38 et 66.

Vendar ta čas je izhodna stran še pod jarmom grozovitih Avarov zdihovala, in apostolskim možem je bila ondi pot zaprta za oznanovanje s. evangelija. Zmaga čez ta divji narod, pri kateri so Frankom tudi zabodni Slovenci pomagali, je proti koncu osmega stoletja tudi ondašnji revni stan na boljše obrnila.¹⁴⁵ Takrat je Arnonu, ki je bil l. 185 za s. Virgilijem kot nadškof prišel v pastirstvo Solnograške cerkve, Karol veliki sporočil, naj ljudstvo v nekdanji Panoniji med Dravo, Rabo in Donavo oskrbuje z naukom in cerkvenim opravilom. Tedaj je pobožni nadškof l. 798 potoval v slovenske strani, je v veri potrdoval¹⁵⁰ ljudstvo, posvečeval cerkve in odločeval mašnike; tako se je ondi pokazalo veliko koristi. Da bi se pa duhovno pastirstvo med slovenskim narodom bolje opravljalo, je bil Teodorik za podškofa postavljen; izročena mu je bila vsa korotanska zemlja in vse pokrajne na severni strani reke Drave do njenega iztoka v¹⁵⁵ Donavo.¹⁾ Ker so pa poprej ne samo v južni, temuč tudi v severni podravski strani akvilejski višji pastirji imeli višo cerkveno oblast, se je zategavoljo patriarh Urs pritožil zoper nadškofa Arnona, ta pa se je zavračeval na odloče papežev Caharija, Štefana in Pavla; tedaj je cesar Karol pravdo l. 811 tako razločil,¹⁶⁰ naj Drava mejo dela med akvilejsko in solnograško cerkvijo. Ko je pozneje patriarh Maksenci o ravno tej reči delal nove ugovore, je cesar Ludovik l. 820 potrdil poprejšnjo razločbo, in tako je ostalo do novejših časov²⁾.

V Solnemgradu je za Arnonom sledil Adelram v nad-¹⁶⁵škofiji l. 821; on je za Teodorikom postavil Otona za podškofa v korotanski strani in njenih pokrajinah. Luipram, ki je prišel l. 836 na solnograški stol, je zopet odločil Ozvalda ravno tako za podškofa; on je tudi posvetil cerkev v čast Mariji Devici v Zalavaru, kjer si je bil panonski knez Privina¹⁷⁰ sezidal trdnjavo; tudi je ondi vstavil mašnika Dominika, po njegovi smrti pa Svarnagala. Dalje so bile še druge cerkve sezidane in posvečene, namreč nova lepa cerkev v Zalavaru, in druge v Pešnici, v Ptujem, v Lendavi, v Kiseku, v Pečuhu in še po raznih krajih; cerkev v Sabariji ali Subo-¹⁷⁵tišči pa je še od poprej ostala. Luipramov naslednik v nadškofiji je bil l. 858 Adalvin; tisti je sam prišel v Zalavar, kjer je bil takrat Kocel knez namesti svojega očeta Privina, ter je ondi obhajal cerkveno opravilo, in postavil nadmašnika Altfrida, in pozneje Rihbalda. Dalje je posvetil cerkve v raznih krajih,¹⁸⁰ namreč v Stradah, v Malem Celji, v Jablanici in še drugod; tudi je po vseh teh krajih odločil lastne mašnike³⁾.

¹⁾ Anonymus de conversione Carent. l. c.

²⁾ De Rubeis Monumenta eccl. Aqnil. tom. I, p. 396 et 398.

³⁾ Anonymus de conversione Carent. l. c.

Vse te naznanila kažejo, koliko da je bilo krščanstvo v sredi devetega stoletja utrjeno tudi v izhodni strani slovenske zemlje 185 ali v nekdanji Panonji. Hvala zavoljo apostolskega djanja med Slovenci pa gre še deloma frizinškim škofom iz Bavarskega. Tisti so namreč memo Indije ali Intihe v Bistriški dolini pozneje v devetem stoletju razun družih posest še dobili cerkev Marije Device na Otoku, s. Petra pri Liburniji, v Pusarnici in 190 na gornji Beli v Korotanu; in njim ni bila skrb samo za množenje časnega, marveč tudi za dušni blagor ljudstva ¹⁾. Ravno v arhivi frizinške cerkve so se našli najstariji spominki slovenskega jezika, namreč daljša in krajša očitna spoved, in cerkven govor; po vseh znamenjih se razodeva, da so ti spominki 195 že iz devetega in desetega stoletja, ali iz dni frizinških škofov Hitona od l. 811, Anona od l. 855, Valdona od l. 889, in dalje Abrahama, kteremu je bila l. 974 darovana Lok'a na Kranjskem ²⁾.

V dosedanem razlaganju je bilo mnogo cerkev imenovanih, 200 ki so se po raznih krajih na severni strani deroče Drave nahajale že v devetem stoletju, in so tedaj vredne, da se v spominu ohranijo. K tem bi se utegnile še pristaviti cerkve v Trebnem, v Ojstrovici, v Bitrinji, v Brezjah, na Krki, v Mozirji, v Gurnici, v Velkovecu in pri s. Andreji v Labantski dolini, vse na Korotanski zemlji, ki se imenujejo v listinah kralja Arnulfa iz let 888 in 890 ³⁾. Iz južne strani slovenske zemlje, ki je večidel stala pod akvilejskimi patriarhi, se pogrešajo tako obširne naznanila iz tistih časov o posameznih cerkvah. Kralj Karoloman je sicer l. 879 v posebni listini patriarhu 210 Valpertu potrdil vse posesti akvilejskega patriarhata, tudi zraven oblast čez podložne krstne in glavne cerkve po imenu; pa tista listina je le pomanjkljivo naznanjena, da se imena teh cerkev ne morejo vedeti ⁴⁾. Vendar po družih znamenjih se zamore soditi za mnoge stare cerkve, ki so se že nahajale v devetem 215 stoletju. Tako na Kranjskem v Ljubljani pri s. Petru, v Loki, v Kranji, v Radolici, v Cerkljah, v Mengšu, v Kamniku in v Cerknici. Dalje v Slovenski ali Posavski strani pri s. Vidu poleg Zatičine, pri Beli cerkvi, v Krškem, v Trebnem, v Ribnici in v Metliki; po tem v Slovenjem 220 gradu, v Celji, v Žičah, v Pilštanji in na Laškem. Na Korotanskem pa tastran Drave v Beljaku, v Rožeku, v Ukovem, pri s. Mohoru, pri s. Zenonu v Kapli in pri s.

¹⁾ Meichelbek *Historia Frisingensis* tom. I. p. 228, 355. — *Hansiz Germania* s. tom. II.

²⁾ Kopitar *Glagolita Cloz.* — *Metelko Lehrgebäude der slov. Sprache.*

³⁾ *Hansiz Germania* s. tom. II. — *Hohenauer Kirchengeschichte v Kärnten.*

⁴⁾ *De Rubeis Monumenta eccl. Aquil.* tom. I. p. 445 et 447.

Mihelu poleg Pliberka ¹⁾). Še dalje na Furlanskem ali v nekdanji Karniji pri s. Petru poleg Soče, v Divinu, v Solkanu, v Kanalu, v Volčah, v Bovcu, v Tominu, pri s. Vidu na ²²⁵gori in v Vipavi. Po tem na Istrijskem v Tržaški škofiji v v Mujah, v Buzetu, v Jelšanah in v Slavini; v koperski škofiji pa v Piranu ²⁾).

Po takem načinu je bilo krščansko med slovenskim narodom tastran in unstran Drave o polovici devetega stoletja že ²³⁰na vse strani obilno zasajeno; neverstvo in malikovanje je bilo odpravljeno. Vendar spreobrnjenci še niso bili toliko vtrjeni v veri, ker oznanovavci s. evangelija, zlasti nemški dostikrat niso dostojno razumeli njih jezika; v dušnih potrebah se ravno zategavoljo niso mogli lahko posvetovati s svojimi duhovnimi pastirji. ²³⁵Tedaj se lahko sodi, koliko si je ljudstvo želelo taciñ učenikov, kateri so mu znali v domačem jeziku govoriti; ta želja je posebno obveljala unstran Drave v nekdanji Panoniji, kamor so mašniki iz Bavarskega najbolj dohajali. Tu sta prav po višjem naklepu dva brata prišla hrepenečemu ljudstvu na pomoč, namreč ss. ²⁴⁰Ciril in Metod.
P. Hieinger.

153. Sv. Rupert.

V drugi polovici šestega stoletja je stoloval v Reznu, v starem, mnogostolpnem glavnem mestu bavarskem, poganski pa blagodušni vojvoda Teodo in je skrbeč premišljeval žalostni stan svojega ljudstva. Dežela je sicer vživala mir; pasle so se po njenih zelenih travnikih mnogoštevilne črede in rodila je ⁵sadū v vsej obilnosti; ali dušni in нравni stan prebivavcev je bil kaj žalosten. Ljudstvo je bilo sirovo, uporno, sprideno; njegove prejšnje čednosti: čistost, poštenost, blagosrčnost so se bile pogubile v bojnih viharjih, ki vse strasti razbrzdajo, in njihovo mesto je zavzela nepotolažljiva prepirljivost in neukrot- ¹⁰ljiva boježeljnost. Nevednost je bila tolikanja, da celó prvaki niso znali svojega imena začrkati, lov in kolovratno radovanje je bilo svobodnjakov in plemenitašev venomerno slatno opravilo, hlapei pa in podložni so z mučnim delom in s pretežko ¹⁵tlako svoje moči gulili in nemilo skoprnevali; ob slednji priliki napravljane ²⁰gizdave gostije niso nikdar nehale brez krvavih spominkov; kradež in grabež ljudi in živine, pokončevanje polja, radovoljno prestavljanje mejnikov — vse to so bile le navadne pregrehe, ki niso nobene sramote, ampak le pičlo denarno globo daklanjale. Sicer so bili rimski naseljenci in četniki zasejali

¹⁾ Klun Archiv für Krain. — Muchar Geschichte der Steiermark. — Hohenauer Kirchengeschichte v. Kärnten.

²⁾ Kandler Indicazioni per le cose storiche del Littorale.

seme krščanske vere po posameznih krajinah, posebno po bregovih donavskih in inskih; ali to so bili le medlevi utrinki, dremotni žarki v temni noči občne zdivjanosti. Celó tisti, ki so se kristijane nazivali, imeli so le pomanjkljive, z najsirovejšimi
 25 vražami namešane spomine in zaumke od krščanstva in so bili le nekoliko vnanjih oblik in šeg službe božje ohranili, tako da so Boga in bogove, Kristusov križ in pa Vodanove hraste skup in enako častili. —

Tedaj sliši vojvoda Teodo, da biva v Vormácii pri Renu
 30 škof, poln gorečnosti, kreposti in učenosti, Rupert ali Hrudbert. Po nagovarjanji svoje krščanske žene Regintrude napoti poslanca tje k svetemu možu in ga povabi na Bavarsko, da bi ljudstvu sv. vero oznanoval in je vzdignil iz divjaškega stanú, da bi dospelo do imenitnosti in olike sosednjih ljudstev
 35 Longobardov in Frankov. Služabnik božji se veseli, da mu je priložnost dana, imé in čast Gospodovo po daljnih krajih razširjati; prevdarno pa pošlje poprej nekoliko sprevidnih mož na Bavarsko stan dežele razgledat: ali je pač zemlja ugodna za seme evangeljsko. Glas sporočnikov je vabiven; pride torej z
 40 nekoliko mašniki v Rezen, in vojvoda ga sprejme z veliko sijajnostjo. —

Rupert je bil kraljeve rodovine merovinške in škof v Vormácii; njegovo mladost in poprejšnje življenje, zlasti pa njegov vek in tedaj tudi dobo njegovega prihoda na Bavarsko nam
 45 zagrinja goste teme krilo, ktereга nam tudi najbistreje oči pojasniti, najzvesteje preiskovanje vsega razgrniti ne more. Bodi nam torej vodilo starodavno solnograško sporočilo, katero prenatanko preiskovanje sedanje dobe bolj in bolj potrjuje. Poleg tega je bil Rupert v drugem letu vladanja kralja Kildeberta II.
 50 v Avstraziji, tedaj l. 576, škof v Vormaciji in je prišel l. 580 na Bavarsko. Ž njim se po teh noriških pokrajinah obudi novo življenje. Poln apostoljskega duha se z vsó močjó uda svojemu sv. poklicu: oznanuje zveličanske nauke, razsvetljuje in ogreva
 55 otrpnela srca [Bavarov po bregovih donavskih, krsti vojvoda, njegove otroke in vse dvorjane ter mnogo velikašev — zgleđ vladarjev namreč je bil pravilo podložnim. Po tej srečni žetvi Gospodovi se pelje, oznanovaje in kršče vaje po Avstrijanskem, po Donavi doli v spodnje panonske kraje; obiše Ptuj in Celje, kjer sv. Maksimilijanu, slovenskemu apostelju na čast, prvo
 60 cerkvico posveti, njegovo truplo pa nese s seboj v Lavreak, kjer je sv. mučenec za škofa bil; tam podrto cerkev zopeč postavi in z duhovnimi preskrbi, potem pa se po stari rimski cesti obrne proti goram. Ali kmalo spozná, da se mora za vspešno evangeljsko oznanovanje stanovitno mesto pripraviti in gotov
 65 škofijski sedež postaviti, da se raztresenim krščanskim občinam po skupnem središču obstojna trdnota in krepka rast vstvari

in enota zatrdi naukom in obredom. Po mnogem popotovanji postavi v samotni sodolini, sredi ktere majheno jezero stoji, cerkev in stanovališče za se in za tovarše. Med tem pa zvê, da je pri reki Juvavu, tri ure proč hoda kraj, kjer so za časa Rimljanov stale trdne stavbe, ktere pa so od ljudskega preseljevanja sem v razvalinah. To mu je bil miglje od Gospoda: ako naj njegovo delo trdne korenine požene, mora se nasloniti na ostanke rimske olike. Gre tedaj po zaznamovanem potu in pride v kraj, kjer reka med strmim skalovjem izmed gorá šumi, kjer se odpre široka dolina, obdana z gozdnimi višinami, za kterimi na treh platéh orjaško gorovje svoje z večnim snegom pokrite kope proti nebu dviguje. Tam tedaj, kjer si izmed gorske ožine strugo koplje Juvav po ravnini, najde razvaline Juvavije. Solnograd, biser južnonemški, kjer se veličasten planinski svet na majhenem prostoru divno druží s preprijetno planoto, domačinu v radost, ptujcu v občudovanje, — bil je takrat le nagomiljeno mirje puste groblje podrtih palač, zlomljenih stebrov, razpokanih obokov, razrušenih stolpov in razmajanih sten, nadviševano od sivega skalovja in obsenčevano od temnih jelk, obraseno z divjo ostrógovino in z gostim grmovjem — zgolj pušča sredi divje puščave.

Rupertu se ta kraj za stalno naselišče zdi tako pripraven, da mu ga vojvoda v last podari. Rupert se urno in krepko dela poprime in sezida v znožji visocega pečevja zalo cerkev in velik samostan na čast prvaka aposteljuov sv. Petra kot duhovno gojišče za bavarsko deželo. Na vzhodnjem brdu gore, kjer je nekđaj stala rimska trdnjava, postavi pozneje tudi samostan za nune in ga izroči vodstvu Erentrude sorodnice, ki je bila z nekoliko pobožnimi ženami in devicami za njim le-sem prišla, da bi po svoje krščansko olikovanje ženske mladosti pospeševala. Več ko dvanajst stoletij je od tistihmal minulo, in oba samostana so bolj ali manj čutno časa mogočne peroti ovibravale, ali njuna tihotna delavnost se je ohranila do današnjega dneva. Rupert povzdigne še ne čisto razpadla poslopja iz groblje in droblje privabi mnoge družine, da mesto vedno večé in lepše pribaja. Nazivalo se je v začetku Petrinija; pozneje je pa dobilo ime poleg vode Salec, starega Juvava, poleg našega izgovarjanja pa od bogatih tamošnjih zakladov. To je bil začetek škofije Solnograške, ki si je v toku časa toliko dežele in posestva pridobila, da je ko neodvisna kneževina slavito in častito stala v prvi vrsti duhovnih držav po Nemškem. Šempeterski samostan pa je bil glavno središče krščanske olike po vsej okolici. —

Sv. Rupert, tudi Slovenec, zlasti goratauskim, vse časti in hvale vreden, skrbi na vsako plat za dušno in telesno blagostanje svojih ovčic. Truda zdelan, starosti hromoten čuje, da mu bije ura delopusta; skliče torej brate, in postavi sv. Vitala

za opata v samostanu in za naslednika v škofijstvu. Oče pravo-
 115 vernosti po solnograški vladikovini položil po več ko štirideset-
 letnem delovanju na polji Gospodovem in v osemdesetem letu
 življenja trudne ude k počitku; roka večne ljubezni mu zatise
 oči — leta 623 na dan vstajenja Gospodovega, kterega spomin
 se je v starih časih zmeraj 27. marca obhajal. — Solni studenci
 v Halajnu, Berhtesgadnu in Rajhenhalu so bile že tistih dob
 120 dobro znani in porabljeni; ali Rupert je neki s pomočjó umet-
 nosti prišel tudi do solnih zalog po notrinah gorá in on je začel
 solnik prekuhávati. Zatorej se obrazuje tudi s solnjákom v roci.
 Dr. J. Rogač.

194. Začetek križanskih vojsk.

Konštantin Véliki, ki je bil prvi izmed poganskih cesarjev
 k sv. veri pristopil in svoj cesarski sedež iz Rima v Carigrad
 prestavil, prepovedal je v začetku 4. stoletja vsa preganjanja
 zavoljo vere, pomiril kristjane in pravemu Bogu častivno službo
 5 vpeljal. V ta namen je ukazal na svoje stroške sezidati v Rimu
 cerkev sv. Janeza v Lateranu, ki jo še dan danes imenujejo
 prvo celega sveta, in mnoge lepe božje veže v Carigradu; ravno
 tako tudi drage cerkve v Jeruzalemu nad božji grob, v Bet-
 lebem, kjer je bil Jezus rojen, in na Oljski gori, kjer se je
 10 bil v nebo vzdignil. Od tačas so bližnji in daljni kristjani,
 zlasti iz zahodnih dežel, čedalje bolj ta sv. mesta v Judeji po-
 božno obiskovali. Grški cesarji, nastopniki Konštantinovi, ti
 so radi videli dan na dan večje število romarjev v Jeruzalem
 prihajati; kajti prinašali so iz večernih dežel veliko denarja in
 15 ga popuščali po cesarskih deželah.

Saraceni, arabskega rodú in mohamedanske vere, ki so
 bili od sedmega stoletja sv. mesta pod svojo oblast spravili,
 kristjanov niso nadlegovali; marveč so jim v Jeruzalemu last-
 nega patriarha in očitno službo božjo dovolili. Tudi njim se je
 20 dobro zdelo, da so romarji iz zapadnih krajev veliko denarja
 v deželi popuščali. Ali število romarjev, ki so iz večernih
 dežel hodili božji grob in druga sv. mesta obiskovat, prihajalo
 je zmeraj večje, zlasti h koncu devetega stoletja, ker so krist-
 jani menili po pregovoru: „tisoč in ne več tisoč let“, da tačas bo
 25 konec sveta. Ne samo priprosti ali ljudje nizkih stanov, tudi
 imenitni knezi, zlahtniki, škofje, menihi itd. so hodili na božjo
 pot v Jeruzalem ali po samesi ali pa tudi v velikih trumah. Sa-
 racenom je bilo tega zadnjič preveč: bali so se od kristjanov
 kakega punta ali tudi kake vojske; zato so jim začeli davke
 30 nakladati in jim na mnoge druge viže zabavljati.

V devetem stoletju so prišli divji Turki, tudi mohamedanske

vere; ti so Saracene zapodili in sveta mesta pod sé spravili. Turki so pa kristjane hudo stiskali in strašno ž njimi ravnali: cerkev božjega groba so spremenili v mohamedanski tempelj in iz cerkve Gospodovega vstajenja so naredili konjski hlev. 35 Od romarjev so tirjali velike davke; kdor jih ni mogel plačati, ta ni smel v mesto. Mnogi bolj siromašni romarji, ki so prišli čez leto hodá daleč sv. mest obiskovat, morali so, od težavnega pota in stradanja posušeni in oslabljeni, ne videvši božjega groba, pred mestnimi vrati ostati, kjer so brez tolažbe, 40 mestno ozidje pobožno kuševaje, v revščini pomirali.

Papež Silvester II. je že konec desetega stoletja v imenu jeruzalemskih kristjanov vse verne opominjal in prosil, naj se vzdignejo in v jutrove dežele podajo svetih mest rešit nevernikom iz rok. Pa to opominjanje ni obrodilo sadú. Med tem 45 so romarji sveta mesta še zmeraj v velikih trumah obiskovali; po poti nazaj in doma pa zelo tožili, kako hudo Turki kristjane stiskajo in kako prav da bi bilo, kristjanom v svetih mestih na pomoč iti. Papež Gregorij VII., mož krepkega duha, želel je kristjane jutrovih dežel, ki so se bili blizo dve sto let poprej 45 samovoljno od rimske cerkve odločili, spet pod svoje peroti spraviti in iz Jeruzalema s časom sveto vero naprej po vzhodnih deželah razploditi. Zató je pisal leta 1074 nemškemu cesarju Henriku, naj se vzdigne svetih mest rešit in da mu hoče v ta namen sam 50.000 móž dati. Ker pa je tačas cesar mnoge 50 druge opravke imel, zató iz tega nič ni bilo in vse je pri starem ostalo.

Čez dvajset let pozneje gre Peter, iz francoskega mesta Amiena doma, zbog svojega samotarnega življenja tudi puščavnik imenovan, na božjo pot v Jeruzalem. On je bil že nekterikrat 55 prej o časih, bolj prijetnih za kristjane, sveta mesta obiskal in z lastnimi očmi videl, v kakošnih strašnih stiskah, v kakem zaničevanji in revščini se znajdujejo sveta mesta in jeruzalemski kristjani. To ga močno vžge, da srčno stopi k Simeonu, patriarhu v Jeruzalemu, in se ž njim o tem posvetuje. Peter ga 60 poprosi za pisma o tej reči na papeža, gre na večer pred odhodom iz mesta še k božjemu grobu molit, in po noči v sanjah se mu je zdelo, da sliši glas z neba rekoč: „Vstani, vstani brž in skrbi, da se bo moja zemlja iz rok nevernikov otela.“ On se zdaj dosti krepkega misli, da bo oetje svetih mest in 65 jeruzalemskih kristjanov srečno izpeljal.

Peter se podviza, gre naravnost v Rim, podá pisma papežu Vrbanu II. in mu še živo z besedo dopové, v kakošnem revnem stanu so sveta mesta, in kako hudo Turki kristjane stiskajo in tarejo. To gane in omeči sv. očeta do solz, on reče 70 zdaj Petru: „Pojdi! nagovarjaj in napravljaj kristjanska ljudstva, njih kralje, kneze in veljake k velikemu delu, k sveti

vojski; za vse drugo bom že jaz sam skerbel⁴. Peter, od papeža pooblaščen, hodi od mesta do mesta, od dvora do dvora, bos, 75 gologlav, od posta in truda izčrpan, da je suhi pošasti podoben, in v raztrgani suknji, v kateri je bil sveta mesta obiskal. Božje razpelo v roki drže, pridiga v cerkvah, na trgih in poljih. Ognjeni pogled iz njegovih globoko vsajenih in vnetih oči slednjega presune; kdor ga čuje, meni, da sliši preroka glas in 80 ostrmi; človeštvo se da po večernih deželah za božjo čast nepovedljivo vneti. Veliko je že bilo vojsk na svetu, pa le iz napuha, iz jeze in sovraštva, iz lakomnosti ali zbog drugih posvetnih dobičkov; zdaj pa edina misel, božji grob in druga sveta mesta nevernikom oteti, vse večerne kristjanske narode 85 tako vname in spodbode, da so ljudje iz kraja pripravljeni vzdigniti se, v jutrove dežele iti in se za Gospodovo čast in za sveta mesta poganjati. Sivi starčki poiščejo svoje zarujavelo orožje; fantje se vadijo sulice krepko držati in se ž njo zagajati. Povsod se govori in dopoveduje o velikih znamenjih: 90 tukaj padajo zvezde z neba kakor sneg, tam vidijo na nebu ognjen pot proti vzhodnim deželam; vrh vsega drugega razglasé še, da je mogočni cesar Karol Veliki, ki so ga bili že blizo tri sto let poprej k očakom v grob položili, zdaj v Abenu od smerti vstal, da bi sam sveto vojsko v vzhodne dežele vodil. 95 Če tudi ni bilo vse to res, vendar priča, kako goreče so se dali ljudje tistih časov za božje reči vneti, in da so se bolj za božjo čast, nego za posvetne dobičke poganjali.

Kedar je bil Peter svojo naročbo opravil, povabi sv. oče Vrban II. velik cerkveni zbor v Piačenco na Talijanskem mesca 100 sušca 1095. leta. Toliko škofov, žlahtnikov in drugih gospodov se je bilo sešlo, da so se morali pod milim nebom meniti. Ako so ravno v tem zboru poslanci grškega cesarja Aleksija Komnena trdili, kako silno in potrebno da je Turka, ki se zmerom na vse kraje širi, v strah prijeti, in ako so ravno 105 mnogi talijanski gospodje vpili, da so pripravljeni na sveto vojsko se podati, vendar se ni bilo še v tem zboru pravega sklenilo.

Za malo mesecev pozneje gre (sv.) oče Vrban v Klermont sredi Francoskega, kjer se je bil na njegovo povelje drugi veliki cerkveni 110 zbor sešel: prišlo je skup trinajst nadškofov, 200 škofov, 4000 opatov, proštov in drugih duhovnikov, in zraven njih še 30.000 knezov, vitezov in drugih deželnih gospodov. Sredi zbirališča pod nebom je bil visok oder napravljen s častitljivim sedežem ali tronom. Papež stopi na-nj od svojih kardinalov spremljen; 115 Peter začne na njegovi strani prvi govoriti, in povzdigne svoj glas, o zelo veliki tihoti, za božji grob, za sveta mesta, za kristjane v Jeruzalemu in za božjo čast s tako gorečnostjo, kakor še nikoli, da sam grozno omečen in ganjen je moral

umolkniti. Vsem se solze uderó; oni zdihujejo, drugi stokajo, slišavši, kaka nečast se božjemu grobu godí. Zdaj se vzdigne in¹²⁰ konča jeremitovo govorjenje in sam sv. oče reče: „Ne bom obrisal vaših solz; rajše izjočimo, moji bratje, grenko žalost, ki jo čutimo zastran gnjusobe na svetih mestih; pa gorjé, gorjé nam, če drugega nimamo ko solze; gorjé nam, če še dalje pustimo zemljo našega Gospoda v rokah ognjusnim nevernikom¹²⁵ Ni prav ne, da bi slepi Turki gospodovali po krajih, kjer je bil naš Zveličar rojen, kjer je živel in za naše odrešenje trpel in umrl. Iz Jeruzalema nam je beseda Gospodova došla. O vrnite se, potočiči sv. vere, nazaj k svojemu studencu. Ali si bo moral Gospod drugih vojščakov obaditi? Ali hočete čast,¹³⁰ pod njegovim slavnim banderom vojskovati se, drugim pustiti? Ali vendar ne zdramite se iz svoje tožljivosti! Na noge, vi junški zlahtniki! v jutrove dežele z vami! Tam maščujte velike krivice nad nevérniki, tamkaj spokorite svoje rope, požiganja in mnoge nad mirnim človekom storjene moritve. Vi odrtniki¹³⁵ ubogih vdov in sirot; vi divji razbojniki in gladni jastrebi; vi, ki ste svoje roke najrajše s krvjo svojih bratov omadeževali, brž z vami v vzhodne kraje čistit svojih mečev s krvjó nevernikov! Vi dozday hudičevi vojščaki, postanite zanaprej vojščaki živega Boga! Nič se ne bojte pod njegovim svetim banderom¹⁴⁰ Vzdignite se tedaj in pojte tje! Vi plemenitniki in drugi vojščaki, vi bogati in ubogi, vi vsi, kakor ste se tukaj sešli vzdignite se! Nobena zaveza, ne do žen, ne do otrók, ne do blaga vas nikar ne zadržuj. Spomnite se besed Gospodovih: kdor očeta in mater bolj ljubi od mene, ta ni mene¹⁴⁵ vreden; in kdor zapusti hišo ali brate ali sestre ali očeta ali mater ali ženo ali otroke ali njive za mojega imena voljo, ta bo stokrat toliko prejel in večno življenje posedel. In da ne bo celó nobena skrb vaših src pri tem žalila, vsi vaši so od zdaj pod skrbjó, varstvom in brambo svete cerkve. Enako¹⁵⁰ oznanjamo tudi vsem, ki bi se predrznili, vam na sveti vojski ali vam doma kaj zabavljati, vas ali nje kaj oškodovati, kletev svete cerkve!“ Zadnjič je še zapovedal, da vsi, ki se bodo na to vojsko podali, naj si dajo na desno ramo iz rudečega sukna ali svile križ pripeti ali prišiti, da se bodo po njem od drugih¹⁵⁵ ljudi ločili. Kdor si je pa dal tak križ na ramo pripeti, ta je bil, kakor bi bil prisegel na sveto vojsko iti; od tod so se tedaj ti vojščaki križanci imenovali, in te vojske križanske.

Ko papež izgovori, vstane silo velik hrup in vpitje po¹⁶⁰ vsem zbirališču: Bog če! Bog če! Ta beseda postane navadna, da so ž njo eden drugega na križansko vojsko vneli in spodbadali. Zdaj poklekne škof Adhemar pred papeža in ga poprosi za dovolitev, da bi na sveto vojsko šel; papež ga izvoli pri

¹⁷⁰ tej vojski svojega namestnika, in mu pripne rudeči križ na desno ramo. Od visokih gospodov je bil mogočni grof Rajmund iz Tuluza prvi, ki je za križ poprosil, za njim jih je še na tisoče pristopilo in križ vzelo. Vse je htelo v jutrove dežele iti; pomenili so se pa bili in besedo si dali, da se hočejo na veliki

¹⁷⁵ šmaren (vel. gospojnico) 1096. leta vzdignuti.

Zdaj vstane veliko gibanje in rožljanje po vseh zahodnih deželah; umetni kovači imajo dela, da ne vedó kam ž njim, ne samo z orožjem, namreč zelo velikimi in težkimi meči, sulicami in strašnimi okovanimi tolkavnicami, ampak tudi z železnimi oklepi za vse žlahtnike, ki so bili od glave do pet z železom oblečeni. Eni so poprodali svoje lepo premoženje po zelo nizkih cenah, da potreben denar za tak pot in vojsko dobé; drugi so zastavili iz enakega namena svoje grajščine ali cele knežije kraljem ali drugim knezom. Judje si delajo s posojili ¹⁸⁰ grozno velike dobičke. Marsikteri menijo, da jih ne bo več nazaj, in da si bodo, če ne umrjó, s svojo junakostjo v vzhodnih deželah dovolj novih grajščin, knežij in še celó kraljestev pridobili, zapišejo tedaj svoja glavna imena bližnji žlahti ali prijateljem. Tako je prišlo na cerkve, škofije in samostane ¹⁸⁵ v tistih časih zelo veliko premoženja. Veliko jih je bilo, ki so šli iz prave goreče pobožnosti na križansko vojsko, da bi se za svoje grehe vredno spokorili in svoje duše ohranili; ali drugi so šli, da bi s takim potom ob enem vse svoje dolgove poplačali. Kdo bi jih neki po jutrovih deželah lovil! Mnogoteri so se s ¹⁹⁰ tem posojevavcem umaknili, zakaj ostro je bilo od cerkve prepovedano, križanca, dokler ni domu prišel, po posojilih ali tudi po obrestih prašati. Mnogo mnogo pa jih je šlo ne iz čistih pobožnih namenov, temuč da so še bolj razpašno živeli in še več greha delali, ko poprej doma. M. Vrtovec.

195 Lenart Hodiščan.

Ako greš iz Celovca na Vetrinje, prideš za dobro uro od tod do majhenega in prijetnega jezera; tik jezera zagledaš pa majbeno vas, ki se jej pravi Hodišče (Kentschach). Tu je živel svoje dni hodiški rod, ki je zavoljo svojih slavnih del močno ⁵ slovel, pognal mnogo lepih korenin in odredil mnogo imenitnih môž; izmed vseh najimenitnejši pa je bil Lenart, pozneje nadškof solnograški.

Lenart Hodiščan se je rodil leta 1436 v starem gradu, ki mu zdaj ni več sledú. Skrbno so ga starši učili in prvo zrnje ¹⁰ pobožnosti v mlado srce vsejali. V bližnjem Vetrinju, v Brežah pri Dominikancih, katerih učenost je tedaj slula na dolgo in

široko, in v Doberli vesi, kjer so korarji šole in samostan imeli, izbistril si je glavo in si pridobil mnogoterih naukoy.

Mnogo vedeti in lepo se vesti, je mladenču največa čast; takega ima vse rado, vse ga z veseljem sprejema, in naj potrka na vrata ktereга koli stanú, brž se mu odpró. Naš Lenart je potrkal leta 1460 na samostanska vrata v Doberli vesi. Prijazno so ga sprejeli korarji, in za leto dni, ravno na veliko-nočno nedeljo, je pred oltarjem obljubil, da hoče z božjo pomočjo po njih vodilih živeti vse svoje žive dni. Kako se je v svojem novem stanu sukal, kako dopolnoval dolžnosti svoje, tega nam stara pisma sicer ne sporočajo: vendar se lahko sodi po tem, da so ga po dvajsetih letih, t. j. 1. septembra 1481 bratje za predstojnika izvolili.

Tedaj so bili za podjunsko dolino žalostni časi. Divji Turki so se bili namreč ob kratkem trikrat priklatili; leta 1483 so vnovič primahali, pri Mohličah se všotorili in delali po stari svoji navadi grozovitno in grdo. Mnogo ljudi, starih in mladih, moških in ženskih so ali pobili ali odgnali s seboj v daljno Turčijo; tisti pa, ki so jim ušli, niso razun svojega življenja ničesar oteli, in ni jim drugega ostalo, kakor za beraško palico prijeti in dobrih ljudi miloščine prositi. Lenart je bil usmiljen oče vsem, ki so iskali pomoči. Ali ne samo dobrega srca je bil, ampak tudi bistre glave; veliko je znal, sosebno pa je bil v cerkvenem pravoznanstvu tako izvrsten, da so ga potrebovali razni viši pastirji, zlasti pa solnograški nadškofi za svojega svetovavca zdaj v tem, zdaj v unem opravilu.

Devet let je bil prošt v Doberli vesi, priden nad vse in poln gorečnosti za božjo čast in za zveličanje bližnjega, — kar pride leta 1490 glas iz gornjih krajev, ter ga pokliče med korarje stolne cerkve solnograške. Ali komaj pride v Solnograd, že ga čaka težko opravilo: tovarši ga pošljejo namreč v Rim prosit svetega očeta, da bi jim nazaj dal stolno proštijo, od ktere je do tistih dob dobival dohodke neki francoski kardinal, in ker je papež to dovolil, izvolijo tovarši Lenarta za stolnega prošta. Res velika čast, ali Hodiščan je dosegel še večó. Leta 1495 so ga izbrali enoglasno za nadškofa solnograškega in za deželskega oblastnika. To očitno priča, kako so ga čislali.

Prva skrb njegova se je obrnila redovnikom. Prepričal se je namreč v Brežah in poprej že v Doberli vesi, da mnogo samostanov na Koroškem slabo dopolnje svoje dolžnosti; zato je leta 1496 ukazal Virgiliju, slavnemu opatu samostana šent-peterskega v Solnogradu, da naj gre pregledovat samostanov koroških, da je vredi in jim vdihne boljšega duha. Tudi je jel tega leta v taboru „Visokem Solnogradu“ nove stolpe in zidove staviti in dal velik prekop v skale vsekati; leta 1497 pa je

v mestu sezidal veliko in lepo poslopje, katero se je zvalo po njem „hodiški dvor.“

Na to so hude tožbe vstale zoper židove, da odirajo in sleparijo ljudi, da morijo kristijanske otroke, ponarejajo pisma in pečate, in mnogo drugega; zato je nadškof Lenart, spoznavši, da so tožbe nekoliko resnične, leta 1498 zapodil vse židove iz svojih dežel, da-si ravno je izgubil po tej zapovedi veliko lepih dohodkov, ktere je dobival od njih. Da bi popravil to izgubo, loti se rudarije, skliče leta 1500 vse svoje rudarje in umne može, in se pogovarja z njimi, kako bi se dala ruda z boljším vspehom kopati, ter je bil tako srečen, da je močno obogatel in vlekel samo iz Gaštajna leto za letom 80.000 zlatov. Denar, kteri je dajal kovati, so povsod jako radi jemali; tako dobro zlato in srebro je bilo v njem. Na drobižu je bila izrezana repa, zato so mu pravili pri nas „repar.“

Vendar ni zapiral blagi mož svojega denarja v železne skrinje, tudi ga ni skladal na kupe, temuč obračal ga je ali v božjo čast ali svojim podložnikom na korist. Veliko cerkev je dal sezidati, veliko starih in zanemarjenih popraviti in olepšati.

Tudi mnogo mest je dal ali iz nova obzidati ali njih staro in razrušeno zidovje popraviti, kakor Šent-Andrež, Breže, Kamen, Stari Dvor in Takenbrun: na Štajerskem Lidnico, Nemško Podsredo itd. zlasti zato, da bi se lože branila Turkom, kteri so tedaj po raznih krajih in deželah neusmiljeno razsajali. Cesarju Maksimilijanu I. je posodil 50.000 goldinarjev, za ktere mu je zastavil cesar Ptujsko mesto na Štajerskem in Sovodenj na Koroškem. V Sovodnji je grad pogorel; Hodiščan ga je dal leta 1407 spet sezidati. Pomagal je tudi obilno, ko so meščanje napravljali bolnišče.

Bil je ročen k vsakemu dobremu delu, in da-si tudi je imel lepe prihodke, za-se je malo potreboval; temuč razdaval vse ali ubogim ali cerkvam ali podložnim svojim. Nekaj zato, da bi ujevovi podložniki si kaj zaslužili, nekaj pa tudi, da bi svojo zlahto oveselil, sezidal je lepo in veličastno grajščino, ki se zove „Tancenberg.“ in stoji na malem griču gospejsveški cerkvi ravno nasproti. Prelepa in tolika je bila, da je bil pregovor med ljudstvom: grajščina Tancenberška ima dvorov, kolikor je mescev, vrat, kolikor je tednov, in oken, kolikor je dni v letu.

Še pokazujejo prostrano izbo, v kateri so 1563 Hodiščani gostili nadvojvoda Karola in vse koroške zlahtnike; še je videti spalnica, vsa s cerovim lesom vložena, v kateri je Karol prenočil. Kako močno se je nadškof Lenart trudil, božjo voljo dopolnovati, vidimo lahko iz tega, ker je večkrat sklical vse svoje podložne škofe in se pogovarjal z njimi, kako bi se imeli duhovniki obnašati, kako podučevati ljudstvo, zlasti pa mladino.

Na vse stanove je obračal svoje oči, povsod poravnaval,

kar je ugledoval krivega ali napačnega. Solnograški korarji so do tistih dob po redu sv. Avgušтина po samostanih živeli; papež Leon X. jih je leta 1514 odvezal teh obljub ter jim dopustil,¹¹⁰ da smejo posamič po hišah živeti. Nadškof Lenart pa je zvest ostal svojim obljubam, in svojega samostanskega oblačila ni slekel do smrti — gotovo lepo znamenje njegove pobožnosti. Tudi je bil jako miroljuben; skrbno se je ogibal vojske, ker je videl na lastne oči, koliko nesreče so Turki in Madžari na¹¹⁵ pravili po Koroškem. Ko se je hotel leta 1502 njegov najemnik Jurij Visbek, togoten in častilakomen mož, kavšati in po njegovih deželah ropati, rajše se je Hodiščan pogodil z njim, in mu plačal lep denar, samo da je obvaroval svoje podložnike nesrečne vojske. Ko je leta 1503 umrl bavarski vojvoda Jurij,¹²⁰ začne se njegova žlahta za njegovo zapuščino pipati, in huda vojska se vname. Mnogo knezov se je vdeležilo te vojske, in radi bi bili tudi nadškofa Lenarta zamotali v njo; ta pa se je razumno vedel in tako dolgo se je poganjal, dokler se ni žlahta umirila in z lepo poravnala.¹²⁵

Med tem se je nadškof Lenart postaral, le¹ u so mu dotekla; zato je dobil leta 1514 od papeža Leona X. pomočnika Mateyža Langa, ki je bil cesarski svetovavec in škof krški: vendar je potem še pet let živel. Najrajši je živel, zlasti svoje poslednje dni, na visokem Solnogradu, kjer veje zdrava in čista sapa in¹³⁰ se kaže očem prostrano polje. Visoke planine in nizke ravnine, temne hoste in zelene trate, veličastne cerkve in zala poslopja se prijazno krog grada vrsté in razveseljujejo bolno srce. Tudi Hodiščanu je zapodil ta prijetni kraj marsikak črn oblak s čela in posladil marsikako grenko uro; zato se mu je posebno pri¹³⁵ kupil, zato ga je jako popravljaj, prenahejal in zlepševal. Med mnogimi lepimi rečmi, ktere je dal ondi napraviti, posebnega spomina vredne so orgle, „rog“ imenovane, ktere so veselo zapele, kolikorkrat je juternico ali večno luč odzvonilo; one so delale meščanom kratek čas, pa je budile tudi k molitvi. Dan¹⁴⁰ današnji so sicer umolknilé, vendar se njih ostanki menda še vidijo.

Ker je prebival Hodiščan vedno na visokem Solnogradu, zato ga je smrtna kosa tudi ondi zadela in 8. junija 1519 na mrtvaški oder razpela. Pokopali so ga v stolni cerkvi, v ka¹⁴⁵ peli sv. Jeronima, ktero je bil dal ondi sezidati.

J. Rozman.

196. Nasledki prvih turških vojsk.

Prve turške vojske so imele važne nasledke za Slovence. Res je, njih dežela je bila zdaj mnogo mendrana, njih posest je v ognji ginila, tisuč bratov ni bilo iz sužnosti več; pa tudi

dobrih nasledkov ni manjkalo. Ljudstvo, ki se je v začetku
 5 sovražnikov balo, prepričalo se je zdaj, da ga le lastna moč
 more oteti, ker je imela Avstrija na drugih krajih preveč opravi-
 viti, da bi bila tudi tū pomagala. Ono se tedaj predrami iz
 svojega dolgega spanja, zagrabi za meč in porat, zadobi zopet
 10 staroslovensko junakost in dobi sploh bolj žive misli. Pogum
 prešine vsaktero srce, beg se začinja med sramotnosti šteti, več
 se ne bojé turških navalov. Grmada na meji se posveti, zna-
 menje je znano in daje se dalje in dalje, v vseh dolinah se
 zdaj orožujejo; krvava sprejetev čaka sovražnika. In ako je
 tudi kaka posamezna vas prijeta, bila je vendar tudi takrat
 15 zmaga gotova. Možjé in mladenči stojé v tabru, pod njimi goré
 njih hiše, ki so je Turki zažgali; za njih hrptom je cerkev, ki
 hrani svete skrivnosti njih vere, ki jim hrani zdaj tudi žene in
 deco, ktere hočejo z vsem, kar jim je v njej svetega in dra-
 gega, Turki požgati. Koliko reči tedaj, ki človeku razdražijo
 20 ves zolcé, ki mu iz vseh nitek srca obudé pogum za najstano-
 vitnišo in najsrdečjšo bran in so mu tedaj gotove zmage poroki!
 Le tiste boje, v katerih jih je na tisoče padlo, nabajamo v starih
 bukvah zapisane; pa kje stoji kaj o manjših praskah, v katerih
 se srčnost posameznega še veliko bolj kaže? Kje kaj o bojih,
 25 ki so se na pokopališčih v tabrih vršili in o junaških delih
 Slovencev, ki so je po samem dovršili? Le ljudstvo je še sem
 ter tje te boje ali v pesmah ali v povedkah ohranilo. Kdo ne
 pozná srčnosti Lambergarja proti grozovitnemu Turku Pegamu;
 kdo iz Dolenskega ne bo vedel skoro o vsakem griču pripove-
 30 dovati, da se je nekdam tū s Turkom bojevalo? V izgled po-
 stavljamo tu nekoliko teh manjših, po zanimivih bojév.

Mahomedanje so pridrli v neko vas na Dolenskem. Vse
 je bilo prazno, razun ene bajtice, ki je na višavi pri vasi stala.
 Tukaj je ostal gospodar, velik korenjaški mož, s svojo hčerjo
 35 domá in je hotel rajše poginiti, ko svojo kočo pustiti. Imel je
 dve puški, s kterima ustrelil na Turke, ki se približujejo, in z
 vsakim strelom neverca prevrne. Srditi planejo Turki proti koči
 in mečejo plamen v njo, pa bila je z zelenimi jelkovimi kožami
 krita in se ni hotela ognja prijeti. Med tem si je mož že puško
 40 v novo nabasal in je zopet Turčina podrl; drugo puško mu pa
 hčerka zavrta, da more tedaj v četrto sovražnika zvrniti. Zdaj
 mu hčerka zopet prvo puško nabaše, in tako je to dalje šlo, in
 mož je streljal, hčerka mu sproti basala in Turki so padali.
 Jeli so zdaj misliti, da mora v koči cela truma Slovencev skrita
 45 tičati, ker streljanje ne preneha, in jeli so se čedalje odmikati
 in so nagloma iz vsega tistega kraja pobegnili. Ko pride mož
 iz bajte, bila je vsa višava z mrtvimi Turki pokrita.

Drugokrat so bili neverci v Mengeš prirojili. Tudi tū so
 ljudjé hiše popustili, le eden, Ščit po imenu, se je v spodnjo

klet skril in ondi ostal. Ko pride večer, Turki po hišah po-⁵⁰
ležejo. Ščit zleze zdaj iz svojega zakotja, zaklene zapored hišo
za hišo in potem naglo hiti po Mengšane, ki so se bili sešli na
bližnjem griču. Ti korakajo potem v vas, obstopijo hišo za hišo,
in povsod, kakor pridejo, Turkom ukazujejo, da se podajo.
Turki so mislili, da je cela vas s kristijani obsedena; zatorej⁵⁵
se zaporedoma vse hiše podajo in tako so postali Turki, katerih
je več kot tisoč bilo, jetniki nekoliko slabo oroženih kmetov.

Tudi ženski spol se je skazoval v teh nevarnostih enako
neprestrašen in pogumen. Na Škaručino so Turki prišli, ko
so ljudje na polji bili. Oni gredo v najlepšo hišo, kjer je⁶⁰
bila le 12 let stara pastirica doma. Ker je je tako priprosto
gledala, oblubijo jej dva zlata dati, ako jim pokaže, kje so
denarji in druge dragocenosti shranjene. Ona je pelje po stop-
nicah, hramu odpre železna vrata in jim reče svoje delo hitro
opraviti. Komaj so v hramu, ona brž zapre vrata, zaklene in⁶⁵
po ljudi na polje hiti. Turki so bili potem pobiti, le vikši med
njimi se obrne pred smrtjo k pastirici in jej svoj zlati prstan
in 1000 zlatov iz žepa dá, rekoč, da zasluži taka deklica pla-
čilo, če ravno mora on sam zavoljo nje poginiti.

Zopet so enkrat Turki v Mengeš prišli. Grajski gospod je⁷⁰
z vsemi prebivavci odrinil proti Kranju, ktereга so neverci
nadlegovali, samo dva hlapca je bil v gradu pustil. Ta dva se,
ko Turki pridejo, dobro branita, pa oba sta bila kmalo ustrel-
ljena. Zdaj sovražniki vrata izbijejo in si v gradu vesele gosti
napravijo. Njih vodja je poželed lepo grajsko hčer, ki se je bila⁷⁵
v najskrivnišo izbo zaklenila. Ker ona vidi, da ni otetbe za
njeno nedolžnost, sklene sebe pa tudi pohotne sovražnike končati.
Da jo Turki za nekoliko izpusté, nehala je črna biti
in se je jela vodju prilizovati. Ves vesel jej reče on, da smé
prosto po gradu hoditi in jej dá tudi ključe od izeb. Ona si⁸⁰
izbere ključ od spodnje kleti, kjer je bil smodnik spravljen,
vzame potem gorečo trsko in vtakne brez strahu ogorek v strelni
prah. Pri tej priči je ona zdrobljena, pa tudi grad in Turki, ki
so bili v njem, bili so ž njo vred razneseni in končani.

Takih in enakih dogodeb se je ob turških vojskah po de-⁸⁵
želi mnogo pripetilo. Tu naj bodo ti izgledi zadosti; kajti še
veča dela in hujše boje, nego so ti omenjeni, so naši očetje
prestajali.

J. Trdina.

197. Kacijanar.

Leta 1529 se vzdigne sultan Soliman sam z več kot 300.000
vojščaki proti Avstriji, in obleže Dnnaj, ker si je bil v svesti, da se
morajo tudi vsa druga mesta podati, ako to glavno mesto dr-
žave pade. Mnogo slavnih mož je bilo med dunajskimi bram-

5 boveci in eden prvih med njimi tudi naš slovenski rojak Kacijanar. Ta mož se je že popred v marsikterem boji poskusil in si tako slavo zadobil, da ga avstrijski vladar Ferdinand, ko se mu del Madžarov spunta in si Jana Zapoljskega kralja izvoli, na čelo svojih vojščakov postavi. Kacijanar gre na Ogersko, 10 dobi mesto za mestom in v kratkem času Zapoljskega iz planjav izrine. Ko ta potem zopet vojsko v gorah nabere, gre mu tje Kacijanar nasproti in ga pri Košicah tako pobije, da se vsa puntarska armada raztrese, in Zapoljski sam mora na Poljsko ubežati.

15 Tudi ob dunajski oblegi pokaže Kacijanar ravno tako svojo previdnost, kedar se z drugimi vodji posvetuje, kakor svoje junaštvo, kedar Soliman ozidje zgrabi. Bila so mu v varstvo izročena tako imenovana koroška vrata, ktera je poglavna moč Turkov napadala. Trikrat zapored so bili sovražniki poskusili 20 na tej strani v mesto predreti; pa bran Kacijanarjevih in drugih okoli njega je bila tako srčna, da so morali Turki odjenjati po dolgem srditem boji, v katerem so vso svojo moč porabili. Kmalo potem so tudi od oblege popolnoma odstopili in se na Ogersko vrnili. Cesarski vodji so zdaj večidel svoje vojščake 25 razpustili, samo Kacijanar se s svojo trumo vzdigne in jo vdari za Solimanom, kteremu tudi na ogerski meji še 5000 Turkov v bitvi poseka. To se je godilo 1529. leta.

Sledeče leto so Turki zopet privihrali v naše dežele, in sicer petkrat poredoma. Pa nikdar še čez Kočevje in Ribnico 30 niso prerili, kar jasno spričuje hrabrost naših očetov, s katero so se za svojo vero, za dom, žene in otroke bojevali. Da bi daljnim napadom v okom prišel, zbere Frankopan vojsko, in tudi Turke, ko so zopet prirojili, jako nabije. Pod vodstvom vodja Pihlarja udarijo l. 1532. Slovenci iz svojih krajin in zopet 35 na turško Bosno, kjer kmalo mnogo gradov po sili vzemó, obilno Turkov pobijejo, neizmerno plena dobé in zlasti mnogo kristjanov iz turške sužnosti rešijo. Ko Pihlar zopet odide, plane srdito 3000 sovražnikov za njim, ali on se obrne, zasede jim soteske, in je oklenivši tako razbije, da 2000 Turkov pade 40 in jih 500 Slovincem v sužnost pride.

Sultan Soliman ni mogel sramote pri Dunaji pozabiti; zato je spet z armadami vstal in proti glavnemu mestu Avstrije korakal. Ali tu najde vse zavarovano in zasedeno, da si tedaj ne upa Dunaja lotiti se. Le svojemu vodju Oglu-tu je dal 15000 45 Turkov, da bi dežele kristjanov žgali in ropali, pa tudi to jim je spodletelo. Oglu-ta so najpred Nemci nabili, potem pa, ko se mu je vojska vsa raztresena vračala, padel je Kacijanar na-nj in je neverce skoraj do zadnjega posabljal, Ta junak gre potem branit gradú, kteri je vsa turška armada naskakovala. Svitlo 50 se pokaže tu njegova srčnost in vojaška umnost. Mesto je bilo

brez pravih rovov, brez trdnih nasipov, skoro brez posadke, in vendar ga Kacijanar obvaruje in Turke odžene. Kupoma se ti potem čez doljno Štajersko razlijó in krog in krog deželo razdevajo. Pa za njimi se uderó tudi slovenske vojske s Kacijanarjem, in tu so se godila dela, ki so vredna v zgodovini zapisana biti. Nikdar popred zmagani Soliman je moral zdaj videti, kako ginejo njegove armade pred njegovimi očmi. Kacijanar je pri Brnci z devetkrat manjšo trumo sovražnike stolkel; Višnjegorec je iz Kranjskega prišel brauit Maribora, in je Turke, ki so to mesto zapored trikrat s prestrašno grozovitnostjo naskočili, enako slavno pobil. Neverci, katerih je vse mrgolelo, vrteli so se nekaj časa po celjskem okrožji, dokler jih Ungnad in Višnjegorec pri Celji na lipniškem, in Kacijanar na ptujskem polji ne popadejo. Na vseh stranéh s strašno zgubo potolčeni, butijo Turki nazaj proti Ogorskemu, ki je bilo takrat v njihovi oblasti in oprosté tako slovenske dežele svoje nadležne nazočnosti.

Drugi Slovenci so šli po teh strašnih morijah domú; le Kacijanar ne miruje, marveč sklene ravno zdaj maščevati se nad Turki zarad njih neskončne divjosti. On rine v Bosno in prepadle Turke vsakod tako prestrašno seka, da povsod nepokopani mrtvi ležé in se zemlja preobilne krvi napaja. Mnogih gradov in plena so se Slovenci polastili, in mnogo Turkov mora iti ž njimi v trdo sužnost od doma.

Štiri leta je stal zdaj Kacijanar na čelu slovenskih vojsk, njegove umnosti in krepke pesti so se neverniki bali, več niso zdaj Turki slovenskih, ampak Slovenci so turške dežele nadlegovali; pa tudi Kacijanarju je osoda žalosten konec namenila.

Bilo je 1537. l., ko se je 24.000 vojakov krog Kacijanarja zbralo, da bi je proti Turkom peljal in jim pred vsem drugim vzal trdnjavo Osek, ki na slovenski Dravi stoji. Ti vojščaki pa niso bili vsi Slovenci, ampak zmes skoro vseh narodov evropskih; razun Slovencev je bilo vendar največ Čehov, Nemcev in Madžarov med njimi. Ta čudno sestavljena drhal se valí skozi Hrvaško doli v Slavonijo; pa kmalo jo zadene prva nesreča, ki je bila vzrok vseh sledečih, da jej namreč živeža zmanjka. Zagrebski škof je bil popred obljubil za-nj skrbeti in Kacijanar se je na to zanesel, pa obljuba se ni spolnila, in armada mora ob plesnejevem kruhu in mlakužasti vodi živeti.

Že se začno tudi Turki prikazovati, zdaj spredej, zdaj ob stranéh — iz konca le v majhenih trumah, s časom pa z velikimi armadami. Ko bi bilo le hrane, ne bi bilo se sovražnikov bati; zakaj vojska je bila srčna in pod vodstvom Kacijanarja skoro nepremagljiva. Tam, kjer se Drava in Donava stekate, stalo je takrat turško mesto Erded, o katerem je šla govorica, da je pospravljeno v njem neizmerno bogastva in živeža. Tedaj

sklene slovenski vodja polastiti se tega mesta in tako konec storiti nadlogam svojih vojščakov. Erded se napade in dobi; pa dva sode pšenične moke in prosa je vse, kar kristjani v mestu dobodo. Kacijanar vidi zdaj, da mora vsa vojska poginiti, ako se naglo ne vrne nazaj na Hrvaško, kjer bi se okrepčala in s brano založila. Tedaj dá vsem podvodjem povelje, svoje trume o polnoči zbrati in je tiho odpeljati, da ne bi bližnji Turki čuli njih odhoda. Pa zdaj se pokaže hudo, katero je moralo iz tako zmešane armade izvirati. Neslovenski podvodji se temu povelju Kacijanarjevemu spuntajo in deloma že zvečer pobegnejo, deloma pa na mestu ostanejo in se s Turki v boj zamotajo. V tem boji pade več ko 6000 kristjanov in vsi nepokorni podvodji. Le kranjski Slovenci, kateri so s Kacijanarjem o polnoči odrinili, prišli so srečno in skoro brez izgube domú. Pa pogin drugih trum se je Kacijanarju, ki jim je bil te nesreče gotovo najmanj kriv, pripisoval, in na Dunaji so jeli njegovo ravnanje ostro preiskovati. Pa nikjer se ne bere, da bi mu bili sodniki mogli kako krivico in napako dokazati. Daljno to pravdo je ovrla smrt Kacijanarjeva.

J. Trdina.

198. Življenje in šege na Ogerskem za habsburških vladarjev do Karola VI.

(Grof J. Majláth.)

Veliki plemenitaši so kaj potratno živeli. Imeli so po sto in po več služabnikov. Ti sicer niso dobivali velike plače; zato so je pa dobro oblačili in redili. Po gosposkih dvorih so živeli tudi sinovi revnejših plemenitašev, ter so spremljali svoje gospodarje v boj in na slovesnosti, pa jim opravljali tudi druge službe. V vsakem gradu je moral biti dvorski norè. Posebno je gledala gospóda na veliko število in na lepoto kónj. Na slovesnostih, posebno pa na kraljevem dvoru, ni se nikdar znašla brez velikega števila konjikov. Obleka je bila pri takih priložnostih sijajna, okrašena s škrlatom in s sobolovino, z biseri in z dragim kamenjem; in marsikdo je dal svojega konja podkovati s srebernimi podkvami.

Po celi zemlji so nosili možaki ogersko obleko. Manjši plemenitaši so imeli to za poseben lišp, če so na slovesnostih čez dolamo nosili pardovino. Lase so na temenu tlačili v kepo, ki je bila večkrat debela kakor pest. Nekteri so va-njo za večo lepoto vtikali nojevo pero. Ostala glava je bila kratko ostrizena, ali pa obrita.

Gospé so nosile na slovesnostih suknje iz težke svile, ter se pasale z bisernimi vrvcami. Na glavi so imele zlate čepice,

od katerih so se traki spuščali po vratu. Te čepice so bile umetno napravljene, ter so se pripenjale z zlatimi iglami. Praznično obleko je dobivala hči po materi in po stari materi. Razun tega so se lišpale z zlatom, z biseri in z dragim kamenjem. Kakor gospodičiči gospodom, tako so tudi gospodičine iz revnejših hiš 25 stregle gospém. Vozile so se ne samo velike plemkinje, ampak tudi žene premožniših manjših plemenitašev s šestimi, drugače ne.

Gostarije po gosposkih dvorih so bile preobilne. Mize so se šibile pod množino jestvin in pijače. Če je bilo veliko gostov, morali so toliko jestvin prinesiti, kolikor gostov je bilo za mizo. 30 V tem so včasih razdrli kakšino šalo. Tako se je n. pr. prinesla velika pašteta; ko so jo pa načeli, tedaj je skočil iz nje dvorski noré v praznične obleki. Pili so tudi čez mero. V tridesetletni vojski je Katarina brandenburška, žena Gabriela Betlena, tokajsko vino posebno spravila v čast. Če se je našlo 4 do 5 prijateljev, 35 djali so polno vedro tokajca na mizo, pa so pili, dokler niso izsušili sodeca do kaplje.

V drugi polovici XVII. veka poznajo kavo. Poprej so pile gospé medico, možaki pa so jedli meso in pili vino. Največe gostje je napravil palatin Turzo v svojem Oravskem gradu, ko 40 je možil najmlajšo hčer. S posebnim razglasom je povabil vse plemenitaše v svate rekoč: „da bo pir trajal leto in dan, in da bo vsaki z veseljem sprejet, kdorkoli pride“

Posebna zabava je bilo gledišče; igrali so učenci in kleriki po duhovnih seminarjih in jezuitskih učilnicah. Leopold I. da 45 privilegij glediščnemu društvu v Erdelju.

Največa zabava pa je bil ples, kjer so godli cigani, in pa lov. V Karpatih je bilo medvedov, v Bakonjskem gozdu pa, ki je bil tačas veči nego zdaj, bilo je divjih prešičev in jelenov; povodnih zveri pa je bilo dovolj po nižavah Tise in Blatne. Po 50 gosposkih dvorih so se sprehajali pelikani, žrjavi in druge živali; našli so se pa tudi medvedje in volkovi.

Možaki so potovali vedno na konju. Bornemissa samo zató ni prišel iz Požuna v Hainburg h kraljici Ani, ženi Ferdinanda I., ker zavoljo starosti ni mogel jezdití, voziti se pa ga je bilo 55 sram. Samo duhovni, bolniki in pa žene so se vozili. Potovanje je bilo sila težavno; poti so bili neznano slabi, krčem ni bilo, in potnik si je moral pomagati le z gostoljubjem. Tema pa tudi ni bilo kmalo enacega. Popolnoma neznan človek pride v prvo grajščino, ki jo najde na potu. Še ni zvedel, čegava je, niti kako 60 se zove gospodar, in že je gotov, da ga bodo dobro sprejeli. Gostilnik je večkrat po sili pridržal goste, ki so mu bili všeč, vevšši vpijaniti sluge, skriti konje i. t. d.

Zraven bojnega in nemirnega življenja nahajamo tudi mnogo ljubezni do pobožnega življenja. Samostani so imeli veliko pre- 65 bivačev. Med škofi se sveti mnogo imen visocih stanov. Iz teh

časov je mnogo darov za samostane jezuitske in frančiskanske, ne samo od škofov, ampak tudi od posvetnih ljudi. Domači kaplan je spadal k dvornikom. Grajskih hčerá je šlo mnogo v
70 samostane, posebno v red sv. Klare.

V Pešti so bile hiše še za Karola VI. pokrite večidel s škodljami ali pa s trstjem. Kjer so zdaj okoli Budima cvetoča sela, tam je bilo ondaj nekoliko oglarskih koč. Velika škofija Kaloška je imela komaj sedem far (žup, parohij); pa tudi dru-
75 god ni bilo mnogo bolje. Posestva so bile brez vrednosti; Karol VI. je prodajal plemenitaška posestva skoraj brez kupne cene, in od pred že imamo izgledov, da so kupci vračali kupljena posestva, ker se jim je zdelo, da so je preplačali. Po nesrečni vojski Karola VI. s Francozi je ostala država zakladavcu
80 Harukeru dolžna 70.000 goldinarjev. Poprašajo torej Harukera, bi li bil zadovoljen, če mu namesto tega zneska dadó pol bekeške županije? Haruker je bil bistra glava, ki je videla v prihodnost; prinese jim torej še toliko denarja, da mu dajo celo županijo, — in dobil jo je.

85 Učilnice, ki so bile pred Mohaško bitko, škofovske šole, akademije v Pečuhu in Požunu, so se izgubile v viharnih časih, ki so nastali.

Protestanje so vtemeljili na več krajih učilnice za svoje učence; ali videli so sami, da so slabe in nedovoljne, pa so
90 zató svoje najbolje glave pošiljali na Nemško, da se izobrazijo. Katoličanje niso imeli nikakoršnih učilnic. Še le jezuitje, ko se vkorenijo na Ogerskem, pričnó širiti izobraženost. Peter Pazman je bil prvi, ki je sklenil osnovati šole po obširnišem črtežu. In čeravno je skrbel najbolj za duhovščino, vendar tudi posvetne
95 mladeži ni zanemaril. Od njega osnovane jezuitske učilnice so izobraževale mladež; ustanovljenje trnavskega vseučilišča je njegova velika misel. Ostali škofi so posnemali Pazmana, snovaje semenišča za mlado duhovščino in pozivaje jezuite, ki so se radi in z veliko skrbjó poganjali za izobraževanje mladeži.

100 S Karolom VI. in pa z njegovo naslednico Marijo Terezijo počenja Ogersko dobivati drugo podobo. V. Mandelc.

III. Razprave, pisma in ogovori.

199. Zgodovina papirja je zgodovina omike človeške.

Prvi mogočni telegraf, po katerem so si jeli ljudje križem sveta svoje misli in svoja djanja razodevati, bil je papir. Brez papirja ne bi bile véde ne umetnije dospéle tiste visoke stopinje, na kateri se znajdujejo dan današnji, in tiskarne nikdar ne bi bile dovršile toliko v omiko in otes človeštva, ako ne bi bilo papirja. 5

Ako je res, kar učeni Liebig pravi, da toliko više se za more svetna omika ceniti, kolikor več mjila narod leto in dan porabi. — ako je res, kolikor več ktera dežela železa podela, na toliko viši stopinji stoji obrtnija njena, — gotovo je po takem tudi, da toliko više je duševno izobraženje narodovo, kolikor več papirja potrebuje. 10

Zgodovina papirja je po takem zares zgodovina omike človeške. Da se prepričamo tega, sledimo zgodovino nekdanjih časov do današnjega dné! 15

Ob prvih časih sveta je človek le govoril, in le z besedo je naznanjal, kar je imel povedati. Ustno sporočilo bilo je edino porazumstvo.

Ko se je pa človek bolj zavedel, zbudila se je s časom v njem želja, da bi tudi izročil svojim naslednikom, kar se mu je zdelo sporočila vrednega. Ali kakošni so bili načini teh sporočil! Sirovi — kakor on sam! Kupe zemlje in kamenja je nanosil v različnih oblikah, drevesa je sadil, kole je stávil itd. in z vsem tem je zaznamoval, kakor je vedel in znal, kar je želel sporočiti naslednikom. 20

Ali spoznal je v téku časa, da take spominke pokončá nevihta vremena, sovražnikov roka in mnogo drugih primerljejev. Že bistrejši um je učil tedaj človeka podobe (kipe) risati s klinom ali dletom v kamenje in opeko. Ker pa tedanji človek ničesa družega ni znal razun tega, kar je narava okoli njega položila, zato se ni čuditi, da so mu bile podobščine ljudi, ptičev in družih živali, rastlin in navadnega orodja to, kar so nam dan današnji pismenke ali črke. To starodavno pisanje se imenuje podobopisje ali kipopisje, kakoršno se še dan današnji vidi v starih spominkih Egipčanov. 25

Za kipopisjem je sledilo vozlopisje, s katerim so zaznamovali stari Peruani svoje misli tako-le: Na debelo nit so pritvezli več stranskih nitek, ktere so zavozlali mnogovrstno; vsak vozél je pomenil kaj družega. Včasih so tudi barvali niti rúdeče, rumeno, belo, zeleno itd. in vsaka barva je imela svoj lastni pomen: rúdeča je pomenila vojako, rumena zlato, bela srebro, zelena žito. Ker je bilo mnogokrat zelo težavno te vozle prebirati, iméli 30

so vladarji peruanski posebne uradnike za to opravilo, ki so bili
 45 vozlobralci zvani. Če ravno je bila zelo okorna ta pisava, vendar
 se sme srednica imenovati med kipopisjem nekdanjim in pismen-
 kami sedanjega časa.

Iznajdba pismenk ali pisnih črk je bila, to vsak lahko vidi,
 že veliko viša stopinja omikanega uma. Klinci in dletca so bila
 50 prva peresa, s katerimi so Babilonci in Kitajci — prva omikana
 ljudstva starih časov — pisali; prvi papir pa je bila opéka ali
 kamenena plošča. Pisali so tudi s špičastimi kamni, pozneje z
 rudnimi klinci.

Mesto kamenenih plošč so nastopile pozneje rudninske plošče
 in najbrže plošče iz svinca. Ali mehki svinec, na katerem se pi-
 55 sanje ni moglo ohraniti dosti dolgo, umaknil se je kmalo bakru
 (kotlovini), na čegar plošče so pisali z železnimi klinci.

Za tem so prišle bolj pripravne lesene platnice na vrsto,
 60 katere so pozneje z voskom prevlekli in z roženimi klinčki na
 nje risali.

Kmalo pa so spoznali, da ne gre s tako okorno pripravo,
 ako bi kdo hotel kaj več, na priliko, celo knjigo pisati. Segli
 so po drevesnem listju, iz prvega po palmovem. Egipčanje so
 bili prvi, ki so perje krasnega drevesa — palme — rabili v ta
 namen; za tega voljo so Grki egipčansko pisanje „feniško pi-
 65 sanje“ imenovali, ker so palme — kakor še dan današnji dak-
 tilovi palme — fenis rekli. Na palmovo listje so pa pisali le
 „svete bukve“; zato se palmovo listje tudi „sveto“ listje zove.

Ker se pa prhljivo listje ni dalo dolgo ohraniti, poprijeli
 so se namesto listja drevesnega ličja, sosebno lipovega, buko-
 70 vega, brezovega, brestovega in javorovega, v katero so iz prvega
 vbadali z iglicami pismenke. Rimci so rekli tacemu ličju „carta
 corticea“ ali „liber“. Ime „liber“ se je v latinskem še do da-
 našnjega dne ohranilo, in pomenja to, kar po našem „knjiga“
 ali „bukve“. (Morebiti tudi naša slovenska beseda „bukve“ iz-
 75 vira ravno tako od ličja bukve.) Stari Nemci so pisali iz začetka
 na brezovo ličje.

Od ličja do platna in pavole je bila le ena stopinja; čopič
 in barvo sta nasladovala svinčnik in pisno črnilo.

Ko ptičica v zraku, ki prejadra v enem dnevi tisoč milj,
 80 pregledali smo sedaj tudi mi tisočletno napredovanje človeškega
 uma, in dohiteli smo dobo Aleksandra Vélicege (krog l. 336 do
 323 pred Kristom) — dobo, o kateri se je viša omika v Egiptu
 pričela in o kateri je tisto bičje prišlo v rabo, katero so Egip-
 čanje papir (Cyperus papyrus) imenovali, od katerega izvira ime
 85 tistega obče znanega pisalnega blaga, ki ga še dan današnji
 „papir“ imenujemo, akoravno sedanja baža papirja je vsa dru-
 gačna.

Bičje papirno je istega plemena, kakor je naše bičje, katero

poleg vodá in v vodi raste in iz travnatéga grmiča kviško poganja dolge in okrogle ali trivoglate strženate trstike, ktere imajo zelene cvetne vršiče. Tega našim trstikam enacega bičja raste ob potokih Kalabrije, Sicilije, Sirije in Egipta toliko, da je gozdu enako. Ako bi, dragi bralec, mogel ogledati pokrajino poleg Nila v Egiptu, videl bi, da gosti gozdje papirnatih trstik s čopastimi vršiči obdajajo breg; zraven pa bi videl daleč daleč zadej trivoglate piramide Egipčanov.

Stari Egipčanje so iz notranjega ličja trstik delali vršeljce za jadra, vrvi, človeška oblačila; egiptovski duhovni so si napravljali črevlje iz njega. Papir pa so delali iz notranjega ličja še sočnatih trstik, ktero so s tenkimi šivankami ali ostrimi školjkinimi robovi ločili od trstike; več tako ločenega ličja so z Nilovo vodo skup prilépile, posušili in z zobmi likali. Dogotovljeni papir so imenovali „biblos“, od koder tudi ime „biblia“, „Bibel“ (po našem sveto pismo). V starem zakonu se je imenovalo to bičje „gome“.

Kmaló je jelo sloveti to pisno blago krog in krog po svetu tako, da so Egipčanje po njem obogateli, in da se je egiptovski knez Firm bahal s tolikim denarjem, da je v stanu celo armado si vzdržati s samim iz papirja skupljenim denarjem.

Se vé da se je jelo sedaj veliko knjig spisovati. Začele so se po tem tudi bukvarnice, in kralj Ptolomej II. se je sosebnó z Eumenom, kraljem Pergama, skušal ga prekositi v napravi veličanskega bukvišča; zadnjič je iz zavidnosti, da bi Eumen več bukvarnice ne imel, celó prepovedal papir v Pergam prodajati, kar je v veliko stisko pripravilo Pergamce, ki so bili papirja za bukve že zeló vajeni. Sila kola lomi. Ko Pergameci niso mogli več bičjevega papirja dobiti, jeli so živinske kože rabiti namesto njega, in tako je bil 200 let pred Kristom tiste baže papir iznajden, ki se po deželi Pergam še danes imenuje „pergamen“, na kateri so še v srednjem veku ljudstva pisala. Egipčovski bičji papir se je ohranil do 11. veka po Kristu, vendar ga je bil pergamen, čeravno draži, zelo izpodrinil.

Ko so Arabci iznajdli papir delati iz bombaža (pavole), razširila se je kmalo ta iznajdba tudi po Evropi — in egiptovski papir je nehal. Ta bombažasti papir je prvi, ki je našemu danjemu podoben in ki se smé prav za prav tudi osnova našega sedanjega imenovati. Arabci so tolkli namočeni bombaž z betmi tako dolgo, da je bil kot sók, kteri so na deskah sušili in po tem likali. Pod imenom „grškega pergamena“ (Charta cattunea) so ga dajali na prodaj.

Ali vedno viši omiki človeštva ni dolgo zadostil ta papir, — bil je tako mehák, tako inak in prhek, da se je le s čopičem dalo na-nj pisati.

V 13. veku okoli leta 1270. so na Nemškem še le iznajdli

¹³⁸ papir iz konoplje in prediva. K izdelovanju tega papirja pa se je zraven rok potrebovalo tudi pripravnega orodja. Prva papirnica je bila napravljena v letu 1390 v Norimberku.

Kmalo se je razširil novi papir po Španskem, Francoskem, Poljskem, Laškem, Českem, Angleškem, Danskem, Švedskem, ¹⁴⁰ Rusovskem in po Švajci.

Ko pa je bilo o napredovanji vedno više izobraženosti človeške bukvtiskarstvo iznajdeno, ni bilo jim več ugodno; jeli so po drugem blagu iskati, in lejte! kakor se najde biser v blatu ali zlata prah v umazani sodrgi, najdlji so najboljšo robo za ¹⁴⁵ papir — v sicer zametovanih cunjah.

S cunjami, — kdo bi bil kedaj to mislil! — pričela se je nova in najimenitniša doba papirstva in človeštva! Kdo bi se o tem ne spomnil pomenljivih besed našega pesnika:

„Zakon nature je tak, da iz malega raste veliko!“

¹⁵⁰ Do 16. veka ni bilo družega kot limani ali pisni papir; pozneje še le je bil iznajden tiskarni papir. Človeški um je s to iznajdbo tako rekoč svoj cilj in konec došel, in kakor truden popotnik se je spočil sedaj tisoč- in tisočletnega trudljivega iskanja.

¹⁵⁵ Ni tedaj čuda, da se do leta 1820 razun iznajdbe mašin za izdelovanje papirja ni nič posebnega iznajdlo o papirstvu. Od leta 1820 so se jele še le po papirnicah tiste imenitne mašine razširjati, ktere delajo, kar so nekdanj roke delavcev delale, pa tako naglo in tako lično, da po stari šegi napravljenej papir

¹⁶⁰ se v ličnosti nikakor ne more meriti s papirjem, ki ga izdelujejo sedaj mašine. Ako stopiš, prijatelj, v tako papirnico, in vidiš z valjeja razvijati se popolnoma izdelani in čisto suh papir, ki je pred dvema minutama še voden sok bil, ostrmel boš nad delom in čudil se bistrumnosti človeški! Sedaj se suče že tisoč

¹⁶⁵ in tisoč tacih mašin v Evropi, ktere, če doštejemo tudi po čebrih in sitih po stari šegi napravljeno robo, vsako leto dodelajo 500 milijonov funtov papirja, ki je blizo 66 milijonov tolarjev vreden.

Ni li po vsem tem resnica: da zgodovina papirja je zgodovina omike človeške? Nihče drug kakor papirnice s svojimi ¹⁷⁰ izdelki so vstvarile tisoč bukvarnic, ki jih nahajamo v mestih velicib, kakor v pohlevnih izbicah vsacega omikanega človeka. Bukve in časniki gredo vsak dan sedaj od kraja v kraj po svetu, razširjajo vednosti in znanstva po širocem svetu, in vežejo človeštvo cele zemlje v eno družino! Moč papirja je silna moč.

Dr. J. Bleiweis.

200. Pogled na grško omiko.

Kdar ste bili Ilijada in Odiseja od Homera spisani, bil je že grški jezik očiščen, vglajen in tako gibčen, da se je dal mnogovrstne mere v kaj prijetne verze zlagati. Grki, jasnega uma in veselega srca, so že od neznanih časov v čast svojih bogov in boginj lepe pesme skladali in je v tempeljnih na glasbo ali muziko plesaje popevali. Od kar so se pa z Ilijado in Odisejo seznanili, in od kar je bila pri njih šega vpeljana, da so tudi pesniki pri očitnih igrach svoje pesme na glas prebiral ali peli, v nemala in navduševala jih je ta šega za pesemstvo tako, da je v več sto letih v jako veliko in zalo cvetoče drevo zrastle, tako da ima vse nekdanje rimsko in zdanje evropejsko najglasovitejše pesemstvo svojo korenino in izgled v tem grškem drevesu. Od sužnja do postavodajavca ali vojvoda je bilo pri njih v vseh stanovih brez števila pesnikov, kateri so s svojimi milimi pesmimi človeku srce mečili, divjost mu slačili in kar veliko k priljudnosti in človečnosti vsega naroda pripomogli. Če je pesnik pesem zložil ali spisal, brž je postala občno blago vsega naroda.

Slavne pesnike so Grki jako spoštovali, kralji so je na svoje dvore jemali in je gostili; tudi je bilo pesnikov, ki so za plačilo pesme zlagali. Učeni ljudje poznajo grških pesnikov dokaj po imenu, nabajajo je v drugih knjigah grških pohvaljene, toda razun Ilijade in Odiseje je vendar od njihovih pesem, gledé na njih sila veliko nekdanjo obširnost, celó malo do naše dobe prišlo. Neutrudljivi zob časa jih je zgloidal, pa iz tega malega se je lahko prepričati, da so bili veliki mojstri.

Kakor v pesemstvu, tako so Grki napredovali tudi v raznih znanostih. Od starih časov so imeli mnogo učenih možakov in modrih postavodajavcev, ki so k omiki svojega naroda kar veliko pripomogli. Od njihovih tako imenovanih sedem modrijanov so nam mnogo modrih izrekov v svojih knjigah izročili, ali od njih lastnih rok pisanega nam ni nič došlo. Radovedni in ukaželjni Grki so hodili po znanosti v Egipet ali tudi v druge dežele, kjer so upali kaj zvedeti. Kar so našli, to so domú presadili, vse s svojim duhom navdali in po svoje obdelovali, da so se po času take znanosti, rekel bi, ptujo podoba izgubivši, popolnoma pogrčile. Tako se je zgodilo, da pripisujejo Evropejci še dan današnji Grkom marsiktere znanosti in umetnosti, katerih pa niso oni iznašli, temú je le v svoje grške vrte presadili in po svoje obdelali.

Pri vsem tem jim gre velika čast za to, ker so umeli vse s svojim duhom navdati in požlahtniti. Grki so nad vsem modrovali, in v tistih skoro dve sto letih, od Solona, postavodajavca atenskega, do konca Tebanske prevage, povzdignili so se na najvišjo stopinjo lepih in koristnih znanosti in tedaj prave omike

45 tako, da imajo, kakor pesemstvo, tudi druge znanosti svoje prve korenine v grški omiki. V tem smislu se lahko reče, da so Grki postali učitelji vsem evropskim narodom. Iz svojega mlega, ali daleč po svetu razkropljenega ljudstva so imeli v primeri več pisavcev od vsakega drugega veliko večega naroda. Od
50 vsega, kar so spisali, je že v starih časih veliko izginilo; iz ostalega se pa vendar dá grško mišljenje popolnoma razumeti. Najslavnejše grške knjige so učenim ljudem vseh časov neprecenljive svetinje; grški se učé, da je morejo prebirati; predstavljajo je v vse jezike in je natiskujejo. Bati se več ni, da bi
55 prešle, zakaj dokler bodo še omikani ljudje na svetu, ne bodo jim dali pod zlo priti.

Med grškimi neštevilnimi učenimi in modrimi možaki so si nekteri tako čislana imena pridobili, da bodo do konca sveta sloveli pri vseh omikanih narodih. Tak je bil Pitagora, rojen
60 na otoku Samos leta 585 pred Kristom, izučén vseh potrebnih znanosti, pesemstva, muzike in vseh telesnih ročnosti, mladeneč šibkega, ravnega života, lepega neizrečeno prijetnega obličja, jasnega uma in blagega srca. Slavni Ferecid ga je učil zgovornosti, kajti pri Grkih so se vse državne in sodnijske reči očitno
65 in le ustno opravljale: kdor tedaj ni prijetno in gladko govoril, ni mogel pri njih ničesar opraviti ali kakošne veljavne službe doseči. Osemnajst let star gre v Olimpijo, dóbi borivski venec, in vsi se nad njegovo lepoto, ročnostjo in močjó zavzemó. Potem obiše slavnéjša grška mesta, Atene, Sparto in druge, gre
70 v Egipet, in Bog vé, kam še drugam. Blizo štirideset let star pride nazaj, in si pridóbi v Olimpiji s svojimi modrimi in podučnimi ogovori ime modrijana. Malo časa po tem gre v Kroton, bogato in glasovito mesto v Veliki Greciji; slava njegovega imena ga Krotoncem napové. Kedar pride, privró ljudje od vseh
75 strani, ter obsujejo in poslušajo ga kot božjega učenika; njegov bistri pogled, beli pavolnati plašč, kot egiptovskega duhovnika, visoka postava, počasna hoja, prijetno obnašanje, močno in lepo govorjenje, trezno in neomadeževano življenje in vsakdanja jutranja molitev v tempeljnu, vse to mu pridóbi občno
80 spoštovanje. Krotonci, spoznavši ga za edinega najbolj dovršenega človeka na zemlji, kateri vse vé, vse ume, kateri more s svojo zdravilsko znanostjo, ki jo je iz Egipta od duhovnikov prinesel, mnogim pomagati, sezidajo mu hram, v kateri se je vsak dan ob napovedani uri čez dve jezeri ljudi vsakega stanú
85 in spola, mladih in starih, shajalo ga poslušat, in v katerem je on s svojimi ogovori krotónske razuzdane in nesramné žene tako omečil, da so se k spodobni obleki in poštenemu obnašanju vrnile; slastne mladence je pa tako razsvetlil, da so se sramovali in se jeli čedno vesti. Razun vsakdanjih poslušavcev
90 si je še pridružil šest sto, eni pravijo dve jezeri drugih bogatih

mladenčev in mladih mož, s kterimi je v časih na kmete zahajal in ž njimi kot v samostanu prebival. Nosili so vsi enaka bela oblačila, živeli so po danih vodilih, veliko so morali molčati, pa tudi veliko misliti, da bi vselej pametno odgovarjali; jedli so pri občnih mizah, in za vsako uro dneva jim je bilo drugo opravilo odločeno. Spoštovali so ga tako, da beseda s prilogom: „on je rekel“ je bila slednjemu gotova resnica. Po tri do pet let je vsakega skušal, preden mu je izza zagrinjala skriyne nauke razodel. Šolo je napravil, v kteri so se izučevali učeniki in vladarji za vse kraje sveta, in res je iz njegove blizo štirideset let trpeče šole mnogo slavnih vladarjev v marsiktere države se razšlo. Ali nekteri trinogi so ga jeli sovražiti in preganjati. Po tem ko so ga iz njegovega svetišča zapodili, umrl je pregnanec osemdeset let star. Njegovi učenci, ki so se po njem Pitagorejci imenovali, bili so še dolgo časa v zavezi, po posebnih znamenjih se spoznavali, in njegove uke na skrivaj med blage grške mladenče plodili.

Ob času nesrečne peloponeške vojske so mnogi poprej poštteni in mirni Atenci zdivjali in jeli zelo razsajati. Med malim številom tistih, ki so staro poštenost čisto in neoskrunjeno ohranili bil je tudi Sokrat, mož tako občno spoštovan, da ga je delfski orakel najmodrejšega tistih časov imenoval. V mladosti se je jako vojskoval, pozneje marsiktere sodnijske službe opravljal, naposled pa se je lotil atenskim mladenčem uke modrosti razlagati. Ta čas so nekteri spačeni učeniki, ki so se sofistami imenovali, um atenske mladosti za drago plačilo mamili, ker so učili, da z umnim, ali prav za prav z zvitim govorom se da vsaka reč, tedaj tudi vsaka napaka in krivica zagovarjati; učili so s takimi sleparskimi govori čednost v pregreho in pregreho v čednost preobračati. To si Sokrat k srcu vzame, usmili se mladenčev atenskih, in je prave poštenosti in čednosti uči. Ciceron, slavni rimski modrijan, pravi: „Sokrat je prvi modrost z nebes poklical in jo v mestih in v hišah pri ljudéh vpeljal.“ Sokrat je bil prepričan, da ni zadosti dobro le razumeti, tudi v djanji se mora izpéljevati. On si nabere večje število zalih mladenčev, češ, da v lepem telesu prebiva tudi lepa duša. in jim brez plačila nauke modrosti razlaga. V neki ulici sreča mladenca, bil je Ksenofont, dene brž palico počez, da ne more mimo, in mu reče: „Dragi mladenec! povej mi, kje dobim moke?“ — „Na trgu;“ — „Kje pa olja?“ — „Tudi na trgu;“ od govori mu mladenec. „Kam se pa mora iti, da človek moder in dober postane?“ Mladeneč umolkne in ostrini. „Hodi za menoj, jaz ti povem,“ reče Sokrat; in od takrat sta bila nerazločljiva prijatelja. V nekem boju je Ksenofont hudo pobit raz konja padel; Sokrat ga brž pobere, in na ramah iz stiske nese. Tako si mladenčev nabira, in je, sprehajaje se na trgu, pod lopami

ali v vrtilih učti, in je s kratkimi in razumljivimi vprašanji napeljuje k spoznavanju najvažnejših resnic. Tako so se učili sami sebe in svoje dolžnosti spoznavati. S čednim obnašanjem ¹⁴⁰si tako veljavnost in spoštovanje učencev pridobi, da ne morejo ne en dan brez njega biti, in da se še mnogo let po njegovi smrti najrajše o njem pogovarjajo. Njegova za najboljšo spoznana šega učiti, imenuje se še zmeraj Sokratova.

On ni učil čednosti le z besedo, temuč je sam tudi najblaže ¹⁴⁵izglede ljubezni, dobrotljivosti, krotkosti in prizanesljivosti dajal, da so se mu ysi čudili. Nekega dne klepeče njegova sicer dobra, pa dostikrat togotna žena le preveč; on vstane, molči in gre iz hiše, ona pa izlije skozi okno pomivnico na-nj; zdaj reče okoli stoječim: „Ali vam nisem že večkrat pravil, da je ¹⁵⁰po gromu rad dež.“ Od Boga in čednosti je imel, ako ravno pogan, čiste zapopadke; spoznal je pa veliko človeško nevednost v božjih rečéh, in kako da človek od zgorej razsvetljenja potrebuje. Njegova najglasovitejša učenca sta bila Platon in Ksenofont: ta sta največ od njegovega življenja in naukov popisala, ¹⁵⁵zakaj on sam nam ni nič pisanega zapustil. Tudi Alcibijad je bil njegov učenec, ali kaj, ki je njegove modre nauke tako rad pozabljal. Nekdaj se s svojimi pristavami in zemljami zelo baha. Sokrat mu prinese zemljevid, in mu reče: „Pokaži mi vendar enkrat Atene!“ On mu je s prstom pokaže; „kje je pa tvoj ¹⁶⁰svet?“ — „Tukaj ga ne vidim,“ odgovori Alcibijad. „Kako se pa moreš z mrvico zemlje bahati, ktere še niso vredne spoznali, da bi jo bili tū le s črtico zaznamenovali?“ Osramočen je umolknil.

Ker se je cvet blagih atenskih mladenčev Sokrata do živnega poprijel, zato so mu bili sofisti, ki so za plačo krivo učili, ¹⁶⁵zavidni, da so ga očitno zasmehovali in črnili; on pa je, vse tako govorjenje zaničevaje, potrpežljivo molčal. Zdaj ga pa trije, eden v imenu duhovstva, drugi v imenu države, tretji pa v imenu sofistov v sodnji zatožijo, da domače bogove zaničuje in mladenče s svojimi nauki zapeljuje. S kratkimi besedami bi bil ¹⁷⁰lahko lažljivo tožbo ovrget, toda pred takimi nevrednimi tožniki ni hotel z obširnim govorjenjem se zagovarjati, in reče le: „Moje življenje in obnašanje je vsakemu znano; trideset let sem si prizadeval svojim sosedom k čednosti in sreči pripomoči; čutim, da me je za to poklical Bog, ktereга sodbo veliko više ¹⁷⁵cenim ko vašo, Atenci!“ Te kratke besede so sodnike razjezile; zakaj pričakovali so, da se bo z obširnejšim govorom zagovarjal, in da bo, kakor je bilo navadno, s solzami milosti in za svoje življenje prosil. Rekó mu v ječo iti. Prijatelji ga z gorečimi besedami prosijo, naj se obširneje zagovarja, dajo mu v ¹⁸⁰ta namen spisan odgovor, ali on neče kot krivičnik za svoje pravično in nedolžno življenje prositi; reče, če ga hočejo umoriti, da je že k smrti pripravljen, da tako se bo iznebil težav

svoje starosti, (bil je tačas sedemdeset let star,) in da njegov spomin bo v srcih prijateljev še veliko časa živel. V sodnjem zboru je bilo pet sto sodnikov, ki so sodili, ali ima živeti ali¹⁸⁰ umreti; z večino treh glasov je bil k smrti obsojen. Tudi zdaj se kar z besedico ne zagovarja, ampak reče: „Vam, ki ste za moje življenje glasovali, vam se srčno zahvaljam; veselí me, da se bom z dubovi nekdanjih možakov združil. Le to vas prosim, da moje sinove, kedar odrastejo, ko bi po bogastvu¹⁹⁰ bolj hrepeneli ko po čednosti, svarite, kakor sem jaz vas svaril; in ko bi si umišljali, da so kaj, ker niso nič, obdelujte je, kakor sem jaz vas obdeloval.“ Njegovi pričujoči prijatelji se zdaj na glas jočejo, in ga spremijo v ječo, kjer je bil vklenjen. Tisti dan pred sodbo je šla barka z veliko procesijo v Delos;¹⁹⁵ dokler ni nazaj prišla, niso smeli v Atenah po postavi nikomur življenja vzeti; tako je moral še trideset dni smrti čakati. V tem času se pogovarja, kakor navadno, s svojimi prijatelji, ki so slednji dan pri njem bili, veselega srca; podkupili so bili stražnike, in vse k begu napravili: toda on jim kaže, da člo-²⁰⁰veku, tudi po krivici obsojenemu, ni pripuščeno postavi nepokornemu biti; pogovarja se z njimi poslednje dni o neumrljivosti človeške duše, vzame zadnjič kozarec, nalit s sokom trobelike ali smrdljivca, ter ga izpije; s plaščem se zagrne in umrje leta 400 pred Kristom.

205

Atenci so pa kmalo spoznali strašno krivico, katero so Sokratu storili, in so se zelo kesali, da so tako modrega in poštenega moža k smrti obsodili.

Platon, najimenitniši učenec Sokratov, učen vseh znanosti, je želel državno službo doseči, da bi razuzdanosti Atencev v²¹⁰ okom prišel in je znovič poštenosti navadil. Videvši pa, kako so Sokrata umorili, nameni tudi on učenik modrosti in čednosti postati, podá se v Egipt in na mnoge druge kraje, pride čez več let nazaj v Atene, in nastavi v predmestnem lepem, s krasnimi poslopji, templji, lopami in z zalimi spominki obdanem²¹⁵ vrtu, ki se je po Akademu, prvem lastniku, akademija imenoval, svojo novo šolo, kjer je stojé ali sprehajaje se, svoje nauke domačim in vnanjim mladenčom, pa tudi gospóm razlagal. Torej imenujejo še dan današnji hišo, v katero se učeni ljudje shajajo, akademijo. On je bil krepek in prsat mož, in si je s²²⁰vojo telesno krepostjo, z modrim in poštenim obnašanjem, ustnimi in pismenimi nauki tako občno spoštovanje in čast pri vseh Grkih pridobil, da so vstali tudi enkrat v Olimpiji pred njim vsi, kakor nekđaj pred Temistoklom, njegovo imé veselo kričé in vriskaje. Spisal je veliko modroznanskega, in v takem²²⁵ govornu, da so že njegovi vrstniki pravili: ako bi bogovi z nebes na zemljo stopili, v takem bi jeziku govorili. Cela starodavnost ga je nebeškega imenovala. Njegovi najimenitniši spisi

se niso pozgubili; učeni ljudje je z veliko radostjo prebirajo, ²³⁰ali v grškem jeziku ali v drugih jezikih, na ktere so prestavljeni. Platon in Sokrat sta imela izmed vseh poganov najboljše zapopadke od edinega, modrega in pravičnega Boga, od neumrljivosti človeške duše in od povračila po smrti pravičnim in krivičnim.

²³⁵ Čudna reč, da je bilo pri Grkih, ki niso imeli visokih šol, kakor so današnji dan povsod vpeljane, ampak le posamezne modrijane in učenike, vendar v vseh njih državah mnogo tako omikanih ljudi, da so bili za vsako državno in vojniško službo.

Kakor Sokrat in Platon, nastavljali so s časom tudi drugi ²⁴⁰modrijani svoje šole; marsikteri so pa na krive poti zašli. Od sofistov je bilo že omenjeno, da so učili z zvitim govorom vsako, tudi neumno ali krivično reč trditi, resnico pa tajiti. Antisten, Ateneec in učenec Sokratov, je učil, da je največa čednost to, da človek ume vsega nepotrebnega iznebiti se. Imel je glasovitega učenca, po imenu Diogena; ta je bil bistrourne glave, ²⁴⁵da je bilo kaj; nikomur ni le ene dolžen ostal. V Korintu je imel sod, da ga je lahko prevaljeval: v njem je prebival; kedar ni nič imel, beračil je bos in iz gole roke vodo pil, ako so ga ravno zasmehovali in zaničevali. Aleksander, kralj macedonski,

²⁵⁰je zlo želel poznati ga; on pride v družini velikašev k njemu pogledat; najde ga pred sodom na solncu; marsikaj se z njim pogovarja, in mu zadnjič reče, naj si kakošno milostinjo od njega izprosi. In Diogen ga poprosi rekoč: „Ukaži svojim tovaršem, da mi iz solnce stopijo.“

²⁵⁵ Aristotelj, Macedonec, učitelj omenjenega kralja Aleksandra in tudi učenec Platonov, je odprl svojo šolo, v kateri je učil, da naj človek povsod in vselej se le srednje poti drži; od najnižih zapopadkov je modroval do najviših. Logiko je postavil za podlago vsakega modrovanja. Njegovo modroznanstvo so v preteklih ²⁶⁰stoletjih v vseh evropskih visokih šolah učili in razlagali.

Cenon, ciperski, je učil, da naj človek voljo božjo spotuje, in si prizadeva njemu enak postati; vse drugo, tudi bolečine, naj zaničuje, in, ko bi ne mogel jih več prenašati, da je tudi prav umoriti se.

²⁶⁵ Epikur, Ateneec, je pa spoznal zadovoljnost za največo srečo človeka na svetu; taka sreča pa, je rekel, doseže se le po čednosti. On ni veroval v Boga, tudi ne v neumrljivost duše, tudi ni našel razločka med človeško in živinsko dušo. Od starih časov je še dandanašnja navada tiste, ki so sužnji lastnega ²⁷⁰želenja in katerim ni nič mar za prihodnje življenje, Epikurejce imenovati.

Vsi Grki so svoje državne zadeve in vse sodnijske tožbe, pravde in sodbe ustno opravljali; iz prvega so govorili, kakor so znali; ali s časom so razumeli, da kdor hoče z očitnim govorom

svoj namen doseči, mora dobro govoriti; da tudi to ni še za-275
dosti, temuž da ogovor mora tako izusten biti, da oči, obličje,
roke in ves život morejo govoru pomagati. Tako so počasi vsa
k temu potrebna, še dan današnji veljavna vodila iznašli in se
po njih marsikteri med njimi na tako visoko stopnjo učenega
govorstva povzdignili, da jih ni presegel nemara do današnjega²⁸⁰
dne še nihče. M. Vrtovec.

201. Slovenske narodne pripovedi in pravljice.

Komaj se začne človeku razvijati um in domišljija, že čuti
potrebo tem naravnim nagonom vstreči. Čudé se ogleduje otrok
zdaj to, zdaj uno krog sebe; strmé vidi čudovito djanje in ne-
hanje človekovo. Zakaj to? Ali je bilo zmerom tako? S tacimi
vprašanji se obrne do mile mamice ali babice, in ona, sama 5
nevedna in takisto podučena, vendar noče spoznati svoje neved-
nosti, odgovarja s pravljicami in pripovedmi. Mlada domišljija
poželjivo vzame to brano v sé — in zmerom več hoče vedeti
in slišati.

Kako se loči pravljica od pripovedi? Natančno in določno 10
se ne daste razpoznati: obé ste postali med narodom brez ka-
cega posamnega imenovanega skladavca; obé mešate navadne
in naravne reči s čudovitimi in nezapopadljivimi; obé živite z
narodom vred. Vendar je bistvo pravljice iskati v poetični lepoti
in sestavi, zamotku in čudnem razmotku, v trdnosti značaja 15
in nerazumljivi spremembi osode; nasproti pak ima pripovedka
zgodovinsko podlogo, navezana je na določeno osebo, na znano
ime, na poseben kraj. Že iz tega se dá soditi, da je pravljica
veliko bolj razširjena od pripovedi, ker povsod imajo ljudje
domišljijo, da iznajdujejo in pripovedajo, nimajo pa povsod 20
imenitnih oseb ali krajev, ki bi ostali zgodovinsko znani narodu
v ustih.

Najstarše pripovedi med Slovenci so gotovo o Pesoglavcih.
V petem stoletji so iz vzhoda pridri divji Huni in nemilo go-
spodarili po zdanjih slovenskih deželah. Kakor nam zgodovina 25
slika Hune neusmiljene in krute, posebno pa nasladne in mesene,
take nam je ohranila naša pravljica pod imenom Pesoglavcev.
Ker so te pripovedi najstarše, zato so že tudi redko slišati
med narodom — Ko so Franki podrli slovansko Samovo državo
in postavili narodu slovenskemu ptuje plemenitaše za glavarje, 30
ni bilo več govoriti o samostojni zgodovini malega naroda; iz-
gubili so se Slovenci v kolobarju med drugimi narodi; zato se
iz vsega dolgega časa viteštva ali srednjega veka glasi samo
okrajna ali lokalna pripovedka, to je tista, ki pripoveduje o
kacem določenem kraju zgodbo iz starih časov. — Pa v pet- 35

najstem stoletji je prilomastilo ljudstvo, do neusmiljenosti in krvoločnosti popolnoma vredno Hunov ali Pesoglavcev, čez južno mejo, namreč Turki. Ker je dežela dve sto let trpela pred njimi, ima skoraj vsak kraj po Slovenskem, vsaka vas svoje pripovedke iz tistih časov. Veliko teh pripovedek ima po ljudski domišljiji dostavljen čudovit obraz; veliko pa jih je, ki imajo snov namešano s čeznaravnostjo in se torej zgodovinskim ustnim izročilom narodovim bližajo. Razun okrajnih in splošno-zgodovinskih ločimo tudi osebne pripovedi; take so pri nas o kralju Matjažu, o kraljeviču Marku, o Lambergarju itd. Poslednje vrste pripovedek je morda še najmanj med nami, ako je hočemo do dobrega ločiti od okrajnih.

Ko je človek videl natorne prikazni, dobredejni dež, vničevavno točo, grom itd., ni se mogel povzdigniti toliko, da bi si bil vse to z naravnimi vzroki razložil, ampak izmislil si je osebne, in tem je pripisoval dobro ali slabo, ki ga je zadelo. Tako so nastale, kakor odgovori na vganjke, pravljice o dobredejnih rojenicah, vilah, morskih deklicah, belih ženah itd., o hudobnem škratu, divjem možu, čaravniku, vedežu itd. Zraven teh, morda iz starega poganstva ostalih pravljic imamo še čisto človeške, to je take, v katerih se nam človek stavi pred oči, ali po lastnem značaju ali po čudni spremembi osode zamotan v zadrege, ktere da ali z lastno nenavadno močjo, ali še rajše s pomočjo nadnaravnega bitja predere in premaga. Ta vrsta narodnih pravljic je najštevilniša in če pomislimo, da je ravno v takih pravljicah naslikan obraz in značaj narodov, njegovo mišljenje, njegova poezija, moramo pritrditi, da so za nas najvažnejše. Svoj narod in njegovo lastnijo ljubiti je dolžnost vsacega blagosrčnega človeka. Kako pa boš narod ljubil, ako ga ne poznaš, ako ga le poznaš po vrhu, ako ne pogledaš v najbolj skrito in notranjo stran njegovega življenja?!

Veliko je ljudi, ki se zaničljivo strani obračajo, ako slišijo narodno pripovedko praviti, ali ki s preziranjem preobrnejo list, na katerem je brati priprosta narodna pravljica. Toda ko bi to pomislili, kar smo ravno izrekli; ko bi dalje pomislili, da je skozi vse življenje veliko ležeče na tem, kako se v prvi mladosti budi in izobraža domišljija; ko bi pomislili, da ravno take pripovedi imajo do nedolžnega srca veliko moč, da človeka napeljejo na pravo ali napačno pot: imeli bi gotovo drugačno mnenje tudi o tacih poetičnih izdelkih prostega narodovega uma.

J. Jurčič.

202. Mlajši Plinij Strabonu.

Praviš, da ti je zbudil list, ki sem ti ga na tvojo prošnjo pisal o smrti svojega ujca, željo zvedeti, kakov strah, pa tudi kakošne nezgode sem prestal jaz, ki sem bil ostal v Misenu; ker začeni s tem, pretrgal sem bil pripoved.

Če tudi me je groza spomina
Vendar bodem začel. —

5

Ko je bil ujec odšel, pečal sem se ves čas s knjigo, ker zató sem bil ostal domá; potem sem se kopal, jedel in spal, ali nemirno in malo. — Bil je več dni poprej potres, ali nismo se posebno plašili, ker je v Kampaniji navaden. Ono noč pa je postal tako silen, da se ni samo vse treslo, ampak mislil sem, da se vse ruši in podira. V mojo spalnico prileti mati; jaz sem ravno vstajal, da prebudim njo, če spi. Sedemo pred duri; majhen prostor je delil poslopje od morja. Ne vem, ali bi se imenoval neplašnega ali pa razumnega, ker sem bil v dva in dvajsetem letu. Velim prinesiti knjigo Tita Livija, in kakor brez brige čitam, dà, celó izpisujem, kakor sem bil začel. Kar opazi prijatelj ujcev, ki je bil nedavno iz Hispanije k njemu prišel, mene in mater, da sediva, in da jaz celó čitam; pa začne obirati njeno potrpežljivost in mojo malomarnost; ali jaz ostanem rayno tako zamišljen v knjigo. Že je bila ena ura po vzhodu solnca, ali dan je bil le negotov in kakor zaspan; že so se podrla bližnja pohištva, in čeravno smo bili na planem, bil je kraj le ozek in strah pogina velik in gotov. Tedaj še le sklenemo zapustiti mesto. Za nami gre zmešano ljudstvo, davši ptujemu sklepu prednost pred svojim, kar ima v strahu podobo sprevidnosti; tako nas silno množstvo na poti gnjete in dalje riva. Prišedši izmed pohištva postojimo; tu smo pretrpeli mnogo čudnih, mnogo strašnih prikazov. Vozovi namreč, ki smo jih bili dali izpeljati, vagutali so, čeravno je bilo na planem, zdaj na desno, zdaj na levo, in še obloženi s kamenjem niso ostajali v istem kolovozu. Vrh tega se nam je zdelo, da morje samo sebe požira, in da ga tako rekoč odbija tresoča se zemlja. Res se je bil povečal breg, in bilo je mnogo morskih živali na suhem pesku. Na drugi strani je zijal črn in strašen oblak, ki so ga zvite in spletene žile ognjenega puha trgale na dolge plamteče podobe; blisku so bile podobne, ali večje. Tedaj jame isti prijatelj iz Hispanje huje siliti. „Če živi tvoj brat,“ zakliče, „če živi tvoj ujec, hoče, da se tudi vidva rešita; ako pa je poginil, hotel je, da ga preživita. Kaj se torej obotavljata in ne bežita?“ — „Tega ne,“ odgovoriva, „da bi skrbela za-se, dokler ne veva nič o njegovi rešitvi.“ Tedaj on brez daljnega postanka steče in kar najhitreje beži iz nevarnosti; in malo pozneje se začne oni oblak nižati na zemljo in pokrivati morje.

10

15

20

25

30

35

40

45 Objel in pokril je Kapreje in zagrnil Misena, kolikor ga
sega v morje. Zdaj jamc mati prositi, opominjati, ukazovati,
naj bežim, kakor koli; da mlad morem uteči, ona pa, ki jo
težé leta in truplo, umrla bo srečno, če le ne bo kriva moje
smrti. Jaz pa odgovorim, da za-me ne bo rešitve razun ž njo
50 skupaj; potem jo primem za roko, ter jo prisilim, podvizati se;
nerada poslušne ter toži, da mene zadržuje. Že je jel padati
pepel, vendar še redek; jaz se ogledam: gost dim nam je bil
za hrbtom, in razlit po tleh kakor reka se je valil za nami.
„Umekniva se,“ rečem materi, „dokler razgledujeva, da naju
55 na cesti truma spremljevalcev ne prevrne in ne pomendra.“

Komaj sva sedla, glej, objame nas noč, ne kakor je noč
brez mesca ali pa oblačna, ampak kakor je v zaprtem kraju,
če pogasiš luč. In da si slušal: johotale so ženske, cvilili otroci,
vpili možaki; na ves glas so klicali ti starše, ti otroke, ti so-
60 proge, ali pa jih spoznavali po glasu; eni so obžalovali svojo,
eni nesrečo svojih; in eni so od straha pred smrtjo molili za
smrt. Mnogo jih je vilo roke proti nebu, več pa jih je doka-
zovalo, da ni nikjer več bogov in da je to večna in svetu zadnja
noč. Pa tudi takih ni manjkalo, ki so z lažnjivimi in izmišlje-
65 nimi strašili povelečevali prave nevarnosti; to se je porušilo, to
gori v Misenu, klicali so neki med njimi; legali so, ali vero-
valo se je. — Nekoliko se je zasvetilo; ali nam se je zdelo,
da to ni dan, ampak da je napoved bližajočega se ognuja. In
svitloba je potrajala precej časa; zopet pa je nastala noč, in
70 zopet je padal pepel obilen in težek. Pogostoma smo ostajali
in ga otrešali; sicer bi nas bil zasul, ali pa celó s svojo težo
potlačil. Mogel bi se pohvaliti s tem, da v tolikih nevarnostih
nisem niti vzdihnil niti pregovoril malosrčne besede; ali mislil
sem si, da bom poginil z vsem in vse z menoj vred, in to mi
75 je bila sicer ne lepa, ali velika tolažba. Slednjč se je gosti
čad vendar izredčil, ter se spremenil nekako v dim, ali pa v
meglo. Kmaló se je tudi zares prikazal dan, in prisvetilo je
solnee, ali blede, kakoršno je navadno, kedar mrkne. Oči so
še trepetale, in pred njimi je bilo vse spremenjeno, vse pokrito
80 s pepelom, kakor s snegom. Vrnivši se v Miseno in okrepčavši
se kakor koli, prebili smo v negotovosti noč, omahovaje med
nado in strahom; ali strah je bil močnejši, ker zemlja se je še
vedno tresla, in nekteri so kot znoreli z grozovitimi proroko-
vanji rogali se svoji in ptuji nesreči. Ali jaz tudi tedaj, če-
85 ravno sem skusil nevarnost in je spet pričakoval, nisem hotel
oditi, dokler ne dobim glasa o ujcu.

To-le boš pač bral, ali ne porabil, ker ne zasluži nika-
kor mesta v povesti; če se ti pa bo zdelo, da še mesta v
pismu ni vredno, pripisati boš moral sam sebi, ki si zahteval
90 pismo. Zdrav!

V. Mandelc.

203. Ciprijan Donatu.

Prijazni tvoj migljeji, ljubi Donat! pride mi o pravem času; kajti dobro se še spominjam tega, kar sem ti bil obljubil, in zdaj je najprilичniši čas, da spolnim tvojo obljubo, ker se nam bližajo lepi prazniki in ker nam bratev v vinogradih dobrotno zljajšuje obteženo srce. Z dnevom se vjema kraj, in topli jesenski zrak s prijazno podobo vinogradov, obá pa z zedinjeno močjó na veselje budita naše počutke. O, kako prijetno je, ves dan pogovarjati se sredi med kratkočasi ter bratovsko podpirati v rastočem spoznanji božjih zapovedi.

Da naji ne poslušá kakov posvetnjak in ne gluší nezmerno vpitje delajočih družin, zató se hočeva vvesti ondi-le v eno molčečo in bladno lopo. Ob njenih upognjenih palicah se na eni strani trtne rozge spenjajo navzgor, na drugi pa sem ter tje razpeljane silijo navzdol in tako narejajo hodišče z zelenečo streho. Tú si lahko pripovedujeva svoje misli, in med tem, ko se pasejo najine oči, gledaje na drevje in trsje, ki nama daje krasen razgled, ima najina duša dvojen vžitek, enega v tem, kar gleda, in enega v tem, kar poslušá. Sicer ti zdaj le poslušáš, mika te le to, kar jaz govorim. Ti ne maráš krasote narave, ki se kaže očém, in svoje oči upiraš le v mé; ti si poslušavec z dušo in telesom, in to zató, ker me ljubiš. Kaj ti neki hočem polagati na srce? Slabi in kratki moj um more roditi le malo sadú, in žetev ne bode nikakor tolikošna, kolikoršna je košnja rodovitne senožeti. Vendar pa hočem poskusiti, kolikor premorejo moje moči; kajti pomagal mi bode predmet, o katerem hočem govoriti. Na javnih sodnjih trgih se zgovornost šopiri z bogato zálogo besedi in s svojo pisano umetnostjo; ondi pa, kjer se govori o Bogu, ni nikakor zgovornosti moč, ki vodi do vere, ampak moč resnice, ki govori iz nespačenega srea in sega v nespačeno srce.

Od mene sprejmi torej to, kar ti morem dati; govoril ne bodem o tem, kar ušesom prijetno doní, ampak o tem, kar močno spodbáda duhá; ne o tem, kar ljudstvo rado poslušá, ker mu umetno gtadí ušesa, ampak o tem, kar povelíčuje božjo milost, ker priprosto razlaga priprosto resnico; ne o tem, kar se dá spoznati po dolgem poti neprenehljivega premišljevanja, ampak o tem, kar v najkrajšem času dozori z milostjo, naglo vršilno

Naj spregovorim o tem, kar tebe tiče. —

Ker si že stopil pod zastavo nebeško, zató ti je zdaj treba še tega, da se popolnoma vdaš blagemu vojskovanju in zvesto spolnuješ vse dolžnosti nabožnosti.

Moliti in brati, to bodi tvoje neprenehljivo opravilo. Zdaj ti z Bogom govoriš, zdaj Bog s teboj. On naj te poučuje v

45 svojih zapovedih, on naj te vodi po svojih potih. Kogar on obožati, tega ne bode nikdo obožal.

Kdor se je enkrat nasitil pri mizi Gospodovi, tega ne bode nikdar grudila lakot.

50 Poslopja, z zlatimi ploščami in dragim mramorjem obložena, bodo se ti gnjusila ko smet, kedar se prav prepričaš, da si sam boljša hiša, katero je Gospod spremenil v svoj tempelj, v katerem prebiva sveti Dub; obračaj torej vso skrb v to, da dovršiš in ozalšaš to skrivnostno hišo božjo.

O, skrbiva torej, da bode ta hiša ozalšana z najprijetnimišimi
55 barvami svete nedolžnosti in razsvetljena z lučjo pravičnosti! Ta hiša ne bode nikdar razpadla, nikdar zavoljo starosti se podrla, in nikdar izgubila živega barvnega svita in zlatega bleska.

Vse, kar potrebuje vnanje maže in lepotičja, v sebi nosi kal minljivosti; človek se ne more zanesti na nobeno stvar,
60 kateri ni pravi lastnik. Ta notranja hiša božja vekomaj ohrani živo svojo lepoto, neomadeževano svoje veličastvo, svoj neminljivi svit. Nikdo je ne more raztrgati, nikdo podreti. Le o vstajenji telesa bode še krasnejše -- dovršena.

Le toliko, nič več in nič manj, sem ti danes hotel pove-
65 dati. preljubi Donat!

Prepričan sem sicer, da si potrpežljiv in prijazen, da imaš tolikanj trdno voljo in utrjeno vero, da bi me rad še poslušal o tem, kar tiče najino zveličanje, vendar pa zdaj prenehajva, saj skupaj živiva in se lahko drugoč o tem dalje pogovarjava.

70 Ker nama jesenske počitnice pripuščajo oddihljaj od dela, zato hočeva ostale ure dneva, ki se nagiblje na večer, odločiti razveseljevanju, vendar pa tudi skrbeti, da nama ure veselja ne bodo tekle brez milosti božje. Psalmi naj doné pri zmernem obedu. In ker imaš dober spomin in prijeten glas, zato nam tudi
75 danes pevca nadomestuj. Svoje ljube prijatelje bodeš najbolj razveselil s tem, da bodo njihova ušesa poslušala kaj duhovnega in da nam ne bode manjkalo najtečnejše hrane -- svete vete.

A. Lésar.

204. Jan Sobieski svoji ženi.

Iz šotorov vezirjevih 13. septembra 1863 po noči.

Veselje moje duše, premila, preljuba Marija!

Hvala Bogu vekomaj! On je dal narodu našemu zmago, — dal mu je slavo zmage vojaške, da je niso vsi pretekli veki videli take. Vse topove, ves tabor turški, neizmerno bogastvo smo dobili v roke. — Jarek okoli mesta in vse obmestje krijó
5 mrličii vojske nevernikove; kolikor je pa ostalo živih, strahoma

begajo. Naši nam pripeljujejo neprenehoma velblodov, mul, goved in ovác, ki jih je imel sovražnik s seboj, in vrh tega neizrečeno veliko množico vjetnikov. Tudi prebaja k nam veliko takih, kateri so bili svojo vero zatajili, in imajo dobro opravo in lepe konje. Zmogli smo tako naglo in nenavadno, da so bili mestni prebivavci z nami vred v tabru jako v skrbi, češ, da se utegne sovražnik zdaj zdaj obrniti in planiti nad nas. Popustil je več nego za milijon zlatov smodnika in druge priprave za vojsko.

Nocoj sem videl igro, po kateri me je že davno mikalo. Naši vojščaki so zapalili na več krajih smodnik. Zagrmévalo je kakor na sodnji dan; vendar ni ranilo nikoga. O tej priliki sem videl, kako se v zraku delajo oblaki; ali to je nesreča in izguba vsaj za pol milijona.

Vezir je begaje vse popustil, unesel samo opravo na sebi, pa konja pod seboj. Jaz sem mu naslednik, zakaj bogastvo njegovo je prišlo do malega meni v roke. S prvim oddelkom vojske dalje stopaje in vezirja nazaj (na Turško) tiraje, naletel sem na enega izmed njegovih strežnikov, ki me je peljal v njegove osebné šotore. Ti šotori sami so na prostor toliki, kolikoršno je mesto varšavsko ali levovsko. Polastil sem se vseh častnih znamenj in zastav, ki so je nosili pred vezirjem. Veliko zastavo Mahomedovo, katero mu je gospod njegov izročil za to vojsko, poslal sem svetemu očetu (papežu). Na dalje imamo v rokah veliko dragih šotorov, prelepih voz in jezero drugih dragotin. Nisem še vsega videl; ali to, kar smo videli pri Hočimu, ni bilo temu senca. Samo kakih pet tujov z vdelanim dragim kamenjem je več jezer cekinov vrednih. —

Tudi enega konja vezirjevega z vso opravo imam. Njemu (vezirju) so bili naši že za petami, pa jim je vendar utekel. „Kihaja“ to je prvega poročnika njegovega in veliko veliko drugih višjih častnikov so posekali. Naši vojščaki so uplenili veliko sabelj z zlatimi ročami. Noč je preganjanje končala. Turki se bežé trdovratno branijo. —

Vendar so pozabili v obmestnem jarku janičarje; te so naši na kose sesekali. Tako ošabni in predrzni so bili Turčini, da je en del vojske njihove mesto naskakoval, dokler se je tolkel drugi del z nami. Dosti ljudi so imeli za oboje. Dozdeva se mi, da jih je bilo (brez Tatarjev) kakih tristo jezer; nekteri so naštelí celó toliko šotorov. Po tem takem bi jih bilo res, kakor „listja in trave.“ Po moji misli so imeli kakih 100.000 šotorov, iz katerih so bili trije neznaño veliki tabri napravljeni. Dve noči in en dan se lasti teh šotorov vsak, kogar je volja, celó iz mesta hodijo plenit. Vem, da bodo imeli osem dni posla. Turčini so popustili begaje tudi veliko vjetih domačih (dunajskih) ljudi, posebno žensk, ki so jih pomorili poprej toliko, kolikor so jih mogli. Po tem takem so veliko žensk poklali; mnogo pa le ranili

jih, ki se bodo spet ozdravile. Včeraj sem našel dete tri leta staro, priljudnega dečka, ki mu je preklal krvolok usta. —

Ne morem posebej popisati obilja in vseh znamenj preve-
55 like mehkužnosti v šotorih vezirjevih. Imel je v njih vrtee z vodometi, kopeli in hišice za domače zajee, celó papigo, ki so jo naši vojščaki lovili, pa je niso ulovili.

Danes sem ogledal po mestu. Več od pet dni se ne bi bilo moglo ustavljati. Grad cesarjev je zeló prestreljan. Strašno je
60 videti velikega obzidja mestnega, ki je razpokano in na pol razdrto; lahko bi se mu reklo razvalina.

Vsi vojščaki so se bili moški. Zunago pripisujejo (Dunaj-
čanje) Bogu in nam. Brž, ko se je začel sovražnik umikati,
(najbolj so naši pritiskali tje, kjer so videli mene, vezirju na-
65 sproti), pri tej priči priskočijo vsi konjiki druge vojske k meni na desno krilo, ker se ni trebalo na sredini in na levem krilu toliko bojevati. Videl sem volitnega kneza bavarskega, kneza valdeškega in več drugih, kako so po tem k meni dirjali. Objemali so me in poljubovali mi oni obraz, vojvodi pa roke in noge;
70 vojščaki prostaki in častniki, pešci in konjiki so kričali: „Oj, vrli naš kralj!“ Vsi so marali za me še bolj od mojih.

Kraljeviča lotarinskega in volitnega kneza saksonskega sem videl še le danes v jutro; včeraj se nismo mogli sniti, ker sta bila prav na koncu levega krila. Poslal sem bil jima nekoliko
75 oddelkov naših husarjev na pomoč. Mestni zapovednik Stahremberg me je danes obiskal. Vse me je objemalo in klicalo, da sem njih odrešenik. V dveh cerkvah mi je ljudstvo poljubljalo roke, noge in obleko; kateri me niso mogli doseči, kričali so: „Oj, stegni premagavske svoje roke, da jih poljubimo!“ —

80 Ko sem se po južini od zapovednika mestnega vračal v taber, spremljala me je množica ljudi do mestnih vrat. — Cesar mi je dal glas, da je miljo daleč od Dunaja. — Ali zdaj se že dani; treba je pismo dokončati. —

Veliko naših smo v bitvi izgubili. — Dupont vam bo
85 več na besede povedal. —

Danes bomo mahnili dalje proti Ogerskemu, da preženemu sovražnika. Knez bavarski in saksonski sta mi obečala, da me bosta spremljala.

Zares velik blagoslov božji je nad nami; čast in hvala mu
90 za to zdaj in vekomaj!

Ko je videl vezir, da se nam ne more več ustavljati, pozove sinove k sebi in se začne po otročje jokati. Na to reče kanu tatarskemu: Reši me, ako moreš. Kan pa njemu: Znamo ga dobro — kralja poljskega; ni mu se moč ustavljati; ugi-
95 bajmo rajše, kako bi jo potegnili.

Solnce pripeka tako, da se preživljamo le z vodo, ki jo pogostoma pijemo. Ravno smo spet zasledili veliko turškega ži-

veža in druge priprave za vojsko. Ne vem, kaj jim je ostalo in s čim se bodo vojskovali poslej. Pri tej priči mi oznanjajo, da je sovražnik begaje popustil petdeset malih topov. 100

Brž mislim konja zasesti in na Ogersko (za Turčinom) dirjati. Nadjam se, da se bomo, kakor sem vam slovo jemaje rekel, spet videli v Striju.

To pismo so najboljše novice, in v ta namen ga smete tudi rabiti in praviti, da je to pisal kralj kraljici. 105

Knez bavarski in saksonski sta take volje, da bi šla z menoj na kraj sveta. — Nekoliko milj iz početka nam bo naglo naglo hoditi zbog neugodnega kužnega puha, ki puhti iz trupel toliko mrtvih ljudi, konj itd.

Kralju francoskemu sem pisal in rekel, da se mi je zdelo 110 spodobno, da posebno njemu, prvemu „krščanskemu“ kralju, oznamim, da smo premogli in rešili krščanstvo.

Cesar je poldrugo milje daleč, in hiti na Dunaj, da bo dal „Te Deum“ („Bog, tebe hvalimo“) peti; jaz pa hitim na Ogersko. Naš „Fanfan“ *) je neizrečeno priden. — J. Navratil. 115

205. Sporočilo slovenski mladini.

Najlepši in najprijetniši pogled človeškim očem na svetu je pogled cveteče mladine. Kakor boš v gosposkem vrtu, če va-nj stopiš, ponevedoma najprej in že od daleč zagledal žlahtne cvetice, ki te s svojo lepoto ali prijetnim duhom k sebi vabijo: tako se ti bodo tudi pri slednjem večem shodu oči brž obrnile 5 na pričujočo cvetečo mladino in jo rade gledale. Oči osemdeset let starega očeta se rade ustavljajo nad mladenčem, in obličje stare mamke se v pričo cveteče device očitno pomladi. Če srečaš spotoma neznanega, pa lepega dečka ali deklico, ki ti prijaznega obličja dobro jutro ali dober večer voši, lesen bi moral biti, ko bi te to nič ne ganilo. 10

Kaj pa ima vendar mladost takega nad seboj, da se vsem prikupi? Ali ne lepib mer in primer? Brez lepib mer in primer ga ni lepega drevesa, ne lepega konja, ne lepe hiše, pa tudi ne lepega človeka; — da bi si to resnico tudi vsi umetniki in roko- 15 delci v glavo vtisnili! Če je kaj lepote na človeku, nahaja se pri cveteči mladini; tisti možje in žene so lepi, kateri imajo delj časa mere in primere odraslega lepega fausta ali deklina.

Nedolžnost mladinska pa vleče še bolj ko njena lepota vseh oči na-se; celó spačen človek jo spoštuje, ako ne z očmi ali z besedo, vsaj s srcem. 20

Slednji, kteremu se je v kaki reči koliko spotaknilo, bode

*) Sin.

nedolžno mladost srečno imenoval. Ta je odkritosrčna, priljudna, zaupna, pripravna za stanovitno prijatelstvo, udana pametnim
 25 ljudem, vneta za mnogo dobrega, nepopačena brez kake posebne hudobije ali zvijače, zakaj ni imela še časa in priložnosti se je vaditi. Pametnega fanta imajo povsod radi; če je pa še tako lep, pa se, postavimo, upiva, nič več ga ne čislajo umni tovarši in drugi ljudje.

30 Mladina, ki jej skrbé večí del drugi za živež, živi brez vse skrbi; vsako nedolžno veselje vživa z radostjo in popolnoma; po veselji hrepeni in išče ga pri svoji enakosti; na nje obličji, prepasanem z zadovoljnostjo, je izobražen mir srca in up vsega dobrega, mladost se nadja le srečne in vesele prihodnosti. Ta
 35 bo dobil po očetu lepo kmetijstvo, rokodelstvo, bišo ali graščino; nni bo dospel v svojem prosto izvoljenem duhovskem, vojaškem, sodnijskem ali drugem stanu veliko čast in si prislužil slavno ime. Deklica si domišljuje, da bo imela v prihodnje kakor gospodinja zgolj vesele dni; vse drugače ko njene sosede ali celo
 40 bolje od svoje matere misli ona gospodinjiti, kedar bode sama za se. Mladost, vsa zamaknjena v prihodnjost, ne vidi in ne pozna vsakdanjega življenja; torej je obvarovana marsiktere, zlasti dušne britkosti, ktera druge ljudi reví, in tudi telesne težave lože prenaša. Ni ga čez fantovski, čez deklinški stan! Z
 45 veseljem se stari ljudje spominjajo in ozirajo na pretekle dni svoje nedolžne mladosti. Naj se snideta dva prav stara prijatelja, ki sta se že v mladosti sprijaznila; naj se spomnita svojih mladih dni, o kako se jima bo srce vnelo, kri ogrela, beseda odvezala! Glas bosta povzdignila, z radostjo, s solzami veselja v očéh si
 50 bosta pravila, kako sta se veselila; sto in sto drugih reči sta čisto pozabila, to, česar sta doživela mlada prijatelja, pametita pa vse tako dobro, kakor bi se bilo včeraj zgodilo.

O dragi mladenči in deklinči, vi največé veselje svojih starišev, ki tolikanj skrbé in si skoraj v vseh stanovih pritrjujejo,
 55 da bi se le vam dobro godilo! vi ste veselje svoji žlahti, prijateljem, sosedom in znancem, domovina gleda z veliko zadovoljnostjo na vas, zakaj vi ste up, vi ste zastava nje prihodnje sreče; kmetijstvo, rokodelstvo in obrtnost pričakuje od vas umnih in krepkih delavcev, pridnih gospodarjev, cerkev skrbnih pastirjev,
 60 država srčnih in junaških vojščakov, ter umnih in zvestih služabnikov. Vse premoženje domovinsko prejde za 20, 30 ali 40 let na vas; vse časti, vse službe gor do najviših bodo vaše; vi boste gospodarili z dedovino slovenske zemlje in jo duhovno in telesno obdelovali; branili jo boste v sili in obranili svitlemu
 65 cesarju in svojim vnukom; o da bi jo tudi s svojimi vednostmi in s svojim trudom bolj izobraženo na višo stopinjo blažnosti ali časne sreče povzdignili! Vaši predniki so jo že dobro zastavili; vaše pa bode, da jo tudi prav izpeljete: sad svojega ne-

utrudnega prizadetja boste vživali vi sami; vživali ga bodo tudi vaši otroci in njih otrok otroci. — 70

Nad teboj je pa zdaj, pristrčna mladež, poskrbeti, da si pri tacem lepem upanji nikakor zdravja ne izpodkoplješ in življenja ne prikrajšaš! Če vihar trohnelo in piškavo drevo razkolje, kaj je neki nad tem! — če pa mlado žlahtno drevo prelomi, milo se stori človeku! Naj odmirajo stari, ki so že na taki poti; naj kapljajo otroci, ki še tega ne umejo, kakor olevki s sadnih dreves, nihče razum staršev si tega veliko k srcu ne vzame; če pa umrje mladeneč ali deklica najlepše dobe, ni le samo za-nj žalostno, ne bodo ga samo starši, ki so že tolikanj za-nj potrosili, ne samo prijatelji in znanci objokovali; tudi drugi, ki niso bili z njim v nobeni posebni zvezi, skažejo mu radi poslednjo čast in pomoč njegov grob s solzami pomilovanja. Od pokopa takega mrliča gre vse, staro in mlado, klaverno nazaj. 75

O dragi sinovi in hčere matere Slovenije! posebno vi pristrčni mladenči, ki ste že pri kmetijstvu, rokodelstvu ali pri vojaščini ali kateri se na učiliščih v Ljubljani, v lepem Gradu ali na Dunaju, v Trstu, Gorici ali Celoveu, v Mariborn, Celji ali v Novem mestu za svoj prihodnji stan neutrudno pripravljate: O veselite se kot jaki in vrli Slovenci svojega življenja, pa vendar še celó nedolžno veselje le z imero vživajte; spomnite se in živo si k srcu vzemite, da je mladost rada lehkomiselná, hitro pozabljiva in velikrat prenašla. Pri vsem vživanji nedolžnega veselja nimate vendar nikoli pozabiti svojega poklica, ne zvestega spolnovanja dolžnosti, po katerem ga morete doseči: neutrudno spolnovanje dolžnosti je prva podpora vašega zdravja in dolgega življenja, druga pa brzdaje in strahovanje vaših počutkov. 80 85 90 95

Mladenči! poslušajte nauk svojega odkrito srčnega, ljubezni polnega in za vaše dobro vnetega prijatelja in nikar ga ne pustite v nemar; Pristrčna mladost, ti veselje našega srca! Bog te obvari, vodi in spremljaj na tvojem popotovanji v lepo čast in cvetočo blažnost predrage domovine! 100

M. Vrtovec.

Popravki.

Na str. 104 v 1. vrsti beri prepirajoči mesto propirajoči.

Na str. 309 postavi pred napis št. 189 mesto 185, in tako naj se vsako število pri napisih od tû do konca poviša za 4.

Druge pogreške naj častiti bralci blagovoljno popravljajo sami.

Kazalo.

	Stran.		Stran.
Predgovor	3	12. Nuna in kanarček	25
Vvod.		13. Zvonikarjeva	26
O slovesnosti sploh	5	14. Hči na grobu matere	27
O lepotičji pesniškega jezika	5	15. Kdo je mar	27
A. Prilike	5	16. Vojaška	28
B. Podobe	7	17. Človečji sled	29
O stihih ali verzih	8	18. Enako naključje	30
Merjenje zlogov	8	19. Razni potje	30
Stopice	9	20. Zaničevavcem pevcev	32
Stihi ali verzi	9	21. Pepelnična	33
Rima	10	22. Minljivost	34
Kitice	10	23. Na Hrušici	34
O pesniških izdelkih	11	24. Gospod pri nas ostani	35
A. Lirika	11	25. Sebj	36
B. Didaktika	13	26. Tožeče drevó	37
C. Epika	14	27. Tolažba	38
D. Dramatika	17	28. Danici	38
Prvi razdel: Lirika.		29. Roža med trnjem	39
<i>Pesmi in elegije.</i>		30. Kosec	40
+ 1. Avstrija za vse	19	31. Rojakom	41
+ 2. Na moje rojake	19	32. Blagor pesnikov	42
+ 3. Moj spominek	20	33. Sreče dom	42
4. Solnee	20	34. Moje želje	43
5. Iskana dežela	21	35. Boginji petja	44
6. Luna	21	36. Pomladnji sprehod	44
7. Na posipu hudega grada	22	37. Popotnik	45
8. Na Danih 1. malega travna	22	38. Prvi pomladnji bučeli	46
9. V spomin Valentina Vodnika	23	39. Novo in staro	47
10 Slovo od mladosti	23	40. Na planini	47
11 V spominj Andreja Smolleta	24	41. Pastir	48
		42. Kras	49
		43. Na Kalcu	49
		44. Molitev	51
		45. Mati	52
		46. Korak v življenje	52

	Stran.		Stran.
47. Slovo in naročilo	52	89. Smrt	88
48. Hrepenenje	53	90. Spoznanje	89
49. Najviša moč	54	91. V sreči — nesreči	89
50. Mornarska	54	92. Bogatin	89
51. Otročja leta	55	93. Čič v nič	89
52. Oj planine	55	94. Pušičarjem	89
53. Slovenec sem	56	95. Predgovor in zagovor	89
<i>II. Vzvišene poezije: ode, himne in popevke.</i>		96. Vzrok nezlatega veka	89
54. Mozesova zahvalna pešem	56	97. Pred pevcu, zdaj homeo- patu	89
55. Božja vsegapičujočnost	57	98. Nova pisarija	90
56. Častite Gospoda	58	99. Uganjka	94
+ 57. Dies irae (dan jeze)	59	100. Novice bralcem h koncu leta	94
58. Ne sodi	60	101. Resnice	96
+ 59. Na Vršacu	62	102. Različne misli	96
+ 60. Star pevec ne boj se peti	63	103. Salomonovi pregovori	96
61. Pevcu	63	104. Iz pobožnih razgovorov	97
62. V spomin Matiju Čopu	64	105. Kitica slovenskih prego- vorov	101
63. Slovenija cesarju Ferdi- dinandu o veselem do- hodu v Ljubljano l. 1844	64	Drugi razdel: Epika.	
64. Vinski trti	70	<i>I. Pripovedno-naučne poezije: Basni, parabole in alegorije.</i>	
65. V spomin Cirila in Me- toda	70	+ 106. Sraka in mlade	103
66. Opomin k veselju	71	107. Mravlja s kobilico	103
67. Božična	72	108. Prepirajoči trepetliki	104
68. Bog	75	109. Čudno jezero	104
69. Vekovitost človeških del	77	110. Svečan in cvetica	105
<i>III. Poezije v stalnih oblikah: sonetje, glose in kancone.</i>		111. Umetnik	107
70.—80. Sonetje	79—83	112. Pluga	108
81. Življenju namen	84	113. Cena	108
82. Slovencem	84	114. Hrast in lipa	109
83. Zabavljica	85	115. Vojska z volkom in psom	109
84. Na Libanu	85	116. Mladeneč in Vila	113
85. Ozir v nebó	86	117. Prilika o delavcih v vi- nogradu	114
86. Samota	86	118. Prilika o semenu, ple- velu, gorčičnem zrnu in kvasu	114
<i>IV. Lirično-naučne poezije: naučna pesem, poslanica, satira, nadpisi in uganjke.</i>		119. Ezopove basni	116
87. Nadpisi za mesce	88	120. Heroslav na razpotji	117
88. Trnje in cvetica	88	121. Lev in opica	119
		122. Jež in lisica	120

	-Stran.
123. Laver in rožmarin . . .	120
124. Starec in mladeneč . . .	121
125. Viri pozabljivosti . . .	122
126. Adamova smrt . . .	123
127. Mož na Karmelu . . .	124
128. Noč in jutro . . .	126

II. Pravljice, pripovedke in legende.

129. Vrtec	127
130. Zapuščeni	127
131. Jezus učence razpostavlja . . .	128
132. Kaj se sme in mora peti . . .	128
133. Legenda	129
134. Pohlep oslepi	130
135. Turški križ	136
136. Znamenja dežja	137
137. Župan	138
138. Topol	139
139. Morska roža	140
140. Delitev	141
141. Pravljica o rojenicah . . .	142
142. Vila prijateljica in meseci prijatelji	143
143. Bitva na grobniškem polji	145
144. Zmaj Vukotin	145
145. Malik	146
146. Snegurka	147
147. Skrb in Smrt	150
148. Najboljše krščansko delo . . .	152
149. Kralj in možaka po- štenjaka	153
150. Marjetica	157

III. Balade, romance in pripovedi.

151. Desetnica	160
152. Gospod Baroda	162
153. Mlada Breda	163
154. Asan-Aginica	168
155. Grof habsburški	170
156. Sanje cesarja Rudolfa I. . . .	173
157. Ukleti grajšček	175
158. Pevčeva kletev	176
159. Ubežni kralj	178
160. Ljudmila	179

	Stran.
161. Junakov grob	181
162. Smrt Hasan-bega	182
163. V jamo pade, kdor jo drugemu koplje	184
164. Martin Krpan	192

IV. Junaške pesmi, epopeja in roman.

165. Ljubušina sodba	201
166. Čestmir in Vlaslav	204
167. Jaroslav	210
168. Kralj Matjaž	216
169. Pegam in Lambergar	218
170. Ravbar	220
171. Sedem sinov	222
172. Krst pri Savici	227
173. Homerove Ilijade XIX. spev	237
174. Slovo o polku Igorovč	245
175. Deseti brat	249
176. Pan Podstoli	256

Tretji razdel: Dramatika.

177. Devica orleanska	164
178. Marija Stuart	275
179. Viljem Tell	278
180. Iz igre: Valenštajnov ostrog	279

Četrti razdel: Podučna tvarina v nevezani besedi.

I. Krajepisni in natoroznanski sestavki.

181. Ezdrelonska planjava	282
182. Razgled z Oljske gore	283
183. Mrtvo morje	284
184. Pot skozi puščavo	285
185. Trst	290
186. Postojnska jama	297
187. Vipavska borja	300
188. Življenje pod vodo	304
189. Lisica	309
190. Mravlja	313
191. Vinska trta	320

	Stran.
<i>II. Narodopisni in zgodovinski sestavki.</i>	
192. Beli Kranjci	322
193. Goslar	327
194. O Vilah	329
195. Verstvo starih Slovencev	333
196. Začetki krščanstva pri novih slovenskih naseljenikih	333
197. Sv. Rupert	339
198. Začetek križanskih vojsk	342
199. Lenart Hodiščan	345
200. Nasledki prvih turških vojsk	349
201. Kacijanar	351

	Stran.
202. Življenje in kege na Ogerskem za habsburških vladarjev do Karola VI.	354
<i>III. Razprave, pisma in ogovori.</i>	
203. Zgodovina papirja je zgodovina omike človeške .	357
204. Pogled na grško omiko	361
205. Slovenske narodne pripovedi in pravljice	367
206. Mlajši Plinij Strabonu .	369
207. Ciprijan Donatu	371
208. Jan Sobjeski svoji ženi	372
209. Sporočilo slovenski mladini	375

